ాచీన గ్రంథావళి

దకుడు పురిపండా అప్పలస్వామి

వ్యావహారికాంధ్ర

మహాభారతం

ఆది, సభా పర్వాలు

సంపుటం 1

పురిపండా అప్పలస్వామి

కవితాసమితి అధ్యక్షుడు

ప్రాచీన గ్రంథావళి

రాజమహేంద్రవరము

VYAVAHĀRIKĀNDHRA MAHĀBHĀRATAM

(CANTOS ĀDI - SABHA

Vol 1

By

PURIPANDA APPALASWAMY

First Edition - November 1951
Second Edition - April 1963
Third Edition - October 1966
Price Rs 6-50

Printed at Saraswathi Power Press, Rajahmundry

PRACHEENA GRANDHĀVALI
RAJAHMUNDRY

Editor : PURIPANDA APPALASWAMY

విషయసూచిక

ఆదిపర్వం

సభాపర్వము

పురిపండా అప్పలస్వామి

అంకితం

మా్మ!

అమ్మా, అని నిన్ను నోరారపిలిచీ,
చివరిసారి నీ దర్శనం చేసీ,
వెళ్ళివస్తానని నోరారా చెప్పీ
ఇవాళకి
ఎనిమిదేళ్ళు దాటుతున్నాయి.
భారతం సంపూర్ణంగా నానోట వినకండానే
వెళ్ళిపోయావు.
తీర్చుకోలేని ఈలోపం నిరంతరం
వేధిస్తూనే వుంది నన్ను.
ఏం చెయ్యనూ!
నాకు తెలుసు
ఎక్కడవున్నా నన్ను వింటావు నువ్వు.
ఇదిగో
తెలుగు భారతం.
ఆశీర్వదించు.

***

విన్నపం

పెద్ద ఉద్యానవంటివాడు వ్యాసముని. ఆ ఉద్యానంలో మహాభారతం కల్పవృక్షం. ఆ కల్పవృక్షం తెచ్చి, తిర్చి, దిద్ది తెలుగువారి పెరటి చెట్టుగా నాటారు మన నన్నయ్యా, ఎర్రాప్రెగ్గడా, తిక్కనలు. మూలంకంటే ముచ్చటగా చివురువేసి, పూలుపూసి పళ్లుపండింది.

ఆంధ్రప్రజానీకం అంతటికీ అది అందిరావాలన్న ఆకాంక్షతో ఆరంభించిన వ్యావహారికాంధ్ర మహాభారత విరాట ఉద్యోగాల సంపుటం వెలువడగానే దేశం నాలుగు మూలల నించీ ఆశకు మించిన ఆదర ప్రోత్సాహాలు లభించాయి. రాజమహేంద్రవరం, విశాఖపట్నం, అనకాపల్లి పట్నాలలో సన్మానాలూ, సత్కారాలూ జరిగాయి. ముఖ్యులు పెద్దలూ ప్రముఖులూ సదభిప్రాయాలు పంపారు. ఇంకా ఎందరో ఎన్నోవిధాల ఉత్సాహపరిచారు.

ఈ సన్మానాలూ, సత్కారాలూ వ్యక్తిపరంగా నావి కావని నాకు తెలుసు. ఇదంతా మహాభారతం మహాకావ్యానివి. ఆ భావంతోనే నతమస్తకుణ్ణవుతున్నాను. ఇతోధి మైన ప్రోత్సాహానికి సవినయంగా దోయిలిస్తున్నాను.

మహాభారతం ఆమూలాగ్రంగా అవగాహన కావాలంటే అష్టాదశ పురాణాలూ, స్మృతులూ, శ్రుతులూ, వివిధశాస్త్రాలూ-ఇవన్నీ అవలోకించడం అవసరం. అందుకనే పాఠకుల సౌకర్యం కోసం వివరణాలు సంగ్రహంగా ఉదహరించాను. ఆవశ్యకత ననుసరించి అనేక చోట్ల సంస్కృతం మూలం సహాయం తీసుకున్నాను. చివర పేర్లసూచిక జతపరిచాను. పాఠకులకివి ఏమాత్రం ఉపకరించినా నా ప్రయత్నం సార్థకమవుతుంది.

ఈ సంపుటం ముద్రణలో ప్రూఫులు దగ్గిరనుండి ఎంతో శ్రమించి తోడ్పడ్డారు సోదరులు శ్రీ తిరుమమంతి సింహాచలముగారు. ఎన్నోప్రూఫులు చూశారు మిత్రులు శ్రీ సున్నం వీరరాజకవిగారు. ఎన్నో సలహాలిచ్చారు నేస్తం శ్రీజయంతి సుబ్బారావుగారు. ఇది స్వంతపనే మా పి. వి. యస్. ముద్రణాలయానికి. ఈ సహృదయు లందరికీ నా వినయాంజలి.

విశాఖపట్టణం
జయ: శ్రావణం

పురిపండా అప్పలస్వామి

ఆదిపర్వం

ఆదిపర్వం

మొదటి ఆశ్వాసము

ప్రస్తావన

పుణ్యక్షేత్రమైన నైమిశారణ్యంలో పెద్దపెద్ద మునులంతా
వేశమయ్యారు. కులపతి* శౌనకముని లోకకల్యాణం కోసం
ండేళ్ల సత్రయాగం† చేస్తున్నాడు. సూతుడు• ఉగ్రశ్రవసుడూ
-డికి వచ్చాడు. కథకచక్రవర్తి ఆయన. వ్యాసముని శిష్యు
రోమహర్షణుడి కుమారుడు. పురాణాలు యావత్తూ ఆయన
క చివర నాట్యమాడు తుంటాయి. అతణ్ణి చూడడంతోనే
వన్నలందీ అతడిచుట్టూ మూగారు. అనేకవిధాల గౌరవించారు.
మంచి పుణ్యకథలు ఏవన్నా వినిపించమన్నారు. మునులంద
నమస్కరించాడు సూతుడు. "నాకురాని కథలంటూ లేవు.
చెప్పండి, ఎలాంటి కథ కావాలి మీకు? మీరు ఏది
మంటే అదే చెపుతాను" అన్నాడు.

"అపూర్వమైన కథ కావాలి మాకు" అన్నారు మునులు.
ద్యంగా వుండాలి. అది వినడంవల్ల చక్కని జ్ఞానం కలగాలి.
లు పోవాలి" అన్నారు.

---

* పదివేలమంది మునుల్ని పోషిస్తూ వేదం చదివించేవాడు కులపతి.

† అందరూ యజమానులుగానూ, అందరూ ఋత్విజులుగానూ వుండి చేసే యజ్ఞం సత్రయాగం.

• పురాణాలూ అవీ కంఠస్థం చేసి యజ్ఞాలూ అవీ జరిగేటప్పుడూ, [illegible] చెప్పేవాడు సూతుడు. చూ. వాయుపురాణం.

"బావుంది. మీకు నచ్చినకథ - మహాభారతం చెపుతాను. వినండి," అంటూ ఉపక్రమించాడు సూతుడు.

"ఆదికాలంలో వేదాలన్నీ వొక్కదగ్గిర కలగాపులగంగా వుండేవి. ఏది ఏదో చెప్పడానికి వీలుపడేదికాదు. అవన్నీ విడ మర్చినవాడు వ్యాసముని. ఋగ్వేదం, యజుర్వేదం, సామవేదం, అథర్వవేదం - ఇలా నాలుగు వేదాలుగా విభాగించాడు. పైలుడూ వైశంపాయనుడూ సుమంతుడూ జైమినీ - ఈ నలుగురు శిష్యులికీ చెప్పి వరసగా ఆ నాలుగింటికీ సూత్రాలూ రాయించాడు. వేద వ్యాసు డయాడు. ఆ వేదవ్యాసుడు రాసిన పుణ్యకథ మహాభారతం.

"తన తపశ్శక్తివల్ల పద్ధెనిమిది పురాణాలూ*, ధర్మశాస్త్రాల అర్థాలూ, వేదాల వేదాంతాల తాత్పర్యాలూ, ధర్మార్థ కామ మోక్షాలికి సంబంధించిన కథలూ, ఇతిహాసాలూ, ప్రసిద్ధులైన మహామునులా మహారాజులా వంశచరిత్రలూ, వర్ణాశ్రమాల ధర్మ క్రమాలూ, శ్రీకృష్ణ మహాత్మ్యమూ, భారతవీరుల మహాగుణాలూ- ఇవన్నీ నిర్మలమూ, విజ్ఞానమయమూ ఐన తన వాగ్దర్పణంలో ప్రతి ఫలించేటట్టు మహాభారతం రాశాడు వ్యాసముని. అదేపనిగా కూచుంటే ఇది ముగించే సరికి మూడేళ్లు పట్టింది ఆయనకి.

"ధర్మతత్వం తెలిసినవాళ్లు ధర్మశాస్త్రమని పొగిడారు దీన్ని. వేదాంతవేత్తలు వేదాంత మన్నారు. నీతికోవిదులు నీతిశాస్త్ర మన్నారు. మహాకవులు మహాకావ్య మన్నారు. లాక్షణికులు లక్షణశాస్త్ర మన్నారు. చరిత్రకారులు ఇతిహాస మన్నారు. పౌరాణికులు పురాణాల సంపుటీకరణ మన్నారు.

---

* పద్ధెనిమిది పురాణాలు : బ్రహ్మపురాణం, పద్మపురాణం, విష్ణు పురాణం, శివపురాణం, శ్రీమద్భాగవతం, నారదపురాణం, మార్కండేయ పురాణం, అగ్నిపురాణం, భవిష్యపురాణం, బ్రహ్మవైవర్తపురాణం, లింగ పురాణం, వరాహపురాణం, స్కాందపురాణం, వామనపురాణం, కూర్మపురాణం, మత్స్యపురాణం, గరుడపురాణం, బ్రహ్మాండపురాణం - మూ. విష్ణుపురాణం. శి. వి.

"విశ్వకర్త చేసిన భూప్రపంచంలో ఉపద్వీపాలూ, మహాద్వీపాలూ వున్నట్లు మహాభారతంలో ఉపపర్వాలూ, మహాపర్వాలూ వున్నాయి. అవీ చెపుతాను వినండి.

అ ను క్ర మ ణి క

"పౌష్యుడి చరిత్రా, పులోముడికథా, ఆస్తీకుడికథా, ఆది వంశం పుట్టుకా, పాండవులూ వాళ్లూ పుట్టడం, లక్క ఇల్లు కాల్చడం, హిడింబి కథా, బకాసురవధా, అంగారపర్ణుడికథా, ద్రౌపది స్వయంవరం, ద్రౌపది పెళ్ళి, విదురుడిరాకా, అర్ధరాజ్యప్రాప్తీ, అర్జునుడి తీర్థయాత్రా, సుభద్రపెళ్ళీ, అరణం తేవడం, ఖాండవవన దహనం, మయుడు కనిపించడం, సభానిర్మాణం, మంత్రాలోచనా, జరాసంధుడి వధా, దిగ్విజయం, రాజసూయం, అర్ఘ్యం అర్పించడం, శిశుపాలవధా, జూదం, మళ్ళీజూదం, అరణ్యప్రవేశం, కిమ్మీరవధా, ఇంద్రకీలపర్వతానికి వెళ్లడం, శివుడు కిరాతుడై రావడం, ధర్మరాజు తీర్థయాత్రా, జటాసురుడి వధా, యక్షుడితో యుద్ధం, భీముణ్ణి అజగరంపట్టుకోవడం, మార్కండేయముని కథా, సత్యభామా ద్రౌపదుల సంవాదం, దుర్యోధనుడు గొల్లపల్లెలికి వెళ్లడం, ప్రాయోపవేశం, ముద్గలుడు కుంచెడు వడ్లతో అతిథిసత్కారం చెయ్యడం, ద్రౌపదిని ఎత్తుకుపోవడం, కర్ణుడికుండలాలు ఇంద్రుడు పట్టుకుపోవడం, అరణి కథా, పాండవులు విరాటరాజు కొలువు చేరడం, కీచకవధా, గోగ్రహణం, అభిమన్యుడి వివాహం, యుద్ధప్రయత్నం, సంజయ రాయబారం, ధృతరాష్ట్రుడి జాగరణం, సనత్సుజాతీయం, సంధిప్రస్తావనా, కృష్ణరాయబారం, యుద్ధయాత్రా, ఉలూకరాయబారం, రథికుల్ని లెక్కించడం, కర్ణుడి సహాయనిరాకరణం, అంబకథా, జంబూద్వీపనిర్మాణం, భూపరిమాణం, భీష్ముడి అభిషేకం, భగవద్గీతా, భీష్మవధా, ద్రోణుడిఅభిషేకం, సంశప్తకులవధా, అభిమన్యుడి వధా, అర్జునుడి ప్రతిజ్ఞా, జయద్రథుడివధా, ఘటోత్కచుడి వధా, ద్రోణుడివధా, నారాయణాస్త్రప్రయోగం, కర్ణవధా, శల్యుడివధా

దుర్యోధనుడు మడుగులో దూరడం, గదాయుద్ధం, సరస్వతినదీ మొదలైన తీర్థాలప్రశంసా, నిద్రిస్తున్నవాళ్లని అశ్వత్థామ చంపడం, అశ్వత్థామ సిషీకాస్త్రం ప్రయోగించడం, ధర్మరాజు తిలోదకాలివ్వడం, స్త్రీలవిలాపం, అపరకర్మలునిర్వర్తించడం, ధర్మరాజు రాజ్యాభిషేకం, చార్వాకవధా, గృహవిభాగం, శాంతిపర్వం, రాజధర్మాల వివరణా, ఆపద్ధర్మాల వివరణా, మోక్షధర్మాల వివరణా, భీష్ముడు ధర్మరాజుకోరిన ధర్మాలు వివరించడం, భీష్ముడి మరణం, అశ్వమేధం, అనుగీతా, ధృతరాష్ట్రుడూ మొదలైనవాళ్ళు ఆశ్రమవాసంచెయ్యడం, పాండవులు వెళ్ళి చూడడం, నారదుడిరాకా, యాదవకులంలో ముసలం పుట్టడం, మహాప్రస్థానం, స్వర్గారోహణం, హరివంశం, భవిష్యత్పర్వం - ఇవి వందా ఉపపర్వాలు.

"ఆదిపర్వం, సభాపర్వం, అరణ్యపర్వం, విరాటపర్వం, ఉద్యోగపర్వం, భీష్మపర్వం, ద్రోణపర్వం, కర్ణపర్వం, శల్యపర్వం, సౌప్తికపర్వం, స్త్రీపర్వం, శాంతిపర్వం, అనుశాసనికపర్వం, అశ్వమేధపర్వం, ఆశ్రమవాసపర్వం, మౌసలపర్వం, మహాప్రస్థానికపర్వం, స్వర్గారోహణపర్వం - ఈ పద్దెనిమిదీ మహాపర్వాలు.

"పెద్ద ఉద్యానవనం వంటివాడు వ్యాసముని. ఆ ఉద్యానంలో మహాభారతం కల్పవృక్షం. కథలు కొమ్మలు. వేదార్థాలు నీడపట్టులు. ధర్మార్థకామమోక్షాలు పువ్వులు. కృష్ణార్జునగుణకీర్తనం పళ్లు. పండితులనికాదు, పామర్లనికాదు, పిల్లలనికాదు, వృద్ధులనికాదు, మానవమాత్రులు అందరికీ ఆశ్రయదాయకమైంది మహాభారతకల్పవృక్షం.

"తదేకదీక్షలో మూడేళ్లు కూచుని మహాభారతం ముగించాడు మహాముని. * దీనిప్రచారంకోసం నారదుణ్ణి దేవలోకం పంపాడు.

---

* వ్యాసుడు భారతం చెపుతూ వుంటే విఘ్నేశ్వరుడు రాస్తూవుండేవాడని వొక కథ వుంది. ఆగకుండా చెప్తుతూ వుండమని విఘ్నేశ్వరుడు కోరాడట! అర్థంచేసుకుంటూ రాయమని వ్యాసుడన్నాడట! కథ ఆలోచించుకోవలసివచ్చేటప్పుడు, అర్థంకానిఘట్టాలు చెప్పేవాడట వ్యాసుడు. సులభంగా అర్థంకాని వాటిని వ్యాసఘట్టాలు అంటారు పండితులు.

దేవలుణ్ణి పితృలోకానికీ, శుకుణ్ణి గరుడ, గంధర్వ, యక్ష, రాక్షస లోకాలికీ, సుమంతుణ్ణి నాగలోకానికీ పంపాడు. నరలోకంలో ప్రచారం చెయ్యడం కోసం వైశంపాయనుణ్ణి నియమించాడు. వైశంపాయనుడు జనమేజయుడికి చెపుతూవుంటే విని వచ్చాను నేను.

"కృతయుగం చివర దేవాసురయుద్ధంలా, త్రేతాయుగాంతంలో రామరావణయుద్ధంలా, ద్వాపరంతుదిని కురుపాండవయుద్ధం జరిగింది. అందులో భీష్ముడు పదిదినాలు పోరాడాడు. ద్రోణుడు ఐదుదినాలూ, కర్ణుడు రెండుదినాలూ, శల్యుడు వొకపూటా, దుర్యోధను డొకపూటా యుద్ధం చేశారు. ఏడు అక్షోణీల సేన పాండవులిది. కౌరవులిది పదకొండు అక్షోణీలు ఈ పద్ధెనిమిది అక్షోణీల సేనా శమంతకపంచకంలో హోరాహోరి పోరాడింది. ఆ పద్ధెనిమిది దినాలూ భూమండలం గజగజా వణికిపోయింది.

"మనస్సుపెట్టి మహాభారతం వొక్కటేవింటేచాలు. నాలుగు వేదాలూ, పద్ధెనిమిది ధర్మశాస్త్రాలూ*, పద్ధెనిమిది పురాణాలూ, మోక్షశాస్త్రాల రహస్యాలూ అన్నీ అవగతమౌతాయి" అన్నాడు.

"ఐతే మహాభారతమే వింటాం. వివరంగాచెప్పు," అన్నారు మునులు. "శమంతకపంచకమంటే ఏమిటి? అక్షోణీ అంటే ఎంత?" అనీ అడిగారు.

"త్రేతా ద్వాపరయుగాల సంధినాటి మాట," అంటూ ఎత్తుకున్నాడు సూతుడు. క్షత్రియులమీద ఆగ్రహించాడు పరశురాముడు. ఇరవై వొక్కమార్లు దండయాత్రచేశాడు. క్షత్రియుడన్నవాణ్ణల్లా తన గండ్రగొడ్డలితో నరికిపారేశాడు. రాజులరక్తంతో ఐదు మడుగులుచేశాడు. ఆ రక్తంతోనే పితృతర్పణం చేశాడు.

* స్మృతులే ధర్మశాస్త్రాలు మనుస్మృతి, బృహస్పతిస్మృతి, దక్షస్మృతి, యమస్మృతి, విష్ణుస్మృతి, శంఖస్మృతి, గౌతమస్మృతి, అంగిరసస్మృతి, అత్రిస్మృతి, అపస్తంబస్మృతి, యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి, శాతాతపస్మృతి, పరాశరస్మృతి, ప్రాచేతసస్మృతి, సంవర్తస్మృతి, ఔశనస్మృతి, లిఖితస్మృతి, హారీతస్మృతి.

పితృదేవతలు వచ్చి ప్రార్థించిన మీదట ఆయన కోపం శమించి రక్తంతో అలా ఆయన మడుగులు చేసిన ప్రదేశం శమంతక పం మైంది. అదే కురుక్షేత్రం.

“ఇక అక్షౌణీ సంఖ్య. ఒక రథం, ఒక ఏనుగూ, మూడు గు లూ, ఐదుగురు భటులూ వున్న సైన్యం పత్తి అంటారు. అ టివి మూడు పత్తులు ఐతే వొక సేనాముఖ మవుతుంది. మూ సేనాముఖాలు వొక గుల్మం. మూడు గుల్మాలు వొక గ మూడు గణాలు వొక వాహిని. మూడు వాహినులు వొక పృత మూడు పృతనలు వొక చమువు. మూడు చమువులు వొక అనీకి పది అనీకినులైతే వొక అక్షౌహిణి. అంటె ఇరవైవొక్కవేల ఎనిమి వందల డబ్బయి రథాలూ, అన్ని ఏనుగులూ, అరవై ఐదు వేలా ఆ వందల పది గుర్రాలూ, లక్షా తొమ్మిదివేల మూడువందల యా మంది భటులూ వున్న సైన్యం వొక అక్షౌణి అవుతుంది.

సేనల పేర్లు	రథాలు	ఏనుగులు	గుర్రాలు	భటులు
పత్తి	1	1	3	5
సేనాముఖం	3	3	9	15
గుల్మం	9	9	27	45
గణం	27	2	81	135
వాహిని	81	81	243	405
పృతన	243	243	729	1,215
చమువు	729	729	2,187	3,645
అనీకిని	2,187	2,187	6,561	10,935
అక్షౌహిణి	21,870	21,870	65,610	1,09,350
పాండవసేన 7 అక్షౌ	1,53,090	1,53,090	4,59,270	7,65,450
కౌరవసేన 11 ,,	2,40,570	2,40,570	7,21,710	12,02,850
మొత్తం 18 ,,	3,93,660	3,93,660	11,80,980	19,68,300

"ఇలాంటి పద్ధెనిమిది అక్షౌహిణీల సైన్యం పద్ధెనిమిది దినాలు ఘోరంగా పోరాడింది కురుక్షేత్రంలో.

"ఆ కురుక్షేత్రంలోనే కొన్నాళ్ళకిందట జనమేజయ చక్రవర్తి గొప్ప యజ్ఞమొకటి చేస్తున్నాడు. యజ్ఞశాలముందు కులాసాగా తిరుగుతూ వో కుక్కపిల్ల కనపడిం దొకనాడు. జనమేజయుడి తమ్ములు శ్రుతసేనుడూ భీమసేనుడూ ఉగ్రసేనుడూ కొట్టి తరిమారు దాన్ని. కుక్కపిల్లపేరు సారమేయుడు. దేవత ఐన ఆడకుక్క సరమ కుమారుడది. దెబ్బలు తిని అరుచుకుంటూ వెళ్ళి తల్లితో మొరపెట్టాడు సారమేయుడు మండిపడింది సరమ. జనమేజయుడి దగ్గిరికి వచ్చి అనవలసిన నాలుగు మాటలూ అని వెళ్ళింది. 'అక్రమంగా నా కుమారుణ్ణి కొట్టారు నీ తమ్ములు. ఇంతైనా వివేకం లేక పోయింది వాళ్ళకి ఏ అపరాధమూ చెయ్యలేదు నా చిట్టితండ్రి. పసికూన. మంచీచెడ్డా లేకుండా పేదవాళ్ళని, నోరూ వాయీ లేనివాళ్ళని బాధించే దుష్టులమీాద మబ్బులేని పిడుగు పడుతుంది' అంది. నిశ్చేష్టుడైపోయాడు జనమేజయుడు.

"యజ్ఞం ముగిసింది. హస్తినాపురం వచ్చేశాడు చక్రవర్తి. ఐనా సరమ మాటలు మనస్సులో మెలుగుతూనే వున్నాయి. అందుకు అవసరమైన శాంతులూ అవీ జరిగించాలి. తగిన పురోహితుడి కోసం వెదకడం మొదలుపెట్టాడు. ఎన్నో మునిపల్లెలు వెదికి సోమశ్రవసుడనే తపశ్శాలిని తీసుకు వచ్చాడు. శ్రుతశ్రవసముని కుమారుడాయన. ఒక నాగకన్య శ్రుతశ్రవసుడి శుక్రంపానంచేయడం వల్ల ఆమెకి పుట్టినవాడు సోమశ్రవసుడు. మంచి తపస్సంపన్నుడూ, పుణ్యవంతుడున్నూ. అతడు కోరినవన్నీ ఇచ్చి అతణ్ణి పురోహితుణ్ణి చేసుకున్నాడు జనమేజయుడు.

"పురోహితుడు చెప్పిన ప్రకారం నడుచుకుంటూ ఎన్నో శాంతులు చేశాడు చక్రవర్తి. ఎన్నెన్నో యజ్ఞాలు చేశాడు. హోమాలు చేసి దేవతల్ని తృప్తిపరిచాడు. దానాలుచేసి

బ్రాహ్మల్ని సంతోషపెట్టాడు. పూర్వమహారాజుల మల్లేనే ధర్మం తప్పకుండా నిత్యకల్యాణం పచ్చతోరణంగా రాజ్యమేలుతూ వుండేవాడు. దేశం సుభిక్షంగా వుండేది."

ఉదంకుడికథ

ఇలా వుండగా ఉదంకుడని వోకముని వుండేవాడు. పైల ముని శిష్యుడాయన. మహాతపశ్శాలి. గురుకులవాసం చేసి అపారమైన గురుశుశ్రూష చేశాడు. నిష్ఠాపరుడై విజ్ఞానవంతు డయాడు. గురువు దయవల్ల అష్టసిద్ధులూ* సంపాదించాడు. తల్లో నాలికలాగ మసులుకుంటూన్న శిష్యుడు కావడంచేత ఇల్లూ, ఇల్లాలూ అతని పరంచేసి వోసారి ప్రవాసం వెళ్లాడు పైలుడు. ఇంతలో రుతుస్నానం చేసింది గురుపత్ని. ఉదంకుడి దగ్గిరికి వచ్చి తన్ను పరిగ్రహించమంది. సాహసించకుండా వూరుకున్నాడు ఉదంకుడు. కొన్నాళ్ళకి గురువువచ్చి శిష్యుణ్ణి మెచ్చుకున్నాడు. "నీ గురుకులవాసం పూర్తయింది. వెళ్లు, ఒక ఇంటివాడవై సుఖపడు" అన్నాడు. "గురుదక్షిణ సెలవియ్యండి" అన్నాడు శిష్యుడు. "వద్దు, నీశుశ్రూషే చాలు నాకు" అన్నాడు గురువు. "అంతగా ఇవ్వాలనే నీకు వుంటే, మా ఆవిణ్ణే అడుగు" అన్నాడు. "పౌష్యమహారాజు. రాణీ చెవుల్లో మంచి బంగారం కుండలాలజత వుంది. వాటిమీద ఎన్నాళ్ళయో వుంది నాకు. చేతనయితే అవి తెచ్చిపెట్టు. నాలుగురోజుల్లో కావాలి" అంది గురుపత్ని.

'చిత్త' మని బయల్దేరాడు ఉదంకుడు. ఒక్కడూ అడవిలో పడి వెళుతున్నాడు. ఎదురుగుండా పెద్ద ఎద్దుమీద వో దివ్యపురుషుడు తారసిల్లాడు. అతడు చెప్పినప్రకారం ఆ ఎద్దుపేడ తిన్నాడు ఉదంకుడు. దివ్యపురుషుడి అనుగ్రహం సంపాదించాడు. అక్కడ

---

* అష్టసిద్ధులు . అణిమ, మహిమ, గరిమ, లఘిమ, ప్రాప్తి, ప్రాకామ్యం, ఈశిత్వం, వశిత్వం.

నుండి తిన్నగా పౌష్యమహారాజు దగ్గిరికి వెళ్ళి దీవించాడు. సగౌర వంగా సత్కరించాడు పౌష్యుడు. "మహారాజా, నీ దగ్గిర యాచన కోసం వచ్చాను" అన్నాడు ఉదంకుడు. "నీ రాణీచెవుల్లోని కుండ లాలు కావాలి నాకు. అవి గురుదక్షిణగా అర్పించు కుంటాను" అన్నాడు.

"కృతార్థుణ్ణయాను" అన్నాడు పౌష్యుడు. "మహాత్ముడివి నువ్వు. నీ అంతటి వాడికి ఇవ్వగలిగే భాగ్యం ఎలా దొరుకుతుంది మాకు! వెళ్ళు. నీకు అడ్డేముంది! నా మాటగా చెప్పి నా భార్య దగ్గిర కుండలాలు పుచ్చుకో" అన్నాడు. అంతఃపురానికి వెళ్ళాడు ఉదంకుడు. ఎక్కడా కనపళ్లేదు రాణి. తిరిగి వచ్చేశాడు. "రాణివాసంలో ఆమె లేదు. ఎక్కడ వుందో మరి! నువ్వే తెప్పించి ఇయ్యి" అన్నాడు.

"అదేమిటి? లోగిలి లోనే వుందామె. ఐతే ఆమె మహా పతివ్రత. పవిత్రురాలు. అశుచులైన వాళ్ళకి కనపడదు. నువ్వా త్రిలోకపావనుడివి. అశుచి వని ఎలా అనేది నిన్ను!" అన్నాడు పౌష్యుడు. "ఓహూ, ఐతే కావచ్చు" అనుకున్నాడు ఉదంకుడు. పేడ తిని ఆచమించుకోలేదు నేను. ఆ అశుచిత్వంల్లే ఆవిడ కన పళ్ళేదు" అని స్థిరపరుచుకున్నాడు. తూర్పుదిక్కుగా కూర్చొని కాళ్ళూ, చేతులూ, మొహాం కడుక్కున్నాడు. ఆచమనం చేసుకుని అంతః పురానికి వెళ్లాడు. ఎదురువచ్చినమస్కరించింది రాణి. కుండలాలు తీసి చేతిలో పెట్టింది. "తక్షకుడు వీటికోసం కనిపెట్టుకు కూచున్నాడు. అభేద్యుడు వాడు. మాయావి. ఏమాత్రం వీలుచిక్కినా ఎగరేసుకు పోతాడు. జాగ్రత్త" అని మరీమరీ చెప్పింది. "పరవాలేదు. అప్ర మత్తుణ్ణయి వుంటాను" అన్నాడు ఉదంకుడు. రాజుదగ్గిరకు వచ్చి "వెళ్ళివస్తాను" అన్నాడు. "అదేమన్నమాట, అపూర్వంగా వచ్చిన అతిథివి నువ్వు. భోజనం చేసి వెళ్లు" అని ప్రార్థించాడు పౌష్యుడు. ఒప్పుకున్నాడు ఉదంకుడు.

భోజనసమయంలో ఉదంకుడికి వెంట్రుక ఒకటి కనపడింది. మండిపడ్డాడతను. "చూడకుండా అపవిత్రమైన అన్నం పెట్టావు. అంధుడవైపోతావు" అని శపించాడు. "ఈపాటి చిన్న తప్పుకి ఇంతపెద్ద శాపం పెట్టావు. సంతానం లేకుండా పోతుంది నీకు" అని ప్రతిశాపం పెట్టాడు పౌష్యుడు. "ఆహా, అలా వీల్లేదు. గొడ్డువాణ్ణి కాలేను. శాపం ఉపసంహరించు" అన్నాడు ఉదంకుడు. "అది సాధ్యం కాదు నాకు. నువ్వే ఉపసంహరించు" అన్నాడు పౌష్యుడు. "మనస్సు వెన్నలా వుంటుంది, మాట పిడుగులా వుంటుంది బ్రాహ్మలికి. రాజుల్లో సరిగ్గా ఇది విపరీతం. అంచేత శాపం మరల్చ గలుగుతాడు బ్రాహ్మడు. శాంతుడయిన్నీ క్షత్రియుడు మరల్చలేడు. కనక అనుగ్రహించు" అని ప్రార్థించాడు. కనికరించాడు ఉదంకుడు. "కొద్ది దినాల్లో నీ దృష్టి నీకు వస్తుంది" అన్నాడు.

"ఎలా ఐతేనేం, గురుపత్ని కోరిన కుండలాలు సంపాదించాను. దక్షిణ చెల్లించి గురువుగారి రుణం తీర్చుకుంటాను" అనుకుంటూ తిరుగుముఖం పట్టాడు ఉదంకుడు. దారిలో ఓ మంచినీళ్ళ మడుగు కనపడింది. ఆగాడు. కుండలాలు ఒడ్డునే పెట్టాడు. ఆచమనం కోసం నీళ్ళలోకి వెళ్ళాడు.

ఇంతవరకూ దిసమొలతో తన వెనకాలే వస్తున్నాడొక వ్యక్తి. అదే సమయమని కుండలాలు చపాయించి పరిగెత్తాడు. చూశాడు ఉదంకుడు. డేగలాగ వెంటపడ్డాడు. పట్టుమని పదడుగులు పోలేదు దిగంబరుడు. పట్టుకున్నాడు ఉదంకుడు. పట్టుకోవడమే తడువు, పామైపోయాడు దిగంబరుడు. కుండలాలతోసహా ఒక పుట్టలో దూరిపోయింది పాము. పాతాళానికి వెళ్ళిపోయింది. పామే తక్షకుడని గ్రహించాడు ఉదంకుడు. వెంబడించాడు. తానూ పుట్టలో ప్రవేశించాడు. నాగలోకం వెళ్ళాడు. తక్షకుడి పత్తా కనపడలేదు. నాగరాజుల్ని స్తోత్రంచేశాడు.

"కొండలూ, వనాలూ, నదులూ, నదాలూ, సరస్సులూ, సముద్రాలూ – ఇన్నింటితోసహా భూమండలం వెయ్యిపడగలతో మోస్తున్నావు. పాలసముద్రంలో విష్ణుమూర్తికి పరుపుగా వుంటున్నావు. ఓ అనంతుడా, ఆదిశేషుడా, అనుగ్రహించు" అన్నాడు.

"రాక్షసబాధ లేకుండా నాగలోకం రక్షరేకలా కాపాడావు. తపశ్శాలివి. దేవతలూ, రాక్షసులూ, పాదాభివందనం చేసే పరమశివుడికి కంఠాభరణంగా వున్నావు. సర్పరాజా, ఓ వాసుకీ, అనుగ్రహించు" అన్నాడు.

"దేవలోకంలోనూ, మానవలోకంలోనూ నిర్భయంగా సంచరిస్తారు మీరు. ప్రతాపవంతులు. మీ విషాగ్ని తట్టుకునే విరోధులు లేరు మీకు. మహానుభావులు. ఐరావతవంశస్థులైన కోటానుకోట్ల నాగరాజులారా, అనుగ్రహించండి" అన్నాడు.

"కులపర్వతాల లతామందిరాల్లో కుమారుడైన అశ్వసేనుడితో స్వేచ్ఛావిహారం చేస్తావు. ఘోరారణ్యాలలోనూ కురుక్షేత్రంలోనూ కులాసాగా సంచారంచేస్తావు. దర్పశాలివి. పరాక్రమవంతుడివి. శూరుడివి. తక్షకుడా, అనుగ్రహించు" అన్నాడు.

ఇలా స్తోత్రం చేస్తూవుంటే వో చిత్రమైన దృశ్యం కనపడింది అతడికి. ఇద్దరు స్త్రీలు తెలుపూ నలుపూ దారాలు పడుగూ పేకా చేసి బట్ట నేస్తున్నారు మరో ఆరుగురు కుమాళ్లు పన్నెండు రేకుల చక్రం తిప్పుతున్నారు. అదయాక, ఒక పెద్ద గుర్రం, గుర్రం మీద ధగధగా మెరిసిపోతూ వొక దివ్యపురుషుడూ కనిపించారు. దివ్యపురుషుణ్ణి మంచి అర్థవంతమైన మంత్రాలతో స్తోత్రంచేసాడు ఉదంకుడు. "సంతోషించాను" అన్నాడు దివ్యపురుషుడు. "నీ స్తోత్రంలో అతిశయోక్తీ, అసత్యమూ లేదు. కల్మషంలేని చరిత్ర నీది. చెప్పు. ఏం కావాలి ?" అన్నాడు.

"నాగలోకమంతా నా వశం కావాలి" అన్నాడు ఉదంకుడు. "అదే నీ అభీష్టమైతే, ఇదిగో చూడు, ఈ గుర్రం గుహ్యా

ప్రదేశంలో వూదు'' అన్నాడు దివ్యపురుషుడు. ఊదాడు ఉదంకుడు. ఊదడమే తడువు, గుర్రం నవరంధ్రాలనుండీ అగ్నిజ్వాలలు బైల్దేరాయి. ఘోరంగా వుంది అగ్ని. పాతాళలోక మంతా భయంకరంగా విజృభించాయి మంటలు. సందుసందునా మూలా మూలలా అంటుకుంటున్నాయి. కల్పాంతంలోని బడబాగ్నిలా వుంది. నాగలోకానికి అకాలప్రళయం వచ్చినట్లుంది వాసు లన్నీ ప్రాణభయంతో జజ్జరిల్లిపోతున్నాయి తక్షకుడూ అదిలి పోయాడు. ఏమిటీ కొత్త ఉపద్రవం! ఉదంకుడి కోపాగ్ని కాదు కదా!'' అంటూ సిలువునా వడికిపోయాడు. కుండలాలు పట్టుకు వచ్చి దండం పెట్టాడు.

కుండలాలేమో చేతికి వచ్చాయి. కాని, పాతాళంనుండి బైటపడడం ఎలాగ? నాలుగోనాటికి కావాలంది గురుపత్ని. ఇవాళే నాలుగో రోజు. ఇదే ఆమె కుండలాలు తొడగవలసిన దినం. ఏమిటి సాధనం? ఇవాళ తప్పితే ఇంత ప్రయత్నమూ బూడిదలో పోసిన పన్నిరౌతుంది. మోకాళ్లలో తలపెట్టుకు కూచున్నాడు ఉదంకుడు.

"ఎందుకలా అధైర్యపడతావు'' అన్నాడు దివ్యపురుషుడు. "నీ విచారం నాకు తెలుసు. భయపడకు. లే. ఈ గుర్రం మీద కూచో. గాలికంటే, మనస్సుకంటే వేగం పోతుందిది. రెప్పపాట్లో చేరుకుంటావు'' అన్నాడు. "బతికిపోయాను'' అంటూ గుర్రంమీద కూచున్నాడు ఉదంకుడు. కన్ను మూసి కన్ను తెరిచాడో లేదో, గురువుగారి వాకిట్లో విడిచిపెట్టింది గుర్రం.

అప్పటికే శుచిస్నానం చేసింది గురుపత్ని. కొత్తచీర కట్టుకుంది. కుండలాలకోసం కనిపెట్టుకు కూచుంది. ఉదంకుణ్ణి చూసి వాకిట్లోకి పరిగెత్తింది. కుండలాలు చేతిలో పెట్టి నమస్కరించాడు ఉదంకుడు.

"ఏమోయ్, ఇదిగో అన్నంత దగ్గరలో వుందికదా పౌష్యుడి పట్నం, ఇంత ఆలస్యం చేశావేం?'' అన్నాడు గురువు.

"అవును, ఆలస్యమే అయింది. ఏం చెప్పేది!" అన్నాడు ఉదంకుడు. జరిగిందంతా వివరించి చెప్పాడు. "దార్లో దివ్య పురుషుడు కనపడడ మేమిటి? ఎద్దుపేడ తినిపించడ మేమిటి? నాగ లోకంలో అంత గుర్రమూ దివ్యపురుషుడూ ఏమిటి? స్త్రీ ఎవరు? తెలుపు నలుపు దారాల వస్త్రమేమిటి? ఆరుగురు కుమాళ్ళూ, ఆ చక్రమూ ఏమిటి? ఇదంతా అగమ్యగోచరంగా వుంది నాకు" అన్నాడు.

"అదృష్టవంతుడివి" అన్నాడు గురువు. "ఎద్దుమీద కన పడ్డవాడు దేవేంద్రుడు. ఎద్దు ఐరావతం. పేడ అంటున్నావే, పేడ కాదది అమృతం. ఇంద్రదర్శనం చేశావు. అమృతం సేవిం చావు. అంచేతే అడ్డు లేకుండా సాధించుకు వచ్చావు పాతాళం లోని స్త్రీ లిద్దరూ ధాతా విధాతాను. -తెలుపు నలుపు దారాలు పగలూ, రాత్రిన్నీ. వస్త్రం రోజు. చక్రం సంవత్సరం. రేకులు పన్నెండూ, పన్నెండు మాసాలు. కుమాళ్లు ఆరుగురూ ఆరు రుతు వులు. గుర్రం అగ్నిహోత్రుడు. గుర్రంమీది దివ్యపురుషుడు ఇంద్రుడి నేస్తం మేఘుడు. నీ గురుభక్తి ఇంతవాణ్ణి చేసిందినిన్ను. బ్రహ్మానందంగా వుంది నాకు. కోరిన కుండలాలు తెచ్చావు. గురువు రుణం తీర్చుకున్నావు. ఇక వెళ్లు. ఒక ఇంటివాడవై సుఖ పడు" అన్నాడు.

గురువుకి పాదాభివందనం చేసి సెలవు తీసుకున్నాడు ఉదం కుడు. వెళ్ళి ఎంతోకాలం తపస్సు చేశాడు. ఐనా, తక్షకుడు చేసిన మోసం గుండెల్లో రగులుతూనే వుంది. వాడు చేసినదానికి ప్రతి క్రియ చేస్తేనేగాని శాంతి కలగదు. ఆలోచించాడు. తిన్నగా జనమేజయుడి దగ్గిరికి వచ్చాడు. "మహారాజా, మీతండ్రి పరీ క్షిన్మహారాజు ధర్మప్రభువు. ప్రజలంటే కన్నబిడ్డలకంటె గారాం బంగాచూసేవాడు. అలాంటి ప్రజారంజకుడైన మహారాజుని విషపు కోరలతో కరిచి చంపాడు దుర్మార్గుడు తక్షకుడు. అదిన్నీ వొక

బ్రాహ్మడి మాటమీద. వీడే లోగడ మాగురువుగారి భార్యకోసం కుండలాలు తెస్తుంటే ఎత్తుకుపోయాడు ముప్పతిప్పలూ పెట్టి ఏడి పించాడు అకారణంగా. అపకారం చెయ్యడమే వాడి స్వభావం. నీ తండ్రిని చంపిన వాడికి తగిన ప్రాయశ్చిత్తం చెయ్యాలి నువ్వు. దానికి వొక్కటే వుంది మందు. సర్పయాగం! ఈ పాపజాతి పాములు భూలోకంలోనుండి నాశన మైపోవాలి. తక్షకుడితోసహా హోమకుండంలో దగ్ధమైపోవాలి. కులంలో దుష్టు వొక్కడైతే ఏంగాక, కులమంతా నశించవలిసిందేమరి'' అన్నాడు.

ఉదంకుడి ప్రయత్నం ఊరికేపోలేదు. ఆ దెబ్బతో సర్ప జాతి నామరూపాలు నాశనం కావలసిందే. కాని, అదృష్టవశాత్తూ ఆ స్తీకుడు అడ్డుపడిపోయాడు. లోగడ రురుడూ ఇలాగే పాములు చంపడానికి బయల్దేరాడు: సహస్రపాదుడివల్ల సాగలేదది. రురుడి కథా ముందు చెపుతాను వినండి.

రురుడి కథ

రురుడు భృగువంశం వాడు. అసాధారణ ప్రజ్ఞావంతుడు భృగుడు. అతడి భార్య పులోమ. గర్భవతి ఐన ఆమెని వొకనాడు "అగ్నిహోత్రాలూ అవీ చూస్తూవుండు'' అని చెప్పి స్నానా నికి నదికి వెళ్ళాడు భృగుడు. ఇంతలో పులోముడు అనే రాక్ష సుడు వచ్చి ఆమెని చూశాడు. చూడడంతోనే కామోద్రేకం కలి గింది వాడికి "ఇంత అందంగా ఉంది, ఎవరీమె? నేనే పెళ్ళా డదా మనుకున్న పులోమ కాదుకదా!'' అని సంశయంలో పడ్డాడు. ఎవరిని అడగడం? అగ్నిహోత్రుణ్ణే ప్రశ్నించాడు.

ధర్మసంకటంలో పడిపోయాడు అగ్ని. నిజం చెపితే ఎత్తుకు పోతా డీమెని. ఎందుకు చెప్పావని శపిస్తాడు భృగుడు. కాదం టూనా, అసత్యదోషం చుట్టుకుంటుంది. ఏంచారి! శాప మన్నా సయించుకుంటాను. ఆబద్ధమాడి పాపం తెచ్చుకోలేను'' అని తర్కించుకున్నాడు. "భృగుడి భార్య పులోమ'' అని చెప్పేశాడు.

"అనుకుంటూనే వున్నాను, ఈమె పులోమే అని. నా పెళ్లాం కావలసిందిది. ఆలోచించకండా పెళ్లాడేశాడు భృగుడు" అన్నాడు పులోముడు. ఓ పందిరూపం ధరించి ఆమెని ఎత్తుకు పరిగెత్తాడు. గోలు గోలు మంది పులోమ. కంటికీ మంటికీ ఏక ధారగా ఏడ్చింది. దారికడాకూ ఆమెకన్నీళ్లు కారి పెద్దనదియై ప్రవహించింది. అదే వధూసరనది. రాక్షసుడి దౌర్జన్యం పులోమ కడుపులోని శిశువుకి కోపం కలిగించింది. గర్భచ్యుతుడై పైకి వచ్చాడు శిశువు. గర్భచ్యుతుడు కావడంవల్ల చ్యవను డన్నారు అతణ్ణి. వెయ్యి సూర్యబింబా లంత ప్రకాశంతో ప్రకాశించాడు చ్యవనుడు. ప్రళయాగ్నిలా భగభగ మంటున్నాడు. చ్యవనుడు కింద పడడమూ పులోముడు భస్మం కావడమూ వొక్కసారి జరిగి పోయాయి. కొడుకుని ఎత్తుకుని ఇంటికి వచ్చేసింది పులోమ.

స్నానం ముగించి ఆశ్రమానికి వచ్చాడు భృగుడు. పక్క నుండి ప్రవహిస్తోంది వధూసర. చూచి తెల్లపోయాడు. ఇంట్లో అడుగు పెట్టేసరికి కొడుకుతో భార్య ఎదురయింది జరిగిం దంతా చెప్పింది. "ఐతే, నువ్వు ఫలానా అని ఎలా తెలిసింది వాడికి?" అన్నాడు పళ్ళు కొరుకుతూ భృగుమహర్షి. "నన్ను చూడ్డంతోనే వెర్రెత్తింది వాడికి. అగ్ని దగ్గిరికి వెళ్ళి ఏదో గుసగుస లాడాడు. అగ్నే చెప్పేశాడు మెల్లిగా. దాంతో పందిలా లోపల చొరబడ్డాడు వాడు" అంది పులోమ. అగ్నిమీద మండిపడ్డాడు ముని. "దురాత్ముడివి. సర్వభక్షకుడివికా" అని శపించాడు.

"ఏమిటీ అన్యాయం! అన్నాడు అగ్ని. నిజం చెపితే నిష్ఠూరమా! తెలిసినవిషయం అడిగితే చెప్పనివాడూ; నిజం దాచిన వాడూ నరకానికి పోతారు. అసత్యదోషానికి భయపడి నిజం చెప్పాను నేను. ప్రపంచ మంతటికీ కర్మసాక్షిని. అబద్ధమెలా ఆడేది? సత్యానికే శపించావు నన్ను. రుషివి కనక చెల్లిపోయింది నీకు. లోకసేవకుణ్ణి నేను. నన్ను శపించి లోకానికే అపకారం

చేశావు. నిత్యములూ, నైమిత్తికములూ ఐన పూజ లన్నింటి లోనూ దేవతల హవ్యాలన్నా, పితృదేవతల కవ్యాలన్నా నాలోనే వేలుస్తారు. నా మూలంగానే వాళ్లు అవి అందుకుంటారు. నేను సర్వభక్షకు ణ్ణయితే అపవిత్రు ణ్ణవుతాను. నేనే అపవిత్రు ణ్ణయితే లోకంలో కర్మలన్నీ నిలిచిపోతాయి కర్మలు నిలిచిపోతే లోక యాత్ర ఆగిపోతుంది. అదే నీ యభిప్రాయమైతే అలాగే కానీ మరి'' అన్నాడు. చప్పున తన నిజస్వరూపం ఉపసంహరించుకు కూచున్నాడు. లోకమంతా లోపించిపోయింది అగ్ని.

ఇంకేముంది? ప్రపంచంలో దీపాలన్నీ ఒక్కసారి ఆరి పోయిన ట్టయింది. అగ్గినిప్పు కరువైంది. యజ్ఞాలూ అవీ ఆగి పోయాయి. హోమకుండాల్లో పొగన్నాలేదు మరి. వంటలూ వెంటలూ — పోక చేమిటి, అగ్గితో అయ్యే అన్నిపనులికీ ఆటవిడు పయి పోయింది ప్రజలంతా బెంబేలుపడి మునిపల్లెలికి పరిగెత్తారు. మునుల పనీ అలాగే వుంది. మునులంతా కలిసి దేవతల దగ్గిరికి వెళ్ళారు. దేవతల పనీ పరగడుపు గానే వుంది. వాళ్ళూ వీళ్ళూ కలిసి బ్రహ్మ దగ్గిరికి వెళ్ళారు. ఈ ఉపద్రవాని కంతా భృగు మహర్షి శాపమే కారణం అని తెలుసుకున్నాడు బ్రహ్మ. అగ్ని హోత్రుణ్ణి పిలిపించాడు. "ప్రపంచాలు నిలిచి పోతున్నాయి. ప్రసన్నుడివికా'' అన్నాడు. "ప్రాణి కోటి కంతటికీ ప్రాణం నువ్వు. చరాచరాల ప్రవృత్తికి కారణభూతుడివి. దేవతలకి నోరు వంటి వాడివి. ప్రపంచరక్షకుడివి నువ్వే పెడమొహం పెడితే ఇహ దిక్కే ముంది! సర్వభక్షకుడివి కమ్మన్నాడు భృగుమహర్షి నిన్ను. నిజమే. ఐనా, పవిత్రుడివే అవుతావు నువ్వు. మునివాక్యం వ్యర్థం కాదు. నీ శుచిత్వానికీ లోపంరాదు. శుచివంతులలో అగ్ర తాంబూలం నీది. యోగ్యులలో పరమయోగ్యుడివి నువ్వు. ప్రసన్నుడివికా'' అన్నాడు. ప్రార్థించాడు. యథాపూర్వంగా నిజస్వరూపంతో ప్రకాశించాడు అగ్ని. పోయిన ప్రాణం లేచివచ్చిన

ట్టయింది లోకానికి. అంత బ్రహ్మదేవుడున్నూ అగ్నిహోత్రుణ్ణి సముదాయించాడే కాని భృగుమహర్షి వాక్యం తిప్పలేకపోయాడు. అలాంటి భృగుమునికి ముని మనుమడు రురుడు.

భృగుడి కుమారుడు చ్యవనుడు కదా! చ్యవనుడికీ శర్యాతి రాజు కూతురు సుకన్యకీ పుట్టినవాడు ప్రమతి. ప్రమతికీ అప్సరస ఘృతాచికీ పుట్టినవాడు రురుడు. ప్రమద్వర అనే చిన్నదాన్ని ప్రేమించాడతడు. ప్రమద్వర తల్లి మేనక. తండ్రి గంధర్వరాజు విశ్వావసుడు. ప్రమద్వరని కని అడవిలో వొదిలిపెట్టి వెళ్ళిపోయింది మేనక. స్థూలకేశుడనే ముని తెచ్చి తన ఆశ్రమంలో పెంచాడామెని. తన ఈడు పిల్లలందరిలోనూ, చుక్కల్లో చంద్రుడిలా వుండేదామె. అంచేతే ప్రమద్వర అని పిలిచేవాళ్ళు. రురుడి ప్రేమ తెలుసుకుని ప్రమద్వరని తెచ్చి పెళ్ళిచేయాలని నిశ్చయించాడు ప్రమతి. స్థూలకేశుడూ అంగీకరించాడు ముహూర్తంసహా నిశ్చయమైపోయింది.

చెలికత్తెలతో వోనాడు ఆడుకుంటోంది ప్రమద్వర. పొరపాటున వో పాముమీద కాలు పడింది. కస్సుమని కాటువేసింది పాము. ప్రాణం విడిచిపెట్టింది ప్రమద్వర. 'అమ్మయ్యో' అని పారిపోయారు చెలికత్తెలు. మునిపల్లెలనిండా ఉత్తరక్షణంలో అల్లుకుందీ వార్త. కంట తడిపెట్టనివాళ్లు లేరు. గౌతముడూ కణ్వుడూ కుత్సుడూ కౌశికుడూ శంకపాలుడూ భరద్వాజుడూ వాలఖిల్యులూ ఉద్దాలకుడూ, శ్వేతకేతూ మైత్రేయుడూ — యీవన్మంది మహామునులూ వచ్చి విచారించారు. ప్రమతీ రురుడూ కూడా నచ్చారు. చచ్చిపోయినా నిద్రిస్తున్నట్టే వుంది ప్రమద్వర. అప్పుడే తుంచి పడవేసిన పువ్వులా వుంది.

అక్కడ నిలవలేకపోయాడు రురుడు. హృదయం చెక్కలై పోతూ వుంది. అడివిలోకి వెళ్ళిపోయాడు. "ప్రమద్వరా, నా ప్రమద్వరా" అంటూ కేకలు వేసి ఏడుస్తున్నాడు. అతడి దుఃఖం

చూసి రాళ్లుకూడా చెమ్మగిల్లుతున్నాయి. "అయ్యో, నా ప్రియు
రాలు, నా ప్రాణం, నా ప్రమద్వరని బతికించే మహాత్ములు లేరా?
మంత్రవేత్తలు, మహావైద్యులు ప్రమద్వరని బతికించండి. నా తప
స్సంతా ధారపోస్తాను. నా పుణ్యమంతా ఇచ్చుకుంటాను" అంటూ
వెర్రివాడిలా ఆక్రోశించాడు "మరణించకూడదు నా ప్రమద్వర.
బతికిపోవాలి నా ప్రమద్వర. నేనే తపోనిధినైతే లేచి వస్తుంది
ప్రమదర్వ. నేనే గురువుల్ని సేవించి వుంటే నా ప్రాణం, నా
ప్రమద్వర నాకు దక్కుతుంది" అంటూ ప్రతీ దేవతనీ ప్రార్థించాడు.
ఆ స్థితిలో ఆకాశంమీద వొక దేవదూత కనిపించా డతడికి. "తెచ్చు
కున్న ఆయుర్దాయ మెంతో అంత కాలం బతికింది ప్రమద్వర.
కాలం తీరాక కర్తవ్య మే ముందిక! ఐతే, వొక్క ఉపాయం లేక
పోలేదు. అది నీ చేతిలోనే వుంది. చెయ్యగలిగితే బతుకుతుందామె.
నీ ఆయుర్దాయంలో సగం ఆమెకి ధారపోయాలి. అంతే" అని
అంతర్ధాన మయాడు దేవదూత.

సంతోషంతో సమ్మతించాడు రురుడు. తన ఆయుస్సులో
సగం ధారపోసి బతికించుకున్నాడు ప్రమద్వరని. ముందటికంటె కలకల
లాడుతూ లేచి కూర్చుందామె. అనుకున్న ప్రకారం పెళ్ళి చేసు
కున్నాడు రురుడు. ఐతే, పాములమీద మాత్రం పట్టరాని పగ
పట్టాడు. "పువ్వులాంటి పిల్లని కరిచిన పాపజాతి పాముల్ని వంశ
నాశనం చేస్తాను" అని పంతం పట్టాడు. యమదండంలాంటి దుడ్డు
కర్ర పుచ్చుకుని కనపడ్డ పామునల్లా బాదడం మొదలుపెట్టాడు.
పుట్టపుట్టా, పొదపొదా వెదికి వెదికి మరీ చంపుతూ వచ్చాడు.

ఒక పొదలో రెండుతలల పెద్ద డుండుభసర్పం కనిపించిం
దొకనాడు. దుడ్డుకర్ర మీదికెత్తాడు రురుడు. క్షణంలో తునక
లౌతుంది పాము. మనిషిలా "హరిహరీ" అని అరిచింది డుండుభం.
ఆగాడు రురుడు. "ఏం మహాశయా, మునీశ్వరుడిలా వున్నావు.
పాముల మీద ఎందుకూ పగ? ఏం చేశామని!" అంది పాము.

"ఏం చేశామంటావా!" అని వురిమాడు రురుడు. "నా ప్రమద్వరని కరిచి నా కొంపకి ఎసరు పెట్టారు. ఇంకేం చెయ్యాలి? ప్రపంచంలో ఈ పాపజాతి బతకకూడదు. సర్పనాశనం చెయ్యడానికే కంకణం కట్టుకున్నాను నేను. ఇదిగో, ఈ దెబ్బతో నీ నోరూ కట్టుబడుతుంది" అంటూ కొట్టబోయాడు. దెబ్బ పడే లోపున మునిగా మారి ఎదట నుంచుంది పాము. చకితుడయాడు రురుడు. "ఎవ్వరునువ్వు? పామై ఎందుకున్నావు?" అని అడిగాడు.

"సహస్రపాదు డంటారు నన్ను" అన్నాడు ముని. "నవ్వు తాలుకి కొనితెచ్చుకున్నాను ఈ సర్ప జన్మ. ఖగముఖుడని నాకో సహాధ్యాయి డుండేవాడు. అతడొకనాడు అగ్నిహోత్రాలు చేసుకుంటున్నాడు. తమాషాకని వెనకాలేవెళ్ళి గడ్డిపామొకటి అతడి మీదికి విసిరాను తుళ్ళిపడ్డాడు ఖగముఖుడు. పక పకా నవ్వాను నేను. ఎక్కడలేని కోపం తెచ్చుకున్నాడు వాడు. 'విషంలేని పామైపోవాలి నువ్వు' అని శపించాడు నన్ను. 'హాస్యమాడినంత మాత్రానికే కోపం తేచ్చుకున్నావు. పోనీ, నాది పొరపాటే అనుకో. ఇంత దారుణమైన శాపం న్యాయమేనా? క్షమించు' అన్నాను. 'నోరు జారిపోయింది. నా మాటకి తిరుగులేదు. కొంతకాలం డుండుభంగా వుండక తీరదు నువ్వు. కొన్నాళ్ళకి రురుడని వొకాయన కనిపిస్తాడు. దాంతో శాప విముక్తి కలుగుతుంది' అన్నాడు విచారిస్తూ ఖగముఖుడు. ఇంత కాలమూ పాముజన్మ అనుభవించాను. ఇప్పుడు నీ దర్శనం కలిగింది. ధన్యుణ్ణయాను. సరేకాని మహాత్మా, భృగుమహాముని వంశంలో పుట్టావు. మహామునివి. జీవహింస దారుణం. క్షత్రియులికే కాని ఈ నిష్ఠురవృత్తి మనకి తగదు. అయిందేదో అయింది. నా ప్రార్థన మన్నించి, ఇహనైనా విరమించు" అన్నాడు.

సహస్రపాదుడి ప్రార్థన వూరికే పోలేదు. అవాళనుండీ పాముల్ని చంపడం విరమించుకున్నాడు రురుడు.

ఆదిపర్వం

రెండో ఆశ్వాసం

రురుడికథ విన్నారు మీరు. అసలు జనమేజయుడి సర్ప యాగంలో పాములు ఆహుతికావడానికి కేవలం ఉదంకుడే కారణం కాదు. పాములతల్లి కద్రువ. ఆమె శాపమే దీనికి మూలకారణం. కన్నతల్లి శాపం కట్టికుడిపింది పాములిక. ఆ వివరాలు కూడా చెప్తాను వినండి ముందు.

నాగుల పుట్టుక

ఆదియుగంనాటి కథ ఇది. ఆ దినాల్లో, కశ్యప ప్రజాపతికి అనేకమంది భార్యలుండేవాళ్లు. అందులో వినతా, కద్రువ – ఈ ఇద్దరూ కొడుకులకోసమని అనేక సంవత్సరాలు భర్తని ఆశ్రయించారు. చివరికి ప్రసన్నుడయాడు ప్రజాపతి. "ఏమిటి కావాలో కోరుకోండి. వరమిస్తాను" అన్నాడు.

"దీర్ఘదేహులూ, అగ్గితునకల్లాంటివాళ్ళూ మంచిబలవంతులూ వెయ్యిమంది కొడుకులు కావాలి" అంది కద్రువ.

"కద్రువ కుమాళ్ళని మించినవాళ్ళూ, వీర్యవంతులూ ఇద్దరు కొడుకులైతే చాలు నాకు" అంది వినత. అంతకుముందే ఎంతో కాలం తపస్సు చేసి, పుత్రకామేష్టి అదీ చేశాడు ప్రజాపతి. అంచేత, కోరినవరాలు అనాయాసంగా ఇచ్చాడు భార్యలికి. మీ గర్భాలుమాత్రం భద్రంగా కాపాడుకోండి" అని హెచ్చరించాడు. సంతోషించారు వినతా కద్రువలు. గర్భవతు లయారు. కొన్నా

ళ్ళకి కద్రువ గర్భంలోంచి వెయ్యి గుడ్లూ, వినత గర్భంలోంచి రెండు గుడ్లూ బైటపడ్డాయి. వాటిని నేతికుండల్లో పెట్టి భద్రపరిచారు వాళ్ళు. ఐదువందల ఏళ్ళ తరవాత కద్రువ పెట్టినగుడ్లు వొకటొకటీ పగిలాయి. వాట్లోంచి శేషుడు వాసుకి ఐరావతుడు తక్షకుడు కర్కోటకుడు ధనంజయుడు కాళీయుడు మణినాగుడు ఆపూరణుడు పింజరుడు ఏలాపుత్రుడు వామనుడు నీలుడు అనీలుడు కల్మాషుడు శబలుడు ఆర్యకుడు ఉగ్రకుడు కలశపోతకుడు సురాముఖుడు దధిముఖుడు విమలపిండకుడు ఆప్తుడు కోటరికకుడు శంఖుడు వాలిశిఖుడు నిష్టానకుడు హేమగుహుడు నహుషుడు పింగళుడు బాహ్యకర్ణుడు హస్తిపదుడు ముద్గరపిండకుడు కంబలుడు అశ్వతరుడు కాళీయకుడు వృత్తుడు సంవర్తకుడు పద్ముడు శంఖముఖుడు కూష్మాండకుడు క్షేమకుడు పిండారకుడు కరవీరుడు పుష్పదంష్ట్రుడు బెల్వకుడు బిల్వపాండురుడు మూషకాదుడు శంఖశిరుడు పూర్ణభద్రుడు హరిద్రకుడు అపరాజితుడు జ్యోతికుడు శ్రీవహుడు కౌరవ్యుడు ధృతరాష్ట్రుడు శంఖపిండుడు వీర్యవణుడు విరజుడు సుబాహుడు శాలిపిండుడు హస్తిపిండుడు పిఠరకుడు సుముఖుడు కౌణపాశనుడు కుఠరుడు కుంజరుడు ప్రభాకరుడు కుముదుడు కుముదాక్షుడు తిత్తిరి హలికుడు కర్దముడు బహుమూలకుడు కర్కరుడు అకర్కరుడు కుండోదరుడు మహూదరుడు — ఇలా గొప్ప గొప్ప నాగుపాములు వెయ్యి పుట్టాయి.

కుమాళ్ళని చూసి మురిసిపోయింది కద్రువ. చిన్నపోయింది వినత. తనగుడ్లు పగలకపోవడం చిన్నతనమనిపించిందామెకి. ఎన్నాళ్ళని వోపిక పట్టడం? ఆగలేకపోయిం దిక. ఒక గుడ్డు తీసి బలవంతాన పగలగొట్టింది. పాపం అందులోసగం శరీరంతోనే వున్నాడు కుమారుడు పక్షి. మీది భాగం మాత్రం తయారైంది. తొడలూ కాళ్ళూ ఏర్పడలేదింకా, అతడే అరుణుడు, అనూరుడు. నొచ్చుకుంది వినత. చేతులు పిసుక్కుంది. మొత్తుకుంది. ఏం లాభం!

"ఎంతపని చేశావు!" అని తల్లిమీద చిరాకుపడ్డాడు అనూరుడు. "సవతిసంతానం చూసి మచ్చరించుకున్నావు. పూర్ణశరీరం రాకుండా నా గుడ్డుచిదక గొట్టావు. చేసుకున్న దాని ఫలం అనుభవిస్తావు. ఐదువందల ఏళ్లు సవతికి దాసిగా వుంటావు" అని శపించాడు. "అయిందేదో అయింది. మిగిలిన గుడ్డయినా భద్రంగా చూడు. దానంతట అదే పగుల్తుంది అందులోంచి మహావిక్రమశాలి పుడతాడు. వాడేతొలిగిస్తాడు నీ దాసీత్వం" అని చెప్పాడు. తల్లి సెలవు తీసుకుని సూర్యుడి రథానికి సారథిగా వెళ్ళిపోయాడు. అప్పటి నుండీ ఇప్పటికీ ఎప్పటికీ కూడా అరుణుడే సూర్యుడి సారథి. అరుణోదయం ఐతేనే కాని సూర్యోదయం కాదు.

సముద్రమథనం

ఇంతలో పాలసముద్రం మథించి, అమృతం తీయడంకోసం దేవతలూ రాక్షసులూ యావన్మందీ మేరుపర్వతం మీద పెద్ద సమావేశం జరిపారు. దేవేంద్రుడు సభాధిపత్యం వహించాడు "ఎలా చిలకడం పాలసముద్రం? దీనికి కవ్వం ఎక్కడినుండి తేవడం ఆ కవ్వం నిలపడానికి కుదురెక్కణ్ణుంచి వస్తుంది? కవ్వం తాడు దారేమిటి? ఏమిటి సాధనం?" ఇలా అందరూ ఇదయిపోతున్నారు. ఎవరికీ ఏమీ పాలుపోవడంలేదు. "సరే. ఈ భారమంతా మామీద వొదిలిపెట్టండి" అన్నారు బ్రహ్మ, విష్ణువున్నూ. 'అదంతా మేం చూసుకుంటాం. మేం చెప్పినట్టు మాత్రం మీరు వినండి" అన్నారు. కార్యభారమంతా తమ మీద వేసుకున్నారు.

ఇద్దరూ ఆలోచించారు. కవ్వానికి అన్నివిధాలా తగింది మందరపర్వతం. దానికోసం ఆదిశేషుణ్ణి పంపారు. పదకుండువేల యోజనాల పొడవూ, అంతే పాతూ వుంది మందరపర్వతం అనంతమైన బలవంతుడు కనక పెకలించుకు వచ్చాడు శేషుడు. మందరం కవ్వం చేశారు. అది మునిగిపోకుండా దానికింద ఆదికూర్మాన్ని కుదురు చేశారు. వాసుకిసర్పాన్ని కవ్వంతాడు చేశారు.

ఇది బాపుండంటే బావుందన్నారు దేవతలు. భళీ అన్నారు రాక్షసులు. వాసుకి తోకతట్టు పట్టుకున్నారు దేవతలు. తలతట్టు పట్టుకున్నారు రాక్షసులు మేమంటే మేమంటూ మథించారు పాల సముద్రం. విష్ణుమూర్తి ప్రోత్సాహమువల్ల ఎక్కడలేని బలమూ వచ్చింది వాళ్ళకి. ఉత్సాహంతో కేకలు వేస్తున్నారు దిక్కులు ప్రతిధ్వనిస్తున్నాయి భూమండలం జవజవలాడిపోతోంది. విషం కక్కు కున్నాడు వాసుకి. విషాగ్ని పొగలు కారుమేఘాల్లాగ కమ్ము కున్నాయి. భూమ్యాకాశాలు చిమ్మచీకట్లు కమ్మాయి.

చిలకగా చిలకగా గరళం పుట్టుకువచ్చింది ముందు. లోకా లన్నీ వొక్కసారి దహించుకుపోతాయా అన్నట్టున్నాయి మంటలు. విశ్వప్రపంచమంతా భయంతో వణికిపోయింది. చప్పున దాన్ని కంఠంలో పోసుకున్నాడు శివుడు. కంఠంలోనే వుంచుకున్నాడు గరళం. అంచేతనే ఆయన గరళకంఠు డయాడు. తరవాత పైకి వచ్చింది అమృతం. దాని వెనక లక్ష్మి ధన్వంతరీ ఉచ్చైశ్రవం కౌస్తుభమణీ మొదలైనవి ఎన్నో పుట్టాయి. లక్ష్మినీ, కౌస్తుభాన్నీ విష్ణుమూర్తి పుచ్చుకున్నాడు. గుండెలమీద పెట్టుకున్నాడు. ఉచ్చై శ్రవం దేవేంద్రుడు తీసుకున్నాడు ఈ సందడిలో అమృతం మాత్రం రాక్షసులు స్వాధీనం చేసుకున్నారు. ఇంత కష్టపడీ నోట్లో మన్ను పడ్డట్టయింది దేవతలకి.

మించివచ్చిందని జగన్మోహినీవేషం వేశాడు విష్ణుమూర్తి. రాక్షసుల మనస్సులలో మోహం రేకెత్తించాడు. ఒయ్యారంగా వాళ్ళ చేతుల్లోంచి అమృతభాండం తీసేసుకున్నాడు. ఒడుపు చూసి మెల్లగా దేవతలచేతిలోపెట్టి కూచున్నాడు. పంచుకు తినడం ప్రారంభించారు దేవతలు. దేవతల్లాగే వేషం వేసుకుని పంక్తిలో వచ్చి కూచున్నాడు రాహువు అనే రాక్షసుడు. అందరితోపాటు అతడికీ అందింది అమృతం. తీరా తాగబోయేసరికి సూర్యచంద్రులు వాణ్ణి కనిపెట్టేశారు. విష్ణుమూర్తికి సైగచేశారు. అమృతం

నోట్లో పోసుకుంటున్నాడు రాహువు కంఠంలో దిగకముందే చక్రంతో తల తెగవేశాడు విష్ణువు నోట్లో అమృతం పడడంచేత తల మాత్రం బతికిపోయింది రాహువుది. మృతిలేదు దానికి. అవాళ నుండీ చంద్రుడన్నా సూర్యుడన్నా చెప్పరానిపగ రాహువుకి.

దేవతలు అమృతం అపహరించడంతో ఓ విప్లవం లేవతీశారు రాక్షసులు. బలిచక్రవర్తి నాయకత్వం కింద పెద్దసమావేశం జరిపారు. "దేవతలు మోసం చేశారు. వాళ్ళతో ఇవాళనుండీ ఏ సంబంధమూ పెట్టుకోకూడదు మనం" అని తీర్మానించారు. రథాలూ ఏనుగులూ గుర్రాలూ వేసుకుని భారీఎత్తుని తిరుగుబాటు చేశారు. ఉద్రేకంతో ఘోరంగా దేవతల్ని ముట్టడించారు. కాళ్ళూ చేతులూ కదల్లేదు దేవతలకి. గుండెదడ పట్టుకుంది దేవేంద్రుడికి. రాక్షసులు వేస్తున్న లక్షలాది బాణాల్లో కప్పుకుపోయి నట్టున్నారు దేవతలు. రాక్షసులిదే పై చేయిగా వుంది.

ఇంతలో తుఫానులా వచ్చిపడ్డారు నరుడూ నారాయణుడున్నూ. ఉగ్రమూర్తులై రాక్షసుల్ని ఎదిరించారు. కళ్ళల్లో చింతనిప్పులు కురుస్తూ ధనుస్సు సంధించాడు నరుడు. చక్రాయుధం ప్రయోగించాడు నారాయణమూర్తి. పర్వతశిఖరాలమీద జడివానలాగ రాక్షసులమీద బాణపరంపర కురిపించాడు నరుడు. ఎడతెరిపిలేకండా చక్రంతో రాక్షసుల శిరస్సులు తెగనరుకుతున్నాడు నారాయణుడు. కింద రాలుతూన్న తలకాయలతో అదిరిపడుతోంది భూమి. జేగురుసెలవళ్ళ పర్వతాలవలె, వరదలు కడుతూన్న రక్తాలతో గుట్టలు పడుతున్నాయి కళేబరాలు. నరనారాయణుల ముందు నిలువలేకపోయింది రాక్షససేన. చావగా మిగిలినవాళ్ళు సముద్రంలో చొరబడ్డారు. విజయభేరీ మోయించారు దేవతలు. ముక్కోటి దేవతలూ నరనారాయణులికి జేజేలు పెట్టారు. మందరపర్వతం యథాస్థానంలో పెట్టివచ్చారు. అమృతం భద్రపరచవలిసిన బాధ్యత దేవేంద్రుడిమీద పెట్టారు. అమరావతి చేరింది అమృతం.

స వ తు ల ప ం ద ం

అమృతంతోపాటు ఉచ్చైశ్రవమూ పుట్టిందని చెప్పానుకదా! అది వొకనాడు సముద్రతీరంలో మేస్తూ తిరుగుతోంది. వినతా కద్రువా ఆక్కడికే వచ్చారు చల్లగాలికి. సముద్రంలో నీలి నీలి తరంగాలు కొండంత ఎత్తుని లేస్తున్నాయి. దొర్లుకుంటూ వచ్చి వొడ్డుని ముత్యాలరాసులు కుమ్మరిస్తున్నాయి. చల్లని తుంపర్లు గాలిలో ఎగిరి వస్తున్నాయి. గంభీరంగా, గంభీరానికి తగినంత మనోహరంగా వుంది సముద్రం. అవన్నీ చూసుకుంటూ, చల్లగాలి అనుభవిస్తూ ఎంతో దూరం వచ్చారు వినతా కద్రువలు. అల్లంత దూరంలో చూశారు ఉచ్చైశ్రవం సముద్రం నురుగు కంటే కూడా తెల్లగా వుందది.

"చూడవే, ఎంచక్కటి గుర్రమోను. తెల్లగా మల్లిపువ్వులా వుందే" అంది కద్రువ "కానైతే, చంద్రుడిలో కళంకం లాగ తోకమాత్రం నల్లగా వుంది. ఏమంటావు?" అంది

"అదేమిటి! సులోచనాలు కావాలా ఏమిటమ్మా నీకు!" అంది వినత, "ఎక్కడయినా వెదుకుదామన్నా చిన్న మచ్చయినా లేదు దీనికి. మహాపురుషుల కీర్తిలాగ నిర్మలంగా, తెల్లగా వుంటే, తోకనలు పంటా వేమిటి?" అంటూ నవ్వింది.

పకాలున విరగబడి మరీ నవ్వింది కద్రువ. "ఏమిటే! నాకే కన పళ్లే దంటున్నావూ! పందెం వేద్దామా?" అంది.

పందెం అంటే పందెం అనుకున్నారు సవతు లిద్దరూన్ను. "దాని తోకేగాని నల్లగా లేకపోతే నీదగ్గిర దాసీపని చేస్తాను నేను. నల్లగా వుంటేమాత్రం నువ్వే దాసీగా వుండాలి నాదగ్గిర" అంది కద్రువ. "సరే, అలాగేకానీ. రా. దగ్గిరికి వెళ్ళి చూద్దాం" అంది వినత. "అప్పుడే ఎందుకూ" అంది కద్రువ. "పొద్దుపోయింది. ఏం మించిపోయిందని? పందెం మనకి ఖాయం. రేపు పొద్దున్నే వచ్చి చూద్దాం" అంది. ఇద్దరూ ఇంటికి వచ్చేశారు.

నిద్ర పట్టలేదు కద్రువకి. కుమాళ్ళని పిలిచింది. "అబ్బాయిలూ, ఒక ఆపదలో చిక్కుపోయాను నేను. ఆదుకోవాలి మీరు. కామచారులైన మీకు అసాధ్యమంటూ లేదు. ఇవాళ నేనూ మీ పిన్నీ సముద్ర వొడ్డుకి వెళ్ళాం. ఓ తెల్లటిగుర్రం మేస్తోం దక్కడ. నిజానికి చిన్న మచ్చైనా లేదు దానికి. ఐతే - తోక మాత్రం నల్లగా వుందన్నాను నేను. నవ్వింది వినత. మాట మీద మాట పెరిగింది. పందెం వేసుకున్నాం. నల్లగా వుంటే నాకు దాసీగా వుంటా నంది వినత. నల్లగా లేకపోతే నేను దాసీగా వుంటా నన్నాను. అపుడే వెళ్ళి చూద్దా మందది. కాదు రేపు చూద్దా మని బూకరించుకు వచ్చేశాను. తెల్లవారితే రమ్మంటుం దది వెళ్ళానా వోడిపోతాను. దాసీనైపోతాను దానికి. అంచేత, ఎలాఐనా గుర్రంతోక నలుపు చెయ్యాలి మీరు" అంది.

ఆలోచనలో పడ్డాయి పాములు. "ఇది అధర్మం" అని నిశ్చయించుకున్నాయి. "ఇది మాచేతకాదు" అని నిక్కచ్చిగా తల్లితో చెప్పేశాయి. కళ్ళెర్రచేసింది కద్రువ. "ఎన్నికష్టాలు పడో కన్నాను మిమ్మల్ని. ప్రాణం పెట్టి పెంచాను. పెద్దవాళ్ళని చేశాను. ఈ మాత్రం మాట చెల్లించారు కారు మీరు. ముందు ముందు జనమేజయుడు సర్పయాగం చేస్తాడు. అందులో పడి చస్తారు మీరు" అని శాపనాకారాలు పెట్టింది. సర్పయాగంలో సర్పజాతి భస్మం కావడానికి అదే కారణ మైంది.

ఏమన్నా వినుకోలేదు పాములు. కర్కోటకుడు మాత్రం తల్లి శాపానికి భయపడ్డాడు. ఆమె చెప్పిన ప్రకారం వెళ్ళి ఉచ్చైశ్శ్రవం తోకని పట్టుకున్నాడు. నల్లగా కనపడింది తోక. వినతని పిలుచుకుని ఉదయాన్నే బైల్దేరింది కద్రువ. వెళ్ళి చూస్తే నల్లగానేవుంది గుర్రం తోక. ఓడిపోయింది వినత. కద్రువ గెల్చుకుంది. వినత దాసీ ఇప్పుడు కద్రువ యజమానురాలు.

గ రు త్మం తు డి క థ

అనూరుడు చెప్పిన ఐదువందల సంవత్సరాలూ గడిచాయి. వినత పెట్టిన రెండో గుడ్డు పగిలింది. అందులోంచి మహాతేజశ్శాలి, గరుత్మంతుడు పుట్టాడు. రెక్కలు విదళించి తల్లికి నమస్కరించాడు. అతడి రెక్కల గాలికి కొండలే అల్లాడిన ట్టయాయి. సముద్రాలు కలగుండుపడ్డాయి. రెక్కలు కట్టుకున్న పెద్ద కొండలాగ వున్నా డతడు. తల్లికి మొక్కి ఓసారి ఆకాసానికి ఎగిరి వచ్చాడు. భయం కరంగా వున్నాయి అతడి జవసత్వాలు. చూడ శక్యం కావడంలేదు తేజస్సు ప్రళయకాల మహావాయువులతో పైకిలేచిన ప్రళయాగ్ని జ్వాల లని భ్రమపడ్డారు దేవతలూ మునులున్నూ. అంజలిబంధం గీలించి, అగ్నిసూక్తాలతో స్తోత్రం చేశారు.

వినత సంతోషానికి మేర లేకండా వుంది. కౌగిలించుకుంది కొడుకుని. శిరస్సు నిమిరింది. ఆశీర్వదించింది. కద్రువకీ నమస్క రించాడు గరుత్మంతుడు. కంట్లో కొరివి పెట్టినట్టయింది ఆమెకి. తన పనిమనిషికొడుకు ఇంత ఇదిగా వుండడ మేమిటి? "ఇలా రారా అబ్బాయీ" అని అధికార కంఠంతో పిలిచింది. "మా బాబుల్ని ఎత్తుకు తిప్పుతూ వుండు. చెప్పినపని చేస్తూ బుద్ధిగా మసులుకో. వినపడిందా!" అంది. తల్లి దాసిన. అంచేత కొడుకూ దాసిసే అయాడు.

కద్రువ చెప్పిందల్లా కాదనకుండా చేసేవాడు గరుత్మంతుడు. పాముల్ని వీపుమీదఎక్కించుకుని దేశదేశాలు తిప్పి తెచ్చేవాడు. కొండలూ కోనలూ, పల్లెలూ పట్టణాలూ చూపించేవాడు. సప్త వాయువేగంతో ఎగిరి ఒకనాడు సూర్యమండలం దాకా తీసుకు వెళ్ళాడు. సూర్యుడి వేడి తగిలి భరించలేక పోయాయి పాములు. వీపు మీంచి జారి కిందపడ్డాయి. మూర్ఛపోయాయి. నెత్తి నోరూ కొట్టుకుంది కద్రువ. ఇంద్రుణ్ణి ప్రార్థించి కుమాళ్ళను బతికించుకుంది. నోటికిరాని తిట్లన్నీ చెడామడా తిట్టింది గరుత్మంతుణ్ణి.

ఇలా ఎంతో కాలం గడిచింది. వినత వినయంగా వుంటున్న కొద్దీ కద్రువ గర్వం పెంచ్చుతూ వుండేది. తమ బానిసత్వానికి కారణ మేమిటా అని ఆలోచించాడు గరుత్మంతుడు. ఏమీ పాలు పోలేదతడికి. తల్లిని ప్రశ్నించాడు. "తలుచుకుంటే, నా ముక్కుతోనూ, రెక్కలతోనూ కులపర్వతాలైనా గుండచేస్తాను. నా కున్న బలంలో సహస్రాంశంలేదు కద్రువ కుమాళ్లకి. ఐనా, ఈ పాములు ఎత్తుకు తిప్పడం ఖర్మమేమిటి నాకు? నీకీదాకీ గతేమిటి?" అని అడిగాడు.

"ఇదంతా నేను చేసుకున్న కర్మేరా బాబూ!" అంది వినత. కద్రువకీ తనకీ జరిగిన పందెం, అంతకు ముందే అనూరుడు పెట్టిన శాపం వివరించింది. "నీ మూలంగా నా బానిసత్వం తప్పుతుం దన్నాడు మీ అన్న, ఆ ఆశతోనే బతుకుతున్నాను. నీ మొహం చూస్తే బండెడు దుఃఖమూ మరుపు వస్తుంది నాకు. ఏం చెయ్యనోయి చిట్టితండ్రీ, నానుండి నువ్వూ అవస్థల పాలయావు పాపం!" అని కంట తడి పెట్టుకుంది.

గరుత్మంతుడూ కళ్ళు తుడుచుకున్నాడు. తనకంటే తల్లి దుర వస్తే హృదయ శల్యమైంది. ఓనాడు కద్రువ కుమాళ్ళతో అన్నాడు. "మీరు ఏది కావాలంటే, అది తెచ్చి ఇస్తాను. మా బానిసత్వం మానిపించండి" అని. తల్లితో ఆలోచించి, కూడబలుక్కున్నాయి పాములు. "అలా ఐతే అమృతం తీసుకురా" అన్నాయి. "సరే" అన్నాడు గరుత్మంతుడు. వచ్చి తల్లితో చెప్పాడు. ఆమెకి పాదాభివందనం చేసి వెళ్ళివస్తానన్నాడు.

ఆనందంతో ఆశీర్వదించింది తల్లి. "వెళ్ళి రా నాన్నా" అంది. "నాకు తెలుసు. నీవల్లే ముక్తి నాకు. నీ రెక్కలు గాలి రక్షిస్తుంది. శిరస్సు అగ్ని రక్షిస్తుంది. శరీరం సూర్యుడు కాపాడుతాడు. కోటానుకోట్ల దేవతలు నీకోర్కె నేర వేరుస్తారు. జయించుకువస్తావు. తల్లిసంకెళ్ళు విప్పిన కీర్తి దక్కుతుందినీకు" అంది.

"ఆకలిగా వుంది," అన్నాడు గరుత్మంతుడు. "అమృతం కోసం వెళ్లేముందు బ్రహ్మాండమైన బలం కావాలి. ఆకలి తీరేట్టు ఆహార మేదైనా చూపెట్టు" అన్నాడు.

"సముద్రంమధ్య లక్షలాది నిషాదు లున్నారు. ప్రజలమీద దండెత్తి బాధపెడ్తూంటారు వాళ్లు. వాళ్ళని తిని ఆకలి తీర్చుకో" అంది వినత. "ఐతే మరోమాట. పొరపాటైనా వాళ్ళలో బ్రాహ్మ డంటూ వుంటేమాత్రం తినబోకు" అంది. "బ్రాహ్మడని ఎలా తెలుస్తుంది నాకు?" అన్నాడు గరుత్మంతుడు. మింగేటపుడు తెలిసి పోతుంది గొంతుకలో దిగకుండా బాధపెట్టేవాడే బ్రాహ్మడనుకో" అంది వినత.

రెక్కలు ఝాడించి బయల్దేరాడు గరుత్మంతుడు. సముద్ర మధ్యంలో వాలాడు. నిషాదుల్ని మింగడం ప్రారంభించాడు వినత చెప్పినట్టే వాళ్ళలో వొకడు గొంతుకలో చిక్కుకున్నాడు. "బ్రాహ్మ డిలా వున్నావు. పైకి వచ్చెయ్యి" అన్నాడు గరుత్మంతుడు. "అవును మహాప్రభో, బ్రాహ్మణ్ణి. నేను. ఐతే, నా భార్య నిషాదస్త్రీ, దాన్ని వొదిలి ఎలా వచ్చేది?" అని అరిచాడు బ్రాహ్మడు. "సరే నీ కోసం దాన్నీ వొదిలేస్తున్నాను. మీ ఇద్దరూ వొచ్చెయ్యండి" అన్నాడు గరుత్మంతుడు వాళ్ళిద్దరినీ వొదిలి తక్కిన నిషాదులందరినీ తిని జుర్రున తేన్చాడు. అయినా ఆకలి తీరలేదు. ఆకాశం మీది కెగిరాడు. గంధ మాదన పర్వతానికి వెళ్ళాడు.

గంధమాదనంమీద తపస్సు చేసుకుంటున్నాడు కశ్యపుడు. చూసి నమస్కరించాడు గరుత్మంతుడు. "అమ్మదాస్యం విడిపించాలి. అమృతంకోసం వెళుతున్నాను. ఆకలి తీరడంలేదు. ఆహార మేదన్నా ఇవ్వండి" అన్నాడు. కుమారుణ్ణి మెచ్చుకున్నాడు కశ్యపుడు. "ఇలాంటి కొడుకు కావాలనే కోరుకుంది మీ అమ్మ. బావుంది. ఈసమీపంలోనే వొక ఏనుగూ, తాబేలూ వున్నాయి. ఏను గంటే ఏనుగు కాదు. దాని వట్రువ ఆరు యోజనాలుంటుంది. పొడవు

పన్నెండు యోజనాలు. తాబేలూ అలాంటిదే. దాని వెడల్పు మూడు యోజనాలు. పొడవు పది యోజనాలు. ఈ రెండూ ఐతే సరిపోతాయి నీకు. లోగడ, విభావసుడూ సుప్రతీకుడూ అని ఇద్దరు బ్రాహ్మలుండే వాళ్లు. ఇద్దరూ అన్నదమ్ములు ఉన్న ఆస్తంతా విభావసుడు కాజేశాడు. చిల్లిగవ్వయినా చూపలేదు సుప్రతీకుడికి. 'పిత్రార్జితం, న్యాయంగా నావంతు నాకు రావాలి. పంచిపెట్టు' అని నిలదీశాడు సుప్రతీకుడు. దాంతో ఎక్కడలేని కోపమూ వచ్చింది విభావసుడికి. ఏనుగువై పొమ్మని శపించాడు. 'ఐతే నువ్వు తాబేలువై పో' అని శపించాడు సుప్రతీకుడు. వాళ్ళే ఇప్పుడు నేను చెప్పిన ఏనుగూ తాబేలున్నూ. అలా పరస్పరం శపించుకొని ఏనుగూ తాబేలూ అయ్యారు. అడవుల్లోనూ, పెద్ద పెద్ద సరస్సుల్లోనూ తిరుగుతున్నారిపుడు. పూర్వ వైరంవల్ల తటస్థపడ్డప్పుడల్లా పోట్లాడు తుంటారు. వెళ్ళు. వాళ్ళని భక్షించు. జయించుకువస్తావు" అన్నాడు కశ్యప ప్రజాపతి. కొడుకుని దీవించాడు.

క్షణంలో ఏనుగూ, తాబేళ్ల దగ్గిర వాలాడు గరుత్మంతుడు. చెరొక చేత్తో రెంటినీ పెనవేసి పట్టుకున్నాడు. మేఘాల మీదుగ అలంబతీర్థానికి బైల్దేరాడు. ఏనుగూ తాబేలూ పట్టుకుని ఉధృతమైన వేగంతో అతడు వెళుతూ వుంటే ఆ దారిని వస్తూ పోతూ వున్న దేవవిమానాలు తల్లక్రిందులై పోయాయంటే నమ్మండి.

బంగారం తీగెలు పెనవేసుకున్న శిల్పనృత్తాలతో ఎంతో అందంగా వుంది అలంబతీర్థం. నూరేసి యోజనాల పొడవయిన పెద్దపెద్ద కొమ్మలతో వొక మహా వృక్షముంది. రోహిణం దానిపేరు. గరుత్మంతుణ్ణి చూసి ఆహ్వానించింది రోహిణం. "నా కొమ్మమీద కూచుని ఆరగించు వాటిని" అంది. ఇట్టే కాలు పెట్టాడో లేదో గరుత్మంతుడు, అంత నూరు యోజనాల కొమ్మా ఫెళ ఫెళా విరిగి పోయింది. దాన్ని పట్టుకుని తలకిందులుగా తపస్సు చేస్తున్నారు

వాలఖిల్య మహామునులు. సూర్య కిరణాలు మాత్రమే వాళ్లకి ఆహారం. తపస్సే వాళ్ళకి లోకం. *

వాళ్లని చూచి గతుక్కుమన్నాడు గరుత్మంతుడు. కొమ్మ కింద పడిందా ఇంతమందికీ ప్రమాదం. చప్పున ముక్కుతో పొడిచి పట్టుకున్నాడు కొమ్మ. ఒకచేతిని ఏనుగూ, ఒకచేతిని తాబేలూ, ముక్కుని నూరు యోజనాల రోహిణం కొమ్మా. ఆకాశం మీదికి ఎగిరాడు. ఎక్కడ దించటం కొమ్మ? పాలుపోలేదతడికి. గంధమాదనం వెళ్ళి మళ్ళీ తండ్రికి కనిపించాడు ఎగురుతూ. చూచి, సంగతంతా గ్రహించాడు ప్రజాపతి. వాలఖిల్యుల్ని ప్రార్థించాడు.

"మీకు సంకల్పించిన కుమారుడు వీడు, గరుత్మంతుడు. అవాళ నా పుత్రకామేష్టినాడు దేవేంద్రుణ్ణి మించినవాడు కలగాలన్నారు మీరు. వీడే ఆ వరప్రసాదుడు. జగదుపకారి. మీకు ప్రమాదం రాకుండా కొమ్మపట్టుకు తిరుగుతున్నాడు. అనుగ్రహించండి" అన్నాడు.

ప్రజాపతి ప్రార్థన విన్నారు వాలఖిల్యులు. కొమ్మ విడిచి పెట్టారు. హిమాలయపర్వతానికి వెళ్ళిపోయారు "ఈ కొమ్మ ఎక్కడ పడ్డా జననాశన మవుతుంది. వెళ్లు. ఇక్కడికి లక్ష యోజనాల్లో నిష్పురుషపర్వతం వుంది. దాని గుహాముఖాలెప్పుడూ మంచుతోనే నిండివుంటాయి మనిషన్నవాడు కనిపించడక్కడ. ఈశ్వరుడన్నా అడుగు పెట్టలేనంత అగమ్యంగా వుంటుందది. అక్కడ పడవెయ్యి దీన్ని" అన్నాడు కశ్యపుడు.

నిమిషాలమీద నిష్పురుషపర్వతానికి వెళ్ళాడు గరుత్మంతుడు. రోహిణంకొమ్మ వొదిలిపెట్టాడక్కడ. అక్కణ్ణించి హిమాలయానికి వెళ్లాడు. హిమాలయంమీద కూచుని ఏనుగూ తాబేలూ తిన్నాడు. బ్రహ్మాండమైన బలం వచ్చింది. ఇహ ఇంద్రలోకానికే

* వాలఖిల్యులు వేలెడంతలేని శరీరం కల అరవై వేలమంది మునులు. క్రతువు అనే ముని వీరితండ్రి. తల్లి సన్నతి. చూ. బ్రహ్మాండపురాణం అ ౧.

ప్రయాణం. ఒక్కసారి రెక్కలు ఝాడించాడు. హిమాలయ పర్వతంమీది చెట్ల పువ్వులన్నీ జలజలా రాలాయి. దేవతల్ని గెలవడానికి వెళుతూన్న గరుత్మంతుడికోసం పూలవాన కురిసినట్టయింది.

ఇక్కడ హిమాలయం మీంచి బయల్దేరాడు గరుత్మంతుడు. అక్కడ ఇంద్రసభలో అగ్నివర్షం కురిసింది. వజ్రాయుధం వాడి మొద్దుపారినట్టయింది. దిగ్గజాలికి వణుకు పట్టుకుంది. దిక్పాలకుల గుండెల్లో రాళ్ళు పడ్డట్టయింది. "ఏమిటీ అపశకునం?" అన్నాడు దేవేంద్రుడు "అమృతంకోసం గరుత్మంతుడు వస్తున్నాడు" అన్నాడు బృహస్పతి. "పూర్వం మీ తండ్రి కశ్యపుడు పుత్రకామేష్టి చేశాడు కదా! నువ్వూ, వాలఖిల్యులూ సహాయం చేశారుగా! జ్ఞాపకం చేసుకో. ఆవాళ, నీ బలానికి తగినట్టు నువ్వు మోసుకు వస్తున్నావు సమిధలు. వాలఖిల్యులూ తెస్తున్నారు. అసలే వేలెడంతటివాళ్ళు వాళ్లు. పైపెచ్చు నిత్యోపవాసాలతో కృశించి కృశించి వున్నారు. ఈనెపుల్లలలా ఊగులాడుతున్నారు. రెండేసి దర్భలూ, చిన్న మోదుగురెమ్మా — అవే బ్రహ్మాండమై పోయాయి వాళ్లకి. మొయ్యలేక మొయ్యలేక నడుస్తున్నారు. చూచి నవ్వావు నువ్వు. పాపం సిగ్గుపడి పోయారు వాళ్ళు. ఆ క్రోధం మనస్సులో పెట్టుకున్నారు. కశ్యపుడి పుత్రకామేష్టి యజ్ఞంలో 'ఇంద్రుణ్ణి మించినవాడు కలగాలి. వాడు రెండో ఇంద్రుడు కావాలి' అంటూ గట్టిగట్టి మంత్రాలతో హోమం మొదలుపెట్టారు. అది తెలిసి కశ్యపుడితో చెప్పుకున్నావు నువ్వు. కశ్యపుడు ప్రార్థించి శాంతపరిచాడు వాళ్లని. 'ఈయన దేవేంద్రుడిగా వున్నాడంటే, బ్రహ్మదేవుడి నిర్ణయమది. అది తప్పించడం అన్యాయం. రెండో ఇంద్రుడైతే ద్వంద్వప్రభుత్వమవుతుంది. ప్రపంచానికి అరిష్టమది. కనక కరుణించండి. పుట్టబోయేవాడు ఇంద్రుడు కావాలని కదా మీ సంకల్పం. మీ మాటే నిలుస్తుంది.

చిన్న మార్పుకి అంగీకరించండి. దేవేంద్రుడికి బదులు పక్షీంద్రు డవుతాడు వాడు' అన్నాడు. ఎలాగో వొప్పించాడు. గండం గట్టె క్కించాడు. ఆ పక్షీంద్రుడే యీ గరుత్మంతుడు. తల్లిని విడిపించాలని తంటాలు పడుతున్నాడు. అమృతం కావా లన్నారు కద్రువ కొడు కులు. అందుకనే వస్తున్నాడు. అంత ఏనుగునీ, తాబేలునీ, నూరు యోజనాల రోహిణం కొమ్మనీ మోసుకుని వాయువేగంతో ఎగిరి వెళ్ళిన మహాబలుడు. కామరూపి. కామ గమనుడు. నీకు తమ్ముడే ఐనా అతణ్ణి గెలవలేవు నువ్వు" అన్నాడు.

మరింత కంగారుపడ్డాడు దేవేంద్రుడు. కాపలా జవాన్లని హెచ్చరించాడు. ప్రాణాలు అడ్డువేసి ఐనా అమృతం రక్షించా లన్నాడు. లక్షలాది రక్షకభటుల్ని పెట్టాడు. రకరకాల రూపాల వాళ్ళూ, దారుణమైన ఆయుధాలవాళ్ళూ, రంగురంగుల కవచాల వాళ్ళూ అమృతంచుట్టూ పెట్టనికోటలా నుంచున్నారు. యావ న్మందీ అప్రమత్తులుగా వున్నారు.

ఇంతలో ఒకలక్ష పిడుగులూ, వొకలక్ష ఉల్కలూ వొక్క సారి పడ్డట్టయింది. వచ్చి పడ్డాడు గరుత్మంతుడు. దూదిపింజెల్లా తునాతునకలై పోయాయి మేఘాలు. సరాసరి అమృతం దగ్గిరే వాలాడు. ఇలా వాలాడో లేదో, వొక్కసారి మీద పడింది కాపలాసైన్యం. చేతికి వచ్చిన ఆయుధంతో యుద్ధంచేశారు సైని కులు. ఏనుగు మీద ఎలకలు పడినట్టయింది గరుత్మంతుడికి. రెండు రెక్కలూ వొక్కసారి ఝాడించాడు. స్వర్గలోకంనిండా బ్రహ్మాండ మైన ధూళి రేగింది. దేవతలకళ్ళల్లో గుప్పెడేసి దుమ్ము పడింది. ముందూ వెనకా కనపళ్లేదు వాళ్ళకి. గాలి వచ్చి చెదర గొట్టేదాకా కరచరణాలు ఆడలేదు దేవేంద్రుడికి.

భౌమను డనే దేవకింకరుడు వో పెద్దసైన్యం వేసుకువచ్చాడు. గొడ్డళ్ళూ, గుదియలూ, కత్తులూ, కటార్లూ, బల్లేలూ, బాణాలూ - ఇలా లెక్కలేనన్ని ఆయుధాలు పట్టుకున్నారు సైనికులు. వచ్చాడో

లేదో, గరుత్మంతుడి ముందు అంత సైన్యంతోనూ మంటలో పడ్డ మిడతలా చచ్చిపూరుకున్నాడు భౌమనుడు.

సాధ్యులు వచ్చి ఎదిరించారు. తూర్పుదిక్కు తరిమాడు గరుత్మంతుడు. వసువులూ రుద్రులూ వచ్చారు. దక్షిణదిక్కు తరిమాడు. ఆదిత్యులు వచ్చారు. పడమటిదిక్కు తరిమాడు. అశ్వినీ దేవతలు వచ్చారు. ఉత్తరానికి తరిమాడు. అగ్నీ వాయువూ యముడూ కుబేరుడూ వరుణుడూ - ఎవరు వచ్చినా అదే పని ఐంది. దేవసైన్యం యావత్తూ రక్తాలు కార్చుకుంటూ పరుగెత్తింది. దేవేంద్రుడి వెనకని తల దాచుకుంది.

రేణుకుడూ క్రథనుడూ ప్రలిహాకుడూ ప్రరుజుడూ అశ్వకుంతుడూ పదనఖుడూ - వీళ్ళంతా అమృతరక్షకుల సర్దార్లు. వీళ్ళందరినీ వజ్రాయుధంలాంటి తన గోళ్ళతో చెండాడాడు గరుత్మంతుడు. ఒక్కడూ లేకండా పారిపోయారు కావలి వాళ్లు.

అమృతభాండం దగ్గిర ప్రవేశించాడు గరుత్మంతుడు. దాని చుట్టూ మహాగ్ని ఘోరంగా మండుతోంది. ఆకాశం అంటుతున్నాయి మంటలు. చూశాడు గరుత్మంతుడు. ప్రపంచంలోని నదుల నీళ్లన్నీ పుక్కిటిలో పట్టుకువచ్చాడు. మహాగ్నిమీద కుమ్మరించాడు. ఆరిపోయింది మహాగ్ని. దేవతలు పెట్టిన యంత్రచక్ర మొకటి అమృతకలశం చుట్టూ తిరుగుతూ కనిపించింది. చిన్నక్రిమిలా సూక్ష్మదేహం ధరించాడు గరుత్మంతుడు. చక్రం రేకుల్లోంచి దూరి లోపల ప్రవేశించాడు. భయంకరమైన మహాసర్పాలు రెండు కలశాన్ని చుట్టుకుని కనిపించాయి. బుస్సుమని పైకిలేచాయి. రెక్కలు ఝాడించి వాటి కళ్ళల్లో దుమ్ముకొట్టాడు గరుత్మంతుడు. చెరోపాదం వేసి రెండింటి శిరస్సులూ తొక్కిపెట్టాడు. అమృత కలశం తీసుకుని ఆకాశం మీది కెగిరాడు.

ఇదంతా ఓ పక్కనుంచి కనిపెడుతున్నాడు మహా విష్ణువు. "అన్నప్రకారం అమృతం తీసుకు వెళుతున్నాడు. చవి చూశాడా

నైనా చాపల్యం లేదు వీడికి. ఎంత బలవంతుడో అంత నీతిమంతుడు" అని మెచ్చుకున్నాడు. ఎదురుగుండా ప్రత్యక్షమయ్యాడు. వర మిస్తాను కోరమన్నాడు.

తల వాంచి నమస్కరించాడు గరుత్మంతుడు. "నిరంతరం నీ సాన్నిధ్యం అనుగ్రహించు" అన్నాడు. "పురుషోత్తముడివి నువ్వు. నీ సాన్నిధ్యంకంటే కావలసిందేముంది! అంతకీ నీ అనుగ్రహ ముంటే అమృతం లేకండా అమరత్వం ప్రసాదించు. జరా మరణాలు దుర్భరం. అవిమాత్రం లేకండా చెయ్యి" అన్నాడు.

"తథాస్తు" అన్నాడు విష్ణువు. "నాకు వాహనంగానూ, నా రథానికి పతాకంగానూ వుండు" అన్నాడు.

ఇంతలో వజ్రాయుధం విసిరాడు దేవేంద్రుడు. నిప్పులు కక్కు కుంటూ వస్తోంది వజ్రాయుధం చూసి నవ్వాడు గరుత్మంతుడు. "ఎందు కలా నిప్పులు కక్కుతావు ? నీ ప్రతాపం నా దగ్గిర చెల్లదు. ఐతే, మునిసంతానం గనక వ్యర్థం కాకూడదు నువ్వు. ఇదిగో, నా రెక్కనుండి చిన్న వెంట్రుక కదిలించుకువెళ్లు" అన్నాడు. ముక్కోటి దేవతలూ ముక్కుమీద వేలు పెట్టుకున్నారు. ఇక లాభం లేదను కున్నాడు దేవేంద్రుడు. మంచి చేసుకోవడమే కర్తవ్య మనుకున్నాడు. "తమ్ముడూ, మనలో మనకి విరోధ మెందుకూ" అన్నాడు. "నీ బలపరాక్రమాలు చకితుణ్ణి చేశాయి నన్ను. నాకు తగిన తమ్ముడివి నువ్వు. ఇవాళనించీ స్నేహంగా వుందాం మనం. జరామరణాలు లేవు నీకు. నిన్ను గెలిచేవాడు ముల్లోకాల్లో లేడు. ఇంత గొప్పవాడివి. అమృత మేం అవసరం వచ్చింది ? పరాయివాళ్ళ చేతిలో పడితే మనల్ని మించిపోతారు. నువ్వేది చెపితే అదే చేస్తాను. అమృతం మాత్రం ఇచ్చెయ్యి" అన్నాడు. ఎంతో ఆదరం చూపించాడు.

"అసలు, నా కోసం కానే కా దిది !" అన్నాడు గరుత్మం తుడు. "మా అమ్మ దాసిసత్వం వొదిలించాలి నేను. అమృతం

తెమ్మన్నారు కద్రువ కొడుకులు. తెస్తానని ఒప్పుకు వచ్చాను. తీసుకు వెళ్ళక తీరదు. ఐతే నిజమే, పాముల చేతిలో అమృతం పడితే ప్రపంచానికి ఉపద్రవం తప్పదు. దీనికో ఉపాయం చెపుతాను. అమృతం ఇచ్చి అమ్మని విడిపించుకుంటాను నేను. వాళ్లు అనుభవించకుండా ఎత్తుకురా నువ్వు'' అన్నాడు.

"లక్షలు విలువ చేసిన సలహా చెప్పావు'' అన్నాడు ఇంద్రుడు. "నీ బలపరాక్రమాలు ప్రత్యక్షంగా చూశాము. నీ ఉదారబుద్ధి పరికించాము. బ్రహ్మానందంగా వుంది నాకు. చెప్పు, నా వల్ల ఏది కావలసినా చెయ్యడానికి సిద్ధంగా వున్నాను'' అన్నాడు. "అన్నా, కద్రువవల్ల కలగని కష్టమంటూ లేదు మాకు. మా అమ్మని మోసం చేసి బానిస చేసుకుంది. అంచేత, ఆమె సంతానం — పాములు ఆహారం కావాలి నాకు. ఆమాత్రం అనుమతించు. వాళ్ళేమో నన్ను మించిపోతారని కాదు. ప్రపంచాలు పాలిస్తున్నవాడివి నువ్వు. నీ అనుమతి తీసుకోవడం ధర్మం నాకు'' అన్నాడు. సమ్మతించాడు దేవేంద్రుడు. "అడ్డేముంది నీకు! అలాగే కానీ'' అన్నాడు.

ఇలా అఖండవిజయంతో అమృతం పట్టుకువచ్చాడు గరుత్మంతుడు. కద్రువకుమాళ్ళని మొత్తమందినీ పిలిచాడు. దర్భలు ఆసనం వేసి అమృతకలశం పెట్టాడు. "ఇదిగో, ఒప్పందం ప్రకారం అమృతం తెచ్చాను. ఇవాళనుండీ మా అమ్మ బానిసత్వం తీరిపోయింది. ఇప్పుడు మేం స్వతంత్రులం. దీనికి అగ్నీ, వాయువూ, సూర్య చంద్రులూ సాక్షులు. వెళ్ళండి. స్నానమూ అదీ చేసుకుని శుచిగా రండి. అమృతం అనుభవించండి'' అన్నాడు. తల్లిని వీపుమీద మోసుకుని బైటికి వచ్చేశాడు.

గరుత్మంతుడి వెనకాలే వచ్చాడు దేవేంద్రుడు. పాములికి కనపడకుండా నుంచున్నాడు. సందడిగా పాములన్నీ స్నానానికి వెళ్ళాయి. అమృతకలశం తీసుకుని అదృశ్యుడయాడు దేవేంద్రుడు.

స్నానం చేసి చక్కా వచ్చాయి పాములు. అమృతమూ లేదు కలశమూ లేదక్కడ. నెత్తీ నోరూ లబోలబో కొట్టుకున్నాయి. దర్భలు మాత్రం నాకడం మొదలుపెట్టాయి, దర్భల వాడికి చీలికలయాయి నాలికలు. అవాళనుండే పాములికి రెండు నాలుకలు. అమృతం వుంచబట్టే దర్భలకి ఇవాళ ఇంత ప్రాముఖ్యం. *

శే షు డి వై రా గ్య ం

"తల్లీ, తమ్ముళ్లూ అధర్మానికే నెట్టుకున్నారు. అందుకనే ఆఖరికి అమృతమూ అందకుండా పోయింది. వీళ్ల దగ్గిర బతకడం కంటే ఇల్లు వొదిలి పోవడం మంచిది" అని ఖేదపడ్డాడు ఆదిశేషుడు. వైరాగ్యంతో ఇంటినుండి లేచిపోయాడు. గంధమాదనం, బదరీవనం, గోకర్ణం, హిమాలయం మొదలైన పుణ్యక్షేత్రాల్లో బ్రహ్మని ధ్యానిస్తూ, వేలాది సంవత్సరాలు తపస్సు చేశాడు. చివరికో నాడు ప్రత్యక్షమయాడు బ్రహ్మ. వరం కోరమన్నాడు.

"ఏ వరమూ వద్దు నాకు" అన్నాడు శేషుడు. "నా తల్లీ తమ్ముళ్లూ ఏకమయారు. అధర్మంగా ప్రవర్తించారు. వినతనీ గరుత్మంతుణ్ణీ మోసం చేశారు. మా వంతు అయింది. ఇక వాళ్ళవంతు వస్తుంది. అంచేత మా వాళ్ల పొత్తు వొదిలి వచ్చేశాను. ఇలా తపస్సు చేసుకుంటూ శరీరం వొదిలేస్తాను" అన్నాడు.

"నువ్వే ఇలా అంటే ఇక దిక్కేముంది" అన్నాడు బ్రహ్మ. భూమిని మొయ్యడానికి పుట్టిన పుణ్యాత్ముడివి నువ్వు. సత్యవ్రతుడివి. ధర్మాత్ముడివి. లే. ప్రాణాం వొదిలే ప్రయత్నం విడిచిపెట్టు. అనంత కాలం భూభారం వహించు. గరుత్మంతుడు నీ తమ్ముడు. అమిత బలవంతుడు. అతడితో స్నేహం శ్రేయస్సు నీకు" అన్నాడు. బ్రహ్మ మాట ప్రకారం అవాళనుండీ భూమండలం మోస్తున్నాడు ఆదిశేషుడు. అనంతకాలం మోస్తునే వుంటాడు.

* గరుత్మంతుడి కథ ఐతరేయబ్రాహ్మణంలో సోమాహరణమని మరో విధంగా వుంది

తల్లి శాపమూ, జనమేజయుడి సర్పయాగమూ తలుచుకుంటూ భయపడుతూ వుండేవాడు వాసుకి. బంధువుల్నీ ఐరావతుడూ మొదలైన సోదరుల్నీ వొకనాడు సమావేశపరిచాడు. "తపస్సుచేసి భూమిని మోస్తున్నాడు అన్న ఆదిశేషుడు. పాముల వూసే పట్టలేదతడికి. ఒక్కనాడూ రాబోయే ప్రళయంమాట తలంచడు. సముద్ర మథనంలో కవ్వంతాడయాను కదా నేను. అందుకని, నాకష్టం చూచి కనికరించారు దేవతలు. భయమూ నాశనమూ లేకండా వరమిచ్చారు నాకు. ఐనా, వంశనాశనం తలుచుకుంటే జలదరిస్తుంది హృదయం. తల్లిశాపం తప్పే సాధనమేమిటి ? ఏం చేద్దామో చెప్పండి" అని ప్రస్తావించాడు.

"సర్పయాగం సాగకండా చేద్దాం" అన్నాయి కొన్ని కోడె తాచులు. "ధర్మమంటే లొంగిపోతాడు జనమేజయుడు. బ్రాహ్మల వేషంలో వెళ్ళి ఈ యాగం అధర్మమని వాదిద్దాం" అన్నాయి కొన్ని. "కొందరం వెళ్ళి అతడి మంత్రులుగా కుదురుకుంటాం. ఇహ పరాలికి రెంటికీ ఇది నష్టహేతువని నచ్చచెపుదాం" అన్నాయికొన్ని. "అన్న పానీయాల మీాదా, పిండివంటలమీాదా, యాగానికి వచ్చిన బాపనవాళ్ళమీాద పాకుదాం. బుసలు కొట్టి భయపెడదాం. పరుగుచ్చుకున్నట్టు చేద్దాం" అన్నాయి కొన్ని పెంకిపాములు. "మీారనుకున్నట్టు మన ఆట లేవీ సాగవక్కడ" అన్నాయి కొన్ని బుద్ధిగల పెద్దపాములు. "మంత్రాలు పలుకుతూ వుంటే, హోమకుండం మండుతూ వుంటే, భయంకరమైన ఆ మంటల్లో పడిపోవడమే తప్ప ఈ శమభిష లేవీ పనిచెయ్యవు" అన్నాయి. ఐతే, ఏమిటి దారి ?

అందరినీ ఆగండని ముందుకు వచ్చాడు ఏలాపుత్రుడు. "శాపం పెట్టిననాడు, అమ్మవొడిలో నిద్రపోతున్నట్టే వుండి, బ్రహ్మ, దేవతలూ మాట్లాడుకున్న మాటలు విన్నాను. ఆ రహస్యం చెపుతాను వినండి," అన్నాడు. "ఇంత బలవంతులూ, వీర్యవంతులూ

ఐన కుమాళ్ళని అన్యాయంగా దారుణంగా శపించింది కద్రువ. మీరూ ఇది చూస్తూ వూరుకున్నారు. మరి దీనికి ప్రతీకారమేలేదా?'' అని అడిగారు దేవతలు. "క్రూరస్వరూపం కలవాళ్ళనీ, జగత్తుకి అప కారం చేసేవాళ్ళనీ భరించలేదు భూదేవి. అందుకని చెడ్డపాములు నాశనంకావడం అవసరం. కనకనే వూరుకున్నాను నేను. వాసుకి చెల్లెలు జరత్కారువుని జరత్కారుడనే ముని వివాహమాడతాడు. వాళ్ళకి ఆస్తీకుడనే మహాముని పుడతాడు. అతడే సగంలో ఆపు తాడు సర్పయాగం. లోకానికి అవసరమయిన గొప్పగొప్ప పాములు బతికిపోతాయి అన్నాడు బ్రహ్మ. నేను స్పష్టంగా విన్నాను. నమ్మండి'' అని చెప్పాడు.

ఈ వార్త పరమానందమైంది పాములికి. అవాళనుండీ జర త్కారు డెప్పుడు వస్తాడా, జరత్కారువుని ఎప్పుడు పెళ్ళాడతాడా అని రోజులు లెక్కపెడుతూ కూచున్నాడు వాసుకి.

జ ర త్కా రు డి క థ

జరత్కారుడు* యాయావర వంశస్థుడు. బ్రహ్మచర్యమే వ్రతంగా పెట్టుకున్నా డతడు. పెళ్ళి మానుకున్నాడు. తపస్సు చేసు కుంటూ అడవుల్లో తిరిగేవాడు. రుషుల శుశ్రూష చేసి జ్ఞానం ఆర్జించేవాడు. అడివిలో తిరుగుతూ వుండగా వొకనాడు వొక వింత కనపడిం దతడికి. ఒక సీటిగుంటా, గుంట వొడ్డుని వొక అవురు గడ్డిమొక్కా, అవురుమొక్కని ఆధారం చేసుకుని తలకిందుగా గుంట లోకి వేలాడుతూన్న కొందరు మునులూ కనిపించారు. సూర్య కిరణాలు తప్ప మరో ఆహారం లేదు వాళ్ళకి. అవురు మొక్క వేళ్లన్నీ చుట్టూ ఎలక కొరికివేసింది. ఒక్క కుంకుడు వేరుమాత్రం మిగిలింది. అదీ ఏ నిమిషం ఎలక కొరికినా సీటిగుంటలో పడి పోతారు మునులు.

*జరత్కారుడు కృశించిన శరీరం కలవాడు.

అదీ ఒక తపస్సే అనుకున్నాడు జరత్కారుడు. దగ్గిరికి వెళ్ళాడు. "నాకూ ఈ తపస్సు నేర్పండి" అన్నాడు. "అయ్యో, ఇదేం తపస్సు, మా ఖర్మ" అన్నారు మునులు. "పాపాత్ములం. సంతానం లేనివాళ్ళం. వంశాంకురం లేకపోయి అధోలోకం దారి పట్టి వేలాడుతున్నాం. మా ఖర్మ ఇలా కాలిపోయి, మా వంశంలో జరత్కారుడనే పాపాత్ముడు పుట్టాడు. పెళ్ళీ పెడాకులూ మానుకున్నాడు. గొడ్డుపోయి కూచున్నాడు. వాడి తండ్రీ, తాతలం మేం వాడు ఒక్కడే మా వంశానికల్లా వున్నవాడిప్పుడు. ఈ అవురుమొక్క మా వంశ వృక్షం. కూకటి వేరే జరత్కారుడు. ఎలక యముడు. కొరికిన వేళ్లు తరతరాల మా వంశపురుషులు. నీటి గుంట అధోలోకం. జరత్కారుడు సంతానం లేకుండా మరణిస్తే కూకటివేరూ కొరికివేస్తుంది ఎలక. మేమంతా అధోలోకంలో పడిపోతాం. జరత్కారుడు సంతానవంతుడైతే మాత్రం ఊర్ధ్వలోకాలు లభిస్తాయి మాకు. నువ్వెవ్వరో ఆప్తబాంధవుడిలా కనిపించావు. జరత్కారుణ్ణి ఎరిగివుంటే దయచేసి మా దుస్థితి చెప్పి పుణ్యం కట్టుకో" అన్నారు. *

హృదయం బద్దలైనట్టయింది జరత్కారుడికి. "క్షమించండి" అంటూ చేతులు జోడించాడు. "నేనే జరత్కారుణ్ణి. నా అపరాధం అర్థమైంది నాకు. వివాహం చేసుకుంటాను" అన్నాడు. "నువ్వేనా? ఐతే బతికిపోయాం," అన్నారు మునులు. "బాబూ, జరత్కారూ, ఎన్ని తపస్సులు చేసినా, పుత్రుణ్ణి కనకపోతే పుట్టుగతులుండవోయ్. వెళ్లు. పెళ్లాడు. కుమారుని కను. అధోగతి పట్టకండా ఆదుకో మమ్మల్ని" అన్నారు. "మీ ఆదేశం శిరోధార్యం. తప్పకండా వివాహం చేసుకుంటాను. ఐతే, నా పేరూ ఆమె పేరూ ఒక్కటే ఐ వుండాలి. అలాంటి కన్యనే కట్టుకుంటాను" అన్నాడు జరత్కారుడు.

---

* చూ : మత్స్యపురాణమని హరిభట్టు తెనిగించిన దాంట్లో వేతాళంతీకథ.

ఆ క్షణం మొదలు తన పేరింటి కన్యకోసం వెదకడం ప్రారంభించాడు. దేశ దేశాలు తిరిగాడు. కనపడ్డవాడితో అల్లా ప్రసంగించాడు. భూలోకం మీద ఎక్కడా తన పేరింటికన్య కనపళ్లేదు. దినాలు గడిచిపోతున్నాయి సంవత్సరాలమీద సంవత్సరాలూ వెళ్ళిపోతున్నాయి. • అసలే వ్రతాయాసంతో శుష్కించిన శరీరం. దానికితోడు వార్ధక్యమూ వచ్చిపడింది. పితృవర్గాన్ని ఉద్ధరించాలె నన్న చింతా బాధిస్తోంది. ఏం లాభం! తన పేరింటి పిల్ల నరలోకంలో కరువై పోయింది.

చారులవల్ల అంతా విన్నాడు వాసుకి. తన చెల్లెలు జరత్కారువుని నాగలోకంనుండి వెంటపెట్టుకు వచ్చాడు. ఎలా ఐతేనేం కోరినకన్య దొరికింది జరత్కారుడికి. పెళ్ళిచేసుకున్నాడు జరత్కారువుని. ఐతే శోభనంనాటి రాత్రే ఆమెతో వొక షరతు పెట్టాడు. "ఎన్నడూ అవమానించకూడదు నన్ను. ఎప్పుడు అవమానిస్తే అప్పుడు వొదిలిపెట్టి పోతాను నిన్ను" అన్నాడు. పాపం, కత్తిమీద సాములా నడుచుకునేది జరత్కారువు. రాత్రనకా పగలనకా అప్రమత్తురాలై వుండేది. భర్తకి ఏ లోపమూ రానీయకండా సేవ చేసేది. కొన్నాళ్ళకి గర్భవతి అయిందామె.

ఒకనాడు భార్యతొడమీద తల పెట్టుకుని జింకతోలుమీద నిద్రపోతున్నాడు జరత్కారుడు. పొద్దుపోయింది. ఆశ్రమంలో వాళ్ళంతా సాయంకాలకృత్యాలకోసం సిద్ధపడుతున్నారు. ఏం చెయ్యడమో తోచలేదు జరత్కారువుకి. భర్తని లేపడమా? మానెయ్యడమా? లేపితే నిద్రాభంగ మైందని కోప్పడతాడు. లేపకపోతే సంధ్యావిధులు నశిస్తాయి. ధర్మలోప మవుతుంది. లేపలేదేమని కోపగిస్తాడు. ఏం చెయ్యాలి? "నిద్రాభంగానికి కోపగిస్తే సయిస్తాను. ధర్మహాని సయించరానిది" అంటూ భర్తని లేపింది జరత్కారువు. లేచి మండిపడ్డాడు జరత్కారుడు. "ఏం, ఏం వచ్చిందని నిద్ర చెడగొట్టావు" అని వురిమాడు. సూర్యాస్త మైపోతూ

వుంది" అంది భార్య భయపడుతూ. "నేను లేవకండా ఎలా అవుతుంది సూర్యాస్తం ?" అని గద్దించాడు జరత్కారుడు. "ఏమను కున్నావు నన్ను ! చవటకింద కట్టేశా వన్నమాట ! ఇంతకంటే అవమాన మే ముంటుంది ? తొలినాడే చెప్పాను, ఎప్పుడు అవమానిస్తే అప్పుడు వొదిలి పోతా నని. ఇవాళ అవమానించావు. ఇహ నీతో సంబంధం తీరిపోయింది. మరి నీ మొహాం చూడను. వెళుతున్నాను" అన్నాడు. పాపం, కాళ్ళా వేళ్ళా పడింది జరత్కారువు. వినలేదు జరత్కారుడు. "నీ గర్భంలో అగ్నిహోత్రుడి లాంటి కుమారుడున్నాడు. మన ఉభయకులాలూ ఉద్ధరిస్తాడు వాడు. విచారించకు నువ్వు. మీ అన్న దగ్గిరికి వెళ్ళిపో" అని చెప్పి వెనక్కి చూడకుండా తపోవనానికి వెళ్ళిపోయాడు.

నిరాశ్రయురా లై పోయింది జరత్కారువు. వాసుకి దగ్గిరికి నాగలోకం వచ్చేసింది. కొన్నాళ్లకి సూర్యబింబంలాంటి కుమారుడు కలిగాడామెకి. అతడే ఆస్తీకుడు. శుక్లపక్షం చంద్రుడిలా పెరిగాడు. పెద్దవా డయాడు. చ్యవనముని కొడుకు ప్రమతీ ఆస్తీకుడూ సహాధ్యాయులు. ఉభయులూ కలిసి శాస్త్రాలూ, వేదాలూ, వేదాంగాలూ - యావత్తూ చదువు కున్నారు. సాత్వికుల్లో మహాసాత్వికు డయాడు ఆస్తీకుడు.

పరీక్షిత్తు మరణ గాథ

ఇక, జనమేజయ చక్రవర్తి దగ్గిరికి ఉదంకుడు వచ్చి పరీక్షిత్తుని తక్షకుడు చంపాడని చెప్పాడు కదా ! ఉదంకుడు చెప్పిందంతా విన్నాడు జనమేజయుడు. ప్రశ్నార్థకంగా మంత్రుల్ని చూశాడు. "అవును మహారాజా, తక్షకుడివల్లే బాబయ్యగారు కాలంచేశారు" అన్నారు మంత్రులు. "కౌరవవంశం పరిక్షయించి నపుడు - అంటే, నాశనమైన కాలంలో, అభిమన్యులవారికిన్నీ ఉత్తరాదేవికిన్నీ జన్మించారు బాబయ్యగారు. అంచేతే పరీక్షితు అన్నారు వారిని. అరవై ఏళ్ళు ధర్మ పరిపాలన చేశారు. ప్రజల్ని

కన్నబిడ్డల్లా చూసుకున్నాడు. పరీక్షిత్తులవారంటే పరాయి రాజు లికి సింహస్వప్నం. మీ ముత్తాత పాండుమహారాజులుంగారి మల్లేనే వేట అంటే వెర్రిసరదా వారికి. ఓనాడు మహారణ్యంలో వేటాడుతూ వో లేడిని కొట్టారు. దెబ్బతిని, బాణంతో సహా పారిపోయిందది. యజ్ఞ మృగంవెంట పడ్డ శివుడిలా దాని వెంటపడ్డారు బాబయ్యగారు. ఒక్కరే. వెంట మరొకరు లేరు. వెంటాడి, వెంటాడి అలిసిపోయారు. అపరిమితమైన దాహంగానూ వుంది. ఇలా వెళ్ళగా వెళ్ళగా వొక చోట శమీకముని ఏకాంతంగా తపస్సు చేసుకుంటున్నాడు. "అయ్యా, నేను కొట్టినలేడి బాణంతో ఇలావచ్చింది. ఎటువెళ్ళిందో చెపుతావా ?" అని అడిగారు బాబయ్యగారు. మౌనవ్రతంలో వున్నాడు శమీకముని. పలుకూ వులుకూ లేదు. కోపం వచ్చింది మహారాజుకి. పక్కనే చచ్చిన పామొకటి పడివుంటే, ధనుస్సు కొనతో తీసి మునిమెళ్ళో వేశారు. ఐనా, కదల్లేదు ముని. హస్తినా పురం వచ్చేశారు బాబయ్యగారు.

"శమీకమునికి శృంగి అని వొక కుమారుడున్నాడు. కృశుడనే మునివల్ల తండ్రిమెళ్ళో మహారాజు పాము వేసినవార్త విన్నాడు శృంగి. తోక తొక్కిన కోడె తాచులా కస్సుమని లేచాడు.

"ఏమిటీ ? – నిర్జనారణ్యంలో, అందులోనూ మౌనంగా తపస్సు చేసుకుంటూన్న మహావృద్ధు నా తండ్రి. దూడలు కుడిశాక పొదుగులో మిగిలిన పాలనురుగు తప్ప ఇంకో ఆహారం లేదాయనికి. అలాంటి మహామునికా అవమానం ?" అంటూ చ్రురున శాపజలం చేత్తో పుచ్చుకున్నాడు. "ఇదిగో — ఈ పరీక్షిత్తుని ఇవాళనుండి ఏడోరోజయేసరికి తక్షకసర్పం కరిచి చంపాలి" అని శపించాడు. వెంటనే తండ్రి దగ్గిరికి పరిగెత్తాడు. మెళ్ళో చచ్చినపాం వేలాడుతూన్న సంగతే తెలియదు శమీకమునికి. పాం తీసి పారేశాడు శృంగి.

"కొడుకు వచ్చాక కళ్ళు విప్పాడు శమీకుడు. కళ్ళనీళ్లు పెట్టుకున్నాడు శృంగి. తలవాంచి తండ్రికి నమస్కరించాడు జరిగినదంతా వివరించి చెప్పాడు. విని నొచ్చుకొన్నాడు శమీకుడు. మౌనం విడిచిపెట్టాడు. "అన్నా, ఎంతపని చేశావు!" అన్నాడు. "ఇంత క్రోధం తగునా మనకి! క్రోధం తపస్సుకి హాని. క్రోధం అష్టసిద్ధుల నాశన హేతువు. క్రోధం సమస్త ధర్మాలికి చెదపురుగు. తాపసులం మనం. అంచేత, క్రోధం కాదు, క్షమ కావాలి మనం. క్షమలేని వాడి తపస్సూ, గర్వపోతైన ధనికుడి ధనమూ, ధర్మంలేని రాజు రాజ్యమూ పగిలిన కడవలోని నీళ్ళలా వ్యర్థం. విడవరాని క్షమ విడిచి పెట్టావు. ఇహాపరాలికి దూరంచేసే క్రోధం చేపట్టావు. మంచీచెడ్డా మరిచిపోయావు. చక్రవర్తిని శపించావు. చక్రవర్తి వుంటేనే కదా, మన తపస్సు నిర్విఘ్నంగా సాగుతుంది. మన పరిపాలకుణ్ణి మనం శపించడం పాతకంకాదా! పోనీ, ఏ మంత సామాన్యుడా పరీక్షిత్తు! వేళ్ళమీద లెక్కించదగ్గ ధర్మప్రభువు. రాముడూ మాంధాతా భగీరథుడూ ఇంత చల్లగా పరిపాలించారో లేదో మరి! — వేట తమకంలో వున్నాడు చక్రవర్తి. అలిసిపోయాడు. దాహంతోనూ వున్నాడు. అలాంటి స్థితిలో తెలీక ఏదో చిన్న పొరపాటు చేశాడు. అంత మాత్రానికి దారుణమైన శాపం పెట్టావు. నేను సయించి నప్పుడు నువ్వు మాత్రం సయిస్తే ఏం పోయేదంటా! ఐందేదో ఐంది. లే, ఇప్పుడైనా శాపం మళ్ళించు" అన్నాడు.

తల వంచుకున్నాడు శృంగి. "కోపంతో అనవలసింది దేదో అనేశాను. నా మాటకి తిరుగుండదు. ఈ సరికే సిద్ధపడుతుంటాడు తక్షకుడు. ఏం చెయ్యనూ!" అన్నాడు. ఏం చెయ్యాలో పాలు పోలేదు శమీకమునికి. గౌరముఖుడనే శిష్యుణ్ణి పిలిచాడు. బాబయ్యగారి దగ్గిరికి పంపాడు. విషయమంతా చెప్పి తక్షకుడి వల్ల ప్రమాదం రాకుండా ఏదన్నా ఉపాయం చూసుకొమ్మన్నాడు.

"విని ఎంత విచారించాలో అంతా విచారించారు బాబయ్య గారు. మా అందరితోనూ చెయ్యవలిసిన ఆలోచ నంతా చేశారు. వేలాది శిల్పుల్ని, సమర్థులైన వాళ్ళని నియోగించారు. దిట్టమైన వొంటి స్తంభంమేడ కట్టించారు. చీమసహా దూరిందికి వీలుపడకండా కాపలా పెట్టించారు. మంత్రతంత్రాల్లో ఆరితేరిన విషవైద్యుల్ని, నమ్మకమైన సేవకుల్ని, మంత్రుల్ని మాత్రం దగ్గిరపెట్టుకుని ఆ మేడలో నివాసం పెట్టారు. మే మంతా కంటిమీాద రెప్ప వెయ్యకండా వెయ్యి కళ్ళతో కాసుక్కూచున్నాం.

"ఒంటి స్తభం మేడలో ఎలా దూరడమా అని మన హాస్తినా పట్టణం పరిసరాల్లో కనిపెట్టుకు తిరగడం మొదలుపెట్టాడు తక్షకుడు. ఇలా ఆరురోజులూ గడిచిపోయాయి. ఏడో రోజు — ఆ రోజే అంత ఘోరమూ జరిగిపోయింది. అవాళ ఎంతో దూరంనుండి వొకాయన మన పట్టణం వస్తున్నాడు. దార్లో అతణ్ణి చూశాడు తక్షకుడు. ఓ ముసిలిబ్రాహ్మడి వేషంలో అతణ్ణి కలుసుకున్నాడు. "అయ్యా, ఎవరు మీారు ? ఎక్కడికీ ప్రయాణం ?" అని ప్రశ్నించాడు. 'సర్ప వైద్యుణ్ణి నేను' అన్నాడు కొత్తమనిషి. 'మంత్రవేత్తని, కాశ్యపుణ్ణి. హాస్తినాపురం వెళుతున్నాను. ఇవాళ పరీక్షిత్తులవారిని తక్షకుడు కాటువేస్తాడని విన్నాను. నా మంత్ర ప్రభావంతో మహారాజుని బతికిస్తాను. భూలోకంలో ప్రాణుల్ని పాములు విషంకోర్లతో చంపడం చూసి, కశ్యప ప్రజాపతికి విరుగుడు మంత్రాలు ఉపదేశించాడు బ్రహ్మ. ప్రజాపతి దగ్గిర నేర్చుకు వచ్చాను నేను. మహారాజుని బతికిస్తాను, దరిద్రమన్నా తీరుతుంది నాకు' అన్నాడు.

"పకపకమని నవ్వాడు ముసలి బ్రాహ్మడు. 'ఇంత వెర్రివాణ్ణి నిన్నే చూశాను,' అన్నాడు. 'పిసుగుక్కైనా మంత్రం వుంటే వుంటుంది కాని, తక్షకుడి కాటుకి మంత్రమేమిటి ? తంత్రం. నేనే తక్షకుణ్ణి. నీ మందులూ మాకులూ నామీాద పనిచెయ్యవు. ఎందుకు వ్యర్థంగా

శ్రమపడతావు? వచ్చిన దారిని వెళ్ళిపో. కాదంటావా, ఇదిగో చూడు, ఈ మర్రిచెట్టుని కరుస్తాను నేను. నా విషమంటే ఏమిటో అర్థమాతుంది నీకు. చెట్టుని తిరిగీ బతికించావా, పరీక్షితునీ బతికిస్తావని నమ్ముతాను' అంటూ పక్కనే వున్న మర్రిచెట్టుని కరిచాడు. బ్రహ్మాండమైన మర్రిచెట్టది. కాటు పడిందో లేదో, అంతచెట్టూ మచ్చుకన్నా లేకండా మండిపోయింది. బుగ్గయిపోయింది.

"ఆ బుగ్గంతా పోగుచేశాడు కాశ్యపుడు. మంత్రం వేశాడు. ఉత్తరక్షణంలో ఎలాంటి మర్రిచెట్టు అలాగే కలకల్లాడుతూ నుంచుంది. ముక్కుమీద వేలు పెట్టుకున్నాడు తక్షకుడు. నాలిక కరుచుకున్నాడు. 'మహామాంత్రికుడివి. జోహారు నీకు' అన్నాడు. 'ఎంతకన్నా సమర్థుడివి. కాని మహానుభావా, శృంగిశాపం వ్యర్థం కాకూడదు, నీకు కావలిసింది ధనం కదా! ఎంతకావాలో అంతా ఇస్తాను నేను. పుచ్చుకుని తిరిగిపో' అన్నాడు.

"అవును, విషం తప్పిస్తాను కాని శాపం తప్పించలేనుకదా!' అన్నాడు కాశ్యపుడు. తక్షకుడి దగ్గిర అమితమైన ధనం పుచ్చుకున్నాడు. ఇంటిముఖం పట్టి వెళ్ళిపోయాడు. ఐతే, పిట్ట మనిషిలేని అడివిలో జరిగిన విషయం మీ కెలా తెలిసిం దనవచ్చు ప్రభువులు. పట్నంలోని బ్రాహ్మ డొకడు కట్టెలకోసం వెళ్ళాడు. ఆ మర్రిచెట్టు మీదే వున్నాడు. తక్షకుడి కాటుకి చెట్టుతోసహా భస్మమైపోయాడు. కాశ్యపుడి మంత్రంతో తిరిగి చెట్టుతోనే బతికాడు. అతడే వచ్చి అందరికీ చెప్పాడు.

"కాశ్యపుణ్ణి మళ్ళించి, నాగకుమాళ్ళని పిలిచాడు తక్షకుడు. 'మీరంతా బ్రాహ్మణకుమాళ్ళవేషం వెయ్యండి. మంచి పళ్ళూ పువ్వులూ మోదుగుదొప్పల్లో పట్టుకుని పరీక్షిత్తు దగ్గిరికి వెళ్ళండి' అని నిరోగించాడు. తానుకూడా అదృశ్యంగా వాళ్ళతో బయల్దేరాడు. చక్కని బ్రాహ్మణ యువకులుగా తయారయ్యారు నాగ

కుమాళ్లు. వేదరుక్కులు వల్లిస్తూ వచ్చారు. ఒంటి స్తంభం మేడముందు నుంచున్నారు. చూసి ఎదురు వెళ్ళారు బాబయ్యగారు. వాళ్ళొచ్చిన పన్నీ పుచ్చుకున్నారు. అందరినీ సత్కరించారు. ఎంతటివాళ్ళకైనా కాలం తప్పించుకోవడం కష్టం మహాప్రభూ! సాయంకాలం కావచ్చింది. ఘడియకో క్షణానికో అస్తమిస్తాడు సూర్యుడు. హస్తినాపురానికే సాయంకాలమది.

“నాగకుమాళ్లు తెచ్చినపళ్లు తినాలని బుద్ధిపుట్టింది బాబయ్యగారికి. దగ్గిరున్న వాళ్లని చూసి ‘పొద్దు గూకిపోతోంది. శాపం సమయం గడిచిపోయినట్టే ఇక. రండి, ఈ పళ్లు తిందాం’ అన్నారు. అందరికీ పంచారు. వారూ వొక పండు తినబోయారు. అందులో నలకలాంటి చిన్న క్రిమి నల్లగా కనపడింది మొదట. చూస్తూ వుండగానే ఎర్రగా రెండింతలైంది. క్రమంగా రెండింతలు, నాల్గింతలు, పదింతలు పెరిగింది. బ్రహ్మాండమైన పామై ప్రత్యక్షమయాడు తక్షకుడు. విషం కక్కుతూ బుసకొట్టాడు. బాబయ్యగారిని కాటువేసి మాయమయ్యాడు. పిడుగు పడితే పరిగెత్తినట్టు పారిపోయింది పరివారం. ఒంటి స్తంభం మేడ బాబయ్య గారితో సహా భస్మమై పూరుకుంది. పురోహితుడూ వాళ్ళూ పరలోక క్రియలు నిర్వర్తించారు.

“ఈ దారుణం జరిగిన సమయానికి బాల్యం వదలలేదు ప్రభువులికి. చిన్నతనంలోనే అభిషేకం జరిగింది. రాజ్యభారం మీదపడింది. నిజమే, వొక బ్రాహ్మడి కోపగొట్టు మాటమీద ఇంత ఘోరానికి నెట్టుకున్నాడు తక్షకుడు. తప్పకండా సర్పయాగం చెయ్యవలిసిందే ప్రభువులు. తక్షకుణ్ణీ వాడి వంశాన్నీ మలమలా మాడ్చినా పాపం లేదు” అన్నారు.

సర్పయాగం

తండ్రి మరణవృత్తాంతం దారుణ మనిపించింది జనమేజయుడికి. దుఃఖంతోనూ, కోపంతోనూ రెండుకళ్ళూ చెమ్మగిల్లీ, ఎర్రపడ్డాయి.

వెంటనే పురోహితుల్ని కబురుచేశాడు. ఋత్విజుల్ని పిలిపించాడు. “విషాగ్ని చేత బాబయ్యగారిని ఎలాగైతే తక్షకుడు దహించాడో, అలాగే వాణ్ణీ, వాడివంశాన్నీ, బంధుమిత్రులతో సహా భస్మం చెయ్యాలి మనం. స్వర్గంలో బాబయ్యగారూ సంతోషిస్తారు. ఈ ఉదంక మునీ తృప్తిపడతాడు. అంచేత, సర్పయాగమంటూ శాస్త్రాల్లో వుందో లేదో చూడండి” అన్నాడు.

“ఉంది మహారాజా, - ఇది పురాణప్రసిద్ధి అనికూడా వినికిడి. ఐతే, ఇంతవరకూ ఈ యజ్ఞం చేసినవారంటూ లేరు. ఇదే ఓం ప్రథమం. మీకోసమే ఏర్పాటు చేశారేమో దీన్ని దేవతలు!” అన్నారు ఋత్విజులు.

సర్పయాగం జరపడానికి సర్వసన్నద్ధు డయ్యాడు జనమేజయుడు. కాశీరాజు సువర్ణవర్మ కుమార్తె వపుష్టదేవి ధర్మపత్ని. ఆమెతోసహా యజ్ఞదీక్షితు డయాడు. మహావిద్వాంసులైన శిల్పాచార్యులు వచ్చి యజ్ఞశాల నిర్మించారు. పూతికపుల్లయినా లోపం లేకండా ఎక్కడచూస్తే అక్కడ యజ్ఞసంబారాలతోనూ, ధన ధాన్యాలతోనూ పరిపూర్ణంగా వుంది యజ్ఞశాల. ఎవళ్లకి నియమించిన పనుల్లో వాళ్లు తీరికలేకండా వున్నారు. లెక్కలేనంత మంది బ్రాహ్మలు సమావేశ మయారు. స్వయంగా అన్నీ చూస్తున్నాడు జనమేజయుడు. ఇంతలో వాస్తుశాస్త్రం తెలిసిన లోహితాక్షు డనే పౌరాణికు డొకడు యజ్ఞశాల కట్టడంలో ఏదో లోపం కనిపెట్టి, రాజుదగ్గిరికి వచ్చాడు. “మహారాజా, ఈ యాగం సలక్షణంగానే జరుగుతుంది. ఐతే, సగంలోమాత్రం ఆగిపోతుంది” అన్నాడు. అతడి మాటలు వినిపించుకున్నట్టే లేదు రాజు.

అనుకున్న సమయానికి ఆరంభమైంది యజ్ఞం. చ్యవన వంశస్థుడైన చండభార్గవుడు హోత. పింగళుడు అధ్వర్యుడు. శార్ఙ్గరవుడు బ్రహ్మ. కౌత్స్యుడు ఉద్గాత. వ్యాసుడూ వైశంపాయనుడూ పైలుడూ జైమినీ సుమంతుడూ శుకుడూ శ్వేతకేతుడూ

మౌద్గల్యుడూ ఉద్దాలకుడూ మాండవ్యుడూ కౌశికుడూ కౌండిన్యుడూ శాండిల్యుడూ క్రామరుడూ కోహాలుడూ అసితుడూ దేవలుడూ నారదుడూ పర్వతుడూ మైత్రేయుడూ ఆత్రేయుడూ కుండజరరుడూ కాలఘటికుడూ వాత్స్యుడూ శ్రుతశ్రవుడూ దేవశర్మా శర్మదుడూ గౌతముడూ శోగంగుడూ హారీతుడూ రురుడూ పులోముడూ సోమశ్రవసుడూ - ఈ మొదలైన మహామును లంతా సదస్యులు.* మహారాజు నిర్ణయం ప్రకారం ఎవళ్ళస్థానాల్లో వాళ్లు కూచున్నారు. నల్లని వస్త్రాలు కట్టుకుని అగ్ని రగిలించారు యాజ్ఞికులు. పొగతో ఎర్రపడుతూన్న కళ్ళతో హోమం ప్రారంభించారు. అగ్నిశిఖ తీర్చి మండుతోంది, గింగురుమంటున్నాయి మంత్రాలు.

మంత్రాలు వినపడుతూన్న కొద్దీ పాములు కనపడుతున్నాయి. ఒక్కొక్కటీ వచ్చి, హోమకుండంలో పడిపోతున్నాయి. పెద్ద పెద్ద పాములు కుప్పలు కుప్పలుగా వచ్చి పడుతున్నాయి. భయంతో వొకదాన్నొకటి పిల్చుకుంటున్నాయి. విషం కక్కుకుంటున్నాయి. తెల్లటివి, నల్లటివి, పచ్చటివి, ఎర్రటివి — రంగురంగుల పాములు, రకరకాల పాములు, కళ్ళంబడి నోటంబడి రక్తాలు కక్కుతున్నాయి. యోజనాల తరబడి పొడవైనవి, స్థూలాతిస్థూలమైనవి వొక్కమొగిని వచ్చి పడుతున్నాయి. వందలూ, వేలూ, పదివేలూ, లక్షలూ, పదిలక్షలూ హోమాగ్నిలో పడి మాడిపోతున్నాయి. అలా పడుతూ వుంటే, పడి కాలుతూ వుంటే, కాలి పగులుతూ వుంటే - దారుణంగా వుంది ధ్వని. దుస్సహంగా వుంది దుర్గంధం.

కోటిశుడు మానసుడు పూర్ణశలుడు పాలుడు హలీమకుడు పిచ్ఛలుడు కౌణపుడు చక్రుడు కాలవేగుడు ప్రకాలనుడు హిరణ్య

* హోత : ఋగ్వేదం చదివేవాడు. దేవతల్ని పిలిచేవాడు. అధ్వర్యుడు : యజుర్వేదం చదివేవాడు. యజ్ఞం అంతా నడిపేవాడు. బ్రహ్మ : నాలుగు వేదాలూ చదివేవాడు. అన్నీ ఎరిగి పనులు సరి చూసేవాడు. ఉద్గాత : సామవేదం చదివేవాడు. సదస్యులు : సభ్యులు.

బాహుడు శరణుడు కక్షకుడు కాలదంతకుడు మొదలైన వాసుకి సంతతి నాగులూ, పుచ్ఛాండకుడు మండలకుడు పిండసేక్తృడు రణో భకుడు ఉచ్ఛికుడు శరభుడు భంగుడు బిల్వతేజుడు విరోహణకుడు శిలీ శలకరుడు మూకుడు సుకుమారుడు ప్రవేపనుడు ముద్గరుడు శిశు రోముడు సురోముడు మహాహనుడు మొదలైన తక్షకవంశం నాగులూ, పారావతుడు పారిజాతుడు పాండరుడు హరిణుడు కృశుడు విహం గుడు శరభుడు మోదుడు ప్రమోదుడు సంహతాపనుడు మొదలైన ఐరావతసంతతి నాగులూ, ఏరకుడు కుండలుడు వేణీ వేణీస్కంధుడు కుమారకుడు బాహుకుడు ధూర్తకుడు శృంగబేరుడు పాత్రుడు రాత కుడు మొదలైన కౌరవ్యకులం నాగులూ, శంకుకర్ణుడు పిఠరకుడు కుఠారుడు సుఖసేచకుడు పూర్ణాంగదుడు పూర్ణముఖుడు ప్రహాసుడు శకునీ దర్యుడు మాహాతుడు కామఠకుడు సుషేణుడు మానసుడు అవ్యయుడు భైరవముండుడు వేదాంగుడు పిశంగుడు చోద్రపారకుడు వృషభుడు వేగవతుడు పిండారకుడు మహాహనుడు రక్తాంగుడు సర్వ సారంగుడు సమృద్ధుడు పరుడు వాసకుడు వరాహకుడు వీరణకుడు సుచిత్రుడు చిత్రవేగికుడు పరాశరుడు తరుణకుడు మణిస్కంధుడు అరుణి - ఈ మొదలైన ధృతరాష్ట్రసంతతి నాగులూ కట్టలు కట్టలుగా జట్లు జట్లుగా వచ్చి స్వాహా ఐపోయాయి.

సర్ప ప్రళయంగా వుంది సర్పయాగం. సర్పచక్రవర్తులంతా జజ్జరిల్లిపోయి మతిపోయినట్టున్నారు. నాగలోకంలో ఏడుపులూ మొరలూ తప్ప ఇంకోటి వినపడదు. తక్షకుడి గుండెల్లో దడ పట్టు కుంది. వెర్రెత్తినట్టు పరిగెత్తాడు నేస్తం దేవేంద్రుడిదగ్గరికి. రక్షించు, రక్షించమంటూ కాళ్ళమీద పడ్డాడు. బ్రహ్మదగ్గిర విని, జరగబోయే దంతా ముందే తెలుసు దేవేంద్రుడికి. "భయపడకు" అని అభయ మిచ్చాడు. చేరదీసి దగ్గిర పెట్టుకున్నాడు.

ఇలా తనసంతతీ తమ్ములసంతతీ దగ్ధమైపోతూ వుంటే భరించ లేకపోయాడు వాసుకి. ఏడుస్తూ పరిగెత్తాడు చెల్లెలు జరత్కా

రువు దగ్గిరికి. "చెల్లీ, మరొక్క నిమిషం ఆలస్యమైతే, మన జాతి జాతి యావత్తూ చల్లారిపోతుంది. నీ కొడుకుని పరిగెత్తించు. జరత్కారుడికి ఈ ఆశతోనే పెళ్ళిచేశాను నిన్ను. అవాళ ఏలాపుత్రుడు చెప్పింది నువ్వూ విన్నావు కదా!" అన్నాడు. "బాబూ, మామగారి మాట మన్నించు. పరిగెత్తు సర్పయాగానికి. వంశం రక్షించు" అంది, కొడుకుని చూసి జరత్కారువు.

ఆ స్తీ కు డు

"ఇప్పటికి గతించిన వాళ్ళేమో గతించారు ఇహ వొక్కరిన్ని చావనివ్వను. భయపడకండి" అంటూ పయనమయ్యాడు ఆస్తీకుడు. వేద వేదాంగ పారంగతులైన బ్రాహ్మల్ని వెంటపెట్టుకున్నాడు. వచ్చి యజ్ఞశాలలో జనమేజయుడి ముందు నుంచున్నాడు. స్వస్తి వాక్యాలతో చక్రవర్తిని స్తోత్రంచేశాడు. "మహారాజా, పవిత్రమైన చంద్రవంశంలో పుట్టావు. భూలోక చక్రవర్తివి. రాజరుషివి. మాంధాతా, భగీరథుడూ, దశరథుడూ, శ్రీరాముడూ, ధర్మరాజూ, అర్జునుడూ — ఈ మహామహుల్ని మరిపించిన ధర్మప్రభువ్వి. ప్రజల నోములు పండి పాండవకులంలో ప్రభవించావు. విశాలమైన రాజ్యలక్ష్మిని వరించావు. అఖండమైన యజ్ఞాలూ చేశావు. చేతికి ఎముక లేకండా అడిగినవాళ్ళకి ఐశ్వర్యం పంచిపెట్టావు.

"నలచక్రవర్తి చేసిన యజ్ఞం, ధర్మరాజు రాజసూయం, ప్రయాగలో ప్రజాపతి చేసిన యాగం, వరుణుడూ చంద్రుడూ వ్యాసమునీ జరిపిన మహాయజ్ఞాలూ ఎంత గొప్పవో, అంత గొప్పది నీ యజ్ఞం. ఇది నడిపిస్తూన్న రుత్విజులు బ్రహ్మతో సమానమైన వాళ్లు. యజ్ఞకార్యాల్లో హేమాహేమీలు. తపోధనులు. పండితులు. విద్యానిధీ, త్రిలోకపూజ్యుడూ, వ్యాసముని శిష్యులతో సహా సదస్యుడుగా వచ్చాడంటే ఇంతకంటే గొప్పవిషయం ఏముం

టుంది! నిజానికి రాజుల్లో విష్ణువంతవాడివి నువ్వు. కనకనే అగ్ని దేవుడు స్వయంగా జ్వాలాహస్తాలతో హవిస్సు లందుకుంటున్నాడు. కోర్కెలు చెల్లిస్తున్నాడు'' అన్నాడు.

ఆస్తీకముని మాటలు చక్రవర్తినీ, సదస్యుల్నీ ఆనందంలో వోలలాడించాయి. అతడి తేజస్సూ, వాగ్ధోరణీ అద్భుతంగావున్నాయి. సమ్మోహనం కలిగిస్తున్నాయి.

"ఏం కావాలి రుషీ, నువ్వు ఏదంటే అదే ఇస్తాను. చెప్పు, సంకోచించక'' అన్నాడు జనమేజయుడు.

"సత్యవాక్కు నీది, ఆడి తప్పనివాడివి. సర్పయాగం విరమించు'' అన్నాడు ఆస్తీకుడు. "ఇదే నాకు కావలిసింది. అనుగ్రహించు. ఇంతతో శాంతించు. మిగిలిన నా బంధువులికి ప్రాణదానం ప్రసాదించు'' అన్నాడు.

యజ్ఞశాల నిండా వొక్కసారి వెయ్యి కంఠాలు వినిపించాయి. "కాదనకు మహారాజా, అతడికోర్కె చెల్లించు'' అన్నారు సదస్యులు. దాటరాని గీటు అయింది జనమేజయుడికి. తప్పనిసరిగా సర్పయాగానికి స్వస్తి చెప్పాడు.

ఆస్తీకుడు యజ్ఞం దగ్గిరకి వచ్చేసరికి హోమాగ్నిలో పడడానికి సిద్ధంగా వున్నాడు తక్షకుడు. అతడు ఇంద్రుడి మరుగు చొచ్చాడని చెప్పానుకదా! "ఎన్ని పాములు వచ్చినా, అసలు శత్రువు తక్షకుడు రాలేదేమ''ని ఋత్విక్కుల్ని అడిగాడు రాజు. ఆలోచించి, "వాడు ఇంద్రుడి దగ్గిర దాగున్నాడు'' అన్నారు ఋత్విక్కులు. "ఐతే ఇంద్రుడితో సహా ఈడ్చుకు రండి'' అన్నాడు రాజు. ఆహ్వాన మంత్రాలు చదివారు ఋత్విక్కులు. "స ఇంద్ర తక్షకాయస్వాహా'' అనీ అనబోతున్నారు. తక్షకుణ్ణి దిగవిడిచి పారిపోయాడు ఇంద్రుడు. ఆకాశంలో విషం కక్కుకుంటున్నాడు తక్షకుడు. సుడిగాలిలోలాగ తిరుగుతూ తన్నుకుంటున్నాడు. "తక్షకాయస్వాహా'' అనడమే తరవాయి. ఆదేసమయానికి ఆగిపోయింది

యజ్ఞం. "బతికిపోయావు. భయపడకు" అంటూ తక్షకుణ్ణి మళ్ళించాడు ఆ స్త్రీకుడు. బతికిపోయాడు తక్షకుడు.

ఇటు నాగవంశమూ, అటు యాయావర వంశమూ ఉద్ధరించాడు ఆ స్త్రీకుడు. పాముల్ని ప్రళయంనుండి బతికించడం చేతనే అతడి పేరు చెపితే సర్పభయ ముండదని విశ్వసించారు ప్రజలు.

ఆదిపర్వం

మూడో ఆశ్వాసం

ఇదంతా అయాక వారకనాడు పండితగోష్ఠిలో కూచున్నాడు జనమేజయుడు. కవులూ పండితులూ మునులూ సభనిండా పిక పిక లాడుతున్నారు. ఎత్తయిన రత్నాల పీటమీద కూచున్నాడు వ్యాస మహర్షి. ఎవళ్ళ స్థానాల్లో వాళ్ళున్నారు శిష్యులు, అర్ఘ్యమూ పాద్యమూ ఇచ్చి పూజించాడు చక్రవర్తి. చేతులు జోడించాడు. "ఎన్నాళ్ళనించో అడగా లనుకుంటున్నాను. మీరూ, భీష్మ పితా మహులూ రాజ్యం పంచిపెట్టారు కదా, మా తాతలికి! ఎవళ్ల వంతుతో వాళ్ళు ఎంచక్కా జీవనం చెయ్యవలసింది. అది మాని, వాళ్ళని వీళ్ళూ, వీళ్లని వాళ్ళూ చంపుకుని, అంత జనక్షయం చెయ్య డంలో ఆంతర్యం అర్థంకావడం లేదు నాకు. మీరన్నా కుటుంబ కలహం మాన్పించలేక పోయారా మరి?" అని ప్రశ్నించాడు.

శిష్యుడైన వైశంపాయనుడి దిక్కు చూశాడు వ్యాసముని. "మన మహాభారతం మహారాజుకి వినిపించు" అన్నాడు. గురువు గారికి పాదాభివందనం చేశాడు వైశంపాయనుడు. పండితుల దిక్కు తల వాంచాడు. వాళ్ల అనుమతీ తీసుకున్నాడు.

భారతజాతి ఇతిహాసం మహాభారతం. విష్ణుకల్పుడు వ్యాస ముని హిమాలయం సానువులమీద మూడేళ్ళు శ్రమించి విరచించిన వీరగాథ, రసబ్రహ్మం, పంచమవేదం. అలాంటి మహాభారతం జనమే జయ చక్రవర్తి సభలో వినిపించాడు వైశంపాయనుడు.

"ఈ మహాభారతం లక్షశ్లోకాలలో రాశారు మా గురువులు. ఆయన మేధస్సు మహాసముద్రం. అందులోంచి ఉదయించిన

మహాభారతం చంద్రబింబం. కృష్ణార్జునల గుణకీర్తనం పండువెన్నెల. భావాలు చంద్రకిరణాలు. ఇది వింటే అజ్ఞానం అనే చీకటి పటాపంచలౌతుంది'' అంటూ అందుకున్నాడు కథ. గ్రంథారంభానికి ముందు గ్రంథకర్త వ్యాసముని చరిత్రా, అతడి పుట్టు పూర్వోత్తరాలూ చెప్పాడు.

వ సు చ రి త్ర

చేదిదేశం పూర్వం వసు వనే రాజు పాలిస్తూ వుండేవాడు. వేట కని అడివిలోకి వెళ్లి వొక రుషి ఆశ్రమం చూశాడాయన. అక్కడి మునీశ్వర్లని చూసి వైరాగ్యం కలిగిందతడికి. ధనుస్సూ బాణాలూ వొదిలేసి అక్కడే తపస్సులో కూచున్నాడు. కొన్నాళ్లకి సపరివారంగా ఆయన దగ్గిరికి దేవేంద్రుడు వచ్చాడు. "అంత రాజ్యమూ, ప్రభుత్వమూ విడిచిపెట్టి తపస్సు చేస్తున్నావు. రాజ్యం ఎంత ధర్మంగా పరిపాలించావో, తపస్సు అంత నిష్ఠతోనే చేస్తున్నావు. సంతోషంగా వుందినాకు. నీతో స్నేహం చెయ్యాలని వచ్చాను. నీ కో రత్న విమానం ఇస్తాను. దానిమీద నాదగ్గిరికి వస్తూ వెళుతూ వుండు. ఇదిగో, కలవపువ్వుల దండ. ఇంద్రమాల. ఎన్నడూ వాడ దిది. ఇది మెడలో వుంటే, ఎలాంటి ఆయుధమైనా శరీరానికి తగలదు. ఇంకా ఇదిగో, ఈ వెదురు బెత్తం. చెడ్డవాళ్లని శిక్షింస్తుం దిది. మంచివాళ్లని రక్షిస్తుంది. ఇవి పెట్టుకుని సుఖంగా రాజ్యపాలనం చెయ్యి'' అని మంచి దొక రత్న విమానమూ, ఇంద్రమాలా, వెదురు బెత్తమూ ఇచ్చి వెళ్ళాడు. అదిమొదలు విమానం మీాద ఉపరివీధిని సంచరించేవాడు వసురాజు. అంచేతే అతణ్ణి ఉపరిచరవసువు అన్నారు. ఇంద్రమాలికా, వెదురుబెత్తం — ఈ రెంటి ప్రభావంవల్ల ఇంద్రవైభవంగా రాజ్యమేలుతూ వుండేవాడతడు. ఇంద్రుడితో స్నేహంగా వుండి ఇంద్రలోకం వెళ్ళి వచ్చే

కుశుడికీ విదర్భరాజ కన్యకీ పుట్టిన నాలుగో కుమారుడు వసురాజు అని వాల్మీకి రామాయణం బాలకాండ.

వాడు. ప్రతీ ఏడూ ఇంద్రోత్సవం చేసేవాడు. అప్పటినుండే రాజు లంతా ఇంద్రోత్సవం మొదలుపెట్టారు.

ఇంద్ర ప్రసాదం వల్లనే బృహద్రథుడూ, మణివాహనుడూ, సౌబలుడూ, యదుడూ, రాజన్యుడూ అని ఐదుగురు కుమాళ్లని కన్నాడు వసురాజు. ఐదు దేశాలికి రాజులుగా అభిషేకించాడు వాళ్లని. వాళ్ళు అయిదు రాజవంశాలికి మూలపురుషు లయారు.

చేదినగరం సమీపంలోనే వొక పెద్దనది ప్రవహిస్తోంది. దాని పేరు శుక్తిమతి. ఆ పక్కనేవుంది కోలాహల పర్వతం. శుక్తిమతిని ప్రేమించాడు కోలాహలుడు. ఆమె ప్రవహించకండా మధ్యని అడ్డు కున్నాడు. నదీప్రవాహం నిలిచిపోయింది. అది చూశాడు వసురాజు. తన పాదంతో పక్కకి తోశాడు కోలాహలపర్వతం. పర్వత సంగమం వల్ల వసుపదుడు అనే కుమారుడూ, గిరిక అనే కూతురు కలిగారు శుక్తిమతికి. కృతజ్ఞతా సూచకంగా వాళ్ళిద్దరినీ వసురాజుకి కానుక పెట్టింది శుక్తిమతి. వసుపదుణ్ణి సేనా నాయకుడిగా చేసుకున్నాడు వసురాజు. గిరికని వివాహ మాడాడు.

ఒకనాడు ఋతుమతిగా వుంది గిరిక. ఆమెకి లేడిమాంసం పెట్టమన్నారు పితృదేవతలు. వేటకి బైల్దేరాడు వసురాజు. అడివిలో వున్నాడేకాని అతడి మనస్సంతా గిరికమీదే వుంది. కదుర్రైన ఆమె స్తనాలూ, బిగువైన యవ్వనం, వొయ్యారం, సౌకుమార్యం తలుచుకుని మనస్సు మనస్సులో లేదతడికి. తలుచుకుని తలుచుకుని తుదకి వీర్యస్ఖలనమూ ఐపోయింది. అమోఘమైన తన వీర్యం వ్యర్థంపోకూడదు. దాన్ని ఒకదట్టమైన ఆకుదొన్నెలో భద్రపరిచాడు రాజు. ఒక డేగచేత పెట్టి గిరిక దగ్గిరికి పంపించాడు. ఆకు దొన్నె నోట కరుచుకుని ఆకాశమార్గంలో వస్తోంది డేగ. దార్లో మరో డేగ చూసింది. అది మాంస మేమో అనుకుని కలబడింది. రెంటికీ పోరాటం జరిగింది. ఆ పోరాటంలో రెండోదాని ముంచు తగిలి చీలికలైంది ఆకుదొన్నె. వసురాజు వీర్యం కింద పడింది. గాలికి

చెదిరి అంచులోంచి రెండు చుక్కలు యమునానదిలో పడ్డాయి. అప్సరస అద్రిక చేపలయి యమునలో తిరుగుతోంది. వీర్యం రెండు చుక్కలూ ఆ చేప మింగింది. గర్భమూ దాల్చింది. పదిమాసాలూ నిండాయి.

ఒకనాడు జాలారివాళ్ళ వల్లో చిక్కుకుంది ఆ చేప. వాళ్ళు దాన్ని కోసేటప్పటికి దానికడుపులో ఇద్దరు మనిషిపిల్లలు బైటికి వచ్చారు ఒకటేమొగపిల్ల. రెండోది ఆడపిల్ల. ఇద్దర్నీ తీసుకువెళ్ళి దాశరాజుకిచ్చారు జాలర్లు మనిషిపిల్లలు కనడంతోటే బ్రహ్మవాక్యం ప్రకారం శాపవిముక్తి కలిగింది అద్రికకి. యథాపూర్వంగా దేవలోకానికి వెళ్ళిపోయిందామె.

మ త్స్య గం ధి

చేపకి పుట్టిన పిల్లవాణ్ణి మత్స్యరాజన్నారు. పెరిగి ప్రయోజకుడై మత్స్యదేశానికి రాజయాడతడు. పిల్లదాన్ని సత్యవతిఅన్నారు. ఆమె శరీరం చేపలకంపు. అంచేత, మత్స్యగంధి అనీ అన్నారు.* ఆమెని కూతురుగా పెంచుకున్నాడు దాశరాజు. తండ్రి నియమించిన ప్రకారం యమునలో పడవ నడిపేది మత్స్యగంధి.

ఒకనాడు, పరాశరముని తీర్థయాత్ర వెళుతూ యమున దారిన వచ్చాడు. తెప్ప రేవులో మత్స్యగంధిని చూశాడు. తెప్పమీద వొంటరిగా వుందామె. వొంటిచీరెమాత్రం కట్టుకుంది. బాటసార్ల కోసం ఎదురుచూస్తోంది. ఇంకో పిట్టమనిషి లేడు రేవులో. పరాశరుడొక్కడే బాటసారి.

పడవమీద కూచున్నాడు పరాశరుడు. పక్కని పడుచుపిల్ల పడవ నడుపుతోంది. ఉయ్యాల లూగుతూ నడుస్తోంది పడవ. తొలిచూపుల్లోనే చలించాడు ముని. పడవమీద మనస్సు మనస్సులో లేదు. ఆమె కదిలిన ప్రతీకదలికకీ గిజగిజ లాడిపోతున్నాడు. తెడ్డుపట్టి ఆమె చెయ్యెత్తినప్పుడల్లా విలవిల లాడిపోతున్నాడు. ఎంత ముని

* ఈమెకు కాళి అని మరో పేరుకూడా వుంది.

ఐతేంగాక! ఏకాంతం. చల్లగాలి. పడుచు పిల్ల. ఎలా భరించడం?

'కామాతురాణాం న భయం న లజ్జా' అన్నారు. లొంగిపోయాడు ముని. మనసులోని మాట మత్స్యగంధితో అననూ అనేశాడు చివరికి. భయపడిం దామె. కాదంటే శపిస్తాడేమో! "తండ్రి చాటు కన్నెపిల్లని" అంది. "జాలిలో జాలాగిదాన్ని. శరీరం చేపల కంపు. ఇలాంటి నామీద మనసుపడుతున్నావు. నువ్వు చూస్తే రుషివి. ఏం చెయ్యనూ? కన్నెరికం భంగమైతే, ఇంటిమొహం ఎలా చూసేది?" అంది.

"కన్నెరికం కలుషితం కాకుండా చేస్తాను" అన్నాడు పరాశరుడు. "భయపడకు. నువ్వు అనుకుంటున్నట్టు జాలారిదానివి కావు నువ్వు. వసురాజు వీర్యంతో అద్రిక గర్భంలో పుట్టావు. చేపలవాసనా లేకండా చేస్తా. యోజనాల తరబడి పరిమళిస్తావు" అన్నాడు. అతడి నోట్లోమాట నోట్లోనే వుంది. అంత కంపూ ఏమయిందో - సువాసనతో గుబాళించిందామె. ఆ క్షణంనుండీ మత్స్యగంధి యోజనగంధీ, గంధవతీ అయింది. చూస్తూవుండగానే ఆమె పొట్టికోక మాయమైంది. దివ్యవస్త్రాలూ, దివ్యాభరణాలూ ఆమె శరీరంమీదికి వచ్చాయి.

యమునానది మధ్య వొక ఇసుకదిబ్బ చేరుకుంది పడవ. "చుట్టూ ఇంత బయలుగా వుంది" అని తలవంచుకుంది సత్యవతి. తెరలు వేసినట్టు చుట్టూ కమ్ముకున్నాయి చీకట్లు. యోజనగంధి కౌగిటిలో పారవశ్యం పొందాడు పరాశరుడు.

వ్యాసముని

ప్రజాపతి సమానుడు పరాశరుడు. అతడి సంగమంవల్ల సద్యోగర్భంలో పుత్రోదయమైంది సత్యవతికి. కోరిన వరా లిచ్చి తన దారిని తాను వెళ్లాడు ముని. సత్యవతి కుమారుడే వ్యాసుడు. కృష్ణద్వైపాయనుడు; మహాభారత గ్రంథకర్త. పుట్టుకతోనే కపిల

జడలు వేలాడుతున్నాయి వ్యాసమునికి. జింకచర్మం వస్త్రంగావుంది. కమండలమూ, యోగదండమూ చేతిలో వున్నాయి. నమస్కరించి తల్లిముందు నుంచున్నాడు కుమారుడు. "అమ్మా, అవసరం వచ్చి నపుడు తలుచుకో నన్ను. తలిచీ తలవడంలో మీ ముందు నుంచుం టాను" అని తపోవనానికి వెళ్ళిపోయాడు. వెళ్ళి, ఘోరమైన తపస్సు చేశాడు. లోకోత్తరు డయాడు. వేదాలు విడమర్చాడు పంచమ వేదమైన మహాభారతమూ రాశాడు.

భారతయుద్ధంలో పాల్గొన్న భారతవీరు లంతా దేవ, రాక్షస, యక్ష, పక్షి, గంధర్వాదుల అంశల్లో పుట్టినవాళ్ళే. వాళ్ళ అందరి వివరాలూ చెప్పాలంటే, నిజానికి వెయ్యినోళ్ళయినాచాలవు. లోగడ పరశురాముడు దండెత్తి, ఇరవయ్యొక్కమార్లు క్షత్రియు డన్న వాణ్ణల్లా చంపాడు. భర్తలులేని క్షత్రియస్త్రీలు ధర్మం తప్పకండా తిరిగీ మునుల ప్రసాదంవల్ల సంతానవతు లయారు. కొడుకుల్నీ, కూతుళ్ళనీ కన్నారు. క్షత్రియసంతతి మళ్ళీ దేశవ్యాప్త మయింది. ప్రతీచోటా రాజు లేర్పడ్డారు. ధర్మమార్గంలో రాజ్యాలూ పాలిం చారు. జారభయం, చోరభయం లేకండా ప్రజాశాంతి ఏర్పడింది. యథాపూర్వంగా వర్ణాశ్రమాలు నడిచాయి. ఎక్కడ పడితే అక్కడ యజ్ఞాలూ అవీ సాగాయి ఇంద్రుడి ధర్మమంటూ కోరినప్పుడు వర్షాలు కురిశాయి. పాడీ పంటలతో దేశాలు సుభిక్షమయాయి. జనసంఖ్య కోట్లనుండి అర్బుదాలికి పెరిగింది. ప్రజల ఆయుః ప్రమాణమూ హెచ్చింది.

ఈ భారం మోయలేకపోయింది భూదేవి. వెళ్ళి బ్రహ్మ, విష్ణూ, మహేశ్వర్లతో మొరపెట్టుకుంది. ప్రజాక్షయముతో కాని సమస్య పరిష్కారం కాలేదు త్రిమూర్తులికి. ప్రజాక్షయం కావా లంటే వొక మహాయుద్ధం జరగాలి. అంచేత బ్రహ్మ మాట

"స్త్రీలూ బ్రాహ్మలు కానివాళ్ళూ వేదం వినకూడదు" అనడంచేత అలాంటివాళ్ళకోసం ఈ పంచమవేదం రాశాడని భాగవతం. ప్రస్కం.

ప్రకారం, విష్ణువూ, ఇంద్రుడూ వాళ్ళూ తమతమ అంశల్లో భూలోకం మీాద అవతరించారు. రాక్షసులూ, యక్షులూ వాళ్ళవాళ్ళ అంశల్లో పుట్టి ప్రజాకంటకు లయారు. దేవతల అంశల్లో పుట్టినవాళ్లు పాండవులపక్షం. రాక్షసుల అంశల్లో పుట్టినవాళ్ళు కౌరవుల పక్షం ఇలా రెండు పక్షాలై పరస్పరం పోట్లాడి మరణించారు. లెక్కలేనంత జనక్షయం జరిగింది. బరువు తేలికయింది భూదేవికి.

దేవతలూ మొదలైనవాళ్ళ పుట్టుక

ఈ ప్రపంచాల పుట్టుక కంతటికీ కారణభూతు డైనవాడు బ్రహ్మ. ఆ బ్రహ్మకి మరీచీ, అంగిరసుడూ, అత్రీ, పులస్త్యుడూ, పులహుడూ, క్రతువూ అని ఆరుగురు మానసపుత్రులు. అందులో మరీచికి కశ్యపుడు పుట్టాడు. కస్యపప్రజాపతి వల్లనే చరాచరమైన ఈ భూతసంతతి యావత్తూ పుట్టింది. ఎలా అంటారా వినండి. బ్రహ్మ కుడి బొటనవేల్లో దక్షప్రజాపతీ, * ఎడమ బొటనవేల్లో భూదేవీ పుట్టారు. వీళ్ళిద్దరికీ వెయ్యిమంది కుమాళ్ళూ యాభైమంది కూతుళ్ళూ పుట్టారు. కుమాళ్ళలో వొక్కడూ గృహస్థు కాలేదు. అందరూ సాంఖ్యయోగ మభ్యసించారు. ఇంద్రియాలికి వశపడకండా జీవన్ముక్తు లయారు. పుత్రులు కలిగిన్నీ అపుత్రకు డయాడు దక్షుడు. అంచేత కూతుళ్ళని పుత్రీకరణం♦ చేసుకున్నాడు. వాళ్ళలో కీర్తీ లక్ష్మీ ధృతీ మేధా పుష్టీ శ్రద్ధా క్రియా బుద్ధీ లజ్జా మతీ. ఈ పదిమందినీ బ్రహ్మ కుడిరొమ్ములో పుట్టిన ధర్ము డనే మనువుకిచ్చాడు. అశ్వినీ భరణీ కృత్తికా రోహిణీ మృగశిరా ఆరుద్రా పునర్వసువూ పుష్యమీా ఆశ్లేషా మఘా పూర్వఫల్గునీ ఉత్తరఫల్గునీ హస్తా చిత్రా స్వాతీ విశాఖా అనూరాధా జ్యేష్ఠా మూలా పూర్వా

---

* దక్షప్రజాపతి దగ్గిరనుండే స్త్రీ పురుషుల సంయోగక్రియ ఆరంభమైంది అని విష్ణుపురాణం 1. 15. 79

♦ పుత్రీకరణం . కూతుళ్ళకి పుట్టేకొడుకులు తన కొడుకులు కావాలని ముందే ఏర్పాటు చేసుకోవడం.

షాఢా ఉత్తరాషాఢా శ్రవణా ధనిష్ఠా శతభిషం పూర్వాభాద్రా ఉత్తరాభాద్రా రేవతీ — ఈ ఇరవైఏడుగురినీ చంద్రుడి కిచ్చాడు. అదితీ దితీ దనువూ కాలా అనాయువూ సింహికా మునీ కపిలా (సురభి) వినతా క్రోధా ప్రాధా క్రూరా కద్రువా — ఈ పదముగ్గురినీ కశ్యప ప్రజాపతి కిచ్చాడు.

కశ్యపప్రజాపతికి అదితి గర్భంలో పన్నెండుగురు సూర్యులు — ఇంద్రుడూ విష్ణువూ అర్యముడూ ధాతా త్వష్టా పూషుడూ వివస్వంతుడూ సవితృడూ మిత్రుడూ వరుణుడూ అంశుడూ భగుడూ కలిగారు. అదితి సంతానం గనక ఈ పన్నెండుగురూ ద్వాదశాదిత్యులయారు.

దితి గర్భంలో హిరణ్యకశిపుడు పుట్టాడు. హిరణ్యకశిపుడికి ప్రహ్లాదుడూ సంహ్లాదుడూ అనుహ్లాదుడూ శిబీ బాష్కళుడూ అని ఐదుగురు కుమాళ్లు కలిగారు. అందులో ప్రహ్లాదుడికి విరోచనుడూ కుంభుడూ నికుంభుడూ అని ముగ్గురు పుట్టారు. విరోచనుడికి బలీ, బలికి బాణాసురుడూ పుట్టారు. దితి సంతానం గనక వీళ్ళంతా దైత్యులయారు.

దనువు గర్భంలో విప్రచిత్తి శంబరుడూ నముచీ పులోముడూ లోముడూ అసిలోముడూ కేశీ దుర్జయుడూ అయశ్శిరుడూ శ్వాశిరుడూ అయశ్శంకుడూ గగనమూర్ధుడూ వేగవతుడూ కేతుమతుడూ స్వర్భానుడూ అశ్వుడూ అశ్వపతీ వృషపర్వుడూ అజకుడూ అశ్వగ్రీవుడూ సూక్ష్ముడు తుహుండుడు ఏకచక్రుడు విరూపాక్షుడు నిచంద్రుడు నికుంభుడు కుపథుడు శరభుడు సూర్యుడు చంద్రముడు ఏకాక్షుడు మృతపుడు ప్రలంబుడు నరకుడు వాతాపి శత్రుతపనుడు శరుడు గవిష్ఠుడు వనాయువూ దీర్ఘజిహ్వుడు —— ఈ నలభైమందీ పుట్టారు. కోడుకులూ మనుమలూ, మునిమనుమలూ అయి లెక్కలేనంత మంది పెరిగారు. వీళ్ళంతా దనువుసంతతి కనక దానవులయారు.

కాలగర్భంలో వినాశనుడు క్రోధుడు మొదలైనవాళ్ళు ఎన మండుగురూ, కాలకేయులూ పుట్టారు.

అనాయువు గర్భంలో విక్షరుడు బలుడు వీరుడు వృత్రుడు, ఈ నలుగురూ కలిగారు.

సింహిక గర్భంలో రాహువు పుట్టాడు. ముని గర్భంలో భీమసేనుడు ఉగ్రసేనుడు వరుణుడు గోపతీ ధృతరాష్ట్రుడు సూర్యవర్చస్సుడు సత్యవాక్కుడు అర్కపర్ణుడు ప్రయుతుడు విక్రముడు భీముడు చిత్రరథుడు శాలిశిరుడు పర్జన్యుడు కలీ నారదుడు అని పదహారుగురు గంధర్వులు కలిగారు.

కపిల (సురభి) గర్భంలో ఆవులూ అమృతమూ బ్రాహ్మలూ ఘృతాచీ మేనకా మొదలైన దేవవేశ్యలూ పుట్టారు.

వినత గర్భంలో అరుణుడు గరుత్మంతుడు కలిగారు. అరుణుడికీ శ్యేని అనే దానికీ సంపాతీ జటాయువూ పుట్టారు.

క్రోధ గర్భంలో క్రోధవశగణమూ, ప్రాధ గర్భంలో సిద్ధుడు పూర్ణుడు బర్హీ పూర్ణాయువూ బ్రహ్మచారీ రతిగుణుడు సుపర్ణుడు విశ్వావసుడు భానుడు సుచంద్రుడు అని పదిమంది గంధర్వులూ అనవద్యా మనువూ వంశా అసురా మార్గణప్రియూ అనాపా సుభగా భాసీ అనే కుమార్తెలూ, హాహా హూహూలు, తుంబురుడు పుట్టారు.

క్రూర గర్భంలో సుచంద్రుడు చంద్రహంత్రుడు మొదలైన వాళ్ళు పుట్టారు.

కద్రువ గర్భంలో శేషుడు వాసుకీ తక్షకుడు కర్కోటకుడు మొదలైన పాములు పుట్టాయి.

అంగిరసుడికి ఉతథ్యుడు బృహస్పతీ సంవర్తుడు అని ముగ్గురు కుమాళ్ళూ, యోగసిద్ధ అని ఒక కూతురూ కలిగారు. వీళ్ళలో బృహస్పతి దేవగురువయ్యాడు. అత్రికి తపోధనులైన మునులు పుట్టారు. పులస్త్యుడికి రాక్షసులూ పులహుడికి కిన్నరులూ, కింపురుషులూ క్రతువుకి వాలఖిల్యులూ పుట్టారు.

ధర్ముడికి ప్రజాపతి పుట్టాడు. అతడికి ధూమ్రా బ్రహ్మవిద్యా మనస్వినీ రతా శ్వాసా శాండిలీ ప్రభాతా అని ఏడుగురు భార్యలు. ధూమ్రకి ధరుడు, బ్రహ్మవిద్యకి ధ్రువుడు, మనస్వినికి సోముడు, రతకి అహుడు, శ్వాసకి అనిలుడు, శాండిలికి అగ్ని, ప్రభాతకి ప్రత్యూషుడు, ప్రభాసుడు పుట్టారు. ఈ ఎనమండుగురూ అష్టవసువులు. అందులో ధరుడికి ద్రవిణుడు హుతహవ్యవహుడు పుట్టారు. ధ్రువుడికి కాలుడు పుట్టాడు. సోముడికి మనోహర అన్న దాని గర్భంలో వర్చసుడు శిశిరుడు ప్రాణుడు రమణుడు అని నలుగురు కొడుకులూ పృథ అని వొక కూతురూ కలిగారు. పృథకి పదిమంది గంధర్వరాజులు పుట్టారు. అహుడికి జ్యోతి పుట్టింది. అనిలుడికీ శివ అనేదానికీ మనోజవుడూ, అవిజ్ఞాతగతీ పుట్టారు. అగ్నికి కుమారుడు ప్రత్యూషుడికి దేవలుడు ప్రభాసుడికీ బృహస్పతి చెల్లెలు యోగసిద్ధకీ విశ్వకర్మ పుట్టారు. దేవతలకి విమానాలూ, ఆభరణాలూ అవీ తయారుచేస్తూ శిల్పప్రజాపతి అయాడు విశ్వకర్మ

బ్రహ్మకి ఇంకో మానసపుత్రుడు స్థాణుడు. అతడికి మానస పుత్రులై మృగవ్యాధుడు, శర్వుడు, నిరృతీ, అజైకపాదుడు అహిర్బుధ్న్యుడు, పినాకీ, వామదేవుడు, దహనేశ్వరుడు, కపాలీ, స్థాణుడు, భర్గుడు అని పదకొండుమంది రుద్రులు పుట్టారు.

ధర్ముడికి శముడు, కాముడు, హర్షుడు అని మరి ముగ్గురు కుమాళ్లు కలిగారు. వాళ్ళకి వరసగా ప్రాప్తీ, రతీ, నందా భార్యలయారు.

ఆదిత్యులలోని సవితృడికీ, ఆడగుర్రం రూపం ధరించిన త్వాష్ట్రికీ అశ్వినీదేవతలు పుట్టారు.

బ్రహ్మ హృదయంలో భృగుడు పుట్టాడు. భృగుడికి కవిపుట్టాడు. కవికి శుక్రుడు పుట్టాడు. రాక్షసులికి కులగురువయాడు శుక్రుడు. అతడికి చండుడు, అమర్కుడు, త్వష్ట్రుడు, ధరాతుడు, అత్రీ అని నలుగురు కుమాళ్ళు కలిగారు. భృగుడి మరో కుమారుడు చ్యవనుడు.

చ్యవనుడి భార్య మనువు కూతురు ఆరుషి. ఆమె తొడలోంచి పుట్టాడు ఔర్వుడు.* ఔర్వుడికి రుచీకుడు మొదలైనవాళ్లు నూరుమంది కుమాళ్ళు కలిగారు. అందులో రుచీకుడికి జమదగ్ని పుట్టాడు. జమదగ్నికి నలుగురు కుమాళ్ళు. వాళ్ళలో కడసారివాడు పరశురాముడు, అవతారమూర్తి.

మనువుకి సహాయంగా, బ్రహ్మకి ధాతా, విధాతా అని మరి ఇద్దరు పుట్టారు. వాళ్లతో పాటే పుట్టింది లక్ష్మి. లక్ష్మికి ఎందరో మంచి మానసపుత్రులు.

వరుణుడికీ జ్యేష్ఠకీ బలుడు అని ఒక కుమారుడు, సుర అని కూతురూ కలిగారు. సురకి అధర్ముడు పుట్టాడు. అధర్ముడికీ నిర్పతికీ భయం, మహాభయం, మృత్యువూ అని ముగ్గురు కుమాళ్ళు కలిగారు.

తామ్రకి కాకీ, శ్యేనీ, భాసీ, ధృతరాష్ట్రీ, శుకీ అని ఐదుగురు కూతుళ్ళు కలిగారు. అందులో కాకికి గుడ్లగూబలూ, శ్యేనికి డేగలూ, భాసికి రాంబందులూ, ధృతరాష్ట్రికి హంసలూ చక్రవాకాలూ, శుకికి చిలకలూ పుట్టాయి.

క్రోధుడికి మృగీ, మృగమందా, హరీ, భద్రమనసా, మాతంగీ, శార్దూలీ, శ్వేతా, సురభీ, సురసా అని తొమ్మండుగురు కూతుళ్ళు పుట్టారు. అందులో మృగికి లేళ్ళు పుట్టాయి. మృగమందకి ఎలుగుబంట్లూ చమరీమృగాలూ పుట్టాయి. హరికి కోతులూ, హనుమంతులూ పుట్టాయి. భద్రమనసకి ఐరావతం పుట్టింది. ఐరావతానికి దేవతల ఏనుగులు పుట్టాయి. మాతంగికి ఏనుగులు పుట్టాయి. శార్దూలికి సింహాలూ, పులులూ పుట్టాయి. శ్వేతకి దిగ్గజాలు♦ పుట్టాయి.

---

* చూ. ఏడో ఆశ్వాసంలో ఔర్వుడికథ.

♦ దిగ్గజాలు. ఐరావతం, పుండరీకం, వామనం, కుముదం, అంజనం, పుష్పదంతం, సార్వభౌమం, సుప్రతీకం, (ఇవి మగవి) అభ్రముప్రా, కపిలా, పింగళా. అనుపమ, తామ్రపర్ణి, శుభ్రదంతి, అంగనా, అంజనావతీ, (ఇవి ఆడవి.)

సురభికి రోహిణీ గంధర్వీ అనలా అని ముగ్గురు కలిగారు. రోహిణికి పశువులూ, గంధర్వికి గుర్రాలూ, అనలకి కొండలూ చెట్లు చేమలూ అవీ పుట్టాయి. సురసకి పాములు పుట్టాయి. ఇది భూతకోటి పుట్టు పూర్వోత్తరాల వివరణ. ఇక దేవతలూ, దానవులూ మొదలైన వాళ్ళ అంశల్లో నరలోకంలో పుట్టినవాళ్ళ వివరం చెపుతాను.

దే వ దా న వు ల అ వ తా ర క థ

మహావిష్ణువు అంశలో దేవకీ వసుదేవులికి జన్మించాడు శ్రీకృష్ణుడు. విష్ణువు అంశతోనే రోహిణీ వసుదేవులికి బలరాముడై జన్మించాడు ఆదిశేషుడు. లక్ష్మీదేవి అంశలో రుక్మిణీ, సనత్కుమారుడి అంశలో ప్రద్యుమ్నుడూ, అప్సరసల అంశలో కృష్ణుడి పదారు వేల అంతఃపురస్త్రీలూ పుట్టారు. మరిన్నీ ఆయా దేవతల అంశల్లో వృష్ణి, యాదవ, భోజ, అంధక వంశాల వీరులంతా పుట్టారు.

ఎనిమిదో వసువు ప్రభాసుడి అంశలో భీష్ముడూ, బృహస్పతి అంశలో ద్రోణుడూ, కామమూ క్రోధమూ మొదలైనవాటి ఏకత్వంలో అశ్వత్థామా, ఏకాదశరుద్రుల అంశలో కృపుడూ, సూర్యుడి అంశలో కర్ణుడూ, ద్వాపరుడి అంశలో శకునీ పుట్టారు.

అరిష్టకొడుకు హంసుడనే గంధర్వరాజు ధృతరాష్ట్రుడై పుట్టాడు. మతి గాంధారి ఐ పుట్టింది. కలి అంశలో దుర్యోధనుడు పుట్టాడు. పౌలస్త్యుడి సోదరులు దుర్యోధనుడి తమ్ములయారు.

హిరణ్యకశిపుడు శిశుపాలుడయాడు. సంహ్లాదుడు శల్యుడయాడు. అనుహ్లాదుడు ధృష్టకేతుడయాడు. శిబి ద్రుమసేనుడయాడు. బాష్కలుడు భగదత్తుడయాడు. విప్రచిత్తి జరాసంధుడయాడు. అయశ్శిరుడు అశ్వశీర్షుడు అయశ్శంకుడు గగనమూర్ధుడు వేగవంతుడు కేకయరాజులై పుట్టారు. కేతుమంతుడు అమితౌజుడూ, స్వర్భానుడు ఉగ్రసేనుడూ, జంభుడు విశోకుడూ, అశ్వపతి కృతవర్మా, వృషపర్వుడు దీర్ఘప్రజ్ఞుడూ, అజరుడు మల్లుడూ, అశ్వగ్రీవుడు రోచ

మానుడూ, సూక్ష్ముడు బృహద్రథుడూ, మహాహువు సేనాబిందుడూ, ఏకచక్రుడు ప్రతివింధ్యుడూ, విరూపాక్షుడు చిత్రధర్ముడూ, హరుడు సుబాహువూ, అహరుడు బాహ్లికుడూ, చంద్రవక్త్రుడు ముంజకేశుడూ, నికుంభుడు దేవాపీ, శరభుడు సోమదత్తుడూ, చంద్రుడు చంద్రవర్మా, సూర్యుడు రుషికుడూ, మయూరుడు విశ్వుడూ, సుపర్ణుడు కాలకీర్తీ, రాహువు క్రాథుడూ, చంద్రహంత శునకుడూ, అశ్వుడు అశోకుడూ, భద్రహస్తుడు నందుడూ, దీర్ఘజిహ్వుడు కాశీరాజూ, చంద్రవినాశనుడు జానకీ, వీరుడు పౌండ్రమత్స్యుడూ, వృత్రుడు మణిమంతుడూ అయ్యారు.

కాల కుమార్లు ఎనమండుగురూ జయత్సేనుడు అపరాజితుడు నిషధాధిపుడు శ్రేణిమంతుడు మహౌజసుడు అభీరుడు సముద్రసేనుడు బృహత్తుడు అయ్యారు. క్రోధవశులు మద్రకుడు కర్ణవేష్టుడు సిద్ధార్థుడు కీటకుడు సువీరుడు సుబాహువూ మహావీరుడు క్రథుడు విచిత్రుడు సురథుడు నీలుడు చీరవాసుడు భూమిపాలుడు దంతవక్త్రుడు శ్రీమంతుడు రుక్మి జనమేజయుడు ఆషాఢుడు వాయువేగుడు భూరితేజుడు ఏకలవ్యుడు సుమిత్రుడు వాటధానుడు కారూషకుడు క్షేమధూర్తీ శ్రుతాయువూ ఉద్వహుడు బృహత్సేనుడు క్షేముడు అగ్రతీర్థుడు కుహరుడు మతిమతుడు ఈశ్వరుడు ఐ జన్మించారు. కాలనేమి కంసుడయ్యాడు.

స్త్రీ పురుష రూపుడైన గుహ్యకుడు శిఖండి అయ్యాడు. గాలి అంశలో పాండురాజూ, వాయువుల అంశలో ద్రుపదుడూ సాత్యకీ విరాటరాజూ పుట్టారు. యముడు విదురుడై పుట్టాడు. సిద్ధీ బుద్ధీ ఇద్దరూ కుంతీ మాద్రీ అయ్యారు.

యముడి అంశలో ధర్మరాజూ, వాయువు అంశలో భీముడూ ఇంద్రుడి అంశలో అర్జునుడూ, అశ్వినీదేవతల అంశలో నకుల సహదేవులూ పుట్టారు. లక్ష్మి అంశలో ద్రౌపది పుట్టింది. అగ్ని అంశలో ధృష్టద్యుమ్నుడు పుట్టాడు. ఇది దేవదానవుల అవతారకథ.

కౌరవవంశం

కశ్యపప్రజాపతికి అదితి గర్భంలో కలిగిన ద్వాదశాదిత్యుల్లో వివస్వతుడికి వైవశ్వతమనువూ యముడూ శనైశ్చరుడూ యమునా తపతీ పుట్టారు. మనువుకి బ్రాహ్మలూ, రాజులూ, కోమట్లూ, శూద్రులూ వాళ్ళూ పుట్టారు. అంతేకాదు, వేనరాజూ మొదలైన యాభై మంది రాజులూ పుట్టి వాళ్ళలో వాళ్ళు దెబ్బలాడుకుని కాలం చేశారు. అతడికి ఇళ అని కూతురూ వుండేది * ఇళకీ చంద్రుడి కొడుకు బుధుడికీ పురూరవుడు పుట్టాడు. పదమూడు ద్వీపాలు పరిపాలించిన చక్రవర్తి పురూరవుడు. బ్రాహ్మలమీదికి దండెత్తాడీయన. వాళ్ళ డబ్బంతా దోచుకునేవాడు. అది ఆపించడానికి సనత్కుమారుణ్ణిపంపాడు బ్రహ్మ. ఎంతోమంది మునులతో కూడా వచ్చాడు సనత్కుమారుడు. అసలు వాళ్ళకి దర్శనమే ఇచ్చాడు కాదు పురూరవుడు. పైగా వెక్కిరించాడు. కోపం వచ్చి పిచ్చివాడివి కమ్మని శపించారు మునులు. దాంతో గంధర్వలోకానికి వెళ్ళాడతడు. అక్కడ దేవవేశ్య ఊర్వశితో క్రీడిస్తూ వుండేవాడు. అతడికి ఊర్వశి గర్భంలో ఆయువూ ధీమంతుడూ అమావసువూ దృఢాయువూ అనాయువూ శతాయువూ అని ఆరుగురు కుమాళ్ళు కలిగారు. వాళ్ళలో ఆయువుకీ, స్వర్భానవి అన్న దానికీ నహుషుడు వృద్ధశర్మ రజీ గయుడు అనేనసుడు అని ఐదుగురు పుత్రులు పుట్టారు. అందులో పెద్దవాడు నహుషుడు రాజయ్యాడు. నాలుగు సముద్రాలమధ్య వున్న భూమండలం యావత్తూ, అడవులూ కొండలూ ద్వీపాలతో

* ఇళ కొంతకాలం పురుషుడుగానూ కొంతకాలం ఆడదిగానూ వుండేదిట. కొడుకుకోసం మనువు మిత్రావరుణములని రెండు యజ్ఞాలు చేశాడు. హోత విపరీత సంకల్పంవల్ల కొడుకుకి బదులు కూతురు కలిగింది. ఆమే ఇళ ఆమెని బుధుడు ప్రేమించాడు. వాళ్ళిద్దరికీ పురూరవుడు కలిగాడు. ఇళ పురుషుడుగా వున్నప్పుడు అతడిపేరు సుద్యుమ్నుడన్నారు. సుద్యుమ్నుడికి ఉత్కలుడూ గయుడూ, వినతుడూ ముగ్గురు కుమాళ్ళని విష్ణుపురాణం.

సహా పరిపాలించా డాయన. నూరు యజ్ఞాలు చేశాడు. తుదకి ఇంద్ర పదవికూడా అనుభవించాడు.

నహుషుడికి ప్రియంవద గర్భంలో యతీ యయాతీ సంయాతీ యాయాతీ అయతీ ధ్రువుడూ అని ఆరుగురు కుమాళ్లు. వీళ్ళల్లో యయాతి మహారా జయాడు. ఎన్నో యజ్ఞాలూ అవీ చేశాడు. శుక్రాచార్యుడి కూతురు దేవయాని గర్భంలో యదుడు తూర్వసుడు అని ఇద్దరు కుమాళ్ళనీ, రాక్షసరాజు వృషపర్వుడి కూతురు శర్మిష్ఠ గర్భంలో ద్రుహ్యువూ అనువూ పూరుడు అని ముగ్గురు కుమాళ్ళనీ కన్నాడు. శుక్రుడి శాపం వల్ల ముసిలివా డయాడు. తండ్రి ముసిలితనం తాను పుచ్చుకుని తనయవ్వనం తండ్రి కిచ్చాడు పూరుడు. అంచేత, కడసారివాడైనా, అతన్నే రాజుచేశాడు యయాతి. యయాతి చరిత్ర వినదగ్గది. చెపుతాను వినండి.

మృతసంజీవని

రాక్షసరాజు వృషపర్వుడి దగ్గిర ఆచార్యుడుగా వుండేవాడు శుక్రుడు. ఎన్నోవిధాల మాయోపాయాలూ అవీ చేస్తూ రాక్షసులికి మేలుచేస్తూ వుండేవాడు. దేవతలకీ రాక్షసులికీ జరిగిన యుద్ధంలో చచ్చిన రాక్షసుల్ని ప్రతీదినం మృతసంజీవనీ విద్యతో బతికించేసేవాడు. ఎల్లప్పుడూ తరుగూ విరుగూ లేకండా వుండేది రాక్షససైన్యం. దేవతల సైన్యం క్షీణిస్తూ వుండేది. అది కనిపెట్టి బెంగపెట్టుకున్నారు దేవతలు. "మనమూ సంపాదించాలి మృతసంజీవని. లేకపోతే లాభంలేదు" అని నిశ్చయించారు. బావుంది, కాని అది సంపాదించడ మెలాగ? శుక్రుడి దగ్గిరికి వెళ్ళి అది తేగల శక్తిమంతు డెవరు? అందరూ కలిసి బృహస్పతి కొడుకు కచుడి దగ్గిరికి వెళ్లారు.

"దేవకార్యం చేసి పుణ్యం కట్టుకో" అన్నారు. "యుద్ధంలో చచ్చికూడా బతికేస్తున్నారు రాక్షసులు. శుక్రుడి మృతసంజీవని

వాళ్లకుంది. మన కది లేదు మన సేనలు తరిగిపోతున్నాయి. ఇలా మరి కొన్నాళ్ళు జరగనిస్తే సర్వనాశనం తప్పదు మనకి. శుక్రుడి దగ్గిర మృతసంజీవని నేర్చుకు రావాలి. దీనికి అన్ని విధాలా నువ్వే సమర్థుడివి. యువకుడివి. బుద్ధిమంతుడివి. నిన్ను చూస్తేనే అనురాగం కలుగుతుంది శుక్రుడికి. అతడి కొక కూతురూ వుంది. దేవయాని * అదంటే ప్రాణంపెడతా డతడు. అది ఎంత చెపితే అంత. నీ చాకచక్యం యావత్తూ వినియోగించి, దాన్ని వశపర్చుకున్నావా, కోట్లో పాగా వేశా వన్నమాటే, వెళ్ళు. ఈ మహోపకారం చెయ్యి. మా ప్రాణాలు రక్షించు” అన్నారు.

“మహాప్రసాదం” అని వృషపర్వుడి పట్నానికి బయల్దేరాడు కచుడు.

కచుడు వచ్చేసరికి రాక్షస పిల్లలికి చదువు చెపుతున్నాడు శుక్రాచార్యులు. దండప్రణామం చేశాడు కచుడు, “బృహస్పతులవారి కుమారుణ్ణి, కచుణ్ణి. మీ శిష్యరికానికి వచ్చాను. అనుగ్రహించండి” అన్నాడు. అతడి వినయం, వర్చస్సూ, మాటలూ ఆకర్షించాయి శుక్రుణ్ణి. “బావుంది, బృహస్పతి కొడుకువంటే, బృహస్పతి అంతవాడి వన్నమాట! అన్నాడు. అతణ్ణి పూజిస్తే బృహస్పతిని పూజించినట్టే అని అభ్యాగత పూజలతో ఆదరించాడు. శిష్యుడిగా ఇంట్లో పెట్టుకున్నాడు.

అదే మొదలు, ఇంత మంచి శిష్యుడు లేడనిపించాడు కచుడు. చెప్పిన పని క్షణాలమీద చేసుకు వచ్చేవాడు. ఏమన్నా సరే ఎదురు చెప్పేవాడు కాదు. గురువుకంటే, గురువు కూతురు దేవయానికి మరీ విధేయుడుగా వుండేవాడు. ఆమె కనుసన్నల్లో మసులుకుండేవాడు. దగ్గిర కూచుని మంచి మంచి కబుర్లు చెప్పే

* ఇంద్రుడి కూతురు జయంతి గర్భంలో శుక్రుడికి కలిగిన కూతురు దేవయాని. చూ. జయంతి శుక్రుల ప్రేమకథ బ్రహ్మాండపురాణం.

వాడు. అడివంతా తిరిగి మంచిమంచి పళ్లూ, మంచి మంచి పువ్వులూ తెచ్చిపెట్టేవాడు. ఇలా ఎన్నో సంవత్సరాలు శుశ్రూష చేశాడు. కచుడు వొక నిమిషం లేకపోతే గడిచేదికాదు శుక్రుడికి. కచుడే కళ్ళ వెలుగు దేవయానికి.

ఇదంతా చూసి సయించలేకపోయారు రాక్షసులు. కచుడంటే కడుపుమంట వాళ్ళకి. ఒకనాడు గురువుగారి ఆవులు కాస్తున్నాడు కచుడు. అడివిలో వొంటరిగా దొరికాడు. కనపడ్డమే తడువు, కలియబడ్డారు రాక్షసులు. చంపేశారు కచుణ్ణి. శవాన్ని నో చెట్టు మొదలుకి కట్టివేసి, ఎవళ్ళదారిని వాళ్ళు వెళ్ళిపోయారు.

పశువులు వచ్చేవేళ అయింది. కచుడికోసం కనిపెట్టుకు కూచుంది దేవయాని. ఆవులు వచ్చేశాయి వాటి వెనక కనపల్లేదు కచుడు. కడుపులో దేవేసినట్టయింది దేవయానికి. పొద్దుగూకింది. చీకటిపడింది. ఆశ్రమంలో అగ్నులూ ఆరంభమైనాయి. కచుడి జాడ కనపడదు. జీవితమే చీకటిపడినట్టయింది దేవయానికి. తండ్రిదగ్గిరికి పరిగెత్తింది. "కచుడు రాలేదండీ నాన్నగారూ," అంది. "ఇంత రాత్రయింది. ఆవులేమో వచ్చేశాయి. అడివిలో పులే తినేసిందో? పామే కరిచిందో! రాక్షసులే ఏమన్నా చేశారో!" అని బావురుమంది. దివ్యదృష్టితో చూశాడు శుక్రుడు. మృతసంజీవని పంపాడు. ఉత్తరక్షణంలో బతికి వచ్చాడు కచుడు.

మరోనాడు అడివిలో పువ్వులేరుతున్నాడు కచుడు. మళ్ళీ చంపేశారు రాక్షసులు. ఈసారి కాల్చి బూడిద చేశారు. అదంతా కల్లులో కలిపి శుక్రాచార్యుడికిచ్చారు. తెలియకండా తాగేశాడు శుక్రాచార్యులు.

పువ్వులకోసం వెళ్ళిన కచుడు పొద్దెక్కి, మధ్యాహ్నమయినా ఇంటికి రాలేదు. మళ్ళీ మతిపోయింది దేవయానికి. తండ్రితో చెప్పింది. వొంచి నిషాలో వున్నాడు తండ్రి. "పోనిస్తూ

అమ్మా, కచుడంటే కళ్ళుకుడుతున్నాయి వీళ్ళకి. మళ్ళీ చంపేసే వుంటారు. చచ్చి స్వర్గానికే పోతాడు వాడు. పోనీ. మధ్యని నీకెందుకూ విచారం! ఊరుకో” అన్నాడు. “ఎలా వూరుకో మన్నారు నాన్నా ?” అంది దేవయాని. “దేవగురు వంశవాడి కొడుకు. మీకు తల్లోనాలికలాంటి శిష్యుడు. అందగాడు. బ్రహ్మచారి. అన్నిటికంటే ఇప్పుడు మనవాడు. మీ రేమన్నా అనండి. కచుడు వచ్చేదాకా పచ్చి మంచినీళ్ళయినా ముట్టను నేను” అంటూ ఏడుస్తూ కూచుంది.

కొంతసే పయాక నిషా తగ్గింది శుక్రుడికి. యోగదృష్టితో చూశాడు. పద్నాలుగు లోకాల్లో ఎక్కడా కనపళ్ళేదు కచుడు. తుదకిచూస్తే తన గర్భంలోనే బూడిదరూపంలో వున్నాడు. ఇదంతా కల్లుచేసిన అనర్థమని గ్రహించాడు. “ఎన్నో జన్మలెత్తి సంపాదించిన జ్ఞానమంతా క్షణంలో నాశనం చేస్తుంది కల్లు. తాగడమే కాదు, తాకనన్నా కూడదు దీన్ని. ఇవాళనుండీ మనిషన్నవాడు మద్యపానం చెయ్యకూడదు. ఇది నా శాసనం. కాదని తాగినవాడు ఘోరమైన నరకంలో పడతాడు” అని శాసించాడు. మృతసంజీవని ప్రయోగించి కడుపులోని కచుణ్ణి బతికించాడు.

కడుపులోంచే ప్రార్థించాడు కచుడు. “ప్రాణంపెట్టి బతికించారు. పైకి వచ్చే మార్గం ప్రసాదించండి” అన్నాడు. ఏందారి? కడుపు చీలిస్తేకాని బైటికి రాడు కచుడు. చీలిస్తే తన గతేంగాను? ముందు నుయ్యి, వెనక గొయ్యి అయింది ఆచార్యుడిపని. ఆలోచించాడు కచుడికి మృతసంజీవని ఉపదేశించాడు. “కడుపు చీల్చుకు బైటికిరా. తిరిగి నన్ను బతికించు” అన్నాడు. ఉదయపర్వతం గుహలోంచి ఉదయించుకు వచ్చిన సూర్యబింబంలా శుక్రుడి కడుపు చీల్చుకు పైకి వచ్చాడు కచుడు. చచ్చి పడివున్న గురువుని మృతసంజీవనితో బతికించాడు. ఎలాఐతేనేం, వచ్చినపని సాధించాడు కచుడు. మృతసంజీవని పట్టుబడింది.

కచుడూ దేవయాని

కొన్నాళ్ళయాక గురువుగారి సెలవు తీసుకున్నాడు కచుడు. దేవలోకానికి పయనమయ్యాడు. బయల్దేరేముందు దేవయాని దగ్గిరిక వచ్చాడు. స్నేహంగా పిలిచాడు. "వెళ్ళివస్తా" నన్నాడు. గుండెల్లో రాయిపడ్డట్టయింది దేవయానికి. కళ్ళనీళ్ళు తిప్పుకుంటూ నూలించింది. "ఎక్కడికి వెళ్ళిపోతావు ?" అంది దీనంగా. "నన్ను వొదిలేసేనా పయనం ?" అంది. "వొద్దు. నే చెప్పేది విను. బ్రహ్మచారివి నువ్వు. కన్యని నేను. తొలిచూపులనాడే దంపతులమై పోయాం మనం. మృతసంజీవనితో నన్నుకూడా పరిగ్రహించు. సుఖపడదాం. నాన్నగారూ సంతోషిస్తారు" అంది.

చెవులు మూసుకున్నాడు కచుడు. "చెల్లెలివి. ఇలా అనవచ్చా నువ్వు ? గురుపుత్రివి కదా" అన్నాడు. ఈ నిరాకరణం సయించలేక పోయింది దేవయాని. దెబ్బతిన్న తాచులా లేచింది. శపించింది. "నా కోర్కె నిరాకరించావు. కాలదన్నుకు పోతున్నావు నన్ను. వెళ్ళు. నీవు నేర్చుకున్న మృతసంజీవని పనిచెయ్యకుండా వుండాలి నీకు" అంది. "అక్రమంగా శపిస్తున్నావు నన్ను. మృతసంజీవని నాకు పని చెయ్యకపోతే పోయింది. నావల్ల ఉపదేశంపొందిన వాళ్ళకి చేస్తుంది" అన్నాడు కచుడు. "అధర్మం కోసం అక్రమానికి నెట్టుకున్నావు. బ్రాహ్మ డన్నవాడు పెళ్ళాడ కూడదు నిన్ను" అని ప్రతిశాపం పెట్టాడు. ఇక ఓ క్షణం కూడా నుంచోకండా దేవలోకం వచ్చేశాడు. వచ్చి, తండ్రి బృహస్పతికి మృతసంజీవని ఉపదేశించాడు.

శర్మిష్ఠ

రాక్షసరాజు వృషపర్వుడికి శర్మిష్ఠ అనే కూతురుండేది. ఆమె వొకనాడు వెయ్యిమంది చెలికత్తెలతో వనవిహారానికి బైల్దేరింది. ఆమె వెంట దేవయాని కూడా వుంది. అందరూ కలిసి వొక సరస్సు దగ్గిరికి వెళ్ళారు. చీరెలు విప్పి వొడ్డుమీద పెట్టి జల

క్రీడలు ప్రారంభించారు. ఇంతలో సుడిగాలి వచ్చింది. చీరె లన్నీ ఎగరవేసి కలగాపులగం చేసింది. చూసి, అంతా గొల్లుమని పరి గెత్తుకు వచ్చారు. ఎవళ్ళకి దొరికిన చీరె వాళ్ళు తీసి కట్టు కున్నారు. ఆ గందికలో దానిచీరె దీనికీ దీనిచీరె దానికీ — ఇలా తారుమారయింది. దేవయానిచీరె శర్మిష్ఠ కట్టుకుంది. శర్మిష్ఠచీరె దేవయానికి దొరికింది. ఐతే, దాన్ని ముట్టుకోలేదు దేవయాని. అసహ్యించుకుంది. "బ్రాహ్మణపిల్లని నేను గురువు గారి కుమార్తెని. నాకు దండంపెట్టవలసిన దానివి నువ్వు. నీ మైల చీరా, నేను కట్టుకుంటాను ?" అంటూ ధుమ ధుమ లాడింది. "మా దగ్గిర పనిచేసుకు బతుకుతున్నాడు మీా అయ్య. నువ్వు నా దగ్గిర గీర్వాణాలు తీస్తున్నావు. పై పెచ్చు సిగ్గూ సెరమూ లేకండా మాట్లాడు తున్నావు. ఇంతకీ, నా చీరెలాంటి చీరె నీకు దొరకడ మెలాగ ?" అంటూ చర్రుమంది శర్మిష్ఠ. అంతతో వూరుకో లేదు. పక్కనే వున్న పాడు నూతిలో దేవయానిని పడదోసి, చెలికత్తెలతో కూడా ఇంటికి వెళ్ళిపోయింది.

య యా తి

దిన మొలతో నూతిలోనే వుండిపోయింది దేవయాని. కొంత సేపటికి దైవికంగా, వేటాడుతూ అక్కడికే వచ్చాడు యయాతి. బాగా అలిసిపోయి వున్నా డాయన. నీళ్ళకోసం నూతిలోకి తొంగి చూశాడు. గతుక్కు మన్నాడు ఒక తీగె మాత్రం పట్టు కుని లోపల వుంది దేవయాని. స్తనాలమీాద కన్నీళ్ళు పడు తున్నాయి. సహాయంకోసం ఎదురు చూస్తూనూ వుంది. "ఎవరు నువ్వు ? నూతిలో ఎలా పడ్డావు ?" అన్నాడు యయాతి. ఆయన వేటకి రావడం ఎన్నోసార్లు చూసే వుంది దేవయాని. మహారాజని పోల్చుకుంది. "శుక్రాచార్యుల కుమార్తెని. దేవయానిని. ప్రమాదవశాత్తూ పడిపోయాను. సహాయం చెయ్యండి" అంది.

చప్పున కుడిచెయ్యి అందించాడు యయాతి భద్రంగా పైకి తీశాడు దేవయానిని.

యయాతి వెళ్ళిపోయాక కొంతసేపటికి దేవయానిని వెదుక్కుంటూ వచ్చింది ఆమె పరిచారిక ఘూర్ణిక. శర్మిష్ఠ సంగతంతా ఆమెతో చెప్పింది దేవయాని. "వెళ్ళు. నేను వృషపర్వుడి పట్నంలో అడుగు పెట్టను మరి. శర్మిష్ఠ నాకు చేసిన పరాభవం నాన్నగారితో చెప్పు" అంది.

ఘూర్ణిక చెప్పడంతోనే పరిగెత్తుకు వచ్చాడు శుక్రాచార్యులు ఏడుస్తూ కూర్చున్న కూతుర్ని ఓదార్చాడు. "నీకంటే చిన్నది శర్మిష్ఠ. పైపెచ్చు రాజకూతురు. దాంతో పంతమేమిటిమనకి? రా శాంతించు. కోపం కూడదు. వెయ్యి యజ్ఞాలు చేసినవాళ్ళకంటే కోపం తెచ్చుకోనివాళ్లు గొప్పవాళ్ళు. ఒకరు తిడితే తిరిగి తిట్ట కూడదు నిందిస్తే వినిపించుకో కూడదు. ఒకరివల్ల కష్టపడ్డా వాళ్ళకి చెడ్డ తలచ కూడదు. బుద్ధిమంతురాలివి. నీకు చెప్పాలా?" అన్నాడు. "అది కాదు నాన్నా," అంది దేవయాని. "స్నేహంతోనూ, ఉపకారంతోనూ మసులు కుంటున్నవాళ్లని ఊరికే దూలనాడు తూంటే — అలాంటి చోట వుండడం కంటే అగుడుక్కు తినడం మంచి దంటాను. మన మేమంత చేతకానివాళ్లమా! పోనీ 'అమ్మా, నీ ప్రసాదమే గతి' అని పడి వుండడానికి! ఊహూఁ, వృషపర్వుడి పట్నంలో మాత్రం పాదం పెట్టను. కావలిస్తే మీరు వెళ్లండి నేను ఎక్కడి కన్నా పోతాను" అంటూ భీష్మించుకు కూచుంది. "అదేమిటి తల్లీ, నువ్వు వెళ్ళక పోతే నేనుమాత్రం వెళతానా? నీ తోనే నేనూనూ. నాకుమాత్రం ఎవరున్నా రసీ" అన్నాడు శుక్రుడు.

ఈ సంగతంతా చారులవల్ల విన్నాడు వృషపర్వుడు. వెంటనే వచ్చి ఆచార్యుడి కాళ్ళావేళ్ళా పడ్డాడు. "అపరాధం క్షమించండి" అన్నాడు. "ఈ ఆస్తీ పాస్తీ, ఈ రాజ్యం, ఈ

ప్రజా, అంతా మీరు పెట్టిన భిక్ష. మీరే లేకపోతే, ఏనాడో మమ్మల్ని ఆపోశనం పట్టేసేవాళ్లు దేవతలు. మీవల్లే నా ఇంటి వాళ్ళమై బతుకుతున్నాము. లేకుంటె, ఏ సముద్రాల్లోనో దూర వలిసింది. అమ్మాయిగార్ని శాంతించ మనండి. ఆమె ఏది కోరితే అది ఇచ్చుకుంటాను" అన్నాడు. "ఐతే, తన వెయ్యిమంది చెలి కత్తెలతోనూ శర్మిష్ఠని దాసీగా చెయ్యి నాకు" అంద దేవయాని. "తప్పకుండా" అన్నాడు వృషపర్వుడు. నుంచున్న పాటుని కూతుర్ని తెప్పించాడు. దేవయానికి దాసీగా సమర్పించాడు. తండ్రి మాట ప్రకారం వెయ్యిమంది చెలికత్తెలతోనూ దేవయాని చెప్పిన పను లన్నీ చేస్తూ వుండేది శర్మిష్ఠ

ఈసారి దేవయాని బైలుదేరింది వనవిహారానికి శర్మిష్ఠతో సహా అంతమంది చెలికత్తెలూ వెంటవున్నారు. అంతమంది స్తనాలికీ కుంకుమం, చందనం రాసుకున్నారు. జడల్లో రకరకాల పువ్వులు ముడుచుకున్నారు మంచిమంచి కర్పూర తాంబూలాలు వేసుకున్నారు. ముస్తాబైన దుస్తులికి సుగంధద్రవ్యాలు ధూపాలు వేశారు. ఈ అన్నింటి వాసనా మోసుకుని వెర్రిపరుగులు పరిగెడు తున్నాది అడివిగాలి. అడివంతా గుప్పుమంటోంది.

అందరూ కలిసి వొక సెలయేరు దగ్గిరికి వెళ్ళారు. అక్కడ తియ్యమామిళ్ళూ, గోరింటచెట్లూ అశోకవృక్షాలూ, తమాల వృక్షాలూ పూసి, గుమగుమ లాడుతూవుంది వనం. పువ్వులేరుతూ, నవ్వుతూ, కేరుతూ ఆ చెట్లనీడని కేళీవినోదాలతో విహారిస్తున్నారు దేవయాని, శర్మిష్ఠా, చెలికత్తెలూను.

అవాళా వేటకి వచ్చాడు యయాతి. ఇటు రమ్మని పిలిచి నట్టయింది, ఈ యవ్వనవతుల పరిమళాలతో వెళ్ళి తనని తాకిన అడివిగాలి, సువాసన పసికడుతూ అక్కడికే వచ్చేశాడతడు. వెయ్యి మంది కన్యలకళ్ళూ వొక్కసారి పడ్డాయి రాజుమీద. పద్మాక్షి

షేకం ఐనట్టయింది అతడికి పరివార మందరితోనూ కలిసి అత్నణ్ణి పూలతో పూజ చేసింది దేవయాని.

యయాతికి తెలిసినపిల్లే దేవయాని. ఐతే, అందరిలోకీ అందంగా వుంది శర్మిష్ఠ. అతడి కళ్ళన్నీ ఆమె మీదే వున్నాయి. ఆమె ఎవరో తెలుసుకోవాలి. "మీ రంతా ఎవరైనట్టు?" అని ప్రశ్నించాడు మెల్లగా. "మరిచిపోయారేమో మహారాజా, అవాళ నూతిలోంచి చెయ్యిచ్చి తియ్యలేదూ నన్ను?" అంది దేవయాని. "ఈ పిల్ల, నా దాసీది, శర్మిష్ఠ. రాక్షసరాజు వృషపర్వుడు లేడూ, ఆయనకూతురు. ఎప్పుడూ కనిపెట్టుకుని వుంటుంది నన్ను."

"అవాళనుండీ మళ్ళీ మీ రెప్పుడు కనిపిస్తారాఅని చూస్తూనే వున్నాను. రాజ్యలక్ష్మిని చేపట్టిన మీ కుడిచేత్తోనే నా చెయ్యి పట్టి పైకితీశారు నన్ను. అపుడు సూర్యనారాయణమూర్తి సాక్షి మనకి. ఇక వేదోక్తమైన బాహ్యకర్మే తరవాయి. అదీ పూర్తిచేసి పరిగ్రహించండి నన్ను. ఈ వెయ్యిమంది కన్యలూ శర్మిష్ఠతో సహా నాకు మల్లేనే మీకూ దాసీ లౌతారు. దేవేంద్రుడి లాగ దివ్యభోగా లనుభవిస్తారు" అంది. "అదెలాగ?" అన్నాడు యయాతి. "బ్రాహ్మణపిల్లవి నువ్వు. ధర్మరక్షణ చేస్తూన్న రాజుని నేను. ధర్మ భంగ మెలాచేసేది?" అన్నాడు. "ఐతే పోనీ. మా నాన్నగారు వచ్చి ఇది అధర్మం కాదంటే వొప్పుకుంటారా?" అంది దేవయాని. "ధర్మా ధర్మాలు తెలిసి నడుపుతూన్న మహామునీశ్వరు డాయన. ఆయనే చెపితే అభ్యంతర మేమిటి!" అన్నాడు యయాతి,

తండ్రికి కబురుచేసింది దేవయాని. వెంటనే బయలుదేరి వచ్చాడు శుక్రుడు. పాదాభివందనం చేశాడు యయాతి. "అవాళ నూతిలో ఈయనే నా చెయ్యి పట్టుకున్నారు నాన్నా!" అంది దేవయాని. "ఈయన కందించిన చెయ్యి ఇంకొకరి కెలా ఇచ్చేది చెప్పండి! అంచేత, ఈ జన్మలో ఈయనే నా భర్త. ధర్మ

విరుద్ధ మేమో అని సందేహిస్తున్నారు మహారాజు. మీరు చెపితే వినుకుంటా నంటున్నారు. చెప్పండి నాన్నా, అధర్మం లేకండా అనుగ్రహించండి" అంది. "మీ ఇద్దరి వివాహం అధర్మం కాకుండా శాసిస్తున్నాను నేను" అన్నాడు శుక్రాచార్యులు

ఇంటికి తీసుకు వెళ్ళాడు యయాతిని. దేవయాని నిచ్చి దివ్యవైభవంగా వివాహం చేశాడు. అంపకా లప్పుడు శర్మిష్ఠని చూపాడు. "వృషపర్వమహారాజు" కూతు రిది. ఎండకన్నెరగని పిల్ల. దీని సంరక్షణ విషయంలో ప్రత్యేక శ్రద్ధ తీసుకోవాలి ఐతే, మంచం పొత్తు మాత్రం పరిత్యజించాలి" అన్నాడు. సపరివారంగా భార్యని వెంటపెట్టుకుని రాజధానికి వచ్చేశాడు యయాతి. అంతః పురంలో అందమైన అద్దాలమేడలో వుంచాడు దేవయానిని. ఆమె చెప్పిన ప్రకారం శర్మిష్ఠనీ, వెయ్యిమంది కన్యల్నీ అశోక వనంలో పెట్టాడు. దేవయానితో ఇష్టభోగా లనుభవిస్తున్నాడు. కొన్నాళ్ళకి ఆమె గర్భంలో యదుడూ, తుర్వసుడూ అని ఇద్దరు కుమాళ్ళు కలిగారు.

పాపం, అలా నిండుయవ్వనంతో అశోకవనంలో వుంటూ వుండేది శర్మిష్ఠ. రుతుమతిగా వుంది వొకనాడు. తల్లో అనేక భావాలు పరిగెడు తున్నాయి. "ఎందుకూ కాకుండా ఐపోయింది నా యవ్వనం. కారడవిలో పూసిన పువ్వులా ఈ రుతుకాలం కూడా వ్యర్థ మవుతుంది."

"కోరినభర్త దొరికాడు దేవయానికి. బంగారంలాంటి కొడుకులు కనింది. ఎంత అదృష్టం! ఏం నోములు నోచిందో, బ్రాహ్మణ పిల్ల మహారాణీ అయి కూచుంది."

"నన్నెప్పుడూ సాకూతంగానే చూస్తాడు రాజు. నా మనస్సూ ఆయనమీదే వుంది. దేవయానిలా ఆయనభార్య నయ్యే భాగ్యం లేనేలేదు కాబోలు!"

ఇలా తలపోసుకుంటూ కూచుంది పుణ్యంపండినట్టు అదే సమయానికి అశోకవనానికి వచ్చాడు యయాతి. ఒంటిపాటుని కంట పడింది యవ్వనవతి శర్మిష్ఠ. చిరునవ్వుతో ఎదట నుంచున్నాడు యయాతి. తడబడుతూ లేచింది శర్మిష్ఠ. అంజలి బంధం గుండెకి తగిలించి నమస్కారంచేసింది. ఇలాంటి అవకాశం కోసమే ఎదురు చూస్తోం దామె. సంకోచించి అవకాశం జారవిడవకూడ దనుకుంది. సాహసించింది. "భార్యా, పరిచారికా, కుమారుడూ – వొద్దన్నా వదలనిసొత్తు వీళ్ళు. మా యజమానురాలి భర్తలు మీరు. అంచేత, మహారాజా, నాకూ మీరే భర్తలు. మీకు తెలీని ధర్మ మేముంది గనక! దేవయానిని పరిగ్రహించి నపుడే మేమంతా మీవాళ్ళ మయాము. రుతుమతిగా వున్నాను. పరిగ్రహించండి" అంది.

"నిజమే నువ్వన్నది. కానైతే, పడకపొత్తు వద్దన్నారు మామ గారు. అంగీకరించాను నేను. అది అతిక్రమించి అసత్యదోష మెలా తెచ్చుకోనూ!" అన్నాడు యయాతి. "ప్రాణంమీదికీ, ధనంమీదికీ వచ్చినప్పుడూ, పరిహాసాల్లోనూ, స్త్రీలని బతిమాలి నప్పుడూ, పెళ్ళిళ్ళలోనూ అబద్ధ మాడవచ్చన్నారు పెద్దలు. పెళ్ళిలో వొప్పు కున్నారు మీరు. అది అంత పట్టించడ మెందుకూ!" అంది శర్మిష్ఠ. కౌగిటిలోకి లాక్కున్నాడు యయాతి.

గర్భవతిఐంది శర్మిష్ఠ. పదిమాసాల్లో చక్కని కొడుకునీ కంది. నిశ్చేరపోయింది దేవయాని. "కన్నెపిల్లవి. చెడునడతలూ లేవు నీకు. కొడుకు నెలా కనేశావు?" అనిఅడిగింది. సిగ్గుతో ముడుచుకుపోయిన ట్టయింది శర్మిష్ఠ.

"రుతుస్నానం చేసి కూచున్నా నొకనాడు. ఎక్కడినుండో వచ్చాడొక రుషి. పుత్రభిక్ష పెట్టి చక్కాపోయాడు" అంది.

యయాతి శర్మిష్ఠల సంయోగం గోప్యంగా అనేక సంవత్స రాలు సాగింది. వరసగా ద్రుహ్యూ, అనువూ, పూరుడూ అని

ముగ్గురు కుమాళ్లు కలిగారు. ఒకనాడు ముగ్గురూ కూచున్నారు తండ్రిదగ్గిర. ముగ్గురూ యజ్ఞంముందు పెట్టిన మూడు అగ్నిహోత్రాల్లా ప్రకాశిస్తున్నారు. గాలికి కదలాడుతున్న వాళ్ళ కపిల జడలు మండుతూన్న మంటలలా వున్నాయి. రత్నాభరణాలతో శరీరకాంతులు వెలుగుతూన్న అగ్నితేజస్సులా వున్నాయి.

ఇంతలో అక్కడికే వచ్చింది దేవయాని. శర్మిష్ఠా, వెయ్యిమంది చెలికత్తెలూ వెంట వున్నారు. దేవతల రాణిలా వుంది దేవయాని. కుమాళ్ళని చూసి గతుక్కుమంది ముగ్గురూ పోత పోసినట్టు అచ్చంగా యయాతిలాగే వున్నారు. "ఎవరి పిల్లలండీ, వీళ్ళు ?" అని గుచ్చి గుచ్చి అడిగింది యయాతిని. పలుకూ, ఉలుకూ లేదు యయాతి. కుమాళ్ళనే అడిగింది, "మీ అమ్మా, నాన్నా, ఎవరబ్బాయిలూ ?" అని. లేత చేతులెత్తి శర్మిష్ఠనీ యయాతినీ చూపించారు కుమాళ్లు. వెయ్యిమంది చెలికత్తెల మొహాలూ వెయ్యి పద్మాలు వికసించినట్టయాయి. తల వంచుకుంది శర్మిష్ఠ. దేవయాని మొహంలో చిక్కితే నెత్తురు లేదు. ఒక్క మాటలో అంతా తెలిసిపోయిందామెకి. గిరుక్కున వెనక్కి తిరిగిపోయింది. క్షణమన్నా ఆగకండా తండ్రి ఇంటికి వెళ్ళిపోయింది. సముదాయిస్తూ వెంట వెళ్లాడు యయాతి. తండ్రిని చూడగానే గోలు గోలు మంది దేవయాని సంగతంతా విన్నాడు శుక్రాచార్యులు. అమాంతంగా నిప్పులు కురిశాడు యయాతిమీద. "యువ్వన గర్వంతో కళ్లు కనపళ్ళేదు నీకు. ముసలివాడివై ముగ్గి పోతావు. వెళ్ళు" అని శపించాడు. పాదాల మీద పడ్డాడు మహారాజు. "వద్దు మహాత్మా, వద్దు. ముసలితనం దుర్భరం. శాపం మళ్ళించు. దేవయానిమీద విషయవాంఛ తీరనే లేదు నాకు. ఋతుమతి

మూడు అగ్నిహోత్రాలు (త్రేతాగ్నులు) ఆహవనీయం, దక్షిణాగ్ని, గార్హపత్యమూ. ఇవి యజ్ఞవేదికి తూర్పు, దక్షిణం, పశ్చిమంగా వుంటాయి.

ఐనస్త్రీ పుత్రభిక్ష కావాలంటే, నిరాకరించినవాడు భ్రూణహత్య చేసినట్టన్నారు పెద్దలు. అందుకని లొంగిపోయాను శర్మిష్ఠకి క్షమించు" అని బతిమిలాడాడు కనికరించాడు శుక్రుడు. "నీ ముసిలితనం నీ కొడుకుల్లో వొకడి మీద పెట్టు. వాడి యవ్వనం నువ్వు పుచ్చుకో. భోగవాంఛలు తీరాక తిరిగి వాడి యవ్వనం వాడి కిచ్చి, నీ ముసలితనం నువ్వు తీసుకో. కానైతే, నీ ముసిలితనం పుచ్చుకున్న కొడుకే నీ తరవాత నీ రాజ్యానికి రాజవుతాడు" అన్నాడు. "మహాప్రసాదం" అన్నాడు యయాతి. దేవయానిని తీసుకుని రాజధానికి వచ్చేశాడు.

కోటలో అడుగు పెట్టాడో లేదో, శుక్రుడి శాపం మీద పడింది. ముసిలితనం ఆవరించింది. ఇంద్రియాల పటుత్వం తప్పింది. తల వణుకు పట్టుకుంది, అవయవాలు వొడిలిపోయాయి. శరీరం ముడతలు పడింది. తలంతా ముగ్గుబుట్టలా ఐంది. వగర్పూ, దగ్గూ, తల పోటూ - అన్నీ వచ్చాయి.

ఇలా శతవృద్ధయి కూచున్నాడు యయాతి. కుమాళ్ళు ఐదుగుర్నీ దగ్గిరికి పిలిచాడు. "శాపంవల్ల ముసలాణ్ణయి పోయాను. ఐతే, విషయవాంఛలేమో అలాగేవున్నాయి; తీరలేదు. మీలో ఎవరైనా వొక్కరు మీ యవ్వనం నా కివ్వండి. నా ముసిలితనం పుచ్చుకోండి" అన్నాడు. "అదేమన్న మాట" అన్నారు యదుడూ, తుర్వసుడూ, ద్రుహ్యూ, అనువూనూ. "వెంట్రుకలు కాస్తా తెల్లబడ్డాయంటే, మన్మథుణ్ణయినా అసహ్యించుకుంటారు స్త్రీలు. కుబేరుడంత ధనవంతుడయినా, ముసిలితనంవస్తే సుఖముండదు. చావన్నా, ముసిలితనమైనా, సహజంగా వస్తే అనుభవిస్తాం. అంతేకాని, కోరి తెచ్చుకునే వెర్రివాడెవడు?" అంటూ మొహం ముడుచుకున్నారు.

కొరగాని కుమాళ్ళని వల్లకోరికాడు యయాతి. శపించాడు. "నీ వంశంవాళ్లు రాజ్యానికి అర్హత లేకండా పోతారు" అన్నాడు

యదుణ్ణి, "నీ సంతతి సంకరజాతుల కిరాతదేశానికి పాలకులై ధర్మా ధర్మ వివేకం లేనివాళ్ళవుతారు" అన్నాడు తుర్వసుణ్ణి, "తెప్పల మీద తప్ప దారీ తెన్నూ లేని దేశానికి నీ వంశస్థులు రాజు లవుతారు" అన్నాడు ద్రుహ్యుని. "నీ వంశంవాళ్ళు సగంలోనే చల్లారి పోతారు" అన్నాడు అనువుని.

శర్మిష్ఠ చిన్నకొడుకు పూరుకుమాత్రం తండ్రిమాట పాలించాడు. తాను అనుభవించ వలసిన యవ్వనం తండ్రి కిచ్చాడు. తండ్రి ముసలితనం తనమీద వేసుకున్నాడు. దాంతో నవయవ్వనుడయాడు యయాతి. ఎన్నో సంవత్సరాలు మనసారా ఇష్టసుఖాలు అనుభవించాడు. తృప్తిపడింది మనస్సు. వైరాగ్యోదయ మైంది పూరుడి యవ్వనం పూరుడి కిచ్చివేశాడు. తన ముసిలితనం తాను పుచ్చుకున్నాడు. రాజ్యంలోని ప్రజల్ని సమావేశ పరిచాడు. మంత్రులూ, పురోహితులూ, సామంతులూ - అందరి ఎదటా తన సామ్రాజ్యానికి చక్రవర్తిగా పూరుణ్ణి అభిషేకించాడు. మంత్రులూ, సామంతులూ వాళ్ళూ తమ అసమ్మతి ప్రకటించారు. "కూడదన డానికి సాహసం చాలడం లేదు. మహారాజా, ధర్మాధర్మాలు ప్రభువులికి తెలియవని కాదు. పెద్దబ్బాయిగారు బుద్ధిమంతులు. వారంటూ వుండగా, చిన్నబ్బాయి గారిని రాజు చెయ్యడం ధర్మం కాదు" అన్నారు.

"మీరన్నది నిజమే. పెద్దవాడు యదుడే రాజు కావలిసింది. కాదనను. కానైతే; తండ్రిమాట తప్పి నడిచిన కొడుకు కొడుకూకాడు. తండ్రి ఆస్తికి వారసుడూ కాడు. పెద్దవాళ్లు నలుగురూ నా మాట వినలేదు. పూరుడు చిన్నవాడే ఐనా బుద్ధిమంతుడు. నే చెప్పింది వినుకున్నాడు. మహారాజు కావడానికి అవసరమైన మంచిగుణాలన్నీ వున్నాయి వాడి దగ్గిర. అంతే

యదువు వంశమే కృష్ణుడు పుట్టిన యాదవవంశం. యదు, తుర్వసు, ద్రుహ్యు, అనువు వంశాల వివరం చూ. విష్ణుపురాణం, బ్రహ్మాండపురాణం మొ.

కాదు. నామునిలితనం పుచ్చుకున్నవాడే రాజ్యానికి అర్హుడనీ, వాడే వంశకర్త కావాలనీ మామ శుక్రాచార్యుల ఆజ్ఞ" అని నచ్చచెప్పాడు యయాతి తన శాపవచనం ప్రకారం యదుడూ మొగలైన వాళ్ళని దేశాంతరం పంపివేశాడు. తాను వానప్రస్థాశ్రమం స్వీకరించాడు వేదపండితులైన బ్రాహ్మల్ని వెంటపెట్టుకుని తపోవనానికి వెళ్ళిపోయాడు. అడివిలో పళ్ళూ, దుంపలూ ఆహారం చేసుకున్నాడు వానప్రస్థాశ్రమ నియమం ప్రకారం శిలవృత్తీ * ఉంఛవృత్తీ ♦ అవలంబించాడు అతిథులికి పెట్టగా మిగిలిందే తినేవాడు హవ్య కవ్యాలతో అగ్నిదేవుణ్ణీ, పితృదేవతల్నీ తృప్తి పరిచేవాడు. మనోనిగ్రహమూ అలవరచుకున్నాడు. అరిషడ్వర్గాలు జయించాడు.

ఇలా ఎన్నో ఏళ్ళు తపస్సు చేశాడు యయాతి. సర్వసంగ విముక్తుడయాడు, సర్వద్వంద్వాలూ సాధించాడు. ముప్ఫయిఏళ్ళు నిరాహారంగా తపస్సు చేశాడు. గాలిమాత్రం ఆహారం చేసుకున్నాడు. పంచాగ్నులమధ్య సంవత్సరం నుంచున్నాడు. ఏడాది నీటిలో ఒంటికాలుమీద నుంచున్నాడు. ఈ ఘోరమైన తపస్సుకి ముక్కుమీద వేలుపెట్టుకున్నారు దేవతలు. దివ్య విమానం పంపారు. దానిమీద దేవలోకం తీసుకుపోయారతణ్ణి. దేవరుషులు పూజించారక్కడ. అక్కణ్ణుంచి బ్రహ్మలోకం వెళ్ళాడు. బ్రహ్మరుషులూ గౌరవించారు. అక్కణ్ణుంచి ఇంద్రలోకం వెళ్ళాడు, స్వాగతం చెప్పి సత్కరించాడు దేవేంద్రుడు.

ఎంతోకాలం స్వర్గలోక సౌఖ్యా లనుభవించాడు యయాతి. ఒకనాడు ప్రసంగవశాత్తూ ప్రశ్నించాడు దేవేంద్రుడు. "కొడుకు యవ్వనం పుచ్చుకున్నావు. విషయభోగా లనుభవించావు. బాగానే

---

* శిలవృత్తి - పొలాల్లో కోతకోయగా రాలిన కంకుల్లాటా అవీ ఏరుకుబతకడం.

♦ ఉంఛవృత్తి లేకిబతుకు, రాలినగింజలు ఏరుకు బతకడం. ఉంఛవృత్తి మహిమ చూ. శాంతిపర్వం.

వుంది. ఐతే, అతగాడికి రాజ్యభారం సమర్పించినపుడు ఏమిటి నేర్పావు ?" అని అడిగాడు.

"జ్ఞానవంతుల చరిత్రలు తెలిసికో మన్నాను," అన్నాడు యయాతి. "సజ్జనగోష్ఠిలో వుండి ధర్మం నేర్చుకో మన్నాను. పాత్రఎరిగి తగినవాడికి దానం చెయ్యమన్నాను. పరాయివాళ్ళని యాచించవద్దన్నాను. యాచించినవాణ్ణి వ్యర్థంగా పంపివేయ వద్దన్నాను. నలుగురికీ నచ్చిన మాట, మంచిమాట, మధురమైన మాట సభల్లో చెప్పమన్నాను. కఠినంగా మాటాడే దుర్మార్గుల దగ్గిర చేరవద్దన్నాను. కరుణా, నిష్కపటం, ఇంద్రియ నిగ్రహం, సత్యం, శమం, శౌచం - ఇవి మనస్సులో నిలపమన్నాను. కామం, క్రోధం, లోభం, మదం, మాత్సర్యం - ఈ అంతశ్శత్రువుల్ని గెలిచినవాడే బహిశ్శత్రువుల్ని గెలుస్తాడనీ చెప్పాను" అన్నాడు.

"అదృష్టవంతుడివి" అన్నాడు ఇంద్రుడు. ఇహసౌఖ్యాల అంతం చూశావు. స్వర్గసౌఖ్యాలూ అనుభవిస్తున్నావు. ఎంత తపస్సు చేశావో మరి ! ఎన్నోన్ని సంవత్సరాలు స్వర్గభోగాలు భోగించావు ! !" అన్నాడు.

"నేనా, నేను చేసిన తపస్సు ఇంతా అంతా అని ఎలా చెప్పేది," అన్నాడు యయాతి సగర్వంగా. "దేవతలూ, రాక్షసులూ, ఖేచరులూ, సిద్ధులూ, మానవులూ, మహామునులూ — వీళ్ళంతా చేసిన తపస్సులన్నీ, నా తపస్సు దగ్గిర దిగదుడుపే అంటాను" అన్నాడు.

తేరిచూశాడు దేవేంద్రుడు. "అన్నీ విడిచిపెట్టి, తపస్సు చేశావు నిజమే. ఐతే, 'అన్నీ విడిచిపెట్టాను' అన్న గర్వం మాత్రం విడవలేదు నిన్ను. తపోగర్వంచేత నిందించరాని మహాపురుషుల్ని నిందించావు. అంచేత, స్వర్గంలో సుఖపడే యోగం తీరిపోయింది నీకు. వెళ్ళు, మళ్ళీ నరలోకంలో జీవించు. నీ దురభిమానం నిన్నింత చేసింది" అన్నాడు.

పొరపాటు తెలుసుకున్నాడు యయాతి. పశ్చాత్తాపపడ్డాడు. చేతులు జోడించాడు. బతిమి లాడాడు. "నరలోకం నరకప్రాయం. వెళ్ళలేను ప్రభూ, అన్నాడు. "పోనీ, అంతరిక్షంలోనే సత్పురుష లోకంలో వుండేటట్టు అనుగ్రహించు" అన్నాడు. చివరికి 'సరే, అన్నాడు' దేవేంద్రుడు.

స్వర్గభ్రష్టుడై దిగి వస్తున్నాడు యయాతి. దేదీప్యమానంగా వెలుగుతోంది అతడి కాంతి. ఏమిటీ తేజస్సని ఆశ్చర్యపోయారు సత్పురుషలోకంలోనివాళ్ళు. ఆ లోకంలోనే వున్నారు యయాతి కూతురైన మాధవికుమారుళ్ళు వసుమనస్సుడూ, ప్రతర్దనుడూ, శిబీ, అష్టకుడున్నూ.* యయాతిని చూసి, ఎవరో మహాపురుషు డని స్వాగతమిచ్చారు. అభ్యాగత పూజలూ అవీ చేసి సత్కరించారు. "దివ్యపురుషుడిలా వున్నావు. ఎవరు మహాత్మా, నువ్వు? ఏ లోకంనుండి రాక? దేనికోసమని?" అంటూ ప్రశ్నల మీద ప్రశ్నలు వేశారు. "యయాతి అంటారు నన్ను" అన్నాడు యయాతి. "పుణ్యమూర్తి నహుషమహారాజు మా తండ్రిగారు. మధ్యలోకం సామ్రాట్టు పూరుడు నా కుమారుడు. తపోభాగ్యంవల్ల బ్రహ్మలోకం మొదలైన పుణ్యలోకాలు తిరిగాను. దేవేంద్ర లోకంలో వుండి దివ్యభోగాలు అనుభవించాను. ఇవాళ నా దుర దృష్టం, నా తపస్సువిషయం ప్రసంగించారు దేవేంద్రులు. పొర పాటున గర్వించి మాటాడాను. దురభిమానం పతనహేతువైంది. అధోలోకానికి పొమ్మన్నాడు ఇంద్రుడు. కాళ్ళావేళ్ళా పడ్డాను. మీ లోకంలో మీ సాంగత్యం కోరుకుని వచ్చాను" అన్నాడు.

తమ తాతగారే అని సంతోషించారు అష్టకుడూ వాళ్ళూను. ఆయన్ని అడిగి తమకున్న సందేహాలూ అవీ తీర్చుకుందామను కున్నారు. ధర్మా ధర్మాల రహస్యమూ, సుగతీ, దుర్గతీ – వీట్ల

* చూ. మాధవికి కుమారుళ్ళు కలిగిన వివరం, ఉద్యోగపర్వం మూడో ఆశ్వాసంలో గాలవుడూ నల్లచెవుల తెల్లగుర్రాలూ కథ.

స్వరూపమూ, జీవుల గర్భోత్పత్తి క్రమమూ, — ఇవన్నీ అడిగాడు. అడిగిన ప్రతివిషయమూ వివరించి చెప్పాడు యయాతి.

"ప్రాణు లన్నిటిమీదా దయ కలిగి వుండడం, అబద్ధం ఆడ కండా వుండడం – ఇదే ఉత్తమధర్మం ఇతర్లకి నొప్పి కలిగించడమే పెద్ద అధర్మం.

"ధర్మంగా నడవడమే సుగతి మార్గం. అధర్మమే దుర్గతి మార్గం. సుగతి మోక్షం. దుర్గతి నరకం.

"గర్భయోనిలో రుతుపుష్పరసంతో కూడిన రేతస్సు గాలితో ప్రేరితమయి కలిస్తే, పంచతన్మాత్రలు అంటే శబ్దమూ, స్పర్శమూ, రూపమూ, రసమూ, గంధమూ ఒక ఆకారానికి వస్తాయి. క్రమంగా దానికి అవయవాలు ఏర్పడతాయి. ప్రాణమూ వస్తుంది. అప్పుడది గర్భంలోంచి బయటికి జన్మిస్తుంది. అలా ఉత్పత్తి ఐన జీవులు చెవులతో శబ్దమూ, కళ్ళతో రూపమూ, ముక్కుతో వాసనా, నాలికతో రుచులూ, చర్మంతో స్పర్శమూ తెలుసుకుంటారు. మనస్సుతో మాత్రం అన్నీ గ్రహిస్తారు. ఇలా తెలుసుకుంటూ పూర్వజన్మలోని కర్మల వాసనచేత పాపపుణ్యాలు చేస్తారు. పాపం అధికమైతే పుణ్యం క్షీణిస్తుంది పుణ్యం క్షీణిస్తే బుద్ధిలేని పశు వుల గర్భంలోనో, పక్షుల కడుపులోనో పుడతారు. పుణ్యమే అధికమైతే పాపం క్షీణిస్తుంది బుద్ధి కలిగిన మనుష్యయోనిలో పుడతారు. మంచి మనుగడకలవాళ్ళూ, తత్వం తెలిసిన వాళ్ళూ అవుతారు. వాళ్లే దేవత్వం పొందుతారు. విజ్ఞానవంతులై ముక్తులూ అవుతారు.

"మంచి మనుగడ కలవాళ్ళంటే . గురుశుశ్రూషచేస్తూ, అధ్య యనమూవాట్లో అప్రమత్తులై వుండి అంతరింద్రియాలినీ, బహి రింద్రియాలినీ నిగ్రహించి పరిశుద్ధులుగా వుండే బ్రహ్మచారులు. పాపానికీ, పరులికి అపకారం చెయ్యడానికీ భయపడుతూ, న్యాయం తప్పకండా ధనం గడిస్తూ, అతిథుల్ని పూజిస్తూ, యజ్ఞాలూ అవీ

చేస్తూ, ఇవ్వండే పైవాళ్ళ ధనం పుచ్చుకోకండా జీవిస్తూ, నిత్యానుష్ఠానపరులైన గృహస్థులు. నియమం ప్రకారం భోజనం చేస్తూ ఆశలు వొదిలిపెట్టి, గ్రామాల్లోని వస్తువులు ఉపయోగించకండా అడివిలో వుండి జితేంద్రియులైన వానప్రస్థులు పర్ణెలో వుంటూ, శరీరధారణంకోసంమాత్రం తగుమాత్రంగా తింటూ, పట్టణాల్లో ప్రవేశించకండా, కామం క్రోధం మొదలైనవాటికి వశంకాకండా, లోకాచార క్రియలు విడిచిపెట్టి, వొంటరిగా తిరుగుతూ, ఇల్లూ వాకిలీ లేకండా జీవించే యతులు.

"ఇలాంటి వీళ్ళు తమతమ పుణ్యాచారాలప్రకారం ఇటు కింద పదితరాల వాళ్ళనీ, అటు మీద పదితరాల వాళ్ళనీ ఉద్ధరిస్తారు. తమ్ము తాము కూడా ఉద్ధరించుకుంటారు.

"మానాగ్నిహోత్రమూ, మానాధ్యయనమూ, మానమానమూ, మానయజ్ఞమూ అని ఈ నాలుగూ వ్యర్థకర్మలు. అంటే గొప్పకోసం చేసే అగ్నిహోత్రం మానాగ్నిహోత్రం. అలాగే గొప్పకోసం చేసే అధ్యయనం మానాధ్యయనం. గొప్పకోసం చేసే మానవ్రతం మానమానం. గొప్పకోసం చేసే యజ్ఞం మానయజ్ఞం. వీటివల్ల వ్యర్థమైన ఆయాసం తప్ప ఫలమేమో దక్కదు."

తాతగారు చెప్పిన తాత్విక విషయాలు విని బ్రహ్మానందం అనుభవించారు మనమలు. "సకల ధర్మాలూ ఎరిగినవాడివి. సర్వలోకాల సమాచారాలూ తెలుసునీకు" అన్నారు. "ఐతే మహాత్మా, పుణ్యలోకాలు మాకు వున్నాయా లేవా?" అని అడిగారు. "ఉన్నాయి" అన్నాడు యయాతి. "మేము మీ దౌహిత్రులం. ఈయన వసుమనస్సుడు, ఈయన ప్రవర్ధనుడు. ఈయన శిబి. నేను అష్టకుణ్ణి" అన్నాడు చిన్నమనమడు.

సత్పురుషలోకంలో సత్సాంగత్యంవల్ల తిరిగి మనమలతో కూడా స్వర్గలోకానికి వెళ్ళాడు యయాతి.

—*—

ఆదిపర్వం

నాలుగో ఆశ్వాసం

యయాతి కొడుకు పూరుడు చక్రవర్తి అయాడు. అతడే పూరువంశానికి మూలపురుషుడు. అతడి భార్య కౌసల్య. ఆమె గర్భంలో పుట్టిన జనమేజయుడు రాజై మూడు అశ్వమేధయాగాలు చేశాడు. అతడి భార్య అనంత. కుమారుడు ప్రాచీన్వంతుడు. అతడు ఉదయాచలం వరకూ దిగ్విజయం చేశాడు. అంచేత, అతణ్ణి ప్రాచీశుడు — అంటే తూర్పురాజు అన్నారు

ప్రాచీన్వంతుడి భార్య అశ్మకి వీళ్ళ కుమారుడు సంయాతి. సంయాతి భార్య వరాంగి. వీళ్ళ కుమారుడు అహంయాతి, అహంయాతి భార్య కృతవీర్యుడి పుత్రిక భానుమతి. వీళ్ళ కుమారుడు సార్వభౌముడు అతడి భార్య కేకయరాజు కూతురు సునంద. కుమారుడు జయత్సేనుడు. అతడి భార్య విదర్భరాజు కూతురు సుశ్రవస కుమారుడు సురాచీనుడు. సురాచీనుడి భార్య మర్యాద. కుమారుడు అరిహుడు. అరిహుడి భార్య ఆంగి. కుమారుడు మహాభౌముడు. మహాభౌముడి భార్య ప్రసేనజిత్తు కూతురు సుయజ్ఞ. కుమారుడు అయుతానాయి. అయుతానాయి భార్య పృథుశ్రవసుడి కూతురు కామ. కుమారుడు అక్రోధనుడు. అక్రోధనుడి భార్య కళింగరాజు కూతురు రంభ. కుమారుడు దేవాతిధి. దేవాతిథి భార్య విదేహరాజు కూతురు మర్యాద. కుమారుడు రుచీకుడు. రుచీకుడి భార్య అంగదేశంరాజు కూతురు సుదేవ. కుమారుడు ఋక్షుడు. ఋక్షుడి భార్య దక్షుడి కూతురు జ్వాల. వాళ్ళ కుమారుడు మతినారుడు.

సరస్వతీనది వొడ్డున పన్నెండేళ్లు సత్రయాగం చేశాడు మతినారుడు. అతణ్ణి వలచి భార్యగా వచ్చింది సరస్వతీనది. సరస్వతి కుమారుడు త్రసుడు. త్రసుడి భార్య కాళింది. కాళింది కుమారుడు ఇలీనుడు. ఇలీనుడి భార్య రథంతరి. రథంతరి కుమారుడే దుష్యంతమహారాజు.

దుష్యంతుడి కథ

అనన్య సామాన్యమైన గుణవంతుడూ, బలవంతుడూనూ దుష్యంతుడు. చిన్నతనంలోనే మహారణ్యాల్లో సింహాలూ, పులులూ, ఏనుగులూ, శరభమృగాలూ మొదలైనవాటిని లేడి పిల్లల్ని తరిమినట్టు తరిమి పట్టుకునేవాడు. యవ్వనం వచ్చాక అతణ్ణి పట్ట పగ్గాలే వుండేవి కావు. కొండ పెకిలి కొండమీద వేసి కొట్టేవాడు. భుజపరాక్రమంవల్ల భూమండలం యావత్తూ పరిపాలించాడు. సూర్యరశ్మీ, గాలీ చొరలేని కీకారణ్యాలు సహా అతడి పరిపాలనకి తల వొగ్గాయి. అతడి రాజ్యంలో ఆపదలంటూ వుండేవి కావు. రోగం, దుఃఖం, భయం, నాశనం - ఇవేవీ లేకండా హాయిగా వుండేవాళ్లు ప్రజలు. ప్రజాసమృద్ధితో కలకల్లాడుతూ వుండేది భూదేవి. పూర్వచక్రవర్తుల పద్ధతిని తొణుకూ బెణుకూ లేకండా నడిచేది ధర్మం.

ఒకనాడు వేటకి బయల్దేరాడు మహారాజు. సూర్యుడి గుర్రాల్లాగ ఆకుమేఘాల్లో ఎగిరిపోయే గుర్రాలు పూశారు రథానికి. అలాంటివే మంచి మంచి గుర్రాలమీద సవారీచేసి వచ్చారు ఎంతోమంది రౌతులు. కత్తులూ, కటార్లూ, బల్లేలూ, బాణాలూ పట్టుకుని వెంట పడ్డారు వీరభటులు.

అలా వెళ్ళి మహారణ్యం చుట్టవేశాడు దుష్యంతుడు. డప్పులూ, కేకలూ, ఈలలూ వేసి జంతువులు రొప్పారు వేటగాళ్లు. మందరపర్వతంతో సముద్రం కలిచినట్టు అడవంతా అల్లకల్లోలం చేశారు. ఆకస్మికంగా వచ్చిపడ్డ ఈ ఉపద్రవానికి అడిలిపోయాయి

అడివిమృగాలు, అడివిపందులూ, సింహాలూ, శరభమృగాలూ, పెద్ద పులులూ, మదపుటేనుగులూ ఎటుపడితే అటు పరిగెత్తాయి.

వేటలో తన పరాక్రమ మంతా చూపెట్టాడు దుష్యంతుడు. పట్టుపట్టి బాణాలతో పడగొట్టాడు కొన్ని జంతువులు. తరిమి తరిమి పైనబడి పట్టుకున్నాడు కొన్ని. కలియబడి కత్తివేసి తునకలు చేశాడు కొన్ని. ఇలా వేటతమకంలో ఎన్ని జంతువులు చంపాడో లెక్కా జమా లేకపోయింది.

వెనకచూపు లేకండా ఎంతోదూరం వెళిపోయాడతడు. అతడి రథవేగాన్ని అనుసరించలేకపోయారు భటులు. దాహంతోనూ ఆయాసంతోనూ అలిసిపోయారు. వీలైన చోటల్లా చదికిలబడ్డారు. కొద్దిపాటి పరివారం మాత్రం అనుసరించింది మహారాజుని. ఇలా వెళ్ళగా వెళ్ళగా మాలినీనదీ, నదివొడ్డుని వొకవనమూ ఎదురయాయి. పువ్వులతోనూ, పళ్ళతోనూ, నిండి వుంది వనం. "దేవేంద్రుడి ఖాండవవనమూ' కుబేరుడి చైత్రరథమూ దీని ముందు టీసికట్టు" అంటూ తలపంకించాడు దుష్యంతుడు. చివురుపెట్టిన గోరింటలూ, పూతపట్టిన అశోకాలూ, పొన్నలూ, సురపొన్నలూ, గేదంగులూ, పళ్ళతో వొంగిపోతున్న తియ్యమామిళ్ళూ, గెలలు వేసిన అరటిచెట్లూ – ఇవన్నీ చూస్తూ, చిలకల పలుకులూ కోయిలల కూతలూ ఆలిస్తూ లోపల ప్రవేశించాడు.

అందమైన అతిథి మహారాజు. అతడికి ఆనందం కలిగేట్టు, ముసురుతూన్న తుమ్మెదపడుచుల పాటలతో ఆశీర్వదిస్తూ గాలి రాలుస్తూన్న పువ్వులతో తలంబ్రాలు చల్లారు లతాకన్యలు. వేట ఆయాసం తీరిపోయేట్టూ, హృదయం చల్లబడేట్టూ వింజామరలు వీచింది ఏటిగాలి. మరింత ముందుకి వెళ్ళేక నేయివాసనా, హవిస్సుల పరిమళమూ కలిసిన పొగలతో అల్లుకున్న చెట్లకొమ్మలూ, పువ్వులు లేకపోయినా ఆ వాసనకి కొమ్మలు వొదలకండా వున్న

తుమ్మెదలూ కనిపించాయి. దాంతో అది తపోవనమనీ, దగ్గిరే మహామునుల ఆశ్రమం వుంటుందనీ తెలిసిపోయింది దుష్యంతుడికి.

మనస్సు ఆకర్షిస్తూ హాయిగా వుంది తపోవనం. మరి రెండడుగులు వేసే సరికి ఉత్తములైన బ్రాహ్మణులు పదక్రమంతో చదువుతూన్న వేదధ్వనులూ, అవిచ్ఛిన్నంగా జరుగుతూన్న అగ్నిహోత్రకర్మల్లోని స్వాహాశబ్దాలూ, మునీశ్వర్ల వాక్యాల్లో పరస్పర విరుద్ధంగా కనపడే క్లిష్టవిషయాలు విడమర్చి నిర్ణయం తేల్చడంలో సమర్థులైన విద్వాంసులు చేస్తూన్న సంభాషణలూ, ఎదిరి పక్షం వాళ్ళని నోరెత్తకండా రుజువు చూపిస్తూ వేదార్థాలు వివరించ గలిగిన మీమాంస పండితులు చేస్తున్న వాద ప్రతివాదాలూ విని పించాయి. యజ్ఞాలు నడిపించడంలో ప్రవీణులైన రుత్విక్కులూ, శాస్త్రోక్తంగా ఆచరించడంలో తీసిపోని అనుష్ఠాతలూ, అధికమైన తపస్సుమీదే ఆసక్తి పెట్టుకున్న తపోధనులూ నివసిస్తున్న కణ్వముని ఆశ్రమమూ కనపడింది.

గంగాతీరంలో నరనారాయణాశ్రమంలాగ ఎంతో మనోజ్ఞంగా వుంది కణ్వముని ఆశ్రమం. శ్రవణానందంగా సామగానం చదువుతున్నాయి చిలకపిట్టలు. వాటిని కదలకండా వింటున్నాయి ఏనుగులు. అవి తొండాలతో చిమ్ముతూన్న తుంపుర్లతో కలిసి వీస్తున్న చల్లగాలికి ఆనపడి, నీడపట్టుని హాయిగా కళ్ళుమూస్తున్నాయి సింహాలు. వైశ్వదేవం మొదలైన కర్మలు చేసి బ్రాహ్మలు భూతబలులు వేసే వరిఅన్నం పిండాలు తినడంకోసం వచ్చి కలిసి ఆడుకుంటున్నాయి పిల్లులూ ఎలకలున్నూ. చూసి, "ఇదంతా మునుల ప్రభావంకదా!" అని ఆశ్చర్యపోయాడు దుష్యంతుడు. పరివారాన్నంతా అక్కడే ఆగమన్నాడు. "కణ్వమునికి నమస్కరించి వస్తాను" అంటూ వొక్కడే ఆశ్రమంలోకి బయల్దేరాడు.

* కణ్వముని ఆశ్రమం పేరు నాళపిత్తము. చూ. కాణ్వశతపథం.

శకుంతల

ఆశ్రమం వాకిట్లో అడుగు పెట్టాడో లేదో, తన కళ్ళనే తాను నమ్మలేక పోయాడు రాజు. చక్కని చుక్కలాంటి అమ్మాయి కంట పడింది. తామర రేకుల్లాగ చేరడేసి కళ్ళు. తుమ్మెద రెక్కల్లాంటి జుత్తు. పిడికిట్లో ఇమిడిపోతుంది నడుం. మిసమిస లాడుతోంది యవ్వనం. తొలిచూపుల్లోనే ఆకర్షించిందామె. జయంత కుమారుడిలాగ మాంచి విలాసంగా వున్నాడు రాజు. చూడగానే మహారాజని పోల్చుకుందామె. తత్తరపడుతూ లేచింది. ఆసనమూ, అర్ఘ్యమూ, పాద్యమూ ఇచ్చి గౌరవించింది. కుశలప్రశ్నలు వేసి కూచోబెట్టింది.

"వేటకి వచ్చాను. ఆశ్రమం చూసి, కణ్వమునీశ్వరుల దర్శనం చేసి వెళ్లాలని ఇలా వచ్చాను. వారు ఆశ్రమంలో లేనట్టుంది. ఎక్కడికి వెళ్ళారో!" అన్నాడు రాజు.

"ఇప్పుడే పళ్ళకోసం అడివికి వెళ్లారు. మీరు వచ్చారనడంతోనే వచ్చేస్తారు. అందాక వోక్షణం ఆగండి" అంది ఆమె.

ఆమె తీరూ అదీ చూసి ఆమె కన్యఅని తెలుసుకున్నాడు రాజు. అనాఘ్రాతమైన ఆ పుష్పంకోసం చలిస్తోంది హృదయం. ఆమె అవయవాల పొంకం మీంచి చూపులు మరల్చుకోవడమూ కష్టంగా వుంది. "ఐతే, ఎవరి అమ్మాయివి నువ్వు? ఇక్కడి కెలా వచ్చావు?" అన్నాడు.

"నేనా? — కణ్వుల కుమార్తెని. శకుంతలఅంటారు నన్ను" అందామె. ఆలోచనలో పడిపోయాడు రాజు. "చిత్రం! ముని కన్యే అయితే, నా మనస్సు ఈమె మీదికి పరిగెడుతున్నదేం? ఊఁహూఁ, నమ్మలేను. అదీకాక, కణ్వముని జితేంద్రియుడు కదా! అతడికి కూతు రేమిటి?" మళ్ళీ అడిగాడు. "మరి, కణ్వమునులు నైష్ఠికాశ్రమం గడుపుతున్నారు కదా! జితేంద్రియులు కూడాన్ను ఆయనకి సంతానమంటే — అర్థం కావడం లేదు" అన్నాడు.

"ఐతే, వినండి," అంది శకుంతల. "ఒకనాడు ఎవరో వొక రుషి మా ఇంటికి వచ్చారు. మీలాగే ఆయనా మా నాయన గారిని అడిగారు. 'ఈ అమ్మాయి ఎవ' రని. ఆయనతో నాయనగారిలా చెప్పారు.

"రాజరుషి విశ్వామిత్రులు తపఃప్రభావం వల్ల బ్రహ్మరుషి అయాక వొకసారి, ఘోరమైన తపస్సులో కూచున్నాడు. అ తపస్సు చూసి ఎక్కడలేని భయం పట్టుకుంది దేవేంద్రుడికి. ఎలా ఐనా భంగం కలిగించాలని ఆలోచించాడు. అప్సరసలలో కల్లా అందకత్తె మేనకని పిలిచాడు. 'వెళ్ళు, విశ్వామిత్రుడి తపస్సు భంగం చెయ్యి. నా దేవరాజ్యం రక్షించు' అన్నాడు. ఈ మాట వినడంతోటే గుండెల్లో రాయిపడింది మేనకకి. చేతులు జోడించింది. 'బ్రహ్మదేవుడంత ప్రభావం కల వశిష్ఠుల వారిని మూడు చెరువుల నీళ్ళు తాగించి పుత్రశోకంలో ముంచాడు విశ్వామిత్రుడు. నీతో సహా ముక్కోటి దేవతలూ అతడి పేరంటే గడగడ లాడతారు. అతడి కళ్ళు ఎర్రపడితే చాలు, కులపర్వతాలు పగిలిన ట్లవుతాయి. సముద్రాలు ఆర్చుకుపోతాయి. ముల్లోకాలూ గిరగిర తిరుగుతాయి. గాలికూడా కదలడానికి భయపడుతుంది. అలాంటి ఉగ్రస్వభావుడి దగ్గిరికి ఆడదెలా వెళుతుంది? ఐనా, నన్ను పంపుతున్నావు. ఏం చెయ్యనూ! దేవాజ్ఞ. వెళ్ళి వస్తాను. నా నేర్పంతా వినియోగిస్తాను. తరవాత నా అదృష్టం" అంటూ పరివారంతో సహా బయల్దేరింది మేనక.

"హిమాలయ ప్రదేశంలో తపస్సు చేస్తున్నాడు విశ్వామిత్రుడు. ఆ తపోవనంలో చెలికత్తెలతో ప్రవేశించింది మేనక. ఆమె పూసుకున్న పరిమళద్రవ్యాలూ, కొప్పులోని పువ్వులూ తోటంతా వొక్కసారి గుబాళించాయి. ఈ సుగంధం మోసుకుపోయి రుషిమీద కుమ్మరించాయి దక్షిణవాయువులు. తన ముస్తాబుకితోడు కొత్తపువ్వులు ముడుచుకుంటూ, వొయ్యారంగా విహరిస్తూ, మెల్ల

మెల్లగా రుషిని సమీపించింది మేనక. ఏ వికారమూ లేకండా నిశ్చలమైన తపస్సులో వున్నాడతడు. అంజలిబంధం హృదయం దగ్గిర చేర్చి తలవాంచి నమస్కరించిందామె. పువ్వులు ఏరే మిష మీద అక్కడే తారాడింది. అలిసిపోయినట్టయి ఎదురుగ్గా నుంచుంది. ఇంతలో చిన్న గాలివీచి పైటకొంగు సడిలించింది. దాంతో ఉన్నతమైన వక్షస్థలమూ అవీ కనపడడమూ, వాటిమీద రుషి చూపులు నాటుకోవడమూ జరిగిపోయింది. అదే సమయమని పూలబాణాలు ప్రయోగించాడు మన్మథుడు. సరి. మేనక వెంట పడ్డాడు విశ్వామిత్రుడు.

"ఇద్దరూ ఎంతోకాలం కామభోగా లనుభవించారు. చివరికి ఈ అమ్మాయి పుట్టింది. ఈమెని మాలినీనది వొడ్డుని విడిచి దేవ లోకం వెళ్ళిపోయింది మేనక. తపోవనానికి వచ్చేశాడు విశ్వా మిత్రుడు. తల్లీ తండ్రీ అలా వొదిలేసి పోయారు. పాపం, వొంట రిగా ఏడుస్తూ వుంది పిల్ల. ముని ప్రభావం వల్ల అడివిమృగాలు మాత్రం ఏవీ దగ్గిరికి రాకండా శకుంతాలు (పక్షులు) రెక్కలతో కప్పి కాపాడాయి.

"సమిధలూ, పళ్ళూ వాటికోసం తిరుగుతూ శిష్యులతో అక్కడికే వెళ్ళాను నేను. మాలిని ఇసకపర్రమీద చంద్రవంకలా పడివున్న దీన్ని చూశాను. తీసుకు వచ్చాను. శకుంతాలు కాపా డుతూ వుండడం చేత శకుంతల అని పిలుస్తున్నాము. కన్నవాడూ, అన్నం పెట్టినవాడూ, భయపడుతూవుండగా రక్షించినవాడూ—ఈ ముగ్గురూ తండ్రులే అవుతారు స్త్రీలకి. అంచేత ఈమె నాకుమార్తె' అన్నారు. కనక మహారాజా, వారి కుమార్తెనే నేను. నమ్మండి" అంది.

ముడుచుకుంటున్న ఆశాలత మళ్ళీ చివురించినట్టయింది దుష్యంతుడికి. మునికన్య అని నిరాసపడుతూన్న హృదయంలో కామాంకుర మైంది. తుమ్మెద వాల్తే కంపించిపోయే పద్మంలా

విలవిల లాడిపోయింది మనస్సు. శకుంతలా ఇదే అవస్థలో వుండడం గమనించాడు. మెల్లగా మళ్ళీ మాటల్లోకి దింపాడు.

"ఐతే చూడూ, శకుంతలా, నువ్వుచూస్తే ఇంత అందకత్తెవి. బుద్ధిమంతురాలివిన్నీ. నీలాంటి పిల్లకి ఈ నార గుడ్డలూ ఈ లేడి చర్మాలూ ఏమిటి చెప్పూ! ఈ పూరిగుడిసెలూ, ఈ మునిపల్లే నిజంగా నీకు తగ వంటాను.

"నిన్ను మహారాణి చేస్తాను. ప్రేమతో అంగీకరించు. నా రాజ్యలక్ష్మివై బంగారంమేడల్లో చంద్రకాంతవేదికల మీద రాజ భోగా లనుభవించు. విను బ్రాహ్మమూ, దైవమూ, ఆర్షమూ, ప్రాజాపత్యమూ, ఆసురమూ, గాంధర్వమూ, రాక్షసమూ, పైశాచమూ అని వివాహం ఎనిమిది విధాలు కదా! * నీకు మాత్రం తెలియందేముంది? ఇందులో గాంధర్వమూ, రాక్షసమూ రాజులికి ప్రశస్తం. అదృష్టవశాత్తూ మన ఉభయులికీ ప్రేమాంకురమైంది. అంచేత, గాంధర్వం అనుకూలంగా వుంది" అన్నాడు.

సిగ్గుతో ఎర్రపడింది శకుంతల మొహం. తల వంచుకుంది. "నాన్నగా రిప్పుడే వస్తారు. వారు వచ్చేక —" ఆమె నోట్లో మాట నోట్లోనే వుంది. "అలా కాదు" అంటూ అందుకున్నాడు రాజు. "గాంధర్వానికి వొకరి అంగీకారం అక్కర్లేదు. మంత్రాలూ అవీ పనిలేదు. కన్య తనకు తానే కర్త అయి వరించడమే గాంధర్వం" అన్నాడు. ఒప్పించాడు చివరికి.

"కానైతే వొక్క వరంమాత్రం కావాలి" అంది శకుంతల. "మనకి కలిగే కుమారుణ్ణే యువరాజుగా అభిషేకించాలి. ఆమాత్రం వాగ్దానం చేస్తేచాలు" అంది. ఒప్పుకున్నాడు రాజు. గాంధర్వంగా ఆమెని అనుభవించాడు. "రాజధానికి వెళ్ళి నీకోసం మంత్రుల్నీ వాళ్ళనీ కణ్వుల దగ్గిరికి పంపిస్తాను" అని నమ్మించి వొచ్చేశాడు.

మా. అనుశాసనిక పర్వం రెండో ఆశ్వాసం.

తన ప్రవర్తనకి తండ్రి ఏ మంటాడో అని బెంగతో కూచుంది శకుంతల. ఇంతలో పళ్ళూ, కందమూలాలూ అవీ పట్టుకుని అడివి నుండి వచ్చాడు కణ్వుడు. శృంగారం గుర్తులతో వున్న కూతుర్ని చూశాడు. సిగ్గుతో తల వంచుకుం దామె. భయంతో వొణికి పోతూనూ వుంది. అంతా తెలిసిపోయింది తండ్రికి. రాజులికి గాంధర్వం రాసిపెట్టిందే అనుకున్నాడు. జరిగిం దానికి సంతోషించాకు. "అదృష్ట వంతురాలివి" అన్నాడు. "తగిన వరుణ్ణే సంపాదించావు. దానికి అనుగుణ్యంగా గర్భవతివీ అయావు. నీ గర్భంలో వొక మహాచక్ర వర్తి పెరుగుతున్నాడు. సంతోషంగా వుంది నాకు. నీ ఇష్టంవచ్చిన వరం కోరుకో. ఇస్తాను" అన్నాడు.

"నా కొడుకు ఆయుష్మంతుడూ, ఆరోగ్యవంతుడూ, ఐశ్వర్య వంతుడూ, వంశకర్తా అవాలి" అంది శకుంతల. "తథాస్తు" అన్నాడు కణ్వముని. చూలాలికి చేయవలసిన సంస్కారాలూ, విధులూ, ఎప్పటి కప్పుడు చేయిస్తూ వచ్చాడు. మూడేళ్ళు నిండాక గుమ్మడిపండులాంటి కొడుకుని కంది శకుంతల. అతడే భరతుడు.

భరతుడి జాతకర్మలూ అవీ సక్రమంగా జరిగించాడు కణ్వుడు. దిన దిన ప్రవర్ధమానంగా పెరుగుతున్నాడు భరతుడు. అరిచేతిలో చక్రరేఖా, సుదీర్ఘమైన బాహువులూ, అనంతమైన జవసత్వాలూ, సలక్షణమైన అవయవాలూ అత డొక చక్రవర్తి కాబోతున్నా డని చెప్పకనే చెప్పుతున్నాయి. బాల్యంలోనే తండ్రిని మించిన కొడు కనిపించాడు. పెద్దపులులూ, సింహాలూ, అడివిపందులూ, పెద్ద పెద్ద పాములూ అడివిలో పట్టుకుని ఆశ్రమం చెట్లకి కట్టేసే వాడు. వాటితో ఆడుకునేవాడు. పెద్ద పెద్ద ఏనుగుల మీాద సవారీ చేసి పరిగెత్తించేవాడు. ఎంత బలమైన మృగాన్నయినా తన బలంతో లొంగదీసుకునేవాడు. అందుకని ఆశ్రమంవాళ్ళంతా అతణ్ణి సర్వదమనుడని పిలిచేవాళ్ళు. అత డంటే కళ్ళవేడుకగా వుండేది కణ్వమునికి.

ఇలా కొంతకాలం గడిచింది. దుష్యంతుడి కబురు లేదు. భర
తుడికి యువరాజయ్యే వయస్సు వచ్చింది. ఒకనాడు శకుంతలని
దగ్గిరికి పిలిచాడు కణ్వుడు. "అమ్మాయీ, ఎంత మంచి ఇల్లాలైనా,
ఆడది పుట్టింట ఎంతోకాలం వుండకూడదు. పతే సతికి గతీ
ముక్తీనీ. అత్తవారిల్లే ఆమెకి సర్వస్వం. అంచేత, కొడుకుని తీసు
కుని భర్తఇంటికి బైల్దేరు నువ్వు" అన్నాడు. కొంతమంది శిష్యుల్ని
తోడిచ్చి ప్రయాణం చేశాడు.

దుష్యంతుడి దగ్గిరికి వచ్చింది శకుంతల. మంత్రులూ, సామం
తులూ వాళ్ళతో కొలువులో వున్నాడతడు. తిన్నగా అక్కడికే
వచ్చిందామె. పక్కని కుమారుడూ, వెంట మునులూ వున్నారు
చూసిన్నీ ఎవరో అపరిచితులరా లన్నట్టు వూరుకున్నాడు రాజు
అవాళ ఆశ్రమంలోని అపూర్వమైన అనురాగమూ, ఆదరణా, అను
గ్రహమూ, ఆతురతా - ఇవేవీ లేవు ఇవాళ. దెబ్బతిన్నట్టయింది
శకుంతల. "ఏమిటిది ? ఎరగడా ? ఎరిగీ ఎరగనట్టు నటిస్తున్నాడా
ఇన్నాళ్ళయిందని మరిచిపోయాడా ? వింతేమిటి ! రాజ్యగర్వం
ఐనా, తనకి ఇది వొకటేపని గనకనా ? ఇంతకీ అవాళ చేసిన వాగ్దాన
కాదనా లనే వుందేమో ! కాకపోతే చూపుల్లో ఈ కరుకుద
మేమిటి? అవును, కొత్త వింత, పాత రోత రాజులికి. తియ్యగా
మాటాడినంత మాత్రాన నమ్మకూడదు. వాళ్ళని. మరుపైతే
జ్ఞాపకం చెయ్యవచ్చు. తెలియకపోతే చెప్పనూవచ్చు. కాని
తెలిసీ తెలియనట్టు నటించే మోసగాడైతే ఏం దారి ?" ఇలా
ఆలోచనమీద ఆలోచన పరిగెడుతోంది తల్లో. "ఐనా, చల్లగా
వచ్చి ముంతదాచడమెందుకు ? అదేదో తేల్చుకోవడమే మంచిది
వచ్చి వూరక పోవడ మేమిటి ? జరిగిందంతా చెప్పిచూస్తాను
కొడుకునీ చూపుతాను" అని చొరవ చేసుకుంది. "మహారాజా
ఈ చిరంజీవి నీ కుమారుడు. వేట మిష మీద నువ్వు కణ్వాశ్రమ
వచ్చిన నాటి సంగతి జ్ఞాపకం చేస్తున్నాను. సంతోషంగా
కిచ్చిన వరమూ దివ్య చిత్తానికి తెమ్మంటున్నాను" అంది. విన్నా

దుష్యంతుడు అంతా తెలిసీ, తెలియనట్టు మాట్లాడాడు. "ఏమిటీ అసంగత ప్రలాపాలు! అసలు నిన్ను ఎరగనే ఎరగను నేను! ఎవరు నువ్వు? వెళ్లు వెళ్లు. ఎక్కడినుండి వచ్చావో అక్కడికే వెళ్లు" అన్నాడు.

మీాద పిడుగు పడ్డా ఇంతకంటే బావుండేది. తెల్లపోయింది శకుంతల. నిట్టూర్చింది. నిశ్చేష్టురాలైంది. కోపం – దుఃఖం – ఎర్ర తామర రేకుల్లోంచి రాలుతున్న నీటిబొట్లలాగ, ఎరుపెక్కిన నేత్రా ల్లోంచి కన్నీళ్ళు రాలుతున్నాయి. తల వంచుకుంది. కోర చూపు లతో రాజుని చూసింది. తనకి తానే సంబాళించుకుంది. ఆలోచించు కుంది. మళ్ళీ ఇలా అందుకుంది.

"తెలిసీన్నీ తెలియనివాడిలా ఎరగ నంటున్నావు. ధర్మం తెలిసిన వాడివి. నాకు తప్ప ఇతర్లకి తెలియదు కదా అని అసత్య మాడేస్తున్నావు. మనం చేసే ప్రతీపనీ ధర్మం కనిపెడుతూనే వుంటుంది. పంచభూతాలూ చూస్తూనే వుంటాయి. అంతరాత్మ పరిశీలిస్తూనే వుంటుంది. ఉదయం సాయంత్రం, పగలూ రాత్రీ, సూర్యుడూ చంద్రుడూ, వేదాలూ – ఇవన్నీ వుండనే వున్నాయి. ఇన్నిటి ఎదటా తాను చేసింది కప్పిపుచ్చడ మంటే అది ఆత్మవంచనే అవుతుంది. నువ్వు చేసిన వాగ్దానం నా కెంత తెలుసో వీటన్నిటికీ అంతే తెలుసు. అంచేత రాజా, తిరస్కరించకు. అవాళలాగే అను గ్రహించు.

"పతినీన్నీ, అనుకూలవతినీన్నీ, సంతానవతినీన్నీ ఐన భార్యని తిరస్కరించినవాళ్లకి ఇహమూా, పరమూా కూడా దక్కవు. తగిన భార్య కలవాడు సర్వకర్మలూ చెయ్యగలుగుతాడు. జితేంద్రియుడూ, పుత్రవంతుడూ అవుతాడు. గృహస్థాశ్రమంలో పొందగల ఫలం యావత్తూ పొందుతాడు. భార్య పురుషుడి అర్థశరీరం. అంచేత, భార్యని అవమానించడం తన్ను తాను అవమానించుకోవడమే అవుతుంది.

"చూడు, వీడు నీ కుమారుడు. పౌరవ వంశానికి అలంకారం వంటివాడు. పురుషుడు తానే భార్యయందు ప్రవేశించి గర్భంలో కుమారుడై జన్మిస్తున్నాడు. అందుకనే 'అంగాదంగాత్సంభవసి' * అన్నాయి వేదాలు. తన స్వరూపమే నీళ్లలో చూసుకున్నట్లు కొడుకులో తన రూపం చూసి ఆనందిస్తాడు మానవుడు. దీపంతో ఇంకో దీపం వెలిగినట్టు నీ శరీరం నుండే ఈ పుత్రుడు కలిగాడు. 'పున్నామ్నో నరకా త్త్రాయత ఇతి పుత్రః' † అనీ వేదాలు చెపుతున్నాయి. పుణ్యాపర్తన కల కుమారుడు ఇటు తండ్రి వంశమూ, అటు తల్లి వంశమూ ఉద్ధరిస్తాడు.

"ఇదిగో, ఈ కన్నతండ్రిని కౌగిలించుకో. నీకే అర్థమౌతుంది. ముత్యాలహారం, పచ్చకర్పూరం, మలయచందనం, పండువెన్నెలా — కొడుకు కౌగిలి కంటే చల్లదనమూ, హాయీ కలిగించవు. వీడు వంశోద్ధారకు డవుతాడని ఆకాశవాణి చెప్పింది. నూరు అశ్వమేధాలూ చేస్తాడంది. నేనే కాదు, ఆశ్రమంలోని మునులు యావన్మందీ విన్నా రీ మాట.

"వంద నూతులు తవ్వించడం కంటే వొక కోనేరు గొప్పది. వంద కోనేళ్లకంటే వొక యజ్ఞం గొప్పది. వంద యజ్ఞాలకంటే వొక కుమారుడు గొప్ప. వంద కుమాళ్ళకంటే కూడా వొక సత్యవాక్యం గొప్పది. తక్కెడలో వెయ్యి అశ్వమేధాలు వొకపక్కా, వొక్క సత్యవాక్యం వొకపక్కా వేసి తూస్తే సత్యం వైపే మొగ్గు తూగుతుంది. వేదా లన్నీ అధ్యయనం చేసినా, తీర్థా లన్నీ సేవించి వచ్చినా – సత్యం ముందు సరిపోవు. ధర్మాలన్నిటిలోకీ సత్యమే తలమానికం. అంచేత, సత్యంమీాద మనస్సు పెట్టి కణ్వాశ్రమంలో నువ్వు చేసిన వాగ్దానం తలుచుకో మంటాను. కొడుకుని చూసైనా జాలిపడమంటాను.

---

* శరీరంనుండి పుడుతున్నావు.

† పుత్ అనే నరకంనుండి ఉద్ధరించేవాడు పుత్రుడు.

"రాజరుషి విశ్వామిత్రుడికీ పవిత్రురాలు మేనకకీ పుట్టిన కూతుర్ని అబద్ధ మాడవలిసినంత అవస్థ ఏం వచ్చిందినాకు!" అంది.

ఏమిటీ గోల అన్నట్టు చూశాడు దుష్యంతుడు. "నే నెక్కడ? న వ్వెక్కడ? అసలు నిన్ను చూ సన్నా ఎరుగుదునా నేను! ఆడవాళ్లు అబద్ధాల పుట్టలు. అందుకు తగినట్టే మాటాడుతున్నావు నువ్వు. ఈ కుర్రాడికీ నాకూ ఎందులో సాటి చెప్పూ? నీ మాటలికి మా వాళ్లంతా నవ్వుతున్నారు. ఇలాంటి మాట లంటేనే కిట్టదు మాకు. ఈ అసందర్భాలు వినలే నిక. కట్టిపెట్టు బుద్ధిమంతురాల్లాగ ఆశ్ర మానికి వెళ్ళిపో" అన్నాడు.

కాలికింద భూదేవి కూలిపో తున్న ట్టుంది శకుంతలకి. సిగ్గూ, దుఃఖం-వీటితో కుంగిపోతూవుంది. "పుట్టినపుడే తల్లీ తండ్రీ పారేసి పోయారు. కట్టుకున్న భర్తా పొ మ్మంటున్నాడిపుడు. గత జన్మలో ఏం నోములు నోచానో మరి! ఎవరికి చెప్పుకోనూ!" అంటూ బావురుమంది. రాళ్ళు కరిగేట్టు ఏడ్చింది.

కంటికీ మంటికీ ఏకధారగా వున్నాయి కన్నీళ్ళు. కొడుకు చెయ్యి పట్టుకుంది. వెళ్ళిపోవడానికి వెనక్కి తిరిగింది. ఇంతలో "శకుంతల చెప్పింది సత్యం" అంటూ వినపడింది ఆకాశవాణి. "రాజా, శకుంతల పతివ్రత; నీ భార్య. భరతుడు నీ కుమారుడు. ఆదరించు వీళ్ళని" అంది.

కొలువు కొలువంతా ఆశ్చర్యంతో విన్నారు ఆకాశవాణి పలుకులు. ఎక్కడ లేని సంతోషం తాండవ మాడింది దుష్యంతుడి మొహంలో. "అవును, నిజమే," అన్నాడతను. "అవాళ వేటకి వెళ్ళినప్పుడు కణ్వముని ఆశ్రమంలో గాంధర్వ వివాహం చేసుకున్నాం మేము. ఈ రహస్యం మా ఇద్దరికీ తప్పించి మూడో మనిషికి తెలీదు. అందుకనే లోకనిందకు భయపడ్డాను. ప్రేమని అణచిపెట్టాను. ఎరగ నని బొంకాను. నిజం దాగదు. ఆకాశ వాణి మాటలు అందరూ విన్నారు కదా!" అంటూ దిగ్గున

లేచాడు. రెండు చేతులతోనూ కుమారుణ్ణి కౌగిలించుకున్నాడు. శిరస్సు ముద్దాడాడు. ప్రేమతోనూ, గౌరవంతోనూ ఆదరించి శకుంతలని అంతఃపురంలోకి తీసుకువెళ్ళాడు. భరతుడికి యువరాజపట్టం కట్టాడు. ఎంతోకాలం రాజ్యసుఖా లనుభవించాక రాజ్యభారం కొడుకుమీద వేసి తపోవనానికి వెళ్ళిపోయాడు.

మహారాజయాడు భరతుడు. గంగ వొడ్డునా, యమున వొడ్డునా ఎన్నో యజ్ఞాలు చేశాడు. భరతవంశానికి మూలపురుషు డయాడు. ఇదీ భరతుడి కథ.

భరతుడి భార్య కేకయరాజు కూతురు సునంద. సునంద కొడుకు భుమన్యుడు.* భుమన్యుడి భార్య దశార్హరాజు కూతురు విజయ. విజయ కొడుకు సుహోత్రుడు. సుహోత్రుడి భార్య ఇక్ష్వాకరాజు కూతురు సువర్ణ. సువర్ణ కొడుకు హస్తి.

హస్తి పేరనే కౌరవరాజధాని హస్తినాపుర మయింది. హస్తిమహారాజు భార్య త్రిగర్తరాజు కూతురు యశోధర. ఈమె కొడుకు వికుంఠనుడు. వికుంఠనుడి భార్య దశార్హరాజు కూతురు వసుదేవ. ఈమె కొడుకు అజమీఢుడు. అజమీఢుడి భార్యలు కైకేయీ, గాంధారీ, ఋక్షా అని ముగ్గురు. ఈ ముగ్గురికీ నూటాఇరవైనలుగురు కుమాళ్ళు కలిగారు. అనేక దేశాలికి రాజులయారు.

---

* భరతుడికి ముగ్గురు భార్య లుండేవాళ్ళనీ, వాళ్ళకి తలా ముగ్గురు చొప్పున తొమ్మండుగురు కుమాళ్ళు కలిగారనీ, వాళ్ళెవళ్ళూ తండ్రిని పోలిన వాళ్ళు కాకపోవడంవల్ల తల్లులు ఆ తొమ్మండుగురినీ చంపివేశారనీ, సంతానంలేక భరతుడు మరుత్స్తోమ మనే యజ్ఞం చేశాడనీ, మరుద్గణం వచ్చి ఉతథ్యుడి భార్య మమతకీ ఆమె మరిది బృహస్పతికీ పుట్టిన భరద్వాజుణ్ణి తెచ్చి యిచ్చారనీ, భరద్వాజుడు యజ్ఞం చేయించాక భరతుడికి సంతానం కలిగిందనీ, భరతుడి సంతతిలోనే గర్గుడి సంతానం బ్రాహ్మణులయారనీ హరివంశం, విష్ణుపురాణం, బ్రహ్మపురాణం, భాగవతం మొదలైన వాట్లో భరతుడి సంతానవిషయం వేరు వేరు విధాలుగా వుంది.

వాళ్లలో సంవరణుడు చక్రవర్తి అయ్యాడు. సంవరణుడి భార్య సూర్యకుమారి తపతి * తపతి కుమారుడు కురుమహారాజు. కౌరవ వంశానికి మూలపురుషు డితడు. కురుమహారాజు పేరనే శమంతక పంచకం కురుక్షేత్ర మయింది.

కురుడి భార్య దశార్హరాజు కూతురు సుభాంగి. సుభాంగి కుమారుడు విదూరథుడు. విదూరథుడి భార్య సంప్రియ. సంప్రియ కుమారుడు అనశ్వుడు. అనశ్వుడి భార్య మగధరాజు కూతురు అమృత. అమృత కుమారుడు పరీక్షితుడు. పరీక్షితు భార్య సుయశ. సుయశ కుమారుడు భీమసేనుడు. భీమసేనుడి భార్య కేకయరాజు కూతురు కుమారి. కుమారి కుమారుడు ప్రతిశ్రవసుడు. ప్రతిశ్రవసుడి కుమారుడు ప్రతీపుడు. ప్రతీపుడి భార్య శిబి. కూతురు సునంద సునందకి దేవాపీ, శంతనుడూ, బాహ్లీకుడూ అని ముగ్గురు కుమాళ్ళు.

అందులో పెద్దవాడైన దేవాపి బాల్యంలోనే తపోవనానికి వెళ్ళిపోయాడు. ♦ అపుడు శంతనుడు మహారా జయ్యాడు. శంతనుడికి

* చూ ఏడో ఆశ్వాసం తపతీ సంవరణుల కథ

♦ శంతనుడు రాజయాక పన్నెండేళ్ళు వర్షాలులేక రాజ్యంలో కరువు పట్టింది "న్యాయంగా ఈరాజ్యం మీ అన్న దేవాపిది అది నువ్వు అనుభవించడం చేత ఈ అనర్థం వచ్చింది మీ అన్న అధర్మంగా ప్రవర్తించి, పతితుడయ్యేవరకూ అతడే రాజ్యాధికారి అంచేత అతడి రాజ్యం అతడికి ఇచ్చివేస్తే దేశం బాగుపడు తుంది" అని శంతనుడికి పండితులు సలహాచెప్పారు ఆ ప్రకారం అన్నగారిని పిలుచుకు రావడానికి ఉద్యుక్తుడయ్యాడు శంతనుడు

ఇంతలో ఇదంతా విన్న శంతనుడి మంత్రి అస్మసారి వేదాలికి విరుద్ధంగా బోధించే వాళ్ళని దేవాపి దగ్గిరికి పంపాడు. వాళ్ళ ఉపదేశంవల్ల వేదాల్ని నిందించేవాడిగా మారిపోయాడు దేవాపి.

శంతనుడు పండితుల్ని వెంటపెట్టుకుని దేవాపి దగ్గిరికి వెళ్ళాడు. వేదాల్ని దూషిస్తూ తూలనాడాడు దేవాపి అది విని "మీఅన్నకి రాజ్యార్హత పోయింది ఇక అనావృష్టిదోషం వుండదు, అతడు అధర్మంగా ప్రవర్తించి పతితుడయ్యాడు" అంటూ పండితులు శంతనుణ్ణి రాజ్యానికి తీసుకువచ్చేశారు. దేశంలో వర్షాలుపడి సుభిక్షమేర్పడిందట ! చూ. విష్ణుపురాణం. (4 అం. 20. అ,)

గంగాదేవి గర్భంలో దేవవ్రతుడైన భీష్ముడూ, యోజనగంధి గర్భంలో చిత్రాంగదుడూ విచిత్రవీర్యుడూ కలిగారు. బాల్యంలోనే గంధర్వులచేత కాలం చేశాడు చిత్రాంగదుడు. విచిత్రవీర్యుడు రాజయాడు.

విచిత్ర వీర్యుడికి అంబా, అంబాలికా అని ఇద్దరు భార్యలు అందకత్తె లయిన వాళ్ళిద్దరితోనూ క్రీడిస్తూ క్షయరోగంతో మరణించాడు విచిత్రవీర్యుడు. దాంతో భరతవంశం నశించే అవస్థ వచ్చింది యోజనగంధి మాటప్రకారం దేవరన్యాయంగా విచిత్రవీర్యుడి భార్యలికి పుత్రదానం చేశాడు వ్యాసుడు. అంబకి ధృతరాష్ట్రుడూ, అంబాలికకి పాండురాజూ, అంబిక పరిచారికకి విదురుడూ పుట్టారు.

ధృతరాష్ట్రుడికి వందమంది కుమాళ్ళూ, వొక కూతురూ కలిగారు. పాండురాజుకి కుంతీగర్భంలో ధర్మరాజూ భీముడూ అర్జునుడూ, మాద్రి గర్భంలో నకుల సహదేవులూ కలిగారు. పాండురాజు కుమాళ్లు ఐదుగురూ ద్రౌపదిని వివాహం చేసుకున్నారు. ఆమె గర్భంలో ధర్మరాజుకి ప్రతివింద్యుడూ, భీముడికి శ్రుతసోముడూ, అర్జునుడికి శ్రుతకీర్తీ, నకులుడికి శతానీకుడూ, సహదేవుడికి శ్రుతసేనుడూ కలిగారు. వీళ్లయిదుగురూ ఉపపాండవులు.

ధర్మరాజుకి స్వయంవరంలో లభించిన భార్య దేవిక. ఆమె కుమారుడు యౌధేయుడు. భీమసేనుడి మరోభార్య జలంధర. ఆమె కుమారుడు సర్వగుడు. అర్జునుడి ఇంకో భార్య సుభద్ర. సుభద్ర కుమారుడు అభిమన్యుడు. నకులుడి భార్య చేదిరాజు కూతురు రేణుమతి. ఈమె కుమారుడు నిరమిత్రుడు. సహదేవుడు స్వయంవరంలో పెళ్ళాడిన భార్య విజయ. ఈమె కుమారుడు సుహోత్రుడు. ఈ పదిమందీ కాక భీముడికి హిడింబ గర్భంలో ఘటోత్కచుడూ, అర్జునుడికి నాగకన్య ఉలూపి గర్భంలో ఇలావంతుడూ. చిత్రాంగద గర్భంలో బభ్రువాహనుడూ కలిగారు. ఈ పదముగ్గురిలోనూ అభిమన్యుడు వంశకర్త అయాడు. అభిమన్యుడి భార్య ఉత్తర. ఆమె గర్భంలోనే జన్మించాడు విరాటమనుమడి పరీక్షిత్తు. అయినా,

పుణ్యశీల మీ అమ్మ మాద్రవతీ చేసిన పుణ్యఫలంగా జన్మించావు నువ్వు. జనమేజయమహారాజా, నీకు నీభార్య వపుష్ట గర్భంలో శతానీకుడూ, శంకుడూ, కర్ణుడూ కలిగారు. శతానీకుడికి విదేహ రాజు కూతురు గర్భంలో అశ్వమేధదత్తు కలిగాడు. ఇది నీ వంశచరిత్ర. మీరంతా పౌరవులూ, భారతులూ, కౌరవులూ, పాండవులూ అయారు

ఇక, దేవనది ఐన గంగ శంతను భార్యెలా వరించిందీ, ఆమెకి భీష్ముడెలా కలిగిందీ, మీ తాత ముత్తాతలు కౌరవులూ, పాండవులూ ఎలా ఎలా జన్మించి ఏమేమి చేసిందీ వివరిస్తాను విను" అంటూ మళ్ళీ అందుకున్నాడు వైశంపాయనుడు.

మహాభిషుడూ గంగా

పూర్వం ఇక్ష్వాకువంశంలో మహాభిషుడని వొక రాజు వుండేవాడు. మహాధర్మశీలు డాయన. వెయ్యి అశ్వమేధయాగాలు చేశాడు. వంద రాజసూయాలూ చేశాడు. దేవేంద్రుడూ మొదలైన ముక్కోటి దేవతల్నీ సంతోషపరిచాడు. పుణ్యబలంవల్ల దేవలోకానికీ అక్కడనుండి బ్రహ్మలోకానికీ వెళ్ళాడు. దేవతలతోపాటు బ్రహ్మదేవుడి సభలో సకలసౌఖ్యాలు అనుభవిస్తూ వుండేవాడు.

ఒకనాడు, బ్రహ్మదేవుడి కొలువు జరుగుతూవుంది. గంగానది స్త్రీరూపంలో వచ్చింది. గాలి వేసి ఆమె తొడమీంచి బట్ట జారింది. పెడ మొహం పెట్టుకున్నారు దేవతలు. మహాభిషుడు మాత్రం అభిలాషతో చూశాడు. అది కనిపెట్టాడు బ్రహ్మ. కోపం తెచ్చుకున్నాడు. "మళ్ళీ నరలోకంలో జన్మించు" అని గద్దించాడు. సాష్టాంగపడ్డాడు మహాభిషుడు. క్షమించమన్నాడు. "నీ శాపం అమోఘం అనుభవిస్తాను. కానైతే, వొక్కటి మాత్రం వేడుకుంటున్నాను. నరలోకంలో పుణ్యచరిత్రుడు ప్రతీపుడు. అతడి పుత్రుణ్ణయినట్టు అనుగ్రహించు" అన్నాడు. కానిమ్మని కరుణించాడు బ్రహ్మ.

తనకోసమే ఇలా అయ్యాడు కదా, అనుకుంది గంగ. అతడి హావభావాలూ ఆమెని [illegible] [illegible] [illegible] చలించి [illegible]. అలా మొగ్గతొడిగిన ప్రేమ, బ్రహ్మ శాపానికి అతడు గురికావడంతోనే మరింత కొనలు సాగింది. మహాభిషుడు వెళ్లేక తానూ బయల్దేరింది నరలోకానికి. దార్లో వసువులు ఎని మండుగురూ ఆమెని కలిశారు. దేవలోకం వొదిలిపోతూ దీనంగా వున్నారు వాళ్ళు. చూసి జాలిపడింది గంగ. "ఇంత దీనంగా ఎక్కడికీ ప్రయాణం?" అని ప్రశ్నించింది. "నరలోకానికి" అన్నారు వసువులు జాలిగా. "వశిష్ఠముని శాపంవల్ల మనుష్య యోనిలో పుట్టడానికి వెళుతున్నాము. అన్యస్త్రీ గర్భంలో పుట్ట డానికి మనస్కరించడం లేదు. నీ సంగతి విని నీ దగ్గిరికి వచ్చాము. మహాభిషుడు ప్రతీపుడికి శంతనుడై పుడతాడు. శంతనుడికీ నీకూ సమాగమ మౌతుంది. నువ్వు అనుగ్రహిస్తే అతడు కారణంగా నీ కడుపులో పుడతాం మేము" అన్నారు.

"సంతోషం. మీ అభిలాష నెరవేర్చడం కంటే కావల్సిం దేమిటి నాకు!" అంది గంగ. "ఐతే, ఇంకో ప్రార్థన మాత్ర ముంది" అన్నారు వసువులు. మా ఎనమండుగురమూ వొకళ్ళ తరవాత వొకళ్ళం నీ కడుపులో పుడతాం. పుట్టగానే నీళ్ళలో పడవెయ్యాలి నువ్వు. ఆలస్యం లేకుండా నరజన్మలోంచి ముక్తుల మవుతాం మేము. వశిష్ఠుల ఆదేశం కూడా ఇదే" అన్నారు.

"కానీండి. కాని, మీ రందరూ పుట్టగానే చాలించేస్తే చిరం జీవి అయిన కొడుకు వొక్కడన్నా దక్కవద్దానాకు?" అంది గంగ.

"మాలో ఎనిమిదో వసువు దక్కుతాడు నీకు. మా ప్రతీ వొక్కరినుండీ ఎనిమిది వంతుల్లో వొకవంతు చొప్పున పుచ్చుకొని దీర్ఘాయుష్మంతుడవుతాడు. ఇక సమ్మతమే కదా!" అన్నారు వసువులు. గంగా వసువులూ ఇలా కూడబలుక్కొని భూలోకం వచ్చారు.

హస్తినాపురంలో రాజ్యం చేస్తూన్నాడు ప్రతీపుడు. అతడొకనాడు గంగ వొడ్డుని తపస్సులో వున్నాడు వచ్చి అతడి ఎదట నుంచుంది గంగ. పూలతీగెలాగ నవనవ లాడుతోంది దామె. బంగారం లాగ మెరిసిపోతోంది శరీరం. కలువరేకుల్లాగ వున్నాయి కళ్ళు. నిగువైన బంతుల్లాగ వున్నాయి స్తనాలు. దివ్యసుందర విగ్రహం. అనురాగం తొణికిస లాడుతూన్న చూపులతో చూసింది ప్రతీపుణ్ణి. వొయ్యారంగా వెళ్ళి అతడి కుడితొడమీద కూచుంది. ముసి ముసి నవ్వులతో మురిపించింది.

ఉలికిపడ్డాడు ప్రతీపుడు. "ఏమిటిది ? నా తొడమీద కూచున్నావేమిటి ? ఎవరు నువ్వు ?" అన్నాడు. "నిన్ను వలిచి వచ్చాను. నీ భార్యగా వుంటాను" అంది గంగ. "అదెలాగ ?" అన్నాడు ప్రతీపుడు. "అగ్నిసాక్షిగా కట్టుకున్న సునందని తప్ప అన్యస్త్రీని కన్నెత్తి చూడను నేను. ఇలాంటివాణ్ణి వరించావేమిటి ? నిష్ఫలం. అదీకాక, భార్య కూచోదగ్గది ఎడమతొడ. బిడ్డలు కూచోదగ్గది కుడితొడ. కుడితొడ మీదే కూచున్నావు నువ్వు. అంచేత, భార్యవి కావు. కోడలి వవుతావు" అన్నాడు. "ఐతే అలాగే కానీ" అంటూ అదృశ్యమైంది గంగ.

ప్రతీపుడు కుమాళ్ళు దేవాపీ శంతనుడూ బాహ్లీకుడు - వీళ్ళు ముగ్గురిలో దేవాపి తపోవనానికి వెళ్ళిపోయాడని చెప్పాను కదా ! శంతనుణ్ణి రాజు చేసి తపోవనం చేరుకున్నాడు ప్రతీపుడు. వెళ్ళేముందు శంతనుణ్ణి పిలిచి హితోపదేశం చేశాడు. "గంగాతీరంలో అందమైన అమ్మాయి కనబడుతుంది నీకు. ఆమెని వివాహం చేసుకోవాలి నువ్వు. ఆమె కులగోత్రాలు గాని, ఆమె ఎవ్వరని కాని అడగవద్దు. ఆమె ఏది చెపితే అది అంగీకరించు" అన్నాడు.

ఒకనాడు వేట కని బయల్దేరాడు శంతనుడు. ధనుర్బాణాలు తీసుకుని వొక్కడే అడివిలో తిరగడం మొదలుపెట్టాడు. తిరిగి తిరిగి గంగాతీరానికి వచ్చాడు. పిల్లగాలులు వీస్తున్నాయి. తరం

గాల తుంపుర్లు చల్లగా ఇసకతిన్నెలమీద పడుతున్నాయి. ఒక ఇసకపర్ర మీద అందాలరాణి, వొక వయసయినపిల్ల ఎవరికోసమో ఎదురుచూస్తోంది. సోగకళ్ళతో బెదిరి బెదిరి చూస్తోంది. శరీరం వెలుగులు చిమ్ముతోంది. దేవతలు కట్టుకోవలిసిన పాంమీాసంలాంటి సన్న చీరె కట్టుకుంది. కళ్ళు జిగేలు మంటున్నాయి. రత్నాల వస్తువులు. ఎంతో నాజూకైన ముస్తాబు చేసుకుని నుంచుంది గంగ.

చూసి గతుక్కు మన్నాడు శంతనుడు. రెండుకళ్ళూ అప్పగించి నిలిచిపోయాడు "వనలక్ష్మా? నాగకన్యా? దేవతాస్త్రీయా గంధర్వకాంతా? ఎవరీమె? చిత్రం! మానవకన్య వొంటరిగా ఈ ఈ అడివిలోకి ఎలా వస్తుంది?

"ఎవరికోస మీా ప్రతీక్ష? ఆ కళ్ళు నన్నే పిలుస్తున్నాయి. ఏ జన్మలోనో చూసినట్టే వుంది ఈ చిరునవ్వు! ఏ స్వప్నపరిచిత మిది! నాన్నగారు చెప్పిన పిల్ల కాదుకదా! ఆమే. సందేహమేమిటి?"

"నువ్వేనా?" అని అందా మనుకున్నాడు. నాలిక చివరి దాకా వచ్చింది. ఆగిపోయాడు. అదే సమయ మని మన్మథుడు తన పూలబాణాలికి పని కల్పించాడు. ఇద్దరూ చూపులతోనే పలకరించుకున్నారు. చూపులతోనే కలుసుకున్నారు. "నీకోసమే ఎన్నాళ్ళనుండో చూస్తున్నాను" అంది గంగ. "అవును, అందుకే వచ్చాను" అన్నాడు శంతనుడు. "నేను చేసిన దానికి కాదన కూడదు. నువ్వు" అంది గంగ. "మా నాన్నగారి ఆదేశమే అది" అన్నాడు శంతనుడు. "అలా వున్నంతవరకే మన కాపరం. కాన వ్పుడు నా దారి నేను చూసుకుంటాను. సమ్మతమైతేనే మాట ఇయ్యి" అంది గంగ. "అక్షరాలా అంగీకరిస్తున్నాను" అన్నాడు శంతనుడు.

గంగా, శంతనుడూ చిలకా గోరువంకల్లాగ కాపరం చేస్తున్నారు. అతడితోనే లోకంలా వుంది ఆమెకి. ఆమె లేంది క్షణం

నీళ్ళాడింది గంగ. వరహాలమూటలాంటి కొడుకు పుట్టాడు. తిన్నగా తీసుకువెళ్ళి నదిలో వేసి వచ్చిం దామె. నోరు మెదపలేదు శంతనుడు. ఇలా ఒకరి తరవాత ఒకరు, ఏడుగురు కొడుకులు పుట్టారు. ఏడుగుర్నీ నదిలో వేసి వచ్చింది గంగ. బాధపడేవాడు శంతనుడు. ఎదురాడితే ముప్పు. వెళ్ళిపోతుం దామె. ఏమిటీ రాక్షస ప్పని ? ఎన్నాళ్ళని సయించడం ? పుట్టినవాళ్ళ నందర్నీ గంగపాలు చెయ్యవలసిందేనా ?

ఎనిమిదోమారు నీళ్లాడింది గంగ. నిక్షేపంలాంటి కొడుకు పుట్టాడు. యథాప్రకారంగా నదిలో వెయ్యడానికి బయలుదేరింది గంగ. పనికిరా దన్నాడు శంతనుడు. "బంగారు తండ్రుల్ని ఏడు గుర్ని పొట్టలో పెట్టుకున్నావు. నీ ప్రేమ కోసమని, విషం మింగినట్టు సహించుకు వచ్చాను. జాలన్నా లేకండా వుంది నీకు ఏమైనా సరే, వీణ్ణి వొదిలిపెట్టను" అని అడ్డుకున్నాడు.

నిలిచిపోయింది గంగ. ఆమె మొహంలో చిరునవ్వు మొలక లెత్తుతోంది. "మంచిది. మన వొప్పందం ప్రకారం ఇవాళతో మన సంబంధం తీరిపోయింది. ఐతే, వెళ్ళే ముందు విషయం కాస్త చెప్పే వెళతాను" అంది ఆమె. "నన్నేదో మానవస్త్రీ అనే అనుకుంటున్నావు. కాదు. గంగాదేవిని నేను. ఈ కుమాళ్ళు ఎనమండుగురూ అష్టవసువులు. వశిష్ఠముని శాపంవల్ల నరజన్మ ఎత్తారు. 'ఇంకో స్త్రీకి జన్మించలేం. నీ కడుపులో పుడతాం' అని అర్థించారు నన్ను. 'పుట్టిన వెంటనే నీళ్ళలో వేసి ముక్తి కలిగించు' అనీ ప్రార్థించారు. దేవకార్యం కోసం స్త్రీరూపం ధరించాను నేను. వసువులు కుమాళ్ళు కావడంవల్ల నీకున్నూ పుణ్యాలోకాలు లభిస్తాయి. వీడు ఎనిమిదోవాడు. భూమ్మీద ఎంతోకాలం వుండవలసిన యోగం వుంది వీడికి. అందుకనే ఇవాళ నీకీ బుద్ధిపుట్టింది. సర్వధర్మాలూ తెలిసినవా డవుతాడు వీడు. లోక కళ్యాణం కోసం జీవిస్తాడు" అంది.

"వసువులా ?" అని తెల్లపోయాడు శంతనుడు. "వసువులు దేవతలు కదా ! చీకూ చింతా లేనివాళ్ళు. లోకవంద్యులు. వాళ్ళకి నరజన్మా ! వశిష్ఠుడి శాపమా ! మరి, ఏడుగురూ స్వర్గానికి పోయి అష్టమ వసువు నిలిచిపోవడమా ? అయోమయంగా వుంది నాకు" అన్నాడు.

"అవును," వశిష్ఠుడి శాపమే దీ నంతటికీ కారణం" అంటూ అందుకుంది గంగ. "వరుణపుత్రుడు వశిష్ఠముని మేరుపర్వతం గుహాలో ఆశ్రమం నిర్మించుకుని తపస్సు చేసుకుంటూ వుండేవాడు. దక్షప్రజాపతి కూతురూ, కశ్యపుడి భార్యా ఐన సురభికి పుట్టిన గోవుల్లో నందిని అనేది వశిష్ఠుడి హోమధేనువుగా వుండేది. కామధేనువులాగ కావలసిన వన్నీ సమకూర్చేది నందిని.

"ఒకనాడు వసువులు ఎనమండుగురూ తమ భార్యలతో మేరు పర్వతం లోయల్లో విహారించడానికి వచ్చారు. వశిష్ఠాశ్రమంలో నందిని వాళ్ళ కంటపడింది. దాని విశేషం విని ఆశ్చర్యం కలిగింది వాళ్ళకి. అష్టమవసువు ప్రభాసుడి భార్య యోగసిద్ధ మరీ ముచ్చట పడింది చూసి. "ఏమండీ, దీని పాలు తాగిన మనుష్యులు పది వేల సంవత్సరాలు బతుకుతారట. ముసిలితనం కాని రోగం కాని వుండదట. నిజంగా ఈ ఆవు ఎవళ్ళ దగ్గిర వుంటే వాళ్ళే గొప్ప వాళ్ళు. చూడండీ, నరలోకంలో ఉశీనర రాజు కూతురుందే జిత వతి, అది నా నేస్తం. దాని కేదన్నా మేలు చేయాలనే అను కుంటాను నేను. ఈ ఆవు పట్టుకెళ్ళి ఆమెకి ఇస్తే బావుండును" అని భర్తతో అంది. పట్టుకుపోదా మంటే పట్టుకుపోదా మన్నారు తక్కినవాళ్లు. ఇంకేముంది, ఆవు పట్టుకుపోయాడు ప్రభాసుడు.

"నందిని కనపడకపోవడంతోనే అడివంతా వెదికాడు వశిష్ఠుడు. తుదకి యోగదృష్టితో చూసి వసువులు పట్టుకుపోయారని తెలుసుకున్నాడు. కళ్ళెమ్రయ్యే కోపం వచ్చింది. 'వెళ్ళి మనుష్యయోనిలో పుట్టండి' అని శపించాడు. తెలిసి పరిగెత్తుకు

వచ్చారు వసువులు. క్షమించండని ప్రాధేయపడ్డారు. 'తెలియక తప్పు చేశాం, ధర్మమూర్తివి నువ్వు. నరలోకంలో ఎంతోకాలం వుండ కండా అనుగ్రహించు' అన్నారు.

"కనికరించాడు వశిష్ఠుడు. 'మీా ఇష్టమే కానియ్యండి. వెంటనే నరదేహం విడిచిపెట్టండి. కాని మీాలో ఈ ఎనిమిదో వాడున్నాడే ప్రభాసుడు, ఇంతా వీడే చేశాడు. అంచేత వీడు మాత్రం ఎంతో కాలం భూలోకంలో వుంటాడు. సంతానం సహా వుండదు వీడికి' అన్నాడు. ఆ ప్రభాసుడే ఈ కుమారుడు దేవవ్రతుడు. ఇదీ ఇందులో వున్న దేవరహస్యం. ఇక నేను వెళతాను. ప్రయోజకుడయేవరకూ దేవవ్రతుడు నా దగ్గిరే వుంటాడు" అని చెప్పి కొడుకు నెత్తుకుని వెళ్ళి పోయింది.

అంతా స్వప్నంలా అనిపించింది శంతనుడికి. ఎంతోసేపయితే కాని మనిషి కాలేదతడు. గంగతో గడిపిన కాలమంతా క్షణాల్లా అనిపించింది.

కొంతకాలం గడిచింది. ప్రపంచం నాలుగు దిక్కులా వ్యాపించింది శంతనుడి రాజ్యం. శంతనచక్రవర్తి అంటే దేశదేశాల రాజులు తల వొగ్గుతున్నారు. జగత్తంతా ధర్మప్రభువని జేజేలు చేస్తున్నారు.

వేట నెపంమీాద మళ్ళీ వొకనాడు గంగాతీరానికి వెళ్ళాడు శంతనుడు. చిన్న పాయ ప్రవహిస్తోంది గంగ. తన వియోగం వల్ల శుష్కించిపో లేదు కదా! ఒడ్డునే నడుస్తూ మరింత ముందుకి వెళ్ళాడు. పెద్ద ఇసకపర్ర. ఇసకపర్రమీాద దివ్యసుందరమూర్తి వొక రాజకుమారుడు విలువిద్య నేర్చుకుంటున్నాడు. బాణాలతో గంగా నదికి సేతువుకట్టాడు. అందుకనే గంగ సన్నని పాయమాత్రం పారుతోంది. మూడుమూర్తులా శంతనుడిలాగే వున్నాడు రాజకుమారుడు. ఏమీా అర్థం కావడం లేదు శంతనుడికి. కాని, చూస్తూన్నకొద్దీ ఏదో తెలీని వాత్సల్యం కలుగుతోంది మనస్సులో. రాజకుమారుడూ

చూశాడు శంతనుణ్ణి. అపరిచితుడే ఆయన. ఐనా, ఈ అనురాగమూ, గౌరవమూ ఎందుకు కలుగుతున్నాయి!

ఇంతలో గంగాదేవి వచ్చి ఎదట నుంచుంది. కుమారుడి కుడి చెయ్యి పట్టుకుని శంతనుడి దగ్గిరికి తీసుకు వచ్చింది. "రాజా, వీడు నీ కుమారుడు" అంది, "వేదాలూ అవీ వశిష్ఠుడిదగ్గిర కూలంకషంగా చదివాడు. ధర్మశాస్త్రాలూ, మొదలైనవి యావత్తూ శుక్రుడిలాగా, బృహస్పతిలాగా నేర్చుకున్నాడు. అస్త్రవిద్యలో పరశురాముడంతవాడయాడు బ్రహ్మజ్ఞానంలో సనత్కుమారుడే అనవచ్చు. ఇక నా పని పూర్తయింది. నీ కొడుకుని నువ్వు తీసుకు వెళ్ళు" అని అంతర్థానమైంది.

పెన్నిధి దొరికిన పేదలాగ కుమారుణ్ణి తీసుకుని హస్తినాపురం వచ్చాడు శంతనుడు. మంత్రుల్నీ, సామంతుల్నీ, రాజ్యంలోని ప్రముఖులు యావన్మందినీ సమావేశపరిచాడు. అందరి ఎదటా కుమారుడికి వైభవంగా యువరాజపట్టం కట్టాడు.

శంతనుడూ సత్యవతీ

నాలుగేళ్ళు గడిచాయి. ఒకనాడు వేటాడుతూ వచ్చి యమున వొడ్డుకి వెళ్ళాడు శంతనుడు. వెళ్ళీ వెళ్ళడం తోటే, యమున కెరటాలమీంచి అపూర్వమైన సుగంధం వీచి చకితుణ్ణి చేసింది చల్లగాలి. సువాసన పసికడుతూ ముందుకి వెళ్ళాడు మహారాజు. వెళ్ళగా వెళ్ళగా పడవరేవూ, రేవులో పడవమీద యోజనగంధి సత్యవతీ కనపడింది. ఆమె దే ఆ సుగంధం.

రెప్ప వెయ్యకండా నుంచున్నాడు మహారాజు. సుగంధమే సుగంధం, దాన్ని మించినట్టుంది అందం. పదారోవన్నె బంగారం పనికిరా దంటున్నది శరీరకాంతి. పూలతీగలా నవనవ లాడుతోంది దేహం. బెదిరిన లేడిపిల్ల కళ్ళలా వున్నాయి నేత్రాలు. చిరునవ్వుతో వెన్నెల కాస్తోంది మొహం.

మతిపోయి నట్టయింది మహారాజుకి. దగ్గిరికి వెళ్ళాడు. ప్రేమ వొలికిస్తూ ప్రసంగంలోకి దించాడు. "ఏవూరు నీది ? ఇలా వొంటరిగా పడవ నడుపుతున్నావు ! చిత్రంగావుంది" అన్నాడు.

ముసిముసి నవ్వుతో మహారాజుని చూసింది సత్యవతి. "దాశరాజు కూతుర్ని. మా బాబు మాటప్రకారం ధర్మంకోసం పడవ నడుపుతాను" అంది.

సత్యవతి సౌందర్యం వినే వున్నాడు శంతనుడు. ఇవాళ ప్రత్యక్షంగా చూశాడు. తిన్నగా దాశరాజు దగ్గిరికి వెళ్ళాడు. సత్యవతిని తన కిచ్చి వివాహం చెయ్య మన్నాడు. సంతోషించాడు దాశరాజు. గౌరవ మర్యాదలతో సత్కరించాడు మహారాజుని. "పుట్టినప్పుడే ఆడపిల్లని తగిన వరుడికి ఇవ్వా లనుకోవడం లోకాచారం. మహారాజువి నువ్వు. నువ్వు అల్లుడివి కావడ మంటే మేము ధన్యుల మయా మన్నమాట. ఇంతకంటే మాకేం కావాలి ? కానైతే, వొక్కమాట మనసులో వుంది. అడుగుతాను. ఇస్తానంటే సత్యవతి నిస్తాను" అన్నాడు.

"ఇయ్యతగ్గదే ఐతే తప్పకండా ఇస్తాను. చెప్పు ఏం కావాలో" అన్నాడు రాజు. "ఏమీ లేదు, సత్యవతికి పుట్టిన బిడ్డ మహారాజు కావాలి అంతే" అన్నాడు దాశరాజు. విషమ సంధిలో పడ్డాడు శంతనుడు. అప్పటికే దేవవ్రతుడు యువరాజు. మరి, సత్యవతి కొడుకు రాజవుతాడని ఎలా అంగీకరిస్తాడు ! "ఈ వొక్కటీ కాదు. ఇంకేదైనా కోరు" అన్నాడు. ఎంతో బోధపరిచాడు. ఎన్నో విధాల చెప్పాడు. ససేమిరా పనికిరా దంటూ కూచున్నాడు దాశరాజు.

హతాశుడై హస్తినాపురం వచ్చేశాడు శంతనుడు. అవాళ నించీ మనస్సు మనస్సులో లే దతడికి. ఎటుచూసినా సత్యవతి కళ్ళకి కట్టినట్టుంది. ఏ పనీ మనస్కరించడం లేదు. ఇతర ప్రసక్తి లేకండా వొంటరిగా కూచోవడం మొదలుపెట్టాడు.

తండ్రి విచారం చూసి తోచలేదు దేవవ్రతుడికి. ఒకనాడు వెళ్ళి అడిగాడు. "మనకి శత్రువులా అంటే, కలికాని కయినా కన పడ్డేదు. ప్రజలా సుఖంగా నిక్షేపంలా వున్నారు. దేశ దేశాల రాజులా అడుగులికి మడుగు లొత్తుతున్నారు. మరి, మీరింకీ విచార మెందుకో తెలీక బాధపడుతున్నాము" అన్నాడు. ఎంతో సేపు వూరుకుని జవాబు చెప్పాడు తండ్రి. "ఒక్క కొడుకు కొడుకు కాడు. ఒక్క కన్ను కన్ను కాదు. 'ఒక్క కొడుకు వుండ డమూా, కొడుకు ల్లేకపోవడమూా వొక్కటే' అని ధర్మశాస్త్రం. నువ్వా, అస్త్రవిద్యా పండితుడివి. యుద్ధవీరుడివి. సాహసివి. ఎప్పు డేమవుతావో! ఎలా నమ్మడం? అగ్నిహోత్రాలూా, వేదాలూా, సంతానం - ఉత్తమవంశస్థులు వీటిని వొదిలిపెట్టకూడ దన్నారు పెద్దలు. అంచేత నీకు వెనక సాయంగా కుమాళ్ళని కనాలని వుంది నాకు" అన్నాడు.

ముసిలి మంత్రులతోనూ వాళ్ళతోనూ ఆలోచించాడు దేవ వ్రతుడు. తండ్రి మనస్సు యోజనగంధి మీాద వుందని తెలుసు కున్నాడు. పెద్ద పరివారంతో దాశరాజు దగ్గిరికి వెళ్లాడు. శంతన మహారాజుకోసం సత్యవతిని ఇమ్మన్నాడు. దేవవ్రతుణ్ణి గౌరవించి కూచోపెట్టాడు దాశరాజు. ధర్మశీలుడివి నువ్వు. అర్థమూ అనర్థమూ రెండూ తెలిసినవాడివి. సమర్థుడివి. తండ్రిగారి పని మీాద వచ్చావు. నువ్వే రావడంవల్ల సంతోషంగా వుంది నాకు. రాజర్షి ఉపరిచరవసువు వీర్యంవల్ల కలిగిందీ అమ్మాయి. ఆయనే చెప్పాడు శంతనమహారాజుకే ఈమె నిమ్మని. అందుకనే దేవ లుడు అడగ వస్తే నిరాకరించాను. ఏ మంటే, శంతన డంత వరుడు దొరకడం సామాన్యమా మరి! ఐతే, వున్న లోప మంతా వొక్కటే; సవతిసంతానం; అంటే, నువ్వే. నా బిడ్డకన్నా, దాని బిడ్డలకన్నా నువ్వే శత్రువులా వున్నావు. అందులోనూ నువ్వు సామాన్యుడివి కావు. మహాశక్తి మంతుడివి: 'నువ్వు కనుబొమలు

ముడివేస్తేచాలు కాలరుద్రుడైనా గడగడ లాడతాడు. విన్నావూ, అంచేత, ఈ చిక్కు తీరే ఉపాయమూ నువ్వే ఆలోచించాలి. అంతే. మరో అభ్యంతరం లేదు'' అన్నాడు.

భీష్మ ప్రతిజ్ఞ

దాశరాజు అభిప్రాయం తెలిసిపోయింది దేవవ్రతుడికి. తక్షణమే తన కర్తవ్యమూ నిశ్చయించుకున్నాడు. "ఇదిగో, ఇంతమంది ఎదటా శపథం చేస్తున్నాను. రాజుకావడానికి నాకు వుండుకుండే సర్వ హక్కులూ వొదులుకుంటున్నాను నేను. సత్యవతీదేవికి కలిగే కుమారుడే రాజ్యార్హుడు. అతడే మా అందరికీ రాజు. మా వంశ కర్త'' అన్నాడు. విన్నవాళ్ళంతా నిర్విణ్ణు లయారు.

"నిజమే, నువ్వేమో ధర్మమూర్తివి. అన్నంతా చేసి తీరతావు. కాని'—'' అంటూ మళ్ళీ అందుకున్నాడు దాశరాజు. "నువ్వు చేసిన నిర్ణయం నీ కొడుకులు అంగీకరిస్తారని నమ్మకమేముంది ?'' అన్నాడు.

"సందేహించకు. వివాహమే చేసుకోను నేను. ప్రమాణంచేసి చెపుతున్నాను. శాశ్వతంగా బ్రహ్మచారినై వుంటాను. సంతానం లేకపోయినా పుణ్యగతికి దారి లేకపోలేదు నాకు'' అంటూ ప్రతిజ్ఞ చేశాడు దేవవ్రతుడు.

దేవవ్రతుడి ఈ భీష్మప్రతిజ్ఞకి పూలవర్షం కురిపించారు దేవతలు. 'భీష్ముడు' "భీష్ముడు'' అని పొగడారు "భీష్ముడు'' "భీష్ముడు'' అని జేజేలు పెట్టారు ప్రజలు. భూమీ ఆకాశమూ వొకటే ప్రతిధ్వని - భీష్ముడు, భీష్ముడు. అవాళనించీ దేవవ్రతుణ్ణి భీష్ముడనే వ్యవహరించింది లోకం.

అన్నంతా సాధించాడు దాశరాజు. యోజనగంధిని తెచ్చి భీష్ముడి చేతిలో పెట్టాడు. బంగారం రథంమీద ఆమెని హస్తినాపురం తెచ్చాడు భీష్ముడు. ఆమాంతంగా కొడుకుని కౌగిలించుకున్నాడు

శంతనుడు. "మానవ మాత్రుడికి సాధ్యంకాని పని చేశావోయి, కన్నతండ్రీ!" అంటూ శిరస్సు ముద్దుపెట్టుకున్నాడు. "నీ ఇష్టం లేందే మృత్యువు నీ దగ్గిరికి రాకూడదు" అని అతడికి స్వచ్ఛంద మరణం కలగాలని వర మిచ్చాడు.

సత్యవతీ శంతనుల వివాహం ఘనంగా జరిగిపోయింది. చిత్రాంగదుడూ, విచిత్రవీర్యుడూ అని ఇద్దరు కుమాళ్లు కలిగారు సత్యవతికి. వాళ్ళు ప్రయోజకులు కాకండానే కాలంచేశాడు శంతనుడు. తండ్రికి పరలోకక్రియలూ అవీ చేశాడు భీష్ముడు. సకాలంలో చిత్రాంగదుడికి రాజ్యాభిషేకం చేశాడు.

బాల్యంనుండీ చపలచిత్తుడు చిత్రాంగదుడు; గర్విష్ఠి. ఎవ్వరినీ లక్ష్యపెట్టేవాడు కాడు. ఎవళ్ళతో పడితే వాళ్ళతో తగ్వాయి తెచ్చేవాడు. దేవతలనీ గంధర్వులనీ తూలనాడేవాడు. అది సయించలేక చిత్రాంగదుడనే గంధర్వరాజు దండెత్తుకు వచ్చాడు. కురుక్షేత్రంలో పెద్ద యుద్ధ మైంది. హిరణ్వతి నది మైదానంమీద గంధర్వులూ కౌరవులూ హోరాహోరి పోట్లాడారు. కౌరవ చిత్రాంగదుడూ, గంధర్వచిత్రాంగదుడూ ఆబోతుల్లాగ కలియబడ్డారు. మాయ యుద్ధంలో దేవాంతకులు గంధర్వులు. కౌరవ చిత్రాంగదుణ్ణి కడతేర్చి వెళ్ళారు.

విచిత్రవీర్యుణ్ణి రాజుచేశాడు భీష్ముడు. అతడికి పెళ్ళియీడు వచ్చేక పిల్లని కూడా వెదకడం మొదలుపెట్టాడు. అదేసమయానికి కాశీరాజు తన కూతుళ్ళు అంబ, అంబికా, అంబాలికలకి స్వయంవరం చాటించా డని చారులు వచ్చి చెప్పారు. వెంటనే బయల్దేరాడు భీష్ముడు. రథం వేసుకుని వొక్కడే కాశీ చేరుకున్నాడు. చేతిలో ధనుర్బాణాలు మాత్రం వున్నాయి.

దేశదేశాల రాజులు స్వయంవరంలో కిటకిట లాడుతున్నారు. అందరినీ తప్పించుకుంటూ ముందుకి వురికాడు భీష్ముడు. అందరూ విస్తుపోతూ చూస్తూనే వున్నారు. రాజకూతుళ్ళు ముగ్గురినీ. రథం

మీాద ఎక్కించుకున్నాడు "ఇదిగో, నా తమ్ముడు విచిత్రవీర్యుడి కోసం ఈ కన్యల్ని తీసుకుపోతున్నాను. చేతనైతే రండి. అడ్డుకోండి" అంటూ రంకె వేశాడు "వివాహాల్లో రాక్షసం, గాంధర్వం రాజులికి శ్రేష్ఠం. అందులోనూ స్వయంవరంలో గెలుచుకు వెళ్ళడం మరీ గొప్ప. అందుకని ఇక్కడ సమావేశమైన రాజు లందరినీ గెలుచుకునే వెళతాను" అన్నాడు కాశీరాజుతో. కవ్వించినట్టయింది రాజులికి. అందరూ ఏకమై కత్తుకట్టారు. ఉప్పెన వచ్చినట్టు తిరగబడ్డారు భీష్ముడి మీాదికి. జడివానలాగ బాణాలు వేసి ముంచెత్తారు. స్వయంవర ప్రదేశమంతా రణస్థలంగా మారిపోయింది.

ప్రళయ రుద్రుడి అవతార మెత్తాడు భీష్ముడు. ధనుస్సూ బాణాలూ పట్టుకుని పెచ్చు రేగిపోయాడు. అంతమంది బాణాలూ ఆపుకుంటూనే అందరినీ పచ్చడికింద కొట్టాడు. అతడి దెబ్బ తగలనివా డంటూ లేడు. దాంతో యావన్మందీ కాళ్లకి బుద్ధి చెప్పారు. ఒక్కడూ మిగలకండా పరారీ ఐపోయారు.

వచ్చేస్తున్నాడు భీష్ముడు. ఇంతలో వెనకనించి పటాటోపంగా పరిగెత్తుకు వచ్చాడు సౌంభపురంరాజు సాళ్వుడు. "వీళ్ళని గెలిచినట్టు కాదు. ఆ మగతన మేదో నా ముందు కనపర్చు" అంటూ హుంకరించాడు. రథం వెనక్కి తిప్పాడు భీష్ముడు. యముడిలాగ తిరగబడ్డాడు సాళ్వుడిమీాదికి. "సాళ్వుడి సాహసం చూడండి. గాలిలా పరిగెడుతూన్న మదపుటేనుగుని ఎదిరించిన ఏనుగుగున్నలాగ భీష్ముడిరథం మళ్ళిస్తున్నాడు!" అంటూ నిచ్చెరపోయి మెచ్చుకున్నారు జనం.

వందలూ, వేలూ, లక్షలూ, పదిలక్షలూ ఏకటాకీగా బాణాలు వేశాడు సాళ్వరాజు. అన్నీ మధ్యలోనే ఖండించాడు భీష్ముడు. చెవి కొనదాకా లాగి వొక్క బాణం వేశాడు. హారుమన్నాడు సాళ్వుడి సారథి రెండో బాణంతో గుర్రాలు చచ్చాయి. మూడో దాంతో రథం ముక్కలైంది. దాంతో పలాయనం

చిత్తగించాడు సాళ్వుడు. వెనకచూస్తే వొట్టు. బతికి బైటపడ్డా కన్ను లొట్టపోయినట్టయింది అతగాడి పని.

సరాఘాటంగా రాజపుత్రికల్ని తీసుకుని హస్తినాపురం వచ్చేశాడు భీష్ముడు. అలా తీసుకువచ్చి ముగ్గురు కన్యల్ని సత్యవతి ముందు పెట్టాడు. ముగ్గురిని విచిత్రవీర్యుడికి పెళ్ళిచెయ్యాలని ప్రయత్నించింది సత్యవతి. వాళ్ళలో పెద్దది అంబ అభ్యంతరపెట్టింది * "సాళ్వుణ్ణి ప్రేమించాను నేను. ఆయనా నా మీద అనురాగంతో వున్నాడు. మా ప్రేమకి అంతరాయం కలిగించడం న్యాయం కాదు. ధర్మం విచారించండి" అంది భీష్ముడితో. సత్యవతి, భీష్ముడూ ఆలోచించారు. ధర్మశాస్త్రపండితుల సలహాప్రకారం తగిన వృద్ధజనం వెంటనిచ్చి సాళ్వుడి దగ్గిరికి పంపివేశారు అంబని. * అంబికని అంబాలికని విచిత్రవీర్యుడికి పెళ్ళిచేశారు.

వివాహమైతే దివ్యంగా జరిగిపోయింది. కాని, విచిత్రవీర్యుడు మాత్రం అప్పటినుండీ పూర్తిగా మారిపోయాడు. అంతవరకూ చక్కగా రాజ్యవ్యవహారాలు చూస్తున్నవాడల్లా ఇప్పుడు భార్యలే లోకంగా వున్నాడు. అందకత్తెలూ, యవ్వనవతులూ ఐన వాళ్ళిద్దరితోనే షష్టిఘడియలూ కాలక్షేపం. కాముకుడైన వాడికి కళ్ళు మూసుకుపోవడంలో వింతేముంది? మేడలూ, మండపాలూ — తోటలూ, వనాలూ, పచ్చిక బయళ్ళూ, ఇసుక దిబ్బలూ—ఎక్కడపడితే అక్కడ భార్యలూ, తానూ, కామక్రీడలూను, అంతే. ఇలా అతి కాముకుడై శుష్కించిపోయాడు విచిత్రవీర్యుడు. చివరికి దానివల్లే ఏడేళ్ళలో ప్రాణాలూ వొదులుకున్నాడు.

ఈ తమ్ముడికి పరలోకక్రియలు తానే నిర్వర్తించాడు భీష్ముడు. ఆశలన్నీ అడుగంటిపోయాయి. పుత్రశోకంతో కుసిల్లిపోతోంది తల్లి సత్యవతి. మరదళ్ళు, తల చెడి మొత్తుకుంటున్నారు. రాజ్యమా

* చూ. ఉద్యోగపర్వం అంబకథ

అరాజకమైంది. ముందుకన్నా వెనుకన్నా తాను వొక్కడే మిగిలాడు. తల్లికి ధైర్యం చెప్పాడు. మరదళ్ళని వోదార్చాడు. రాజ్యరక్షణ భారమూ తనమీదే వేసుకున్నాడు.

ఒకనాడు భీష్మున్ని దగ్గిరికి పిలిచింది సత్యవతి. "బాబూ, శంతనుమహారాజు సర్వస్వమూ నీ మీదే ఆధారపడి వుందిప్పుడు. తండ్రికి పిండోదకా లివ్వాలన్నా, సంతాన మని చెప్పుకోవా లన్నా, ఆయన కీర్తి నిలబెట్టాలన్నా, రాజ్యం రక్షించా లన్నా — నువ్వే ఆధారం మరి. ధర్మా లన్నీ తెలిసినవాడివి నువ్వు. నీతో వొకమాట చెప్పా లని పిలిచాను.

"నే నన్నది కాదనకు నాయనా! చూడూ, కురువంశ మంతటికీ నువ్వు వొక్కడవే దీపానివి. అంచేత కౌరవరాజ్యం నువ్వే రాజువై పరిపాలించాలి. అంతేకాదు, వంశం నిలబెట్టాలి. సంతానవంతుడివి కావాలి. బ్రహ్మదగ్గిర ఆరంభించి ఇంతవరకూ అవిచ్ఛిన్నంగా వచ్చింది మన వంశం. నీ అంతవాడు వుంటూ వుండగా ఇంతతో ఆగిపోవడం కూడునా మరి!" అంది.

"ఇలా ఆదేశించడం న్యాయమేనా, అమ్మా?" అన్నాడు భీష్ముడు. "నా ప్రతిజ్ఞ నీకు తెలియంది కనకనా! చంద్రుడు చల్లదనమూ, సూర్యుడు వేడీ వొదిలిపెట్టవచ్చు నేమో. నాన్నగారి కోసం చేసిన ప్రతిజ్ఞ మాత్రం నేను వొదిలిపెట్టడం జరగదు. ఐతే, నీ అభిలాషా పూర్తి కావాలి. శంతనుమహారాజు సంతానం చిలవలూ, పలవలూ వేయాలి. మన వంశం నిర్వంశం కాకూడదు. దీనికి ఆపద్ధర్మంగా ఉపాయం లేకపోలేదు. నా ప్రతిజ్ఞ భంగం చేసుకో నక్కరలేదు. సనాతనంగా వస్తూన్న క్షత్రియధర్మమే చెపుతాను. నేను చెప్పినదానిలో ధర్మాధర్మాలు నిరూపించ గలిగిన పండితుల తోనూ వాళ్ళతోనూ ఆలోచించాకనే ఆచరించవచ్చు" అన్నాడు.

వెంటనే పండితుల్నీ, మంత్రుల్నీ, పురోహితుల్నీ సమావేశపరిచి ఆలోచన సాగించాడు. "లోగడ పరశురాముడి తండ్రిని కార్త

వీర్యార్జునుడు చంపిన కథ మీకు తెలుసుకదా! ఆ కోపంతో కార్త వీర్యుణ్ణి చంపినా శాంతించలేదు పరశురాముడు. కడుపులో పిల్లలతో సహా క్షత్రియుల్ని చంపాడు * భర్తలు లేకా, మగపురుగన్న క్షత్రియులు లేకా ఉత్తమ బ్రాహ్మణులవల్ల తిరిగీ వంశం నిలుపుకున్నారు క్షత్రియస్త్రీలు. నిజమేనా! ఈ సందర్భంలో మరో పురాణ కథా చెపుతాను వినండి.

దీర్ఘతముడి కథ

"దేవగురువు బృహస్పతి అన్న ఉతథ్యుడు. అతడి భార్య మమత. ఒకనాడు అన్నగారి ఇంటికి వచ్చాడు బృహస్పతి. వదినెగారిని చూసి మనసుపుట్టింది అతడికి. మరిది గనక ఆమెతో సంగమమూ చేశాడు. అప్పుడామె గర్భవతిగా వుంది. గర్భంలో వున్న శిశువు బృహస్పతి చేసిన పనికి కోపించి అరిచాడు. "ఈ గర్భంలో నేను పెరుగుతున్నాను. నీ రేతస్సుకి మరి స్థలం లేదిక్కడ" అంటూ బృహస్పతి రేతస్సు కాళ్ళతో పైకి తోసివేశాడు. ♦ దానికి కోపం తెచ్చుకున్నాడు బృహస్పతి. "నా పనికి అడ్డువచ్చావు. చిరకాలం చీకటు వుంటుంది నీకు" అని శపించాడు.

"అంచేత, పుట్టుగుడ్డిగా పుట్టాడు మమత కొడుకు. చిరకాలం చీకటి గనక దీర్ఘతముడన్నారు అతణ్ణే. కళ్ళు లేకపోయినా వేదాలూ, వేదాంగాలూ, శాస్త్రాలూ, అన్నీ అభ్యసించాడు దీర్ఘతముడు. తన

---

* చూ. అరణ్యపర్వం మూడో ఆశ్వాసమూ, శాంతిపర్వం రెండో ఆశ్వాసమున్నూ.

♦ అలా పైకి తోసివేసిన బృహస్పతి వీర్యంవల్ల మమతకి భరద్వాజుడు పుట్టాడు. పుట్టిన శిశువుని "మన ఇద్దరికీ పుట్టాడు నువ్వేభరించు" అంటూ బృహస్పతీ, "నువ్వు భరించు" అంటూ మమతా కలహించుకుని తుదకు ఇద్దరూ వొదిలిపెట్టేశారు, అంచేతే అతడి పేరు భరద్వాజుడన్నారు. వి. పు. 41. 9. 18.

విద్యాధనం వల్లనే కొన్నాళ్ళకి ప్రద్వేషిణి అనే కన్యని వివాహ మాడాడు. గౌతముడూ మొదలైన కుమాళ్ళనీ కన్నాడు. కామ ధేనువైన సురభి కొడుకు సౌరభేయుడిదగ్గిర గోధర్మం నేర్చుకున్నాడు. జంకూగొంకూ లేకండా ఆ గోధర్మం పాలిస్తూవచ్చాడు. * అతడి ప్రవర్తన చూసి ఆశ్రమంలోవాళ్ళంతా అసహ్యించుకునేవాళ్లు. అతణ్ణి బహిష్కరించాలనీ ప్రయత్నించేవాళ్ళు. ప్రద్వేషిణీ అతణ్ణి ద్వేషించేది. ఎందు కిలా ద్వేషిస్తున్నా వని భార్యని అడిగాడు దీర్ఘతముడు. 'భరించేవాడు భర్త. భరించబడేది భార్య. మన విషయంలో ఇది విపరీతంగా వుంది. కళ్ళులేని కపోతివి. తొలినుండీ నేనే భరిస్తున్నాను నిన్ను. ఎన్నాళ్ళీ వ్యాపారం. ఇహ చాలు. నా తరం కాదు. ఇహనైనా ఎటైనా వేంచేయి' అంటూ ధుమధుమ లాడింది ప్రద్వేషిణి. ఈసడించింది.

"ఆడవాళ్లు కఠినాత్ములు" అంటూ క్షోభపడ్డాడు దీర్ఘతముడు. "మగడు లేని ఆడది మంగళసూత్రాలూ, ముస్తాబూ లేకండా వుండాలి" అంటూ శాపంపెట్టాడు. దాంతో మరింత మండిపడింది ప్రద్వేషిణి కుమాళ్ళని పిలిచింది. "ఈ ముసలాణ్ణి యీడ్చుకుపోయి

గోధర్మం వావీ వరసా లేకండా తోచిన స్త్రీలతో సంగమించడం, ఇది తినవచ్చూ, ఇది తినరాదూ అనకుండా ఇష్టంవచ్చింది తినడం గోధర్మమని బ్రహ్మాండపురాణం గోధర్మం పాలించడంవల్ల కామధేనువు ప్రసన్నమై దీర్ఘతముడికి దృష్టి ప్రసాదించిందట అగ్ని ప్రసాదించినట్టు ఋగ్వేదం (మం1సూ147)

జైమిని బ్రాహ్మణం [2 1 13] ఆపస్తంబశ్రౌతసూత్రం [22. 13. 1 మొదలైనవాట్లో గోసవమనే యజ్ఞం వివరాలున్నాయి అదే గోధర్మం గోసయజ్ఞం చేసేవాడు ఒకసంవత్సరం పాటు పశువులాగే ప్రవర్తించాలి. తల్లీ, అక్కా చెల్లీ, కూతురూ అని విచక్షణ లేకండా, ఏ స్త్రీతో అయినా సంభోగించడానికి సంకోచించకూడదు. పశువులాగే గడ్డి గాదా తినడం, కుడితి అదీ తాగడం, పశువు లాగే ఎక్కడబడితే అక్కడ మలమూత్రాలు విసర్జించడం చెయ్యాలి.

ఎక్కడన్నా పడేసి రండి" అంది. తండ్రి అంటే కుమాళ్లకీ అలాగే వుండేది. పైపెచ్చు మదాంధులు కూడాన్ను వాళ్లు. పాపం, వృద్ధుడూ, పుట్టుగుడ్డీ ఐన దీర్ఘతముణ్ణి కట్టెలతో కట్టకట్టి అమాంతంగా గంగలో పారవేశారు.

"గంగా ప్రవాహంలో తేలుతూ ఎంతో దూరం కొట్టుకుపోయాడు దీర్ఘతముడు. ఒకచోట బలిరాజు * గంగాభిషేకం చేస్తున్నాడు. ఉదాత్త అనుదాత్త స్వరాలతో వేదరుక్కులు వల్లిస్తూ గంగ కెరటాలమీద తేలివస్తూన్న దీర్ఘతముణ్ణి చూశాడు. వెంటనే వొడ్డుకి తెచ్చి కట్లు విప్పాడు. మునీశ్వరు డని పోల్చుకుని నమస్కరించాడు. "నా అదృష్టంవల్ల మీ దర్శనమైంది. ఎక్కడ నుండి వస్తున్నారు? సంతానం లేకండా దుఃఖపడుతున్నాను నేను. నాకు సంతానదానం చేసి కృతార్థుణ్ణి చేయండి" అంటూ ప్రార్థించాడు. సగౌరవంగా తన కోటకి తీసుకువెళ్ళి రుతుమతిగా వున్న తన భార్య సుధేష్ణని అతడికి సమర్పించాడు.

"పుట్టుగుడ్డీ, ఛాందసుడూ, పూతికంపువేస్తున్నవాడున్నూ ఐన దీర్ఘతముణ్ణి చూసి అసహ్యించుకుంది రాణి సుధేష్ణ. అందంలోనూ, యవ్వనంలోనూ తనవంటిదే ఐన దాదికూతుర్ని ఉసిజని ముని దగ్గిరికి పంపింది పడకకి. దాదికూతురు గర్భంలో కాక్షీవంతుడూ మొదలైన పదకొండు మంది కుమాళ్లని కన్నాడు ముని. ఒకనాడు రాజు ముని దగ్గిరికి వచ్చి "పిల్లు నా కుమాళ్ళేనా" అని అడిగాడు. "కాదు" అన్నాడు ముని. "పిల్లు నీ భార్య దాది కూతురు కొడుకులు. ఐనా, ధర్మపరులు. సత్యవంతులు" అన్నాడు. నొచ్చుకున్నాడు బలి. తిరిగి రుషిని ప్రార్థించాడు. భార్యని వొప్పించి మునిదగ్గిరికి పంపించాడు.

---

* బలి: యయాతి పుత్రుడయిన అనువు సంతతిలో సుతపసుడు అనే వాడి కుమారుడు

"ఈసారి బాగా ముస్తాబై తానే వచ్చింది రాణి. ఆమె అవయవాలన్నీ ముట్టి చూశాడు దీర్ఘతముడు. "వంశోద్ధారకులూ, సత్యసంపన్నులూ ఐన కొడుకులు పుడతారు" అని దీవించాడు. అతడి సంగమం వల్ల సుధేష్ణకి అంగరాజు పుట్టాడు. *

"ఇలాగే ఉత్తమక్షత్రియుల భార్యలికి ఎంతోమందికి సంతానం కలిగి వంశం నిలబడుతూవచ్చింది. ఏమంటారు? అంచేత, ఈ సనాతనాచారం ప్రకారం తమ్ముడి భార్యలికి సంతానం కలిగించే మహాత్ముణ్ణి చూడమంటూ నిపుడు" అన్నాడు. అందరూ ఇది ధర్మసమ్మతమే అన్నారు.

"బావుంది, నాకూ సమ్మతమే" అంది సత్యవతి. 'నేను కన్యగా వున్నప్పుడు పరాశరముని ప్రసాదంవల్ల నా కన్యాత్వం చెడకండా వ్యాసుడు కలిగాడు నాకు. అవసరం కలిగినప్పుడు తలుచుకుంటే చాలు వస్తానని తపోవనానికి వెళ్ళాడు. లోకపూజ్యుడూ, ధర్మాత్ముడూ, సత్యమూర్తన్నీ అతడు. దేవరన్యాయంగా అతడే దీనికి తగినవాడు" అంది.

వ్యాసముని మాట విని తపోవనందిక్కు తిరిగి నమస్కరించాడు భీష్ముడు. "ఆయన మా కురువంశం నిలబెట్టడం మా అందరికీ అభిమతమే" అన్నాడు. లోగడ తనకి చేసిన వాగ్దానం జ్ఞాపకం చేస్తూ వ్యాసుణ్ణి స్మరించింది సత్యవతి. ఉత్తరక్షణంలో తల్లిముందు

దీర్ఘతముడు వైదికఋషులలో సుప్రసిద్ధుడు మహా విద్వాంసుడు, ఋగ్వేదంలో ఇతడి సూక్తాలనేకం. ఒక సూక్తంలో దాసులు తన్ను గట్టిగా కొట్టారనీ, తాళ్ళతో కట్టి బోరగిలా పడదోశారనీ, త్రయితనుడనే దాసుడు తన తలమీదా, గుండెలమీదా, భుజాలమీదా, గండ్లు పెట్టాడనీ, దీర్ఘతముడే చెప్పుకున్నాడు. [మం 1, అను 27. సూ 158]

మత్స్యపురాణం, భాగవతం, బ్రహ్మాండపురాణం, విష్ణుపురాణం మొదలైన వాటిల్లోనూ దీర్ఘతముడికథ కనిపిస్తుంది. దీర్ఘతముడివల్ల బలిభార్య సుధేష్ణకి అంగ, వంగ, కళింగ, సింహ, పుండ్ర, ఆంధ్రులు అరుగురు కొడుకులు కలిగారని భాగవతం.

నుంచున్నాడు వ్యాసుడు. పాపం, పుట్టిన తరవాత పెద్దకొడుకుని తిరిగి ఇదే చూడడం ఆమె.

నల్లటి కొండశిఖరంమీద బంగారంతీగల్లాగ తలమీద కపిల జడలూ, ఇంద్రనీలమణి కాంతులు విరజిమ్ముతూన్న నల్లటి శరీరం – అపూర్వంగా వున్నాడు వ్యాసముని. అమాంతంగా కౌగిలించుకుంది తల్లి. శిరస్సు ముద్దాడింది ఆనందబాష్పాలతో తడిపింది. తల్లికి నమస్కరించాడు వ్యాసుడు. కన్నీళ్ళు తుడిచి కుశలప్రశ్న చేశాడు. అర్ఘ్యమూ, పాద్యమూ ఇచ్చి గౌరవించాడు భీష్ముడు.

కులాసాగా కూచున్నాక "బాబూ, తండ్రితరవాత తల్లికే అధికారముంది కొడుకుల్ని ఆజ్ఞాపించడానికి" అంటూ ఆరంభించింది సత్యవతి. "సంతానం లేకండానే కాలంచేశాడు నీ తమ్ముడు విచిత్రవీర్యుడు. కౌరవవంశం నిర్వంశం కాబోతున్నది. రాజ్యం అరాజక మయ్యేస్థితిలో వుంది. ఇదిగో, ఇతనూ నీ తమ్ముడే భీష్ముడు. శంతనుమహారాజు పెద్దకొడుకు. రాజ్యానికి రాజు కాదగ్గ వాడు. వంశమూ నిలుప దగ్గవాడు. ఐతే, తండ్రికోసం ప్రతిజ్ఞ చేశాడు. రాజ్యం వొదులుకున్నాడు. బ్రహ్మచర్యం అవలంబించాడు. సర్వజ్ఞుడివి. నీకుమాత్రం తెలియందేముంది ? ఇహ, ఆశలన్నీ నీమీదే - పెట్టుకున్నాం. నీవల్లే మా కౌరవవంశం మళ్ళీ తామరతంపర కావాలి. అరాజకభయం తప్పి రాజ్యం స్థిరపడాలి. అంబికా, అంబాలికా నీ మరదళ్ళు. నువ్వే వాళ్ళకి సంతానదానం చెయ్యాలి. మా అందరి కోరికానూ ఇదే" అంది.

"అమ్మా, నీ ఆజ్ఞకి అడ్డేముంది ? అన్నాడు వ్యాసుడు. నీ ఆదేశం ధర్మసమ్మతమైంది. శ్రుతులూ, పురాణాలూ కూడా అంగీకరిస్తున్నాయి దీన్ని. ఐతే, నీ కోడళ్ళు వొక సంవత్సరం నేను చెప్పిన వ్రతం చెయ్యాలి. అలాఐతే మహోత్తమమైన సంతానం కలుగుతుంది" అన్నాడు. "ఆలస్యానికి వ్యవధి లేదు తండ్రీ"

మాత్రం సయించలేరు. అరాజకంవల్ల అన్నిధర్మాలూ నశిస్తాయి. అనావృష్టీ, కరువూ, ధరలతారుమారూ అన్నీ ముంచుకొస్తాయి. నువ్వు కన్న కుమార్ళు ప్రయోజకు లయ్యేవరకూ భీష్ముడు రాజ్యం రక్షిస్తాడు" అంది. "ఇదే ని ఆదేశమే కానీ" అంటూ ఒప్పుకున్నాడు వ్యాసుడు.

తరవాత అంబిక దగ్గిరికి వెళ్ళింది సత్యవతి. అవాళ రుతు స్నానం కూడా చేసివుంది అంబిక "చూడూ, అమ్మాయీ అంబికా, వంశం నిలబెట్టడం కంటే మించిన ధర్మం లేదు లోకంలో. మాణిక్యం లాంటి కొడుకుని కని మన వంశం నిలబెట్టాలి నువ్వు. కుమార్ళలో క్షేత్రజుడు-అంటే భార్యకి ఆపద్ధర్మంగా ఇతర్లవల్ల కలిగినవాడు — ఉత్తము డన్నారు పెద్దలు. అబ్బాయి విచిత్ర వీర్యుడి క్షేత్రానివి నువ్వు. ని కడుపులో కలిగిన కుమారుడు అతడికి పుణ్యలోకాలు కలిగించడానికి కారణ మవుతాడు.

"ఇవాళరాత్రి నీ దగ్గిరికి మీ బావ వ్యాసుడు వస్తాడు. అతడికోసం సిద్ధంగా వుండాలి నువ్వు" అంది. కోడలిచేత 'ఊఁ' అనిపించింది. దేవతలకి పూజలూ అవీ చేయించింది. బీదలకీ బ్రాహ్మలికీ సంతర్పణలూ చేయించింది.

ముస్తాబు చేసుకుని రాత్రి పడకగదిలో సిద్ధంగా వుంది అంబిక. గదిలో అడుగుపెట్టాడు వ్యాసుడు. సన్నంగా, పొడవుగా, నల్లగా వున్నాడు మనిషి. కవిలగెడ్డం, కవిలజడలూ, కవిలకన్నులూ వికారంగా వున్నాయి. చూసి కళ్ళు మూసుకుంది అంబిక. మరి తెరిచిన పాపానపోలేదు పక్కమీద. ఆ రాత్రి ఆమెతో గడిపి వచ్చాడు వ్యాసముని.

"ఈమెకి మంచి బలవంతుడైన కొడుకే పుడతాడు. ఐతే, మాతృదోషంవల్ల పుట్టుగుడ్డి అవుతాడు" అన్నాడు. విని విచారించింది సత్యవతి. మళ్ళీ చెప్పి చిన్నకోడలు అంబాలికకి మంచి కొడుకుని ప్రసాదించ మంది.

రెండోనాటి రాత్రి చిన్నమరదలు దగ్గిరికి వెళ్ళాడు వ్యాసుడు. ఆ వికారరూపం చూసి తెల్లపోయి వూరుకుందామె. "ఈమెకీ మంచి బలవంతుడూ, పరాక్రమవంతుడూ, రూపవంతుడూ పుడతాడు. కాని తల్లిదోషంవల్లనే పాండుదేహంవాడౌతాడు" అని చెప్పి తపోవనం వెళ్ళిపోయాడు వ్యాసుడు.

అతడు చెప్పినట్టే పదివేల మదపుటేనుగుల బలంతో పుట్టాడు అంబిక కొడుకు. కానైతే కళ్ళుమాత్రం లేవు. ధృతరాష్ట్రుడని నామకరణం చేశారు అతడికి. అంబాలికకి లక్షణవంతుడైన కొడుకే కలిగాడు. ఐతే, శరీరంమాత్రం పాండువర్ణం. అందుకనే అతణ్ణి పాండురాజన్నారు. ఇద్దరు కుమార్ళకి శాస్త్రోక్తంగా జాతకర్మాలూ అవీ చేయించాడు భీష్ముడు.

అంబిక కొడుకు అంధుడు కావడంతో ఎంతో ఖేదించింది సత్యవతి. మళ్ళీ వ్యాసుణ్ణి తలుచుకుంది. యథాప్రకారం ప్రత్యక్షమయాడు వ్యాసుడు. "మళ్ళీ ఏం పని వచ్చింది? సెలవియ్యి" అన్నాడు. "అంబిక కొడుకు పుట్టుగుడ్డి ఐపోయాడు. అలా కాకండా అందమైనవాణ్ణీ గుణవంతుణ్ణీ మరొకణ్ణి ప్రసాదించు దానికి" అంది సత్యవతి. "అది నన్ను కల్మషం లేకండా కలిస్తే నువ్వు అన్నట్టే జరుగుతుంది" అన్నాడు వ్యాసుడు.

ఎన్నోవిధాల కోడలికి బోధపర్చింది సత్యవతి. కాని అంబికకి మాత్రం మనస్కరించలేదు. అత్త ఎదట సరే అంది. తీరా సమయానికి దాసీని పంపింది పడకగదికి. నాజూకుగా ముస్తాబైంది దాసి. వ్యాసుణ్ణి అన్నివిధాలా సంతోషపెట్టింది. ఆ రాత్రి ఆమెతో ఇష్టభోగాలు అనుభవించి వెళ్ళాడు ముని.

మంచి తేజోవంతుడైన కొడుకు పుట్టాడు దాసికి. విదురుడని పేరుపెట్టారు అతడికి. లోగడ మాండవ్యముని శాపంవల్ల యముడే ఇలా విదురుడై పుట్టాడు.

మా ం డ వ్య ము ని క థ

మాండవ్యుడు బ్రహ్మర్షి. అతడు వొంటరిగా బయలుదేరి భూలోకంలో వున్న తీర్థాలు యావత్తూ సేవించాడు చివరికి వొక పట్నం చేరువగా వున్న అడివిలో ఆశ్రమం కట్టుకున్నాడు. ఆశ్రమం వాకిట చెట్టుకింద మౌనవ్రతంతో, చేతులు మీాది కెత్తి తపస్సు ప్రారంభించాడు.

ఒకనాడు ఆ పట్నంరాజు కోటలో దొంగలు పడ్డారు. ఖజానా ధనం ఎత్తుకుపోతూంటే రాజభటులు వెంటతరిమారు. దొంగలు పారివచ్చి మాండవ్యుడి ఆశ్రమంలో దాక్కున్నారు. భటులు వచ్చి వాకిట్లో మాండవ్యుణ్ణి గద్దించారు. "ఇలాగే వచ్చారు. దొంగలు. ఎక్కడున్నారో చెప్పు" అన్నారు. మౌన వ్రతంలో వున్నాడు ముని. మాటాడ లేదు. ఆశ్రమంలో చూస్తే దొంగలు దొరికిపోయారు. "వీడే వీళ్ళకి సంధానకర్త. అంతా తెలిసీ దొంగ వేషం వేస్తున్నాడు. మన మింతా గొంతుకు చించుకుంటే పలకడూ వులకడూ" అంటూ దొంగలతో మునిసీ కట్టి రాజు దగ్గిరికి పట్టుక పోయారు.

రాజు విచారణచేసి దొంగల్ని చంపించివేశాడు. మాండవ్యుడికి ప్రత్యేకశిక్ష వేశాడు. "మునివేషంలో వున్న దొంగ వీడు. వీడికి వూరిబయట కొరత వేయండి"అని ఆజ్ఞాపించాడు.

కొరతమీాద వుండిసీన్ని శాంతచిత్తంతో తపస్సు చేసుకుంటున్నాడు మాండవ్యముని. తిండీ తిప్పలూ లేకండా ఎంతోకాలం బతికాడు. అతణ్ణి చూసి ఆశ్చర్యపోయారు మహాఋషులు. పక్షుల రూపంలో రాత్రిళ్ళు వచ్చి ప్రశ్నించారు. "ఇంత తపశ్శాలివి నువ్వు, మునీంద్రా, నీకు ఈ దుఃఖం తెచ్చిపెట్టినవాళ్ళెవరు?" అన్నారు. "తెలిసి తెలిసీ నన్ను అడుగుతారేం?" అన్నాడు మాండవ్యుడు. "సుఖ మన్నా, దుఃఖ మన్నా తన కర్మే తనకి తెచ్చి

పెడుతుంది. దేని కన్నా తనకి తానే కర్త దీనికి పైవాళ్ళని అనడం దేనికి ?" అన్నాడు.

ఈ మాటలు నగర రక్షకులు విన్నారు. వెళ్ళి రాజుకు చెప్పారు. రాజు వచ్చి సాష్టాంగపడ్డాడు మునికి. "తెలియక పొరపాటు చేశాను. నా అజ్ఞానం క్షమించండి" అంటూ ప్రార్థించాడు. కొరతనుండి దింపించబోయాడు. కాని శూలం వూడి రాలేదు. అప్పుడు చేసేదిలేక కొర్రు మొదలు నరికివేశారు. మిగిలిన కొర్రు కంఠంలో అలాగే వుండిపోయింది మునికి. అంచేత అవాళనించీ మణిమాండవ్యుడు అన్నారతణ్ణి.

తరవాతకూడా ఘోరమైన తపస్సుచేశాడు మణిమాండవ్యుడు. లోకాలు యావత్తూ నిరాఘాటంగా తిరిగి వచ్చేవాడు. ఒకనాడు యమలోకానికి వెళ్ళాడు. "ఏం పాపం చేశానని కొరతమీద అంత కఠినశిక్ష విధించావు నాకు ?" అని అడిగాడు యముణ్ణి. "చిన్నప్పుడు తూరీగలు పట్టి ముల్లు గుచ్చావు. దాని ఫలమే అనుభవించావు. చేసిం దెలా తప్పుతుంది ?" అన్నాడు యముడు.

"ఆ మాత్రం దానికి ఇంత కఠినశిక్షా ?" అంటూ ఉగ్రుడయాడు మాండవ్యుడు. "బాల్యంలో, అజ్ఞానంలో చేసినదానికి తగని శిక్ష వేశావు. అందుకని నరలోకంలో శూద్రయోనిలో పుడతావు" అంటూ శాపం పెట్టాడు యముణ్ణి. "ఇదిగో, ఇవాళనించీ పద్నాలుగేళ్ళు దాటని పసివాళ్ళు ఏం చేసినా పాపం తగలకూడదు వాళ్ళకి. అంతవరకూ వాళ్ళకి ఎవరు ఏం నష్టం కలిగించినా పాపం చుట్టుకుంటుంది. ఇది నా శాసనం" అన్నాడు. ఆనాటి మాండవ్యముని శాపంవల్లనే విదురుడై పుట్టాడు యముడు.

—*—

ఆ ది ప ర్వ ం

ఐదో ఆశ్వాసం

ధృతరాష్ట్రుడూ పాండురాజూ భీష్ముడి రక్షణకింద ప్రయోజకు లౌతున్నారు. ఉపనయనం జరిగింది. విద్యాభ్యాసం ముగిసింది. రాజ విద్యలూ పూర్తయాయి. విదురుడూ విద్యావంతుడై కలిసివచ్చాడు. ఏ కొరతా లేదు వాళ్ళకి.

భీష్ముడి ఆధిపత్యం కింద దేదీప్యమానంగా వుంది రాజ్యం. ఉత్తరకురుభూములకంటే సుభిక్షంగా వుంది కురుదేశం. ధర్మం నాలుగు కాళ్ళమీద నడిచింది. అదునికి వానలు కురిశాయి పాడీ పంటా సమృద్ధిగా వుంది. నిత్యకల్యాణం పచ్చతోరణంగా వుంది దేశం. ఈతిబాధలు లేనేలేవు ప్రజల్లో పరస్పరసహాయమూ, సహృదయతా అధికమయాయి. ఆచారవంతులయిన బ్రాహ్మల ఇళ్ళల్లోనూ, పుణ్యప్రదేశాల్లోనూ వేదాధ్యయనమూ, వషట్, స్వాహా, స్వధా, స్వస్తి శబ్దాలూ, మంగళవాద్యాలూ, ఉత్సవాల కలకలాలూ వినపడుతూ వుండేవి. చెప్పేదేముంది, భూలోక స్వర్గంగా వుండేది హస్తినాపురం.

ధృతరాష్ట్రుడు పుట్టుగుడ్డి కావడంచేత పాండురాజే రాజు. భీష్ముడి ధనుర్బాణాలూ, విదురుడి విద్యాబుద్ధులూ పెట్టనికోటలా వున్నాయి రాజ్యానికి. శత్రురాజులు అడుగులికి మడుగు లొత్తుతూ వుంటే దేవేంద్రవైభవంగా వుండేది హస్తినాపురం సింహాసనం.

గాంధారి

ధృతరాష్ట్రుడికి పెళ్ళిఈడు వచ్చింది. విదురుడితో ఆలో చించాడు భీష్ముడు. "కౌరవవంశం నాశనం కాకుండా నిలబెట్టాడు

సోదరుడు వ్యాసుడు. ఇది తామరతంపరగా వృద్ధిపొందడం కళ్ళ వేడుకగా చూడాలని వుంది నాకు. కుమారుడు ధృతరాష్ట్రుడి పెళ్ళి కావాలిప్పుడు. గాంధార దేశం రాజు సుబలుడు. అతడి కూతురు గాంధారి మనవాడికి తగినపిల్ల అని వింటున్నాను. వందమంది కుమాళ్ళు కలిగేట్టు వరంకూడా పొందిందట ఆ పిల్ల. సుబలుడు మనతో సంబంధానికి తగినవెయ్యి" అన్నాడు. "చక్కని ఆలోచన" అని తలవూపాడు విదురుడు.

అనుభవం కల వృద్ధజనాన్ని గాంధార దేశం పంపారు. కౌరవరాజులతో సంబంధంకంటే కావలిసిం దేముంది" అంటూ అంగీకరించాడు సుబలుడు. వెంటనే వాగ్దానమూ చేశాడు. గాంధారం రాజబంధువులుమాత్రం గుసగుసలాడారు. "రత్నంలాంటి పిల్లని పుట్టుగుడ్డికి కట్టిపెట్టడ మేమిటి?" "శరీర మంతటికీ శిరస్సు ప్రధానం. శిరస్సంతటికీ కళ్ళే ముఖ్యం. అలాంటి కళ్ళు లేవు. ఈ వొక్కటీ తప్పిస్తే, ఇంతటి వరుడు దొరకడం దుర్లభం"అన్నారు.

ఇవన్నీ ఆ నోటా, ఈ నోటా విందె గాంధారి. తండ్రి "అవును" అన్నప్పుడే తాను ధృతరాష్ట్రుని భార్య నయిపోయా నను కుంది. అతణ్ణే తప్ప మరొకర్ని పెళ్ళాడ నసీ, భర్తకి లేని దృష్టి తనకి మాత్రం ఎందుకనీ నిశ్చయించుకుంది. అవాళనుండీ రెండుకళ్ళకీ గంతలు కట్టుకుంది. కళ్ళుండీ అంధురాలయింది.

మంచిరోజు చూసి గాంధారి సోదరుడు శకుని ఆమెని తీసుకుని హాస్తినాపురం వచ్చాడు. గాంధారీ ధృతరాష్ట్రుల వివాహం దివ్యంగా జరిగిపోయింది. ఆమెతోపాటు ఆమె చెల్లెళ్ళు సత్యవ్రతా సత్యసేనా సుధేష్ణా సంహితా తేజశ్శ్రవా సుశ్రవా నికృతీ శుభా సంభవా దశార్ణా అని మరి పదిమంది కన్యల్ని ఒకే లగ్నంలో పెళ్ళిచేసుకున్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. అంతతోనూ ఆగిపోలేదు. దేశంలో అందమైన కన్యల్ని ఎంచి ఎంచి తీసుకొచ్చాడు భీష్ముడు. ఇలా వందమందిని పెళ్ళాడాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

అంతలో పాండురాజుకూడా చక్కని బుద్ధిమంతుడై ప్రయో జకు డయాడు. వేదాలూ, వేదాంగాలూ, శాస్త్రాలూ, పురాణాలూ కూలంకషంగా అభ్యసించాడు. కత్తీ, ఈటే, ధనుస్సూ-ఆయుధవిద్య లన్నింటిలోనూ గడితేరాడు. గుర్రం, ఏనుగూ—వీటిమీద స్వారీ చేయడంలో మొనగాడనిపించుకున్నాడు. విశాలమూ, ఉన్నతమూ ఐన వక్షస్థలమూ, కండలుతిరిగిన దీర్ఘబాహువులూ—అతడి మిసమిస లాడుతున్న యవ్వనం చూసి తలపంకించేవాడు భీష్ముడు. "మావంశం ఇతడివల్లే వన్నె కెక్కాలి" అనుకునేవాడు. అతడికోసం పిల్లనీ వెద కడం ప్రారంభించాడు.

కుంతి

ఇంతలో కుంతిభోజుడు తన పెంపుడు కూతురు పృథకి స్వయం వరం చాటించాడు. పృథ యాదవరాజు శూరసేనుడి పెద్దకూతురు. వసుదేవుడి చెల్లెలు. కుంతిభోజుడు శూరుడి మేనత్తకొడుకు. అతడికి సంతానం లేక పృథని పెంచుకున్నాడు. కుంతిభోజుడు పెంచుకోవడం చేత పృథకి కుంతి అనీ పేరువచ్చింది. కుంతిభోజుడి ఇంట పెరుగుతూ ఆయన ఆదేశం ప్రకారం బ్రాహ్మలకీ అతిథులికీ సంతృప్తిగా భోజ నాలూ అవీ సమకూరుస్తూ వుండేది కుంతి.

ఒకనాడు దూర్వాసముని అతిథిగా వచ్చాడు. ఆయన కోరిన పిండివంటలతోనూ వాటితోనూ సుష్టుకృతుగా భోజనంపెట్టి సేవ చేసింది కుంది.ఎంతో సంతోషించాడు ముని. దానికి ప్రతిఫలంగా వొక మహామంత్రం ఉపదేశించాడు. "ఈ మంత్రంవల్ల ఆపద్ధర్మంగా, ఏ దేవతని కోరితే ఆ దేవత వస్తాడు నీ దగ్గిరికి. నువ్వు ఎలాంటి కొడుకు కావాలంటే అలాంటి కొడుకుని ప్రసాదిస్తాడు" అని చెప్పి వెళ్ళాడు.

కుంతి వసుదేవుల తల్లి మారిష.

మంత్రశక్తి పరీక్షించాలని కుతూహలపడింది కుంతి. నదికి వెళ్ళింది. స్నానం చేసింది. మంత్రం జపించింది. సూర్యుడికి అర్ఘ్యం ఇచ్చింది. "నీలాంటి కొడుకు కావాలి" అంటూ మొక్కింది. తిరుగు లేంది మునిమంత్రం. నవయువ్వనుడై వచ్చి ఎదట నుంచున్నాడు సూర్యుడు. కన్యాచాపల్యం వల్ల పిలిచిందే కాని చూసి తెల్లపోయింది కుంతి. భయం, తొట్రుపాటూ, సిగ్గూ, ఆశ్చర్యం — సతమతమైపోతూ వుంది. "భయపడకు" అన్నాడు నవ్వుతూ సూర్యుడు. "నీ కోరిక తీర్చడానికే వచ్చాను" అన్నాడు. సిగ్గుతో ముడుచుకుపోతోంది కుంతి. "అజ్ఞానంవల్ల అపరాధం చేశాను. క్షమించండి" అంటూ తలవంచుకుంది. "మహారుషి మంత్రం పరీక్షించాలని ఉబలాటపడ్డాను. ఆడది అపరాధం చేసినా ఆదరించడం ధర్మం" అంటూ చేతులు జోడించింది. "అవును, రుషి మంత్రం అమోఘమైంది. నా రాక వృథ కాకూడదు. నీ కోర్కె తీర్చే వెళతాను" అన్నాడు సూర్యుడు. "వద్దు. తెలియక కోరరాని కోర్కె కోరాను. కన్యని. నేను గర్భవతినే ఐతే తల్లిదండ్రులికి తలవంపులు. చుట్టాలలో నగుబాట్లు" అంటూ వేడుకుంది కుంతి. "ఆ సంకోచం అక్కరలేదు. నీ కన్యాత్వం చెడకండా వర మిస్తాను" అంటూ ఆమెని సందిటిలోకి లాక్కున్నాడు సూర్యుడు. *

తేజోవంతుడైన కొడుకు పుట్టాడు. కుంతీకన్యకి. అతడే కర్ణుడు. శరీరానికి సహజమైన కవచమూ, చెవులికి కుండలాలూ కలిగి రెండో సూర్యుడిలా ప్రకాశిస్తున్నాడు కర్ణుడు. కొడుకుని చూసి సంతోషంకంటే దుఃఖమే హెచ్చయింది కుంతికి. "దూర్వాసుడు రావడమేమిటి ? వచ్చినా వరమివ్వడ మేమిటి ? కన్యకి నాకు కొడుకు పుట్టడ మేమిటి ? అయ్యో, ఏం దారి ?" చివరికి కుమారుణ్ణి

---

* కుంతిని సూర్యుడు కలిసినదినం మాఘ శుక్ల సౌమ్యమి,

వారత్నాల పెట్టెలో పెట్టింది వెళ్ళి నదీప్రవాహంలో విడిచి పెట్టింది. నదీప్రవాహంతో ఆమె కన్నీళ్ళూ ప్రవహించాయి.

నదిలో కొట్టుకుపోతున్న కర్ణుడు చంపానగరంలో సూతుడు అతిరథుడు • భార్యతో నదికి వచ్చి కర్ణుణ్ణి చూశాడు. పెట్టెతో కూడా పట్టుకుపోయి తన భార్య రాధ చేతిలో పెట్టాడు. నిరుపేదకి నిక్షేపం దొరికింది. కన్న తల్లిలా చన్నులూ చేపాయి రాధకి. కుంతి కడుపులో పుట్టి రాధ కొడుకై సూతుడింట పెరిగాడు కర్ణుడు. వసువులతో అంటే రత్నాలతో రావడంచేతా, వసువర్మం అంటే బంగారు కవచం వుండడంచేతా వసుషేణుడని పేరు పెట్టారు.

ఇది కుంతి కన్యానాటి కథ. ఇప్పుడామె స్వయంవరం చాటించాడు కుంతిభోజుడు. దేశదేశాల రాజులూ వచ్చారు. పాండురాజూ వెళ్ళాడు. అందరిలోనూ పాండురాజునే వరించింది కుంతి. కుంతీ పాండురాజుల వివాహం ఎంతో వైభవంగా జరిగింది. తరవాత మద్ర దేశంరాజు శల్యుడి చెల్లెలు మాద్రినికూడా తెచ్చి పాండురాజుకి పెళ్ళిచేశాడు భీష్ముడు.

పాండురాజు

పాండురాజు ప్రతాపానికి పట్టపగ్గాలు లేవిప్పుడు. వీరుడన్న వాణ్ణి ఎవణ్ణీ లక్ష్యపెట్టడాయన. చతురంగ బలాలు వెంటవేసుకుని దిగ్విజయానికి బయల్దేరాడు. అతడి సైన్యాల బరువుకి భూమిని మోస్తున్న ఆదిశేషుడి పడగలమీది మణులు చెదిరినట్టయాయి. మదపు ఏనుగులమీద రెపరెప లాడుతున్న పతాకాల గాలికి మేఘాలు పటాపంచలై నట్టయాయి.

• అతిరథుడు దీర్ఘతముడివల్ల బలరాజు రాణి గర్భంలో కలిగిన అంగుడి పద్నాలుగో తరంవాడు జయద్రథుడు, ఇతడు బ్రాహ్మణ స్త్రీకి క్షత్రియుడికీ పుట్టిన ఒక కన్యని పెళ్లాడాడు. (బ్రాహ్మణ స్త్రీకీ క్షత్రియుడికీ పుట్టిన వాళ్ళని సూతులంటారని మనుస్మృతి.) ఈ సూతకన్యకి పుట్టిన మున్మనమడి కొడుకు సత్యకర్ముడు. సత్యకర్ముడికొడుకు అతిరథుడు. వి. పు.

ఇలా దండెత్తి తూర్పు పడమర్లూ, ఉత్తర దక్షిణాలూ—అన్ని దిక్కులా రాజుల్ని జయించుకు వచ్చాడు పాండురాజు. అతడి ధాటికి గడగడ లాడని రాజు లేడు. అతడి అనుగ్రహంకోసం కానుకలతో కాళ్ళమీద పడనివాడూ లేడు. ఏనుగులూ, గుర్రాలూ, అందమైన ఆడవాళ్ళూ, మేకలూ, గొర్రెలూ, ఆవులూ, గేదెలూ - వేలకొలదీ నజరానా లిచ్చారు దేశదేశాల రాజులు. ఈ దిగ్విజయంవల్ల వెండి, బంగారం, నవరత్నాలూ వొక లక్ష ఏనుగుల మీద హస్తినాపురం వచ్చాయి. కౌరవు లంటే గజగజలాడింది ప్రపంచం. పాండురాజు పేరు చెబితే సింహస్వప్నం.

ఇలా తెచ్చిన ధనరాసులు అన్నగారి ముందు పెట్టాడు పాండురాజు. భీష్ముడికీ, సత్యవతికీ, తల్లులికీ, విదురుడికీ, తదితర స్నేహితులికీ రకరకాల విలువైన వస్తువులు పంచిపెట్టాడు. తమ్ముడు తెచ్చిన ధనంతో వంద అశ్వమేధాలు చేశాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

అడకువతో అన్నగారినీ, అడిగిందల్లా చేసిపెట్టి బంధువుల్నీ, అనుకూల్యంతో స్నేహితుల్నీ ఆకర్షించాడు పాండురాజు. యోగ్యత వల్ల విద్వాంసుల్ని మెప్పించేవాడు. దయతో దీనుల్ని సంతోష పెట్టేవాడు. అభయ మిచ్చి ప్రజల్ని రంజింపజేసేవాడు. పూరు చక్రవర్తీ భరత సార్వభౌముడూ కురుమహారాజూ మొదలైన వాళ్ళతో సమానుడని అతణ్ణి పొగిడింది లోకం.

అంతేకాదు, రకరకాల వేడుకల్లో పాల్గొనేవాడు పాండురాజు. కామవిలాసాల్తో కాలక్షేపం చేసేవాడు. వేటంటే ఇహ చెప్పనే అక్కర్లేదు. చెవి కోసుకునేవాడు. ఓసారి హిమాలయం దక్షిణలోయల్లో విహారానికి బయల్దేరాడు. కుంతినీ, మాద్రినీ వెంటపెట్టుకున్నాడు. రెండు ఆడఏనుగుల మధ్య మదపుటేనుగులాగ వాళ్ళతో క్రీడిస్తూ, అడవిమృగాలు వేటాడుతూ కాలక్షేపం చేస్తున్నాడు. కావలసిన వన్నీ హస్తినాపురంనించి తమ్ముడికి పంపుతూ వుండేవాడు ధృతరాష్ట్రుడు. భోజనసామగ్రీ, తెల్ల

మతతలూ, పూలమాలలూ, చందనం మొదలైన పరిమళద్రవ్యాలూ అవీ సకాలంలో అందుతూ వుండేవి. ఏ లోపమూ లేకండా స్వేచ్ఛగా వనవిహారం చేస్తున్నాడు పాండురాజు. తెల్లవారి తే ఎన్నో మృగాలు చంపుతూ వుండేవాడు. వేటలో విసుపూ, విరామం వుండేదికాదు.

ఒకనాడు వేటలో ఏ జంతువూ కనబడలే దతడికి. తిరిగి తిరిగి విసిగిపోయాడు. తమకమూ హెచ్చయింది. ఉత్తిచేత్తో రావడంకంటే వేటగాడికి మరో అవమానం లేదు. ఇంతలో జత కడుతూ పారవశ్యంలో వున్న లేడిజంట కంటపడింది కనపడడమే తరవాయి. ఐదు బాణాలు వేసి రెంటిని పడగొట్టాడు పాండురాజు. చిత్రం! పోతూపోతూవున్న ప్రాణాలతో మనుష్యభాషలో మాటాడింది మగలేడి. "ఆః! ఎంతపని చేశావయ్యా!" అంది. "ఋషి దంపతులం మేము కిందము డంటారు నన్ను. లేళ్ళసంభోగంచూసి అలాంటి సంభోగానికి కుతూహలపడ్డాము. లేళ్ళరూపం ధరించాము. రాజువి నువ్వు. వేటలో జంతువుల్ని చంపడం పాపంలేదే అనుకో నీకు. ఐనా, పరిగెత్తలేనివాటినీ, సంభోగంలో శరీరం తెలీనిస్థితిలో వున్నవాటినీ, ప్రసవిస్తూ వున్నవాటినీ, రోగంతో వున్నవాటినీ కొట్టకూడదుకదా! అబ్బా! మాంసాహారమే వృత్తిగా పెట్టుకున్న ఎరకలవాళ్ళుసహా ఇంత నిష్ఠురానికి తెగించరే! ధర్మం తప్పని మహారాజులు భరతుడూ మొదలైనవాళ్ళు పుట్టిన వంశంలో పుట్టావు. ఈమాత్రం తెలుసుకోలేక పోయావు. ఏ మనాలి నిన్ను!" అంటూ మూల్గింది.

"అదే మన్నమాట!" అన్నాడు కించపడుతూనే పాండురాజు. "నమ్మించి చంపకూడదు. మోసంచేసి చంపకూడదు. అంతేకానీ, వేటకి వచ్చి మృగాన్ని చూసి వొదిలిపెట్టడం ఎలాగ? శత్రువునన్నా విడిచిపెడతాడు, కాని కంటపడ్డ జంతువు వొదిలి పెట్టలేడు క్షత్రియుడు.

"లోగడ అగస్త్యముని రోజూ లేడిమాంసంతోనే తద్దినం పెట్టేవాడు. అంచేత లేడిని చంపితే పాపం లేదని శాసించాడాయన. ఇందులో నా దోషమేముందని వూరికే నిందిస్తావు నన్ను !" అన్నాడు.

బాణాలు ఇటునుండి అటు దూసుకుపోయి వున్నాయి కిందముడికి. దుర్భరంగా వుంది మరణవేదన. "ప్రాణు లందరికీ సంగమం సహజమైంది, ఇష్టమైంది. అలాంటి సంగమ సుఖంలో వున్నప్పుడు, మమ్మల్ని నిరపరాధుల్ని నిష్కారణంగా సంహరించావు. అంచేత నువ్వూ నీ భార్యతో సంగమించినప్పుడు మరణిస్తావు. నీ వెనక నీగతే నీ భార్యకీ పడుతుంది" అని శాపంపెట్టి మరణించాడు.

కొయ్యబారిపోయి నుంచుండిపోయాడు పాండురాజు. తల వంచుకున్నాడు. ధనుర్బాణాలు కింద పడవేశాడు. దుఃఖం కంఠాగ్రమైంది. నిస్పృహా వైరాగ్యమూ మొలకలెత్తాయి. "ఎంత వాళ్ళమైతేమాత్రం ఏం లాభం! చేసినకర్మ అనుభవించవలిసిందే" అనుకున్నాడు. "కామలాలసత్వం వల్లనే అకాలమరణం పాలబడ్డాడు మా తండ్రి. వ్యాసముని లేకపోతే మా వంశమే నిలిచేది కాదేమో! ఆ మహాత్ముడికి జన్మించాను. వేళ్ళమీద గణింపవలిసిన వాణ్ణనిపించుకున్నాను. ఎంతయినా ఇవాళ ఈ ఆపకీర్తి మెడ చుట్టుకుంది" అంటూ దుఃఖపడ్డాడు. "ఇక ఈ వైభవాలతో ఏం ప్రయోజనం! నా పనేదో ఇవాళతోఐపోయింది. సర్వసంగపరిత్యాగం చేస్తాను మునివృత్తి అవలంబిస్తాను. ధనుర్బాణాలు వొదిలిపెడతాను. హింసకి స్వస్తి చెపుతున్నాను. ఇకముందు అహింసే నా వ్రతం. రోజుకో చెట్టుదగ్గిర ఒక్క పండుమాత్రం భిక్షగా పుచ్చుకుంటాను. దొరకనిరోజు ఉపవాసం చేస్తాను చెట్టుకిందే నా నివాస మిక. నేల మీది ధూళే నా వస్త్రం. నిందా స్తుతీ, సంతోషం దుఃఖం, చలీ ఉష్ణం, చావూ బతుకూ — ఇవన్నీ ఏం చేస్తాయి నన్ను !" అనీ నిశ్చయించుకున్నాడు.

భార్యల్ని పిలిచి "హ స్తినాపురం వెళ్ళిపొం డ" న్నాడు. "నాతోకూడా మీరూ ఎందుకు బాధపడతారు? ఇంటికి పోయి సుఖపడండి. నేను తపస్సుకు వెళ్ళిపోయానని అన్నగారితో చెప్పండి. తల్లులతోనూ, భీష్ముడు బాబయ్యగారితోనూ, తమ్ముడు విదురుడితోనూ నా సంకల్పం చెప్పండి. విచారించకండి" అన్నాడు.

గోలుగోలు మన్నారు కుంతీ, మాద్రినీ "వద్దు ఇంత నిష్ఠురానికి పూనుకోకండి" అంటూ కాళ్ళమీదపడ్డారు. "మమ్మల్ని వొదిలి వెళితే మీ ఎదటే ప్రాణాలు వొదిలిపెడతాము. మీరు లేకండా బతకలేము. మునివృత్తే కావాలంటే ఆశ్రమం కట్టుకుందాం అందులో తపస్సు చేసుకోవచ్చు మీరు మేము కని పెట్టుకు జీవిస్తాము. ఈ మాత్రం సేవచేయడానికి అనుగ్రహించండి" అన్నారు. జాలిగా ఏడ్చారు

ఆలోచించాడు పాండురాజు. "సరి,ఐతే అలాగే కానియ్యండి" అన్నాడు. "వానప్రస్థాశ్రమం గడుపుతాను. చెట్టునారలు కట్టుకుంటాను. కందమూలాలతో కడుపునింపుకుంటాను" అన్నాడు. తన దగ్గిర వున్న ధనమూ, రత్నాభరణాలూ, ఏనుగులూ, గుర్రాలూ, ఆవులూ, ధాన్యాలూ సీదాగా తగినవాళ్ళని పిలిచి దానంచేశాడు. అన్నగార్కి పంపవలిసిన వస్తువులు హస్తినాపురం పంపివేశాడు. భార్యలూ, తానూ నారలు కట్టుకున్నారు. సన్యాసి వేషాలతో ఉత్తరంగా కాలినడకని బయల్దేరారు.

నాగపర్వత మెక్కారు. కుబేరుడితోట చైత్రరథం గడిచారు. హిమాలయం దాటారు. గంధమాదన పర్వత మెక్కారు. దేవతలూ, సిద్ధులూ నివసించే ఆ పర్వతంమీద కొంతకాల మున్నారు. అక్కడనుండి ఇంద్రద్యుమ్న సరోవరం వెళ్ళారు. అది దాటి హంసకూటం వెళ్లారు. అక్కడినుండి మునులతో కలిసి శతశృంగపర్వతం వెళ్ళాడు. దాని ఉత్తరభాగంలో ఘోరమైన తపస్సు చేశాడు పాండురాజు. మహామునులుసహా ఆయనతపస్సుకి ముక్కుమీద

వేలు పెట్టుకున్నారు. ఆ తపస్సులో ఆయన బ్రహ్మర్షులతో సమాను డయాడు.

విమానాలమీద దేవతలు వస్తూపోయే మార్గంలో వుంది శతశృంగం. ఆ దారిని వొకనాడు వేలాది మునులు అనాయాసంగా ఉత్తరాభిముఖులై ఊర్ధ్వలోకానికి పోతున్నారు. చూసి, "ఎక్కడికి మీ ప్రయాణం?" అని ప్రశ్నించాడు పాండురాజు. "బ్రహ్మ లోకానికి" అన్నారు మునులు. "ఇవాళ అమావాస్య కదా! మహర్షులూ, పితృదేవతలూ బ్రహ్మకొలువుకి వెళ్లే దిన మిది" అన్నారు. వాళ్ల వెంట సమ విషమ ప్రదేశాల్లోపడి తానుకూడా భార్యలతో ప్రయాణమయాడు పాండురాజు.

"పువ్వులాంటి లేతవాళ్ళు వీళ్ళు. మానవమాత్రులు అడుగు పెట్టలేని మార్గమిది. దేవతలుమాత్రం సంచరించదగ్గ దారులు. మీరు రాకూడదు. అందులోనూ సంతానం లేనివాడివి నువ్వు. స్వర్గాని కెలా బయల్దేరావు?" అంటూ నిరాకరించారు మునులు.

"అవును, మునులైనా సంతానం లేనివాళ్లకి స్వర్గంలో ప్రవేశం లేదు. అందుకనే కొడుకులు లేనివాళ్లకి గతుల్లే వన్నాయి వేదాలు. నాకేమో సంతానయోగ్యత లేదు. ఏందారి?" అని విచారిస్తూ కూచున్నాడు పాండురాజు. చూసి జాలిపడ్డారు మునులు. యోగదృష్టితో భవిష్యత్తు చూశారు. "నిరాశ చేసు కోకు. లోకోత్తరులైన కొడుకులు కలుగుతారు. యముడూ, వాయువూ, ఇంద్రుడూ, అశ్వినిదేవతలూ—వీళ్ల దయవల్ల అక్షయ మైన పుణ్యలోకా లున్నాయి నీకు. ప్రయత్నించు. విచారించకు" అని చెప్పారు.

మునులైతే చెప్పారు, కాని అది జరగడమెలాగ? పరిపరి విధాలా పోతున్నది పాండురాజు మనస్సు. "దేవరుణం, రుషి రుణం, పితృరుణం, మనుష్యరుణం ఈ నాలుగు రుణాలూ తీర్చు కుని శైటపడాలి దేహి. యథాకాలంలో చెయ్యవలసినవి చేసి,

ఈ రుణాలు వొదిలించుకోనివాడికి పుణ్యాలోకాలు లేవు. యజ్ఞాలూ వాటివల్ల దేవరుణం తీరుతుంది. తపస్సూ, వేదాధ్యయనం, బ్రహ్మ చర్యం — వీటివల్ల రుషుల రుణం తీరుతుంది నిజం చెప్పడం, న్యాయంగా ధనార్జన చెయ్యడం - వీటివల్ల మనుష్యరుణం తీరు తుంది. తద్దినాలవల్లా, కుమాళ్ళని కనడంవల్లా పితృరుణం తీరు తుంది. వీటిలో పితృరుణం తప్ప తక్కిన మూడూ తీర్చుకున్నాను నేను. నా శరీరంతోనే ఈ మూడురుణాలూ నశిస్తాయి. ఒక్క పితరుల అప్పుమాత్రం వొదలదు నన్ను. కిందముడి శాపంవల్ల సంతానయోగ్యత లేదు నాకు. ఏమిటి సాధనం ?" ఎప్పుడూ ఇదే విచార మతడికి. ఒకనాడు కుంతితో ఆలోచించాడు. "దాన ధర్మాలూ, తపస్సులూ, యజ్ఞాలూ - ఏం చేసినా సంతానం లేని వాళ్ళకి స్వర్గం లేదు. సంతానం లేనప్పుడు చచ్చినా బతికినా వొకటే నేను. ఇహమూ వుండదు, పరమూ వుండదు నాకు. అంచేత, ధర్మం చెడకండా మనకి సంతానం కలిగే మార్గం చూడాలి. నా ధర్మానికి తోడైన దానివి నువ్వు. నువ్వే ఏదన్నా ఉపాయ మాలోచించాలి.

"ఔరసుడూ, క్షేత్రజుడూ, దత్తుడూ, కృత్రిముడూ, గూఢోత్పన్నుడూ, అపవిద్ధుడూ, అని కొడుకులు ఆరువిధాలు. తనకి ధర్మపత్ని గర్భంలో పుట్టినవాడు ఔరసుడు. ఏర్పాటు ప్రకారం ఇతర్లవల్ల భార్యకి పుట్టినవాడు క్షేత్రజుడు. తలిదండ్రులు పెంపకం ఇచ్చినవాడు దత్తుడు. అభిమాన పుత్రుడు కృత్రిముడు. తనకి తెలియకండా భార్యకి ఇతర్లవల్ల పుట్టినవాడు గూఢోత్పన్నుడు. కన్నవాళ్ళు వొదిలిపెడితే వచ్చి చేరినవాడు అపవిద్ధుడు. ఈ ఆరు గురూ ఆస్తికీ, బంధుత్వానికీ అర్హులు. వీళ్ళుకాక కానీనుడూ, సహోఢుడూ, క్రీతుడూ, పౌనర్భవుడూ, స్వయందత్తుడూ, పార

* సూ. పుత్రా ఔరస క్షేత్రజ దత్త కృత్రిమ గూఢోత్పన్న పవిద్ధా రిక్థభాజ. గౌతమ ధర్మసూత్రాలు.

శవుడూ అని మరి ఆరువిధాల కుమారుళ్ళున్నారు. * పెళ్ళికాని కన్యకి రహస్యంగా పుట్టినవాడు కానీనుడు. అంటే, ఆ కన్యని పెళ్ళాడిన వాడికి వీడు కానీనపుత్రుడవుతాడు. వివాహకాలానికే భార్యాగర్భంలో వుండి తరవాత పుట్టినవాడు సహోఢుడు. కొని తెచ్చినవాడు క్రీతుడు. భర్త వొదిలిపెట్టేసినదానికి గాని, విధవకి కాని పుట్టినవాడు పౌనర్భవుడు. అంటే, ఎవళ్ళకి పుట్టిస్తే వాళ్ళకి పౌనర్భవకుమారుడౌతాడు. తనంత తాను వచ్చి పెంపుడుకొడుకైనవాడు స్వయందత్తుడు. బ్రాహ్మడికీ శూద్రస్త్రీకీ పుట్టినవాడు పారశవుడు. ఐతే, వీళ్ళు ఆరుగురూ బంధుకోటిలో చేరతారు. అంతే. దాయాదులు కాలేరు. అంటే ఆస్తిలో వీళ్ళకి హక్కు-భుక్తాలు వుండవు.

"ఔరసుడి తరవాత క్షేత్రజుడే ఉత్తముడు. అందులోనూ బావ మరదులవల్ల కలిగినవాడైతే మరి చెప్పనే అక్కరలేదు. ఇంతకీ చెప్పవచ్చిందేమంటే, క్షేత్రజుడైన కుమారుణ్ణి నువ్వు కనాలి. దాంతో, పున్నామనరకంనుండి తరించి పుణ్యలోకానికి వెళతాను నేను. జన్మతరిస్తుంది.

"నీ చెల్లెలు శ్రుతసేన ♦ భర్త, కేకయరాజు శారదండాయని ఏంజేశాడు! సంతానం కలిగించే శక్తి తనకి పోయింది. అపుడు మీ చెల్లెల్ని నియోగించి ఉత్తములవల్ల దుర్జయుడూ మొదలైన ముగ్గురు క్షేత్రజుల్ని కన్నాడు. ధర్మసమ్మతమైన ఈ ఆచారం అనాదినుండీ వస్తూనే వుంది మనకి. ఏమంటావు?" అన్నాడు.

"మీ అనుగ్రహం వుంటే సంతానానికి కొరత ఏమిటి మాకు" అంది కుంతి. "భరతవంశంలో మణిపూసవంటి మహారాజులు మీరు.

---

* చూ. అనుశాసనిక పర్వం రెండో ఆశ్వాసం.

♦ పృథా (కుంతి), శ్రుతదేవా, శ్రుతసేనా (శ్రుతకీర్తి), రాజాధిదేవి, శ్రుతశ్రవా ఈ ఐదుగురూ అక్క-చెల్లెళ్ళు. శ్రుతదేవ దంతవక్త్రుడి తల్లి. శ్రుతసేన కేకయుల తల్లి. రాజాధిదేవి వింద, అనువిందుల తల్లి. శ్రుతశ్రవ శిశుపాలుడి తల్లి.

మీ అంత మహనీయుడి భార్యలం మేము. పరపురుషుణ్ణి కల్లోఐనా ఎలా తలుస్తాము! ఈ సందర్భంలో వొక పురాణకథ జ్ఞాపకం వస్తు న్నది. చెపుతాను వినండి.

భ ద్ర క థ

"పూర్వం మన పౌరవవంశంలో వ్యుషితాశ్వుడు అని వొక రాజు వుండేవాడు. మంచి పరాక్రమవంతుడు దక్షుడు. దండయాత్రలు చేసి ప్రపంచ మంతా జయించాడు. నూరు అశ్వమేధాలూ చేశాడు. అతడి అశ్వమేధయాగంలో దేవేంద్రుడితో కూడా దేవ తలు స్వయంగా వచ్చి అందుకునేవారట హవ్యాలు. అతడి భార్య కాక్షీవంతుడి కూతురు భద్ర. భద్ర అంటే వ్యుషితాశ్వుడికి లోకం కనపడేది కాదు రాత్రింబగళ్లు ఆమెతోనే కామ క్రీడల్లో గడిపేవాడు. అతికామంవల్ల తుదకి క్షయరోగం అంకురించింది అతడికి. ఆ రోగంతోనే అతడు మరణించాడు.

"అప్పటికి సంతానం లేదు భద్రకి. తీరా భర్త మరణించడం తోనే జీవితమే అంధకారమైంది ఆమెకి. 'భర్తలేని బతుకు కంటే చావు నయం. నేనూ నీతోటే వస్తాను. లేదంటావా, నీదేహంతో నాకు సంతానమైనా కలిగించు' అంటూ భీష్మించుకు కూచుంది. దర్భలతో పక్క పరిచింది. భర్తశవం పట్టుకుని పడుకుంది.

"కొంతసేపటికి వ్యుషితాశ్వుడి శవంలోంచి వొక దివ్యవాణి వినపడింది. 'విచారించకు. గుణవంతులైన కుమాళ్ళు కలుగుతారు నీకు. తే. ఋతుమతివైన ఎనిమిదోదినం, లేదా పద్నాలుగోదినం శుచి స్నానం చేసి నన్ను తలుచుకుంటూ పడుకో.'

అలాగే చేసింది భద్ర. ముగ్గురు సాల్వులూ, నలుగురు మద్రులూ–ఇలా ఏడుగురు కొడుకులు కన్న దామె. అదేవిధంగా మీ అనుగ్రహం వల్లనే సంతానం కలగాలి మాకు. అంతేకాని మీకోసం సమర్పించిన ఈ శరీరం పరాయి మనిషిని ముట్టనివ్వడం మాత్రం జరగదు" అంది.

శ్వేతకేతు శాసనం

"అలా కాదు" అంటూ మళ్ళీ అందుకున్నాడు పాండురాజు. "పూర్వం స్త్రీలకి వొక అడ్డూ ఆపూ వుండేది కాదు. ఒక భర్త అని నియమం లేదు. ఎవళ్ళతో బడితే వాళ్ళతో సంభోగిస్తూ స్వేచ్ఛగా సంచరించేవాళ్ళు. ఉత్తర కురుభూముల్లో ఇప్పటికీ ఈ ఆచారమే అమల్లో వుంది.

"ఆ దినాల్లో ఉద్దాలకుడని వొక ఋషి వుండేవాడు. అతడి కుమారుడు శ్వేతకేతు, మహాతపశ్శాలి. ఒకనాడు వాళ్ళ ఆశ్రమానికి వొక బ్రాహ్మడు వచ్చాడు. ఋతుస్నానం చేసి కూచున్న శ్వేతకేతు తల్లిని * చూచి కామించాడతడు. కుమారుడూ, భర్తా చూస్తూ వుండగానే ఆమెని గుంజుకుపోయి ఆమెతో సంగమించాడు. చూసి సయించలేకపోయాడు శ్వేతకేతు. 'ఇందులో తప్పేముంది? ఇది సనాతనధర్మమే కదా!' అని సమర్థించాడు తండ్రి. 'కాదు దురాచారం' అన్నాడు శ్వేతకేతు. 'సనాతనమే ఐనా సవరించాలి. ఇవాళనుండీ నేను వ్యవస్థ చేస్తున్నాను. పరపురుషుడితో పోయే స్త్రీ పాపాత్మురాలౌతుంది. ఒక స్త్రీకి ఒకడే భర్త. భర్తని వొదిలి అన్యపురుషుడితో సంగమించే భార్యా, భార్యని వొదిలి అన్యస్త్రీతో పోయే భర్తా భ్రూణహత్య చేసిన పాపానికి పాల్పడతారు. ఐతే, సంతానంకోసం ఇంకో పురుషుడి దగ్గిరికి వెళ్ళమని భర్త ఆదేశిస్తే భార్య అంగీకరించాలి. అలా అంగీకరించని భార్యకికూడా భ్రూణహత్య చేసిన పాపం వస్తుంది. ఇది నా శాసనం' అంటూ శాసించాడు. సామర్థ్యంకల మహాపురుషుడు గనక శ్వేతకేతు శాసనం చిరస్థాయి ఐంది. భర్త నియోగించినపుడు భార్య కాదనకూడదు. భర్త అనుమతి లేనిపని చెయ్యడం, చెప్పింది చెయ్యక పోవడం - ఈ రెండూ దోషాలే అన్నాడు మనువు. అందుకనే, సుదాసు కుమారుడైన కల్మాషపాదుడి భార్య మద

---

* శ్వేతకేతుతల్లి కుశిక సుత.

యంతి భర్త చెప్పిన ప్రకారం వశిష్ఠుడి దగ్గరికి వెళ్ళింది. అశ్మకుణ్ణి కంది. నేనూ, మా అన్నయ్యా ఇలా పుట్టినవాళ్ళమే కదా మరి! అంచేత, విన్నావూ, కాదనకు. నా మాట మన్నించు" అంటూ బతిమాలాడు. దీనంగా రెండుచేతులూ దోయిలించాడు. ప్రాధేయపడ్డాడు.

మరి కాదనలేక పోయింది కుంతి. లోగడ దూర్వాసు డిచ్చిన మంత్రంమాట చెప్పింది. స్వర్గం వ్చోళ్ళో పడ్డట్టయింది పాండురాజుకి. "ఆ మంత్రానికి పని కలిగిందిప్పుడు. చెప్పండి. ఏ దేవతని కోరేది ?" అంది కుంతి. "దేవతల్లో ధర్మదేవత ప్రధానదేవత. ధర్మంమీదే లోకాలన్నీ ఆధారపడి వున్నాయి. అంచేత ధర్మదేవతని పిలు." అన్నాడు పాండురాజు.

ధర్మరాజు

సిద్ధపడింది కుంతి. శుచిస్నానం చేసింది. భర్తకి ప్రదక్షిణం చేసింది. స్థిరచిత్తనుతో దూర్వాసముని మంత్రం జపించింది. ధర్మదేవతని స్మరించింది. చిరునవ్వుతో ఎదట నుంచున్నాడు ధర్మదేవత. ఆమె అభిలాష ప్రకారం పుత్రదానం చేసి వెళ్ళాడు. గర్భవతి అయింది. కుంతి. ఒక సంవత్సరం నడిచింది.

అవాళ అష్టమి. జ్యేష్టానక్షత్రం. రవి మొదలైన గ్రహాలు మాంచి ఉచ్ఛలోనూ, శుభస్థానాల్లోనూ వున్నాయి. పగలు సరిగ్గా రెండు జాములవుడు సింహాలగ్నంలో కుమారుడు కలిగాడు కుంతికి. ఆ ముహూర్తంలో జగత్తులోని సర్వభూతాలూ సంతోషించి నట్టయింది. పాండురాజు ఆనందానికి మేర లేదింక. శతశృంగం మీది ఋషులు వచ్చి సంతోషంగా జాతకర్మలూ అవీ నిర్వహించారు. "కురువంశంలో రాజవుతాడు ఇతడు. ధర్మరక్షణ చేస్తాడు" అంటూ పలికింది ఆకాశవాణి. యుధిష్ఠిరుడు అని నామకరణం చేసింది. యుధిష్ఠిరుడే ధర్మరాజు.

---

* చూ : ఏడో ఆశ్వాసం కల్మాష పాదుడి కథ.

ఇక్కడ ఇలా వుంది. అక్కడ హస్తినాపురంలో గాంధారి చూలాలై రెండేళ్ళయింది. ఎప్పుడు ప్రసవిస్తానా, ఎప్పుడు కొడుకుల్ని చూస్తానా అంటూ తహతహ పడుతూ వుంది ఆమె. ఇంతలో కుంతికి కొడుకు పుట్టాడన్న వార్త వచ్చింది. మరీ భరించలేకపోయింది గాంధారి. రెండుచేతులతోనూ కడుపు బాదుకోవడం ప్రారంభించింది. దాంతో గర్భపాతమైపోయింది. తెలిసి పరిగెత్తుకు వచ్చాడు వ్యాసముని. "ఎంత బుద్ధిమాలినపని చేశావు? కడుపుదించుకోవలసినంతగతి ఏం పట్టింది నీకు?" అన్నాడు. "సరే, ఏం దేదో అయిపోయింది. ఈ మాంసఖండంలో వందమంది కుమారుళ్ళు కలుగుతారు. నా మాట నమ్ము. ఇప్పుడైనా దీన్ని భద్రంగా కాపాడు" అన్నాడు. ఆ మాంసపిండం నూట వొక్క ముక్కలుగా కోసాడు. "వీటిని విడివిడిగా నేతికుండల్లో పెట్టు. చన్నీళ్ళతో తడుపుతూ వుండు. వందమంది కొడుకులూ వొక కూతురూ పుడతారు" అని చెప్పి వెళ్ళిపోయాడు. వ్యాసుడు చెప్పినట్లు చేస్తూ కొడుకులకోసం రోజులు లెక్కపెడుతూ కూచున్నారు గాంధారీ, ధృతరాష్ట్రుడున్నూ.

భీముడు

కుంతిని మరో కుమారుణ్ణి కనమన్నాడు పాండురాజు. "ఈ కుమారుడు మాంచి బలవంతుడు కావాలి. అందుకని ఈసారి వాయుదేవుణ్ణి పిలు", అన్నాడు. మంత్రం జపించి వాయుదేవుణ్ణి పిలిచింది కుంతి. ఉత్తరక్షణంలో ప్రత్యక్షమయాడు వాయువు. యథాప్రకారం గర్భవతి అయింది కుంతి. సంవత్సరం నిండే సరికి వుక్కుగుండులాంటి కొడుకు పుట్టాడు. భీమసేనుడని అతణ్ణి పిలిచింది ఆకాశవాణి.

పదోనాడు కొడుకు నెత్తుకొని దేవాలయానికి బయల్దేరింది కుంతి. వెంట పాండురాజు నడుస్తున్నాడు. చేతిలోని బిడ్డ నూంచన మనుకుంది దారిపక్క గుహాలోంచి వొక పెద్దపులి. అమాం

తంగా మీాదికి వురికింది. "అమ్మో" అని కేకవేసింది కుంతి. తెలివి తప్పి పడి పోయింది. చేతిలోంచి జారి రాళ్ళమీాద పడ్డాడు పది దినాల పసిపాప భీమన్న. దగ్గిరికి వచ్చే లోపున మూాడు బాణాలతో పులిని పడగొట్టాను పాండురాజు చప్పున వచ్చి భార్యనీ, కొడుకునీ లేవనెత్తాను. చూాస్తే భీముడుపడ్డ ఒండరాళ్ళు గుండపిండయివున్నాయి. చెక్కు చెదరలేదు భీమన్న. చూాచి నాలిక కరుచుకున్నారు తల్లీ తండ్రీన్నీ.

మ ర్యో ధ న డు

ఇక్కడ భీముడు పుట్టినరోజే అక్కడ మాంసఖండాల్లో కలి అంశలో దుర్యోధనుడు పుట్టాడు గాంధారికి. ఇటు దుర్యోధనుడు పుడుతూవుంటే అటు క్రూరమృగాలు వికృతంగా అరిచాయి. నక్కలు వూళవేశాయి. పులుగుపిట్టలు ఘూాంకారాలు చేశాయి. గాడిదలు వోండ్రపెట్టాయి. దిక్కులు అదిరాయి. ఆకాశంమీాద సూర్యుడి తేజస్సు మాసినట్టయింది. రాజ్య మంతటా రక్తవర్షం కురిసింది. గడ గడ లాడారు ప్రజలు.

గాంధారి గర్భవతిగా వున్న దినాల్లో కోమటి పడుచు వొకామె ధృతరాష్ట్రుడి వుంపుడు కత్తెగా వుండేది. దుర్యోధనుడు పుట్టాక ఆమెకూ వొక కొడుకు పుట్టాడు. అతణ్ణి యుయుత్సు అని పిలిచాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

దుర్యోధనుడు పుట్టిన మర్నాడు గాంధారి మాంసఖండాల్లో దుశ్శాసనుడు పుట్టాడు. మర్నాడు దుస్సహుడు. ఆ మర్నాడు దుశ్శలుడు ఇలా రోజుకి వొక్కడు వరసగా జలసంధుడూ సముడూ సహుడూ విందుడూ అనువిందుడూ దుర్ధర్షుడూ సుబాహుడూ దుష్ప్రధర్షణుడూ దుర్మర్షణుడూ దుర్ముఖుడూ దుష్కర్ణుడూ కర్ణుడూ వివింశతీ వికర్ణుడూ శలుడూ సత్త్వుడూ సులోచనుడూ చిత్రుడూ ఉపచిత్రుడూ చిత్రాక్షుడూ చారుచిత్రుడూ శరాశనుడూ దుర్మదుడూ దుర్విగాహుడూ వివిత్సుడూ వికటాననుడూ ఊర్ణనాభుడూ సునా

భుడూ నందుడూ ఉపనందకుడు చిత్రబాణుడూ చిత్రవర్మ సువర్మ దుర్విమోచనుడు అయోబాహుడు మహాబాహుడు చిత్రాంగదుడు చిత్రకుండలుడు భీమవేగుడు భీమబలుడూ బలాకి బలవర్ధనుడు ఉగ్రాయుధుడు సుషేణుడు కుండధారుడు మహోదరుడూ చిత్రాయుధుడు నిషంగీ పాశీ బృందారకుడు దృఢవర్మ దృఢక్షత్రుడు సోమకీర్తి అనూదరుడు దృఢసంధుడు జరాసంధుడు సదుడు సువాక్కూ ఉగ్రశ్రవుడు ఉగ్రసేనుడు సేనానీ దుష్పరాజయుడు అపరాజితుడు కుండశాయీ విశాలాక్షుడు దురాధరుడు దృఢహస్తుడు సుహస్తుడు వాతవేగుడు సువర్చుడు ఆదిత్యకేతూ బహ్వాసీ నాగదత్తుడు ఉగ్రయాయీ కవచీ క్రథనుడు కుండుడు ధనుర్ధరుడు ఉగ్రుడు భీమరథుడు వీరబాహుడు అలోలుపుడు అభయుడు రౌద్రకర్ముడు దృఢరథాశ్రయుడు అనాధృష్యుడు కుండభేదీ విరావీ ప్రమథుడు ప్రమాథీ దీర్ఘరోముడు దీర్ఘబాహుడు వ్యూఢోరుడు కనకధ్వజుడు కుండాశీ విరజసుడు అని వంద మంది కుమారులూ దుస్సల అని వొక కూతురూ పుట్టారు.*

ఇల్లంతా పిల్లలతో కలకలలాడుతూ వుంటే బ్రహ్మానందంగా వుంది ధృతరాష్ట్రుడికి. కూతురు కలగడంతోటే దౌహిత్రులవల్లా ఉత్తమ గతులు కలుగుతాయికదా, అని మరింత సంతోషించాడతడు.

ఐతే, దుర్యోధనుడు పుట్టినపుడు పుట్టిన అపశకునాలు బంధువుల మనస్సులు కలతపెడుతూనే వున్నాయి. ఒకనాడు భీష్ముడూ విదురుడూ మొదలైన ముఖ్యబంధువులూ వాళ్ళూ వచ్చి ధృతరాష్ట్రుడితో ఏకాంతంగా సమావేశమయ్యారు. మన దుర్యోధనుడు పుట్టినపుడు ఎన్నో దుర్నిమిత్తాలు పుట్టాయి. తెలిసినవాళ్ళంతా ఇతడివల్ల జననాశనం జరుగుతుందని చెపుతున్నారు. కులానికీ, లోకానికీ నాశనహేతువు ఐనవాణ్ణి వొదులుకోవడం మంచిది. అవసరం వస్తే, కులం కోసం వొకణ్ణి త్యజించడానికి వెనకాడకూడదు.

---

* ఒడియా భారతకర్త సరళాదాసు ఈ వందమంది పేర్లకీ మొదటిఅక్షరం

అలాగే గ్రామం కోసం వొక కుటుంబా న్నయినా త్యజించాలి. తన వల్ల ప్రపంచానికి నష్టం కలుగుతుందంటే తానే ప్రపంచం వొదిలి పెట్టాలి. ఇదీ పెద్దల నిర్వచనం. అంచేత దుర్యోధనుణ్ణి పరిత్యజించాలని మా అభిప్రాయం. వీడు లేకపోయినా, ఎట్లాగూ నూరుమంది కుమాళ్ళు వుండనే వుంటారు నీకు" అన్నారు. ఈ సలహా నచ్చలేదు ధృతరాష్ట్రుడికి. పుత్ర వ్యామోహం బంధువుల హితోపదేశం వినకండా చేసింది. చేసేదిలేక తిరిగి వచ్చారు బంధువులు. అంతటితో ఆ ప్రయత్నం ఆగిపోయింది.

అర్జునుడు

"అన్నగారికి వందమంది కొడుకులు" ఈ వార్త విన్నాడు పాండురాజు. మనస్సు మనస్సులో లేదు. మళ్ళీ ఏకాంతంగా పిలిచాడు కుంతిని. "ధనమూ, సంతానమూ, విద్యా - ఇవి ఎంతవున్నా తృప్తికలగదు. ఇంకా కొడుకులు కావాలనే వుంది నాకు" అన్నాడు. "ఈ మారు దేవేంద్రుణ్ణి పిలు. దేవతలకి రాజు అతడు. అతణ్ణి మించిన కొడుకు కావాలి నాకు. వాడే మన వంశం నిలిపినవాడూ అవుతాడు" అన్నాడు. మళ్ళీ మంత్రం జపించింది కుంది. దేవేంద్రుణ్ణి పిలిచింది. నవమన్మథుడిలా వచ్చి నుంచున్నాడు దేవేంద్రుడు. ఆమెతో ఇష్టభోగా లనుభవించి వెళ్ళాడు. గర్భం నిలిచింది కుంతికి

ముల్లోకాలూ జయించే కొడుకు పుట్టాలి ఇదే తపన పాండురాజుకి మునీశ్వర్లని ప్రార్థించాడు. దివ్యమైన మంత్రోపదేశం పొందాడు. ఇంద్రుణ్ణి ధ్యానిస్తూ వొంటికాలుమీద తపస్సు చేశాడు. కుంతిచేత వ్రతాలూ అవీ చేయించాడు. తుదకి దేవేంద్రుడు ప్రత్యక్షమయాడు పాండురాజుకి. "నీ కోర్కె సఫలమౌతుంది. సందేహించకు" అంటూ చెప్పి వెళ్లాడు.

ఉత్తరఫల్గుని నాలుగో పాదంలో అపరదేవేంద్రుడు లాంటి కొడుకు పుట్టాడు కుంతికి. పూలవాన కురిసింది. స్వర్గదుందుభులు మోగాయి. అప్సరసలు నృత్యం చేశారు. కిన్నెర పడుచులూ,

కింపురుషస్త్రీలూ పాటలు పాడారు. సిద్ధులూ, విద్యాధరులూ వీణలు వాయించారు, పిల్లనక్రోలు వూదారు, మృదంగాలు మోయించారు ఋషులు ఆశీర్వాదాలు చేశారు. మరీచీ మొదలైన ప్రజాపతులూ, ధాతా మొదలైన పన్నెండుగురు సూర్యులూ, మృగవ్యాధుడూ మొదలైన రుద్రులూ, వరుణుడూ మొదలైన ఎనమండుగురు వసువులూ, భరద్వాజుడూ మొదలైన మహాఋషులూ, భీమసేనుడూ మొదలైన గంధర్వులూ, శేషుడూ మొదలైన మహానాగులూ, గరుత్మంతుడూ మొదలైన పక్షులూ, మేనకా మొదలైన అప్సరసలూ, అశ్వినీ దేవతలూ, విశ్వ దేవతలూ, * స్వర్గంలోని మహారాజులూ - యావన్మందీ బాలుణ్ణి చూడాలని దిగి వచ్చారు. మూడు లోకాల భూతరాసులూ వొకచోట సమావేశం కావడం చేత విశ్వనిర్మాణం జరిగిన తొలిరోజులా వుంది శతశృంగపర్వతం.

"పుట్టినవాడు అర్జునుడు" "కార్తవీర్యార్జునుణ్ణి మించిన వీరుడు." "ఇంద్రుణ్ణి గెలుస్తాడు." "ఖాండవం కాలుస్తాడు." "రాజులందరినీ వోడిస్తాడు" "ధర్మరాజుచేత రాజసూయం చేయిస్తాడు." "దేవతలచేత దివ్యాస్త్రాలు పుచ్చుకుంటాడు." "శత్రువులు లేకండా చేస్తాడు."

ఇలా మేఘగంభీరంగా వినిపిస్తోంది ఆకాశవాణి. ఇహ పాండురాజు సంతోషానికి అంతమే లేదు. త్రిమూర్తుల్లాంటి కొడుకులు ముగ్గురినీ చూస్తూ మురిసిపోయేవాడు. ముల్లోకాల రాజ్యాధికారమూ తనదే అనుకునేవాడు.

---

* విశ్వదేవతలు (విశ్వేదేవతలు) శ్రాద్ధసమయాల్లో పూజింపబడే దేవతలు. క్రతువూ దక్షుడూ వసువూ సత్యుడూ కాలుడూ కామ్యుడూ శుచీ రుచీ పురూరవుడూ ఆర్ద్రవుడూ అని వీళ్ళు పదిమంది.

ఇష్టి శ్రాద్ధాల్లో క్రతు దక్షుల్ని అష్టకశ్రాద్ధాల్లో కాల కామ్యుల్ని నాందీ శ్రాద్ధాల్లో శుచి రుచుల్ని పార్వణశ్రాద్ధాల్లో (తద్దినాల్లో) పురూరవ ఆర్ద్రవుల్ని ఆవాహనిస్తారు.

ఇదంతా చూసి మాద్రమాత్రం చిన్నబుచ్చుకునేది. "ముచ్చట తీరిన ముగ్గురు కుమారుళ్ళు కుంతికి. గాంధారి కడుపుపంట వందమంది నా ఖర్మమే కాలిపోయింది. గొడ్రాలు బతుకు నాది" అంటూ బాధ పడేది. ఒకనాడు వొంటరిగా వున్నప్పుడు మెల్లగా తన మనోవేదన చెప్పింది భర్తకి. "అవును. నేనూ అలాగే అనుకుంటాను." అన్నాడు పాండురాజు. "కుంతి తలుచుకుంటేనే కాని ఇది సాధ్యంకాదు నీకు" అని కుంతిని పిలిచాడు. మాద్రి అభిలాష చెప్పాడు. "దూర్వాసముని మంత్రం ఈమెకీ ఉపదేశించు. లోక కళ్యాణకారులు అశ్వినీ దేవతలు. * దేవతల వైద్యులు. ఆ మంత్రంతో వాళ్ళని పిలుస్తుంది" అన్నాడు.

నకుల సహాదేవులు

మాద్రికి మంత్రోపదేశం చేసింది కుంతి. మంత్రం జపించింది మాద్రి. అశ్వినీ దేవతలని ఆహ్వానించింది. సంతానదానం చేసి వెళ్ళారు అశ్వినీదేవతలు. సకాలంలో సంతానవతి ఐంది మాద్రి. సూర్య చంద్రుల్లాంటి కవలబిడ్డలు పుట్టారు వాళ్ళిద్దరికీ నకులుడూ, సహాదేవుడూ అని నామకరణం చేసింది ఆకాశవాణి.

పాండురాజుకి కొడుకులు పుట్టారన్న కబురు విన్నాడు కుంతి అన్న వసుదేవుడు. బావమరిదినీ, చెల్లెలినీ, మేనల్లుళ్ళనీ, చూసి రమ్మని కశ్యపుడనే తన పురోహితుణ్ణి పంపాడు. మేనల్లుళ్ళ కని ఎన్నో వస్తువులూ, రత్నభూషణాలూ, అవీ పంపాడు. కశ్యపుడు శత శృంగం వచ్చి పాండురాజుని చూశాడు. వసుదేవుడు చెప్పి పంపిన కుశల ప్రశ్నలు వినిపించాడు. వెంట తెచ్చిన సామగ్రి సమర్పించాడు. అక్కడే వుండి కుమారుళ్ళకి చౌలకర్మా, ఉపనయనమూ అదీ జరిగించాడు. వేదమూ, శాస్త్రాలూ, అవీ చదివించాడు.

---

* అశ్వినీ దేవతలు . నాసత్యుడూ, దస్రుడూ, నకులుడుతండ్రి నాసత్యుడు సహాదేవుడితండ్రి దస్రుడు

ఇంతలో వసంతకాలం వచ్చింది. అశోకాలు పుష్పించాయి. సంపెంగలు వికసించాయి. మోదుగులు పూశాయి. శతశృంగమంతా పూలకొండలా వుంది. పూలకోసం మూగుతున్నాయి తుమ్మెదలు. ఝుమ్మని రొద చేస్తున్నాయి. మామిడి చిగుళ్లు తిని కోయిలలు కుహూ కుహూ కూస్తున్నాయి. చందనంచెట్లమీదా, అగరువృక్షాల మీదా, తమాలవనాలమీదా, అరటితోటలమీదా, తామరచెరువులమీదా మెల్లమెల్లగా వీస్తున్నాది చల్లగాలి. ప్రజల హృదయాల్లో కొత్త కొత్తభావాలు రేకెత్తుతున్నాయి. ప్రియులు దగ్గరలేని పడుచులూ, భార్యలికి దూరంగావున్న భర్తలూ మాత్రం బాధపడుతున్నారు.

పాండురాజు మరణం

ఇలా సమ్మోహనంగా వున్న వసంతంలో మాద్రిమీద మనసు పెట్టుకున్నాడు పాండురాజు. వెయ్యికళ్ళతో కనిపెడుతూనే వుండేది కుంతి. అవాళ ఆశ్రమంలో అతిథుల భోజనాల ప్రయత్నంలో వుందామె. ముచ్చటగా ముస్తాబైంది మాద్రి. అపూర్వమైన శృంగారంతో వాయ్యారంగా వుంది. ఒంటిపాటుని చిక్కింది భర్తకి. జరగవలిసిందంతా జరిగింది.

కిందముడి శాపం మరిచిపోయాడు పాండురాజు. కామానికి లొంగిపోయాడు. వద్దంటూనే వుంది మాద్రి. తప్పించుకుపోవాలని పెనగులాడుతూనే వుంది. బలవంతంగా ఆమెతో సంభోగించాడు పాండురాజు. ఐపోయింది; నిండుప్రాణాలు నిలువునా ఎగిరిపోయాయి.

గోలుగోలు మంది మాద్రి. కుమారుళ్ళూ, కుంతీ పరిగెత్తుకు వచ్చారు. ఒక్కసారి గొల్లుమన్నారు. ఈ ఏడుపులు విని శతశృంగం మీది మునులంతా మూగారు. విచారించారు. "లే. నువ్వు తప్పుకో. భరించలేను నేను. పిల్లవాళ్ళని కనిపెట్టు నువ్వు. భర్తగారి ననుసరిస్తాను నేను" అంటూ భర్తశవం మీద మొత్తు

తెలిసీ భర్తని కాపాడుకోలేని దాన్ని. పిల్లల్నెలా కాపాడతాను ? మహారాజుని నేనే పొట్టలో పెట్టుకున్నాను. నా కొడుకులు నీ కొడుకులు. వద్దనకు. నన్ను మన్నించు. నేనేవెళతాను'' అంటూ ఏడ్చింది మాద్రి. కుమాళ్ళని ముద్దుపెట్టుకుంది. కుంతికి నమస్కరించింది. మునులికి పాదాభివందనం చేసింది. భర్త శవంతో చితి మీద కూచుని సహగమనం చేసింది. దంపతుల్ని నిమిషాలమీద భస్మీభూతం చేసింది చితాగ్ని.

ఉభయుల అస్తులూ తీసి జాగ్రత్త పరిచారు మునులు. కుంతినీ కుమాళ్ళనీ ఓదార్చారు. "ప్రజనీ, పరిజనాన్నీ, భార్యానీ, పిల్లలినీ, బంధువులినీ విడిచి వెళ్ళాడు పాండురాజు. మనమధ్యే తపస్సు చేసుకుంటూ, మనమే అంతా అని నమ్ముకున్నాడు పాపం ! బిడ్డల్ని మన చేతుల్లో పెట్టి కాలం చేశాడు. వీళ్ళని భద్రంగా హస్తినాపురం చేర్చాలి మనం. ఇదే మన కర్తవ్యం'' అంటూ తమలో తాము నిశ్చయించుకున్నారు.

కుంతినీ, కుమాళ్ళనీ తీసుకుని హస్తినాపురం వచ్చారు మునులు. క్షణంలో పట్టణమంతా పాకింది వార్త. చూడాలని గుంపులు గుంపులుగా విరగబడ్డారు జనం. సింహం కొదమల్లా వున్నారు పంచపాండవులు. "దేవతలవల్ల కాక ఇలాంటి కుమాళ్ళు ఎలా కలుగుతారు !'' అంటూ చెప్పుకున్నారు ప్రజ. కోటలో గుప్పుమంది కబురు. దేవిడీ చేరే సరికి వందమంది తమ్ములతోనూ మంత్రులతోనూ ఎదురు వచ్చాడు దుర్యోధనుడు. మునులతో సహా సగౌరవంగా లోపలికి వెళ్ళారు పాండుకుమారులు. భీష్ముడూ, ధృతరాష్ట్రుడూ, సత్యవతీ, అంబికా, అంబాలికా, గాంధారీ మొదలైన వాళ్ళు యావన్మందీ మునులికి నమస్కరించారు. పాండుకుమాళ్ళని ఆదరంగా ఎత్తుకున్నారు. కుంతిని ప్రేమపూర్వకంగా కుశల మడిగారు. పాండురాజు మృతికి పనివి పనివి దుఃఖించారు.

కొంతసేపయ్యాక మునుల్లోకల్లా వొక ముసలాయన అందరినీ వోదారుస్తూ ఇలా అందుకున్నాడు. "నిజంగా బహుదొడ్డమనిషి పాండురాజు. వేళ్లమీద లెక్కించదగ్గవ్యక్తి. శతశృంగంమీద ఆయన తపస్సు చూసి ముక్కుమీద వేలుపెట్టుకునేవాళ్ళం మేము. అంతటి తపశ్శాలి కనకనే ధర్మదేవతా, వాయుదేవుడూ, దేవేంద్రుడూ, అశ్వినీదేవతలూ అనుగ్రహించారు. వజ్రాల్లాంటి కుమాళ్ళు కలిగారు. పాండురాజు పంచత్వం పొంది ఇప్పటికి పదిహేను దినాలైంది. మాద్రీ మహాదేవి సహా ఆయనతోనే సహగమనం చేసింది. ఇదిగో వాళ్ళ ఇద్దర అస్తులున్నా ఇవి. శాస్త్రోక్తమైన సంస్కారం చేయండి వీటికి. కుంతీదేవి సహా సహగమనంకే సిద్ధపడింది. మేమంతా అడ్డుపడ్డాం. మా మాట విని, పిల్లల మొహం చూసీ బొందెమాత్రం నిలుపుకుని బదికి వచ్చింది.

"ఈ కుమాళ్ళు ఐదుగురూ వంశోద్ధారకులు దేవమూర్తులు. పెద్దవాడు ధర్మరాజు. పదహారేళ్ళు నిండుతున్నాయి. ఇతడు భీముడు. ఇతడు అర్జునుడు. వీళ్ళిద్దరూ నకుల సహదేవులు. ఈ పేళ్ళు దేవతలే పెట్టారు వీళ్ళకి. బ్రహ్మరుషుల చేత ఉపనయనాలు జరిగాయి. వేదాలూ వేదాంగాలూ * అభ్యసించారు. వీళ్ళని న్యాయబుద్ధితో పెంచి ప్రయోజకుల్ని చేయాలి. ఈ బాధ్యత కురువృద్ధులైన మీ అందరిమీదా వుంది" అన్నాడు. కుంతిని కుమాళ్ళనీ అప్పగించి వెళ్ళిపోయారు మునులు.

శాస్త్రప్రకారం తమ్ముడికి అపరక్రియలు జరిగించాడు ధృతరాష్ట్రుడు. అస్తికలు గంగానదిలో కలిపించాడు. హోమాలతోనూ, తర్పణాలతోనూ గొప్పగా జరిగింది శ్రాద్ధకర్మ. బ్రాహ్మలికి అగ్రహారాలు దొరికాయి. వేలాది జనానికి అన్నదానం జరిగింది. ఏది ఎంత చేసినా విచారం మాత్రం పోదల్లేదు రాజపరివారానికి.

---

* వేదాంగాలు : షడంగో వేదః ఛందః కల్పో వ్యాకరణం జ్యోతిషం నిరుక్తం శిక్షా ఛందో

ఒకనాడు వ్యాసముని వచ్చాడు "ఏదేదో ఐంపోయింది. ఇహ విచారించిమాత్రం ఏం ప్రయోజనం !" అంటూ వోదార్చాడు. తల్లి సత్యవతిని ఏకాంతంగా పిలిచాడు. "అమ్మా, సంసారం చంచలమైంది. ఎండమావులవంటిది. సంపదలు క్షణికమైనవి. రాబోయే దానికంటే గతించిన కాలమే మంచిది. ధృతరాష్ట్రుడి కొడుకులు దుర్మార్గులు. పాపభీతి లేదు వాళ్ళకి. ఇంటిమీద రాయి విసిరి వెన్నుపడతారు. వాళ్ళు వున్నచోట పట్టపగలే చుక్కలు దూరతాయి. వీళ్ళవల్లే కౌరవకులంలో కలహం పుడుతుంది. తాను చేసుకున్న దాన్ని తానే అనుభవిస్తాడు నీ మనుమడు ధృతరాష్ట్రుడు. తల్లీ, ఆ దారుణం నువ్వు చూడలేవు కోడళ్ళని తీసుకుని తపోవనానికి వెళ్ళిపో" అంటూ బోధపరచి వెళ్ళిపోయాడు.

వ్యాసుడు చెప్పినదంతా భీష్ముడితోనూ, విదురుడితోనూ చెప్పింది సత్యవతి. వాళ్ల అనుమతి తీసుకుంది. కోడళ్లని వెంటపెట్టుకుని అడివికి వెళ్ళిపోయింది. అత్తా కోడళ్ళూ అడివిలో తపస్సు చేస్తూ చివరిబతుకు వెళ్లబుచ్చారు.

తన కొడుకులూ, తమ్ముడి కొడుకులూ అని భేదం లేకండా పాండవుల్ని చూశాడు ధృతరాష్ట్రుడు. తండ్రి దగ్గిరకంటే అతడి దగ్గిర వినయంగా మసులుకునేవాళ్ళు పాండవులు. దుర్యోధనుడూ మొదలైనవాళ్లతో ఆడుకునేవాళ్లు. ఐతే, వొక కొత్త ఆట వచ్చినా, దేన్నయినా కొట్టవలసి వచ్చినా, వొక పరిగెత్తవలిసి వచ్చినా, పోట్లాటవచ్చినా, వొక బలం చూపవలిసి వచ్చినా భీముడిదగ్గిర వీగిపోయేవారు కౌరవులు. అన్నిటిలోనూ అతడిదే పైచేయి. పదేసి మందినీ, పదిహేనేసి మందినీ వొక్కసారే పడగొట్టేవాడు. వీపులు తొక్కలూడేటట్టు కిందవేసి గొరగొరా ఈడ్చేవాడు. ఎంతమంది వచ్చినా పడపడా బజాయించేవాడు. జలక్రీడలపుడు ఒహాటీ రెండూ మూడూ అంటూ పదేసి మందిని భుజాల మీద ఎక్కించుకుని నిలు ఎత ఈదుతూ మధ్యకి పోయేవాడు. వాళ్ళని నీళ్ళల్లో ముంచుతూ

తేలుస్తూ బాగా అలిసిపోయాక ఒడ్డుకి తెచ్చి పడేసేవాడు. పళ్ళ కోసం జట్లు జట్లుగా చెట్లెక్కడం చూశాడో, పరిగెత్తుకు వచ్చి మొదళ్ళుపట్టుకు ఊపేవాడు. పళ్ళతో కూడా వాళ్ళని కింద రాల్చే వాడు. దాంతో, భీముడంటే ఒకవిధమైన మచ్చరం, భయం ఏర్పడింది కౌరవసమూహానికి. అది కారణంగా 'పాండవులమీద పగ తీర్చుకోవాలి' అన్న ద్వేషభావమూ అంకురించింది. అదే చివరికి చిలికి చిలికి గాలీవానా అయింది.

తమ్ముళ్లూ, తానూ ఒకనాడు రహస్యంగా ఆలోచించాడు దుర్యోధనుడు. "ఈ భీముణ్ణి ఎలాఐనా వొదుల్చుకోవాలి మనం. వల్లమాలిన బలం వీడిది. వీణ్ణి కాస్తా కడతేర్చామా తక్కినవాళ్ళు పేలపిండి మనకి; తుక్కు. ధర్మరాజు దద్దమ్మ; జైల్లో వేద్దాం. మొత్తంమీద పాండవపురుగు లేకండా చేసుకుంటేనే, మన భవిష్యత్తు బాగుపడుతుంది. ఈ పీడ వదిల్తే ఈ విశాలరాజ్యంలో అడ్డుండదు మనకి. అంతామనమే ఏలుకోవచ్చు" అన్నాడు. బావుం దంటే బావుం దని అన్నమాటకే తాళంవేశారు తమ్ముళ్లు. భీముణ్ణి రహస్యంగా చంపాలి. భీష్ముడికీ, విదురుడికీ ఈ ఆచోకీ అన్నా అంద కూడదు. సమయం కోసం కనిపెట్టుకు వున్నాడు దుర్యోధనుడు.

ప్రమాణకోటి అనే చోట గంగానది మడుగులో ఒకనాడు ఈతాలాటకి వెళ్లారు కుమాళ్ళు. వందమందినీ ఒక్కడే నీళ్లలో వీగగొట్టాడు భీముడు. అందరినీ అలిసిపోయినట్టు చేశాడు. తుదకి తానూ అలిసిపోయాడు. నదివొడ్డున చల్లగాలిలో వొళ్ళు మరిచి నిద్రపోయాడు. ఇదే సమయ మన్నాడు దుర్యోధనుడు. దిట్టమైన తీగెలు తెప్పించాడు. కాళ్ళూ చేతులూ, గట్టిగా కట్టించాడు. అమాంతంగా తీసుకువెళ్ళి గంగ మడుగులో పడవేయించాడు. మడుగులో అడుక్కి వెళ్ళాక తెలివి వచ్చింది భీముడికి. ఇట్టే వొళ్ళు విరుచుకునేసరికి కట్లన్నీ పుటుకు పుటుకు మన్నాయి. కర్మబంధాలు తెగి

పోయి పుణ్యలోకానికి తేలిపోయే పుణ్యపురుషుడిలాగ, కట్లు తెంపు కుని పైకి వచ్చేశాడు భీముడు.

మరో మారూ యిలాగే నిద్రపోతున్నాడు భీముడు. తాచు పాము లిచ్చి సారథిని పంపాడు దుర్యోధనుడు. పాములు మీాద వేసి కరిపించాడు సారథి. వజ్రశరీరం భీముడిది. మీాది చర్మాన్నే ఛేదించ లేక పోయాయి పాముకోరలు. మేలుకున్నాడు భీముడు. పాదా లతోరాసి పాముల్ని చంపేశాడు. పెడచేత్తో సారథిని ఫడేలు మని పించాడు. ముక్కుంటా నోటంటా నెత్తురు కక్కుకుని హారీ అన్నాడు సారథి.

ఇంకోసారి అన్నంలో విషం పెట్టించాడు దుర్యోధనుడు. ఈ విషయం తెలిసి ముందుగా భీముడి చెవిలో వూదాడు యుయు త్సుడు. కౌరవుల్లో కోమటిస్త్రీ కొడుకు, ఈ యుయుత్సుడే కొంచెం న్యాయంగా వుండేవాడు. తెలిసిన్నీ విషాన్నం కడుపార తినేశాడు భీముడు. పిసరంత చెక్కు చెదర లేదు. విషమూ అమృ తమే అయిం దతడికి. ఇలా దుర్యోధనుడి ప్రతీ ప్రయత్నమూ బూడి దలో పోసిన పన్నీరై పోయేది. దాంతో సిగ్గూ, మరింత పగా హెచ్చుతూ వచ్చాయి అతడికి. "పాండవుల పని పట్టించందే నిద్ర పోకూడదు" అంటూ పిడికిలి బిగించేవాడు.

కృ పా చా ర్యు డు

ఇలా వుండగా, కుమాళ్ళందరికీ విలువిద్య నేర్పడానికి కృపాచార్యుణ్ణి నియమించాడు భీష్ముడు. కృపాచార్యుడి తండ్రి శరద్వంతుడు. * శరములతో కలిసి పుట్టడంచేత శరద్వంతు డన్నా రతణ్ణి. అందరి రుషికుమాళ్ళ మల్లే వేదాలూ అవీ చదవడం మనస్కరించ లేదు శరద్వంతుడికి. తపస్సు చేసి ధనుర్వేదం తనది

---

* శరద్వంతుడు (సత్యధృతి) అహల్యమనుమడు, జనకుడి పురోహితుడైన శతానందుడి కుమారుడు

చేసుకున్నాడు. ఆయుధ మన్నది ఏదైనా సరే, తాను చెప్పినట్టు వినవలిసిందే. అలాంటి ప్రావీణ్యం సంపాదించాడు.

ఒకసారి అసాధారణమైన తపస్సులో వున్నాడు శరద్వంతుడు. చూసి దిగులు పట్టుకుంది దేవేంద్రుడికి. ఎలా ఐనా అతడి తపస్సు భగ్నం చెయ్యాలి. లేకుంటే శాంతి లేదు మరి. జలవతి అనే అప్సరసని పంపించాడు. వచ్చి శీనిపోసి శృంగారచేష్ట లెన్నో చూపించింది జలవతి. ఆమె కడకంటి చూపులతో మనస్సు పట్టు తప్పిపోయింది శరద్వంతుడికి. చేతిలో వున్న ధనుస్సూ, బాణాలూ జారిపోయాయి. వెంటనే ఇంద్రియస్ఖలనమూ అయి, కింద పడింది. అప్పుడు తెలిసి వచ్చింది అతడికి. ఉత్తరక్షణంలో అక్కడనుండి పరిగెత్తుకు పోయాడు. ఇంకో అడివిలో తపస్సు ప్రారంభించాడు. తన దారిని తాను పోయింది జలవతి.

కింద పడిన శరద్వంతుడి వీర్యం వొక రెల్లుపుడక మీాద పడింది. రెండు బిందువులయింది. ఒక బిందువునుండి మగశిశువూ, రెండో బిందువునుండి ఆడపిల్లా పుట్టారు. ఆ ప్రాంతానికే వేటకి వచ్చాడు శంతనుమహారాజు. పిల్లలిద్దరూ వొక భటుడి కంట పడ్డారు. మహారాజుకి చూపాడు భటుడు. "ఇక్కడ పడివున్న ధనుర్బాణాలూ, ఈ జంకతోలూ చూస్తే, వీళ్లెవ్వరో ధనుర్విద్యలో గడితేరిన బ్రాహ్మడి పిల్లలై వుంటారు" అంటూ చెప్పాడు. చూసి జాలి కలిగింది శంతనుడికి. ఇద్దరినీ హస్తినాపురం తెచ్చి పెంచాడు. కృపతో అతడు పెంచడం చేత కుర్రాడి పేరు కృపుడూ, కుర్రదానిపేరు కృపీ అన్నారు.

తన కొడుకూ, కూతురూ హస్తినాపురంలో వున్నారని తెలుసుకున్నాడు శరద్వంతుడు. వచ్చి నేనే వీళ్ళ తండ్రిని అని శంతనుడితో చెప్పాడు. కృపుడికి సకాలంలో ఉపనయనం చేశాడు. పండితులదగ్గిర వేదాలు చెప్పించాడు. ధనుర్వేదం తానే చెప్పాడు. ఏనుగూ, గుఱ్ఱం, రథం, నేలా — ఈ నాలుగు విధాల

విలువిద్యా నూరిపోశాడు. తనకి తెలిసిన ఆయుధవిద్య యావత్తూ నేర్పాడు. అంతటి ధనుర్విద్యా పండితుడు ఆనాటికి లేడనిపించాడు.

అలాంటి కృపుణ్ణి తన మనుమలికి ఆచార్యులుగా ఏర్పరిచాడు భీష్ముడు. కృపాచార్యులదగ్గిర నేనంటే నేనంటూ విలువిద్య నేర్చుకుంటున్నారు పాండవులూ, కౌరవులూ, యాదవులూ మొదలైన రాజకుమాళ్ళు.

ద్రోణాచార్యులు

ఒకనాడు వూరిబయట బంతాట ఆడుకుంటున్నారు రాజకుమాళ్ళు. ప్రమాదవశాత్తూ నూతిలో పడిపోయింది బంతి. ప్రతిబింబిస్తూన్న నక్షత్రంలాగ అది నూతిలో కనబడుతూనే వుంది. కానైతే, దాన్ని పైకి తీయడ మెలాగ? ఉపాయం తోచక వొకరి మొహం వొకరు చూస్తున్నారు కుమాళ్ళు.

ఇంతలో ఎక్కడినుండి వచ్చాడో, వొక నల్లటి బక్కపల్చటి ముసిలాయన అక్కడికి వచ్చాడు. రకరకాల బాణాలూ, అమ్ముల పొదులూ అవీ తగిలించుకున్నాడు. మాంచి పొడవైన ధనుస్సు పట్టుకున్నాడు. చూసి, విషయమంతా తెలుసుకున్నాడు. "రాజకుమాళ్ళు మీరు; భారతీయులు. పైగా ధనుర్విద్యలో ఘనుడనిపించుకున్న కృపాచార్యుల శిష్యులు కూడాన్ను. ఇలాంటి మీకు నూతిలో బంతిని తీయడం చేతకాకపోయిందీ! చూస్తూ నుంచున్నారా!" అంటూ చిరునవ్వు నవ్వాడు. "చూస్తారూ, బాణాలు వేసి పైకి తీస్తాను నేను" అంటూ వొక బాణం తీసి మంత్రించాడు. గురి చూసి నూతిలోకి కొట్టాడు. బంగారంబంతికి నాటుకుంది బాణం. ఆబాణం మొదలుకి నాటుకున్నట్టు మరోబాణం వేశాడు. దానికి మరొకటి. అతడు బాణం వొదుల్తూ వుంటే, అతడి ముష్టీ, అతడి దృష్టీ చకితుల్ని చేశాయి రాజకుమాళ్ళని. అలా బాణానికి బాణం తగిలిస్తూ బాణాలతాడు తయారుచేశాడు ముసిలాయన. దాంతో పైకి తీశాడు బంతి. రాజకుమాళ్ళ చేతిలో పెట్టాడు.

ఆశ్చర్యపోయారు రాజకుమార్లు. ముసిలాడి చుట్టూ మూగారు. భీష్ముడి దగ్గిరికి తీసుకు వెళ్ళారు. సంగతంతా చెప్పారు. "నన్ను ద్రోణుడంటారు" అన్నాడు ముసిలాయన. ఉబ్బితబ్బిగా లేచి నమస్కరించాడు భీష్ముడు.

ద్రోణుడు భరద్వాజముని కుమారుడు. భరద్వాజుడు హరిద్వారంలో తపస్సు చేస్తూ వుండేవాడు. ఒకనాడు స్నానానికని గంగానదికి వెళ్ళేసరికి అప్సరస ఘృతాచి జలక్రీడ లాడుతూ వుంది. ఆమె అవయవాలూ అవీ చూసి కామోద్రేకం కలిగింది మునికి. వెంటనే రేతస్ఖలనమూ అయింది. అది వ్యర్థం కాకండా తన దగ్గిరి ద్రోణంలో (కుండలో) భద్రపరిచాడు అతడు. కుండలోని వీర్యంలో బృహస్పతి అంశని కుమారుడు కలిగాడు భరద్వాజుడికి. ద్రోణంలో పుట్టడం చేత ద్రోణు డన్నారు కుమారుణ్ణి.

ద్రోణుడి ప్రతిభ వింటూనే వున్నాడు భీష్ముడు. "వెదకబోయిన తీగె కాళ్ళకి తగిలింది." అనుకున్నాడు. ఆసనమూ అదీ ఇచ్చి గౌరవించాడు. "ఎక్కడనుండి వస్తున్నారు? ఎందాక ప్రయాణం" అని అడిగాడు. "ఇక్కడికే వచ్చాను" అన్నాడు ద్రోణుడు. "పాంచాలం * రాజు ద్రుపదుణ్ణి ఎరుగుదువు కదా! అతడి తండ్రి పృషతుడు ♦ మా తండ్రిగారి స్నేహితుడు. పృషతుడు

---

* పాంచాలం : హస్తిపుత్రుడైన అజామీఢుడి కుమార్లలో వొకడు నీలుడు. అతడి ముమ్మనవడు భర్మాశ్వుడు (ఇతణ్ణి భద్రాశ్వుడూ, హర్యశ్వుడూ, బహ్వశ్వుడూ అనీ అంటారు) ఇతడికి కంపిలుడూ క్రిమిలాశ్వుడు? యవీనరుడూ బృహదిషుడూ సృంజయుడూ ముద్గలుడూ అని ఐదుగురుకుమార్లు. తండ్రి ఆదేశం ప్రకారం ఈ ఐదుగురూ అతడి రాజ్యం పాలించడం చేత అది పాంచాలం అయిందని విష్ణుపురాణం, వాయుపురాణం, బ్రహ్మపురాణం, మత్స్యపురాణం, హరివంశం మొదలైనవి చెపుతున్నాయి.

♦ పృషతుడు ♦ సృంజయుడి సంతతిలోని సోమకుడి వందమంది కొడుకుల్లో చివరివాడు అని హరివంశం. ఇతడి వివరం విష్ణుపురాణం, భాగవతం మొద

తపస్సు చేసుకుంటూ వుంటే మేనక వచ్చిం దక్కడికి. బండిగురు వింద పువ్వులు కోస్తూ వుంటే దాన్ని చూశాడతడు. కామోద్రేకం కలిగి ఇంద్రియ పతనమైంది అతడికి. అది పైకి కనబడకుండా తన పాదం కింద అణిచిపెట్టాడు.

"ఆ పాదంకింది వీర్యంలో మరుత్తుల అంశని జన్మించాడు ఈ ద్రుపదుడు. పాదం కింద దాచబడడం చేత ద్రుపదు డన్నారతణ్ణి. కొడుకుని మా ఆశ్రమంలో వొదిలిపెట్టాడు. పృషతమహారాజు. * ద్రుపదుడూ, నేనూ వొక్కదగ్గిరే పెరిగాం. ఒక్కదగ్గిరే చదివాం. ఒక్కదగ్గిరే వేదాలూ అవీ నేర్చుకున్నాం. విలువిద్యా అభ్యసించాం. ఇద్దరమూ అరమరలు లేని స్నేహితులమై తిరిగాం.

" 'నేను పాంచాలానికి రాజు నయ్యాక నా దగ్గిరికి రావాలి నువ్వు' అని పదే పదే అనేవాడు ద్రుపదుడు. 'నాతోపాటు నా రాజభోగాలు అనుభవించడానికి నీకూ హక్కుంది' అంటూ నొక్కి చెప్పేవాడు. ఇంతలో పృషతుడు కాలం చేశాడు. పాంచాలదేశం రాజయాడు ద్రుపదుడు.

లైనవాట్లో వేరువేరుగా కనిపిస్తుంది సోమకుడు తన తొలికొడుకు జంతువుని యజ్ఞ పశువుగ చేసి వందమంది కొడుకుల్ని కన్నకథ చూ అరణ్యపర్వం మూడో ఆశ్వాసం లోని పుత్రయాగం.

* శంతనుడు హస్తిన ఏలుతున్న కాలంలో పాంచాలంలో జ్ఞాతులకలహం రేకెత్తి పెద్ద యుద్ధాలయినాయి యవీనరసంతతిలోని ఉగ్రాయుధుడు పృషతుడి తండ్రిని చంపి అతడిరాజ్యం తీసుకున్నాడు. కుమారుడైన ద్రుపదుడితో సహా పృషతుడు అడవుల్లో గడపవలసివచ్చింది అప్పుడే ద్రుపదుడు ద్రోణుడితో సహాధ్యాయిగా వున్నాడు

శంతనుడు మరణించగానే ఉగ్రాయుధుడు భీష్ముడిమీదికి వచ్చాడు, "మీ పినతల్లి సత్యవతిని నేను కామించాను. బతుకుమీద ఆశవుంటే వెంటనే ఆమెని నా పరం చెయ్యి" అంటూ భీష్ముడికి వర్తమానం చేశాడు తండ్రి దినవారాలు తీరేవరకూ కబుర్లతో కాలక్షేపం చేశాడు భీష్ముడు, తరవాత ఉగ్రాయుధుణ్ణి చంపి అడవుల్లో వున్న పృషతుణ్ణి విశాలపాంచాలానికి రాజు చేశాడు. చూ. హరివంశం ఉగ్రాయుధో పాఖ్యానం

"నేను మా గురువుగారు అగ్నివేశ్యముని దగ్గిర విలువిద్య పూర్తి చేశాను. ఆగ్నేయాస్త్రం మొదలైన ఎన్నో దివ్యాస్త్రాలూ సంపాదించాను. మా తండ్రిగారి ఆదేశం ప్రకారం మీ కృపాచార్యుల చెల్లెలు కృపిని వివాహం చేసుకున్నాను. ఆమె గర్భంలో అశ్వత్థామ కలిగాడు. దారిద్ర్యం వల్ల సంసారం గడవడం కష్టంగా వుంది. పరశురాముడు ధనం పంచిపెడుతున్నాడని విన్నాను. మహేంద్రం వెళ్ళి ఆయన దర్శనం చేశాను. 'ఉన్నదంతా బ్రాహ్మలికి పంచేశాను. భూమి యావత్తూ కశ్యపుడికి ధారపోశాను. * ఇక మిగిలిందంతా నా శరీరం, శస్త్రాస్త్రాలూను. వీటిలో ఏది కావలిస్తే అది తీసుకో అన్నాడు రాముడు. ధనంలో ఉత్తమధనం కదా ఆయుధాలు అవే అర్థించాను. ప్రయోగరహస్యాలు విప్పి చెప్పి మంత్రపూర్వకంగా మహాస్త్రాలు అనుగ్రహించాడాయన.

"ఆయుధాలతో ఆకలి తీరదు కదా! పేదరికం పేదరికంలాగే వుంది. ఏం చెయ్యను? మనిషి విలువ తెలుసుకోలేని మొత్తులు రాజులు. వాళ్ళని ఆశ్రయించడం, వాళ్ళదగ్గిర దాసం పుచ్చుకోవడం కిట్టదు నాకు. ధర్మంగా నడిచినా దరిద్రం వదలదు కదా! డబ్బున్న వాళ్ళ పిల్లలు పాలు తాగడం చూసి తనకీ కావాలని కింక పెట్టాడు పసిపాప అశ్వత్థామ. దేహీ అనడం కంటే హీనం లేదు. ఐతే చెడి స్నేహితుడి దగ్గిరికి వెళ్ళమన్నారు పెద్దలు. బాల్యస్నేహితుడు కదా ద్రుపదుడు. అతడి దగ్గిరికే వెళదామని బయల్దేరాను. 'ధనమివ్వకపోయినా నాలుగైదు ఆవులన్నా ఇవ్వకపోడు. కుర్రాడి పాలబాధ తీరుతుంది' అని ఆశపడ్డాను. గంపెడంత ఆశతో కాళ్ళీడ్చుకుంటూ వెళ్ళాను. ద్రుపదమహారాజులుంగారి దర్శనం చేశాను. జరిగిన గౌరవం ఏమని చెప్పనూ!

అపరిచితుణ్ణే చూసినట్టు చూశాడు ప్రభువు. 'నీ బాల్యస్నేహితుణ్ణి' అన్నాను. 'సహాధ్యాయిని మరిచిపోయావా?' అన్నాను.

---

* అందుకనే భూమికి కాశ్యపి అని పేరు.

వికారంగా నవ్వాడతడు. నడినెత్తిని పిడుగు పడ్డట్టయింది నాకు. 'తలకు మించిన కూతలు కూస్తున్నావు' అన్నాడు. 'పేదబాపనయ్యకీ మహారాజుకీ స్నేహమట ? మతిలేని మాటలు ! అవతలికి నడు' అన్నాడు. 'శ్రీమంతుడికీ నిరుపేదకీ, పండితుడికీ పామరుడికీ, వీరుడికీ పిరికివాడికీ, మంచివాడికీ చెడ్డవాడికీ స్నేహమెలా కలుస్తుంది ! ఐనా గానీ, స్నేహమూ, విరోధమూ కార్యకారణ సంబంధం వుంటేనే కలుగుతుంది రాజులికి. నీవంటి ముష్టిగాడితో మాకు అవసరమేముంటుంది గనక స్నేహానికి ?' అంటూ తూలనాడాడు. కర్రెర్ర చేశాడు. కసిరాడు.

"అవమానంతో వెయ్యి ముక్కలైంది హృదయం. ఉసూరుమంటూ నెత్తిని గుడ్డ వేసుకుని భార్యా బిడ్డలతో వచ్చేశాను. ఆ రావడం రావడం తిన్నగా పాంచాలం నుండి హస్తినాపురం వచ్చాను" అంటూ ఆమూలాగ్రంగా తన వృత్తాంతం వివరించి చెప్పాడు ద్రోణుడు.

" మేమంతా మీవాళ్ళం. ఇక్కడ ఏ అరమరా పెట్టుకోవద్దు" అంటూ చేతులు జోడించాడు భీష్ముడు. "మీ రిలా అనుగ్రహించడం మా భాగ్యం. ధనుర్విద్యలో పరశురాముణ్ణి కాదనగల మహాచార్యులు మీరు. ఇదిగో వీళ్ళు నా మనమలు. ఇప్పటినించీ వీళ్ళంతా మీ శిష్యులు. మహాస్త్రవిద్యలన్నీ నేర్పి తరిబీదు చెయ్యండి వీళ్ళని" అని కుమాళ్ళని అప్పగించాడు. కావలసిన ధనమూ, ధాన్యాలూ అవీ యిచ్చి సంతోషపరిచాడు.

రాజకుమాళ్ళని శిష్యులుగా చేసుకున్నాడు ద్రోణాచార్యులు. అందర్నీ దగ్గిరికి పిలిచాడు. "అబ్బాయిలూ, మీరంతా నా శిష్యులు. బావుంది. ఐతే, మీ విద్యయావత్తూ పూర్తయాక నేను కోరిన కోర్కె మీలో ఎవరు తీరుస్తారో చెప్పండి" అని అడిగాడు. ఒక్కడూ లేవలేదు. కౌరవకుమాళ్ళయితే పెడమొహామే పెట్టుకున్నారు. పలుకూ వులుకూ లేదు. ఇంతలో "నేను తీరు

స్తాను" అంటూ అందరిలోనూ ముందికి వచ్చాడు అర్జునుడు. గురువు కళ్ళల్లో ఆశాజ్యోతులు మిలమిల లాడాయి. దగ్గిరికి తీసి కౌగిలించుకున్నాడు అర్జునుణ్ణి. అప్పటినుండీ అర్జును డంటే అమితాభిమానం ఆచార్యుడికి.

హస్తినాపురంలో ధనురాచార్యులుగావున్నాడు ద్రోణుడు. ఈ వార్త తెలిసి దేశదేశాల రాజకుమార్లూ వచ్చారు. అతడిదగ్గిర విలువిద్య నేర్చుకోవడం మొదలుపెట్టారు. రాజకుమార్ళ అస్త్రశిక్షా శాలలా వుంది హస్తినాపురం.

అందరిలోకీ చురుకుగా వుండేవాడు అర్జునుడు. గురువు మాటమీదే గురి అతడికి. పష్టిఘడియలూ ధనుర్బాణాలతోటే అతడి వ్యాసంగం. గురుపుత్రుడు అశ్వత్థామకి మాత్రం అత డంటే స్పర్థగా వుండేది. "ఏ మన్నా, చీకటిలో అర్జునుడికి గురి కుదరకండా వుంటే కొంత నయం" అనుకునేవా డతడు. దానికి అనుగుణ్యంగా వొక ఎత్తువేశాడు. అర్జునుడికి భోజనం పెట్టే వంటవాడితో చిన్న కుట్రపన్నాడు. "ఇదిగో, అర్జునుడికి చీకట్లోమాత్రం ఎన్నడూ అన్నం పెట్టకు" అని చెప్పాడు.

వంటవా డేమో అప్రమత్తుడుగానే వున్నాడు. కానైతే వొకనాడు, రాత్రి అర్జునుడు భోజనం చేస్తున్నాడు. గాలి వేసి దీపం ఆరిపోయింది. అభ్యాసంవల్ల చీకటిలో కూడా నిరాటంకంగా భోంచేసి లేచాడు అర్జునుడు. అభ్యాసం కూసువిద్య. "అభ్యాసం వుంటే ఏదన్నా ఇంతే కదా!" అని తట్టిం దతడికి. అప్పటినుండీ చీకటిలో కూడా బాణం గురిచూసి వెయ్యడం ప్రారంభించాడు.

రాత్రి. చీకటి. ధనుష్టంకారం విని పరిగెత్తుకు వచ్చాడు ద్రోణుడు. చూసి ఆలింగనం చేసుకున్నాడు అర్జునుణ్ణి. అతడి పట్టుదలకి మెచ్చుకున్నాడు. "నిన్ను మించిన విలుకాడు లేడు అన్నట్టు తయారుచేస్తాను నిన్ను" అంటూ భుజం తట్టాడు. అంతటి నించీ అనేకమైన రహస్యాలు నేర్పాడు అర్జునుడికి. ద్వంద్వయుద్ధంలో

ఎలాంటి మెళుకువలు * ఉపయోగించాలో, సంకుల యుద్ధంలో ఎలాంటి కిటుకులు పాటించాలో, రథం మీాంచి, ఏనుగు మీాంచి, గుర్రం మీాంచి, నేల మీాంచి ఎలా ఎలా యుద్ధం చెయ్యాలో, చిత్ర యుద్ధంలో ఎలాంటిగతులు † చూపాలో, రకరకాల వ్యూహాలు • ఎలాభేదించాలో, ఏ లక్ష్యం ‡ ఎలా వెయ్యాలో, ఏ ధనుస్సు ఎలా ఉపయోగించాలో, ఏ అస్త్రం ఎలా ప్రయోగించాలో, ఎలా ఉపసంహరించాలో - ఇలాంటి వన్నీ పట్టి పట్టి నేర్పేవాడు. అన్నిటిలోనూ అర్జునుడే అందెవేసిన చెయ్యి అనిపించేవాడు.

తక్కిన కుమాళ్ళకీ గదా, కత్తీ, తోమరం, పరుశువూ, ప్రాసం, ముద్గరం, ఈటే, శక్తీ, ముసలం, పట్టెసం, విల్లూ - ఎవళ్ళకి

---

* మెళుకువలు జంకించడం, కలియబడడం, దూకడం, దగ్గర నిలవడం, పక్కకి తప్పుకోవడం, ఉరకడం, కరలాఘవం మొదలైనవి పన్నెండు రకాలు

† గతులు గజగతీ, పిచ్చుకగతీ, జంబుకగతీ, తాండవగతీ, పిట్టగతీ, మర్కటగతీ, మహిషగతీ, మార్జాలగతీ, పులిగతీ, హరిగతీ, హరిణగతీ అని గతులు పదకొండు రకాలు

• వ్యూహాలు దండవ్యూహం, మకరవ్యూహం, వజ్రవ్యూహం, ధ్వజవ్యూహం, శకలవ్యూహం, శ్యేనవ్యూహం, ఈ మొదలైనవి ప్రధాన వ్యూహాలు పద్మవ్యూహం, కూర్మవ్యూహం, శృంగాటకవ్యూహం, గరుడవ్యూహం ఈ మొదలైనవి అవాంతర వ్యూహాలు.

‡ లక్ష్యాలు · చాల్యలక్ష్యం, [కొండలూ మొదలైనవి దొలుచుకు పోయేట్టు వేలక్ష్యం] గురులక్ష్యం (రాక్షసుల్ని, పెద్ద పెద్ద ఏనుగుల్ని తూంట్లుపడేటట్టు వేసేలక్ష్యం,) సుకుమారలక్ష్యం (నీటికుండలూ అవీ కన్నాలుపడేటట్టు వేసే లక్ష్యం). సూక్ష్మలక్ష్యం (తలవెంట్రుకకి ఏదన్నా వేలాడదీసి ఆ వెంట్రుకకి తగిలేటట్టు వేసేలక్ష్యం), శబ్దలక్ష్యం (శబ్దాన్ని పట్టి వేసేలక్ష్యం), ప్రతిబింబ లక్ష్యం (అద్దంలోనో, నీటిలోనో ప్రతిబింబం చూసి వేసేలక్ష్యం), రసలక్ష్యం, గంధలక్ష్యం, చలనలక్ష్యం భ్రమణలక్ష్యం, దూరలక్ష్యం, పృష్ఠలక్ష్యం, స్పర్శలక్ష్యం, దుర్నిరీక్షణలక్ష్యం, స్థిరలక్ష్యం, - ఇలా లక్ష్యాలు అనేకవిధాలు

ఎందులో అభిరుచి వుంటే వాళ్ళకి అందులో కౌశలం కుదిరేట్టు నేర్పే వాడు. తన శిష్యుడొకడూ అప్రయోజకుడు కాలేదు.

ముఖ్యంగా రథయుద్ధంలో ప్రవీణుడయ్యాడు ధర్మరాజు. భీముడూ, దుర్యోధనుడూ గదాయుద్ధంలో మొనగాళ్ళయ్యారు. నకులుడూ, సహదేవుడూ కత్తియుద్ధంలో ఘనులు అనిపించుకున్నారు. అన్నిటిలోనూ మంచి ప్రవేశం సంపాదించాడు అశ్వత్థామ. అర్జునుణ్ణీ భీముణ్ణీ చూస్తే మాత్రం కడుపుమంటగా వుండేది కౌరవులకి. సూతుడింట్లో పెరుగుతూ విలువిద్యలో మెళకువలు తేరుతున్నాడు కర్ణుడు. అర్జునుడంటే అసహ్యించుకునేవాడతను. అతడి మొగ్గంతా దుర్యోధనుడి దిక్కే వుండేది.

ఏకలవ్యుడు

ఇలా వుండగా, హిరణ్యధన్వుడు అని వొక ఎరుకలరాజు వుండేవాడు. అతడి కొడుకు ఏకలవ్యుడు ద్రోణాచార్యుల ప్రసిద్ధి విన్నాడు. "నాకూ విలువిద్య నేర్పండి" అంటూ వచ్చి ప్రార్థించాడొకనాడు. "ఎరకలవాడివి, నీకా అర్హత లేదు" అంటూ నిరాకరించాడు ఆచార్యుడు. నిరాశపడ లేదు ఏకలవ్యుడు. "పోనీ మీ మూర్తినే గురువుగా భావిస్తాను. అనుమతించండి" అంటూ ప్రాధేయపడ్డాడు. "అది నీ ఇష్టం" అన్నాడు గురువు. పాదాభివందనం చేసి సెలవు తీసుకున్నాడు ఏకలవ్యుడు.

అడివిలో మట్టితో ద్రోణుడి విగ్రహం తయారు చేశాడతను. దానికే రోజూ ప్రదక్షిణం చేసేవాడు. సాగిలపడేవాడు. పూజించే వాడు. ఏకదీక్షతో విల్లూ, బాణాలూ పుచ్చుకుని అభ్యాసం చేసే వాడు. మహాస్త్రాల రహస్యాలన్నీ వాటంతట అవే తెలిసి వచ్చేవి తనకి. కొద్దికాలంలోనే గొప్ప గొప్ప విలుకాళ్ళని మించిపోయాడు.

గురువుగారి అనుమతి మీద వొకనాడు వేటకని బయలు దేరారు రాజకుమాళ్ళు. కుక్కలూ అవీ వెంటపెట్టుకుని అడివి లోకి వెళ్ళారు. వేటలో వొకకుక్క ఎలాగో తోడు తప్పి

పోయి ఏకలవ్యుడు బాణాభ్యాసం చేస్తూన్న చోటికి వెళ్ళింది అల్లంత దూరంలో అతణ్ణి చూసి మొరగడం ప్రారంభించింది. అది విన్నాడు ఏకలవ్యుడు. వెంటనే దూరంనించే వొక్కసారిగా ఏడు శబ్దవేధి బాణాలు వేశాడు. మొరగకుండా దాని నోరు కట్టివేశాడు. దాంతో రాజకుమారుళ్ళ దగ్గిరికి పరిగెత్తుకు వచ్చింది కుక్క. చూసి నివ్వెరపోయారు రాజకుమారుళ్ళు. "ఇంత చిత్రంగా బాణాలు వేసిన విలుకాడు ఎవడై వుంటాడు?" అంటూ వెతుక్కుంటూ ఏకలవ్యుడి దగ్గిరికి వచ్చారు.

విలువిద్యలో పరిపూర్ణుడులా కనిపిస్తూనే వున్నాడు ఏకలవ్యుడు. మాంచి పొడవాటి ఏపైన మనిషి. నల్లజనపరాయి లాగ నిగనిగ లాడుతోంది శరీరం. ఒంటినిండా దుమ్ము. జింకతోలే వస్త్రం. చేతిలో పాం నాలికలులాంటి పదునుపెట్టిన బాణాలు. జెర్రిపోతులాంటి ధనుస్సూ విలుకాడన్నవాడికి ఎవడికన్నా మచ్చరం వేస్తుంది ఆ దృష్టీ, ఆ ముష్టీన్నీ, అతణ్ణి కళ్ళల్లోకళ్ళు పెట్టి చూడలేకపోయారు రాజకుమారుళ్ళు.

"ఎవరు నువ్వు?" మీ గురువెవ్వరు?" అని అడిగారు. "ఏకలవ్యుణ్ణి. ద్రోణాచార్యుల శిష్యుణ్ణి" అన్నాడు ఏకలవ్యుడు. ఒకరి మొహాలు వొకరు చూసుకున్నారు రాజకుమారుళ్ళు. మాట్లాడకుండా తలవొంచుకు ఇంటికి వచ్చేశారు.

ఎవ్వరూ లేని వేళ చూసి గురువుగారితో చెప్పాడు అర్జునుడు. 'అవాళ నిన్ను మించిన విలుకాడు లేడు అన్నట్టు తయారు చేస్తాను నిన్ను' అన్నారు మీరు. ఆడి తప్పరు. నాకు తెలుసు. కానైతే, నన్నే కాదు, ముల్లోకాలినీ, మిమ్మల్నీ మించేట్టున్న మీ ఎరకల శిష్యుణ్ణే చూశాం మరి" అన్నాడు. అదిరిపడ్డాడు ఆచార్యుడు. ఉన్నపాటుని లేచాడు. "ఏమిటి? నిజంగానే? ఐతే పద. చూసివద్దాం వాణ్ణి" అన్నాడు. గురుశిష్యు లిద్దరూ అపాళాన్ని బయల్దేరారు.

గురుదక్షిణ

కనుచూపు దూరంలో చూశాడు ఏకలవ్యుడు. పరిగెత్తుకు వచ్చాడు గురుదేవుడి పాదాలముందు సాగిలబడ్డాడు. "ఏకలవ్యుణ్ణి. మీ శిష్యుణ్ణి మిమ్మల్నే ఆరాధిస్తున్నాను. మీ దయవల్లే విలువిద్య నేర్చుకున్నాను. నా వున్నదంతా మీదే. ఏమిటాజ్ఞ?" అంటూ చేతులు జోడించాడు. "మాకు కావలిసిందల్లా గురుదక్షిణ వొక్కటే" అన్నాడు ద్రోణుడు. "ధన్యుణ్ణి. ఇదిగో, ఇది నా శరీరం. ఇవి నా ఆయుధాలు. ఇది నా సంపత్తి. ఇది నా పరివారం. ఆదేశించండి ఏమిటి సమర్పించుకునేది?" అన్నాడు ఏకలవ్యుడు. "నీ కుడిచేతి బొటనవేలు" అన్నాడు ద్రోణుడు. "మహా ప్రసాదం" అన్నాడు ఏకలవ్యుడు. నవ్వు మొహంతో కత్తి తీశాడు. కుడిబొటనవేలు నరికి గురుదక్షిణ పెట్టాడు.

ఐపోయింది. బొటనవేలు పోవడంతోటే విలువిద్యలో ఏకలవ్యుడి సామర్థ్యం సన్నగిల్లింది. * ఈ విధంగా అన్నమాట నిలుపుకున్నాడు ఆచార్యుడు. ద్రోణుడి శిష్యకోటిలో అర్జునుడే అగ్రగణ్యుడిప్పుడు.

పరీక్ష

శిష్యుల విలువిద్య పరీక్ష చేయాలని నిశ్చయించాడు ద్రోణాచార్యులు. ఒక గెద్దబొమ్మ తయారు చేశాడు. గురి కోసం వొక చెట్టు చివర కట్టాడు దాన్ని. శిష్యుల నందరినీ పిలిచాడు. మీ మీ ధనుస్సులూ బాణాలూ పట్టుకోండి అన్నాడు. "నేను పిలిచిన వాళ్ళు ముందుకి రండి. నేను 'ఊఁ' అనేసరికి, అదిగో - ఆ గెద్దతల బాణంతో కొట్టి పడవెయ్యాలి" అన్నాడు.

ముందు ధర్మరాజుని పిలిచాడు. "ఇదిగో గెద్ద. చూడు. దాని తల కనిపిస్తోందా?" అని అడిగాడు గురువు. "కనిపిస్తోంది"

* కొన్నాళ్ళకి పౌండ్రక వాసుదేవుడితో కలిసి ఏకలవ్యుడు ద్వారక మీదికి దండెత్తినట్లు హరివంశం చెపుతున్నది.

అన్నాడు ధర్మరాజు. "చెట్టూ, నేనూ, నీ తమ్ముళ్లూ కనిపిస్తున్నారా ?" అని అడిగాడు గురువు. మీరూ, తమ్ముళ్లూ, చెట్టూ, పిట్టా అన్నీ కనిపిస్తున్నాయి" అన్నాడు ధర్మరాజు "ఊహూఁ, నీ దృష్టి చెదురుతోంది. కొట్టలేవు నువ్వు. తప్పుకో" అన్నాడు గురువు ఇలాగే కౌరవకుమాళ్ళని అందరినీ, భీముణ్ణీ నకుల సహదేవుల్నీ, నానా దేశాల రాజకుమాళ్ళని పిలిచి ప్రశ్న వేశాడు. అందరూ ధర్మరాజులాగే జవాబు చెప్పారు. అందరినీ అలాగే "తప్పుకోండి" అని తూలనాడాడు గురువు.

చిట్టచివర అర్జునుణ్ణి పిలిచాడు. అవే ప్రశ్నలు అతణ్ణీ అడిగాడు. "గెద్దతల మినహాయించి నాకు మరేమీ కనపడలేదు" అన్నాడు అర్జునుడు. "లక్ష్యశుద్ధి కుదిరింది నీకు. నువ్వు కొట్ట గలవు" అన్నాడు గురువు గురువు "ఊఁ" అనడమూ, అర్జునుడి బాణం రయ్యిమని వెళ్ళడమూ, గెద్దతల కింద పడడమూ వొకే సారి జరిగిపోయాయి. ప్రియశిష్యుణ్ణి అమాంతంగా ఎత్తి కౌగిలించు కున్నాడు గురువు.

మరో నాడు శిష్యులతో వెళ్ళి గంగలో స్నానం చేస్తున్నాడు ద్రోణుడు. మొసలి వచ్చి అతడి కాలి పిక్క పట్టుకుంది. తలుచు కుంటే తానే దాన్ని చంపగలడు. పరీక్షకి ఇదీ వొక అవకాశమే అనుకున్నాడు. మొసలిని చంపండని కేకలు వేశాడు శిష్యుల్ని. ఒక్కడూ సాహసించలేదు. భయంతో దూరంపోయి నుంచున్నారు. మెరుపులా ఉరికాడు అర్జునుడు. నీటిలో కనపడకండానే వుంది మొసలి. గురువు కాలికి తగలకండా ఐదు బాణాలు వేసి నీటిలోని మొసలిని నీటిలోనే చంపాడు అర్జునుడు.

బ్రహ్మానంద మైంది ద్రోణుడికి. శిష్యుణ్ణి పొగడకండా వుండ లేకపోయాడు. కౌగిలించుకున్నాడు. దివ్యాస్త్రాలు ఉపదేశించాడు.

ఆదిపర్వం

ఆరో ఆశ్వాసం

రాజకుమార్ల శస్త్రవిద్యా ప్రదర్శనం

రాజకుమార్లు యావన్మందీ శస్త్రవిద్యల్లో ప్రవీణు లయారు. వాళ్ళ ప్రావీణ్యం భీష్ముడూ విదురుడూ కృపుడూ బాహ్లీకుడూ సోమదత్తూ మొదలైన పెద్దల ఎదట మహాసభలో ప్రదర్శించాలి. అందుకని ధృతరాష్ట్రుణ్ణి కొలువులో వచ్చాడు ద్రోణాచార్యుడు. "మహారాజా, కుమార్ల విద్య పూర్తయింది వాళ్ళ ప్రవీణత పరికించి పరీక్షించాలి మీరు" అన్నాడు. "మంచిది" అన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. "ప్రదర్శనానికి మంచి రంగస్థలం ఏర్పాటు చెయ్యి" అంటూ ఆదేశించాడు విదురుణ్ణి.

శాస్త్రోక్తమైన కొలతలతో విశాలమైన ప్రదర్శనరంగం తయారు చేయించాడు విదురుడు. రాయీ రప్పా, తుప్పా దుబ్బా, చెట్టూ పుట్టా, లేకండా ప్రదేశమంతా బాగుచేయించాడు. ఎత్తూ పల్లాలు లేకండా, దుమ్మూ గిమ్మూ లేకండా సమను చేయించాడు. తూర్పునా ఉత్తరానా దార్లు వేయించాడు. వేలాది జనం పట్టేట్టు ప్రేక్షాగారాలూ, గడమంచెలూ ఎన్నెన్నో కట్టించాడు. రంగురంగుల జెండాలూ, పచ్చతోరణాలూ, అరటి స్తంభాలూ, చిత్రచిత్రంగా అలంకరించిన వాకిలి దర్వాజాలూ — ఓ! చూసేందుకి రెండుకళ్ళు చాలవనిపిస్తోంది ప్రదర్శనరంగం. శాంతీ, శుభం కలిగించే పూజలూ అవీ రంగస్థలం నాలుగు దిక్కులా నిర్వర్తించారు బ్రాహ్మలు. అంతా సిద్ధమైంది.

పంచాంగం చూసి మంచిరోజు నిర్ణయించారు. శుభ ముహూర్తాన్ని బయలుదేరాడు ధృతరాష్ట్రుడు. గాంధారీ మొదలైన వందమంది భార్యలూ వెంట వచ్చారు. రకరకాల ముస్తాబు

లతో ఎంతోమంది విలాసవతులూ అనుసరించారు మహారాజుకీ, రాణులికీ ప్రత్యేకించిన ప్రేక్షాగారం ఇంద్రసైభవంగా వుంది. కదంబ పుష్పాలంత లేసి ముత్యాలు దండలు కట్టి వేలాడదీశారు పచ్చలూ, పగడాలూ, వజ్రాలూ, వైడూర్యాలూ, నీలాలూ, కెంపులూ, గోమేధికాలూ, పుష్యరాగాలూ రంగురంగుల నక్షత్రాల్లాగ మెరుస్తు న్నాయి అంతటా బంగారుమయమై జిగేలు మంటున్నది

దేవేంద్రుడిలాగ వచ్చి కూర్చున్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. నవ రత్నాలతో మిలమిల లాడిపోతూన్న మేరుపర్వతంగుహల్లో సమా వేశమైన దేవతాస్త్రీలలాగ కూచున్నారు రాజస్త్రీలు ధృత రాష్ట్రుడి పక్క కళ్ళకి కట్టుతోటే కూచుంది గాంధారి. కుమాళ్ళ విద్యాప్రావీణ్యం చూడాలని వెయ్యి కళ్ళతో వచ్చి కూచుంది గాంధారి పక్కని కుంతి

భీష్ముడూ విదురుడూ కృపుడూ శకుని శల్యుడూ సోమ దత్తుడూ మొదలైన పెద్దలూ, స్నేహితులూ సామంతులూ, మంత్రులూ, మండలాధిపతులూ — ఎవళ్ళకి తగ్గ ఆసనాల్లో వాళ్ళు వచ్చి కూర్చున్నారు. ఒక ఉన్నతమైన ఆసనం మీద వ్యాసమునీ, అతడి చుట్టూ ఎంతోమంది బ్రాహ్మణులూ కూచున్నారు. కవులూ, గాయకులూ, వైతాళికులూ వాళ్ళవాళ్ళకి ఏర్పాటైన స్థలాల్లో సర్దు కున్నారు. జాతి మత భేదం లేకండా, చిన్నా పెద్దా తారతమ్యం లేకండా లక్షలాది జనంతో కిటకిట లాడుతోంది ప్రదర్శనరంగం. ఢంకా నగారాలు మోగుతున్నాయి. ప్రజల కోలాహలం, వాద్యాల ధ్వనీ కలిసి ప్రళయంనాడు ఉప్పొంగిన సముద్ర ఘోషలా వుంది.

సరిగా వేళకి రంగస్థలంలో అడుగు పెట్టాడు ఆచార్యుడు ద్రోణుడు హంస రెక్కల్లాంటి తెల్లటి వస్త్రాలు కట్టుకున్నాడు. తెల్లటి పూలమాలలు. తెల్లటి ఆభరణాలు. తెల్లటి గంధపు పూత. తెల్లటి యజ్ఞోపవీతం. తెల్లటి పండు జుత్తు. తెల్లటి మీసాలు. తెల్లటి గెడ్డం. శ్వేతమూర్తిలా వున్నాడతడు. వెంట కుమారుడు

అశ్వత్థామ. నిర్మలాకాశంమీద అంగారక గ్రహంతో వున్న సూర్యుడి లాగ రంగమధ్యంలో నుంచున్నాడు ద్రోణుడు.

వందలకొద్దీ బ్రాహ్మలు మంగళవచనాలు చదువుతున్నారు. ద్రోణాచార్యుల వెనక వచ్చి వరసతీరి నుంచున్నారు రాజకుమార్లు అందరికంటే ముందు ధర్మరాజు వయస్సు వారీగా పెద్దవాళ్ళు ముందూ తరవాతివాళ్ళు తరవాతా వున్నారు. కండలు తిరిగిన కండలు. ఉడుం చర్మం చేతి కవచాలు. బాణాలు నిండిన తూణీరాలు. మంచి మంచి ధనుస్సులు. అందమైన శరీరకవచాలు అంతా ఇలా వీరవేషాలతో ముచ్చటగా వున్నారు ద్రోణశిష్యులు. అందరూ ఎర్రటి రక్తచందనం పూసుకున్నారు. ఎర్రటి బట్టలు కట్టుకున్నారు. ఎర్రటి పూలమాలలు వేసుకున్నారు. ఎర్రటి ఆభరణాలు ధరించారు. అందరి కళ్ళలోనూ ఎర్ర జీరలే వున్నాయి. అందరివీ ఎర్ర జండాలే. అదంతా ఒక ఎర్ర సైన్యంలా వుంది.

అనుకున్న సమయానికి సంజ్ఞచేశారు ఆచార్యులు. ఆరంభమైంది అస్త్రవిద్యాప్రదర్శనం. ఎవళ్ళవిద్య వాళ్ళు చూపెడుతున్నారు రాజకుమార్లు. తమ పేర్లు చెక్కిన బాణాలు గురిపెట్టి వేశారు కొందరు. కత్తీ, డాలూ కౌశలం చూపెట్టారు కొందరు. గుర్రాల మీద, రథాల మీద, ఏనుగులమీద తమతమ ప్రావీణ్యం చూపెడుతున్నారు కొందరు. ఈటెలతో కొందరూ, బల్లేలతో కొందరూ, శక్తులతో కొందరూ, చిల్లకోలలతో కొందరూ, గదలతో కొందరూ, తోమరాలతో కొందరూ — ఇలా పాండవులూ, కౌరవ కుమార్లూ, దేశదేశాల రాజపుత్రులూ ఎవళ్ళు నేర్చిన విద్య వాళ్ళు ప్రదర్శిస్తున్నారు. అద్భుతంగా వుంది ప్రదర్శనం.

మెచ్చుకుంటున్నారు ప్రేక్షకులు. చప్పట్లు కొడుతున్నారు. కేకలు వేస్తున్నారు. కోలాహలంగా వుంది. జరుగుతున్న దంతా గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులికి దగ్గిరవుండి చెప్తూవున్నాడు విదురుడు.

చప్పున చల్లబడ్డట్టయింది ప్రేక్షకలోకం. అందరి చూపులూ ఒకే దిక్కు తిరిగాయి.

అదిగో, భీముడూ దుర్యోధనుడూ గదాయుద్ధం ఉపక్రమించారు. ఇద్దరి చేతుల్లోనూ మాంచి భారీవైన గదలున్నాయి. ఇద్దరూ రెండు కొండల్లాగ వున్నారు. గద చేతిలో వుంటే ఇద్దరూ నువ్వా అంటే నువ్వా అనేవాళ్ళే. ఇద్దరూ వొకరంటే ఒకరికి పడనివాళ్ళే. వచ్చీ రావడం తోటే, ఆడఏనుగుకోసం పోట్లాడే మదపుటేనుగుల్లాగ ఇద్దరూ కలబడ్డారు. కుడీ ఎడమా అనకుండా ఫిరాయిస్తున్నారు గదలు. జంకించీ, మండలాకారంగా తిరిగీ, గత్తెరదాటు వేసీ, గతిభేదాలు చూపిస్తూ ఎవళ్ళ చేవ వాళ్ళు కనబరుస్తున్నారు. చిత్ర చిత్రమైన దెబ్బలు. ఖణేలు మంటున్నాయి గదలు. కళ్లు మూసుకుపోతున్నాయి విసుళ్ళు. అడుగులకి భూమి గడగడలాడుతోంది. హుంకారాలకి ఆకాశం బద్దలైనట్టుంది. గుండెల్లో దిగులు పుట్టిస్తున్నాయి చూపులు. ప్రాణాలు బిగబట్టుకు కూచున్నారు ప్రేక్షకులు.

ఇద్దరూ వొకలాగే వున్నారు. ఒకరూ వెనకాడలేదు. కోపం, పంతం, ఈర్ష్య — క్షణక్షణానికీ హెచ్చుతూ వుంది. అంతకంతకీ ఘోరంగా వుంది గదాయుద్ధం. ముందు ముందు జరగబోయే కురుపాండవ మహాయుద్ధానికి నాందీప్రస్తావనలాగా వుంది.

ప్రేక్షకులు కూడా రెండు పక్షాలై పోయారు. కొందరు భీముణ్ణి భళీ అంటున్నారు. కొందరు దుర్యోధనుణ్ణి. పంతాలు పెరిగిపోతున్నాయి. పందాలు హెచ్చిపోతున్నాయి. ఆవేశాలు రగులుకుంటున్నాయి. గోల గోల. పరిస్థితి విషమించి నట్టుంది. శ్రుతి మించి రాగాన పడుతున్నారు జనం. ఇహ అదుపులోకి తేవడం కష్టం. చప్పున అశ్వత్థామకి సైగ చేశాడు ఆచార్యులు. చంగున వెళ్ళాడు అశ్వత్థామ. మధ్యపడి భీముణ్ణీ దుర్యోధనుణ్ణీ విడదీశాడు. ఆగింది గదాయుద్ధం.

చెవులు చిల్లులు పడుతున్నట్లు మోగుతున్న వాయిద్యాలు నిమిషం నిలుపు చేయించాడు ఆచార్యులు. "సావధానంగా వుండండి. ఇంతవరకూ భీమ దుర్యోధనుల గదాయుద్ధం చూశారు మీరు. ఇపుడు నా ప్రియశిష్యుడు అర్జునుడు ధనుర్విద్య చూపుతాడు చూడండి" అన్నాడు.

గురువు ఇసారా ఇవ్వడంతోటే రంగం మధ్యకి వచ్చి నుంచు న్నాడు అర్జునుడు. నల్లకలవల వంటి చక్కని శరీరం. దాని మీద నవరత్నాల బంగారం కవచం. చేతిలో తళతళ లాడుతూన్న ధనుస్సు. వీపున తూణీరం. హరివిల్లూ, మెరుపూ — వీటితో కలిసి వున్న నల్లమేఘంలా వున్నాడతడు. అందరి కళ్ళూ వొక్కసారి అతడి మీదే మోరిశాయి.

"ఓహో, ఇతడండీ విలుకాడంటే" "ఇతడికి తెలీని విద్యంటూ లేదు" "భరత వంశం మణిపూస" "కుంతీదేవి కడుపుపంట." "పాండవ సింహం."

ఇలా ప్రేక్షకు లంతా పొగుడుతున్నారు. వింటోంది కుంతి. కడుపు నిండి పోతున్నట్టుంది. రెప్ప వెయ్యకండా చూస్తోంది కొడు కుని. హృదయంలోని సంతోషం ప్రవాహ మైనట్టుంది. నాలుగు కొమ్మలూ విరిగి పారినట్లయింది. చన్నులు చేపాయి. చను బాలు ప్రవహించాయి. కళ్ళు చెమ్మగిల్లాయి. ఆనంద బాష్పాలు ధారలు కట్టాయి.

ఆవేశంతో అర్జునుణ్ణి ఇంకా పొగుడుతున్నారు ప్రజలు. పట్ట పగ్గాలు లే నట్టున్నాయి కేకలు. "ఏమిటీ కోలాహలం?" అంటూ అడిగాడు ధృతరాష్ట్రుడు. "అర్జునకుమారుడు అస్త్రవిద్య చూపెట్టబోతున్నాడు. అతణ్ణి చూసి సంతోషంతో కేకలు వేస్తోంది జనం" అని చెప్పాడు విదురుడు. సంతోషించాడు ధృతరాష్ట్రుడు. "చెవులున్నందుకు తమ్ముడి కుమాళ్ళ విద్యాబుద్ధులు విన గలిగాను.

అంతే చాలు నాకు. నిజానికి అరణి * వంటిది కుంతి. ఆమె కడుపులో పుట్టిన ముగ్గురు కొడుకులూ మూడు అగ్నులు. వీళ్ళే మన వంశంలో పాపమన్నది లేకండా దహిస్తారని నా నమ్మకం" అన్నాడు.

అర్జునుణ్ణి చూసి "కానీ" అన్నాడు ఆచార్యులు. ధనస్సులో బాణాలు సంధించాడు అర్జునుడు. ఆగ్నేయాస్త్రం వేసి భయంకరమైన అగ్ని పుట్టించాడు. వారుణాస్త్రం వేసి వర్షం కురిపించాడు. మేఘాస్త్రం వేసి మేఘాలు కల్పించాడు. వాయవ్యాస్త్రం వేసి గాలి పుట్టించాడు. భౌమాస్త్రం వేసి భూమిలోకి వెళ్ళిపోయాడు. పర్వతాస్త్రం వేసి పర్వతరూపం ధరించాడు. అంతలో అంతర్ధానాస్త్రం వేసి కనబడకండా ఐపోయాడు.

క్షణంలో మరుగుజ్జులా కనిపించేవాడు. క్షణంలో తాటిచెట్టంత కనిపించేవాడు. క్షణంలో సూక్ష్మరూపం ధరించేవాడు. క్షణంలో కొండంత కనబడేవాడు. చిత్రం, అంతలోనే గుర్రం మీద వుండేవాడు. మరుక్షణంలో రథంమీద. మళ్ళీ చూస్తే నేల మీద.

పరిగెడుతూన్న పెద్దపులినీ, సింహాన్నీ, అడివి పందినీ చిత్రంగా వొకటే బాణం వేసినట్టు ఐదేసి బాణాలు వేసి నోళ్లు కుట్టేసేవాడు. దారంతో వేలాడదీసిన ఎద్దుకొమ్ముని వరసగా ఇరవైవొక్క బాణాలు నాటేట్టు కొట్టాడు. చిత్ర విచిత్రాలైన విలువిద్య చూపెట్టాడు. గదా, కత్తీ — వీట్లలో కూడా సెబాసనిపించాడు

ఇలా అర్జునుడు తన అస్త్రవిద్య ప్రదర్శిస్తూనే వున్నాడు. ద్వారం దగ్గిర పిడుగుల్లా చప్పుడైంది. వీరత్వంగా జబ్బలు చరుచుకుంటూ ఎవరో వస్తున్నారు. తుళ్ళిపడింది జనం. ఆచార్యుడి వెనక్కి వెళ్ళారు పాండవులు. దుర్యోధనుడి చుట్టూ చేరుకున్నారు కౌరవకుమారుళ్ళు. అందరూ ద్వారం దిక్కే చూస్తున్నారు.

జనాన్ని వొత్తిగించుకుంటూ లోపలికి వస్తున్నాడు కర్ణుడు. మాంచి ఏపైన మనిషి. పదహారోవన్నె బంగారంలా వుంది శరీరం.

అరణి అగ్ని పుట్టించడంకోసం రావి కర్రతో చేసింది.

దేహానికీ చెవులికీ సహజమైన కవచ కుండలాలు ధగధగా మెరు స్తున్నాయి. బాలసూర్యుడిలా ప్రకాశిస్తున్నాడు. చేతిలో ధనుస్సూ, నడుంని కత్తీ వున్నాయి. కొదమ సింహంలా నడిచి వచ్చి రంగస్థలం మధ్య ఠీవిగా నుంచున్నాడు. తలఎత్తి వోసారి నాలుగు దిక్కులా తేరిచూశాడు. ద్రోణాచార్యుడికీ, కృపాచార్యుడికీ నమస్కరించాడు. అర్జునుణ్ణి చురచురా చూశాడు. ఆ చూపులో ఆక్షేపణా, నిరసనా, ఈర్ష్యా అన్నీ కనిపిస్తున్నాయి.

"నువ్వో మహా మొనగాణ్ణనుకోకు. నీకు వచ్చిన ఈ మాత్రం విద్య మాకూ కొంచెం చేతనవును మరి" అన్నాడు గంభీరంగా. సభంతా నిశ్శబ్దం.

తెల్లపోయి చూస్తోంది జనం. చురుక్కు మంది అర్జునుడికి. ఎర్రపడ్డాయి కళ్ళు. చందనం పులుముకున్నట్టుంది దుర్యోధనుడికి. "ఐతే అదేదో కానీ మరి" అన్నాడు ద్రోణుడు. అర్జునుడు చూపెట్టిన అస్త్రవిద్య లన్నీ అనాయాసంగా చేసి చూపెట్టాడు కర్ణుడు. కళ్ళలో గర్వరేఖలు మెరుస్తున్నాయి.

నూరుమంది తమ్ములతోనూ ఉబ్బితబ్బిగా లేచాడు దుర్యో ధనుడు. వెళ్ళి గాట్టిగా కౌగిలించుకున్నాడు కర్ణుణ్ణి. "ఈ క్షణం నుండీ ప్రాణస్నేహితులం మనం. నాకూ, నా వాళ్ళకీ ఆసరా నువ్వు. నే నొకటీ నువ్వొకటీ కాదు. నాతోపాటు నా రాజ్య భోగాలూ అనుభవిస్తావు నువ్వు" అన్నాడు. "మహాభాగ్యం" అంటూ సంతోషించాడు కర్ణుడు. "ఈ రంగస్థలంలో ఇంతమంది ఎదటా అర్జు నుడితో ద్వంద్వయుద్ధం చేయాలని వుంది" అన్నాడు.

ఆపుకోలేక పోయాడు అర్జునుడు. "పిలవని పేరంటంగా సభలోకి వచ్చావు. బలవంతంగా పులుముకుని మాట్లాడుతున్నావు. దీని ఫలమేదో ఇప్పుడే అనుభవిస్తావు. నీ విలవా, ఎదటివాడి విలవా తెలుసుకోలేక పోతున్నావు" అన్నాడు. "పిరికి వాళ్ళని దబాయించినట్టు దబాయించకు నన్ను" అన్నాడు కర్ణుడు. "ఆ

లవ ఏదో బాణాలతో చూపెట్టు. అస్త్రవిద్య తెలిసిన వాళ్ళందర
కీ ఈ రంగస్థలంలో ప్రవేశ ముంటుంది. సర్వసాధారణమైన విషయ
ంది. వీళ్ళు రావొచ్చు, వీళ్ళు రాకూడదూ అని అడ్డేమిటి ;"
ంటూ డెకారించాడు. ఇదే సమయమని కన్నుకొట్టి ప్రోత్సా
ంచాడు దుర్యోధనుడు. దాంతో ద్వంద్వయుద్ధానికి కాలు
వ్వాడు కర్ణుడు.

దుర్యోధనుడూ, తన తమ్ముళ్లూ కర్ణుడి దిక్కు కాశారు.
ష్ముడూ, ద్రోణుడూ, కృపుడూ, ధర్మరాజూ, అతడి తమ్ముళ్లూ
ర్జునుడి పక్షం వహించారు. "ఆ సరదా ఏదో తీర్చుకునే వెళ్ళ
మను అతణ్ణి" అన్నారు భీముడూ అతడి అన్నదమ్ములూను అర్జు
ణ్ణి. ద్రోణుడూ "కానీ" అన్నాడు.

ఐతే కాసుకో అన్నాడు అర్జునుడు. మాట్లాడకండా
మేఘాస్త్రం విడిచిపెట్టాడు కర్ణుడు. కిందా మీదా ముంచెత్తాయి
కట్లు. చీకట్లలో కనపడలేదు అర్జునుడు. మెచ్చుకున్నాడో
న్నట్టు కర్ణుడి మీద కిరణాలు కుమ్మరించాడు సూర్యుడు. కుమా
ద్దరూ కలబడుతూంటే భయపడుతూనే వుంది కుంతి. అర్జునుడు
నపడకపోయే సరికి కెవ్వున కేక వేసింది. మూర్ఛపోయింది. చన్నీళ్ళు
ల్లాడు విదురుడు. చందనమూ అదీ రాసీ, ఉపచారాలుచేసీ
మూర్ఛనుండి లేవదీశాడు.

ఉత్తరక్షణంలో వాయువ్యాస్త్రం వేశాడు అర్జునుడు. పటా
ంచలై పోయాయి మేఘాలు. మబ్బులు విడిపోయిన సూర్య
ంబంలా ప్రకాశించాడు అర్జునుడు. కర్ణుణ్ణీ, అర్జునుణ్ణీ, కళ్ళారా
చూసింది కుంతి. "అమ్మయ్యా" అంటూ పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచింది.

చప్పునవెళ్ళి కర్ణుడికీ అర్జునుడికీ మధ్య నుంచున్నాడు కృపా
చార్యులు. ద్వంద్వయుద్ధం మర్యాదలు యావత్తూ తెలిసిన పండితు
డాయన. "ఆగు" అన్నాడు కర్ణుణ్ణి. "అర్జునుడు రాజపుత్రుడు.
పాండుమహారాజు కుమారుడు. కుంతీదేవి ముద్దుకొడుకు. కౌరవ

వంశంలో పుట్టినవాడు. ఇతడితో ద్వంద్వయుద్ధం చెయ్యాలంటే, నీ వంశ మేమిటో ముందు చెప్పాలి నువ్వు. నీ తండ్రి ఎవరో, నీ తల్లి ఎవరో చెప్పు. ఇతడితో సమానుడ వైతేనే ద్వంద్వయుద్ధానికి అర్హత నీకు" అన్నాడు.

కులం మాట ఎత్తేసరికి మొహం వేలవేశాడు కర్ణుడు. మాట పెగల్లేదు. చప్పున అందుకున్నాడు దుర్యోధనుడు. "రాజవంశంలో పుట్టినవాడూ, ప్రతాపవంతుడూ, పెద్ద సైన్యం కలవాడూ ఈ — ముగ్గురూ రాజు అనిపించుకుంటారు. ఏం, అంతేనా? సరే, అర్జునుడు రాజపుత్రుడు. కర్ణుడు రాజు కాడు. అంచేత అతడితో ఇతడికి ద్వంద్వయుద్ధానికి అర్హత లేదు. ఇదే కదా మీ వాదన. అలాగే ఐతే, ఇదిగో, అంగరాజ్యానికి రాజుగా, అభిషేకిస్తున్నాను ఇతణ్ణి" అన్నాడు. భీష్ముణ్ణి, ధృతరాష్ట్రుణ్ణి ప్రార్థించాడు. వాళ్ళ అంగీకారం తీసుకున్నాడు. రాజు తలిస్తే దెబ్బల కేం కొదవ! నుంచున్న పాటుని అభిషేకానికి అవసరమైన వన్నీ సమకూర్చాడు. వెయ్యిమంది బ్రాహ్మలికి గోదానం చేశాడు. "అంగరాజ్యానికి ఈయన అర్హుడు" అంటూ బ్రాహ్మలంతా ఆశీర్వదించారు కర్ణుణ్ణి. బంగారం పీట మీద కూచోపెట్టారు రతణ్ణి. శాస్త్రోక్తంగా అంగరాజ్యానికి అభిషేకించారు.

రాజతిలకం పెట్టుకున్నాడు కర్ణుడు. మణికిరీటం ధరించాడు. భుజకీర్తులు ధరించుకున్నాడు. రత్నాల హారాలు వేసుకున్నాడు. ఇలా మహారాజువేషంతో వచ్చి దుర్యోధనుడి ముందు నుంచున్నాడు. "ఇంతమందిలోనూ, ఈ రాజాధిరాజులముందు రాజుని చేశావు నన్ను. ఇంత గౌరవం చేశావు. ఏ మిచ్చి నీ రుణం తీర్చుకునేది నేను?" అన్నాడు. "నీ స్నేహం" అన్నాడు దుర్యోధనుడు. "మనసిచ్చి నాతో స్నేహంగావుండు. అంతే కావాలి నాకు." అన్నాడు. "ధన్యోస్మి" అన్నాడు కర్ణుడు.

సభలోంచి ఇదంతా చూస్తున్నాడు సూతుడు. తన కళ్ళ
ందు మహారాజయ్యాడు కొడుకు. సంతోషం పట్టలేకపోయాడు.
ం దిగి కొడుకు దగ్గిరికి వచ్చాడు. తలవంచి తండ్రికి నమస్కారం
గాడు కర్ణుడు. గుచ్చి కౌగిలించుకున్నాడు సూతుడు. శిరస్సు
ద్దాడు. అంగరాజ్యాభిషేకంతో తడిసివున్న తలమీద ఆనంద
ష్పాలు వర్షించాడు.

కర్ణుడు సూతుడి కొడుకని తెలిసిపోయింది పాండవులికి.
కాలు మరి నవ్వాడు భీముడు "కులానికి తగినట్టు కొరడా
చ్చుకు రథం నడుపుకో," "అన్నాడు. అర్జునుడితో యుద్ధమేమిటి
ం! ఉత్తమక్షత్రియులు అనుభవించ దగ్గది అంగరాజ్యం. సోమ
గాజి తినవలసిన పురోడాశం కుక్క ముట్టుకోవచ్చా?" అన్నాడు.

తల కొట్టేసినట్టయింది కర్ణుడికి. జవాబు తోచలేదు. పెద్ద
స్టూర్పు వొదిలాడు. ఆకాశం మీదికి సూర్యుడి దిక్కు చూస్తూ
రుకున్నాడు. స్నేహితుడు చిన్నబుచ్చుకోవడం చూసే భరిరు
న్నాడు దుర్యోధనుడు. "ఏమిటీ దారుసు మాటలు! కులమే లేక
తే ఈ తేజస్సెలా వస్తుంది? పులి కడుపుని లేడి పుడుతుందా!
పల పుట్టుకా, ఏరుల పుట్టుకా ఎరగడం కష్టం. దధీచి దుమ్ములో
జాయుధం పుట్టింది. కుమారస్వామి పుట్టుక విషయం ఎవడికి
ంచింది వాడు చెపుతాడు. నీటిలో పుట్టాడని వొకడంటే, అగ్గిలో
ట్టా డని వొకడంటాడు. కృత్తికలికి పుట్టా డని వొక డంటే,
ద్రుడికి పుట్టాడని ఒకి డంటాడు. కాదు, రెల్లుగడ్డిలో పుట్టా డని
రొక డంటాడు. మన కృపాచార్యులు రెల్లుగడ్డిలోనే పుట్టాడట!
ద గురువుగారిమాటేమిటి! కుండలో అట ఆయన పుట్టుక! ఎంత
ంది రాజులు ఆ రుషికీ ఈ రుషికీ పుట్టినట్టు చెప్పుగుంటారు!
తెంగుకు, మీా పుట్టుక మాత్రం వొక వారసా వాడీ వుండా
ంటాను. అంచేత, కులమూ గిట్టూ తడవడ మెందు కంటాను.
దివ్యలక్షణాలు చూడు. కనపడలేదూ కవచకుండలాలు! ఎంత

సహజంగా వున్నాయని!! అవే చెప్తున్నాయి ఆయన మహాపురుషుడని. ఒక్క అంగరాజ్యమే అన్నమాటేమిటి, తన బాహుబలం వల్ల ప్రపంచం యావత్తూ పాలించగల డీయన'' అన్నాడు.

ఇంతలో పొద్దు గూకింది. అస్త్రప్రదర్శనం అంతమైంది. రకరకాలుగా చెప్పుగుంటూ రంగస్థలం విడిచిపెట్టారు ప్రజలు. స్త్రీ జనంతో కూడా రాజమందిరానికి వెళ్ళాడు ధృతరాష్ట్రుడు. వేలకొద్దీ దివిటీలతో, కర్ణుడి చెయ్యి పట్టుకుని తన మేడకి వెళ్ళాడు దుర్యోధనుడు. భీష్ముడూ, విదురుడూ, కృపుడూ - వీళ్ళందరితో కలిసి తమ మందిరానికి వెళ్ళారు పాండవులు.

పెద్దకొడుకు కర్ణుణ్ణి కళ్ళారా చూసింది కుంతి. పుత్రస్నేహం మాత్రం బయటపడకుండా నిగ్రహించుకుంది. కానైతే మనస్సేమో మనస్సులో లేదు.

కర్ణుడంతటి విలుకాడు దొరికాడు కౌరవులికి. అర్జునుడి వల్ల మరి భయమేమిటి? గుండెలమీద చెయ్యిపెట్టుకొని రాత్రి నిశ్చింతగా నిద్రపోయాడు దుర్యోధనుడు.

ద్రుపదుడి పరాభవం

మర్నాడు తెల్లవారింది. కాలకృత్యాలు తీర్చుకున్నాడు ద్రోణుడు. శిష్యులందరినీ పిలిచాడు. "గురుదక్షిణ ఇవ్వండి" అన్నాడు. చేతులు జోడించి నుంచున్నారు శిష్యులు. "మీ కోరిక ఏమిటో సెలవియ్యండి'' అన్నారు. "ఐశ్వర్య గర్వంతో మంచీ చెడ్డా కానడం లేదు పాంచాలంరాజు ద్రుపదుడు. వెళ్ళండి. అతణ్ణి వోడించి పట్టుకురండి. ఇదే నేను కోరిన గురుదక్షిణ'' అన్నాడు ఆచార్యుడు.

"చిత్తం'' అంటూ సిద్ధపడ్డారు శిష్యులు. "ఇదెంతలో మాట'' అన్నారు కౌరవులు. "నిమిషాలమీద పట్టుకు వస్తాం ద్రుపదుణ్ణి'' అన్నారు. అవి కత్తులు కావు. అవి ధనుస్సులు కావు. ఎవళ్ళ దగ్గిర వున్న ఆయుధాలు వాళ్ళు పట్టుకున్నారు. లెక్కలేనంత

సైన్యం వెంటవేసుకున్నారు. అడావుడిగా బయల్దేరారు, రథాలు పరిగెత్తించుకుంటూ, సింహనాదాలు చేసుకుంటూ వెళ్ళి పాంచాలుల రాజధాని ముట్టడించారు.

వాళ్ళ వెనక రథాల మీద ద్రోణాచార్యులూ, పాండవులూ బయల్దేరారు. "మేమంటే మేం" అంటూ ముందు పరిగెత్తారు కౌరవులు. "ద్రుపదుణ్ణి పట్టడం అంటే ఏదో ఆటలా వుంది వీళ్ళకి" అని నవ్వుకుంటూ నడిచాడు అర్జునుడు. పాండవులు పొలిమేర చేరే సరికి దుర్యోధనుడూ, అతడి తమ్ముళ్ళూ, తక్కిన రాజకుమారుళ్ళూ పట్టణం ముట్టడించడం, ద్రుపదుడు తిరగబడడం జరిగిపోతున్నది తన చతురంగ బలాలన్నీ వేసుకు వచ్చి కౌరవుల్ని కకావికలు చేస్తున్నాడు ద్రుపదుడు. వానకారు వర్షధారలు పద్మవనంమీద పడ్డట్టు ద్రుపదుడి బాణాలు ముంచెత్తుతున్నాయి కౌరవుల్ని.

అకారణంగా తమమీద పడ్డందుకు పట్టణములోని ప్రజలంతా నలిరేగిపోయారు. కత్తీ, కర్రా, గొడ్డలీ, రోకలి—ఏది దొరికితే అది పట్టుకుని తిరగబడ్డారు. కౌరవు డన్నవాడు కనబడ్డ చోటల్లా చిదగ పొడిచారు. దుర్యోధనుడూ, తనవందమంది తమ్ముళ్ళూ శాయశక్తులా పోరాడారు. ఇన్నూ మిన్నూ కనబడకండా ఎన్నో బాణాలు వేశారు. వా టన్నిటినీ తుక్కుకింద కొట్టి పారేశాడు ద్రుపదుడు. మాంచి మాంచి బాణాలుకొట్టి వాళ్ళ దేహాలు మంటలుచ్చుకున్నట్లు చేశాడు. బహువిధాల, బహుముఖాల, ఎక్కడ పడితే అక్కడ తానే అయి రకరకాల బాణాలు గుప్పించాడు.

దాంతో "ద్రుపదుడంటే బహురూపిరా బాబూ" అంటూ భయపడిపోయారు కౌరవులు ఇహ, పిక్కబలం చూపడం తప్ప మరో గతి లేకపోయింది. కుమారస్వామి దెబ్బకి పారిపోయే రాక్షస యువకుల్లాగ పరుగుచ్చుకున్నారు వస్తూవున్న పాండవుల దగ్గిరికి.

చూసి చిరునవ్వు నవ్వాడు అర్జునుడు. విల్లూ, అమ్ములూ తీసుకున్నాడు. గురువుకీ, అన్నగారికీ నమస్కరించాడు. "మీరంతా

ఇక్కడే వుండండి'' అన్నాడు. తన సైన్యానికి సంజ్ఞ చేశాడు. సేన ముందు భీముణ్ణి నడవ మన్నాడు. నకుల సహదేవుల్ని చక్రరక్షకులుగా * పెట్టుకున్నాడు. ఏనుగుమంద మీదికి పరిగెత్తే సింహం కొదమలాగ సముద్రంలాంటి పాంచాలసేన మీదికి పరిగెత్తాడు.

వెళ్ళడంతోటే ద్రుపదుడి ఏనుగుసేన మీద పడ్డాడు భీముడు. వజ్రాయుధంలాంటి తన గద ఎత్తి అదే మోదడం మొదలుపెట్టాడు. కుంభస్థలాలూ, దవడలూ, తొండాలూ, దంతాలూ, పక్కలూ, ముక్కలూ, మొహాలూ - విరిగి పచ్చడి పచ్చడి ఐ పోతున్నాయి ఏనుగులు. జేగురు సెలవెళ్ళ నడగొండలు వజ్రాయుధంతో కూలిపడ్డట్టు రక్తాలు కార్చుకుంటూ మావటివాళ్ళతో సహా కిందపడుతున్నాయి మదగజాలు. పడినకొద్దీ అదే రెచ్చిపోతున్నాడు భీముడు. ఏనుగులే కాదు - రథాలూ, గుర్రాలూ గుండపిండి చేస్తున్నాడు. మామూలు వాళ్ళని చంపడ మెందుకన్నాడు. గొల్లవాడు మునకాలు కర్రతో ఆవులు తోలుకుపోయినట్టు, గదఎత్తి రొప్పుకుపోయాడు వాళ్లని.

భీముడి పక్కనే బాణాలతో తరుముకుంటూ వచ్చాడు అర్జునుడు. సూర్యుడిముందు చీకట్లలా పటాపంచ లవుతున్నాయి ఏనుగులు; మంచుతెరలా మాయ మవుతున్నాయి గుర్రాలు; చుక్కల మల్లే తెలతెల్లపోతున్నాయి పదాతిదళాలు. అది చూసి సయించ లేకపోయాడు ద్రుపదుడి తమ్ముడు సత్యజిత్తు. అర్జునుడి మీదికి తన రథం పరిగెత్తించాడు. ఎంచి ఎంచి వంద బాణాలు వేశాడు. అవన్నీ సగంలోనే ముక్కలు చేశాడు అర్జునుడు. అతడి గుర్రాల్నీ సారథినీ కొట్టాడు. రథం తునకలు చేశాడు. దాంతో అదే పరుగుపెట్టి పారి పోయాడు సత్యజిత్తు.

అర్జునుడి బాణాలికి విడుపూ, విరామం లేకుండా వుంది. బాణంమీద బాణం వొదులుతూంటే ధనుస్సు చక్రంలా కనిపిస్తోంది. ఇంతలో యముడిలా వచ్చిపడ్డాడు ద్రుపదమహారాజు. ఇద్దరూ బల

---

* చక్రరక్షకుడు . యుద్ధంలో రథచక్రాలు రక్షిస్తూవుండే వీరుడు.

వంతులే. ఇద్దరూ విలువిద్యలో హేమాహేమీలే. మరింత విజృంభించాడు అర్జునుడు. ఇద్దరి ద్వంద్వయుద్ధం ఘోరంగా వుంది. ఇద్దరి బాణాలతో భూమీ, ఆకాశమూ చిమ్మచీకటి కమ్మింది.

మాంచిదొక బాణం వేసి అర్జునుడి ధనుస్సు రెండు ముక్కలు చేశాడు ద్రుపదుడు. ఉత్తరక్షణంలో కత్తి తీసుకుని మెరుపులా వురికాడు అర్జునుడు. కొండమీదికి గెంతే సింహంపిల్లలాగ ద్రుపదుడి రథంమీదికి లంఘించాడు. రెప్పపాటులో ద్రుపదుణ్ణి పట్టుకున్నాడు. రథం ఇరుసుకి వేసి కట్టాడు.

హాహాకారాలు చేస్తోంది పాంచాలసైన్యం. తిన్నగా ద్రుపదుణ్ణి తెచ్చి ద్రోణుడి ఎదుట పెట్టాడు అర్జునుడు. "గురుదక్షిణ స్వీకరించండి" అంటూ నమస్కరించాడు. ద్రుపదుణ్ణి చూసి ముసిముసి నవ్వులు నవ్వాడు ద్రోణుడు. "ఓహో, ఎవరండోయి! ద్రుపదమహారాజులుంగారా ఏమిటి? ఇదేం, దిక్కు లేనట్టు ఇలా కట్టబడ్డారేం? ఇప్పుడైనా గీర్వాణం కిసింత దిగుముఖం పట్టిందా? ఇకనైనా మేం కనిపిస్తున్నామా కళ్ళకి?" అంటూ ఎత్తిపొడిచాడు. అర్జునుడి కేసి చూసి "ఇహ చాలు, కట్లు విప్పు" అన్నాడు. సిగ్గుతో తలవంచుకున్నాడు ద్రుపదుడు.

ద్రుపదుడు ద్రోణుడి స్వాధీనం కావడంతోటే పాంచాల రాజ్యమూ ద్రోణుడి స్వాధీనమయింది. బాల్యస్నేహితుడు కావడం చేతా, తన ప్రభుత్వం అంగీకరించడంచేతా సగం రాజ్యం తిరిగి ఇచ్చివేశాడు ద్రోణుడు. అప్పటినుండీ దక్షిణపాంచాలం, ఉత్తర పాంచాలం అని విశాలపాంచాలదేశం రెండుభాగాలైంది. గంగానదికి దక్షిణభాగం, అవతలచర్మణ్వతీనది సరిహద్దుగా ద్రుపదుడూ, ఉత్తర భాగం ద్రోణుడూ పుచ్చుకున్నారు దక్షిణపాంచాలానికి కాంపిల్య నగరమూ, ఉత్తరభాగానికి అహిచ్ఛత్రమూ రాజధానులయాయి. *

* విపులమైన పాంచాలం వివరం కోసం చూ. కీ. శే. పరవస్తు లక్ష్మీనరసింహస్వామిగారి History of Panchala in the Vedic Period.

ద్రుపదుడి హృదయంలో ఈ పరాభవం ఆరని చిచ్చులా మండుతూ వుండేది. ద్రోణుణ్ణి హతమార్చే కుమారుడు కావాలి. అంత పరాక్రమశాలి అర్జునుడు - తనకి అల్లుడు కావాలి. ఈ రెండు కోర్కెలూ సాధించే వరకూ నిద్రపోనని నిశ్చయించుకున్నాడతడు.

యువరాజు ధర్మరాజు

కుమార్ళ్ళందరిలోకీ గుణవంతుడూ, పెద్దవాడున్నూ ధర్మరాజు. అంచేత, భీష్ముడితోనూ విదురుడితోనూ ఆలోచించాడు ధృతరాష్ట్రుడు. మంచిరోజు చూసి ధర్మరాజుని రాజ్యానికి యువరాజుగా అభిషేకించాడు.

పేరుకి యువరాజే ఐనా, ప్రాభవంచేత ప్రజారంజకుడైన చక్రవర్తిలా వున్నాడు ధర్మరాజు. నలుగురు తమ్ముళ్లూ నాలుగు దిక్కులా వెళ్ళి గెలుచుకు వచ్చారు. [illegible] రాజ్యాన్ని స్వాధీనం చేసుకున్నారు. గెలుచుకున్న ధనం దేశదేశాలనుండి రాసులు రాసులుగా తెచ్చి అన్నగారి ముందు పోశారు. పాండవుల పేరు ప్రపంచమంతటా మారుమ్రోగుతోంది.

"గదాయుద్ధంలోనూ, మల్లయుద్ధంలోనూ భీముణ్ణి మించినవాడు లేడు." "ధనుర్విద్యలో అర్జునుడే అగ్రగణ్యుడు." "అన్నలికి తగిన తమ్ముళ్లు నకుల సహదేవులు." — ప్రపంచమంతటా ఏమూల చూసినా ఇదే మాట.

అర్జునుడి గురుభక్తికీ, వీరత్వానికీ మెచ్చి ప్రయోగ ఉపసంహారాలతో బ్రహ్మశిరం అనే మహాస్త్రం ఉపదేశించాడు ద్రోణుడు. "ఇది అగస్త్యముని మా గురువు అగ్నివేశ్యులికిచ్చారు. ఆయన నాకు అనుగ్రహించారు. నా శిష్యులందరిలోకీ నువ్వే తగినవాడివి దీనికి. అందుకని నీకే ఉపదేశించానిది. సామాన్యుల మీద ప్రయోగించకు దీన్ని. తగనివాడిమీద వేస్తే జగత్తునే దహిస్తుంది. అలాంటి అవసరం వస్తేనే, ఎదటివాడు నిన్ను మించినవాడైతేనే ఇది ప్రయోగించు.

"ఇదిగో, అన్నంతా చేశాను నేను. ఇహ నిన్ను మించిన విలుకాడు లేడు మరి. ఇపుడు ప్రత్యేకమైన గురుదక్షిణ అడుగుతున్నాను నిన్ను. ఏమంటావు?" అన్నాడు. "సెల విప్వండి" అంటూ చేతులు జోడించాడు అర్జునుడు "ఏ దన్నా యుద్ధంలో గ్రహచారంచాలక నీకూ నాకూ పడిందనుకో, అప్పుడు గురువు అని ఉపేక్షించకండా నాతో సమానంగా యుద్ధం చెయ్యాలి నువ్వు. ఇదే నీ నుండి నేను కోరిన ప్రత్యేక గురుదక్షిణ" అన్నాడు ఆచార్యులు. కాదనలేకపోయాడు అర్జునుడు. పాదాభివందనం చేసి కన్నీళ్ళతో గురుదేవుడి పాదాభిషేకం చేశాడు.

ధర్మరాజు యువరాజయాడు. పదిమంది నోళ్ళల్లోనూ పాండవుల గొప్ప వినిపిస్తోంది. కడుపులో తేళ్ళూ జెర్రులూ పాకుతున్నాయి దుర్యోధనుడికి. కర్ణుడూ, శకునీ, దుశ్శాసనుడూ-ఎప్పుడూ వీళ్ళతో టే ఏకాంతంగా ఏదో ఆలోచన. "ఆయుధాల్లోనూ వాళ్ళే ఆరితేరారు. దురుసువాళ్ళని అసలే భయం నాకు, ఇప్పుడు ధర్మరాజుని యువరాజు చేశారు బాబయ్య. ఏమిటి సాధనం? ఏమీ పాలుపోకండా వుంది నాకు. దీనికి విరుగుడు రాజనీతి ఏమన్నా వుంటే చెప్పండి మీరు" అన్నాడు వొకనాడు దుర్యోధనుడు. "నేనూ ఎప్పుడూ అదే అనుకుంటాను" అంటూ అందుకున్నాడు మేనమామ శకుని. నా ఆప్తమంత్రి కణికుడున్నాడు. నీతిశాస్త్రంలో శుక్రుణ్ణి మించిన వాడు. అతడి దగ్గిర రాజనీతి నేర్చుకోవడం ఎంతైనా అవసరం నీకు" అన్నాడు.

కణిక నీతి

సావకాశంగా దుర్యోధనుడికి రాత్రింబగళ్ళు రాజనీతి నూరిపోశాడు శకుని ఆప్తమంత్రి కణికుడు.

"రాజన్నవాడు సరైన దండన అవలంబించాలి. ప్రజలు ధర్మం తప్పకండా చూడాలి. తన నడవడిలో మచ్చ కనబడనివ్వకూడదు. శత్రువుని ఎలా చూడాలో మిత్రుణ్ణీ అలాగే చూడాలి. దండం

దశగుణం భవేత్ అన్నారు కనక. ఉంటేనే రాజశాసనం సాగుతుంది, ప్రజలు వర్ణాశ్రమ ధర్మాలు పాలిస్తారు. దురాచారం చేసే వాడు గురువైనా సరే - బహిరంగంగా దండించాలి వాణ్ణి. ఏ కార్యం చేసినా, ముందు బుద్ధిమంతులతో ఆలోచించాలి. విచారించి కార్యం చేస్తే విఘ్నమంటూ వుండదు.

"మృదుత్వం చేతనో, కఠినత్వం చేతనో ఎలాగైనా సరే, తన్ను తాను కాపాడుకోవడం ముఖ్యం. తనకి అపాయం లేకుండా వుంటేనే ఏదన్నాను. దానికి మించిన ధర్మం లేదు మరి. తన లోపాలు పై వాళ్ళకి తెలియనివ్వ కూడదు. పై వాళ్ళ లోపాలు మాత్రం వొడుపుగా గ్రహించాలి. దేశమూ, కాలమూ, పాత్రా తెలుసుకుని స్నేహితుల్ని సంపాదించాలి.

"శత్రువు అలుసుగా వున్నప్పుడే వాణ్ణి కడతేర్చాలి. కాలూని స్థిరపడ్డాక కొట్టడం కష్టం. శత్రువుల పనులూ తన పనులూ వేగుల వాళ్ళవల్ల వింటూ వుండాలి. పరదేశాల వార్తలు తెలుసుకు రావడానికి రకరకాల మనుష్యుల్ని పంపుతూ వుండాలి. ఉద్యానవనాలూ, తీర్థ స్థలాలూ, దేవాలయాలూ, సభలూ, అడవులూ-వీట్లకి వెళ్ళేటప్పుడు జాగ్రత్తగా వాటిని ముందు పరిశోధించాలి. వీళ్ళని నమ్మవచ్చా, వీళ్ళని నమ్మరాదూ అని పెట్టుకో కూడదు. తెలివున్నవాడు ఎవళ్ళనీ నమ్మకూడదు. అప్రమత్తుడుగా వుండాలి. మంత్రాలోచన రహస్యాలు పైకి పొక్కకుండా కాపాడుకోవాలి. రహస్యం గుప్పెట్లో వున్నప్పుడే కార్యసిద్ధి. రహస్యం బయటపడ్డ కార్యం బృహస్పతి లాంటివాడైనా సాధించలేడు.

"మాటిమాటికీ వొట్లు వేసుకోవడం, వొంగి వొంగి దండాలు పెట్టడం, చేతులు నులుపుకు మాట్లాడడం, ఇచ్చకాలాడడం, పొక్కులు చిక్కడం, నక్కవినయాలు వేయడం — ఇవన్నీ దుర్మార్గులైన నీచుల లక్షణాలు. అవకాశం దొరికే వరకూ ఆప్తుడులాగే వుంటాడు దుష్టుడు. సందు దొరికిందో, పాములాగ విషపు కాటు వేస్తాడు.

"పిడుగు పడ్డప్పుడే పడిందని తెలుస్తుంది. గాలి వేసినప్పుడే వేసిందని తెలుస్తుంది ముందుగా తెలీదు. అలాగే, కోపంగాని, దయగాని అది ఫలించినప్పుడే తెలియాలి. ముందు తెలీనివ్వ కూడదు. బంధువనాక పైవాడనాక శత్రువు శత్రువే. సమయం చిక్కే వరకూ శత్రువుని గౌరవించినట్టే నటించాలి. సమయం చిక్కగానే రాతిమీద కుండ పగలకొట్టినట్టు కడముట్టించాలి.

"అపకారం చేసినవాడు అల్పుడైనా ఉపేక్షించ కూడదు. పాదంలో గుచ్చుకున్న ముల్లు చిన్నదైనా నడవనివ్వదు కదా! శత్రువు బాలుడని పోనివ్వ కూడదు. రవంతే ఐనా అడివి అడివంతా కాలుస్తుంది అగ్గికణం. చెట్టు చివరి కొమ్మని నిద్రపోయిన వాడూ, శత్రువుని - బంధువుడైనా [illegible] పక్కని పెట్టుకున్నవాడూ మూర్ఖుడు. ఇంతకంటే తెలివితక్కువ మరొకడు వుండడు.

"సామ, దాన, భేద, దండోపాయాల చేత శత్రువుని సాధించాలి. నమ్మించి గొంతుకోయాలి. వంచించి వంచించి వధించాలి ఎలా అన్నా శత్రువు లేకండా చేసుకోవడమే శుక్రాచార్యుల మతం. బంధువులని పోనివ్వకూడదు. అపకారుల్ని అంతంచేసి ఆత్మ రక్షణ చేసుకోవాలి. బుద్ధిబలంవల్ల ఎంతైనా సాధించవచ్చు.

నక్క కథ

"లోగడ వొక అడివిలో వొక నక్క వుండేది. పులీ, తోడేలూ, ముంగీ, ఎలకా - ఈ నాలుగూ దాని స్నేహితులు. ఆ అడివిలోనే తన పరివారంతో వొక జింకా వుండేది. జింకని చూసినప్పుడల్లా నక్కకి నోరూరేది. మాంచి కొవ్వెక్కి ఇదిగా వున్న దాని మాంసం ఎలా అన్నా తినాలని ఆలోచించేది. కాని ఎలాగ? తుదకి ఒక మంచి ఉపాయం ఆలోచించింది. తన స్నేహితులతో సంప్రదించింది. ఎలక కేసి చూసి 'జింక నిద్రపోతున్నప్పుడు నువ్వు మెల్లగా వెళ్ళు. దాని కాళ్ళు కొరుకు. దాంతో అది పరిగెత్తలేదు. ఇహ నేముంది. మన పులిగారు వెళ్ళి దెబ్బతో

చంపుతారు. దాంతో, మనమంతా మాంచి విందు చేసుకుందాం' అంది. సంయ్యో అంటే సంయ్యో అన్నారు తక్కిన నేస్తులు

"ఎలక వెళ్ళి జింక కాళ్ళు కొరికింది. పులి వెళ్ళి దెబ్బతో చంపింది. నేస్తులందరూ నోళ్ళు చప్పరిస్తూ జింకచుట్టూ చేరారు. 'ఇదిగో,. మన మంతా స్నానం చేసి వచ్చి జింకమాంసం తినాలి. ముందు మీరు వెళ్ళిరండి అందాకా నేను కాసుకు కూచుం టాను' అంది నక్క. సరే, అని స్నానానికి వెళ్ళాయి. పులీ, తోడేలూ, ముంగీ, ఎలకాను.

"స్నానం చేసి ముందు వచ్చింది పులి. వచ్చేసరికి మొహం వేలవేసుకుని విచారంగా కూచుంది నక్క. 'ఏం నేస్తం, ఇంతలోనే విచారంగా వున్నా వేం?' అంటూ అడిగింది పులి. 'ఏం లేదూ, ఎలక మాట విని విచారిస్తున్నాను. ఏమందో విన్నావా? 'ఈ పులి ఏదో గొప్ప దనుకున్నాం. నేను కొరికిన జంతువుకి ఆసపడు తోంది. ఎంత నీచం!' అంది. ఇంతఅవమానం నువ్వు సయించ వలిసి వచ్చింది కదా! అని విచారంగా వుంది నాకు' అంది. దాంతో 'ఛీ, ఇలాంటి నీచపు కూడు నేను ముట్టను. నా భుజబలంతో వేటాడుకొనే తింటాను' అంటూ అలిగి చక్కా పోయింది పులి.

"తరవాత ఎలక వచ్చింది. 'ఇదిగో, ఇప్పుడే ముంగి వచ్చి వెళ్ళింది. జింకని వాసనచూసి, 'ఇది విషప్రాయంగా వుంది' అని అసహ్యించుకుంగి 'జింకమాంసం వద్దు నాకు. ఎలకని తింటాను నేను. అది చాలు నాకు. నువ్వు మాత్రం అడ్డుపెట్టకు' అంటూ చెప్పి 'మళ్ళీ ఇప్పుడే వస్తా' నని చెప్పి వెళ్ళింది.' అంది నక్క. 'అమ్మొయ్యో' అంటూ తుర్రుమంది ఎలక. కన్నంలో అదేదూరడం దూరింది. తలన్నా ఎత్తలేదు మరి.

"ఎలక వెనక తోడేలు వచ్చింది. 'అన్నా, ఎంచేతో, నువ్వంటే కారాలూ మిరియాలు నూరుతోంది పులి. తన వున్న వాళ్ళనీ, లేనివాళ్ళనీ వెంటవేసుకుని నీమీదికి ఇప్పుడే వస్తానని

వెళ్ళింది'' అంటూ కన్నీళ్ళు పెట్టుకుంది నక్క. "బాబో, ఐతే ఈ మాంసమూ వద్దూ గీంసమూ వద్దూ నాకు'' అంటూ పరుగుచ్చుకుంది తోడేలు. మరి ఆతట్టు తొంగిచూస్తే వొట్టు.

చివార్న ముంగి వచ్చింది. "ఏయ్ ముంగీ, పులీ, తోడేలూ నాతో యుద్ధంచేసి వోడిపోయారు. ఇహ నువ్వే వున్నావు యుద్ధం చేస్తావా? ఐతే, బప్పరిసంగా, రా మరి'' అంటూ పళ్ళికిలించింది నక్క. "ఓరి నాయనో, పులీ, తోడేలూ పీగిపోతే నేనా చాల్తాను ?'' అంటూ అదే దౌడు ముంగి. చూశావా, బుద్ధిబలం చేత అంతమందినీ వెళ్ళగొట్టింది నక్క అందరూ పోయాక నిశ్చింతగా, తాను ఒక్కర్తే కూచుని జింకమాంసం కడుపార తిని సుఖపడింది అలాగే నువ్వూ బుద్ధిబలం ప్రయోగించి శత్రువులు లేకండా చేసుకో'' అంటూ ఉపదేశించాడు

తండ్రీ కొడుకులు

కణికుడి నీతి బాగా వొంట పట్టింది దుర్యోధనుడికి. ఒకనాడు ఏకాంతంగా తండ్రి దగ్గిరికి వెళ్ళి కూచున్నాడు. ఆ మాటా, ఈ మాటా అని అసలుసంగతి అందుకున్నాడు "పాండవు లంటే అసలే పక్కబెదురు నాకు. దానికి తోడు ధర్మరాజుని యువరాజు చేశారు మీరు. ఇంకేముంది, మంత్రులూ, సామంతులూ — ముఖ్యంగా ప్రజలూ పాండవులంటే పడి చస్తున్నారు. ధర్మరాజుని రాజుచెయ్యాలని కుట్ర పన్నుతున్నారు. మీరు అంధులట! అంచేత అర్హత లేదట! భీష్ముడు తాతయ్యా మొదలే వొద్దన్నారు. ధర్మరాజు కేవలం ధర్మరాజే నట! వయస్సులో యువకు డైనా, బుద్ధిలో వృద్ధుడట! తమ్ములూ నరాంతక దేవాంతకులు మరి! అన్నగారి మాట జవదాటరట! ధర్మరాజు రాజైతే, రాజ్యం రామరాజ్యమవుతుం దట! చిన్నా, పెద్దా అందర్నీ చేరదీస్తా డట! భీష్ముణ్ణీ, మిమ్మల్నీ పువ్వుల్లో పెట్టి పూజిస్తా డట!

"ఎక్కడ చూసినా ఇవే గుసగుసలు. ఇద్దరు కలిసిన చోటల్లా ఇవే కుట్రలు. విదురుడూ దీనికి తాళం వేస్తున్నాడు. విన లేక పోతున్నాను నేను. చెవులు చిల్లులు పడిపోతున్నాయి. ఈ మూర్ఖుల నోటికి తాళం లేకండా వుంది. పాండవుల్ని వూళ్ళోనించి బైటికి పంపి తేనే గాని బతకలేం మరి" అన్నాడు.

"నీకు తెలియ దోయ్ బాబూ, ఏదీ యిలారా," అంటూ కుమారుణ్ణి దగ్గిరగా లాక్కున్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. "రాజన్న వాడు తన రాజ్యం తానే స్వయంగా చూసుకోవాలి. షడంగాల తోనూ వేదం చెప్పించుకున్నాను. బలంలోనా కొరత లేదు. ఐతే, ఏం లాభం? అంధుణ్ణయిపోయాను. శత్రురాజ్యాలు వేసే ఎత్తుకి పై ఎత్తులు వెయ్యలేను కదా! రాజ్యార్హత ఎలా వుంటుంది నాకు! ఐనా, నన్నే రాజులా చూశాడు — చచ్చి ఏ స్వర్గాన వున్నాడో — తమ్ముడు పాండురాజు. ఎన్ని జన్మలెత్తినా అలాంటి తమ్ముడు దొరకడు నాకు. నే నంటే లోకం కనపడేది కాదు తనకి. పేరుకు నేను పెద్ద. అంతే. అన్ని కష్టాలూ తనే పడేవాడు. ఎంత పరాక్రమశాలి! దిగ్విజయం చేశాడు. ధనం రాసులు రాసులు మోసుకు వచ్చి నా కాళ్ళముందు పోశాడు. నాచేత ఎన్నో యజ్ఞాలూ అవీ చేయించాడు. అలాంటి తమ్ముడి కుమాళ్ళు పాండవులు. చెప్ప వలిసి వస్తే పాండురాజుకంటేనూ బుద్ధిమంతులు. అలాంటి వాళ్ళని, తండ్రి లేనివాళ్ళనీ, ఎలా పొమ్మనేది చెప్పూ!" అన్నాడు అతడి కళ్ళు చెమ్మగిల్లాయి.

"ఐతే, నాగతి ఇంతే అన్నమాట," అంటూ మళ్ళీ సాగ దీశాడు దుర్యోధనుడు. "తాత తండ్రులనుండి వచ్చిన రాజ్యం పాండు రాజు దయిందీ! పాండురాజు నుండి ఇప్పుడు తన కొడుకు ధర్మరాజు దయిందీ!! ఇకముందూ ధర్మరాజు కొడుక్కి సంక్రమిస్తుంది. ఇలా పాండవవంశస్థులే రాజులౌతారు. మేమూ, మా కుమాళ్ళూ వంశ పారంపర్యంగా మట్టిగొట్టుకు పోతాం.

"ఊఁ హూఁ, బాబయ్యగారూ, అలా జరగనివ్వకండి. పై వాళ్ళ అడుగులికి మడుగు లొత్తి మాత్రం బతకలేం మేము. తమ్ముడి మీద ప్రేమే చూసుగుంటున్నారు మీరు. అతడి కుమాళ్ళు అని జాలి పడుతున్నారు. మా వందమంది గతీ ఏంగానూ మరి !

"మరిచిపోవాలి మీరు అదంతా. ఈ రాజ్యం మొదటి నుండీ మీది. కాదన్నవా డెవడు? నిజమే, పాండురాజు బాబయ్య మంచివారే. కనకనే అతడి కుమాళ్ల మీద అభిమానం చూపెడు తున్నారు ప్రజలు ధర్మరాజు రాజు కావా లంటున్నారు. ఈ కిటుకు నాకూ తెలుసు. అందుకనే మంత్రులుకీ వాళ్ళకీ బహుమానాలు అవీ ఇచ్చి మంచి చేసుగుంటున్నాను నేను.

"పాండవపక్షపాతుల కుతంత్రాలు సాగనివ్వకూడదు దీనికి వొకటే ఉపాయం వుంది పాండవుల్నీ, వాళ్ళ అమ్మని పరివారంతో సహా వారణావతం పంపివేద్దాం. మంత్రులూ వాళ్ళూ మొదట మనకి లొంగనట్టు కనబడ వచ్చు. భయంలేదు. క్రమంగా వాళ్ళే దారికి వస్తారు. రాజ్యం సంపూర్ణంగా మనగుప్పిటిలోకి వచ్చేక, కావలిస్తే వాళ్ళని తిరిగి తీసుకురావచ్చు" అన్నాడు.

"నాకు మాత్రం లేదంటావా ?" అన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. "నీ మనస్సులో వున్నదే ఎల్లప్పుడూ నా మనస్సులోనూ బాధిస్తు న్నది ఐతే, ఇది అన్యాయం. దారుణం. అంచేత, పైకి అనడానికి భయపడతాను పాండవుల్ని పంపెయ్యడం సాధ్యంకాని పని. ఎలా కుదురుతుం దిది! భీష్ముడు వూరుకుంటాడా? విదురుడూ, ద్రోణుడూ, అశ్వత్థామా, కృపుడూ తిరగబడతారో ఏమో ! వద్దు. ఈ ఆలో చన విడిచిపెట్టు" అన్నాడు.

"మీ మాట కాదనే వాటివా డెవడంటాను," అంటూ మళ్ళీ స్తుతివేశాడు దుర్యోధనుడు. "మీ రన్న పెద్దలు పైకి ఎలా వున్నా, సమయం వస్తే వాళ్ళంతా నావాళ్ళే అని నమ్మండి. దీనికి కారణం కూడా చెపుతాను వినండి. అర్జును డంటే అశ్వత్థామకి

కిట్టదు. నాతోటే వుంటాడతడు. కొడుకుమీది ప్రేమచేత ఆచార్యులూ అటువెళ్ళడు. మేనల్లుణ్ణీ, బావగారినీ కృపాచార్యులు మాత్రం విడిచిపెడతాడా? ఇహ భీష్ముడు తాతయ్య. మేమన్నా వాళ్ళన్నా వొకటే ఆయనకి. కనక పరవా లేదు ఇక విదురుడు మాత్ర మున్నాడు. అతడు పాండవ పక్షపాతే ఐనా నాకు మాత్రం ద్రోహం చెయ్యడు. అంచేత ఆ భయ మేమీ అక్కరలేదు మీకు. "నాప్రార్థన ఈ మాత్రం మన్నించండి. వీళ్ళు వున్నంత వరకూ అన్నహారాలు రుచించవు నాకు. రాత్రి కంటిమీద రెప్ప పడకండానూ వుంది" అంటూ వెళ్ళబోశాడు. ఎలా ఐతే నేం, చివరికి ఊఁ" అనిపించాడు తండ్రిని.

అంతతో వూరుకో లేదు దుర్యోధనుడు. తనంటే ఇష్టపడేకొందరు మంత్రుల్ని పిలిచాడు. పాండవులదగ్గిర వారణావతం అంటే మనసు పుట్టేట్టు కబుర్లు చెప్పండన్నాడు. అవకాశం దొరికినప్పుడల్లా అదేపని చేశారు వాళ్ళు. "వారణావతంలో మంచి మంచి పళ్ళ తోటలూ, పూలవనాలూ వున్నాయి. ఈత లాడడానికి గంగా నదీ, బంతులాటకి మైదానాలూ, వేటలికి అడవులూ మంచి అనుకూలమైనవి వున్నాయి. తెల్లటి మేడలవల్ల చీకటిరాత్రుళ్ళూ వెన్నెల లాగే వుంటుందక్కడ. రత్నాల బజార్లూ, విశాలమైన వీధులూ— నిజంగా అలాకాపట్నమే అలకాపట్నమది వారణావతానికీ వరుణపట్నానికీ తేడావే లేదు" ఇలా పొగడడం లంకించుకున్నారు. ఈ విధంగా జరపవలసిన తతంగమంతా జరిపాడు దుర్యోధనుడు.

బంధువులు నలుగురితోనూ వొకనాడు కొలువు తీర్చాడు ధృతరాష్ట్రుడు పాండవులూ వచ్చి కూర్చున్నారు పక్కని. అందరి ఎదటా తమ్ముణ్ణి తలుచుకుని కంట తడిపెట్టుకున్నాడు అంధరాజు. "తమ్ముడు పోయాక కుడిభుజమే పడిపోయింది నాకు" అన్నాడు. పాండవులకేసి చూసి. "నే నంటే ఎంత ఇది మీ నాన్నకి. అతడికంటే వెయ్యిరెట్లు భక్తి చూపుతున్నారు మీరు. అంచేతే

మిమ్మల్నీ మీ అమ్మనీ వారణావతం పంపాలని బుద్ధిపుట్టింది నాకు. ఇది మీ మంచికే అని నమ్మండి. గంగ వొడ్డునే వుంది వారణావతం. విశ్వేశ్వరుడున్న పుణ్యక్షేత్రం. భూలోకకైలాసం మీ నాన్న కోసం అక్కడ గోదానం, సువర్ణదానం — ఇలాంటి మహాదానాలూ అవీ చెయ్యండి. బ్రాహ్మణ సంతర్పణలు పెట్టండి. మీ పరివారం యావత్తూ వెంట తీసుకు వెళ్ళండి. కొన్నాళ్ళు సుఖంగా కాలక్షేపం చేసి రండి'' అన్నాడు. మంచి దంటూ ప్రయాణం కోసం సన్నాహ మయారు పాండవులు.

లక్క ఇల్లు

తన పాచిక పారుతోంది. సంతోషంగా వుంది దుర్యోధను డికి. ఇంకా చెయ్యవలిసిం దంతా ముందే వుంది. అప్పుడు కాని తాను వేసిన ప్రణాళిక పూర్తికాదు. తనకి నమ్మకమైనవాడూ, సమర్థుడైన శిల్పీన్నీ పురోచనుడు. అతణ్ణి రహస్యంగా పిలిచాడు. "ఇదిగో, పాండవుల్ని వారణావతం పంపిస్తున్నారు బాబయ్యగారు. మనకి మంచి అవకాశం దొరికింది. నువ్వు వెంటనే అంచీలమీద వాళ్ళకంటే ముందు వెళిపోవాలి వారణావతం. అక్కడ వాళ్ళకోసం వొక అపూర్వమైన భవంతి కట్టాలి. నీ నేర్పంతా చూపించాలి. నీ కంటే నమ్మకమైనవాడు లేడు నాకు. అందుకనే నిన్ను నియమిస్తు న్నాను ఈ పనికి ఇంకొకడికి చేత కాదు. నువ్వే చెయ్యాలిది.

"ఆయుధశాల పక్కని లక్కయిల్లు – రెండోవాడికి రహస్యం తెలీకండా — కట్టాలి. లక్కా, మద్దిబంకా మట్టిలో చేర్చాలి. నెయ్యీ, నూనే బాగా వేసి కలపాలి. దానితోనే భవనమంతా తయారు కావాలి విశాలంగా, అందంగా ఆకర్షిస్తూ వుండాలి. లోపలి లక్కా అదీ కనపడకండా దట్టంగా సున్నంపూత వెయ్యాలి.

"పాండవుల్ని అందులో దించి, కొన్నాళ్ళయేక—వాళ్లు బాగా యాదమరచి వున్నప్పుడు—పిట్టమనిషికి తెలియకండా — సమయం కని పెట్టి - ఆ ఇంటికి అగ్గి పెట్టెయ్యాలి. లక్కఇంటిలో వాళ్ళు కాలి

చచ్చేక - చావుకబురు చల్లగా నాకు చేరవెయ్యాలి. తెలిసిందా?
వెళ్ళు. నీకూ నాకూ తప్ప వారి బ్రహ్మదులికి తెలియ కూడదు.
ఇది జయమయిందా - జయమవక ఏ మవుతుంది - కౌరవరాజ్య
మంతా అడ్డు లేకండా ఏలుకున్నా మన్నమాటే నేను రాజు నైతే
స్నేహితుడివి నువ్వుమాత్రం వూరికే పోతావా!" అన్నాడు వార
ణావతం వెళ్ళి లక్క ఇల్లు ప్రారంభించాడు పురోచనుడు.

ప్రయాణానికి సర్వమూ సిద్ధం చేసుకున్నారు పాండవులు.
గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులికి పాదాభివందనం చేసి సెలవు తీసుకున్నారు.
దుర్యోధనుడూ మొదలైన కుమారుళ్ళనందరినీ సంతోషంతో సంభా
వించారు. భీష్ముడూ, ద్రోణుడూ, విదురుడూ, కృపుడూ-ఈ మొద
లైన పెద్దలికినమస్కరించారు. బ్రాహ్మలికి నమస్కారంచేసి ఆశీస్సులు
పొందారు. ధనుర్బాణాలు చేత్తో పుచ్చుకున్నారు. తల్లి కుంతీదేవితో
సహా రథాలెక్కి బయల్దేరారు.

పురజను లంతా కన్నీళ్ళతో సాగనంపుతున్నారు. శతశృంగం
నించి వచ్చేసరికి ధర్మరాజుకి పదహారేళ్ళు భీముడికి పదిహేను,
అర్జునుడికి పద్నాలుగు. నకుల సహదేవులికి పదమూడు. హస్తినా
పురంలో వున్న కాలం పదమూడు సంవత్సరాలు. ఈ పదమూడేళ్ళ
తరవాత తమ మధ్యనించి వెళ్ళిపోతూ వుంటే గోలుగోలు మన్నారు
ప్రజలు యావన్మందిన్నీ.

రథాలు హస్తినాపురం దాటిపోతున్నాయి. పట్నంలో విచా
రించనివాళ్ళు లేరు. "అయ్యో, ఏం వచ్చిం దని వీళ్ళని పంపేస్తు
న్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. అన్యాయ మని తెలిసిన్నీ వూరుకున్నారేం
భీష్ముడూ వాళ్ళూను? తాత తండ్రుల నుండి సంక్రమించిన రాజ్యం.
ధర్మరాజుని రాజు చేయకపోవడ మేమిటి? అధర్మం నిండిపోయింది
హస్తినాపురంలో, ఇక్కడేముంది మనకి? పాండవులతోటే మన
మూనూ. పదండి. వాళ్ళెక్కడ వుంటే అక్కడేవుందాం" అంటూ
ఇళ్ళూ వాకిళ్ళూ వొదిలి పాండవుల వెంట పడ్డారు పురజనులు.

వారించాడు ధర్మరాజు. మంచిమాటలు చెప్పి శాంతపరిచాడు. "తండ్రిమాట వినకపోవడం ధర్మం కాదు మాకు. త్వరలోనే మళ్ళీ తిరిగి వచ్చేస్తాం" అంటూ నచ్చచెప్పాడు అందరినీ ఎవళ్ళ ఇళ్ళకి వాళ్ళని పంపివేశాడు

అందరితోపాటు విదురుడూ వెంట వెళ్ళాడు. మరింత దూరం సాగనంపి వచ్చాడు. ఎన్నో భాషలు తెలిసినవాడు ధర్మరాజు. ఇతర్లకి తెలియని భాషలో అతడితో ఏవేవో చెప్పాడు విదురుడు. కుమాళ్ళయిదుగురినీ కౌగిలించుకున్నాడు కుంతికి నమస్కారం చేశాడు. పాండురాజుని తలుచుకుని కంటతడిపెట్టుకుంటూ ఇంటికి వచ్చాడు.

విదురుడు వెళ్లేక వొంటరిగా ధర్మరాజు దగ్గిరికి వచ్చి అడిగింది కుంతి. "విదరుడూ, నువ్వూ ఏదో మాటాడారు కదా బాబూ! మేం విన్నా మా కేమీ బోధపడ లేదు. ఆయ నేదో చెప్పాడు. నువ్వేదో తలవూపావు. ఏమిటది?" అంటూ అడిగింది. "ఏమీ లేదమ్మా, జాగ్రత్తగా మసులుకో మంటాడు" అన్నాడు నవ్వుతూ ధర్మరాజు. "మీకు తెలియనిదంటూ లేదు ఐనా, నాకు తెలిసింది చెప్పాలికదా! పనిలేందే వూరికే మంచివాడిలా పంపుతున్నాడు మిమ్మల్ని ధృతరాష్ట్రుడు వెనక నించి హాని చేస్తాడు. అంచేత వారణావతంలో వున్నన్ని దినాలూ విషమూ అగ్ని—వీటివిషయంలో జాగ్రత్తగా వుండాలి. దుర్యోధనుడు పన్నే కుట్రలు తెలుసుకుని చెయ్యవలసిన ప్రతీకారం ఎప్పటి కప్పుడు చెప్పి పంపుతూ వుంటాను' అనీ చెప్పాడు" అన్నాడు. విదురుడి బుద్ధికీ తమమీద అభిమానానికీ సంతోషించింది కుంతి. కొడుకులికి ఏ ఆపదా వుండకూడదని ఏ వెయ్యి దేవుళ్ళకో మొక్కింది.

మజిలీలు వేసుకుంటూ రాజలాంఛనాలతో వారణావతం వస్తున్నారు పాండవులు. ముందే ఈ వార్త గుప్పుమంది. పట్టణంలో చెప్పరాని సంతోషంగా వుంది. పట్టణమంతా అలంకరించారు. వీథులు మంచిగంధంతోనూ, కస్తూరితోనూ కల్లాపులు చల్లారు.

వాకిళ్ళలో కర్పూరం ముగ్గులు పెట్టారు మేడలమీంచి కలవ పువ్వుల దండలు వేలాడదీశారు. ఏనుగులూ, గుర్రాలూ, రథాలూ వేసుకుని ఎదురు వెళ్ళారు.

మేడలూ, మిద్దెలూ ఎక్కి స్త్రీజనం ప్రతీక్షిస్తున్నారు బ్రాహ్మలు స్వస్తివచనాలు చదువుతున్నారు అనాడు ఫాల్గున మాసం; శుక్లపక్షం; అష్టమి, రోహిణీ నక్షత్రం. వారణావతంలో ప్రవేశించారు పాండవులు. అందంగా అలంకరించి వున్న రాజమందిరంలో విడిది పెట్టారు.

ఇంతలోకే తయారైంది పురోచనుడు కట్టిన నాలుగిళ్ళభవనం. మాంచి విశాలంగా వుంది. చూసిందికి కళ్ళవేడుకగానూ ప్రాం తీసుకు వెళ్ళి చూపించాడు పురోచనుడు. మెచ్చుకున్నా పాండవులు. మంచిరోజు చూసి గృహప్రవేశమూ చేశారు

ఆవులిస్తే పేగులు లెక్కపెడతాడు ధర్మరాజు. కృత్రిమంగా వున్న దాని అందచందాలు చూడ్డంతోటే గ్రహించాడు. భీముడి చెవిలో మెల్లగా వూదాడు. "మాయకొంప ఇది. ఈ గోడలు లక్కగోడలు. చూడు, నేయివాసనా, నూనెవాసనా వేస్తున్నాయి. అగ్గి తగిల్తే చాలు, భగ్గు మంటుంది. ఆయుధాగారం దగ్గిరసానూ వుంది. ఇది తెలిసినట్టే చెప్పాడు విదురుడు, విషమూ, అగ్గీ భద్రం అని. కనక ఈ కొంపని నమ్మకూడదు ఎప్పుడో ఒకప్పుడు ఆకస్మికంగా అగ్నిభయం తప్ప దిక్కుడ" అన్నాడు.

"ఐతే ఇక్కడెందుకూ వుండడం?" అన్నాడు భీముడు. మరో చోటికి వెళ్ళిపోదాం. ఈ ఇంటి మీద వేసి పురోచనుణ్ణే తగలబెడదాం" అన్నాడు. "అలా కాదు. నే చెప్పేది విను." అన్నాడు ధర్మరాజు. "దీని సంగతి తెలిసింది కదా? తెలియనట్టే నటిద్దాం. అసలు ఈ పురోచనుడు ఏం చెస్తాడో ముందు కని పెడదాం. ఈ పాపాలకొంప మనం కనిపెట్టేశామని తెలిస్తే తొందరపడి అగ్గి పెట్టెయ్యవచ్చు పురోచనుడు. అది వాస్తవా

పురంలో తెలిస్తే భీష్ముడూ, విదురుడూ కోపం ఆపుకోలేరు. దాంతో కుటుంబ కలహం ముట్టుకోవచ్చు. లేదూ, భయపడి మనం మరో చోటికి వెళ్ళిపోయామే అనుకో, మన గుట్టుమట్టులు వెదికి మరేదన్నా అపాయం తేవచ్చు దుర్యోధనుడు. ఏ మంత్రాంగా, రాజ్యబలమూ, సహాయబలమూ, ధనబలమూ అన్నీ అతడి దగ్గిర వున్నాయి. మనకి ఇందులో ఇక్కడ ఏదీ లేదిపుడు. సమయం చూసి మనల్ని నాశనం చెయ్యడమే నీతిగా పెట్టుకున్నాడతడు. అందుకని ఏమీ తెలియనట్టు గమ్మున వుందాం" అన్నాడు.

అలాగే నటించారు పాండవులు. పగలంతా వేటలతోనూ వాటితోనూ గడిపేవాళ్ళు. రాత్రిళ్ళు ఆయుధాలు పట్టుకుని అప్రమత్తులుగా వుండేవాళ్ళు. లక్కఇల్లు కనిపెట్టినట్టు పురోచనుడికి ఏ మాత్రమూ తెలియకండా వంచిస్తూ వచ్చారు.

అక్కడ దుర్యోధనుడి దురాలోచన యావత్తూ జాగ్రత్తగా కనిపెట్టాడు విదురుడు. తనకి నమ్మకమైనవాణ్ణి — బాగా తవ్వడమూ అదీ తెలిసినవాణ్ణి — మంచి చాకచక్యమైనవాణ్ణి వొకణ్ణి జాగ్రత్త చేశాడు. చెప్పవలసిన వన్నీ చెప్పి వారణావతం పంపాడు. వాడు వచ్చి రహస్యంగా పాండవుల్ని కలుసుకున్నాడు. విదురుడు చెప్పిన సాంకేతికాలు చెప్పి, తాను ఫలానా అని నమ్మకం కలిగించాడు. "ఈ కృష్ణచతుర్దశి నాటి రాత్రి పురోచనుడు లక్కఇల్లు ముట్టిస్తాడు. మీరు తప్పించుకు పోవడానికి రహస్యమార్గం తవ్వమని నన్ను పంపాడు విదురమహారాజు" అని చెప్పాడు. లక్కఇంటి నుండి బైటికి పోవడానికి సొరంగం తవ్వి చూపించాడు బాగా పరిశోధించి, ఆ సొరంగం చక్కగా తెలుసుకున్నాడు భీముడు.

దానాలూ, ధర్మాలూ అవీ చేస్తూ ఆరుమాసాలు వారణావతంలో వున్నారు పాండవులు. ఈలోగా పాండవుల గుట్టుమట్టులు తెలుసుకోవడం కోసం వొక బోయస్త్రీని ఏర్పాటుచేశాడు పురోచనుడు. ఆమె ఎప్పటి కప్పుడు పాండవుల కబుర్లు పురోచనుడికి

రవేస్తూ వుండేది. ఆదీ, దాని ఐదుగురు కొడుకులూ అడివిలోంచి ంపలూ అవీ తెచ్చి ఇస్తూ, కుంతీదేవి సేవచేస్తూ కనిపెట్టుకు వుండే ారు. ఆవాళ కృష్ణచతుర్దశి. మృత్యువు వాళ్ళ నెత్తిని తాండవ ాడుతోంది. తల్లీ, కొడుకులూ మితిమీరిన కల్లు తాగారు. లక్క ఃటి పంచని వొళ్ళుమరిచి నిద్రపోయారు.

అర్ధరాత్రి. గాఢాంధకారం. సిద్ధంగానే వున్నారు పాండ ులు. పురోచనుడు తన గదిలోనే వున్నాడు. అతడి కంటే ుందే జల్పుకున్నాడు భీముడు. ముందు పురోచనుడి కొంపకే ప్పంటించాడు. తక్షణం ఆయుధాగారమూ, లక్క ఇల్లూ ముట్టించాడు. ద్ద మంట లేచి నిమిషాలమీద మండి పూరుకుంది లక్క ఇల్లు. యుధశాలా, పురోచనుడి కొంపా భస్మమైపోయాయి.

తెల్లవారింది. తీర్థప్రజలా విరగబడ్డారు జనం. పాండవులేరీ ? ాలిన బూడిద కుప్పలు కెలికి చూశారు. ఘోరం. ఒకస్త్రీ, ఐదు ురు పురుషులూ కాలి బొగ్గయి వున్నారు. "అయ్యో, పాండవులూ, ుంతీ చచ్చిపోయారు" అంటూ హాహాకారాలు చేశారు, కంట తడి పెట్టనివారు లేరు. "ఎంతపని జరిగిపోయింది! అంత బలవంతులూ పాపం, అగ్గిలో కాలిపోయారు. దురాత్ముడు దుర్యోధనుడే ఇంత ఘోరానికి నెట్టుకున్నాడు" అంటూ దుఃఖించారు.

ఈ దారుణవార్త అంచీలమీద హస్తినాపురం వచ్చింది. ఆ సమయానికి దుర్యోధనుడూ, దుశ్శాసనుడూ, కర్ణుడూ, శకునీ మొదలైన వాళ్ళతో కొలువులో వున్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. పాండ వుల మరణవార్త విని బావురు మని ఆ పరిచినట్టు ఏడ్చాడు. గాంధారీ మొదలైన రాణుల ఏడ్పులతో అంతఃపురం గోలు గోలు మంది. భీష్ముడూ మొదలైన కురువృద్ధులూ మంత్రులూ, సామం తులూ, పురోహితులూ ఏడవనివాళ్ళంటూ లేరు. హస్తినా పురంలో ఆవాళ ఏడుపులేని కొంపలేదు. కుమాళ్ళతో కలిసి కుంతికీ, పాండవులకీ తిలోదకాలు ఇచ్చాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

అగ్నిసంస్కారం మొదలైన ఉత్తరక్రియలకోసం ఏర్పాటుచేశాడు. ఎంతో ధనమూ అదీ ఇచ్చి గంగాతీరానికి బ్రాహ్మల్ని పంపాడు.

పాండవుల చావుకబురు చల్లగా విన్నాడు దుర్యోధనుడు. "సుంకు వొదిలిందిరా దేవుడా అని సంతోషించాడు. నమ్మిన మిత్రుడు పురోచనుడు గతించినందుకు మాత్రం దుఃఖపడ్డాడు.

లక్క ఇల్లు ముట్టించేముందు తల్లినీ అన్నదమ్ముల్నీ భద్రంగా సొరంగంలో చేర్చాడు భీముడు. తమ కుశలవార్త సొరంగం తవ్వే వాడితో చెప్పాడు. మర్నాడు బూడిద తొలిగించే మిషమీద సొరంగంద్వారం కప్పివచ్చాడు తవ్వినవాడు. హస్తినాపురం వచ్చి జరిగిందంతా విదురుడికి చెప్పాడు "పాండవులూ, కుంతీదేవీ క్షేమంగా తప్పుకు వెళ్ళారు. బోయదీ, దాని ఐదుగురు కొడుకులూ కాలి చచ్చారు. వాళ్ళనే పాండవులని అనుకుంటున్నారు ప్రజలు" అంటూ చెప్పాడు. సంతోషించాడు విదురుడు. పైకిమాత్రం అందరితోపాటు విచారం నటించాడు.

ప లా య న ం

నిప్పంటించి చప్పున తల్లినీ, అన్నదమ్ముల్నీ కలుసుకున్నాడు భీముడు. సొరంగంనుండి అందరూ బైటపడ్డారు. కానైతే అక్కడ నిలవకూడదు. పారిపోవాలి. వేగం నడవాలి. చీకటి. నిద్ర మత్తు. నడవలేకపోతున్నారు కుంతీ, ధర్మరాజూ వాళ్ళూనూ. చూశాడు భీముడు. తల్లిని మూపుమీద వేసుకున్నాడు. ధర్మరాజునీ, అర్జునుణ్ణీ భుజాలమీద ఎక్కించుకున్నాడు. నకుల సహదేవుల్ని వొళ్లో పట్టుకున్నాడు. పరుగు వేగంతో నడుచుకు పోతున్నాడు. రాళ్ళని లక్ష్యం లేదు. ముళ్ళని చూడడం లేదు. కటికచీకటిలో, దారి లేని దారిలో పట్టపగలు నడిచినట్టు తోసుకుపోతున్నాడు. అతడికి

పాండవులు లక్క ఇంట్లో కాలిపోయారని విని శ్రీకృష్ణుడు ద్వారకనుంచి వారణావతం వెళ్ళాడని హరివంశం, విష్ణుపురాణం చెపుతున్నాయి.

కిగిలిన చెట్టు కింద పడుతోంది. పాదంకిందపడ్డ రాయి గుండపిండవుతోంది. అడ్డంటూ లేనట్టుంది అతడికి.!

గంగానది దాటి అలా దక్షిణాభిముఖంగా వెళ్ళారు పాండవులు. చుక్కలు చూసి దిక్కులు నిశ్చయించుకుంటూ నడిచారు. రాత్రి గడిచింది. పగలు పగలంతా నడుస్తూనే వున్నారు. వెళ్ళి వెళ్ళి గాలీ, ఎండ వెలుగూ దూరనంత దట్టమైన కికారారణ్యంలో ప్రవేశించారు. ఆకలి, దాహం. నడవలేని తల్లినీ, అన్నదమ్ముల్నీ మళ్ళీ మోసుకు నడిచాడు భీముడు.

సాయంకాలం కావస్తోంది. ఒక మర్రిచెట్టుకింద చల్లని నీడని అందరినీ దించాడు భీముడు. చెట్టుమీదికి వెళ్ళి నీళ్ళకోసం నలుదిక్కులా చూశాడు. చేరువనే వొక చెరువుంది. పద్మాల పరిమళంతో చల్లగాలి వీస్తోంది. తుమ్మెదలూ, చక్రవాకాలూ, హంసలూ రొద చేస్తున్నాయి. రమ్మని పిలుస్తున్నట్టున్నాయి. చెట్టు దిగి వెళ్ళాడు భీముడు. చెరువులో దిగి హాయిగా స్నానం చేశాడు. కడుపునిండా నీళ్ళు తాగాడు. తామరాకులు దొప్పకట్టి మంచినీళ్ళు పట్టుకువచ్చాడు.

ఎడతెగని ప్రయాణంతో అలిసిపోయిన సూర్యుడు, దిక్కులికి చాచుకున్న కిరణాలచేతులు ముడుచుకుంటూ, పడమటిపర్వతం గుహల్లోకి పడకకి పోతున్నాడు. పొద్దు గూకడంతోనే తమ తమ గూళ్ళకి పోతున్నాయి పిట్టలు. పచ్చగడ్డి మేతకని కొండగుహల్లోంచి పైకి వస్తున్నాయి ఏనుగుమందలు.

నీళ్ళతో భీముడు వచ్చేసరికి మర్రిచెట్టుకింద తల్లీ, అన్నదమ్ములూ వొళ్ళుమరచి నిద్రపోతున్నారు. ఉత్తరీయాలు కింద పరుచుకున్నారు. చేతులే తలగడలుగా పెట్టుకున్నారు. చూసి కడుపు దేవుకు వచ్చినట్టయింది భీముడికి. "అయ్యో," అంటూ నిట్టూర్పు విడిచాడు. "మూడులోకాలికీ ప్రభువు కాదగ్గవాడు అన్నయ్య. ఒక బిచ్చారిలాగ ఈ కటికి నేలని నిద్రపోతున్నాడు!

కుంతిభోజమహారాజు కూతురు. వసుదేవుడి చెల్లెలు. విచిత్ర వీర్యుల కోడలు. పాండురాజు పట్టమహాదేవి. మహామహులు ఐదుగురు కొడుకులున్న తల్లి. హంసతూలికా తల్పంమీద శయనించినా నిద్రపోని సుకుమారి. పాపం, అలిసిపోయి ఆకలితో పాడునేలని పడుకుంది అమ్మ. రాళ్ళు వొత్తుతున్నాయన్నైనా కానదు. తల్లిని మించి కుమాళ్ళు. అడివి మృగాలమాటగా మరిచిపోయారు.'' అంటూ దుఃఖపడ్డాడు.

వాళ్ళకి నిద్రాభంగం కాకూడ దనుకున్నాడు. "తెలివి ఎచ్చేకే నీళ్ళు తాగుతారు'' అని నిశ్చయించాడు. పక్కని నీళ్ళదొప్ప భద్రపరిచాడు. కళ్ళనీళ్ళు తుడుచుకున్నాడు. మనస్సు మనస్సులో లేదు. "దుర్మార్గుడు ధృతరాష్ట్రుడు. కొడుకులతో కుట్రచేశాడు. మమ్మల్ని ఇల్లు వెళ్ళగొట్టాడు. లక్కకొంపలో పెట్టాడు. ఘోరానికే నెట్టుకున్నాడు. బాధపెట్టే బంధువులతో వున్నవాడికంటే, వూళ్ళో చెట్టులాగ వొంటరిగా వున్నవాడే అదృష్టవంతుడు. పరోపకారం, కలుపుగోరుతనం అడవిలో చెట్లకుంది ఇంకా. అంతమంచి వాళ్ళయితే మనుషులూ ఇలా హాయిగా వుండవచ్చు.'' ఇలా ఎన్నో భావాలు కలతపెడుతున్నాయి.

అంతకంతకీ చీకట్లు దట్టంగా కమ్ముకుంటున్నాయి. దిక్కులు చూస్తూ నుంచున్నాడు భీముడు. కొద్దిదూరంలోనే ఏదో మనుష్యుల కలకలంలా వినపడింది. "దగ్గిరే ఏదో వూరు వున్నట్టుంది. వీళ్ళు లేచేవరకూ జాగ్రత్తగా వుండాలి'' అనుకుంటూ కాపలా కాసుకు కూచున్నా డతడు

హి డి ం బ

సమీపంలోనే పెద్ద మద్దిచెట్ల జీబు. దాంట్లోంచి లేచాడు హిడింబాసురుడు. పాండవుల్ని చూసి పెదవులు చప్పరించాడు. శరీరం పెంచాడు. తుప్పలాంటి జుత్తు దులుపుకున్నాడు. ఒళ్ళు విరుచుకున్నాడు. ఆవలించాడు. "చచ్చు అడవిమృగాల మాంసం.

తినితిని జిహ్వ రుచి చచ్చింది. విసుగెత్తి పోతోంది. ఏమదృష్టం! ఆహా! మనిషిమాంసం వంటపడుతుంది" అంటూ తన చెల్లెలు హిడింబని పిలిచాడు. "వంటింట్లో కుందేలు చొరబడింది. చూడవేం!" అన్నాడు. "ఎప్పుడన్నా మన తోటకి మనుష్యులు రావడమంటూ వుందా? వచ్చినా, ఇలా ఝుమ్మూ గిమ్మూ మాని పడుకుంటారా? చూడు, మర్రికింద. ఊం, వెళ్ళు. వాళ్ళపీక నులిమి పట్టుకురా. మనిషి మాంసం. పెద్ద పెద్ద ముక్కలుకోసి, మాంచికూరవండిపెట్టు" అన్నాడు

గబగబా వచ్చింది హిడింబ. కాపలా కాస్తున్నాడు భీముడు. జంకింది. ఒక చెట్టు మరుగుని నుంచుంది. చూస్తోంది భీముణ్ణి. మన్మథుడులాంటి మగవాడు. తామరరేకుల్లాగ చేరెడేసి నేత్రాలు. వెడల్పాటి బలిసిన వక్షస్థలం. మాంచి కమ్మచ్చులు తీసినట్టున్న వజ్రాయుధంలాంటి దండలు. చూస్తూంటే మతిపోయింది హిడింబకి. అతడిమీద మనసుపోయింది.

అసలే కామరూపి హిడింబ. వెంటనే మనుష్యరూపం ధరించింది. చక్కని చుక్కలా తయారైంది. రత్నాలంకారాలతో ముస్తాబైంది. ప్రతీ అంగమూ యవ్వనంతో పికపిక లాడుతోంది. అప్పుడే పుష్పించి కదులుతూన్న పుష్పలతలా వుంది హంసనడకలతో మెల్లగా భీముడి దగ్గిరికి వచ్చింది.

అన్న పెత్తాయించిం దొకటి. చెల్లెలు చేస్తున్న దొకటి. నిజమే. ఆడదానికి వలచిన మగవాడిమీద వున్న మక్కువ మరి ఎవళ్ళమీదా వుండదు.

చూశాడు భీముడు. "ఎవరది" అంటూ గద్దించాడు. "ఇంత రాత్రప్పుడు ఇలా వచ్చేవేం? ఎక్కడికి వెళతావు? ఇటుమాత్రం అడుగు పెట్టకు. అటుపో" అంటూ తూలనాడాడు. "నేనేనా!" అంది మృదువుగా హిడింబ. "నేను—హిడింబుడి చెల్లెల్ని. ఇక్కడే మాయిల్లు. నిన్నుచూచి ప్రేమించాను. నాకు మగడివైతే నిన్నేమీ చెయ్యడు మా అన్న. నిజం. చెప్తున్నా—ఈ—ఈ జన్మకి నువ్వే మగడివి నాకు.

"దేవేంద్రుడు లక్ష్యంలేదు మా అన్నకి. అతడికి భయపడని వాడంటూ లేడు అంత బలశాలి. పాపం, వీళ్ళకి తెలియలేదు. తెలిస్తే, ఇలా వచ్చి స్వంతఇంట్లోలాగ ఆదమరచి నిద్రపోతారా? చాలా ప్రమాదమైనపని చేశారు. ఇది హిడింబవనం. ఇక్కడికి వచ్చి బయటపడ్డవాళ్ళూ, యముడి గుప్పెట్లోంచి తప్పించుకున్న వాళ్ళూ ఇంతవరకూ కనపడలేదు. ఇంకాలోనే వచ్చేస్తాడు మా అన్న. వీళ్ళతో పనేముంది నీకు! రా, నన్ను పెళ్ళాంగా చేసుకో. నీ ప్రాణాలు నువ్వు రక్షించుకో. కళ్ళలో పెట్టుకు సుఖపెడతాను నిన్ను. అందులోనూ కామచారిణ్ని నేను నువ్వు ఎక్కడికంటే అక్కడికి తీసుకు వెళతాను. లే" అంది.

"మతి లేనట్టుంది నీకు!" అన్నాడు భీముడు. "ఎంత నీచుడైనా మానసం చంపుకుని, తల్లినీ తోబుట్టువుల్నీ వొదిలి, క్షణికమైన సుఖంకోసం ఆడదానివెంట పడతాడా?" అన్నాడు. "పోనీ, వీళ్ళని వొదులుకోవడం ఇష్టంలేకపోతే, లెమ్మను. మా అన్న రాకముందే అందరినీ ఎత్తుకు వెడతాను. చూస్తావేం?" అంది హిడింబ.

"అన్న అన్న అంటూ అదే అడలగొడుతున్నావు" అంటూ హుంకరించాడు భీముడు. "అన్న వచ్చేదీ వాడి అయ్య వచ్చేదీ నిద్ర పోతున్న వాళ్ళని లేపను నేను. నా సంగతేమిటో తెలీదు నీకు. ఒక్క హిడింబుడు కాదు, వెయ్యిమంది రానీ, – ప్రపంచంలోని దేవతలూ, రాక్షసులూ యావన్మందీ వచ్చినా నీ కళ్ళయెదటే వాళ్ళ పనిపట్టిస్తాను. అంతేకాని పాపం, వొళ్ళుమరిచి వున్న వీళ్ళకి నిద్రాభంగం కానివ్వను" అన్నాడు.

"ఇంతసేపయింది. మనుషులూ లేరు, మనిషి మాంసమూ లేదు. ఏం చేస్తోంది హిడింబ?" అని మండిపడుతూ లేచాడు హిడింబుడు. కాలమేఘంలాగ నల్లటి పెద్ద కళేబరం. మెరుపుల్లాగ ఎనిమిది కోరపళ్ళు. గాలికి రెపరెప లాడుతూ ఈతతుప్పలాంటి బిరుసుజుత్తు. కోపంతో పళ్ళు పటపట కొరుకుతున్నాడు. గుండ్రటి

చింతనిప్పుల్లాంటి గుడ్లు కిందామీదా తిప్పుతున్నాడు. కాలయముడిలా వచ్చి చురచురా చూశాడు చెల్లెల్ని. "నేను చెప్పిం దేమిటి? నువ్వు చేస్తూన్న దేమిటి? అంటూ వురిమాడు. గజగజ లాడుతూ భీముడి వెనక్కి వెళ్ళింది హిడింబ.

హిడింబుడి వధ

"భయపడకు" అంటూ వుద్రేకంగా లేచాడు భీముడు. "మీ అన్ననీ నన్నూ చూస్తూ వుండు" అంటూ హిడింబుడి మీదికి వెళ్ళాడు. "తొందరపడకు. నిన్ను చంపుతాను. ఈ వనం భయంలేకండా చేస్తాను" అన్నాడు. "అంత పాటి వాడివా? ఏదీ చూస్తాగా "అని జబ్బ చరుచుకుంటూ కొట్టవచ్చాడు హిడింబుడు.

పోట్లాటవల్ల పడుకున్నవాళ్ల నిద్ర భంగం కాకూడదు. జబ్బతోకూడ హిడింబుణ్ణి అడిచి పట్టుకున్నాడు భీముడు. చిన్న జంతువుని సింహం ఈడ్చుకుపోయినట్టు ఎనిమిది బారల దూరం గొరగొరా ఈడ్చుకు పోయాడు. అక్కడ ఇద్దరూ మల్లయుద్ధం ఆరంభించారు. ఇద్దరూ అరవయ్యేళ్ళపడిలో వున్న మాంచి మదపు ఏనుగుల్లాగ పోట్లాడు తున్నారు. వాళ్ల కాళ్లకింద చెట్లూ చేమలూ విరిగి నలిగిపోతున్నాయి. పాదాలకింద రేగిన ధూళి వొంటిమీద పడి ఇద్దరూ మంచుకప్పిన కొండల్లా కనపడ్డారు. రెండు చేతుల తోనూ భీముణ్ణి బిగించి పెడబొబ్బలు పెట్టాడు హిడింబుడు. అడివి అడివంతా జజ్జరిల్లిపోయింది. తుళ్ళిపడి లేచారు ధర్మరాజూ వాళ్ళూనూ. పక్కని దివ్యసుందరమూర్తి నుంచుని వుంది. ఎవరిది? వనదేవతా? దేవకన్యా! తెల్లబోయారు చూసి. నెమ్మదిగా అడిగింది కుంతి "ఎవరమ్మా, నువ్వు" ఇలా వచ్చావే?" అని.

"అదిగో నల్లగా మబ్బులా కనిపిస్తూందే అది హిడింబా సురుడి ఇల్లు. అతడి చెల్లెల్ని నేను. హిడింబ అంటారు నన్ను. మిమ్మల్ని చూసి చంపి తెమ్మన్నాడు మా అన్న. నేను వచ్చి మీ అబ్బాయిని ప్రేమించాను. మాట్లాడుతూ మసలడంచూసి కోపంతో

వచ్చాడు అన్నయ్యా. మిమ్మల్నీ నన్నూ కలిపి మింగబోయాడు. అందుకని మా అబ్బాయి మా అన్నతో అదిగో పోట్లాడుతున్నాడు. మా అన్నపని పట్టించి ఇప్పుడే వస్తాడు" అని చెప్పింది హిడింబ.

చప్పున లేచి అందరూ వెళ్ళారు భీముడి దగ్గిరికి. మాంచి ఇదిలో వుంది మల్లయుద్ధం. "తూర్పు ఎర్రపడుతోంది," అంటూ హెచ్చరించాడు అర్జునుడు. "ఉదయసంధ్య రాక్షసుల బలం హెచ్చుతుంది. వీడి పనేదో ఇంతతో కానీ, ఆలస్యం చెయ్యకు" అన్నాడు.

గ్రహించాడు భీముడు. మల్లవిద్యలో పేచీలువేసి అలిసిపోయేట్టు చేశాడు రాక్షసుణ్ణి వాడి రెండుపాదాలూ పట్టుకున్నాడు. గిరగిరా గిరగిరా నూరుమార్లు తిప్పాడు. ముక్కుంటా నోటంటా రక్తం కక్కుకున్నాడు హిడింబుడు. మరుక్షణంలో ప్రాణం వొదిలిపెట్టాడు. చచ్చినవాణ్ణి రెండుచేతులా పట్టుకు విరిచాడు భీముడు. వెన్నుపూస ముక్కలుచేశాడు. నడుం రెండు ముక్కలు చేశాడు. దూరంగా విసిరివేశాడు.

అన్నదమ్ములూ, తల్లీ ఈ చిత్రవధ చూసి నివ్వెరపోయారు. భీముణ్ణి మెచ్చుకున్నారు. తెల్లవారింది. మళ్ళీ అక్కడనుండి బయల్దేరారు. హిడింబ సహా వెంటపడింది. పనికిరాదన్నాడు భీముడు. "రాక్షసివి నువ్వు. మాయలమారివి. సమయంచూసి పగసాధిస్తావు. నమ్మలేం నిన్ను. మాతో రావద్దు. లేదంటే, మీ అన్నదగ్గిరికే నిన్నూ పంపుతాను చూడు" అన్నాడు.

రావిఆకులా వడవడ లాడిపోయింది హిడింబ. చూసి జాలి కలిగింది ధర్మరాజుకి. "చంపవలసినవాణ్ణి చంపనే చంపావు. అది బాగానేవుంది, ఇది ఆడది. దీనిమీదకోపించడం అధర్మం. ధార్మికుడైన వాడికి ఆత్మరక్షణకంటే ధర్మరక్షణే ముఖ్యం. ఆపద వచ్చిందే అనుకో, ఐనా ధర్మాన్నే రక్షించాలి. ఎంచేతనంటే, ధర్మహానివల్ల కలిగే పాపం జన్మాంతరంలో కూడా వెంటబడుతుంది. కనక తెలిసిన వాళ్ళు అధర్మమే ఆపద అని భావిస్తారు. అదీకాక, దీన్నిచూస్తే ఏదో

ఆత్మబంధువనే అనిపిస్తోంది మాకు రాక్షసి అన్న భావం పెట్టుకోకు దీనిమీద'' అన్నాడు.

ఊరుకున్నాడు భీముడు. కృతజ్ఞత తెలుపుతూ ధర్మరాజుకి నమస్కరించింది హిడింబ. కుంతీదేవికి పాదాభివందనం చేసి ఏకాంతంగా తనవిషయం చెప్పుకుంది. "కామానురాగం సకలప్రాణులికీ సామాన్యం. ఐనా స్త్రీలకది మరీఅధికం. నేను మీఅబ్బాయి భీముణ్ణి ప్రేమించాను. అన్నని చంపుకున్నాను. చుట్టాల్ని స్నేహితుల్ని వొదులుకున్నాను. ఇంక నాకు వున్నదల్లా భీము డొక్కడే. నాకోర్కె నెరవేరకపోతే ఏ నుయ్యో. గొయ్యో చూసుకుంటాను. అమ్మనా్న, అత్తనా్న మీరే ఇహ నాకు. రక్షించండి.

"నన్ను పరిగ్రహిస్తే మీరు చెప్పిన పనల్లా నిమిషాలమీద చేసి పెడతాను. మీకు ఇబ్బందిగా వుంటే, మీరు చెప్పినచోటికి మీ అందరినీ ఎత్తుకు వెళతాను. నా మాట నమ్మండి. జరిగిపోయిందీ, జరగబోయేదీ, జరుగుతున్నదీ — ఈ మూడు కాలాల వర్తమానాలూ తెలుసు నాకు. కావలిస్తే జరగబోయేది చెపుతాను చూడండి. మనం వెళుతున్నామే, ఈ దారిలో ముందు ఒక సరోవరం వుంటుంది. అక్కడ వొక మర్రిచెట్టూ వుంటుంది. ఆ రెండూ శాలిహోత్రముని తపోమహిమవల్ల ఏర్పడ్డవి. ఆ సరోవరం నీళ్ళు తాగినవాళ్ళకి ఆకలిదప్పులుండవు. ఆ చెట్టు చలీ, గాలీ, ఎండా, వానా—వీటి బాధ లేకండా కాపాడుతుంది. అక్కడ వ్యాసముని వచ్చి మిమ్మల్ని కలుసుకుంటాడు; హితోపదేశం చేసి వెళతాడు'' అంది.

ఈ మాటలలో దేవతలా అనిపించింది హిడింబ. దాని నడవడి చూస్తున్న కొద్దీ చిత్రంగానూ వుంది. వినయం, వినయంకి తగిన సుగుణం—బాగా ఆకర్షించాయి కుంతిని. భీముణ్ణి చాటుగా పిలిచి బోధించిందామె. "అబ్బాయీ, మీ అన్న మొహం నా మొహం చూడు. నే మన్నది ధర్మమని నమ్ము. మా మాట విను. హిడింబ

సాధ్వి. ఇంకోలాగ భావించకు. దీన్ని పరిగ్రహించు. నాకు తెలుసు కొడుకు పుడతాడు మీకు. స్వర్గంలో మీనాన్నా సంతోషిస్తారు" అంది. ఎలా ఐతేనేం చివరికి కొడుకుని "ఊఁ" అనిపించింది. "సరే, వొక సంతానం కలిగేవరకూ దీంతో వుంటాను" అన్నాడు భీముడు. తరవాత హిడింబని పిలిచింది కుంతి. "శుచివై, ఉత్తమ స్త్రీగుణాలతో అబ్బాయిని మెప్పించు. పగలంతా మీ ఇష్టంవచ్చిన చోట తిరగండి. రాత్రిళ్ళుమాత్రం మా దగ్గిరికి వచ్చెయ్యాలి" అని చెప్పింది. తల వొంచుకుంది హిడింబ.

హిడింబ చెప్పినట్టే నిజంగా దారిలో శాలిహోత్రముని ఆశ్రమం కనపడింది. ఉదయాన్నే ఆ సరోవరంలో స్నానంచేశారు పాండవులు. సంధ్యావందనాలూ అవీ ముగ్గించారు. కడుపారా సరోవరం నీళ్ళు తాగారు మర్రిచెట్టు నీడని విశ్రమించారు. చూసి సగౌరవంగా సత్కరించాడు శాలిహోత్రముని.

ఇంతలో పుణ్యం మూర్తీభవించినట్టు వ్యాసముని వచ్చి సాక్షాత్కరించాడు. అందరూ లేచి పాదాభివందనం చేశారు. ఆసనం, అర్ఘ్యం, పాద్యం ఇచ్చి పూజించారు. మనమల్నీ, కోడల్నీ చూసి జాలిపడ్డాడు వ్యాసుడు. "కొడుకుమాట విని కూడనిపనికి నెట్టుకున్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. రాజ్యం వెళ్ళగొట్టాడు. దుష్టు. దుర్మార్గుల్ని నమ్మి ఏమరుపాటు కూడదు. ఇది తెలిసే మీకు నాలుగుమాటలు చెప్పి వెళదామని వచ్చాను. అన్ని ధర్మాలూ ఎరిగినవాళ్ళు మీరు. ఈ బంధువిరోధం పురాకృతం వల్లనే వచ్చింది మీకు. దీనికి దుఃఖించకండి. కొన్నాళ్ళకి మళ్ళీ అందరూ కలుసుకుంటారు. ఎప్పటిలాగే సుఖంగా రాజ్యంచేస్తారు.

"ఇది శాలిహోత్రుడి తపఃప్రభావంవల్ల ఏర్పడ్డ సరోవరం. దీనినీళ్ళు తాగినవాళ్ళకి ఆకలిదప్పులుండవు. ఈ చెట్టు చలీ, గాలీ, ఎండా, వానా-వీటి బాధ లేకండా చేస్తుంది. ఇక్కడ ఎవళ్ళకీ తెలియకండా కొన్నాళ్ళు గడపండి. తరవాత ఏకచక్రపురం వెళ్ళండి.

అగ్రహార నది అక్కడ బ్రాహ్మణ వేషాలతో బ్రాహ్మలమధ్య కాలక్షేపం చేస్తూ వుండండి. సమయానికి నేను కలుసుకుంటాను” అంటూ చెప్పాడు. చేతులు జోడించుకు నుంచున్న మనమల్ని దీవించాడు. కన్నీళ్ళతో పాదాభివందనం చేసిన కోడల్ని ఓదార్చాడు. “నీ కొడుకులు ధర్మం తప్పనివాళ్ళు విష్ణుమూర్తి భుజాలవంటి నలుగురు తమ్ములతో రాజులందరినీ జయిస్తాడు ధర్మరాజు. సార్వభౌము డౌతాడు. రాజసూయం, అశ్వమేధం అవీ చేస్తాడు. తాత తండ్రుల నుండీ సంక్రమించిన స్వరాజ్యం సంపాదిస్తాడు. అఖండ రాజ్యలక్ష్మి ననుభవిస్తాడు. కౌరవవంశం ఉద్ధరిస్తాడు. విచారించకు” అంటూ ధైర్యం చెప్పాడు. హిడింబకేసి చూసి “దీనిపేరు కమలపాలిక. ఇది భీముడికి అనుకూలవతిగా వుంటుంది. సందేహంలేదు. మంచిబలశాలి అయిన కొడుకుని కంటుంది. పనిపడ్డప్పుడు పనికివస్తాడు వాడు” అని చెప్పి వెళ్ళిపోయాడు. వ్యాసుడు చెప్పిన ప్రకారం శాలిహోత్రముని ఆశ్రమంలో కొన్నాళ్లు గడిపారు పాండవులు.

ఘటోత్కచుడు

కమలపాలికతో కామభోగా లనుభవిస్తున్నాడు భీముడు. ఒక్కొకరోజు ఒక్కొక చోటికి తీసుకుపోయే దామె. మంచి మంచి పూలతోట్లకి ఇవాళైతే, రేపు ఏటివొడ్డు ఇసకదిబ్బలికి. మర్నాడు సరోవరతీరాలికైతే, ఆమర్నాడు కొండలోయల్లోకి యిలా.

గర్భవతి అయింది కమలపాలిక. సద్యోగర్భంలో భయంకరుడైన కొడుకు పుట్టాడు. చూస్తేనే భయంవేస్తుంది మొహం. పెద్ద శంఖాల్లా వున్నాయి చెవులు. వికారంగా వున్నాయి మిడిగుడ్లు. వికటంగా వున్నాయి పళ్ళు. కుండమసిలా వుంది శరీరం. వెంట్రుకలు ఏమీ లేకండా నున్నటి కడవలాంటి పెద్ద తలకాయ. అంచేత ఘటోత్కచు డన్నారు వాణ్ణి. తల్లి కామరూపి. కొడుకూ కామరూపుడే అయాడు. పుట్టగానే యవ్వనం వచ్చింది. ఎనోన్న

అస్త్ర శస్త్రాలు వాటంతట అవే వాళ్ళకొచ్చి పడ్డాయి. లెక్కలేనంత రాక్షస బలం, పిశాచసేనా వచ్చింది.

పాండవుల పెద్దకొడుకు ఘటోత్కచుడు. అంచేత అందరూ అరిచేతి నిమ్మపండులా చూశారతణ్ణి. కొన్నాళ్ళయాక వాడు తండ్రులముందు చేతులు జోడించుకొని నుంచున్నాడు ఘటోత్కచుడు. "నా రాక్షస సేనతోనూ, పిశాచబలంతోనూ నా మానాన్ని నే నుంటాను. పని పడ్డప్పుడు తలచండి. మరుక్షణంలో రెక్కలు కట్టుకు వాల్తాను" అంటూ సెలవు తీసుకున్నాడు. తల్లినీ వెంటపెట్టు కుని ఉత్తరదిక్కు వెళ్ళిపోయాడు.

భి క్షా ట న ం

శాలిహోత్రముని దగ్గిర ఎన్నో ధర్మశాస్త్రాలూ నీతిశాస్త్రాలూ అవీ నేర్చు కున్నారు పాండవులు. అక్కడినుండి విదర్భదేశం, మత్స్య దేశం, త్రిగర్తదేశం, కీచకరాజ్యం – ఇవన్నీ దాటి ఏకచక్రపురం అగ్రహారం వెళ్ళారు. అక్కడ వొక బ్రాహ్మణ గృహంలో కాపరం పెట్టారు. బ్రాహ్మణ బ్రహ్మచారుల వేషాలు వేసుకున్నారు. జడలు పెట్టుకున్నారు. దర్భలూ, జింకతోళ్ళూ, నారబట్టలూ అవీ ధరించారు. వేదాలు వల్లించేవారు. మౌనంగా వెళ్ళి అగ్రహారంలో భిక్షాటనం చేసుకునేవాళ్ళు.

వాళ్ళ మంచిగుణం చూసి వెళ్ళిన ప్రతీబ్రాహ్మణగృహం లోనూ కాదనకండా భిక్ష వేసేవాళ్ళు. చూసి జాలిపడేవాళ్ళు ప్రజలు. "పాపం, రాజకుమాళ్ళవంటి వీళ్ళకి భిక్షాటనం రాసి పెట్టాడు పాడు దేవుడు" అంటూ విచారించేవాళ్ళు.

అన్నదమ్ములు ఐదుగురూ రోజూ పాత్రలు పట్టుకు వెళ్ళేవాళ్ళు. బిచ్చమెత్తి పాత్రలనిండా అన్నమూ, పిండివంటలూ అవీ తెచ్చే వాళ్ళు. తల్లిముందు పెట్టేవాళ్ళు. అదంతా రెండువంతులు చేసేది తల్లి. ఒక వంతు భీముడికి పెట్టేది. రెండోది నలుగురు కొడుకులికీ పెట్టి, తానూ తినేది.

ఒకనాడు భీముడు ఇంట్లో వున్నాడు. తక్కిన నలుగురూ భిక్ష కోసం వూళ్ళోకి వెళ్ళారు. ఇంతలో వాళ్ళున్న బ్రాహ్మణకొంపలో వొక్కపెట్టుని ఎడుపులూ మొర్రలూ వినపడ్డాయి. కడుపులో కలిచినట్టయింది కుంతికి. "ఏమయిందో పాపం, ఈ బ్రాహ్మడికి !" అంది భీముడితో. "ఇన్నాళ్లూ వీళ్ళ ఇంట్లో సుఖంగా వున్నాం. పరాయివాళ్లకి మన పత్తా తెలియలేదు. ఎందుకు ఏడుస్తున్నారో, ఏం వచ్చిందో తెలుసుకోవాలి. చేతనయిన ఉప కారం చేద్దాం. తలదాచుకుందికి కొంప ఇచ్చారు. ఇంత ఉప కారం చేశారు. ఏం చేసి వీళ్ల రుణం తీర్చుకోనా అనుకుంటాను నేను. ఏదో గట్టి ఆపదే వచ్చినట్టుంది. నా మనసు కలిచి పట్టవుతోంది.

"ఉపకారంపొంది కృతజ్ఞత చూపడం సామాన్య ధర్మం. ప్రత్యుపకారం చెయ్యడం మధ్యరకం. ఉపకారానికి మించిన ప్రత్యుప కారం చెయ్యడం ఉత్తమ ధర్మం. అంచేత, వీళ్ల కేం వచ్చిందో తెలుసుకుని సాయం చెయ్యాలి" అంటూ విచారపడింది.

"ఏది వచ్చినా నే నున్నానమ్మా, ఎందుకలా విచారిస్తావు !" అంటూ లేచాడుభీముడు. "వెళ్లు. కనుక్కురా. ఎవరివల్ల ఏం వచ్చినా సరే, నేను తీరుస్తాను. సరేనా !" అన్నాడు.

లేచి వెళ్ళింది కుంతి. చూసి నోట మాట రాలే దామెకి. నుంచుండిపోయింది. భార్యాబిడ్డల్ని పట్టుకుని అదే ఏడుపు ఏడు స్తున్నాడు బ్రాహ్మడు. "గడ్డిపరక కంటే నిస్సారమైంది సంసారం. భయంకరమైంది. దుఃఖదాయకమైంది. చంచలమైంది. పరా ధీనమైంది. దీనికి నమ్మక మేముంది ? సంయోగ వియోగాలు పూర్వజన్మ కర్మవల్ల కలుగుతూ వుంటాయి. ఎంతవాణ్ణే కర్మ ఫలం వొదిలిపెట్టదు. ఏం చెయ్యనూ !" అంటూ మొత్తుకుంటు న్నాడు. "చెవిలో గూడుకట్టుకు పోరాను. 'ఎక్కడి కన్నా పోదాం, ఈ వూళ్ళో వుండొ' ద్దని. చెవినిపెట్టింది కాదు మా ఆవిడ.

ఖర్మం. ఖర్మని కాదనడం ఎవరితరం? ఇంతదారుణం నుదుట వ్రాసి వుంటే, దానికిమాత్రం వినాలని మంచిబుద్ధి ఎలా పుడుతుంది? ఏమిటి సాధనం! పెళ్ళాం, పిల్లలూ, నేనూ ఈ గండంనుండి ఎలా బైట పడడం?

"అగ్నిసాక్షిగా చెయ్యిపట్టుకు పెళ్ళాడాను. సంతానవతి. ఎదు రాడి ఎరగదు-రాక్షసుడి తిండికి దీన్నిలా పంపనూ! కూతురు, లోకం తెలీని పసిపాప. చేతులెలా వస్తాయి నాకు రాక్షసుడి ముందు వెయ్య డానికి! ఇహ, కొడుకు - ఒక్కడుగాక వొక్క గుడ్డు. ఇంటి దీపం-తిలోదకాలకన్నా లేకండా వీణ్ణిమాత్రం ఎలా పంపనూ! అయ్యో, ఇంతటి కటికిగుండా నాది!! ఉహూ, వీళ్లేదు. వీళ్ల నెవళ్లనీ వొదులు కోలేను. నేనే వెళతాను" అన్నాడు.

"ఒద్దు వొద్దు. మీరుమాత్రం వెళ్ళకండి" అంది ఇల్లాలు. మీరు లేకపోతే వొక్కనిమిషం ప్రాణాలు పెట్టుకు బతకలేను నేను. నేను వెళతాను. తప్పని ఆపదలోనే ధైర్యం వుండాలి మనిషికి. మీ రిలా అధైర్యపడితే మాగతేం గానూ! వినండి. భార్యవల్ల కలగవలసిన ఫలం సంతానం. అది మీకు కలగనే కలిగింది. నేనూ రుణం తీర్చుకున్నాను. ప్రాణం ఇచ్చి అయినా భర్తకి మేలు చేసిందే భార్య. ఎంతో పుణ్యం చేస్తేనే కాని పునిస్త్రీచావు దొరకదు. ఎంత పతివ్రత ఐతేమాత్రం ఏం లాభం? తలచెడ్డదాని బతుకు దమ్మిడీ చెయ్యదు. మాంసంముక్క కోసం పరుగెత్తుకు వచ్చే కుక్క ల్లాగ మగడులేనిదాని వెంట పడతారు మగవాళ్ళు. భార్యపోయిన మగవాడు మరో భార్యని కట్టుకుంటాడు. భర్తపోయిన ఆడది మరో భర్తకి వెళితే సయించదు లోకం.

"మీరు లేకండా ఈ పిల్లలితో వేగలేను నేను. సంసారం మొయ్యలేను. కులం తక్కువవాళ్ళు వచ్చి కూతుర్ని కావాలంటే కాదనే శక్తివుండదు నాకు. నేను వెళతాను. నా తరవాత పెళ్ళి చేసుకోండి మీరు. అబ్బాయిని ప్రయోజకుణ్ణి చెయ్యండి తగిన

సంబంధం చూసి అమ్మాయికి మూడు ముళ్ళూ వేయించండి" అంటూ కళ్ళు తుడుచుకుంది.

"నువ్వు వెళ్ళవొద్దే అమ్మా" అంటూ బావురుమందికూతురు. "ఎన్నాటికన్నా నేను పరాయివాళ్ళ ఇంటికి పోవలిసిన దాన్నే. ఎవళ్ళకన్నా నన్ను ఇచ్చెయ్యవలసిందేగదా! ఆ ఇవ్వడం రాక్షసుడికే ఇవ్వండి. 'తండ్రిచేసిన తర్పణాలూ అవీ చచ్చిపోయిన కూతురికి అందుతాయి' అని నవ్వే చెప్పావు అవాళ. కూతురు పెడితే తండ్రికి చేరవు. దాని భర్తకి చేరతాయి. నేను బతికి మీకు దౌహిత్రుణ్ణి కనడమంటూరా, నందో రాజా భవిష్యతి. నువ్వూ, నాన్నా బతికి వుంటే వంశం పెరుగుతుంది. అందుకని రాక్షసుడి తిండికోసం నేనే వెళతాను" అంది.

"అయ్యో నా చిట్టితల్లీ" అంటూ కౌగిలించుకుని వెక్కి వెక్కి ఏడ్చారు తల్లీ తండ్రీని. "ఎందుకల్లా ఏడుస్తారాలు!" అంటూ కన్నీళ్లు తుడిచాడు కుర్రాడు. "మీ రిక్కడే వుండండి. రాచ్చసున్ని చంపేసి వొస్తాను" అంటూ చిన్న కర్ర పుచ్చుకు బయల్దేరాడు. "మా బాబే, బాబే" అంటూ ఎత్తుకుంది తల్లి. బుగ్గలు నొక్కి మెటికలు విరిచింది.

"అసలు మొదలేమిటమ్మా, దీనికి?" అంటూ ప్రశ్నించింది కుంతి. "రాక్షసు డంటున్నారు. ఎవడు వాడు? వాడి తిండికి మీరు వెళ్ళడమేమిటి? ఏమిటి సంగతి? మీకు ఆపద వస్తే మాకు వచ్చినట్లే. సంకోచించకండి. చెప్పండి. చేతనైతే తీరుస్తాను" అంది.

బకాసురుడు

"ఏం చెప్పేది తల్లీ" అన్నాడు బ్రాహ్మణుడు. "మనుష్యులవల్ల తీరేది కాదమ్మా, మాకష్టం. వినండి. మా వూరికి ఆమడదూరంలో యమునానది వొడ్డుని బకాసురుడిగుహా వుంది. అందులో వున్నాడు బకాసురుడు. పూర్వం వూళ్ళో వాళ్ళని అందరినీ వొరసన పెట్టి మింగేస్తూ వుండేవాడు. అప్పుడు వూళ్ళోవాళ్ళంతా ఆలోచించారు. జపాలూ,

హోమాలు అవీ చేసి వొకదారికి తెచ్చారు. బకాసురుడితో వొక వొడంబడిక చేసుకున్నారు. రోజుకో ఇంటి చొప్పున, ప్రతీదినం వొక మనిషీ, రెండుపోతులతో బండెడు అన్నం, పిండివంటలూ, మాంసం కూరా అదీ కలిపి యివ్వడానికీ, వాకు వూరిమీద పగకండా వుండడానికీ నిశ్చయమైంది. అప్పటినించీ రాక్షసుడు ఇదే జీవనంగా పెట్టుకు బతుకుతున్నాడు. పరాయివాళ్ళ బాధలేకండా మాత్రం అగ్రహారం కాపాడుతున్నాడు. మా. దేశం రాజుకి అంతబలం లేదు. అందుకని రాక్షసుణ్ణి ఏమీ చేయలేకపోతున్నాడు.

"రాజు సమర్థుడై వుండాలి. ధర్మం రక్షించగలిగి వుండాలి. అలాంటి దేశంలో ఐతే పెళ్ళాం పిల్లలతో కాపరం చెయ్యవచ్చు. రక్షణలేని దేశంకంటే అడివి నయం. ఎలాంటి రాజూకూడా బ్రాహ్మణులదగ్గిర చిల్లి గవ్వయినా కప్పం పుచ్చుకోడు. ఈ పాపాత్ముడు తిండికని మనుష్యుల్నే కప్పం పుచ్చుకుంటున్నాడు ఏం చెయ్యనూ, ఇంతకాలానికి మావంతు వచ్చిందివాళ. చూసి చూసి పెళ్ళాం పిల్లల్ని పంపలేను. నేనే వెళతాను" అంటూ కళ్ళనీళ్లు పెట్టుకున్నాడు.

"విచారించకండి. దీని కో ఉపాయం చెపుతాను." అంది కుంతి. "మీకు వొక్కడే కొడుకు. వాడైనా పసివాడు. బలి అన్నం పట్టుకు వెళ్ళడానికైనా పనికిరాడు. ఐదుగురు కొడుకులునాకు. మీకోసం వాళ్ళల్లో వొక్కణ్ణి పంపుతాను. వాడు బలి పట్టుకు వెళతాడు బకాసురుడికి" అంది. "శివ శివా" అంటూ చెవులు మూసుకున్నాడు బ్రాహ్మడు. "నా ప్రాణంకోసమని, అతిథిగా వచ్చిన బ్రాహ్మణ్ణి రాక్షసుడి మొహాన వెయ్యనా! అతిథిని అవమానించడమే పాపం. అందులోను చావమనడం — శివశివా - పాతకాలన్నిటిలోకీ పాతకం. యాచకుణ్ణీ, అతిథినీ, అభ్యాగతుణ్ణీ, భయస్థుణ్ణీ, శరణన్నవాణ్ణీ చంపజూస్తే పుట్టుగతులుండవు. అయితే, ఆత్మవధా మహాపాతకమే. ఏలా వొప్పుకుంటున్నా వంటా వేమో. ఇది

తప్పనిసరి పైవాడి బలవంతం మీద జరుగుతోంది. ఆ పాపం నాది కాదు. చేసిన వాళ్ళది. విన్నావూ అమ్మా, అంచేత బ్రాహ్మణ హింసకి సమ్మతించలేను'' అన్నాడు

"అవును, అది జరగకూడదనే నేనూ చెపుతున్నాను'' అంటూ మళ్ళీ అందుకుంది కుంతి. "అందుకనే నా కొడుకుని పంపుతా నన్నాను అసలు, నా కొడుకుసంగతి తెలీదుమీకు. మహాబల శాలి వాడు మంత్రసిద్ధుడు ఒక్కడు కాదు. ఇలాంటి బకాసురులు పదిమందినైనా చంపేస్తాడు. అలా కాకపోతే - వందమందిని కన్న తల్లికైనా కన్నకొడుకు చేదు కాదు కదా! మీరే చూద్దురు గాని. ఇది కొత్తకాదు మాకు. ఇంతకి ముందు ఎందరో రాక్షసులు చచ్చారు వీడిచేత'' అంటూ భీముణ్ణి కేకవేసి పిలిచింది. విషయ మంతా చెప్పింది. "బలి అన్నం పట్టుకుని బకాసురుడి గుహకి వెళ్ళు నువ్వు. ఆపదలో ఆదుకోవాలి మనం'' అంది.

ఉత్సాహంతో సిద్ధపడ్డాడు భీముడు. "ఐతే కడుపునిండా తిండి లేదు. అర్ధాకలితో కంటికి కునుకు లేదు రాత్రిళ్ళు. నీరసంగావుంది. చెయ్యగలిగితే మంచి భోజనం ఏర్పాటు చెయ్యండి. తిని బలం తెచ్చు కుంటాను. బకుడి పని పట్టేస్తాను. అగ్రహారానికి ఆపద లేకండా చేస్తాను'' అన్నాడు.

క్షణాలమీద పంచభక్ష్య పరమాన్నాలతో భోజనంతయారు చేసిపెట్టాడు బ్రాహ్మడు. రకరకాల పిండివంటలూ, బెల్లం దిమ్మలూ, పెరుగుకుండలూ తెచ్చి ముందు పెట్టాడు. అన్నీ సుష్టుగాతృప్తిగా తిని పరిషించాడు భీముడు. గబ్రున తేన్చి లేచాడు.

ఇంతలో భిక్షాన్నం పట్టుకుని ఇంటికి వచ్చారు ధర్మరాజూ అర్జునుడూ వాళ్ళూను. మాంచి వుషారుగా వున్నాడు భీముడు. చూసి చకితులయారు అన్నదమ్ములు. "ఏమిటి, భీమన్న ఇంత హుషారీగా వున్నాడు?'' అంటూ తల్లిని అడిగాడు ధర్మరాజు. "ఎక్కడన్నా కుస్తీ గిస్తీ ఏదన్నా జతపడిందా ఏమిటి? ఇతడి

వైఖరి చూస్తే యుద్ధానికి బయలుదేరుతున్నట్టే వుంది. నువ్వే ఎక్కడికన్నా పంపుతున్నావా, తానే సిద్ధపడుతున్నాడా? భిక్షానికి కూడా వెళ్ళినట్టు లేదివాళ" అన్నాడు.

విషయమంతా విడమర్చి చెప్పింది తల్లి. "ఎంతపని చేశావమ్మా," అంటూ నొచ్చుకున్నాడు ధర్మరాజు. "పయివాళ్ళ కోసం కన్నకొడుకుని వొదులుకుంటారా అమ్మా! లోకంలో ఎక్కడన్నా వుందా ఇది! అందులోనూ భీమన్న వొదులుకోవలిసిన కొడుకేనా పోనీ! ఇతడే లేకపోతే లక్కఇంట్లో ఏమయేది మన పని? అడివిలో మనల్ని కాసుకు కూచున్నాడు మనకి నిద్రాభంగం అవుతుంది కామోసని, దూరం లాక్కువెళ్లాడు హిడింబుణ్ణి. ఇతడి బలానికి భయపడే కదా నిద్రాహారాలు మానుకుంటున్నారు కౌరవులు. అలాంటి కొడుకుని ఏదో వొక బ్రాహ్మడి కోసమని, రాక్షసుడి యదాన వెయ్యడమా? మా కష్టాలు చూసి మతి చలించినట్టుంది నీకు!" అన్నాడు.

"నేనంత తెలివితక్కువదాన్నటోయి వెర్రితండ్రీ," అంటూ అందుకుంది కుంతి. "వీడి శక్తి నాకు తెలుసు. పిడుగులాంటి దేహం నా భీమన్నది. వీడు పుట్టిన పదోనాడు, శతశృంగపర్వతంమీద నా చేతిలోంచి జారి కిందపడ్డాడు. చెప్పేవుంటాను మీకు. అప్పు డేమయిందో తెలుసా? వీడి శరీరంపడి కొండరాళ్ళు పిండి పిండై పోయాయి. అలాంటి వీడికి రాక్షసుడొక లెక్కేమిటి? వీడికోసం విచారించ నక్కరలేదు. సందేహంలేదు. నామాట విను. లిప్తలో బకుణ్ణి హతమార్చి వస్తాడు భీమన్న. ఇవాళనించీ ఏకచక్రపురం హాయిగా వుంటుంది.

"మనం ఇమ్ముగా తలదాచుకుందికి ఇంత వసతి కలిగించాడు బ్రాహ్మడు. ప్రత్యుపకారానికి అవకాశం చిక్కింది మనకి. ఇతర్ల ఆపద ఆదుకోవడానికే పుడతాడు క్షత్రియుడు. ఈ బ్రాహ్మణ్ణి బతికిస్తే పుణ్యమూ, పురుషార్థమూ రెండూ దక్కుతాయి మనకి.

కాదనకు. వెళ్ళనీ వాణ్ణి'' అంటూ వొప్పించింది ధర్మరాజుని. తల్లి ఉదారహృదయానికీ ఉపకారబుద్ధికీ సంతోషించాడు ధర్మరాజు.

బకాసురుడికోసం అన్నమూ, కూరలూ వాటితో నిండిన పోతులబండీ తయారైనది. బండి తోలుకుంటూ దక్షిణందిక్కు బయల్దేరాడు భీముడు. ఎముకల గూళ్ళతోనూ కుళ్ళుమాంసం తోనూ కంపుకంపుగా వుంది బకాసురుడి గుహ. అందాకా వెళ్ళకుండా యమునానది వొడ్డుని బండి విప్పాడు భీముడు. పెద్ద కేకలు వేసి బకాసురుణ్ణి పిలిచాడు. వాడు వచ్చేదాకా వూరికే ఎందుకుండాలి? యమునలో దిగి కాళ్ళూ చేతులూ కడుక్కున్నాడు. చక్కగా ఆచమనం చేసుకున్నాడు. తిన్నగావచ్చి బండిలో అన్నం అదేపనిగా తినడం ప్రారంభించాడు.

"ఇంత పొద్దెక్కింది. భోజనం తేవడంలేదు — సరికదా, కేకలు వేస్తున్నాడు. ఎంత పొగరుగా వుంది వీడికి?" అంటూ పెదివి కరుచుకు లేచాడు బకాసురుడు. ఒక వంక ఆకలి. ఒకవంక కోపం. ఉగ్రుడై బయల్దేరాడు. భయంకరంగా ఆకాశమంత ఆకారం పెంచాడు. అంగలు వేసుకుంటూ బండిదగ్గిరికి వస్తున్నాడు. జంకలేదు భీముడు. పెద్ద పెద్ద ముద్దలు తింటూనే వున్నాడు. చూశాడు బకుడు. అరికాళ్ళమంట నెత్తికెక్కినట్టయింది. "నాకోసం తెచ్చింది నువ్వు తినేస్తున్నావేమిటి?" అంటూ అరిచాడు. "ఒళ్ళు కొవ్వెక్కింది. మేమంటే అంత చులకనగా వుందో ఏకచక్రపురంవాళ్ళకి!" అంటూ వచ్చి వీపు మీద గుద్దేడు భీముణ్ణి. ఉహూఁ, బెదరలేదు భీముడు. వాడుదిక్కు చూడనైనా చూడలేదు. ధీమాగా తింటూనే వున్నాడు. "వీడివాటం వింతగానేవుంది" అని పళ్ళు కొరుక్కుంటూ వెళ్ళాడు బకాసురుడు. పెద్దచెట్టు వూడపీకి గిరగిరా తిప్పుకుంటూ వచ్చాడు భీముడి మీదికి.

బండిలో వున్నదంతా తినేశాడు భీముడు. మాంచి బలంతో శరీరం పొంగించాడు. జబ్బలు చరుచుకుంటూ బండిమీంచి కిందికి

వురికాడు. "రా, ప్రజల్ని తింటూన్న పాపాల భైరవుడివి. మనిషి మాంసం తిని మదించి వున్నావు. తిన్నదంతా కక్కిస్తాను. కొవ్వు కరిగిస్తాను. నీ ప్రాణాలు పుచ్చుకుని మరీ వెళతాను నిలబడు" అన్నాడు. పక్కనే వున్న పెద్ద మద్దిచెట్టు వూడబెరికాడు. మరు క్షణంలో రాక్షసుడి మీద వేసి కొట్టాడు. తగలకండా తనచేతి చెట్టుతో కాసుకున్నాడు బకుడు.

ఇద్దరూ చెట్లతోనే కొట్టుకుంటున్నారు. ఒక చెట్టు విరిగి పోతే మరొకటి. అది విరిగితే ఇంకొకటి. చుట్టుపట్ల చెట్లన్నీ పెరికివేశారు. ఇలా కొంతసేపు చెట్లయుద్ధం జరిగింది. ఆ దగ్గిరలో చెట్టన్నది లేదు మరి. దాంతో మల్లయుద్ధం ప్రారంభించారు. బాహాబాహి. ముష్టాముష్టి. గుద్దుమీద గుద్దు. తోపుమీద తోపు. ఒకరినొకరు అదిమి పట్టుకున్నారు. ఒకరినొకరు జంకిస్తు న్నారు. ఒకరి నొకరు ఈడ్చుకుంటున్నారు. ఒకరి నొకరు గెలవా లని పట్టుదల. హుమ్ అంటే హుమ్ అంటున్నారు. వాళ్ళ అడుగులికి భూమి కదిలిపోతోంది. రాళ్ళూ రప్పలూ, చెట్టూ పుట్టా పిప్పి పిప్పి — పిండి పిండి ఐపోతున్నాయి. భుజాలు తట్టు కుంటున్నారు. పిడి గుద్దులు దభీదభీ గుద్దుకుంటున్నారు. పడ పడా కొట్టుకుంటున్నారు. ఆ ధ్వనికి చుట్టు పక్కల వాళ్ళంతా భయపడి పారిపోయారు.

బకాసురుణ్ణి కింద పడదోశాడు భీముడు. గుండెల మీద ఎడమకాలితో పిడుగులా తన్నాడు. తాపు తిని చప్పున లేచాడు బకాసురుడు. ఒక్కనెట్టు నెట్టాడు భీముణ్ణి. మేరుపర్వతంలాంటి అతడి రొమ్ముమీద తీసిపెట్టి గుద్దేడు. ఆ గుద్దుతో తెలిసిపోయింది బకుడి బలం. ఐరావతం తొండంలాంటి తన చేతులతో వాడి మొలా మెడా మెలివేసి పట్టుకున్నాడు భీముడు. మోకాలితో వీపు విరగబొడిచాడు. నవరంధ్రాలనుండీ రక్తమాంసాలు చిమ్ముకు వచ్చాయి బకుడికి. ఆ ప్రదేశమంతా మాంసం బురదతో రక్తం

నదిలా పారింది. పెడబొబ్బలు పెట్టి ప్రాణం వొదిలేశాడు. బకాసురుడు.

పెడబొబ్బలు విని పరిగెత్తుకు వచ్చారు బకాసురుడి బంధువులు. వాళ్ళని చూసి "మీారూ మనుష్యుల్ని ఎప్పుడైనా చంపారా, ఇదిగో, మీా వాడిగతే పడుతుంది మీాకున్నూ. జాగ్రత్త" అంటూ భయపెట్టాడు భీముడు. గడగడ వడికారు వాళ్ళు. "ఎన్నడూ మనుషులజోలికి వెళ్ళ"మని వొట్టుపెట్టుకున్నారు. అప్పటినించీ ఏకచక్రపురానికి రాక్షసభయం లేదు.

బకాసురుడి కళేబరం ఈడ్చుకువచ్చి వూరు పొలిమేరని పడవేశాడు భీముడు. ఊళ్ళోకి వెళ్ళి అందరితోనూ చెప్పాడు ఇంటికి వెళ్ళి తల్లికీ, అన్నగారికీ నమస్కరించాడు. తమ్ముళ్ళని కౌగిలించుకున్నాడు. బ్రాహ్మడి ఇంట సంతోషమే సంతోషం.

"ఇతడెవరో మంత్రసిద్ధికల బ్రాహ్మడు. అసాధ్యుడు. బ్రహ్మాండమైన బలశాలి. బకాసురుణ్ణి చంపేశాడు. మన పాలి రక్షకుడు" అంటూ భీముణ్ణి చూసిపోవడంకోసం ఆబాలగోపాలం విరగబడ్డారు వూళ్ళోవాళ్ళు.

—*—

ఆ ది ప ర్వం

ఏడో ఆశ్వాసం

ఒకనాడు పాండవులున్న బ్రాహ్మడి ఇంటికి అతిథిగా వొక బ్రాహ్మడు వచ్చాడు. భోజనాలూ అవీ అయాక, కుంతీ, కుమాళ్లూ వచ్చి అతనిదగ్గిర కూచున్నారు ఆమాటా, ఈమాటా ఆడి, "ఎక్కడనుండి వస్తున్నారు మీరు? ఏ యే దేశాలు చూశారు? ఏ యే దేశాలు మంచివి? ఏ యే దేశాలరాజులు మంచివాళ్ళు?" అంటూ అడిగారు. "ఇంచు మించు అన్ని దేశాలూ తిరిగాను," అన్నాడు బ్రాహ్మడు. "గొప్పగొప్ప రాజుల్ని అందరినీ ఎరుగుదును. వాళ్ళ నడవడికలూ తెలుసు నాకు. ఐతే, పాంచాలదేశం లాంటి దేశంకానీ, ద్రుపదుడిలాంటి రాజుకానీ లేరంటే నమ్మండి. అతడికి వొక్కతెగాక వొక్కతే కూతురు. లోకంలోని అందమంతా పుణికిపుచ్చుకున్న పుత్తడిబొమ్మ. అయోనిజ. అగ్నిగుండంలోపుట్టింది. ఐతే, నచ్చినవరుడు దొరకలేదామెకి. అందుకని స్వయంవరం చాటిస్తున్నాడు ద్రుపదమహారాజు" అన్నాడు. "చిత్రం! అయోనిజ ఎలా దొరికింది ద్రుపదమహారాజుకి? తెలిస్తే, విడమర్చి చెప్పండి" అని అడిగారు పాండవులు.

ద్రౌపదీ ధృష్టద్యుమ్నులు

"అదో పెద్ద కథ," అంటూ ఆరంభించాడు బ్రాహ్మడు. "ద్రుపదుడూ, కౌరవుల గురువు ద్రోణుడూ బాల్యమిత్రులూ, సహాధ్యాయులున్నూ. ద్రుపదుడు రాజయాక ద్రోణుణ్ణి అవమానించాడు. ఆ కోపంతో హాస్తినాపురం వచ్చి కౌరవకుమాళ్ళకి ఆచార్యుడయాడు ద్రోణుడు. విద్య పూర్తిచేసి గురుదక్షిణగా ద్రుపదుణ్ణి

పట్టి తెమ్మన్నాడు. ఎవ్వరికీ సాధ్యం కాలేదు. అర్జునుడు వెళ్ళి జయించుకు వచ్చాడు. సగం రాజ్యం తీసుకుని ప్రాణాలతో ద్రుపదుణ్ణి వొదిలిపెట్టాడు ద్రోణుడు.

"అవమానం హృదయశల్యంగా వేధించింది ద్రుపదమహారాజుని. 'యుద్ధంలో ద్రోణుణ్ణి హతమార్చే కుమారుడూ, అర్జునుడికి భార్యకాదగ్గ కూతురూ కావాలని దీక్షపట్టాడు. ఎంతోమంది మునుల్ని ఆశ్రయించాడు. ఎన్నో ఆశ్రమాలు తిరిగాడు. పడరాని శ్రమలన్నీ పడ్డాడు.

"గంగాతీరంలో కాశ్యపగోత్రస్థులు యాజుడూ, ఉపయాజుడూ అని ఇద్దరు అన్నదమ్ములుండేవారు. ఎప్పుడూ వ్రతాలూ అవీ చేసుకుంటూ వానప్రస్థాశ్రమంలో వుండేవాళ్లు వాళ్లు. అందులో ఉపయాజుడు వయస్సులో ఐతే చిన్నవాడే కాని తపస్సులో మాత్రం గొప్పవాడు. వాళ్ళనిచూసి అందులో ఉపయాజుణ్ణి ఆశ్రయించాడు ద్రుపదుడు. 'కుమారుడు కలిగేట్టు నాచేత యజ్ఞం చేయించండి. లక్ష పాడిఆవులు సమర్పించుకుంటాను మీకు' అంటూ ప్రాధేయపడ్డాడు. 'ఫలాపేక్ష లేదు నాకు. మరెవళ్ళనైనా చూసుకో' అంటూ నిరాకరించాడు ఉపయాజుడు. అంతమాత్రాన నిరాశ చేసుకోలేదు ద్రుపదుడు. మరో సంవత్సరం వరకూ వొదలకుండా అతణ్ణే ఆశ్రయించాడు.

"ఎలాఐతేనేం చివరికి జాలికలిగింది ఉపయాజుడికి. 'నా వల్ల ఈపని కాదని చెప్పనే చెప్పాను. మా అన్న యాజుడు దీనికి తగినవాడు. నాకు తెలుసు. ఫలాపేక్ష కలవాడాయన. ఒకనాడు అడివిలో ఇద్దరమూ వెళుతున్నాము. కింద వొకపండు పడివుంది. చూసి చప్పున తీసుకున్నాడాయన. ఆ స్థలం పరిశుద్ధమైందో, అపరిశుద్ధమైందో అనైనా ఆలోచించలేదు. ఫలాపేక్ష కలవాడు దాని మంచీచెడ్డా విచారించడు. అంచేత, ఆయనైతే నీ ఆవులికి ఆశపడతాడు. నీ కోరిక నెరవేరుస్తాడు' అని సలహా ఇచ్చాడు.

"యాజుడి దగ్గిరికి వెళ్ళాడు ద్రుపదుడు. తపస్సూ, పంచమహా యజ్ఞాలూ * అవీ చేస్తూ, శిలావృత్తీ, ఉంఛవృత్తీ, భిక్షాటనం — వీట్లతో కుటుంబం గడుపుకుంటూ జీవిస్తున్నాడు యాజుడు. వెళ్ళి సాష్టాంగపడ్డాడు ద్రుపదుడు. 'మంచి మంచి పాడిగోవులు లక్ష సమర్పించుకుంటాను. కుమారుడు కలిగేట్టు నాచేత యజ్ఞం చేయించండి' అంటూ ప్రార్థించాడు. 'ద్రోణుడు నన్ను లోకువకట్టి పరాభవించాడు. అతణ్ణి హతమార్చే కొడుకు కావాలి నాకు. పిడివెత్తి ఆరుమూరల ధనుస్సు ద్రోణుడిది. అతణ్ణి యుద్ధంలో గెలిచేవాళ్ళింతవరకూ లేరు. అతణ్ణి సాధిస్తే, ధర్మార్థ కామ మోక్షాలు నాలుగూ సాధించినట్టవుతుంది నాకు' అని వినయంగా చేతులు జోడించాడు.

"యాజకత్వానికి వొప్పుకున్నాడు యాజుడు. 'నువ్వు కోరుకుంటూన్న కొడుకూ, కూతురూ పుడతారు. అధైర్యపడకు' అన్నాడు. యజ్ఞానికి అవసరమైన ఉపకరణాలు యావత్తూ జతపరిచాడు. ఉపయాజుణ్ణి సహాయం పెట్టుకున్నాడు. ద్రుపదుడూ, అతడి రాణి కోకిలాదేవీ - ఈ ఉభయులి చేతా పుత్రకామేష్టి జరిపించాడు. నిర్విఘ్నంగా సమాప్తమైంది యజ్ఞం.

"అగ్నిగుండంలోంచి అగ్నిశిఖలాంటి కుమారుడు పుట్టాడు. మంటలవలె భయంకరంగా వుంది అతడి దేహం. ఒక చేతిలో మాంచి ధనుస్సు. మరోచేతిలో తళతళ లాడుతూన్న కత్తి. శరీరానికి కవచం తలమీద కిరీటం, రథంమీద కూచుని, సరిగ్గా అగ్నిహోత్రుడిలా పుట్టుకు వచ్చాడు.

"అతడి వెనక దేవకన్నెలాంటి వొక కూతురూ పుట్టింది. నల్లకలువల అందమంతా పోతపోసినట్టుంది ఆమెశరీరకాంతి తుమ్మెద రెక్కలలాంటి వుంగులు తేరిన జుత్తు. చేరడేసి కళ్ళు. గుప్పెట్లో

---

* పంచమహాయజ్ఞాలు బ్రహ్మయజ్ఞం, భూతయజ్ఞం, దేవయజ్ఞం, పితృయజ్ఞం, మనుష్యయజ్ఞం.

ఇముడుతుంది నడుం. శరత్కాలంలోని తామర పువ్వులపరిమళం లాంటి శరీరపరిమళం. నిజానికి ఆమెని పొగడాలంటే మాటలు దొరకవు మనకి. అంత పొట్టీకాదు పొడుగూ కాదామె. అంత స్థూలమూ కాదు, అంత పల్చనా కాదు. నులిచినట్లు చిక్కని శరీరం. ఇంతెందుకూ, మగవాడన్నవాడు ఎలాంటి ఆడది కావాలని కోరుకుంటాడో అలాంటిదామె.

"కుమారుణ్ణి 'ధృష్టద్యుమ్నుడు' * అంది ఆకాశవాణి. కుమార్తెని 'కృష్ణ' అని పిలిచింది.

"స్వర్గం వొళ్ళో పడ్డట్టయింది ద్రుపదమహారాజుకి. లక్ష పాడి ఆవులూ దక్షిణ ఇచ్చాడు యాజుడికి. ఎంతోమంది బ్రాహ్మలికి సంభావనలూ అవీ ఇచ్చాడు. కొడుకుని ధనుర్వేదంలో అసమానుణ్ణి చేశాడు. కుమార్తెని అరిచేతి నిమ్మపండులా పెంచాడు. ద్రుపదుడి కూతురు గనక కృష్ణపేరు ద్రౌపది.

ద్రౌపదికి పెళ్ళీడు వచ్చిందిపుడు, ఇంతవరకూ అర్జునుడి కోసమనే అట్టేపెట్టాడామెని. కానైతే పాపం, పాండవులు లక్క ఇంట్లో కాలిపోయారు. ఈ వార్త విని స్వజనం కంటే హెచ్చుగా దుఃఖపడ్డాడు ద్రుపదుడు. 'అర్జునుడి కోసమనే అంతశ్రమా పడి అగ్నిగుండంలో కన్నాను అమ్మాయిని. పాడుదైవం నాకా భాగ్యం లేకండా చేశాడు. అతడికోసం నిశ్చయించిన దాన్ని మరొకడి కెలా ఇచ్చేది ?' అంటూ విచారంపెట్టుకున్నాడు. రాజపురోహితుడు వచ్చి ధైర్యంచెప్పేదాకా ఏదీ పాలుపోలే దతడికి.

"పాండవుల విషయంలో ఎన్నో శుభశకునాలు కనిపిస్తున్నాయి నాకు. ఏ ప్రమాదమూ జరగలేదు వాళ్ళకి. ఎక్కడో క్షేమంగానే వున్నారు. దేవేంద్రు డొకప్పుడు అజ్ఞాతవాసంలో

---

* ధృష్టము . ధీరత్వము, ద్యుమ్నము : ధనము. ధృష్టద్యుమ్నుడు : ధీరత్వమే ధనంగా కలవాడు.

వుండిపోయారు. ఉపశ్రుతి * మూలంగా బృహస్పతి అతడి ఉనికి కనుక్కున్నాడని వేదాల్లో వుంది. ♦ నేనూ ఉపశ్రుతిని చూశాను. అంచేత నామాట నమ్మండి. పాండవులు బతికేవున్నారు. ఐతే, ఎక్కడ ఎలావున్నా వాళ్ళు ఇక్కడికి రావాలంటే, వొక్కటే ఉపాయం తడుతోంది, అదేమిటంటే, మన అమ్మాయికి స్వయంవరం చాటించడమే. స్వయంవరంలో కన్యాదానం రాజులికి రాసిపెట్టిందే కదా!' అంటూ చెప్పాడు పురోహితుడు.

"కొంత కుదుటపడ్డాడు మహారాజు. మంత్రులతోనూ వాళ్ళతోనూ ఆలోచించి మత్స్యయంత్రం తయారుచేయించాడు. ఆకాశమంత ఎత్తుని వొక బంగారంచేప తిరుగుతూవున్నట్టు పెట్టాడు. సామాన్యు డెవడూ ఎత్తలేందీ, ఎత్తినా ఎక్కుపెట్టలేందీ మాంచి దిట్టమైన ధనుస్సు చేయించాడు. దాంతో ఆ చేపని కొట్టాలి. అలా కొట్టినవాళ్ళకి కన్యాదానం చేస్తానని స్వయంవరం చాటించాడు ఇవాళకి రెండున్నర మాసా లుంది స్వయంవరం. పుష్యశుద్ధ పంచమి, రోహిణీ నక్షత్రంనాడు జరుగుతుంది. అందుకని ప్రపంచంలో వున్న రాజులు యావన్మందీ కాంపిల్య,నగరానికి బయల్దేరు తున్నారు. ఇదీ కథ" అని చెప్పాడు.

పాంచాలానికి పయనం

అది విన్నప్పటి నించీ మనస్సు మనస్సులో లేదు పాండవులికి. ఎలాఐనా కాంపిల్యనగరం వెళ్ళాలి. కొడుకుల అభిలాష పసికట్టింది కుంతి. "ఎన్నాళ్ళో ఐపోయిం దిక్కడ, ఎంతకాల మిలా వుంటే మాత్రం ఏం లాభం? అదీకాక, పరాయి కొంపలో చిరకాలం వుండలేం కదా! దక్షిణపాంచాలంలో ధర్మం హెచ్చని వింటున్నాం. అడక్కుండానే అన్నం పెడతారట అక్కడ? పిండివంటలతో భిక్షం

* ఉపశ్రుతి . ఏదన్నా వొకటి భావిస్తూ వున్నప్పుడు హఠాత్తుగా వినపడేది.

♦ చూ. ఉద్యోగపర్వం నహుషచరిత్ర

పెడతారట! రాజూ ధర్మంగా తప్పని పరిపాలన చేస్తున్నారు. భిక్షాటనానికి వొక చోటని నియమం లేదు కదా! కొన్నాళ్లు అక్కడికి వెళ్దాం పదండి. బతికుంటే - వూరు మనకి" అంది. తమ మనసులో మాటే తల్లీ చెప్పింది. అదే మంచిమాట అన్నారు కుమారులు. ఇంటి బ్రాహ్మడి దగ్గర సెలవు పుచ్చుకున్నారు. తిన్నగా పాంచాలానికి పయనం కట్టారు.

కొండలూ, ఏళ్ళూ, అడవులూ, చెరువులూ, అన్నీ దాటుకుంటూ తల్లితోకూడా నడిచి వస్తున్నారు పాండవులు. సమయానికి వస్తానని శాలిహోత్రాశ్రమంలో లోగడ చెప్పాడు వ్యాసముని. అలాగే మార్గంలో ప్రత్యక్షమయాడు. పాదాభివందనం చేశారు పాండవులు. ఆశీర్వదించాడు వ్యాసుడు. "పాంచాలానికి బయల్దేరి మంచిపనే చేశారు" అన్నాడు. "ఈ సంగతి చెప్పడానికే వచ్చాను. ద్రౌపదికి స్వయంవరం చాటించాడు ద్రుపదుడు. ఈమె విషయంలో వొక రహస్యం వుంది. వినండి. లోగడ వొక కన్య వుండేది. దౌర్భాగ్యంవల్ల ఆమెకి భర్త దొరకలేదు. అందుకని ఆమె గొప్ప తపస్సు చేసింది. తపస్సుకి మెచ్చి శివుడు దర్శనమిచ్చాడు. 'ఏం కావాలో చెప్పు' అన్నాడు. ఆతురత కొద్దీ 'పతి, పతి, పతి, పతి, పతి,' అంటూ అయిదు మార్లంది ఆమె. 'తథాస్తు' అన్నాడు శివుడు. 'మళ్ళీ జన్మలో నీకు ఐదుగురు భర్తలవుతారు' అని చెప్పి అంతర్థానమయాడు, అదే ఇప్పుడు ద్రౌపది ఐంది. అంచేత ఇది మనస్సులో వుంచుకోండి. నాకు తెలుసు, ధర్మరాజు వున్నచోట ధర్మహాని జరగదు. తిన్నగా కాంపిల్య నగరం వెళ్ళండి. శుభమే కలుగుతుంది మీకు. సందేహించకండి" అని చెప్పి వెళ్ళిపోయాడు.

అంగారపర్ణుడు

రాత్రింబగళ్ళు నడుచుకుంటూ పాంచాలం వెళుతున్నారు పాండవులు. ఒకనాడు అర్ధరాత్రి సోమశ్రవతీర్థంలో గంగవొడ్డుకి

వచ్చారు. అర్ధరాత్రయినా, అపరాత్రయినా గంగ తారసిస్తే స్నానం చెయ్యాలని శాస్త్రం. అంచేత తల్లీ, కుమారుళ్ళూ గంగాస్నానానికి సిద్ధపడ్డారు. వెలుతురుకోసం కొరకంచు పట్టుకుని, ముందు నడుస్తు న్నాడు అర్జునుడు. వెనక అన్నదమ్ములూ, తల్లీ వస్తున్నారు. హఠాత్తుగా ధనుష్టంకారం వినపడింది ఎదట.

ఆ సమయానికి గంగలో భార్యాజనంతో జలక్రీడ లాడు తున్నాడు గంధర్వుడు అంగారపర్ణుడు. పాండవులు వస్తూన్న చప్పుడు విని పైకి వచ్చాడు విల్లు చేత్తో పుచ్చుకుని ధనుష్టంకారం చేశాడు. "ఎవరది ? తప్పుకు వెళ్ళండి. ముందు అడుగు వేస్తే ప్రాణాలు దక్కవు" అంటూ గదమాయించాడు. "వేకువా, మునిమాపూ, అర్ధరాత్రీ – ఇవి భూతాలూ, యక్షులూ, రాక్షసులూ, గంధ ర్వులూ సంచారం చేసే సమయాలు. అందుకనే ఇలాంటపుడు బయట తిరగరు మనుష్యులు. మొండికెత్తి తిరిగారో, వాళ్ళు రాజు లయేదీ, రౌతులయేదీ ఎదటపడితే బతకనివ్వం. మీ రేదో తెలీక వచ్చినట్టున్నారు. ఈ వనం పేరు అంగారపర్ణ. గంగని ఇక్కడ అంగారపర్ణ అనే అంటారు. లోకమంతా ఎరుగున్నమాట. నేనే అంగారపర్ణుణ్ణి. కుబేరుడు నా స్నేహితుడు. నేనే విహరిస్తూ వుంటా నిక్కడ. నా వనంలో అడుగుపెట్టినవాడూ, నా గంగలో మునిగిన వాడూ ఇంతవరకూ లేడు" అంటూ సాగదీశాడు.

"అసందర్భం" అంటూ మరో అడుగు వేశాడు అర్జునుడు. "అడవులూ, నదులూ అందరివీని. ఒక్కడివే ఎలా అవుతాయి ? శివుడి జటాజూటంలో సుళ్ళుతిరిగి, హిమాలయం శిఖరంమీంచి బయ ల్దేరి, భూమిమీద పరవళ్ళుదొక్కి, సముద్రంలో కలుస్తోంది గంగా భవాని. ఇంతమేరా దీన్ని సేవించుకోవడానికి ప్రతీ ప్రాణికీ హక్కుంది అసలు, గంగ త్రిలోకపావని. స్వర్గంలో మందాకిని. భూలోకంలో గంగ. పాతాళంలో భోగవతి. మీ గంధర్వులూ, దేవతలూ, సిద్ధులూ మొదలైన వాళ్ళకి మందాకిని. నాగులకోసం

భోగవతి. మా మనుష్యులకోసం గంగ. ఇక్కడ స్నానానికే వచ్చాం మేము. గంగ మా జన్మహక్కు. నువ్వు వొద్దంటే మానే వాళ్ళం కాం. రాత్రిళ్ళు మనుషులు భయపడి బయట తిరగకన్నావు. అది చేతకాని పిరికివాళ్ళ సంగతి. వేళాపాళలతో పట్టింపు లేదు మాకు. అవసరమైతే నువ్వే తప్పుకోవాలి" అంటూ గంగతట్టు దారి తీశాడు.

"వద్దంటే వినవేం?" అంటూ రథమెక్కి బాణాలు వెయ్యడం లంకించుకున్నాడు అంగారపర్ణుడు. చేతి కొరకంచు తిప్పుతూనే అతడి బాణాలు అడ్డుకున్నాడు అర్జునుడు. "వెర్రివాడివి. నీ బాణాలకీ, మాయలకీ భయపడే వాళ్ళెవరిక్కడ? అస్త్రాలూ అవీ నాకు కొంచెం చేతనవును. ఎవళ్ళో పిరికివాళ్ళనుకుంటున్నావు గావును! ఇదిగో ఇది ఆగ్నేయాస్త్రం. ఇది అగ్నిదేవుడు మొదట బృహస్పతికిచ్చాడు. అతడు భరద్వాజుడికిచ్చాడు. భరద్వాజుడు పరశురాముడికిచ్చాడు. ఆయన ద్రోణాచార్యులికిచ్చాడు. ఆచార్యులు నాకు ప్రసాదించారు" అంటూ అంగారపర్ణుడిమీద ఆగ్నేయాస్త్రం వేశాడు అర్జునుడు

అస్త్రం తగిలిందో లేదో, అమాంతంగా కాలిపోయింది గంధర్వుడి రథం. కంగారుపడి కింద పడిపోయాడు అంగారపర్ణుడు. చటుగున వెళ్ళి జుత్తుపట్టుకున్నాడు అర్జునుడు. బరబరా ఈడ్చుకు వచ్చాడు అన్నగారి దగ్గిరికి.

మొర్రో మొర్రో మన్నారు అంగారపర్ణుడి ఆడవాళ్ళు. భయపడి పరిగెత్తుకు వచ్చింది అతడిభార్య కుంభీనసి "పతిభిక్ష పెట్టండి" అంటూ పాదాలమీద పడింది. జాలిగుండె ధర్మరాజుది. కనికరించాడు. "ఓడిపోయాడు. పౌరుషం, కీర్తి, రెండూ లేవిక. పోనీ, ఇంతతో వొదిలిపెట్టు. ఓడినవాణ్ణీ, చచ్చినవాణ్ణీ మళ్ళీ చంపడమెందుకూ?" అన్నాడు. "బతికిపోయావు అంగారపర్ణా! వెళ్ళు అన్నయ్య అనుగ్రహించాడు" అంటూ వొదిలిపెట్టాడు అర్జునుడు.

"అంగారపర్ణుడు మరి లేడు" అంటూ నుంచున్నాడు గంధర్వుడు. "నీతో వోడిపోయాను మళ్ళీ ఆ పేరేమిటి నాకు ! సిగ్గు. యుద్ధంలో ఓడిపోయాక మళ్ళీ అదే పేరుతో ఏ సభకి వెళ్ళినా నవ్వుతారు. నీ యాగ్నేయాస్త్రంతో ఎలాగూ కాలిపోయింది నా రథం. ఐతే, గంధర్వమాయ వుండనే వుంది మాకు. నవ రత్నాలతో చిత్రవిచిత్రమైన రథం సృష్టించుకుంటాను. ఇవాళనుండీ చిత్రరథుడని పేరు పెట్టుకు బతుకుతాను.

"నీ పరాక్రమానికి జోహారులు. ఇంతటివాడివి. నీతో స్నేహం చెయ్యాలని వుంది నాకు. చాక్షుషీవిద్య * ఇస్తాను నీకు ఎంతో తపస్సువల్ల నాకు దొరికింది. పూర్వం మనువు చంద్రుడి కిచ్చాడిది. చంద్రుడి దగ్గిర గంధర్వరాజు విశ్వావసుడు సంపాదించాడు. ఆయన నా కిచ్చాడు. చాక్షుషి విద్యవల్ల మూడు లోకాల్లోనూ దేన్ని చూడాలంటే దాన్ని ఎప్పుడు కావలిస్తే అప్పుడు చూడవచ్చు ఇలాంటి విద్యలవల్లనే మేం మనుష్యుల కంటే గొప్పగానూ, దేవతలంటే లక్ష్యం లేకండానూ జీవిస్తున్నాము. ఒకటి మాత్ర ముంది. నేర్చుకున్నా, ఆపాటి ఈపాటి వాళ్ళకి పనిచెయ్యదు చాక్షుషి. నువ్వు సామాన్యుడివి కావు. తపతి వంశంలో పుట్టినవాడివి. మహాపురుషుడివి. నీదగ్గిర తప్పకండా ఫలిస్తుంది. ఐతే, ఇది పుచ్చుకున్నప్పుడు షాణ్మాసికవ్రతం - అంటే ఆరుమాసాలు ఒంటికాలుమీద తపస్సు చెయ్యాలి. ఇది కాక, మీ ఐదుగురికీ వాయువేగ, మనోవేగాలతో పరిగెత్తే కామగమనం కల గంధర్వజాతి గుర్రాలు చెరోవందా ఇస్తాను. లోగడ వృత్రాసురుడి నెత్తిమీద వజ్రాయుధంతో కొట్టాడు దేవేంద్రుడు. వజ్రం కంటే గట్టిది వాడి బుర్ర. ముక్కముక్కలైంది వజ్రాయుధం. ఆ వజ్రం ముక్కలు వేదాలూ, ఆయుధాలూ, నాగలీ, శుశ్రూషా, వేగమూ, అయాయి. మొదటి

* టెలివిజన్ లాంటి దేమో !

నాలుగూ బ్రాహ్మలూ మొదలయినవాళ్ళకి చెందాయి. వేగంమాత్రం గుర్రాలికి సంక్రమించింది. అంచేత రాజ్యాలుపాలించే రాజులికి గుర్రాలే ఉత్తమమైన సాధనాలు” అన్నాడు.

“నీతో నేస్తం కట్టడం సంతోషమే నాకు. ఐతే, ఎంతనేస్తమైనా విద్యా, శాస్త్రం, ధనం పైవాళ్ళనించి పుచ్చుకోను నేను” అన్నాడు అర్జునుడు. “ఊరికే పుచ్చుకోవద్దు. దానికి బదులుగా ఆగ్నేయాస్త్రం అనుగ్రహించు” అన్నాడు చిత్రరథుడు. “అలాఐతే గుర్రాలుమాత్రం పుచ్చుకుంటాం. అంతా బావుంది, కాని గంధర్వుడివి నువ్వు. చూడగానే మనుష్యుల్ని పోల్చుకునే వుంటావు. మరి, అలా తిరగబడ్డావేం?” అంటూ అడిగాడు అర్జునుడు.

“తెలియకేం నేస్తం, తెలుసు. మహారాజులు మీరు. మీ మహాగుణాలు మూడులోకాల్లోనూ మారుమ్రోగుతూనే వున్నాయి. నారదుడూ మొదలైన మహామునులూ, సిద్ధులూ, సాధ్యులూ చెప్తూనే వుంటారు. ప్రతీదినం వింటూనే వుంటాను. పాండవులంటే తెలీనివాళ్ళెవరు? ఐతే, ఏంచెయ్యను, ఎంతటివాడికైనా ఆడవాళ్ళు పక్కని వుండేసరికి బుద్ధి గడ్డితింటుంది. మా వాళ్ళతో జలక్రీడలో వున్నానాయె నేను. తిరగబడ్డానంటే వింతేముంది? కామభోగాల్లో వున్నవాణ్ణి నేను. నువ్వో బ్రహ్మచారివి. అంచేతే అర్ధరాత్రయినా గెల్చుకున్నావు నన్ను. ఆడవాళ్ళతో పడ్డవాడికి అపజయం తప్పదు.

“ఇంకో మాట, ఇంతవాళ్ళయినా అగ్నులూ అవీ లేవు మీకు. అదో కారణం నా మొండి సాహసానికి. రాజుకి పురోహితుడు ముఖ్యం. ధర్మదేవతా, వాయువూ, ఇంద్రుడూ, అశ్వినీ దేవతలూ—వీళ్ళ వరప్రసాదంవల్ల పుట్టినవాళ్ళు మీరు. పవిత్రమైన తపతీవంశస్థులు. ధనుర్వేదం కడముట్టా చూసిన ద్రోణుడి శిష్యులు. ఇలాంటి మీకు పురోహితుడు లేకుండా వుండడమేమిటి? వేదాలూ, వేదాంగాలూ తెలిసినవాణ్ణి, యజ్ఞాలూ వాట్లో ఆరితేరిన వాణ్ణి,

ధర్మమూ, అర్థమూ, కామమూ, మోక్షమూ - ఈ నాలుగు పురుషార్థాలూ సాధించినవాణ్ణి, పవిత్రమైన ఆచారం కలవాణ్ణి, ముఖ్యంగా అబద్ధమాడనివాణ్ణి పురోహితుడుగా పెట్టుకోండి''అంటూ సలహా ఇచ్చాడు చిత్రరథుడు.

"మంచిది. సరే కాని. మమ్మల్ని తపతివంశస్థులన్నా వేమిటి? కౌరవవంశం మాది. పాండవులం. కుంతీదేవి కుమార్ళ్ళం. మరి తపతి ఎవరట? అంటూ అడిగాడు అర్జునుడు.

తపతీ సంవరణుల కథ

"అవును, కౌరవవంశమే మీది. ఐతే, కురుమహారాజు తల్లే తపతి. అంచేత తపతివంశస్థులున్నా మీరు, తాపత్యులు.

"తపతి సూర్యుడి కూతురు. సావిత్రీదేవి చెల్లెలు. ఐన ఆలస్యం అవనే అయింది. ఆమె కథ చెపుతాను. వినండి. చెక్కిన దంతపుబొమ్మలాంటి పిల్ల తపతి. బుద్ధిమంతురాలు. ఆమె యవ్వనవతి కావడం చూసి, తగిన వరుణ్ణి పెళ్ళిచెయ్యాలని సూర్యుడి ప్రయత్నం. ఇంతలో మీ హస్తినాపురంలో అజామీఢుడి కొడుకు సంవరణుడు సూర్యోపాసన ప్రారంభించాడు. కులానికి తగిన గుణం, గుణానికి తగిన రూపం, రూపానికి తగిన ప్రతాపం — అన్నీ వున్నాయి సంవరణుడికి. 'ఆకాశంమీద నే నెలా ప్రకాశిస్తున్నానో, భూమిమీద సంవరణు డలా ప్రకాశిస్తున్నాడు. ఇతడే తపతికి తగినవరుడు' అనుకునేవాడు సూర్యుడు. అతడి తపస్సునీ మెచ్చుకునేవాడు.

"ఒకనాడు వేటకి బయల్దేరాడు సంవరణుడు. ఎంతోదూరం అడివిలో తిరిగాడు. పరిగెత్తి పరిగెత్తి అలిసిపోయింది అతడి గుర్రం. మేతలేదు. తాగడానికి నీళ్ళుసహా దొరకలేదు. చివరికి పడిపోయింది. మరుక్షణంలో ప్రాణం వొదిలిపెట్టింది.

"కాలినడకని దారివెదుక్కుంటూ వస్తున్నాడు సంవరణుడు. ఒక కొండపక్కని యవ్వనవతియైన వొక అమ్మాయి కనపడింది. పుటంపెట్టిన బంగారంలా వుంది ఆమె శరీరం. ఆ కాంతికి చుట్టు

రెక్కల చెట్టుచేమలు బంగారం పూత పోసినట్టున్నాయి. చకితు డయాడు సంవరణుడు. బొమ్మలా కదలకండా నుంచుండిపోయాడు.

"ముల్లోకాల మహాలక్ష్మి ఒంటరిగా అడివిలోకి వచ్చిందా !" అనుకున్నాడు. 'సూర్యుడి తేజస్సుగాని భూమిమీదికి దిగలేదు కదా ! ఉన్న అందమంతా ఈ పిల్లమీదే ఒలకపోసినట్టున్నాడు బ్రహ్మదేవుడు ! ఈ వుంగరాలజుత్తూ, ఈ బెదురుకళ్ళూ, ఈ దొండపండుపెదవీ, మొహం తీరూ - అబ్బా, నే నెరిగినంతవరకూ చూడలేదు; వినలేదు. అప్సరసా ! యక్షులపడుచా ? సిద్ధుల పిల్లా ? ఇంత అందంగా వుంది ! దేవకన్యే. సందేహం లేదు. దేవతాస్త్రీలన్నా ఇంత అందంగా వుంటుందా అంటా ! ఈమె శరీరం అంటిపెట్టుకోవడానికి ఈ వస్తువు లెంత భాగ్యంచేశాయో !'

"మంత్రించినట్టు చూస్తున్నాడు సంవరణుడు. రెండుకళ్ళూ ఆమె అవయవాలికే అప్పగించాడు. వెళ్ళిన చూపులు వెనక్కి మరలడం లేదు. తన మనస్సు తన స్వాధీనంలోలేదు. తుదకి సాహసించాడు. 'అడివిలో ఒంటరిగా వున్నావు; ఎవరు పిల్లా, నువ్వు?' అంటూ ఒక అడుగు ముందుకి వేశాడు.

"అడుగుతీసి అడుగు వేశాడో లేదో - మేఘంలో మెరుపులాగ - చప్పున మాయమైపోయింది అమ్మాయి. ఒక్కసారి ప్రపంచం మునిగిపోయినట్టయింది సంవరణుడికి. అంత మహారాజూ ఆపుకోలేకపోయాడు. ఆమె నుంచున్న చోటు చేతులతో తడుముతూ ఏడవడం మొదలుపెట్టాడు.

"నవమన్మథుడిలా వున్న సంవరణుణ్ణి చూసి అమ్మాయి మనస్సూ అలాగే వుంది. అతడి దైన్యంచూసి మళ్ళీవచ్చి అతడి ఎదట నుంచుంది. 'ఇంత మోహపడిపోయారేం ?' అంది మృదువుగా. ఆ పలుకుల్లో అమృతం ఒలుకుతూవుంది. ఆ కంఠంలో వీణ పలుకుతూ వుంది. ఆ చూపుల్లో ప్రణయం కులుకుతూ వుంది. 'దేవుడికి భయపడనివాణ్ణి. నీ ముందు లొంగిపోయాను. ప్రాణాలు

నావిగా లేవు. అనుగ్రహించు. గాంధర్వవివాహం చేసుకుందాం. నన్ను వరించు' అంటూ మోకరించాడు సంవరణుడు.

"నేను కావాలంటే మా నాన్నగారి నడగాలి.' అంది ఆమె. 'తండ్రిచాటుపిల్లకి స్వాతంత్ర్యం లేదుకదా! సూర్యుడు మా నాన్న. సావిత్రి మా అక్కయ్య. తపతి అంటారు నన్ను. దేవకన్యని. నా మీద ప్రేమే వుంటే నాన్నగారిని ప్రార్థించండి ఆయన తప్పక అంగీకరిస్తారు' అంటూ చెప్పి తిన్నగా సూర్యలోకానికి వెళ్ళిపోయింది తపతి.

"ఎడబాటు సయించలేకపోయాడు సంవరణుడు. హృదయం పగిలిపోతూ వుంది. మూర్ఛపోయాడు. ఇంతలో మంత్రులూ వాళ్ళూ వెదుక్కుంటూ వచ్చారు. నీళ్ళూ అవీ చల్లి ఉపచారాలు చేశారు. తెలువుకున్నాడు రాజు. కాని తే ఇంటికి వెళ్ళలేదు మరి. ఆ కొండ మీదే వుండి సూర్యుణ్ణి ఆరాధించడం ఆరంభించాడు. తన పురోహితుడు వశిష్ఠుణ్ణి తలంచుకున్నాడు.

"అపరబ్రహ్మలాంటివాడు వసిష్ఠముని. రాగం, కోపం, భయం ఇవేవీ లేవాయనకి. రాజు తలుచుకున్న పన్నెండో నాటికి వచ్చి చేరుకున్నాడాయన. చూశాడు. వ్రతాలూ, ఉపవాసాలూ చేస్తూ శల్యావశిష్టంగా వున్నాడు మహారాజు. యోగ దృష్టితో అంతా తెలుసుకున్నాడు ముని. తపతి కావాలి సంవరణుడికి. బయల్దేరాడు సూర్యమండలానికి. లక్ష యోజనాలు వెళ్ళి సూర్యుణ్ణి కలుసుకున్నాడు. వేదమంత్రాలతో అతణ్ణి ప్రార్థించాడు. సూర్యుడు ప్రసన్నుడై రుషిని గౌరవించాడు. అతడు వచ్చిన కారణం విచారించాడు.

"అమ్మాయి తపతికి సంబంధం తీసుకువచ్చాను" అన్నాడు వశిష్ఠుడు. 'పూరువంశంశిరోమణి, బుద్ధికి బృహస్పతి, ధర్మమూ అర్థమూ తెలిసిన గుణవంతుడు. అన్నివిధాలా అమ్మాయికి తగిన వరుడు. అజామీఢుడి కుమారుడు సంవరణుడు. కూతుళ్ళు కన్న

ఫలం, మంచి వరుడికి పెళ్ళి చెయ్యడమే కదా!' అన్నాను. 'అవును అమ్మాయికి తగినవాడు సంవరణుడే అని నేనూ అనుకుంటూ వచ్చాను. మంచిది. తీసుకువెళ్ళు' అంటూ కూతుర్ని మునివెంట పంపాడు సూర్యుడు.

"నిమిషానికి ఒక లక్షా నూటా అరవైనాలుగు యోజనాలు వెళుతుంది సూర్యుడి రథం* అంతవేగంతోనూ సూర్యుడివెంట వెళ్ళి, తపతిని తీసుకువచ్చాడు వశిష్ఠుడు శాస్త్రోక్తంగా సంవరణుడికి వివాహం చేశాడు. ఇక్కడ చెప్పవచ్చిందేమిటంటే, సమర్థుడైన పురోహితుడే వుంటే ఎంతయినా సాధించవచ్చు.

"కోరినకన్య దొరికింది సంవరణుడికి. ఇహ ప్రపంచంతో సంబంధం లేకపోయింది. ఇరవైనాలుగు గంటలూ తపతే వుండాలి పక్కని. రాజ్యమూ, ప్రజలూ వూసే వొదిలిపెట్టాడు. అడవుల్లోనూ, కొండలమీదా ఆమెతో కామక్రీడల్లో మునిగి తేలుతున్నాడు. ఇలా పన్నెండేళ్ళు గడిచాయి.

"రాజులేక అరాజకమైంది దేశం. ధర్మం నశించింది. అనావృష్టి పట్టుకుంది. పంటలు పాడయాయి. కరువూ, కాటకాల్తో మాడిపోయారు ప్రజలు. మళ్ళీ పరిగెత్తుకు వచ్చాడు వశిష్ఠుడు. రాజుని ప్రబోధించి రాష్ట్రానికి తీసుకు వచ్చాడు. శాంతి, పౌష్టిక కర్మలు చేయించాడు. ప్రజల్లో శాంతి ఏర్పడింది. సకాలంలో వానలు పడ్డాయి. పుష్కలంగా పంటలూ పండాయి. తపతి

* అచ్చయిన నన్నయభారతం అనేక ప్రతుల్లో సూర్యరథం నిమిషానికి వొకలక్షా నూటా అరవైనాలుగు యోజనాలు వెళుతుంది అని వుంది. కాని కీ|| శే|| మారేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రిగారు పరిష్కరించిన ప్రతిలో (విశాఖపట్నం ఎస్. ఎస్. ఎమ్. ప్రెస్సులో 1923 లో అచ్చయింది) పాఠాంతరం కింద నిమిషార్థంలో రెండువేల యోజనాలు వెళుతుంది అని వుంది. ఇదే సరయిందనీ, కాంతి ప్రయాణం లెక్కకి ఇది సరిపోతుందనీ మిత్రులు 'శ్రీ గొబ్బూరు వేంకటానంద రాఘవరావుగారు తెలుపుతున్నారు.

గర్భంలోనే మీ కౌరవవంశం మూలపురుషుడు కురుమహారాజు పుట్టాడు'' అన్నాడు. *

"ఐతే, మా పూర్వుల పురోహితు డన్నమాట వశిష్ఠముని!'' అన్నాడు. అర్జునుడు. "సూర్యుడి రథంతో సునాయాసంగా ప్రయాణించినవాడు ఎంత గొప్పవాడో ఆయన! ఆ మహాత్ముడి మహిమ వినాలనిపిస్తోంది'' అన్నాడు.

వశిష్ఠుడూ — విశ్వామిత్రుడూ

"వశిష్ఠముని మహిమ చెప్పడానికి నే నెంతవాణ్ణి!'' అన్నాడు చిత్రరథుడు. "తమ పూర్వపుణ్యంవల్ల అతణ్ణి పురోహితుడిగా చేసుకుని మహారాజ్యాలు పాలించారు ఇక్ష్వాకవంశం మహారాజులు. ఎన్నో మహాయజ్ఞాలూ చేశారు. కామ క్రోధాలు రెండూ జయించాడాయన. అవి తన కాళ్ళు గుద్దుతా యంటే నమ్ము.

"ఓ సారి విశ్వామిత్రుడు విరోధం పెట్టుకుని అతడి కుమాళ్ళని చంపేశాడు. ఐనా తొనకలే దతడు. కావాలంటే యమలోకంనుండి మళ్ళించి తేగలడు కుమాళ్ళని. ఐనా, గట్టు దాటని సముద్రంలా కట్టుబడ్డాడు విధికి. అలాంటి మహాముని వశిష్ఠుడు. అతడివిషయం చెప్పడమంటే, ఎన్నినోళ్ళు కావాలి!'' అన్నాడు.

"విశ్వామిత్రుడికీ, వశిష్ఠుడికీ విరోధం దేనికి!'' అంటూ తిరిగి ప్రశ్నించాడు అర్జునుడు. "అదో పెద్ద కథ'' అంటూ మళ్ళీ అందుకున్నాడు గంధర్వుడు.

"కన్యాకుబ్జ నగరానికి రాజుగా వుండేవాడు విశ్వామిత్రుడు. తన ప్రతాపంతో శత్రువన్నవాడు లేకండా చేసుకున్నాడు. ఎదురు లేకండా రాజ్యం పరిపాలిస్తూ వుండేవాడు. ఒకనాడు వేటకని పెద్ద సైన్యం వేసుకు బయల్దేరాడు. అడివిలో వేటాడి వేటాడి అలిసి

---

* అప్పటి పాంచాలం రాజు దుర్ముఖుడు సంవరణుణ్ణి వోడించాడట. సంవరణుడు సింధుతీరానికి పారిపోయి, వశిష్ఠుడి సహాయంతో తిరిగి రాజ్యం సంపాయించాడని ఐతరేయ బ్రాహ్మణం.

పోయాడు. తిరిగి తిరిగి వశిష్ఠుడి ఆశ్రమం చేరుకున్నారు రాజూ, పరివారమున్నూ. సగౌరవంగా స్వాగతం చెప్పాడు వశిష్ఠుడు. రాజుకీ, సేనకీ ఇష్టంవచ్చిన భోజనాలు కురిపించమని తన హోమధేనువు నందిన్ని నియోగించాడు. క్షణంలో కావలసినవన్నీ సిద్ధం చేసింది నందిని. నేయి నదులై పారింది. పెరుగు కాలువలు కట్టింది. అన్నం పర్వతాల్లా కుప్పలుపడింది. నవరసాలతో నిండిన ఎన్నో రకాల కూరలూ, పిండివంటలూ రాసులై పడ్డాయి. తృప్తికరంగా భోజనాలుచేసి లేచారు రాజూ పరివారమున్నూ. వాళ్ళ సంతోషం చెప్పతరం కాదు.

"ఆశ్చర్యపోయాడు విశ్వామిత్రుడు. అతడి కళ్ళన్నీ నందిని మీదే వున్నాయి. 'మృదువైన రోమాలు. మొక్కల్లాంటి చెవులు. మెత్తటి పెద్ద పొదుగు. పొడవయిన శిరాలు. చిన్న చిన్న కుదురైన కొమ్ములు. చంద్ర బింబంలాంటి తెల్లటి శరీరం. ఎంత అందంగా వుందో! మునికి పెన్నిధిలా దొరికిందీఆవు' అనుకుంటూ గుటకలు వేస్తున్నాడు. ఎలా ఐనా కాజెయ్యాలి దాన్ని. మెల్లగా మునిదగ్గిర కూచున్నాడు. 'దీనికంటే మంచివి లక్ష ఆవులిస్తాను. కావాలంటే నా రాజ్యమే ఇచ్చేస్తాను. ఈ ఆవు నాకిచ్చెయ్యి' అన్నాడు

"ఈ ఒక్క-గోవుకి అన్ని ఆవులూ, అంత రాజ్యమూనా? అంటూ నవ్వాడు వశిష్ఠుడు. 'దీనితోనే ఏదో నేను దేవతల్నీ, పితృదేవతల్నీ, అతిథుల్నీ లేదనకండా తృప్తిపరుస్తున్నాను. దీన్ని పెంచేసరికే నా పనైపోతూ వుంది. అన్ని ఆవులు ఎక్కడ పెట్టు కునేది? ముక్కు మూసుకు తపస్సు చేసుకునే వాళ్ళకి మాకు రాజ్యాలుమాత్ర మెందుకు? ఏదో, నాకే వుంచనీ దీన్ని. ఇతర్లకి ఇచ్చేది కాదిది?" అంటూ నిరాకరించాడు.

"కొండంత ప్రభువు కోరుతూవుంటే కాదంటా డేమిటి బ్రాహ్మడు!" అనుకున్నాడు విశ్వామిత్రుడు. 'నేను రాజుని. రక్షించగలను, శిక్షించా గలను. బ్రాహ్మడివి. నువ్వు చేసే దేమిటి?

పోసీ అని లక్షఆవులు ఇస్తానన్నాను. కాదు పొమ్మంటున్నావు. ఏమైనా సరే, దీన్ని తోలుకుపే వెళతాను నేను' అంటూ బలవంతాన ఆవుని తోలుకు పదండన్నాడు సైనికుల్ని.

"అవుననూ, కాదూ అనకండా వూరికే చూస్తూ కూచున్నాడు ముని. కంచే చేను మేస్తే చేసేదేముంది! సైవాళ్ళ బాధలేకండా కాపాడవలిసినవాడు రాజు. అతడే దోపిడికి సెట్టుకుంటే ఇహ దిక్కేముంది!

"నందిని పట్టుకోవడానికి శాయశక్తులా ప్రయత్నించారు సైనికులు. లాభంలేకపోయింది. పట్టుబడలేదు ఆవు. కర్రలతోనూ, కొరడాలతోనూ బాదారు. ఐనా ప్రయోజనం లేకపోయింది. అరుచుకుంటూ వసిష్ఠుడి దగ్గిరికి వచ్చేసింది. 'నన్నిలా కొడుతూ వుంటే వూరుకున్నారేం?' అంటూ వాపురు మంది, 'ఈ కిరాతుల చేతిలో నన్ను పెట్టేశారా? ఇది ధర్మమేఅని తోచిందా?' అంది. పలుకూ, వులుకూ లేదు ముని. చూస్తూ కూచున్నాడు.

"ముని భావం గ్రహించింది నందిని. తన దూడని పట్టుకో బోతున్నారు సైనికులు. కోపంతో బుసకొడుతూ పరిగెత్తింది వాళ్ళమీదికి. ఎండాకాలం నడినెత్తి సూర్యబింబంలా చూడ శక్యం కాకండా వుంది దాని శరీరం. ఒక్కసారి వొళ్ళు దులిపింది. నిప్పులవర్షం కురిసింది. భయంకరంగా వుంది. తోకలోంచి వేలాది శబరులు పుట్టుకువచ్చారు. పేడలోంచీ, మూత్రంలోంచీ శకులూ, యవనులూ, పౌండ్రులూ, పుళిందులూ, ద్రవిళ్లూ, సింహళులూ పుట్టారు. నోటి నురుగులోంచి దరదులూ * బర్బరులూ వేలూ, లక్షలూ పుట్టుకువచ్చారు. రాజుసైన్యం కంటే ఐదింతలు సేన తయారైంది. అదంతా వెళ్ళి విశ్వామిత్రుడి సైన్యంమీద విరుచుకు పడింది. తుక్కు తుక్కుకింద కొట్టి మూడు యోజనాలు వెంట తరిమి మరీ విడిచిపెట్టింది. పిక్కబలం చూపింది విశ్వామిత్రుడిసైన్యం.

* దరదులు : కాశ్మీర ప్రాంతంలోని అడివిజాతివాళ్ళు.

"ఏమయింది! తెల్ల మొహం వేశాడు విశ్వామిత్రుడు. 'తపోబలం ముందు క్షాత్రబలం దిగదుడుపు' అనుకున్నాడు. రాజ్యమూ, సంపదా భోగాలూ — అన్నీ వొదిలిపెట్టేశాడు. అడవులికీ, పర్వతాలమీదికీ వెళ్ళి ఉగ్రమైన తపస్సు చేశాడు. తపోబలంవల్ల సకలసంపదలూ, సర్వసిద్ధులూ పొందాడు. చివరికి బ్రహ్మర్షి అయాడు. వసిష్ఠుడి మీద కక్ష తీర్చుకోవాలనే ఇంతా చేశాడు విశ్వామిత్రుడు.

కల్మాషపాదుడి కథ

"ఆ దినాల్లో సూర్యవంశంలో కల్మాషపాదుడని వొకరాజు వుండేవాడు. అతడి కుల పురోహితుడు వసిష్ఠముని. వశిష్ఠుడిమీద కక్షసాధించాలని కల్మాషపాదుడి దగ్గిర యాజకత్వానికి ప్రవేశించాడు విశ్వామిత్రుడు. అదును కనిపెట్టి అతడిమీద దెబ్బతీయాలి. అదీ అతడి అభిప్రాయం.

"ఒకనాడు కల్మాషపాదుడు వేటకి వెళ్ళాడు. వేటాడి వేటాడి విశ్రాంతికని వసిష్ఠముని ఆశ్రమానికి బయల్దేరాడు. వసిష్ఠుడికి నూరుగురు కుమార్లు. పెద్దవాడు శక్తిముని దాన్లో కల్మాషపాదుడికి ఎదురయాడు. రాజ్య గర్వంవల్ల ఎవళ్ళనీ లక్ష్యపెట్టేవాడు కాదు కల్మాషపాదుడు. ఎదురుగా వస్తూన్న శక్తిని చూసి 'తప్పుకోవేం ?' అంటూ గదమాయించాడు. 'నేను కాదు, నువ్వే తప్పుకోవాలి' అన్నాడు శక్తి. 'ఎంతటి మహారాజులైనా రుషులు ఎదురుపడితే వినయంగా కోరి తప్పుకుంటారు. అలాంటిది నువ్వేదో నన్ను తప్పుకోమంటా వేమిటి ?' అన్నాడు.

"చుర్రుమంది కల్మాషపాదుడికి. చేతి కొరడాతీసి వొక్కటి వేశాడు. 'అకారణంగా రాక్షసుడిలా కొట్టావునన్ను. రాక్షసుడివై నరమాంసం తింటూ బతుకు' అని శపించాడు శక్తి. అప్పటికి కళ్ళు తెరిచాడు కల్మాషపాదుడు. శాపం పెట్టినవాడు శక్తి అనీ, వసిష్ఠుడి కుమారుడని తెలుసుకున్నాడు. కాళ్ళావేళ్ళా పడ్డాడు. క్షమించమని బతిమాలాడు. శాపం తప్పే మార్గం ప్రసాదించమన్నాడు.

"ఇంతలో విశ్వామిత్రుడు వచ్చా డక్కడికి. వశిష్ఠుణ్ణి దెబ్బ తీయడానికి ఇదో అవకాశ మనుకున్నాడు. ఎవ్వరికీ కనపడకండా నుంచున్నాడు. కింకరుడని వొక రాక్షసుణ్ణి సృష్టించాడు. కల్మాష పాదుడి హృదయంలో ప్రవేశపెట్టాడు. దాంతో వొళ్లుమరిచి పోయాడు కల్మాషపాదుడు. శాపం విరుగుడుమాట మరిచిపోయి వెళ్ళిపోయాడు. అప్పటినించీ సగం మనిషీ, సగం రాక్షసుడూ — ఇలా వుండేవాడతడు. కింకరుడు ఆవేశించేసరికి రాక్షసకృత్యాలు ప్రారంభించేవాడు. ఆ ఆవేశం కాస్త తగ్గినప్పుడు రాజ్యవ్యవహారాలు విచారించేవాడు.

"ఒకనాడు వొక బ్రాహ్మడు వచ్చాడు. 'ఆకలిగా వుంది. మాంసంకూరతో అన్నం పెట్టించండి' అంటూ కల్మాషపాదుణ్ణి కోరాడు. 'సరే, ఉండు' అన్నాడు కల్మాషపాదుడు అంతః పురంలోకి వెళ్ళి ఆ మాటే మరిచిపోయాడు. అర్ధరాత్రపుడు జ్ఞాపకం వచ్చింది. చప్పున వంటవాణ్ణి పిలిచాడు. 'నే నొక బ్రాహ్మడికి భోజనం పెడతాను వుండమన్నాను. మరిచిపోయాను. కని పెట్టుకు వుంటాడు పాపం. వెళ్ళు, వెంటనే మాంసంకూరతో భోజనం పెట్టు వాడికి' అన్నాడు. అర్ధరాత్రి, మాంసం ఎలాదొరుకుతుంది ?' అన్నాడు వంటలవాడు. అంతలోనే కింకరుడు ఆవేశించాడు రాజుని. 'తప్పుచేసేవాళ్ళని మనం తలకొట్టిస్తాం మే — వధ్యస్థానం — అక్కడికి వెళ్ళు. మనిషిమాంసం దొరుకుతుంది. అది వండిపెట్టు బ్రాహ్మడికి' అన్నాడు. రాజాజ్ఞ, కాదంటే తల ఎగిరి పోతుంది. చెప్పినట్టు చేశాడు వంటవాడు. మనిషిమాంసం వండి బ్రాహ్మడికి భోజనం పెట్టాడు. రెండు ముద్దలు తిన్నాడో లేదో తెలిసిపోయింది బ్రాహ్మ డికి. 'తినరాని తిండి నరమాంసం పెట్టావు. రాక్షసుడివై పోవాలి నువ్వు' అంటూ శాపం పెట్టాడు రాజుకి.

"శక్తి శాపమూ, ఈ బ్రాహ్మడి శాపనార్థాలూ అన్నీ కలిశాయి. దాంతో రాక్షసుడే అయిపోయాడు కల్మాషపాదుడు. దానికితోడు

శ్వామిత్రుడి కింకరుడు ఆవేశిస్తూనే వున్నాడు ముందు శక్తి ముని దగ్గిరికే పరిగెత్తాడు కల్మాషపాదుడు. 'నువ్వే – నువ్వే నన్ను రాక్షసుణ్ణి చేశావు నరమాంసం – అవును, నరమాంసం తింటూ బతకమన్నావు. బలేపని చేశావు అందుకని తొలిముద్ద, నన్నే మింగుతాను' అని అమాంతంగా మీదపడ్డాడు. అతణ్ణి విరుసుకు తినేశాడు.

"విశ్వామిత్రుడి ప్రయోగంవల్ల ఇలాగే వశిష్ఠుడి వందమంది కుమాళ్ళనీ మింగేశాడు కల్మాషపాదుడు. కక్ష సాధించాడు విశ్వామిత్రుడు. అంత తపశ్శాలిన్నీ దుఃఖంతో కుంగిపోయాడు వశిష్ఠుడు. బతుకే దుర్భర మనిపించింది. చివరికి ఆత్మహత్యకి నెట్టుకున్నాడతడు. అగ్గిలో వురికాడు. మంచులా చల్లబడిపోయింది అగ్గి. మెడకి బండ కట్టుకుని సముద్రంలో పడ్డాడు. కెరటాల చేతులతో వొడ్డుకి తెచ్చి వొదిలింది సముద్రం. మేరుపర్వతంమీంచి కిందికి దూకాడు. దూదికుప్పలా దెబ్బతగలకండా అయాయి కొండపణుకులు. పెద్ద పెద్ద మొసళ్లున్న వొక నదిలో పడ్డాడు. నూరు పాయలై మొరకవేసింది నది. శతద్రు అని పేరువచ్చింది దానికి. కాళ్ళూ చేతులూ తాళ్ళతో కట్టుకుని మరో నదిలో గెంతాడు. పాశాలు విప్పి వొడ్డుకి చేర్చింది నది. అంచేత విపాశ అని పేరు వచ్చింది దానికి.

"ఏం చేసినా చావు ముట్టలేకపోయింది వశిష్ఠుణ్ణి. చేసేది లేక ఆశ్రమానికి వచ్చేస్తున్నాడతడు. చూసి, వెనకాలే వస్తోంది, తన కోడలు–శక్తి భార్య అదృశ్యంతి. నిండుచూలాలుగా వుందామె. షడంగాలతో వేదధ్వని వినపడుతోంది ఆమె గర్భంలోంచి. చెవిలో అమృతం పోసినట్టయింది మునికి. సరిగ్గా పెద్దకొడుకు శక్తి గొంతుక అది. శక్తి చదివినట్టే సువ్యక్తంగానూ సరళంగానూ వుంది. చకితు డయాడు ముని. తన్ను తానే సుమాళించుకున్నాడు. కోడలి కడుపులో కుమారుడున్నాడు. ఎల్లప్పుడూ వేదం చదువుతూ వుండేవాడు శక్తి. అది వింటూ కడుపులో పెరిగాడు

వీడు వేదాలూ, వేదాంగాలూ సమాస్తమూ నేర్చుకున్నాడు మనమడి మొహం చూసన్నా దుఃఖం మరుస్తాను'అంటూ తలవూపాడు అంతతో చచ్చిపోదా మన్న ప్రయత్నం వొదులుకున్నాడు. ఆది శేషుడుగానే భూభారం నెత్తిని భరించినట్టు పుత్రశోకం గుండెల్లో భరించాడు వశిష్ఠముని.

"మళ్ళీ వొకనాడు ఆశ్రమం కాసి వస్తున్నాడు కల్మాష పాదుడు. రౌద్రాకారంగా వున్నాడు రాక్షసుడు. చూసి, కెవ్వున కేక వేసింది అదృశ్యంతి. భయపడ కన్నాడు వశిష్ఠుడు. హుంకారం చేసి నిలబెట్టాడు. రాక్షసుణ్ణి. కమండలంలోంచి మంత్రించిన నీళ్ళు తీశాడు. రాక్షసుడిమీద చల్లాడు. క్షణంలో శాపంవదిలింది కల్మాష పాదుడికి. పన్నెండేళ్ళు రాక్షసుడై తిరిగాడీ. వశిష్ఠుడి అనుగ్రహం వల్ల మళ్ళీ మామూల్మాలు మనిషయాడు. పూర్వస్మృతి లేచివచ్చింది. నిద్రలోంచి లేచినట్టయింది అతడికి

"రెండుచేతులూ నడినెత్తిని జోడించాడు కల్మాషపాదుడు. 'మీ దయవల్ల శాపం వొదిలింది. బతికిపోయాను ఆశీర్వదించండి' అంటూ ప్రార్థించాడు. 'ఇకనైనా బుద్ధికలిగి వుండు' అంటూ దీవిం చాడు ముని. ఎంతో ఇదయీ బతిమిలాడీ వశిష్ఠుణ్ణి అయోధ్యా పట్టణం తీసుకువచ్చాడు కల్మాషపాదుడు. అతడి మాట జవదాట కండా యథాపూర్వంగా రాజ్యపాలనం ప్రారంభించాడు.

"కల్మాషపాదుడు రాక్షసుడుగా వున్నప్పుడు ఇంకో విశేషం జరిగింది. ఆకలితో వొకనాడు అడివిలో తిరుగుతున్నా డతడు. భార్య మదయంతి కూడా వెంట వుంది. ఒకచోట వొక బ్రాహ్మడూ, అతడి భార్యా సంభోగస్థితిలోవున్నారు. చూసి, మీద పడ్డాడు కల్మాషపాదుడు. బ్రాహ్మణ్ణి పట్టుకు తినేశాడు. కుయ్యో మొర్రో మంది బ్రాహ్మడిభార్య అంగీరసి. 'మా సంతానయత్నం భంగంచేశావు. నా భర్తనీ భక్షించావు. పతివ్రతని, నా మంగళ సూత్రం మంటగలిపావు. దిక్కులేనిదాన్ని చేశావు. నువ్వూ నీ

భార్యతో సంభోగంలో వున్నప్పుడు ఛెళ్లుమని పేలిపోతావు' అంటూ శాపనాకారాలు పెట్టింది. 'వంశంలో దీపం లేకండా చెయ్యకు పుత్ర భిక్ష పెట్టు' అంటూ కాళ్ళమీద పడింది మదయంతి. 'వశిష్ఠుడివల్ల కొడుకు పుడతాడు' అంది అంగీరసి. భర్తవియోగం భరించలేక చివరికి అగ్గిలోపడి ప్రాణాలు వొదిలిందామె.

ఈ విషయం కల్మాషపాదుడు మనిషయ్యాక చెప్పింది మదయంతి. సంతానం కనే యోగ్యత తనకి లేకపోయిందే అని దుఃఖ పడ్డాడు కల్మాషపాదుడు. సంతానంలేందే సద్గతి లేదు. వశిష్ఠుణ్ణి ప్రార్థించాడు. ఋతుస్నానంచేసి సిద్ధంగా వుంది మదయంతి. తీసుకు వెళ్ళి మునికి సమర్పించాడు. మదయంతికి గర్భాదానంచేసి ఆశ్రమానికి వెళ్ళిపోయాడు ముని. *

"పన్నెండేళ్ళు గర్భంమోసింది మదయంతి. విసిగిపోయింది. చివరికి వొక అశ్మశకలంతో—అంటే రాతిముక్కతో కడుపు చీల్చుకుంది. మాంచి తేజశ్శాలి వజ్రంలాంటి కొడుకు పైకివచ్చాడు. అశ్మశకలంతో పుట్టడంచేత అశ్మకుడు అన్నారతణ్ణి. ♦

"అక్కడ వశిష్ఠాశ్రమంలో అదృశ్యంతికి పరాశరుడు పుట్టాడు. మనమడి జాతకర్మలూ అవీ సక్రమంగా జరిపాడు వశిష్ఠుడు. పెరిగి ప్రయోజకుడౌతున్నాడు పరాశరుడు, తన తండ్రిని రాక్షసుడు

---

* స్కాందపురాణం, విష్ణుపురాణాల్లో కల్మాషపాదుడి కథ కొంత తేడాతో కనిపిస్తుంది. మిత్రసహుడనీ, సౌదాసుడనీ ఇతడిపేర్లు. ఇతడు నలుడి సమకాలికుడయిన ఋతుపర్ణుడి మనుమడని భాగవతం. మునిమనుమడని విష్ణు, బ్రహ్మాండపురాణాలు. రఘువు కొడుకు ప్రవృద్ధుడే కల్మాషపాదుడని వాల్మీకి రామాయణం. అశ్వమేధ పర్వంలోని ఉదంకుడి కథలో ఉదంకుడు గురుదక్షిణ కోసం ఇతడిదగ్గిరికే వెళ్ళి, ఇతడి భార్య మదయంతి కుండలాలు కోరినట్టుంది

♦ అశ్మకుడి కొడుకు మూలకుడు, పరశురాముడు రాజుల్ని చంపినపుడు దిసమొలతో వున్న స్త్రీలు మూలకుడి చుట్టూ వుండి పరశురాముడు చంపకండా అతణ్ణి రక్షించాగట. అంచేత మూలకుణ్ణి నారీకవచుడనీ అన్నారు. వి. పు. 4 5. బ్రహ్మాండపురాణం.

తినేశాడని వొకనాడు తల్లివల్ల విన్నాడు. దుఃఖంతోనూ, కోపం తోనూ దహించుకుపోయిం దతడి హృదయం. తన తపశ్శక్తితో లోకసంహారం చేస్తానని భీష్మించుకు కూచున్నాడు.

ఔ ర్వ డి క థ

" 'చంపినవాడు రాక్షసుడైతే లోకం తప్పేం వచ్చింది?' అంటూ, కూడదన్నాడు వశిష్ఠుడు. 'లోగడ ఔర్వుడూ నీ లాగే తొందరపడ్డాడు. వేదాల్లో వున్న కథ అది. చెపుతాను విను. అది వింటే నువ్వు చెయ్యవలిసిం దేమిటో నీకే బోధపడుతుంది. ఆ రోజుల్లో కృతవీర్యుడు అని వొక రాజు వుండేవాడు. భృగువంశస్థులైన భార్గవులు పురోహితులుగా వుండేవారతడికి. ఎన్నో యజ్ఞాలూ అవీ చేసి లెక్కలేనంత ధనం వాళ్ళకిచ్చాడు. అతడు కాలంచేశాక అతడి బంధువులంతా భార్గవులమీద తిరగబడ్డారు 'మోసంచేసి మన కృతవీర్యుడి ధనం దోచుకున్నారు వీళ్ళు. వీళ్ళ పని పట్టించాలి' అంటూ నానాహింసలూ పెట్టారు వాళ్ళని.

"భయపడిపోయారు భార్గవులు. ఉన్న ధనమంతా తెచ్చి ఇచ్చేశారు కొందరు. కొందరు సాటిబ్రాహ్మలికి పంచేశారు. మరి కొందరు వాళ్ళ ఇళ్ళల్లోనే పాతిపెట్టుకున్నారు. ఒక భార్గవుడి ఇంట్లో చొరబడ్డారు రాజబంధువులు. తవ్విచూస్తే ఎంతో ధనం దొరికింది. దాంతో ప్రతీఇల్లూ దోచుకున్నారు. భార్గవు డన్న ప్రతీవాణ్ణీ, వొక్క పురుగు మిగల్చకుండా నరికివేశారు. కడుపులో శిశువుల్నిసహా కనికరించలేదు. భార్గవుల భార్యలంతా హిమాలయానికి పారిపోయారు. అందులో వొకామె * తనగర్భం ఊరువులో (తొడలో) ధరించింది. అది తెలిసి దాన్ని భేదించడం కోసం పరిగెత్తుకు వచ్చారు రాజబంధువులు. భార్గవుడన్న పేరు లేకుండా చెయ్యాలని వాళ్ళ క్రోధం.

---
* ఆరుషి.

“‘వాళ్ళు వచ్చేసరికే తొడలోంచి కుమారుడు కలిగాడామెకి. ఊరువులోంచి పుట్టాడు, అంచేత ఔర్వుడయ్యాడు. ప్రళయకాలం సూర్యబింబంలా ప్రకాశిస్తున్నాడు బాలుడు. అతణ్ణి చూడడంతోటే కళ్లు జిగేలుమన్నాయి రాజబంధువులికి అంతే దాంతో గుడ్డివాళ్ళయిపోయారు వాళ్ళు దారీ తెన్నూ కనపళ్ళేదు హిమాలయం అడవుల్లో పడి తిరిగారు చివరికి ఎలాగో ఔర్వుడి తల్లి దగ్గిరికి వచ్చి బతిమిలాడారు. నేత్రదానం చెయ్యవలిసిందని ప్రాధేయపడ్డారు. ‘మీ కళ్ళు పోగొట్టింది నేను కాదు. నా కొడుకు నడగండి. వాడి పెద్దవాళ్ళ నందరినీ చంపేశారు మీరు ఆ కోపంతో వాడే మీకీ పాట్లు తెచ్చాడు. ఏదంటే ఏమిటో అర్థం కాలేదు మీకు. నూరేళ్ళు నా తొడలో పెరిగాడు. వేదాలూ అవీ క్షుణ్ణంగా నేర్చుకున్నాడు. తపోనిధి. ప్రార్థించండి వీణ్ణి. కనికరించినా, కడదేర్చినా వీడే చెయ్యాలి’ అంది ఔర్వుడి ముందు సాగిలబడ్డారు కృతవీర్యుడి బంధువులు. అతడి దయవల్ల కళ్లు తిరిగీ వచ్చాయి వాళ్ళకి. అంతతో బతుకుజీవుడా అని ఇంటి మొఖంపట్టారు.

“‘తన వంశస్థులు నాశనమైనందుకు దుఃఖించాడు ఔర్వుడు. నీలాగే లోకసంహారం చేస్తావని భీష్మించుకు కూచున్నాడు. ఘోరమైన తపస్సు ప్రారంభించాడు. అతడి తపస్సుకి చరాచర ప్రాణికోటితో సహా లోకాలన్నీ గడగడా వణికాయి. ఔర్వుడి పెద్దలంతా పితృలోకంనుండి దిగి వచ్చారు. ‘నీ తపః ప్రభావానికి లోకాలన్నీ భయపడుతున్నాయి. శాంతించు. మే మేదో చేతకానివాళ్ళమై రాజబంధువులచేత చావడం లేదు. లోభంవల్లా ధనం దాచుకోలేదు. కావలిస్తే కుబేరుడినుండే తెచ్చుకోగలం. అసలు సంగతేమిటంటే, తపస్సువల్ల ఆయువు పెద్దదయింది మాకు. నరలోకంలో వుండలేక విసిగిపోయాం. ఆత్మహత్య పాపంకదా! అందుకని, ధనం నెపం మీద రాజవాళ్ళతో రభస తెచ్చుకున్నాం. నరదేహం వొదిలిపెట్టాం. అంతే. కాకుంటే భార్గవుల్ని తేరిచూసేవాళ్ళెవరు?

కనక శాంతించు. లోకాలికి ఉపద్రవం తెచ్చిపెట్టే ప్రయత్నం విరమించు' అన్నారు.

" 'వాళ్ళలా మిమ్మల్ని బాధిస్తూ వుంటే, తల్లికడుపులో వుండే మందుకుపోయేది నాకు. ఆ కోపంతోనే పుట్టాను. లోకనాశనం చేస్తానని ప్రతిజ్ఞపట్టాను ఎదురులేని ప్రతిజ్ఞనాది. ఎట్లా మళ్ళించనూ! అరణిలో పుట్టిన అగ్ని అరణిలోంచి తీయకపోతే అరణినే కాలుస్తుంది కోపంతో ప్రతిజ్ఞచేసినవాడు, ఆ ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చకపోతే తన కోపం తన్నే దహిస్తుంది. కోపం సకారణమైనప్పుడు, దాన్ని అణుచుకున్నవాడు ధర్మమూ, అర్థమూ ఎలా నిలుపుకుంటాడు? దుష్టులు మంచివాళ్ళని హింసిస్తూ వున్నప్పుడు, సమర్థుడు చూసి వూరుకుంటే దుష్టుల పాపంలో తానూ భాగస్థుడే అవుతాడు. లోకంలో ఎంతోమంది సమర్థులున్నారు. పాపం జరుగుతూ వుంటే చూస్తూ వూరుకుంటారు. వాళ్ళమీదే నా కోపం. మీరు నా పితృదేవతలు. మీ మాట అతిక్రమించలేను. ఐతే, ఉపసంహరిస్తే నా కోపాగ్ని నన్నే మింగుతుంది. ఏం దారి? మీరే చెప్పండి' అన్నాడు ఔర్వుడు

" 'లోకాలన్నీ నీళ్ళలోనేవుంటాయి. నీ కోపాగ్ని సముద్రంలో వొదిలిపెట్టు. అది సముద్రజలం దహిస్తుంది. నీ ప్రతిజ్ఞా వొకవిధంగా నెరవేరుతుంది' అన్నారు పితరులు.

" 'పితరుల ఆదేశం పాలించాడు ఔర్వుడు. తన కోపాగ్ని సముద్రంలో వేశాడు. అదే ఔర్వాగ్ని అయింది. గుర్రం మొహం పెట్టుకుని సముద్రంనీళ్ళు తాగుతూ వుంటుంది. విన్నావా, నువ్వూ ధర్మం తెలిసినవాడివి. లోకోపద్రవకరమైన కోపం కూడదు. శాంతించు' అన్నాడు వశిష్ఠుడు.

రా క్ష స యా గ ం

"తాతగారి ఆదేశం పాలించాడు పరాశరుడు. లోకసంహారయత్నం విరమించాడు. కానైతే, రాక్షసుడు తన తండ్రిని

చంపాడు. అంచేత, రాక్షససంహారం చెయ్యాలి. అందుకని రాక్షస యాగం తలపెట్టాను. వందమంది కుమాళ్ళని పొట్టలో పెట్టుకున్నాడు రాక్షసుడు. ఆ గాయం బాధిస్తూనే వుంది వశిష్ఠుణ్ణి కనక అవునూ, కాదూ అనకండా వూరుకున్నాడతడు.

"ఘోరంగా ఆరంభమైంది రాక్షసయాగం. మహా మంత్రాలతో రాక్షసుల్ని అగ్నిలో పడవేస్తున్నాడు పరాశరుడు. యజ్ఞవేదిక దగ్గిర మూడగ్నులమధ్యా నాలుగో అగ్నిలా ప్రకాశిస్తున్నాడతడు. వందలూ, వేలూ వచ్చి అగ్నిగుండంలో కాలిపోతున్నారు రాక్షసులు. భయంకరమైన ఆకారాలవాళ్ళూ, వికృతమైన స్వభావాలవాళ్ళూ, ఎన్నెన్నో ఘోరాలు చేసినవాళ్ళూ, పిల్లలూ, వృద్ధులూ, నడివయస్సువాళ్ళూ - జతలు జతలుగా, జట్లు జట్లుగా, గుంపులు గుంపులుగా వచ్చి పడుతున్నారు. కుయ్యో మొర్రో అంటున్నారు. లబో లబో మంటున్నారు.

"ఈ అకాలప్రళయానికి రాక్షసకులమంతా తల్లడిల్లిపోయింది. పులహుడూ, పులస్త్యుడూ, క్రతువూ మొదలైన మహామహులంతా వశిష్ఠముని ఆశ్రమానికి వచ్చారు. పరాశరుణ్ణి చూసి చకితులయారు. కళ్ళు జిగేలు మనిపిస్తోంది అతడి తేజస్సు. అందరూ కలిసి రాక్షసయాగం నిలపవలసిందని అతణ్ణి ప్రార్థించారు. అంత మంది చెపుతూ వుంటే కాదనలేకపోయాడు పరాశరుడు. విరమించాడు రాక్షసయాగం పులస్త్యుడూ వాళ్ళూ చెప్పినప్రకారం అగ్నిహోత్రం తీసుకువెళ్ళి హిమాలయం ఉత్తరందిక్కు వేశాడు. అదే పర్వతాల్లో వుండి అప్పుడప్పుడు రాక్షసుల్నీ, రాళ్ళనీ, చెట్లనీ నిర్దాక్షిణ్యంగా భక్షిస్తూ వుంటుంది."

చిత్రరథుడు చెప్పిన ఈ కథలన్నీ కుతూహలంతో విన్నారు పాండవులు. "ఇతే నేస్తం, నువ్వేమో ఆప్తమిత్రుడివి మాకు. సమస్తవిషయాలూ తెలుసు నీకు. ఎవణ్ణి పురోహితుడిగా పెట్టుకోవాలో మేం, అతడెలా, ఎక్కడ లభిస్తాడో మరి నువ్వే చెప్పు"

అంటూ అడిగాడు అర్జునుడు. కొంచెం ఆలోచించాడు చిత్రరథుడు. "ఇక్కడ దగ్గిరే వుంది ఉత్కచం పుణ్యతీర్థం. అక్కడ తపస్సు చేసు కుంటున్నాడు దేవలుడి తమ్ముడు ధౌమ్యుడు. బృహస్పతిలాంటి బ్రాహ్మడతడు. అన్నివిధాలా అతడే మీకు తగిన పురోహితుడు" అన్నాడు.

అనంతరం అతడికి ఆగ్నేయాస్త్రం ఉపదేశించాడు అర్జునుడు. "నువ్విచ్చిన గుర్రాలు అందాకా నీదగ్గిరే వుండనీ, సమయం వచ్చి నప్పుడు పుచ్చుకుంటాము. ఇప్పటికి సెలవు" అన్నాడు. "సెలవు" అన్నాడు చిత్రరథుడు.

గంగానది దాటి ఉత్కచతీర్థం వెళ్ళారు పాండవులు. నిష్ఠా పరుడై తపస్సులో వున్నాడు ధౌమ్యుడు. నమస్కరించారు పాండ వులు. ఆదర పూర్వకంగా సత్కరించా డతడు. పాండవుల ప్రార్థన మన్నించాడు. పౌరోహిత్యానికి సంతోషపూర్వకంగా సమ్మతించాడు. అవాళనించీ పాండవుల పురోహితుడు ధౌమ్యుడు.

ఉత్కచం నుండి తిన్నగా పాంచాలం వెళ్ళారు పాండవులు. దార్లో ఎంతోమంది బ్రాహ్మలు కలిశారు. జట్లు జట్లు, గుంపులు గుంపులు వెళుతున్నారు వాళ్ళు. "మీ రంతా ఇలా ఎక్క డికి వెళుతున్నారు?" అంటూ అడిగారు పాండవులు. "కాంపిల్యానికి. ద్రుపదమహారాజు స్వయంవరం చాటించాడు. ప్రపంచమంతా అక్కడికే బయల్దేరుతోంది. ఎంతోమంది మహా రాజులు, దానాలూ ధర్మాలూ చేసేవాళ్ళు ఉత్సవానికి వస్తారు. పుష్కలంగా సంభావనలూ అవీ దొరుకుతాయి. ముఖ్యంగా జగ న్మోహినీ విగ్రహంమట రాజకూతురు. కళ్ళవేడుకగా ఆవిణ్ణి చూస్తాం. అసలు, ఆ చిన్నదాని శరీరమే పద్మపుష్పాల్లా పరిమళిస్తుందిట! మీరూ వస్తే రండి మాతోకూడా" అన్నారు బ్రాహ్మలు. "చూస్తా రేం? తప్పకండా రండి. ఉత్సవం మాట దేవుడెరుగు, మీలో ఈ నల్లటాయన్ని చూస్తే ఖంటపడుతుం దేమో ద్రౌపది!"

న్నాడొక కొంటె బ్రాహ్మడు. కొంత దూరం వెళ్ళేక మళ్ళీ వ్యాస
ని కనిపించారు. చేతులు జోడించారు పాండవులు. ఆశీర్వదించాడు
సు. ముందు ముందు ఫలానా, ఫలానా శుభాలు కలుగుతాయని
ప్పి వెళ్ళారు.

కాంపిల్యనగరం చేరారు పాండవులు. ఓ, దివ్యవైభవంగా
ంది పట్టణం. దేశదేశాల రాజులు సైన్యాలతో వచ్చి వేసుకున్న
బిరాలు పట్నం నాలుగు ఎక్కడా ... ...
ాలుగు సముద్రాలూ ఏకమై వొక్కదగ్గర వొక్క పెట్టుని వుప్పొంగి
ట్టుంది కాంపిల్యం. అవన్నీ చూస్తూ, వెళ్ళి వెళ్ళి ఏకాంతంగా
ాక కుమ్మరి ఇంట్లో బసచేశారు పాండవులు.

స్వయంవరం

అవాళ ద్రౌపది స్వయంవరం. కలకలలాడుతోంది కాంపిల్య
గరం. పట్టణానికి ఈశాన్యంగా ఏర్పాటైంది స్వయంవర ప్రదేశం.
ులుచదరంగానూ, మాంచి విశాలంగానూ వుంది. చుట్టూ
ోతయిన అగడ్త. ఎత్తయిన ప్రాకారం. పెద్ద పెద్ద వాకిళ్ళు. వెడల్పాటి
్వారాలు. లోపల కైలాస పర్వతంలాంటి అందమైన మేడలు. రక
కాల మంచెలు. ప్రదేశమంతా మంచిగంధం నీటితో తడిపారు.
ిపూర్వంగా అలంకరించారు.

నిర్ణయించిన సమయానికి ముందే తోసుకంటూ వస్తున్నారు
ాజులూ, మహారాజులున్నూ. ఒకళ్ళని మించిన దుస్తులు వొక
్ళవి. ఒకళ్ళని మించిన అలంకారాలు మరొకళ్ళవి. ఒకళ్ళని మించిన
ఆడంబరం ఇంకొకళ్ళది. తాము ఫలానా అని తెలిసేట్టు ప్రత్యేక
ప్రత్యేకంగా, ఎవళ్ళ జెండాలు వాళ్ళవి. ఎవళ్ళ బిరుదులు వాళ్ళవి.
ఎవళ్ళ నిశానీలు వాళ్ళవి. ఒకొక్కరి సైన్యాలూ కదిలి వస్తూవుంటే
గజగజ లాడుతూ వుంది నేల.

వచ్చిన రాజుల్ని ఎవళ్ళకి తగినట్టు వాళ్ళని గౌరవిస్తున్నాడు
ధృష్టద్యుమ్నుడు. ఎవళ్ళ స్థానాల్లో వాళ్ళని కూచోబెడుతున్నాడు.

దుర్యోధనుడూ, దుశ్శాసనుడూ, దుర్ముఖుడూ మొదలైన ధృతరాష్ట్రకుమారుళ్లు వందమందీ ఒకదగ్గిర కూచున్నారు వాళ్ళ సమీపంలోనే కర్ణుడూ అశ్వత్థామా సోమదత్తుడూ భూరిశ్రవుడూ శ్రుతసేనుడూ కూచున్నారు. మరోచోట కుమారుళ్ళతోనూ వాళ్ళతోనూ వచ్చి శల్యుడు కూచున్నాడు. విరాటరాజూ అతడి తమ్ములూ, కుమారుళ్ళు ఉత్తరుడూ, శంఖుడూ ఒకదగ్గిర కూచున్నారు. జరాసంధుడూ, శకునీ మొదలైనవాళ్ళు మరోదగ్గిర కూచున్నారు. ఇంకో చోట కృష్ణుడూ బలరాముడూ కృతవర్మా అక్రూరుడూ సాంబుడూ సంకర్షణుడూ ప్రద్యుమ్నుడూ అనిరుద్ధుడూ సాత్యకీ మొదలైన యాదవప్రముఖులూ, వృష్ణులూ, భోజులూ, అంధకులూ కూచున్నారు మరో చోట సుమిత్రుడూ సుకుమారుడూ సుశర్మా సుదక్షిణుడూ సుషేణుడూ సేనాబిందుడూ చంద్రసేనుడూ సముద్రసేనుడూ ఔశీనరుడూ చేకితానుడూ శిశుపాలుడూ శ్రేణిమంతుడూ జనమేజయుడూ జయద్రథుడూ బృహద్రథుడూ సత్యవ్రతుడూ చిత్రాంగదుడూ శుభాంగదుడూ భగీరథుడూ భగదత్తుడూ పౌండ్రకవాసుదేవుడూ వత్సరాజూ మొదలైన నానా దేశాలరాజులూ కూచున్నారు. బ్రాహ్మల సంఘంలో కలిసి ఒకచోట బ్రాహ్మలమల్లేనే వచ్చికూచున్నారు పంచపాండవులు. ద్రుపదమహారాజుని అతడి రాజ్య వైభవాన్ని చూసి సంతోషించారు.

నివురుగప్పిన నిప్పులా బ్రాహ్మలమధ్య కూచున్న పాండవుల్ని చూడ్డంతోటే కనిపెట్టేశాడు శ్రీకృష్ణుడు. అర్జునుడే ద్రౌపదిని ఎగరవేసుకు వెళతా డనుకుంటూ తనలోతాను నవ్వుకున్నాడు.

ఉత్సవం చూడవచ్చిన దేవతల విమానాలతో నిండిపోయి వుంది ఆకాశం. దేవతలూ ఖచరులూ గరుడులూ గంధర్వులూ కిన్నరులూ ఎవళ్ళ విమానాలమీద వాళ్ళు వచ్చి ఉత్సాహంతో చూస్తున్నారు స్వయంవరం.

మద్దెళ్ళూ, వీణలూ, పిల్లనగ్రోలూ — వీటితో రసవంతమైన సంగీతం శ్రవణానందంగా వుంది. బాజాలూ బజంత్రీలూ, ఢంకా నగారాలూ, సముద్ర ఘోషలా మోగుతున్నాయి. దివ్యమైన పూలదండలు. దివ్యమైన గంధాలు. స్వయంవరప్రదేశమంతా పులక రించేట్టు వీస్తోంది మలయమారుతం.

తెల్లటి పూలమాల—వరణమాల—పట్టుకుని హంసగమనలా రంగమధ్యంలో వచ్చి నుంచుంది ద్రౌపది. తెల్లటి పగడాల నగలు పెట్టుకుంది. తెల్లటి గంధాలు పూసుకుంది తెల్లటి జిలుగువస్త్రాలు కట్టుకుంది. సానపెట్టిన మన్మథబాణంలా వుంది.

పుణ్యాహ ఘోషలు చేశారు బ్రాహ్మలు. ఆశీర్వాదాలు కురిపించారు. హోమకుండం దగ్గిర రాజపురోహితుడు పరిస్తరణం చేశాడు. హోమారంభంచేసి వివాహ ఉపకరణాలు అగ్నిలో వేల్చ డానికి సిద్ధంగా వున్నాడు.

మత్స్య యంత్రం

ఇంతలో ధృష్టద్యుమ్నుడు ముందుకి వచ్చి నుంచున్నాడు. ఘోరుమంటూన్న ప్రజల కలకలమూ. వాయిద్యాలూ వారించాడు. రాజులందరినీ వొకసారి కలయజూశాడు. అగ్నిదగ్గిర ధూపదీప నైవే ద్యాలతోనూ, పువ్వులతోనూ, చందనంతోనూ పూజచేసి వున్న ధనుస్సూ, ఆకాశమంత ఎత్తునివున్న మత్స్యయంత్రమూ వాళ్ళకి చూపించాడు. “ఈ విల్లు ఎక్కుపెట్టి, ఐదు బాణాలతో ఆ చేపని కొట్టినవాళ్ళని నా చెల్లెలు వరిస్తుంది” అన్నాడు. “మునిశక్తివల్ల సంపాదించిన విద్య ఇది. రండి. ప్రయత్నించండి ధనుర్విద్యలో సామర్థ్యం, కౌశలం చూపించడానికి మంచి అవకాశ మిది. దీనివల్ల కీర్తి, శుభమూ రెండూ సాధించినవాళ్ళవుతారు” అన్నాడు. సభలోని యావన్మంది రాజుల్నీ ఆయన ఫలానా,

---

పరిస్తరణం : అగ్నిచుట్టూ దర్భలతో అలంకరించడం.

ఈయన ఫలానా అంటూ ద్రౌపదికి చూపెట్టాడు. "వీళ్ళలో ఎవరు గురిపెట్టి చేపని కొడితే వాళ్ళని వరణమాలవేసి వరించు"అన్నాడు.

ప్రతీవాణ్ణీ ఆకర్షిస్తూ వుంది ద్రౌపది. ప్రతీరాజూ ఆమె రూపలావణ్యానికి ముగ్ధుడౌతున్నాడు. ఇట్టే చేపని కొడితేచాలు, ఆమె తనదై పోతుంది. ప్రతీవాడిదీ ఇదే వుబలాటం. ప్రతీరాజూ తన శక్తేమిటో తానేమిటో మరిచిపోతున్నాడు, చరచరా విల్లు దగ్గిరికి వెళ్ళుతున్నాడు పెదివి బిగించి కుడిచేత్తో వింటికొన మెలి పెడుతున్నాడు. పెనగులాడుతున్నాడు. బలమంతా ఉపయోగిస్తు న్నాడు. ఉఁహూఁ. ఎవ్వడికీ లొంగలేదు విల్లు. వెళ్ళిన ప్రతీవాడూ తలవొంచుకు వచ్చేస్తున్నాడు. నిరాశ చేసుకుంటున్నాడు. మొహం వేలవేస్తున్నాడు.

"మాయవిల్లిది. ఎవడూ వంచలేని మానులా వుంది మన కెందుకీ అక్కరమాలినపని!" అంటూ లేవడమే మానుకున్నారు కొందరు. "ఇది ఎక్కుపెట్టడమే కష్టం. తీరా ఎక్కుపెట్టినా అంతఎత్తు చేపనికొట్టడం అసలే సాధ్యంకానిపని. అంచేత ఎవ్వడికీ దక్కే పిట్ట కాదు ద్రౌపది. మనకెందు కిక్కడ!" అంటూ వచ్చినదారి పట్టారు కొందరు. ఎవరికీ చేతకానట్టు కనపడింది మత్స్యయంత్రం.

యాదవులూ భోజులూ వృష్ణులూ అంధకులూ — వీళ్ళల్లోంచి కొందరు లేవాలని చూశారు. కాని, కృష్ణుడు వద్దనడంతోటే ఆగి పోయారు. మానసంకొద్దీ వెళ్ళి ప్రయత్నించాడు శిశుపాలుడు. బల మంతా బిగబట్టి ఎక్కుపెట్టాడు విల్లు. మినపగింజంత వారా వుండి పోయింది నారి. అలిసిపోయాడు. అలాగే జరాసంధుడు వెళ్ళాడు. చిన్న యవగింజంతలో ఆగిపోయాడు. శల్యుడు పెసరగింజంతలో వచ్చేశాడు. కర్ణుడు నువ్వుగింజంతవరకూ వెళ్ళాడు అంతే. మరి చేతకా లేదు. ఐపోయింది. ఇక రాజుల్లో వొక్కడూ లేడు.

అన్నగారికేసి చూశాడు అర్జునుడు. కళ్ళతోనే అనుమతిం చాడు ధర్మరాజు. బ్రాహ్మల సంఘంలోంచి నుంచున్నాడు అర్జు

నుడు. బ్రాహ్మలంతా గొల్లుమన్నారు. రీవిగా ధనుస్సు దగ్గిరికి నడిచాడు అర్జునుడు. రాజకుమారుల్ని చూసేసరికి పైగాస పట్టుకుంది వీడికి" అంటూ హేళనచేశారు కొందరు. "ఇంతింతేసి రాజులు పాదుకదల్చలేక శోకిముడిచారు. ఈ పడో వెర్రి బ్రాహ్మడిలా వున్నాడు. బ్రాహ్మణజాతికి తలవొంపులు తెస్తున్నాడు" అంటూ అడ్డుకోబోయారు కొందరు. "ఆ మాత్రం చేవలేకపోతే వెళ్ళనే వెళ్ళడు. మనమైతే లేచామా మరి!" అంటూ సర్దిపెట్టారు కొందరు. "మంచి ఉత్సాహవంతుడు. యువకుడు. ఎంత అలావుందో తేజస్సు! పొడావుగా గుదియల్లా వున్నాయి చేతులు. దేవుడి కృప వల్ల మత్స్యయంత్రం కొట్టి, మన గౌరవం నిలబెట్టాలి" అంటూ ఆశీర్వదించారు కొందరు. అంత సభలోనూ యావన్మంది కళ్ళూ అర్జునుడి మీదే వున్నాయి.

ధనుస్సుదగ్గిరికి వెళ్ళాడు అర్జునుడు. గురువుగారికి నమస్కారం చేశాడు. ధనుస్సుకి ప్రదక్షిణచేసి చేతులు జోడించాడు. ఎత్తి పట్టుకున్నాడు విల్లు. చిత్రం! పరిచితమైన దానిలాగే సునాయాసంగా ఎక్కుపెట్టాడు. ఐదు బాణాలూ గురిచూశాడు. కన్నుమూసి కన్ను విప్పేసరికి కింద పడింది చేప.

ఓ, అవి కేకలుకావు అవి చప్పట్లుకావు. సభ సభంతా హోరెత్తిపోతూవుంది. బ్రాహ్మల్లో మరీ అడ్డూ అపూ లేనట్టుంది. గావంచాలు ఎగరవేస్తున్నారు. కేకలుమీద కేకలు వేస్తున్నారు. నాలిక కరుచుకున్నారు రాజులు. "వీడు బ్రాహ్మడేమిటి? బ్రాహ్మడివేషంలో వచ్చిన బ్రహ్మదేవుడు. దేవేంద్రుడో, శివుడో, సూర్యుడో, కుమారస్వామో! మనుష్యమాత్రుడికి సాధ్యం కా దిది" అంటూ ఆశ్చర్యపోయారు ప్రజలు. జయ జయ ధ్వానాలు చేస్తున్నారు. పూలవాన కురిపించారు దేతలు. దేవదుందుభులు మోగాయి. ఈ గందికలో నకుల సహదేవుల్ని వెంటపెట్టుకుని విడిదికి వెళ్ళిపోయాడు ధర్మరాజు. ద్రుపదుడూ ధృష్టద్యుమ్నుడూ

వచ్చి అర్జునుడి చెరోపక్కా నుంచున్నారు. మహపుశేనుగు పడక
లతో నవ్వుచుకుంటూ వచ్చింది ద్రౌపది. రాజపుత్రులు యావన్మందీ
చూస్తూనే వున్నారు. అర్జునుడి మెళ్ళో వొయ్యారంగా తెల్లపువ్వుల
దండ వేసింది.

కంట్లో కారంకొంచు పెట్టినట్టయింది కౌరవులూ కొంగాళ్ళైన
రాజకుమార్ళకి. దుస్సహమనిపించింది దుర్యోధనుడికి. కత్తితీసి
కలబడ్డాడు ద్రుపదుడి మీదికి. "కూతుర్ని బ్రాహ్మడికే కట్టబెట్టా
లని వుంటే, తగుదునమ్మా అని రాజుల్నెందుకు రమ్మన్నాడు వీడు?
నిజమైన చుట్టంలాగ పైకేమో మర్యాద చూపెట్టాడు. తీరా సమయా
నికి బ్రాహ్మడికి పెళ్ళిచేశాడు. వీడి పీచు రేగ్గొట్టందే వొదలకూడదు.
వాడివిద్య వాడుచూపెట్టి రాజుకూతుర్ని సంపాదించాడు బ్రాహ్మడు.
వాడి తప్పేముంది? వాడిపూసు మనకెందుకు? ద్రుపదుడే దుర్మా
ర్గుడు రాజులంటే మొదటినుండీ నిర్లక్ష్యమే వీడికి. పట్టుకోండి వీణ్ణి"
అంటూ రెచ్చగొట్టాడు రాజుల్ని. అందరూ వొక్కసారి ద్రుపదుడి
మీదికి తిరగబడ్డారు.

బ్రాహ్మలమధ్యకి పారిపోయాడు ద్రుపదుడు. "భయపడకు"
అంటూ ముందుకి వచ్చారు బ్రాహ్మలు. దుడ్డుకర్రలూ, జింక
తోళ్ళూ విసురుకుంటూ రాజులమీదికి తిరగబడ్డారు. చూసి నవ్వు
కున్నాడు అర్జునుడు. "మీకెందుకా శ్రమ! నేనున్నానుగా!
తప్పుకోండి. మంత్రాల్లా పనిచేస్తాయి నా బాణాలు. పాముల్లా
ఈ రాజులు ఎలా పరిగెడతారో చూడండి" అంటూ ధనుస్సూ
బాణాలూ పుచ్చుకున్నాడు.

తుఫాను వానలా బాణాలుమీద బాణాలు వొదుల్తున్నాడు
అర్జునుడు. యముడులాగ పక్కని భీముడు కూడా సర్దుకున్నాడు.
పెద్ద చెట్టొకటి వూడపీకి అర్జునుడికి సహాయంగా నిలబడ్డాడు.

వాళ్ళ ఇద్దరి ఉద్రేకమూ చూసి తలపంకించాడు కృష్ణుడు.
బలరాముడికేసి చూసి, "వాళ్ళిద్దరినీ చూశావా!" అన్నాడు.

"బాణాలతో కౌరవుల్ని కొడుతూన్నవాడు అర్జునుడు. చెట్టుపట్టుకు బాదుతున్నవాడు భీముడు. ఇందాకా బ్రాహ్మల్లోంచి లేచివెళ్ళాడే తెల్లటాయన, అతడే ధర్మరాజు అతడి వెనకాల వెళ్ళిన ఇద్దరూ నకుల సహదేవులు" అన్నాడు. ఆశ్చర్యంతోనూ, సంతోషంతోనూ తేరిపారచూశాడు బలరాముడు. "లక్క-ఇంట్లో కాలిపోయారనుకున్నాం. ఎలా బతికారో, అదృష్టవంతులు! సుఖంగా ఇవాళ చూడ్డం సుదినం. ఐనా గుర్తించలేకపోయాం" అన్నాడు.

ఇంతలో అర్జునుడిమీదికి కర్ణుడు వచ్చి కలబడ్డాడు. భీముడి మీదికి సర్దుకున్నాడు శల్యుడు. కలబడీ కలబడడంతోటే వొకరి మీద వొకరు బాణాలు కొట్టుకున్నారు. కర్ణుడూ అర్జునుడున్నూ. బలంగా చెవిదాకా ధనుస్సులాగి నొదుల్తున్నారు బాణాలు. అటూ, ఇటూ కిందా, మీదా ఎటుచూస్తే అటు, బాణాలే బాణాలు — అర్జునుడి బాణాలు ఆపుకోలేకపోయాడు కర్ణుడు. యుద్ధం మానేసి నుంచుండిపోయాడు. "నువ్వేదో అసాధ్యపు బ్రాహ్మడిలాగే వున్నావు. పరశురాముడూ, శివుడూ, అర్జునుడూ — ఈ ముగ్గురూ తప్పిస్తే నన్నెదిరించేవాడు ప్రపంచంలో లేడు నిజంగా, నిన్ను మెచ్చుకోకుండా వుండలేకపోతున్నాను. నీ పరాక్రమమూ, నేర్పూ అద్భుతంగా వున్నాయి" అన్నాడు.

"ఆ ముగ్గురినమాటా ఏమో, నాకు తెలియదు. నేనుమాత్రం నేనే. అస్త్రవిద్యలో ఏదో ఇంత కృషిచేశాను. నిన్ను గెలవడం నాకు సరదా. యుద్ధం మానకు. నిలబడు" అన్నాడు అర్జునుడు. "ఊహూం, బ్రాహ్మడివి నువ్వు. నీతో ఎందుకు రొష్టు ?" అంటూ వెనక్కి వెళ్ళిపోయాడు కర్ణుడు.

శల్యుడూ, భీముడూ కుస్తీపట్లుపట్టారు. తొలిపట్టులోనే కిందవేసి కొట్టాడు భీముడు. లేచి మళ్ళా కలబడితే వొట్టు, వొళ్ళు దులుపుకుంటూ పరిగెత్తాడు శల్యుడు. విరగబడి నవ్వుతూ చప్పట్లు కొట్టారు బ్రాహ్మలు.

ఆలోచనలోపడ్డారు దుర్యోధనుడూ వాళ్ళూను "శల్యుణ్ణి గెలవాలంటే బలరాముడూ, భీముడే అనుకున్నాం. మరి, పరశురాముడూ, శివుడూ అర్జునుడూ తప్పిస్తే, కర్ణుడిమీదికి వచ్చేవాడు లేడనుకున్నాం. మరి, వీళ్ళెవరు? పులిమీద పుట్రలా వుంది వ్యవహారం! వీళ్ళ పనికేదో కనిపెట్టాలి" అంటూ గుసగుసలు ప్రారంభించారు. అదిచూసి, "వ్యర్థంగా ఎందుకూ శ్రమపడతారు?" అంటూ కలగజేసుకున్నాడు కృష్ణుడు. "ఎవళ్ళకీ సాధ్యంకానిపని సాధించాడు బ్రాహ్మడు. న్యాయంగా అతడికి స్వయంవరంలో దొరికింది ద్రౌపది. ఇందులో అసందర్భమేముందని! అతడి చేవా చూడనే చూశాం. నిజంగా అసాధ్యుడు. చాలిక. ఇంతతో విరమించండి. మర్యాదగా మన ఇళ్ళకి మనం వెళదాం" అన్నాడు.

ఎవళ్ళ ఇళ్ళకి వాళ్ళు తిరుగుమొహం పట్టారు రాజులు. బ్రాహ్మల జయజయ ధ్వానాలమధ్య ద్రౌపదిని వెంటపెట్టుకొని అర్జునుడూ భీముడూ బసకి బయల్దేరారు.

బసలో పరిపరి విధాల భావిస్తూ కూచుంది కుంతి. "అంత పొద్దయి వెళ్లారు కుమాళ్ళు. ఏమయిందో అక్కడ? కౌరవులు దుర్మార్గులు. మరేం ఉపద్రవం తెచ్చిపెట్టారో? ప్రాణాలమీదికి తీసుకురాలేదు కదా! దిక్కులేని బిడ్డలికి దేవుడేసాయం" అంటూ వెయ్యి దేవుళ్ళకి మొక్కుతోంది మాటి మాటికీ వాకిట్లోకి వచ్చి చూస్తోంది. కళవిళపడుతోంది. ఇంతలో ధర్మరాజూ, నకుల సహదేవులూ వచ్చేశారు.

ఐ దు గు రూ పం చు కోం డి

మరికొంతసేపట్లో భీముడూ, అర్జునుడూ వచ్చి "అమ్మా, వోక భిక్ష తెచ్చాం" అన్నారు. రోజూవున్న అలవాటుమీద "ఐతే, ఐదుగురూ పంచుకోండి నాయనా," అని అనేసింది కుంతి. అనేసి చూసింది. లక్ష్మీదేవిలా నుంచునివుంది ద్రౌపది. నాలిక కరుచుకొంది కుంతి. నుంచున్నదగ్గిరే చతికిలబడిపోయింది. ధర్మ

రాజుని పిలిచింది. "నోరుజారిపోయిందోయి, ఏమిటి సాధనం ?" అంది. "నీ తమ్ములిద్దరూ కోడల్ని తెచ్చి, భిక్ష తెచ్చా మన్నారు. అలవాటుమీద 'ఐదుగురూ పంచుకోండి' అన్నాను. ఇంతవరకూ ఎన్నడూ నా మాట అసత్యం కాలేదు. నా మాటంటే మీరాహూ జవ దాటి ఎరగరు. ఐతే, లేని ఆచారం ! ఎలా చెయ్యడం !" అంటూ కలవంచుకుంది.

తల్లిని సముదాయించి అర్జునుడి మొహం చూశాడు ధర్మ రాజు. "నువ్వే గెల్చుకున్నావు ఈమెని. నువ్వే పెళ్ళిచేసుకో" అన్నాడు. "అదెలా ?" అన్నాడు అర్జునుడు. "పెద్దవాళ్ళుంటూండగా ముందు చిన్నవా డెలా చేసుకుంటాడు ? నువ్వే పట్టమహాదేవిగా చేసుకో. మా అందరికీ ఇది సమ్మతం" అన్నాడు.

ద్రౌపదిని చూస్తే అన్నదమ్ములైదుగురికీ ఆశగానే వుంది. అయిదుగుర్నీ వొక్కలాగే ఆకర్షిస్తున్న దామె. అదీ కనిపెట్టాడు ధర్మరాజు. అంతలో వ్యాసముని మాటలూ జ్ఞాపకం వచ్చాయి. "మన పెద్దలు వ్యాసుడూ, అమ్మా చెప్పనే చెప్పారు. మన ఐదుగురికీ ఈమె ధర్మపత్ని కావాలని. పెద్దలమాటే మనకి ధ్రువతార. అంచేత ఐదుగురమూ చేసుకుందాం" అన్నాడు.

ఇంతలో వెతుక్కుంటూ కృష్ణుడూ బలరాముడూ వచ్చారు. మేనత్త కుంతికీ, ధర్మరాజుకీ నమస్కరించారు. భీముణ్ణీ, అర్జునుణ్ణీ, నకుల సహదేవుల్నీ కాగిలించుకున్నారు. అందరూ ఆనంద బాష్పాలు వర్షించారు. కుశలప్రశ్నలు చేసుకున్నారు.

"కౌరవులు కళ్ళు కట్టడంచేత మారువేషాల్లో వున్నాం. ఎలా కనిపెట్టారు మీరు ?" అంటూ అడిగాడు ధర్మరాజు. చిన్న చిరునవ్వు నవ్వాడు శ్రీకృష్ణుడు. "సూర్యుడు మేఘాల్లో దూరితే మాత్రం, తేజస్సెలా దాగుతుంది ! వేషాలు మారినా, మీ తేజస్సు కనబడుతూనే వుంది. అదీకాక, అంతమంది రాజులమధ్య లక్ష్యానుసంధానమైన అద్భుతకార్యం అర్జునుడికి తప్ప ఇంకొకడి కెలా

సాధ్యమవుతుంది? మీ పరాక్రమమే మిమ్మల్ని [illegible]ంది” అన్నారు. “ధృ[illegible]డూ పురోచనుడూ మ[illegible] లక్క-ఇంట్లో పెట్టి నిప్పు పెట్టారు. మీ భాగ్యమే మిమ్మల్ని కాపాడింది. ఎన్నికష్టాలు పడ్డారో పాపం! కష్టకాలమేమో గడిచిపోయింది. ఇకముందు మంచిరోజులే వున్నాయి” అంటూ ఎన్నోవిధాల ధైర్యం చెప్పారు. కొంతసేపయాక, “వెళ్ళివస్తా”మని చెప్పి ద్వారక వెళ్ళిపోయారు బలరామకృష్ణులు.

అక్కడ కోటలో ఆలోచనలోపడ్డాడు ద్రుపదుడు. అల్లుడయినవాడు ఎవ్వడో? ఏ వంశంవాడో? విద్యాబుద్ధు లేమిటో? ధృష్టద్యుమ్నుణ్ణి పిలిచాడు రహస్యంగా కనిపెట్టి రమ్మన్నాడు. వెదుక్కుంటూ వెళ్లాడు ధృష్టద్యుమ్నుడు. కనబడకండా కుమ్మరి ఇంట్లో వుండి కనిపెట్టాడు. చూసిందంతా వచ్చి తండ్రితో చెప్పాడు. “వాళ్ళు ఇద్దరుకారు, ఐదుగురు” అంటూ ఆరంభించాడు. “ఓ ముసలావిడ కూడా వుంది. తల్లేమో! అందరికంటే పెద్దాయన తెల్లగా వుంటాడు – భోజనాలవేళకి తక్కిన నలుగురినీ బైటికి పంపాడు. వాళ్ళు బ్రాహ్మల కొంపలికో ఎక్కడికో వెళ్ళి భిక్షాన్నం పట్టుకువచ్చారు. తెచ్చిందంతా ముసిల్దాని ముందు పెట్టారు. చెల్లాయిని పిలిచిం దామె. బలులకోసం, అతిథుల కోసం, మాధవాకవళంవాళ్ళకోసం ముందు కొంత తీసిపెట్టమంది. మిగిలింది రెండువంతులు చెయ్యమంది. ఇందాక కల్యాణ్ణి చిత్తు చేశాడే వస్తాడు, అతడికో వంతు పెట్టమంది. రెండోది తక్కిన నలుగురికీ వడ్డించమంది. వాళ్ళు తినగా మిగిలింది మనం తిందామంది. ఆవిడ చెప్పినట్టే చేసింది చెల్లాయి. అందరూ తిన్నాక మిగిలింది తాను తిన్నాది. దర్భలు పరిచి అందరికీ విడివిడిగా చెల్లాయే పక్కలువేసింది. వాటిమీద వాళ్ళ లేడితోళ్ళు పరిచింది. వాళ్ళు పడుకున్నాక వాళ్ళపాదాలకింద తాను నడుం వాల్చింది. అడుక్కుంటేనేగాని అన్నంలేదు. దర్భలు తప్పిస్తే పక్కలు లేవు.

జింకతోళ్ళూ, చేతికర్రలూ, చింకిపాతలూ - ఉన్న ఆస్తల్లా ఇదే వాళ్ళకి. అలాంటివాళ్ళని - ఆగర్భ శ్రీమంతురాలు చెల్లాయి - అసహ్యించుకోకండా - అలా సేవచేస్తూ వుంటే దుఃఖంకాదు ఆశ్చర్యం వేసింది నాకు.

"పక్కలమీద వాళ్ళు చెప్పుకున్న మాటలూ విన్నాను. వాళ్ళ సంభాషణలో ఎంతసేపూ రథాలూ, గుర్రాలూ, ఏనుగులూ, పెద్దపెద్ద వ్యూహాలూ, వాటిని ఛేదించేసూత్రాలూ, అస్త్రాలూ అస్త్రాల ఉపసంహారదేవతలూ, ధనుర్వేద రహస్యాలూ - తప్ప చెప్ప మరోమాట లేదు. వాళ్ళ వ్యావహారికభాష చూస్తే, రాజుల్లా వున్నారు. నడవడి చూస్తే బ్రాహ్మలనిపిస్తోంది. అందేశ బ్రాహ్మల్లో, రాజుల్లో ఐవుంటారు" అన్నాడు.

కొంత కుదుటబడ్డాడు ద్రుపదుడు. ఐనా, ఇంకా నిశ్చయం తెలుసుకోవాలి. మర్నాడు పురోహితుణ్ణి పంపాడు. అర్ఘ్యమూ అదీ ఇచ్చి అతణ్ణి గౌరవించమని భీముణ్ణి నియోగించాడు ధర్మరాజు.

"అంత అద్భుతంగా మత్స్యయంత్రం కొట్టినాయన ఈయనన్నే స్వయంగా చూడాలనుకుంటున్నాడు మా మహారాజు" అంటూ మాటల్లోకి దింపాడు పురోహితుడు. "ఐతే, మీ కులం, గోత్రం, ప్రవరా, పేర్లూ అవీ తెలుసుకోవాలి కదా మేం! ఈ వివరాలకోసం కూడా ఆతరపడుతున్నా డాయన" అన్నాడు.

నవ్వాడు ధర్మరాజు. "ఎవడు చేపనికొడితే వాడికి పిల్లనిస్తా నన్నాడు మీ రాజు. అంత తేలికైన షరతుపెట్టాడు. ఆ ప్రకారం చేపనికొట్టి పిల్లని పుచ్చుకున్నా డితడు. ఎవడైతేనేం? అంతా ఐంచి పోయేక తెలుసుకుని మాత్రం ప్రయోజన మేమిటి? ఆ మాత్రం చేవ లేనివాడూ, రాజకన్యకి తగనివాడూ ఐతే, యంత్రం కొట్టనే లేడు కదా! ఇంతకీ, మీ రాజుగారికి కావలిసిందీ అదేకదా! విచారపడనక్కర్లేదను. అనుకున్నదేదో అదే అయిందను. ఇంతకంటే అధికం చెప్పవలిసిందీ లేదను" అన్నాడు.

విన్నాడు ద్రుపదుడు. ఈ మారు మరో ఉపాయం పన్నాడు. బ్రాహ్మలూ, రాజులూ, కోమట్లూ, కాపుదనం - ఈ నాలుగు జాతులికీ తగినట్టు నాలుగు రథాలు తెప్పించాడు. "ఈ రథాలు తీసుకు వెళ్ళు. ఏదో వొకదానిమీద వాళ్ళని మన కోటకి రమ్మను" అంటూ ధృష్టద్యుమ్నుణ్ణి పంపాడు.

చూశారు పాండవులు. రాజులికి తగిన నవరత్నాల బంగారం రథంమీద వెళ్ళికూచున్నారు. మరోరథం మీద కుంతినీ, ద్రౌపదినీ కూచోబెట్టారు. ధృష్టద్యుమ్నుడివెంట రాజభవనానికి వెళ్లారు. వీళ్ళు వచ్చేసరికి ఎన్నో వస్తువులూ, వాహనాలూ అవీ సిద్ధంగా వున్నాయి. వాటిలోనూ నాలుగు వర్ణాలవారికి ఉపయోగ పడేవి, ఎంతో విలువయినవి వున్నాయి. వేటినీ ముట్టుకోలేదు పాండవులు. రాజకుమాళ్ళకి పనికివచ్చే ఆయుధాలు మాత్రం ఎంచుకున్నారు. కత్తులూ కవచాలూ ధనుస్సులూ బాణాలూ తూణీరాలూ రథాలూ గుర్రాలూ అవీ పుచ్చుకున్నారు.

వివరాలు ఎప్పటికప్పుడు వింటూనే వున్నాడు ద్రుపదుడు. వాళ్ళ రాకకోసం ఎదురుచూస్తున్నాడు. కుమాళ్ళూ, తమ్ముళ్లూ, బంధువులూ, మంత్రులూ - యావన్మందీ దగ్గిర మూగివున్నారు. ఇంతలో పాండవుల్ని ప్రవేశపెట్టాడు ధృష్టద్యుమ్నుడు. అచ్చంగా, బ్రాహ్మలే ఐదుగురూను. లేడిచర్మాలే ఉత్తరీయాలుగా వున్నాయి. మొహాల్లో బ్రహ్మతేజస్సు వొలికిపోతూవుంది. అప్పుడే ఉదయించిన సూర్యబింబాల్లా కనిపిస్తున్నారు. ఐతే, ఎల్లప్పుడూ కసరత్తూ అదీ చేసి, గట్టిపడినట్టున్నాయి శరీరాలు. మోకాళ్ళకి అందివస్తున్నాయి చేతులు. ఎగు భుజాలూ, వెడల్పాటి వక్షస్థలాలూ, ఆబోతుకళ్ళలాంటి నేత్రాలూ - చూసి సంతోషించాడు ద్రుపదుడు.

ఐదుగురూ తిన్నగా, జంకూ, కొంకూ లేకండా వచ్చి, రాజులికి వేసిన ఆసనాలమీదే ఠీవిగా, కూచున్నారు. తేలిపోయింది.

రాజులే అని గ్రహించుకున్నాడు ద్రుపదుడు. ఐనా, [illegible] పెద్దాయన్ని ప్రశ్నించాడు "నిజం తెలుసుకోవాలని వుంది. సత్యమైన జవాబు ఇవ్వండి. మనస్సు అన్యథా భావించకండి. దేవలోకం నుండి వచ్చిన దేవతల్లా వున్నారు మీరు. బ్రాహ్మణుల్లో రాజులో తెలియకుండా వుంది నాకు. మిమ్మల్ని వరించేస్తున్న మంత్రసిసు యింది! యథార్థం తెలిస్తే మీ యిష్టానుసారం వివాహయత్నం చేసుకుంటాను. మీ ప్రవర్తన మాత్రం మాకు స్పష్టంగా రాజులే అనిపిస్తోంది నాకు" అన్నాడు.

"అవును, రాజులమే," అన్నాడు ధర్మరాజు. "పాండవులం. నేను పెద్దవాణ్ణి. ఇతడు భీముడు. ఇతడు అర్జునుడు. వీళ్ళు నకుల సహదేవులు. ఈమె మా అమ్మ, కుంతీమహాదేవి" అన్నాడు.

ఆఁ! కలకాదు కదా!! తన చెవులను తానే నమ్మలేక పోతున్నాడు ద్రుపదుడు. ఆశ్చర్యం. ఆనందం. ఒళ్ళు మరిచి పోయాడు. కొంతసేపటికిగాని తెలుసుకోలేక పోయాడు. ఉద్వేగంగా లేచివచ్చి ఐదుగుర్నీ ఆలింగనం చేసుకున్నాడు. రెండు కళ్ళనుండీ ఆనంద బాష్పాలు ధారలు కట్టాయి. గొంతుకు గద్గదిక పడింది. గుక్క తిప్పకుండా ఎన్నో కుశలప్రశ్నలు వేశాడు. "లక్కఇంటి నించి బతికి వచ్చారు. అదృష్టవంతుణ్ణి" అన్నాడు.

వారణావతంనించి పాంచాలంవరకూ జరిగిందంతా చెప్పాడు ధర్మరాజు. విని ధృతరాష్ట్రుణ్ణీ, దుర్యోధనుణ్ణీ నిందించాడు ద్రుపదుడు. మహారాజ మర్యాదలతో గౌరవించాడు పాండవుల్ని. కోటలోనే విడిది పెట్టించాడు. ద్రౌపదినీ, కుంతి దేవినీ సమర్యాదగా అంతఃపురానికి పంపించాడు.

ఇలా సుఖంగావుండి ఒకనాడు మెల్లగా పెళ్ళి ప్రస్తావన తెచ్చాడు ద్రుపదుడు. "ఏది కావాలని కలలు కన్నానో అదే జరిగింది. అర్జునుడు అల్లుడు కావాలని ఎంతో శ్రమ పడ్డాను. లక్కఇంటి దాహణం విన్నాక, నా ఆశ అడియాస అయిందని కంగపెట్టు

కున్నాను. నా తపస్సు వ్యర్థం కాలేదు. ఆఖరికి అర్జునుడే అమ్మాయికి దొరికాడు. స్వయంవరంలో అమ్మాయిని గెల్చుకున్నాడు. ఇక శాస్త్రోక్తంగా వాళ్ళిద్దరికీ మూడు ముళ్ళూ వేయించడమే తరవాయి. శుభముహూర్తం నిశ్చయిద్దాం" అన్నాడు.

"అదెలా?" అంటూ అడ్డువచ్చాడు ధర్మరాజు. "పెద్దవాణ్ణి నేను ముందు చేసుకోవాలి. తర్వాత భీముడు. ఆ తరవాత కదా అర్జునుడు! అన్నలికి వివాహం కాందే, తమ్ముడికి చెయ్యడం ధర్మవిరుద్ధం మరి!" అన్నాడు.

"నిజమే, ధర్మసంప్రదాయం తప్పించడం తగనిపని. ఐతే – మరి – నువ్వే చేసుకో అమ్మాయిని" అన్నాడు ద్రుపదుడు.

"నేనొక్కణ్ణే కాదు, అన్నదమ్ములైదుగురమూ చేసుకుంటాం ద్రౌపదిని" అన్నాడు ధర్మరాజు. "మా అమ్మగారి ఆదేశమూ అదే. ఆవిడమాట జవదాటలేం మేము" అన్నాడు.

నివ్వెరపోయాడు ద్రుపదుడు. కొంతవరకూ మాటాడలేదు. "ఒక్కడికి బహుమంది భార్యలుండడం కద్దు. అంతేగాని ఒకస్త్రీకి బహుమంది భర్తలు మనలో రివాజులేదు. లౌకికధర్మం, వైదికధర్మం రెండూ తెలిసినవాడివి నువ్వు. నువ్వు అధర్మం చెపుతావనడానికీ నోరాడదు నాకు. సరే, మీ అమ్మగారూ నువ్వూ, నేనూ, మా అబ్బాయీ కలిసి మాటాడదాం. ఆలోచించి ఏదో వొక నిర్ణయం చేద్దాం రేపు" అన్నాడు.

ఈ ధర్మసందేహం తీర్చడానికే అన్నట్టు సరిగ్గా అదే సమయానికి వచ్చాడు వ్యాసముని. లేచి సాష్టాంగపడ్డారు పాండవులూ, ద్రుపదుడూ వాళ్ళూను. మణులు తాపిన ఎత్తయిన బంగారం పీఠం మీద కూచోబెట్టి అతణ్ణి అర్ఘ్యమూ, పాద్యమూ ఇచ్చి పూజించారు. అందరి క్షేమం విచారించాడు ముని. మంచి మంచి మాటలు చెప్పి అందరికీ సంతోషం కలిగించాడు.

సమయం కనిపెట్టి చేతులు జోడించాడు ద్రుపదుడు. "ధర్మరాజు ఏదంటే అదే ధర్మం లోకానికి. ప్రపంచానికి గురువులాంటివాడతడు. అలాంటివాడు, ఐదుగురమూ ద్రౌపదిని వివాహం చేసుకుంటాం అంటున్నాడు. మీకు తెలీని లోకాచారం లేదు. పూర్వం ఇలా చేసిన మహానీయు లెవరైనా వున్నారా ? అది పెద్దలు అంగీకరించారా ? ఈ ధర్మ సందేహం బాధిస్తోంది నన్ను. ధర్మసంకరం కాకండా విషయపరిష్కారం చెయ్యవలసిన వారు మీరు. సెలవియ్యండి" అన్నాడు.

"ఎన్నాళ్ళకైనా అబద్ధమాడాలనీ, అధర్మం చెయ్యాలనీ మనసు పుట్టదు నాకు. మీరు అన్యథా ఆలోచించడం అనవసర మంటాను. పూర్వచరిత్ర తడువుతారా, కావలసినన్ని నిదర్శనాలు కనపడతాయి. గౌతమవంశంలో జటిల అనే మునికన్య ఏడుగురికి వొక్కతే భార్య అయింది. ప్రచేతసులు పదిమందీ వొక్కకన్యనే పెళ్ళాడారు * ఇవన్నీ ప్రసిద్ధమైన పురాణకథలు.

"మరిన్నీ, గురువు లందరిలోకీ శ్రేష్ఠమైన గురువు తల్లి. తల్లి మాటా; బ్రహ్మరాతా తప్పించరానివి. ఆమె ఆదేశం మాకిది. అంచేత; మరో విధంగా ఆలోచించక మా ఐదుగురికీ ఇచ్చి వివాహం చెయ్యండి" అన్నాడు ధర్మరాజు.

ధర్మసూక్ష్మం అంత తేలికగా పరిష్కరించలేం మనం. మూడుకాలాల నడవళ్లూ తెలిసిన మేధావి వ్యాసముని. అతడు ఆలోచించి నిర్వచనం చెయ్యాలి. అతడెలా చెప్తే అలా చేద్దాం" అన్నాడు ద్రుపదుడు.

---

* ప్రచేతసులకథ మత్స్యపురాణం, విష్ణుపురాణం, భాగవతం, బ్రహ్మాండపురాణం మొదలయిన వాట్లో విపులంగా వుంది. ప్రచేతసులు పృథుచక్రవర్తి మునిమనుమడయిన ప్రాచీనబర్హి కుమారులు. వీళ్ళు పదిమంది. పదిమందీ సోదరులే. కండుమునికీ, అప్సరస ప్రమ్లోచకీ పుట్టిన మారిష అనే కన్యని వీళ్ళు పదిమందీ వివాహం చేసుకున్నారు.

"ధర్మం తెలిసిన బుద్ధిమంతుడు ధర్మరాజు. అధర్మం ఎందుకు చెబుతాడు?" అంటూ అందుకున్నాడు వ్యాసుడు. "దేవతామూర్తి మరి కుంతి. ఆమె మాత్రం అసందర్భంగా ఎందుకంటుంది? వీళ్ళ మాటా, దేవతల సంకల్పమూ వొక్కటే అనుకో. అన్యథా ఆలోచించకు. ఐదుగురికీ అమ్మాయినిచ్చి పెళ్ళిచెయ్యి. దీని వెనక ఎంతో గాథ వుంది. వినాలంటే ఇలా రా" అంటూ ద్రుపదుడి చెయ్యి పట్టుకుని లోపలి లోగిలికి తీసుకువెళ్లాడు. ఇద్దరూ ఏకాంతంగా కూచున్నాక ఆరంభించాడు వ్యాసుడు.

ఇంద్రసేన కథ

"పూర్వం నలుడి కూతురు ఇంద్రసేన మౌద్గల్యరుషిని పెళ్లాడింది. కొన్నాళ్ళకి మౌద్గల్యుడికి కుష్ఠవ్యాధి పట్టుకుంది. ఆ వ్యాధితో బాగా చివికిపోయాడతడు. ముసిలితనమూ వచ్చింది. ముడుతలు తేరి వొడిలిపోయింది శరీరం తలా, గెడ్డం దూదిలా పండిపోయాయి. మొహం కంపుకొడుతూ వుండేది. రాను రాను చర్మం, గోళ్ళూ వూడిపోతూవుండేవి. దీనికితోడు బ్రహ్మాండమైన కోపిష్టి అతగాడు. ఇన్నీ సయిస్తూ భర్తని సేవిస్తూ వుండేది పాపం, ఇంద్రసేన. వండి, భర్తకిపెట్టి అతడు తిని విడిచిన ఎంగిలి కాస్త తిని లేచేది.

"ఒకనాడు భోజనంలో మౌద్గల్యుడి బొటనవేలు విస్తట్లో తెగిపడింది. అసహ్యించుకోలేదు ఇంద్రసేన. ఆ వేలు తీసి పక్కనిపెట్టింది. ఎప్పటిలాగే ఉచ్ఛిష్టం తినడం మొదలుపెట్టింది. మౌద్గల్యుడి మనస్సు కరిగింది. ఎన్నడూ లేని దయతో దగ్గిరికి వచ్చాడు. 'ఏమి కోరతావో కోరు' అన్నాడు. ఈ బీభత్స

బృహదశ్వుడి కుమాళ్ళు పాంచాలం రాజులు అయిదుగురిలోనూ వొకడయిన ముద్గలుడి కొడుకు మౌద్గల్యుడు, ఇతడి భార్య నలుడి కూతురు (నాలాయని) ఇంద్రసేన. (చూ. హరివంశం) ముద్గలుడు బ్రాహ్మణుడై మౌద్గల్యగోత్రీకులికి మూలపురుషు డయాడు.

రూపం విడిచిపెట్టు,' అంది ఇంద్రసేన. 'ఎన్నాళ్ళయో కామ వాంఛతో బాధపడుతున్నాను. తపశ్శాలివి నువ్వు. నీకు సాధ్యం కానిదేముంది? నీకు నచ్చినట్టు అందమైన ఐదురూపాలు ధరించు. మనసుదీరా నన్ను అనుభవించు' అంది.

"ఆమె అడిగినంతా చేశాడు మౌద్గల్యుడు. క్షణంలో మాయ మైంది కుష్ఠురోగం. వార్ధక్యమూ కనపడకండా పోయింది. అందమైన ఐదురూపాలతోనూ ఆలింగనం చేసుకున్నాడామెని. ఆమెతో సూర్యుడి రథమెక్కి ప్రయాణం చేశాడు. ఆకాశగంగలో స్నానాలు చేశాడు. చంద్రకిరణాలమీద విహరించాడు. కైలాస పర్వతంమీదా, మేరుపర్వతంమీదా క్రీడించాడు. అనేక ప్రదేశాలు సంచారం చేశాడు. ఇలా ఎన్నో సంవత్సరాలు ఇంద్రసేనతో కామవిలాసా లతో కాలక్షేపం చేశాడు. తుదకి తృప్తిపడి ఆమెని వొదిలివెళ్ళాడు. ఘోరమైన తపస్సు చేశాడు. ఇక్కడ బ్రహ్మర్షులూ, దేవలోకంలో దేవర్షులూ పూజించా రతణ్ణి. అనంతరం శరీరం విడిచిపెట్టాడతడు. స్వర్గానికిపోయి సుఖపడ్డాడు.

"ఇంద్రసేనకి మాత్రం కామభోగాలమీద కాంక్ష తీరలేదు. అలాగే మరణించింది కొన్నాళ్ళకి. తిరిగి కాశీరాజు కూతురుగా పుట్టింది. వరుడు దొరకక ఎంతోకాలం కన్యగా వుండిపోయింది. తన దౌర్భాగ్యానికి దుఃఖిస్తూ, శివుడికోసం తపస్సు చేసింది. తప స్సులో వున్నప్పుడు విడివిడిగా చూసి ఆమెని అభిలషించారు యముడూ, వాయువూ, ఇంద్రుడూ, అశ్వినీదేవతలున్నూ. జన్మాం తరంలో వాళ్ళ దేహాంశల్లో పుట్టిన తమకి ఆమె భార్యకావాలని కోరుకుని వెళ్లారు.

"మరింత ఘోరంగా తపస్సు చేసిందామె. గాలీ నీరూ మాత్రమే ఆహారంగా చేసుకుంది కొన్నాళ్ళు. కొన్నాళ్ళు అదీ లేకండా నిరాహారంగావుంది. ఒంటికాలిమీద నుంచుంది కొన్నాళ్ళు. కొన్నాళ్ళు పంచాగ్నులమధ్య కూచుంది. ఇలా, మహా ఉగ్ర

మైన తపస్సు చేసింది. ఈశ్వరుడికి దయకలిగింది. వచ్చి, వరంకోర మన్నాడు ఆతురతకొద్దీ 'పతి, పతి, పతి, పతి, పతి,' అంటూ ఐదు మార్లు కోరిందామె. 'తథాస్తు' అన్నాడు శివుడు. 'మళ్ళీజన్మలో ఐదుగురుభర్తలౌతా' రన్నాడు.

"'ఐదుగురుభర్తలేమిటి? అన్యాయం' అంటూ చేతులు జోడించిందామె. 'లోకవిరుద్ధమైన వరం పుచ్చుకోలేను ప్రభూ! స్త్రీకి వొక్కడే భర్త' అంది 'అధర్మం కాకండా ఆజ్ఞాపిస్తున్నాను. నా మాటకి తిరుగులేదు' అన్నాడు శివుడు. 'ఐతే, ఐదుగురిమీదా నాకు భోగేచ్ఛవుండేట్టు అనుగ్రహించు. ఐదుగురితోనూ కాపరం చేసేటపుడు, ప్రతి సంగమంలోనూ నేను కన్యగా వుండేట్టూ ప్రసాదించు'' అంటూ సాగిలపడిందామె. ఆమె కోరికలు అంగీకరిస్తూ, 'ఐతే, గంగాతీరంవెళ్ళి దేవేంద్రుణ్ణి నాదగ్గిరికి తీసుకురా' అన్నాడు శివుడు. ప్రదక్షిణ పూర్వకంగా శివుడికి నమస్కారంచేసి బయల్దేరిందామె. గంగదగ్గిరకువెళ్ళి ఇంద్రుడికోసం కనిపెట్టుకు కూచుంది.

"ఆ సమయానికి దేవలోకంలో ఏమిజరిగిందో తెలుసా! నైమిశారణ్యంవచ్చి, యముడు సత్రయాగం ప్రారంభించాడు. జీవుల్ని చంపడం మానివేశాడు. దాంతో మరణంలేకండా పోయింది మానవులికి. దేవతల కది కన్నుకుట్టింది. వెంటనే దేవలోకంలో సమావేశంజరిపారు. దేవేంద్రుడి నాయకత్వంకింద అందరూ కలిసి బ్రహ్మదగ్గిరికి వెళ్ళారు 'మరణమే లేకపోతే, మనుష్యులికీ మాకూ భేదమేముందిక !' అంటూ మొర్ర పెట్టారు.

"'భయపడకండి' అంటూ భరోసాఇచ్చాడు బ్రహ్మ. ఈ పాటికి మనవాడి సత్రయాగం పూర్తయే వుంటుంది, యథాప్రకారం తనపనిలో తాను ప్రవేశిస్తాడు. అతడి తేజస్సూ, మీ తేజస్సూ కలుపుకుని ఐదుగురు పుడతారు భూమిమ్మీద. అతడి పనికి సాయపడతారు' అంటూ చెప్పి పంపించాడు.

“బ్రహ్మలోకంనించి స్వర్గానికి తిరిగివెళుతూ గంగదగ్గిరికి వచ్చారు దేవతలు. వాళ్ళు వచ్చేసరికి, గంగలో వొక పడుచుపిల్ల ఏడుస్తూ కూచుంది. ఆమె కన్నీటి చుక్కలు గంగలోపడి బంగారం పద్మాలు పూస్తున్నాయి. ఆశ్చర్యపోయారు దేవతలు.‘ ఎవరునువ్వు? ఎందుకిలా ఏడుస్తున్నావు?’ అంటూ అడిగాడు దేవేంద్రుడు. ‘నన్ను తెలుసుకోవాలని వుంటే నాతో కూడా రా’ అందామె. ‘సరే,’ అంటూ వెంటనడిచాడు దేవేంద్రుడు.

“ఇద్దరూ హిమాలయపర్వతం వరకూ వెళ్ళారు. ఎదురుగుండా పెద్ద గుహ. గుహముందు చిత్రవిచిత్రమైన వొక రత్నాల పీట. పీటమీద సింహాసనం. సింహాసనంమీద నడియవ్వనంలోవున్న వొక యువకుడు. యువకుడి ఎదట చక్కని దంతపు బొమ్మలాంటి కుర్రది. ఇద్దరూ కులాసాగా జూదమాడుకుంటున్నారు. వెళ్ళి, ముందు నుంచున్నాడు ఇంద్రుడు. లేవలేదు సరికదా, కన్నెత్తి చూడనన్నా లేదు యువకుడు. ఆభిజాత్యం బాధించింది ఇంద్రుణ్ణి. చురుమన్నాడు. ‘జీవులతోవున్న ఈ సమస్త ప్రపంచమూ నాది. లోకాలన్నీ నా వజ్రాయుధంతో ఏలుకుంటున్నాను. దేవేంద్రుణ్ణి నేను. నేనై వచ్చి నుంచుంటే కళ్ళు కనపడడంలేదు నీకు. సింహాసనమెక్కి కూచున్నావు. పై పెచ్చు పెళ్ళాంతో కులుకుతున్నావు! ఇంత నిర్లక్ష్యమూ?’ అంటూ గద్దించాడు.

“‘వీడు నా ఆటకి అడ్డువస్తున్నాడు. దుర్మార్గుడు’ అంటూ పళ్ళు కొరికాడు యువకుడు. కన్యతట్టు చూసి; ‘ఈడ్చుకురా వీణ్ణి’ అన్నాడు. ఆమె చెయ్యి తగిలిందో లేదో, తూలి, తెలివిలేకండా పడ్డాడు దేవేంద్రుడు. ‘ఏం, ప్రపంచానికి ప్రభువు నంటున్నావు. మిడిసి పడుతున్నావు. ఏదీ, ఈ కొండశిఖరం ఎత్తి, ముక్కలు చెయ్యి, చూద్దాం’ అన్నాడు యువకుడు.

“పర్వతశిఖరంఎత్తి పగలగొట్టాడు దేవేంద్రుడు. తీరాచూస్తే, అందులో వరసగా తనలాంటివాళ్ళే మరి నలుగురు కనిపించారు.

'ఏమిటీ చిత్రం! ఒక్కణ్ణేకదా, ఐదుగుర్నెలా అయాను ?" అంటూ తెంబేలుపడి యువకుడికేసి చూశాడు ఇంద్రుడు. మరీచిత్రం! యువకుడు సాక్షాత్తూశివుడు. కుద్రదిపార్వతి. 'మీా ఐదుగురూ నరయోనిలో పుట్టండి' అన్నాడు శివుడు.

"యముడూ, వాయువూ, ఇంద్రుడూ, అశ్వినీదేవతలూ — ఈ ఐదుగురే వొక్కరూపంలో కనిపించారు. వాళ్ళే పంచపాండవులై పుట్టారు. కాశీరాజుకూతురే ద్రౌపది. ఐదుగురు దేవేంద్రులికి భార్య అవుతానని లోగడ తపస్సుచేసింది లక్ష్మి. ఆ లక్ష్మి అంశతోనే పుట్టింది ద్రౌపది. దేవతల హితంకోసమే జరుగుతున్నాది ఇదంతా. అటు బ్రహ్మ వాళ్ళ ప్రార్థనమీాద నారాయణుడి నల్లవెంట్రుక వొకటీ, తెల్లవెంట్రుక వొకటీ - ఈ రెండూ కృష్ణుడూ బలరాముడూ అయాయి. కృష్ణుడు పాండవులపక్షమున్నాడు.

"ఇంతకథ వుంది మరి! చిత్రంగా వుందేమో నీకు! కావలిస్తే పాండవుల పూర్వదేహాలు చూడు" అంటూ ద్రుపదుడికి దివ్యదృష్టి ఇచ్చాడు వ్యాసుడు.

తాటిచెట్లంతలేసి దివ్యవిగ్రహాలు ఐదూచూశాడు ద్రుపదుడు. రత్నకిరీటాలూ, రత్నహారాలూ ధగధగ లాడిపోతున్నాయి. ఉదయిస్తూన్న సూర్యబింబంలాగా, మండుతూన్న అగ్నిహోత్రంలాగా వున్నాయి శరీరాలు. వాళ్ళకి భార్యకావాలంటూ తపస్సుచేస్తూన్న కన్యామూర్తినీ చూశాడు. సౌందర్యమంతా కుప్పపోసి నట్టుందామె. నిర్విణ్ణు డయాడు ద్రుపదుడు.

మళ్ళీ అందుకున్నాడు వ్యాసుడు. "ఇందాక ధర్మరాజన్నట్టు కావాలంటే, చరిత్ర నిదర్శనాలూ కనిపిస్తాయి. పూర్వం నితంతుడని వొకరాజు వుండేవాడు. అతడికి సాల్వేయుడూ, శూరసేనుడూ, సేనాబిందుడూ, సారుడూ, అతిసారుడూ, అని ఐదుగురు కొడుకులు. ఈ ఐదుగురు అన్నదమ్ములూ ఐకమత్యంతో వుంటూ ఔశీనరరాజ కూతురు అజితని స్వయంవరంలో పెళ్ళి చేసుకున్నారు. ఐదుగురికీ

ఆమె వొక్కతే భార్య. వాళ్ళ ఐదుగురికీ ఐదుగురు కుమాళ్ళనీ కన్నదామె. అంచేత, ఆ సందేహమూ అక్కరలేదు. ఇంతకీ ఇదేమో మన చేతిలో లేదు. ఆలోచించకు. ఐదుగురికీ అమ్మాయినిచ్చి పెళ్ళిచెయ్యి" అంటూ ఉపదేశించాడు. ద్రుపదుణ్ణి వొప్పించి పాండవులదగ్గిరికి తీసుకు వచ్చాడు.

ద్రౌపది పెళ్ళి

ఇవాళ పుష్యమీ నక్షత్రం. * పుణ్యదినం. దివ్యమైన ముహూర్తముంది. అన్నదమ్ము లైదుగురూ ద్రౌపదిని పెళ్ళిచేసుకోండి" అన్నాడు వ్యాసుడు. ముహూర్తం నిశ్చయమైంది. పట్నంలో అష్టశోభనాలూ +చేయించాడు ద్రుపదమహారాజు. వివాహమహోత్సవానికి అవసరమైన కార్యక్రమమంతా క్షణాలమీద కావాలని ఆజ్ఞ వేశాడు. కలియుగ వైకుంఠంలాగ ఎంతో ఇదిగా తయారైంది కాంపిల్యనగరం.

ఊరంతా, ఎక్కడపడితే అక్కడ వాకిలి ద్వారాలదగ్గిర పోక చెట్లూ, అరటిచెట్లూ నాటారు. వాటికి రావిచిగుళ్ళు దండలుకట్టి వేలాడదీశారు. వాకిళ్ళలో మంచిగంధం కల్లాపుచల్లారు. పచ్చకర్పూరం, మంచిముత్యాలూ ముగ్గులువేశారు. మంగళాలంకారాలతో తీరికలేకండా వున్నారు పునిస్త్రీలు. ఉత్సవానికి వస్తూన్న రాజులూ, రాజబంధువులూ, స్నేహితులూ, బ్రాహ్మలూ అంతులేకండా వున్నారు.

---

* రోహిణి అని తెనుగు. ఇది సరికాదు. పుష్యమి అనే మూలం. ఒడియాలో సరళాదాసు ఉత్తర అంటాడు. స్వయంవరం జరిగింది పౌషమాసం రోహిణినాడు "పౌషమాసం అంటే:- రేవతికి అధిదేవత పూషుడు. రేవతి మీనరాశిలోది. పౌషమాసమంటే మీనమాసం" అని మా రాఘవరావుగారు. దీన్ని బట్టే ద్రౌపది పెళ్ళి మీనమాసంలో శుక్లపక్షం పుష్యమీ నక్షత్రం నాడన్నది రూఢి.

+ అష్టశోభనాలు : కల్లాపులు, ముగ్గులు, పందిళ్లు, తోరణాలు, ధ్వజాలు, మేళాలు, ధూపదీపాలు, పూర్ణకుంభాలు.

కోటకి ఈశాన్యంగా అలంకరించారు వివాహ మండపం. చిత్ర విచిత్రములైన వస్త్రాలు చందువాలు కట్టారు. గుత్తులు గుత్తులు, దండలు దండలు ముత్యాలహారాలూ, పూలమాలలూ వేలాడ వేశారు. మండప స్తంభాలికి చక్కని చీనాదేశ వస్త్రాలు చుట్టి ముస్తాబుచేశారు. కొత్తచిగుళ్ళూ వరి అక్షతలూ పెట్టి, బంగారం పూర్ణకుంభాలు తీర్చిపెట్టారు. పేలాలూ నేతులూ నింపిన బంగారం గిన్నెలు పేర్చారు. చిదుగులూ, దర్భలూ, సన్నికల్లూ, కాడి సీలలూ—వొకటేమిటి, అవసరమైన అన్నివస్తువులూ సిద్ధంచేశారు.

బంగారంతో తయారుచేసి, పచ్చలతో సింగారించారు పెళ్ళి పీనె. పీనెమధ్య ప్రకాశిస్తూ వుంది హోమకుండం. పాండవుల పురోహితుడు ధౌమ్యుడూ, విద్వాంసులైన బ్రాహ్మలూ ఎవరిస్థానాల్లో వాళ్ళు కూచున్నారు.

మంగళస్నానాలుచేసి, మహోజ్వలములైన రత్నాలనగలూ అవీ పెట్టుకుని పెళ్ళికొడుకులు ఐదుగురూ వచ్చి పీటలమీద కూర్చు న్నారు. నెరజాణలైన ముత్తయిదువులు అప్సరసలాగ అలంకరించారు ద్రౌపదిని. వెయ్యిమంది చెలికత్తెలతో వచ్చి కూచుంది పెళ్ళి కూతురు. బ్రాహ్మల పుణ్యాహధ్వనీ, ఎన్నోవిధాల బాజాలూ, బజంత్రీలూ, మంగళగీతాలూ-వొక్కసారి గింగురుమంటున్నాయి. మెలికలు మెలికలుగా శిఖతీర్చి మండుతోంది హోమకుండం. వివాహ మంత్రాలతో ఆహుతులు వేల్చాడు ధౌమ్యపురోహితుడు.

మొదట ధర్మరాజుకి పెళ్ళిచేశారు ద్రౌపదిని. తరవాత భీము డికి. ఆ తరవాత అర్జునుడికి. అనంతరం నకులుడికి, చివర సహదేవుడికి. ఆశీర్వాదాలతో మంగళాక్షతలు చల్లారు సమావేశమైన మహాజనులు. ఆకాశంమీద దేవదుందుభులు మోగాయి. మెల్ల మెల్లగా వీస్తూన్న మలయవాయువులతో కలిసి, ఘుమ ఘుమ లాడుతూ పూలవాన కురిసింది.

ఆదిపర్వం

ఎనిమిదో ఆశ్వాసం

మహావైభవంగా కుమార్తెని పాండవులికి వివాహం చేశాడు ద్రుపదమహారాజు. పెళ్ళిపీటలమీద అల్లుళ్ళయిదుగురికీ విడి విడిగా విలలేని మణులూ, రత్నాలనగలూ, ధనరాసులూ, బంగారు మంచాలూ, బంగారం పీటలూ, చెరో వంద బంగారం రథాలూ, వందవంద భద్రగజాలూ వెయ్యేసి కాంభోజదేశం గుర్రాలూ, పదేసి వేలు దాసదాసీజనాలూ, నూరేసివేలు పాడిఆవులూ చదివించాడు.

నాలుగుసముద్రాలమధ్యా వున్న యావత్తూ భూప్రపంచానికీ సామ్రాజ్యలక్ష్మి కాదగ్గది ద్రౌపది. అరమరలేకండా ఐదుగురు భర్తలికీ సమానంగా శుశ్రూష చేసే దామె. ఐదుగురినీ మెప్పించేది. కోడలి గుణాలు చూసి పొంగిపోయేది కుంతీదేవి. "నా చిట్టితల్లీ, మా నాయనలు మహారాజులై, రాజసూయాలూ అవీ చేసేటప్పుడు, ధర్మపత్నిగా నువ్వే కూచుంటావే తల్లీ" అంటూ లాలించేది. విష్ణువు దగ్గిర లక్ష్మీదేవిలాగా, చంద్రుడి దగ్గిర రోహిణిలాగా, ఇంద్రుడిదగ్గిర శచీదేవిలాగా, వశిష్ఠుడిపక్క అరుంధతిలాగా, నీ భర్తల దగ్గిర ప్రేమగా వుండు. బంగారంలాంటి చిట్టిబాబులు పుడతారు మా అమ్మకి. చూడమ్మా, గురువుల్నీ, బంధువుల్నీ గౌరవిస్తూ వుండేం! అతిథిపూజా అదీ మరిచిపోకూడదు. ప్రజలమీద దయగలిగి వుండాలి. నాలాగే, కొడుకుల్నీ, మనమల్నీ ఎత్తుకుంటావమ్మా, నువ్వు" అంటూ దీవించేది. ముద్దించేది, దగ్గిర కూచోబెట్టి బుద్ధులు చెప్పేది.

తన మేనత్తకొడుకులు ద్రౌపదిని వివాహం చేసుకున్నారని, ద్వారకలో విన్నాడు శ్రీకృష్ణుడు. ఐదుగురికీ నవరత్నాల నగలూ

దేశదేశాల జిలుగువస్త్రాలూ, సవారీలూ, పల్లకీలూ, రథాలూ, గుర్రాలూ, ఏనుగులూ, స్త్రీలూ పంపించాడు. మహారాజుల్లాగ కాంపిల్యనగరంలో వుంటూ వచ్చారు పాండవులు.

పరాక్రమవంతులైన పాండవులు అల్లుళ్ళయారు. పై పెచ్చు తనతోనే వుంటున్నారు. ఇక, దేవతలన్నా భయంలేదు ద్రుపద మహారాజుకి దేశంలో శాంతిభద్రతలకి లోపంలేదు. దొంగలభయం, కరువూ కాటకాలూ, అనారోగ్యం — ఇవేవీ లేవు. గుండెలమీద చేతులు వేసుకుని హాయిగా నిద్రపోతున్నారు ప్రజలు. ఇలా వొక సంవత్సరం గడిచింది.

అక్కడ హస్తినాపురంలో వొకనాడు కర్ణుడూ, దుశ్శాసనుడూ, శకునీ, సోమదత్తుడూ - వీళ్ళతో కలిసి కులాసాగా లోకాభిరామా యణం మాటాడుతూ కూచున్నాడు దుర్యోధనుడు. ఇంతలో దక్షిణ పాంచాలం వెళ్ళిన వేగులవాళ్ళువచ్చి "పాండవులు బతికేవున్నారు మహాప్రభో" అన్నారు. గుండెల్లో రాయిపడింది దుర్యోధనుడికి.

"అవాళ మత్స్యయంత్రం కొట్టినవాడు అర్జునుడు. శల్యుణ్ణి చిత్తుచేసినవాడు భీముడు. ఐదుగురూ ద్రౌపదిని వివాహం చేసుకున్నారు. ఇప్పుడు కాంపిల్యనగరంలోనే కాపురమున్నారు" అంటూ చెప్పారు వేగులవాళ్ళు.

"అయ్యో, ఐతే పురోచనుడు వొకడే కాలిపోయాడు లక్క ఇంట్లో!" అంటూ దుఃఖపడ్డాడు దుర్యోధనుడు. "అదృష్టం కలిసి రాకపోతే, మనిషన్నవాడు ఎంత కొట్టుకుంటే మాత్రం ఏంలాభం?" అంటూ తల కొట్టుకున్నాడు. "ఊఁ — అయిందేదో ఐంది. ద్రుపదుడికీ వాళ్ళకీ పడకండా భేదం కల్పించి పాండవుల్ని అక్కడినుండి ఉద్వాసంచెయ్యాలిపుడు. యాదవులూ, వృష్ణులూ, భోజులూ పాండవులంటే పడిచచ్చేవాళ్ళే. శిశుపాలుడూ వాళ్ళదిక్కే మొగ్గుతాడు. తమ మేలుకంటే పాండవులమేలే కోరేవాళ్ళు వీళ్ళు. వీళ్ళంతా ఏకం కాకుండానే, తగిన పాచిక వేయాలి మనం" అంటూ పాంచాలం

వాళ్ళకీ పాండవులికీ ఎలా పుల్లలు పెట్టడమా అన్న దురాలోచనలో పడ్డాడు దుర్యోధనుడు.

ఎప్పటి కప్పుడు పాండవుల వార్తలు వింటూనే వున్నాడు విదురుడు. అర్జునుడు మత్స్యయంత్రం కొట్టడం, దుర్యోధనుడూ వాళ్ళూ దెబ్బతినిరావడం, ద్రౌపది పాండవుల్ని వివాహమాడడం, ఇంత కాలమూ పాండవు లక్కడ క్షేమంగావుండడం — ఇదంతా వివరాలతో చెప్పాడు ధృతరాష్ట్రుడికి. "పోనీ బిడ్డలు క్షేమంగా వున్నారని విన్నాం. అంతేచాలు. కాలంచేశారని దుఃఖపడ్డాం. వాళ్ళ వొంట్లో పీడ వొదిలింది. అమంగళం శాంతించింది. ఆఁ, వివాహం కూడా చేసుకున్నారూ! ఎంతశుభవార్త! పాంచాలం మన బంధు రాజ్యంలో చేరిందన్నమాట!" అంటూ విదురుడికి సంతోషం కలిగేట్టు మాట్లాడాడు. లోపలి కుళ్ళుమాత్రం పైకి కనపడకండా నటించి అంతఃపురంలోకి వెళ్ళిపోయాడు.

ఒంటరిగా వుండడం కనిపెట్టి కర్ణుణ్ణీ, దుశ్శాసనుణ్ణీ, శకునినీ వెంటపెట్టుకుని తండ్రిదగ్గిరికి వచ్చాడు దుర్యోధనుడు. "రాత్రీ, పగలూ పిశాచంలాగ మిమ్మల్ని వొదిలిపెట్టకండా వుంటాడు విదురుడు. మీతో మాట్లాడడానికే అవకాశం చిక్కదు మాకు. ఇవాళ ఏదో సుదినం. ఇన్నాళ్ళకి చిన్న సందు దొరికింది. విదురుడు పాండవులమనిషి అని తెలిసి తెలిసీ అతడి మాటే వింటారు మీరు. అతడంటే మరేదీ కనపడదు మీకు" అంటూ వెళ్ళగానే మొదలు పెట్టాడు దుర్యోధనుడు.

"వాళ్ళంటే మీ కెంతఇదో నాకూ అంతే అని నమ్మండి" అన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. "మాటల్లోనూ వాటిలోనూ పైకిమాత్రం పాండవులంటే ఇష్టంగావున్నట్టు నటిస్తాను. అంతే. లోగుట్టు ఎన్నడూ విప్పిచెప్పను విదురుడికి. మనకి దైవం అనుకూలించలేదు. వాళ్ళరొట్టె నేతిలోపడింది. చచ్చిపోయా రనుకున్నవాళ్ళు బతికి వచ్చారు. ఇప్పుడు ఏం చెయ్యాలో మీరే చెప్పండి" అన్నాడు.

"అదే మేమూ ఆలోచిస్తున్నాను" అంటూ అందుకున్నాడు దుర్యోధనుడు. "పాండవులు పాంచాలంలో వుండకండా చెయ్యాలి. ఎంచేతనంటే. అసలే బలవంతుడు ద్రుపదుడు. చుట్టాలూ, పక్కాలూ, కొడుకులూ, స్నేహితులూ వున్నవాడు. అలాంటి వాడి ఆసరాలో వుంటే, కృష్ణుడూ, బలరాముడూ అటే కలుస్తారు. యాదవులూ, వృష్ణులూ, భోజులూ, అంధకులూ అందరూ ఏకమవుతారు. ఇక చెప్పేదేముంది? పాండవుల్ని గెలవడం ప్రాణసంకట మౌతుంది. కనక ద్రుపదుడితో పాండవులికి పడకండా భేదోపాయం ప్రయోగించాలి. అక్కడనుండి వాళ్ళని తరిమేట్టు చేయాలి. లేదా, తగిన వాళ్ళని పంపి కుంతికొడుకులికీ మాద్రి కొడుకులికీ విరోధం పెట్టించాలి. అదీ కాదంటే, అందమైన ఆడవాళ్ళని ఐదుగురికీ అంటగట్టి ద్రౌపదిమీద విరక్తి పుట్టించాలి. లేదంటే, సుంధరలాంటి దాన్ని పంపి, ఐదుగురు మగళ్ళతో వేగలేదని ద్రౌపదికి భర్తలమీద అసహ్యం కలిగించాలి. కాదంటారా రహస్యంగా భీముణ్ణి చంపించి, వాళ్ళని కోరలులేకండా చెయ్యాలి. భీముడూ, అర్జునుడూ ఏకమైతేనే పీకలమీదికి వస్తుంది. వాణ్ణి కాస్తా కాజేస్తే, అర్జునుడు మన కర్ణుడిముందు నలుసు. ఏదిచేసినా వెంటనే చెయ్యాలి. ఆలస్యమైన కొద్దీ విషమిస్తుంది" అన్నాడు.

"అంత మీదమీద, భేదోపాయాలకి లొంగేవాడు కాడు ద్రుపదుడు" అంటూ కలగజేసుకున్నాడు కర్ణుడు. పుట్టెడు బంధువులూ, బుద్ధిమంతులైన కుమార్ళ్ని పెట్టుకుని, పదిమంది రాజుల్లోనూ జనమంచిగా పోతున్నవాడు. వినయంగా మసులుకుంటూన్న అల్లుళ్ళని ఎన్నడూ వొదులుకోడు. ఒక్క పెళ్ళాంమీద వలపుపెట్టుకున్న వాళ్లు పాండవులు. వాళ్ళలోవాళ్ళు కుమ్ములాడుకోవడం జరగనే జరగదు. ఒక్క స్త్రీకి బహుమంది భర్తలు వున్నారూ అంటే, అది దానికి ఇష్టమే అన్నమాట. అంచేత, అసహ్యించుకోవడం కాదు,

మరింత వలపుతో వుంటుంది ద్రౌపది. ఇక, భీముణ్ణి చంపుతా మంటారా, అది లోగడే తేలిపోయింది. నాకు తోచిందల్లా వొక్కటే ఉపాయం – దండోపాయం అదే వీరత్వం. రాచబిడ్డ అన్నవాడి కల్లా వీరత్వమే మహోపాయం. వెంటనే సైన్యంవేసుకు వెళ్ళడం. ద్రుపదుణ్ణి చిదకగొట్టడం. పాండవుల్ని పట్టుకురావడం, ఇంతకు మించిన ఉపాయం లేదుమరి'' అన్నాడు.

"అదీ కొంత నిజమే. ఐనా, తెలిసినవాళ్ళని మనవాళ్ళు నలుగురినీ పిలిచి ఆలోచిద్దాం'' అన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. వెంటనే భీష్ముడూ, ద్రోణుడూ, కృపుడూ, అశ్వత్థామా, సోమదత్తూ – ఈ మొదలైన వాళ్లని పిలిపించాడు. విషయమంతా పొందికగా తెలియజేశాడు. "ఇప్పుడు మనం చెయ్యవలసిన కర్తవ్యమేమిటో నిర్ణయించండి'' అన్నాడు.

అంతావిని, దుర్యోధనుడికేసి చూశాడు భీష్ముడు. "మీ అయ్యా, పాండురాజూ – ఇద్దరూ వొక్కటే నాకు. వారి బిడ్డలు మీరు. మీరన్నా, పాండవులన్నా కూడా నాకు భేదంలేదు. వాళ్లతో విరోధానికి ఎన్నడూ వొప్పుకోలేను. తాత తండ్రుల నుండీ వస్తూన్న రాజ్యానికి మీ కెంత అధికారముందో, వాళ్లకీ అంతే అధికారముంది. అంచేత, వాళ్ళకి సగం రాజ్యమిచ్చి తక్కిన సగం నువ్వు అనుభవించు. విరోధప్రయత్నం విరమించు. స్నేహంగా వుండడమే క్షేమం నీకు. దీనివల్ల బంధువులూ సుఖపడతారు. పదిమందిలో కీర్తి వస్తుంది. కీర్తికంటే కావలసిం దేముంది మనిషికి? కీర్తి స్వర్గం. అపకీర్తి నరకం. కీర్తిలేనివాడి జీవితం వ్యర్థం'' అన్నాడు.

"వేలకి విలువైన సలహా ఇచ్చారు తాతగారు'' అంటూ ముక్తాయించాడు ద్రోణుడు. బతికివున్నారని తెలియడంతోనే వాళ్లకోసం పరిగెత్తించవలసింది మనం. ఇప్పుడైనా మించిపోయింది లేదు. వాళ్ళ ఐదుగురికీ, కుంతీదేవికీ, ద్రౌపదికీ, ద్రుపద ధృష్టద్యుమ్నులికీ [illegible]వసాలూ, ఆభరణాలూ అవీ ఇచ్చి దుశ్శాసనుడూ, వికర

ర్ణుడూ మొదలయినవాళ్లని కాంపిల్యం పంపించు సగౌరవంగా వాళ్లని పిలుచుకు రమ్మను. అన్నదమ్ములు మీలో మీకు విరోధమేమిటి? శకునీ, కర్ణుడూ చెడగొడుతున్నారు నిన్ను. అనుభవం కల పెద్దల మాట వినకండా పెడదారిని పెడతారు స్నేహితులమని చేరిన బుద్ధిమంతులు కొందరు. సత్యమూ, ధర్మమూ తప్పనివాళ్లు పాండవులు. వారసత్వంగా వచ్చిన వాళ్ల రాజ్యం వాళ్లది కాదనడానికి ఎవడి శక్యం?" అన్నాడు.

"శత్రువుల్ని చేరదియ్యమన్నవాణ్ణి ఈయన్నే చూశాను," అంటూ కస్సుని లేచాడు కర్ణుడు. "వాళ్లకి తోచిందేతప్ప ఇంకో ఆలోచన వుండదు ఈ ముసిలాళ్లకి. రాజు కావాలన్నది వొకటి, వీళ్ళు చెప్పింది మరొకటి. కళ్లుమూసుకుని వాళ్లకి తోచింది వాళ్ళు బోధిస్తారు మంత్రులు. దాని మంచీ చెడ్డా విచారించి నడుచుకోవలిసినవాడు యజమాని. లోగడ మగధరాజు నితంతువు * అసమర్థుడుగా వుండేవాడు. అతడి ముఖ్యమంత్రి రాజశాసనం తన పిడికిళ్లో పెట్టుకుని మహారాజుని మట్టిపెట్టేశాడు. రాజుని తోసి రాజని తానే రాజై పోయాడు. తుదకి అతడి చేతిలోనూ నిలవలేదు రాజ్యం. శత్రువులపాలైంది. అంచేత, మంత్రుల్ని నమ్మకూడదు. పైకి మేలుచేస్తున్నట్టే నటించి ఉపన్యాసాలిస్తారు. చేసేదంతా కీడే చేస్తుంటారు. ఈ ముసిలాళ్ళ ఇద్దరిమాటా సవతితల్లి ప్రేమలా వుంది నామట్టుకు" అన్నాడు.

"మాది సవతితల్లిప్రేమ! నీది కన్నతల్లి ప్రేమ! మాకంటే నువ్వే కావలిసినవాడివి కౌరవులికి!!" అంటూ లేచాడు కోపం ఆపుకుంటూనే ద్రోణుడు. "నీ మంత్రోపదేశం వల్లే కౌరవకులంలో కల్లోలం రేగుతుంది. అద్దంలా కనిపిస్తూనే వుందది. అంతేలే. ఏ జాతి పిట్ట ఆ జాతికూత కూస్తుంది" అన్నాడు.

---

* అంబవీచుడు.

శ్రుతిమించకండా అడ్డువచ్చాడు విదురుడు. "యథార్థ వాదులూ, మధ్యస్థులూ, ధర్మజ్ఞులు తెలిసినవాళ్ళూ, వృద్ధులున్నూ భీష్మ ద్రోణులు. వాళ్ళేద చెపితే అది చెయ్యటం నీ ధర్మం" అన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడికేసి తిరిగి. 'వీరికంటే మనకి హితులెవ్వరు? దుర్యోధనుడూ, దుశ్శాసనుడూ, కర్ణుడూ యువకులు. ఇది మంచీ, ఇది చెడ్డా అని తెలియదు వాళ్ళకి వాళ్ళమాట పాటించకు. పాండవుల్ని పిలిపించు. అర్ధరాజ్యమిచ్చి ఆదరించు. ఉన్నమాట చెపుతున్నాను. సహజంగానే వాళ్ళు వీరులు. దానికితోడు ద్రుపదుడూ ఆత్మబంధు వయ్యాడిపుడు. వాళ్ళ బావ ధృష్టద్యుమ్నుడూ వాళ్ళంత వాడే మరి. శ్రీకృష్ణుడూ, బలరాముడూ వాళ్ళకి మిత్రులుగానూ, మంత్రులుగానూ పనిచేస్తున్నారు. ప్రజాశక్తీ, దైవశక్తీ వాళ్ళదిక్కే వుంది. వెర్రికాక పోతే, వాళ్ళమీదికి యుద్ధానికి వెళ్ళడమేమిటి మనవాళ్ళు? ధనుస్సు చేతిలోవుంటే అర్జునుణ్ణి తేరిచూసేవాడెవడు? అతడికి తోడు అమిత బలుడు భీముడు. అగ్గితునకలు నకుల సహదేవులు. వీళ్ళందరినీ మించిన బలం ధర్మరాజు ధర్మగుణం. ధర్మం, ధైర్యం, దయా, సత్యం — ఇవి తమ్ముళ్ళమల్లేనే అతడు చెప్పినట్టు వింటాయి. వాళ్ళతో విరోధం పెట్టుకోవడం కొండతో ఢీకొనడమే. ఇంతకీ వాళ్ళు పరాయివాళ్ళు గనకనా మనకి? పాండురాజుకొడుకులు నీ కొడుకులు కారా? వాళ్ళని ఎడపెట్టడం న్యాయమా? మన పుణ్యమా అంటూ లక్కఇంటి దురంతం నుండి బతికారు వాళ్ళు. పురోచనుడు పూసిన అపకీర్తి బురద వుండనే వుంది నీకు. అర్ధరాజ్యమిస్తే అది కడుక్కుపోతుం దిపుడు. దుర్యోధనుడి దుర్బుద్ధిలో పడ్డావో, ప్రజల్లో ఉపద్రవం పుడుతుంది. మొదటినించీ చెవిలో ఇల్లుకట్టుకు పోరుతూనే వున్నాను. ఇపుడైనా అనర్థంరాకండా చూడు" అన్నాడు.

దాంతో కొంత దారికివచ్చినట్టు కనపడ్డాడు ధృతరాష్ట్రుడు. "ఆ మాత్రం బుద్ధిలేదా నాకు? నువ్వూ పెదనాన్నా ఆచా

ర్యులూ ధర్మనిర్ణయంచేసి చెప్పింది కాదని ఎలా అంటాను? అందు కనేకదా మిమ్మల్ని పిలిచింది! మీ మాట ప్రకారం పాండవుల్ని పిలిపిస్తాను. అర్ధరాజ్యమూ ఇస్తాను. సరేనా!" అన్నాడు. "మరి నువ్వేవెళ్ళు కాంపిల్యం అవసరమైన సరంజామా యావత్తూ పట్టుకు వెళ్ళు. సగౌరవంగా బిడ్డల్ని తీసుకురా" అన్నాడు.

పాంచాలానికి ప్రయాణమయ్యాడు విదురుడు. అంచెలమీద వెళ్ళి కాంపిల్యం చేరుకున్నాడు. ఆ సమయానికి శ్రీకృష్ణుడూ అక్కడే వున్నాడు. కుమార్తెలూ, అల్లుళ్ళూ, కృష్ణుడూ — అందరి తోనూ కలిసి సరదాగా మాట్లాడుతున్నాడు ద్రుపదుడు. విదు రుడు రావడంతోటే సగౌరవంగా సత్కరించి కూచోబెట్టాడు. ధృతరాష్ట్రుడు పంపిన రత్నాభరణాలూ, పట్టుబట్టలూ అన్నీ విడివిడిగా పాండవులికీ, ద్రుపదుడికీ వాళ్ళకీ ఇచ్చాడు విదురుడు. కుశలప్రశ్న లయాక, ద్రుపదుడితో తాను వచ్చిన ప్రస్తావన ప్రారంభించాడు. "మహారాజా, ఉన్నతవంశస్థుడివి నువ్వు. ధర్మశీలుడివి. నీ అంతటి వాడితో సంబంధం కలిసింది మాకు. ఇంతకంటే కావలిసిందేముంది? భీష్ముడూ, ధృతరాష్ట్రుడూ — ఒకరేమిటి, కౌరవకులం యావత్తూ సంతోషిస్తున్నారు దీనికి. కుంతీదేవీ, కుమారులూ తమని ఎడబాసి పోవడం ప్రజలూ, బంధువులూ ఎంతో దుఃఖించారు. మీ దగ్గర వున్నారని విని ప్రాణాలు లేచివచ్చాయి. చూడాలని అందరూ ఆతుర పడుతున్నారిపుడు. నువ్వు అనుమతిస్తేనేకాని బైలుదేరరు వీళ్ళు. అంచేత, నిన్ను ప్రార్థిస్తున్నాను. అల్లుళ్ళనీ, కుమార్తెనీ నాతో హస్తినాపురం పంపించు" అన్నాడు.

"ధృతరాష్ట్ర మహారాజు పంపడమూ, నువ్వు స్వయంగా రావడమూ—అప్పుడే అనుకున్నాను, పాండవుల భాగ్యరేఖ బైలు పడిందని. సర్వకాల సర్వావస్థల్లోనూ కృష్ణుడూ, నువ్వూ వీళ్ళక్షేమం విచారిస్తూనే వున్నారు. మీ ఉభయులూ ఆలోచించి ఏది నిశ్చయిస్తే అదే సమ్మతం నాకు" అన్నాడు ద్రుపదుడు.

"ఎవరి ఆలోచనలో ఏముంది ?" అంటూ అందుకున్నాడు కృష్ణుడు. "పాండవులమేలు వెయ్యికళ్ళతో కనిపెడుతూ వున్నవాడు విదురుడు. అతడంటూ వుంటే, ఈగనా వాలదు వీళ్ళమీద, అన్యథా విచారించకు. వీళ్ళకి మంచే కలుగుతుంది ఇకమీదట సందేహంలేదు" అన్నాడు.

"తాతగారు భీష్ములూ, బాబయ్యగారూ, మామగారూ, విదురుడూ గురుజనం మాకు. శ్రీకృష్ణుడు మాకే ఏమిటి లోకానికే గురుదేవుడు. ఇందరూ ఏదంటే అదేశుభం మాకు" అన్నాడు ధర్మరాజు. విదురుడివెంట వెళ్ళడానికి అంగీకరించాడు.

అందరిదగ్గిరా సెలవుతీసుకుని హాస్తినాపురం బయల్దేరారు పాండవులు. శ్రీకృష్ణుడూ, బావ ధృష్టద్యుమ్నుడూ అపరిమితమైన పరివారంతోనూ, సేనలూ వాటితోనూ వెంటవచ్చారు.

ముందుగా వార్త వచ్చింది హాస్తినాపురం. ఎదురువెళ్ళి తీసుకు రండని వికర్ణుణ్ణీ, చిత్రసేనుణ్ణీ, ద్రోణుణ్ణీ. కృపుణ్ణీ పంపాడు ధృతరాష్ట్రుడు. మహోత్సవంతో పట్నం ప్రవేశించారు పాండవులు. మహానందంతో స్వాగతమిచ్చారు ప్రజలు. "ధర్మస్వరూపుడు ధర్మరాజు. మన అదృష్టంవల్ల తమ్ములతోసహా బతికివచ్చాడు. పాండురాజే మనకోసం మళ్ళీ వచ్చినట్టుంది మనకి. ధర్మాత్ములికి దేవుడే తోడ్పడతాడు. ధర్మసహాయమూ, పురుషసహాయమూ వున్నవాళ్లకి ఆపదలు పోవాలిగాని, రాజ్యాలెటుపోతాయి! మనం చేసిన దానాలూ, ధర్మాలూ నిజమైతే ధర్మరాజే రాజవుతాడు మనకి" అంటూ ఉత్సవం చేశారు పౌరులు.

రావడంతోనే భీష్ముడూ, ధృతరాష్ట్రుడూ మొదలైన పెద్దలికి నమస్కరించారు పాండవులు. ఎవళ్లకి తగినట్టు వాళ్లని సంభావించారు. దుర్యోధనుడూ మొదలైనవాళ్లని ఆలింగనం చేసుకుని ఎప్పటిలాగ వాళ్లతో కలిసీమెలిసీ కాలక్షేపం మొదలు పెట్టారు. అలా ఏదేళ్ళు గడిచాయి.

ఒకనాడు పాండవుల్ని కొలువులోకి పిలిచాడు ధృతరాష్ట్రుడు. శ్రీకృష్ణుడూ, భీష్ముడూ, విదురుడూ, ద్రోణుడూ, మొదలైన పెద్దలంతా వున్నారు. తమ్ములతో కలిసి దుర్యోధనుడూ వోపక్క కూచున్నాడు అందరి ఎదటా పాండవుల్ని సంబోధించాడు ధృతరాష్ట్రుడు. "జనులందరికీ కర్మసాక్షీ ఈ శ్రీకృష్ణుడు. ఈయన సాక్షిగా ఇందరి ఎదటా కౌరవరాజ్యంలో అర్ధభాగం ఇస్తున్నాను మీకు. ఇది మీ అయ్య పాండురాజుది పుచ్చుకొని అనుభవించండి" అంటూ అర్ధరాజ్యానికి ధర్మరాజుని అభిషేకించాడు. 'ఇవాళనించీ ఖాండవప్రస్థం రాజధానిగా చేసుకోండి మీరు. వెళ్ళండి' అంటూ ఆదేశించాడు

"మహాభాగ్యం" అన్నారు పాండవులు. తాతదగ్గిరా గురువులదగ్గిరా సెలవుతీసుకున్నారు. శ్రీకృష్ణుణ్ణి వెంటపెట్టుకుని సపరివారంగా ఖాండవప్రస్థం వచ్చేశారు.

ఇంద్రప్రస్థం

ఖాండవప్రస్థంలో రాజధాని నిర్మాణం కావాలి ఇంద్రుణ్ణి తలిచాడు కృష్ణుడు. ఇంద్రుడు విశ్వకర్మని పిలిచాడు. "వెళ్ళు. పాండవులకోసం భూలోకంలో ఖాండవప్రస్థంలో స్వర్గంలాంటి పట్నం తయారుచెయ్యి" అంటూ ఆజ్ఞాపించాడు. వ్యాసుడూ, ధౌమ్యుడూ వాళ్ళూ కలిసి మంచి ప్రశస్తమైన ప్రదేశం నిర్ణయించారు. కొలతలూ శ్లవీ వేశారు. శాంతిపూజలూ మొదలైనవి చేశారు. విశ్వకర్మ వచ్చి, అద్భుతమైన పట్టణం నిర్మించి వెళ్ళాడు ఇంద్రప్రస్థమన్నారు దాన్ని.

పట్నంలోని మేడల బంగారంశిఖరాల కాంతులు, దగ్గిరి మేఘాలమీద మెరుపులతో సమానంగా ప్రకాశిస్తున్నాయి. మంచులాగా ముత్యాలలాగా తెల్లవయిన పెద్దపెద్ద మేడలు హిమాలయపర్వతాల్లాగ కనిపిస్తున్నాయి. చంద్రకాంతమణి వేదికల లతా

గృహాలనుండి పడుతూన్న జలప్రవాహాలు ఆకాశగంగని అనుకరిస్తు న్నాయి పట్నంచుట్టూ అగడ్త. అగడ్తలోపూసిన నల్లకల వలూ, తెల్లకలవలూ, పద్మాలూ పట్టణలక్ష్మికి పాదపూజచేసిన పువ్వుల్లా వున్నాయి. ఆకాశంమీాది నక్షత్రాలు తలమీాది పూజా పుష్పాల్లా కనిపిస్తున్నాయి. గోపురాలమీాది రత్నాలకాంతులు పడి సూర్యుడి పచ్చనిగుర్రాలు రంగురంగులుగా కనిపించేవి అది చూసి ఆ గుర్రాలు తనవి కావేమో అని శంకించేవాడు సూర్యుడు.

పట్నం బైట అందమైన పెద్దపెద్ద తోటలు. అగరూ, కర్పూరం, గంధం, సంపంగీ, తమాలం, కేతకీ, కొబ్బరీ అరిటీ, పనసా, మామిడీ, పోకా— వొకటేమిటి, రకరకాల పూలచెట్లూ ఫలవృక్షాలూ— నందనవనంలా వున్నాయి. తోటలమీాది సువా సన మోసుకుని, పట్నంలోని నందినీనదీతరంగాల తుంపుర్లతోకలిసి ఘుమఘుమలాడుతూ, చల్లచల్లగా వీచేది మలయమారుతం.

ఇలా భూలోకవైకుంఠంలాగా, అలకాపట్నంలాగా, అమ రావతిలాగా అందంగా అపూర్వంగా వుంది ఇంద్రప్రస్థం,

వ్యాసమునీ, శ్రీకృష్ణుడూ మంచిరోజు నిర్ణయించారు. ఆవాళ పురప్రవేశమహోత్సవం. ధౌమ్యుడూ, అతడి వెనక ఎంతోమంది బ్రాహ్మలూ సముద్రఘోషలా వేదఘోష చేస్తున్నారు. పుణ్యాజనలు ఆశీర్వాదాలు చేస్తున్నారు. మంగళసంగీతాలు మధు రంగా వినిపిస్తున్నాయి, ఎన్నోవిధాల వాద్యాలు మార్మోగు తున్నాయి. నాలుగు పురుషార్థాలవంటి నలుగురు తమ్ములూ వెనక నడిచారు. శుభముహూర్తంలో పురప్రవేశం చేశాడు ధర్మ రాజు. జయజయధ్వనులు చేశారు ప్రజలు.

ఇంద్రప్రస్థం సింహాసనంమీాద ప్రజానుకూలంగా ధర్మపరి పాలన ప్రారంభించాడు ధర్మరాజు. అతడి రాజ్యంలో దొంగల భయం లేదు. రోగభయం లేదు. శత్రుభయం లేదు. యజ్ఞాలు చేయడం చేయించడం, వేదాలు చదవడం చదివించడం, దానాలు

చేయడం పుచ్చుకోవడం— ఈ ఆరుకర్మలూ చేస్తూవుండేవాళ్లు బ్రాహ్మలు అంగళ్ళలో నవరత్నాలు రాసులుపోసి విక్రయించే వాళ్లు కోమట్లు, వీధుల్లో ఎక్కడచూసినా అందమైన ఆడవాళ్ళకి కొదవలేదు. ఇలా, ధర్మమూ, అర్థమూ, కామమూ, మూడింటి మీాదా ఆసక్తి కలిగి హాయిగా వుండేవాళ్లు ప్రజలు.

తమ్ములు నలుగురూ అనురాగంతోనూ, విధేయతతోనూ సేవిస్తూవుంటే, వొక మహాయజ్ఞంలాగ పవిత్రంగా ధర్మరక్షణచేసే వాడు ధర్మరాజు. వర్ణాశ్రమధర్మాలూ సడలకండా జాగ్రత్తపడే వాడు. హాస్యానికైనా అబద్ధమాడేవాడు కాడు పరాక్రమమూ, స్నేహమూ— ఈ రెంటిచేతనే యావన్మందిరాజుల్నీ వశపరచు కున్నాడు శత్రువులే లేకండా చేసుకొని అజాతశత్రువయాడు. ధర్మరాజంటే శరత్కాలంవెన్నెలలా వుండేది ప్రజకి. అతడు రాజు కావడంచేత 'మంచిరాణీ' అనిపించుకుంది భూదేవి.

ఇంద్రప్రస్థంలో పాండవులరాజ్యం స్థిరపడ్డాక ద్వారక వెళ్ళి పోయాడు కృష్ణుడు. వెళ్లేముందు ఐదుగురినీ దగ్గిరికి పిలిచాడు. "ఇవాళో, రేపో నారదుడు వస్తాడు మీాదగ్గిరికి. ఆయన ఉపదేశం విని అలా నడుచుకోవాలి మీారు" అని చెప్పివెళ్లాడు.

అన్నట్టుగానే వొకనాడు నారదముని వచ్చాడు. తమ్ము ళ్ళతోసహా లేచి పాదపూజచేశాడు ధర్మరాజు. "మా పూర్వ పుణ్యంవల్ల మీా దర్శనమైంది. కృతార్థుల మయాము" అంటూ ద్రౌపదిని తెచ్చి మొక్కించాడు. ఆశీర్వదించాడు నారదుడు. ద్రౌపది అంతఃపురానికి వెళ్లాక ఐదుగురతోనూ ఏకాంతంగా ప్రసం గించాడు. "ఒక్కమాటమీాద నడుచుకుంటూన్న అన్నదమ్ములు మీారు. మీా ఐదుగురూ వొక్కపిల్లని పెళ్ళిచేసుకున్నారు. ఈమె కారణంగా మీాలోమీాకు విభేదాలు పొక్కకూడదు. లోగడ సుందుడూ, ఉపసుందుడూ అని ఇద్దరు అన్నదమ్ములు వొక్కస్త్రీ కోసం పోట్లాడి చచ్చారు. ఆ కథ చెపతాను వినండి.

సుంద - ఉపసుందుల కథ

''హిరణ్యకశిపుడి వంశంలో నికుంభుడని వొకడుండేవాడు వాడి కొడుకులు సుందుడూ, ఉపసుందుడున్నూ, తపస్సువల్ల కాని కావలసినవి దొరకవని నిశ్చయించుకున్నారు వాళ్లు వింధ్య పర్వాతానికి వెళ్లి ఘోరమైన తపస్సు చేశారు. ఎండాకాలంలో పంచాగ్నులమధ్య నుంచున్నారు. వానాకాలం, చలికాలం చెరువుల్లో కూచున్నారు. గాలితప్ప మరో తిండి మానేశారు. ఒంటి కాలిమీదా, చేతులుమీదికెత్తి, తల కిందికిపెట్టీ ఎంతోకాల మున్నారు. వాళ్ల తపోగ్ని దారుణమైంది, వింధ్యగుహల్లోంచి పొగలు బయల్దేరాయి. ఆకాశందాకా కమ్ముకున్నాయి. దాంతో అడలుపుట్టింది దేవతలకి. మంచిమంచి పడుచుపిల్లల్ని పంపించి వాళ్ల తపస్సు చెడగొట్టాలని చూశారు లాభంలేకపోయింది. మా తండ్రిగారయిన బ్రహ్మదగ్గిరికి వెళ్లి మొరపెట్టారు

''వింధ్యపర్వతానికి దిగివచ్చారు మా తండ్రిగారు. 'మీ తపస్సుకి మెచ్చాను. ఏం కావాలో కోరండి' అన్నారు. సుందుడూ, ఉపసుందుడూ చేతులు జోడించారు. 'మా ఇష్టంవచ్చినరూపం మేం ధరించగలగాలి. ఇష్టంవచ్చినచోటికి వెళ్ళగలగాలి. మాకు సకలమాయలూ చేతనవాలి. పైవాళ్ళచేత చావకూడదు. అసలు చావే వుండకూడదు మాకు' ఇలా గుక్కతిప్పుకోకుండా అడిగేశారు వరాలు. ఒక్క చావులేకుండావుండడం తప్ప తక్కిన వరాలన్నీ ఇచ్చారాయన.

''దాంతో వొక్కసారి చెలరేగారు వాళ్లు. ఎన్నడూ ఎవ్వరికీ లేనంతరాజ్యం సంపాదించారు దిగ్విజయం చెయ్యాలనీ రాక్షసలోకాన్ని మెప్పించాలనీ సంకల్పించారు. అకాలకౌముది*

---

* కౌముది : వెన్నెలపండుగ. ఈ పండుగ ఆశ్వయుజపూర్ణిమనాడు చేసారు. ఆ వాళ వెన్నెట్లో, మంచి వేశ్యలతోనూ వాళ్ళతోనూ కలసాగా గడి

ఉత్సవం మొదలుపెట్టారు దేవలోకం, నాగలోకం మొదలైన లోకాలన్నీ దోచుకోవడమూ ప్రారంభించారు మునులూ, బ్రాహ్మలూ కనిపించడం భయం - పట్టుకు బాధించేవాళ్ళు. యజ్ఞాలూ, హోమాలూ, శ్రాద్ధకర్మలూ- ఒకటేమిటి, నిత్యనైమిత్తికకర్మలు యావత్తూ ధ్వంసంచేసేవాళ్ళు ఉండివుండి పెద్దపులిగానో, సింహంగానో, ఏనుగుగానో మారిపోయేవాళ్ళు అడవుల్లో తిరుగుతూ మునిపల్లెలమీద పడేవాళ్ళు మునుల్ని విరుచుకు తినేసేవాళ్ళు మునులూ దేవతలూ ఈ ఉపద్రవం తట్టుకోలేకపోయారు. మళ్ళీ మా తండ్రిగారితో వెళ్ళి చెప్పుకున్నారు.

'ఏం చెయ్యాలో పాలుపోలేదు మా తండ్రిగారికి వాళ్ళల్లో వాళ్ళే కొట్టుకుచావాలి. అంతే. మరో మార్గం లేదు వెంటనే విశ్వకర్మకు కబురుచేశా రాయన. మాంచి గువ్వపిట్టలాంటి చిన్నదాన్ని తయారుచెయ్య మన్నారు. తన కళాకౌశలమంతా ఉపయోగించాడు విశ్వకర్మ. నువ్వుగింజలవంటి చిన్న చిన్న రత్నాలతో జగన్మోహినిలాంటి పడుచుపిల్లని తయారుచేశాడు. తిలలవంటి రత్నాల శరీరంకలది గనక తిలోత్తమ అన్నారు దాన్ని ఆమె

ఫడం, జూజమాడడం, రాత్రంతా జాగరం చెయ్యడం-ఇలా వినోదంగా ఉత్సవం చేస్తారు. ఆవాళ జాగరంచేసేవాళ్లకి లక్ష్మీదేవి వెదుక్కుంటూవచ్చి వరమిస్తుందట!

శ్లో॥ ఆశ్వినస్యాం పౌర్ణమాస్యాం తు చరే జ్జాగరణం నిశి,
కౌముదీ సా సమాఖ్యాతా కార్యా లోకై ర్విభూతయే.
కౌముద్యాం పూజయే లక్ష్మీం ఇంద మైరావతం స్థిరం,
సుగంధి ర్నిశి సద్వేశ్య శ్చాక్షై ర్జాగరణం నిశి
నిశీథే వరదా లక్ష్మీః కోజాగ ర్తీతి భాషిణీ
తస్మై విత్తం ప్రయచ్ఛామి అక్షైః క్రీడాం కరోతియః.

లింగపురాణం.

ఆశ్వయుజమనీ, కార్తీకమనీ కాలనియమం లేకండా నంద-ఉపనందులు ఎల్లప్పుడూ ఈ పండుగ-చెయ్యడంచేత అది అకాలకౌముది అయ్యింది.

చక్కదనం చూసి దేవతలే ఇదయూరు. రెండుకళ్లు చాలవన్నట్టు వెయ్యికళ్ళతో చూశాడు దేవేంద్రుడు. అంత అందంగావుంది తిలోత్తమ.

"వింధ్యపర్వతానికి వెళ్ళు. సుందుడూ ఉపసుందుడూ గర్వించి లోకాల్ని బాధిస్తున్నారు. నీకోసమని వాళ్ళలోవాళ్ళు కొట్టుకుచచ్చేటట్టుచెయ్యి" అన్నారు మా తండ్రిగారు.

"భూలోకానికి మెరుపులా దిగింది తిలోత్తమ. వింధ్య పర్వతం అరణ్యాలికి వొక కొత్తవెలుగు వచ్చినట్టయింది. ఆమెని చూడడంతోటే మతిపోయింది సుంద ఉపసుందులికి. నా కావా లంటే నా కావాలన్నారు. అంతవరకూ వాళ్లిద్దరిలో భేదమే వుండేది కాదు. ఒక్కపీటమీద కూచుండేవాళ్ళు ఒక్కమంచం మీద పడుకుండేవాళ్ళు ఒక్క కంచంలో తినేవాళ్ళు. ఒక్క ఇంట్లో వుండేవాళ్ళు, ఒక్కవాహనంమీద తిరిగేవాళ్లు. అలాంటి వాళ్లకి వొక్కపిల్లమీద మనసుపోయింది ఇపుడు.

"'నా పెళ్ళాం' అంటే 'నా పెళ్ళాం' అని చెరోచెయ్యా పట్టుకున్నారు తిలోత్తమని. 'మా ఇద్దర్లో ఎవడుకావాలి నీకు? చెప్పు' అంటూ చెరోపక్క లాగారు. 'మీ ఇద్దరూ దెబ్బ లాడండి. ఎవడు గెలిస్తే వాణ్ణి పెళ్ళాడతాను' అంటూ వోర చూపులు చూసింది తిలోత్తమ, ఇంకేముంది, అన్నమీద తమ్ముడూ, తమ్ముడిమీద అన్నా కలబడ్డారు. గుద్దుమీద గుద్దూ, తాపు మీద తాపూ లంకించుకున్నారు. పడాపడా కొట్టుకుంటున్నారు. దబీదబీ బాదుకుంటున్నారు గొంరిపోతులు గుద్దుకుంటున్నట్టుంది. కొండాకొండా ఢీకొన్నట్టుంది.

"తమ్ముణ్ణి చూస్తేనేకాని అన్న తినేవాడు కాడు. అన్నని చూస్తేనే కాని తమ్ముడు వుండలేకపోయేవాడు. అలాంటి అన్న దమ్ములు ఆడదానికోసం గుద్దులాడుకుని చచ్చిపోయారు. ఇంతగా చెప్పవచ్చిందేమిటంటే, అవకతవకలన్నిటికీ ఆడదేకారణం. అంచేత,

ముందుముందు ప్రమాదించకుండా మీలోమీరు వొప్పందం చేసుకోండి" అంటూ చెప్పాడు నారదముని

ముని చెప్పినట్టే నొక నియమం చేసుకున్నారు పాండవులు. అన్నదమ్ములు వొక్కొక్కరిదగ్గిరా వొక్కొక్కఏడు వుండాలి ద్రౌపది. ఒకరితో కలసి ఆమె వున్నప్పుడు, మరొకరు లోపలికి వెళ్లకూడదు. తెలిసయినాసరే, తెలియకఐనాసరే, అలావెళ్లినవాళ్లు వ్రతనిష్ఠతో వోసంవత్సరం తీర్థయాత్ర చెయ్యాలి. ఇలా నారదుడి ముందే ప్రతిజ్ఞ చేసుకున్నారు.

అ ర్జు ను డి తీ ర్థ యా త్ర

సుఖంగానే గడిచిపోతున్నాయి దినాలు ఇంతలో, ఒక నాడు దేవిడీముందు ఒక బ్రాహ్మడు వచ్చి కేకలువేస్తూ ఏడవడం మొదలుపెట్టాడు. అది అర్జునుడి చెవిలోపడింది. ఎన్నాడూలేనిది ఏమిటిది ? అంటూ తెల్లపోయాడతడు. వెంటనే బ్రాహ్మణ్ణి పిలిపించి కనుక్కున్నాడు. "ఇంకేముంది, నా కొంప మునిగింది" అంటూ గోలపెట్టాడు బ్రాహ్మడు "ధర్మరాజులుంగారి రాజ్యం ధర్మరాజ్యం. వారిదేమిటి ఇది మాదే అని సంతోషిస్తున్నాము. ఇలాంటి ధర్మరాజ్యంలో దొంగలు దోచుకుపోతున్నారు నా ఆవులు, వాటితోనే హోమాలూ అవీ చేసుకు బతుకుతున్నాను. మరో ఆధారం లేదు నాకు. తల్లిలేనిపిల్లలై పోయాయి పెయ్యలు. అదే అరవడం అరుస్తున్నాయి, గడ్డయినా ముట్టడం లేదు. లెండి, అలస్యంచేస్తే ఆవులు దక్కవు. ధనుస్సూ, బాణాలూ పట్టుకోండి. దొంగల్ని కొట్టి నా ఆవులు నాకు ఇప్పించండి" అంటూ గోలు గోలు మన్నాడు.

విషమసంధిలో పడిపోయాడు అర్జునుడు. ఆయుధాలగదిలో ద్రౌపదితో వున్నాడు ధర్మరాజు. వెళ్లడ మెలాగ ? వెళ్తే నియమభంగం. వెళ్లకపోతే బ్రాహ్మడి ఏడుపు. ఏమైనా సరే, వెళ్లడమే న్యాయమనుకున్నాడు అర్జునుడు. ఆయుధాలగదిలో

వెళ్ళాడు. ధనుస్సూ, బాణాలూ తెచ్చుకున్నాడు. బ్రాహ్మడి వెంట నడిచాడు దొంగల్ని వెంటాడి చంపాడు. బ్రాహ్మడి ఆవులు బ్రాహ్మడికిచ్చి పంపాడు.

తిరిగి వచ్చి అన్నగారిముందు చేతులు జోడించాడు అర్జునుడు. తీర్థయాత్రకి అనుజ్ఞ ఇప్పించమంటూ తలవాల్చాడు. "పరోపకారంకోసం-అందులోనూ ఆవులికీ, బ్రాహ్మలికీ ఆపద వచ్చినపుడు - లోపలికి వచ్చావు నువ్వు. ఆపద్ధర్మమది. నియమ భంగ మెలా అవుతుంది? దొంగల్ని చంపడం అశ్వమేధంతో సమాన మన్నారు పెద్దలు. వాళ్ళని పోనివ్వడం భ్రూణహత్య చేసినంత పాపం. దొంగల్ని చంపావు ఆవుల్ని కాపాడావు. బ్రాహ్మడికి ఉపకారం చేశావు అంచేత, ప్రాయశ్చిత్తం అనవసరం నీకు" అన్నాడు ధర్మరాజు.

"అలాకాదు అన్నయ్యా," అన్నాడు అర్జునుడు. "లోకమర్యాద రక్షిస్తావున్న మనమే మర్యాదతప్పితే, ఇంతకంటే అపకీర్తి మరేముంటుంది? దొంగలనెపంమీద ప్రాయశ్చిత్తం తప్పించుకోవచ్చు మనం. కాని నింద తప్పించుకోలేం. ధర్మంకోసం నెపంవెదకడం అన్యాయం అనుమతించండి. ఒక్క సంవత్సరం తీర్థయాత్ర ఇట్టే ముగించుకు వస్తాను" అన్నాడు.

అన్నగారి అనుమతి తీసుకొని తీర్థయాత్రకి బయల్దేరాడు అర్జునుడు. పెద్దలికి నమస్కరించి ఆశీర్వాదాలు పుచ్చుకున్నాడు, శాస్త్రవేత్తల్నీ, కథలూ అవీ తెలిసిన పౌరాణికుల్నీ వేదపండితుల్నీ వెంటపెట్టుకున్నాడు. వెళ్ళిన ప్రతీతీర్థంలోనూ అక్కడి యోగుల్నీ వాళ్ళనీ చూసేవాడు. అక్కడి స్థలపురాణాలూ పుణ్యకథలూ తెలుసుకునేవాడు. హరిద్వారం వెళ్ళి కొన్నాళ్ళున్నాడు. రోజూ గంగాస్నానంచేస్తూ వొద్దుని హోమం చేసేవాడు.

ఒకనాడు యథాప్రకారం గంగలో స్నానంచేసి, దేవతర్పణం, ఋషితర్పణం, పితృతర్పణం ముగించుకొని, హోమంచేసుకుందికి

వొడ్డుకి వస్తున్నాడు అర్జునుడు. ఒక నాగకన్య చూసింది అతణ్ణి.
ఇంద్రనీలమణివంటి శరీరం, ఐరావతం తొండంలాంటి చేతులూ - ఆ
దివ్యసుందరవిగ్రహం చూసి మతిపోయింది ఆమెకి. అమాంతంగా
పెనవేసుకొని నాగలోకం తీసుకుపోయింది అతణ్ణి. నాగలోకంలో
అందమైన మేడ ఆమెది. అందులో వుంచింది అర్జునుణ్ణి గంగాతీరం
లాగే అక్కడా అగ్ని వెలిగింది హోమం ముగించుకున్నాడు అర్జు
నుడు. తరవాత నాగకన్యని చూసి నవ్వుతూ పలకరించాడు.
"ఎవరి అమ్మాయివి? నీ పేరూ? ఇంత ఇదైపోయావేం?" అన్నాడు.

ఉలూపి

"నాగకన్యని. ఉలూపిని" అందామె, కాలివేలు కింద
రాస్తూ "ఐరావతవంశం మాది. కౌరవ్యుడు మా తండ్రి.
నిజం దాచడమెందుకూ, నిన్ను చూసి మోహించాను. మన్నించు.
మా నాగకన్యల పాటలలో ఇంతకుముందే నీ ప్రశంస వింటున్నాను,
నీమీద మనసు పెట్టుకున్నాను. ఇన్నాళ్లకి, ఇవాళ గంగలో కరువు
తీరా కనిపించావు నువ్వు" అంటూ తలవొంచుకుంది.

"బావుంది కానీ, మా అన్నగారి మాటమీద వ్రతదీక్షలో
వున్నాను. బ్రహ్మచారిగా పన్నెండునెలలు తీర్థయాత్ర చెయ్యాలి.
ఇలాంటిస్థితిలో నావల్ల నీకేం లాభం చెప్పు!" అన్నాడు అర్జు
నుడు. "నాకూ తెలుసు ఆ సంగతి" అంది ఉలూపి. "ద్రౌపది
కోసం మీరు నియమం చేసుకోవడం, మీ అన్నా ఆవిడా వున్నగది
లోకి నువ్వు వెళ్లడం, ఇపుడు తీర్థయాత్రకి బైలుదేరడం అన్నీ తెలుసు
నాకు. ఈ తీర్థయాత్రలూ, వ్రతాలూ ఎన్నయినా ప్రాణదానం
కంటే గొప్పవి కావు అవునా? విను మరి నీకోసం నా ప్రాణాలు
పోవడానికి సిద్ధంగా వున్నాయి. నీ వ్రతాలే నువ్వు చూసుకుంటే,
చావేమో తప్పదు నాకు. అంచేత, పరిగ్రహించి అనుభవించు
నన్ను. ప్రాణదానం చెయ్యి. ఇంతమాత్రానికి వ్రతభంగమూ

కాదు నీకు" అంటూ జాలీ, వలపూ కుమ్మరించే వోరచూపులు చూసింది. మనోహరంగావుంది ఆ మూర్తి.

లొంగిపోయాడు అర్జునుడు. ఆ రాత్రి ఆమెతో స్వర్గ సౌఖ్యాలు అనుభవించాడు సింహపంలాంటి కొడుకుపుట్టాడు ఉలూపికి ఇలావంతు డని పేరు పెట్టిందామె.

మర్నాడే నాగలోకంనించి వచ్చేశాడు అర్జునుడు. సూర్యో దయం అయేసరికి హారిద్వారంలో వున్నాడు. వెదుక్కుంటూనే వున్నారు తనకూడా వచ్చిన బ్రాహ్మలూ వాళ్లూను. జరిగిందంతా చెప్పాడు అర్జునుడు. వాళ్ల ఆశ్చర్యానికీ, ఆనందానికీ అంతం లేదు.

హారిద్వారం నించి హిమాలయం వెళ్లాడు అర్జునుడు. అగస్త్య వటమూ, భృగుతుంగమూ అనే క్షేత్రాలు చూశాడు అక్కడి నుండి హిరణ్యబిందుతీర్థం వెళ్లి గోదానమూ, భూదానమూ, సువర్ణ దానమూ - ఇలా ఎన్నో దానాలు చేశాడు. హిరణ్యబిందువునించి తూరుపు దేశాలు వెళ్లాడు. నైమిశారణ్యం వెళ్లి నారాయణదర్శనం చేశాడు. ఉత్పలినీ, కౌశికీ, నందా, అపరనందా, గయా మొదలైనవి సేవించాడు. గంగా, గంగాసాగరసంగమం దర్శించాడు. అలా సముద్రతీరం వెళ్లి ఏలకివనాల్లో సంచారంచేశాడు. పగడపు దీవుల్లో విహారించాడు. ఇసుకతిన్నెలమీద తిరిగాడు. వెళ్ళివెళ్ళి కళింగదేశం ప్రవేశించాడు. వెంటవెళుతూన్నవాళ్లు కొందరు అక్కడినించి ఉత్తరంగా వెనక్కి వచ్చేశారు.

కళింగంనుంచి కొద్దిపరివారంతోనే ముందికిసాగాడు అర్జునుడు. పూరీవెళ్ళి పురుషోత్తమక్షేత్రం చూశాడు. అక్కడినించి మహేంద్ర పర్వతం చూసి దక్షిణదేశం వెళ్ళాడు. దక్షిణగంగ గోదావరిలో స్నానం చేశాడు. జగదాది భీమేశ్వరం చూశాడు. శ్రీశైలం వెళ్ళాడు. వేగీదేశంవైభవం పరికిస్తూ, దక్షిణసముద్రానికి వెళ్లాడు. కావేరీసాగర సంగమంలో ఎన్నో దానాలు చేశాడు. అక్కడితో పన్నెండునెలలూ పూర్తయాయి.

చి త్రాం గ ద

పదమూడో నెలలో మణిపూరుపట్నం* వెళ్లాడు అర్జునుడు. మణిపూరు రాజు చిత్రవాహనుడు సగౌరవముగా స్వాగతమిచ్చాడు. అతడికూతురు చిత్రాంగద, దేవతాస్త్రీలకంటే అందకత్తె. ఆమెని మోహించాడు అర్జునుడు. వివాహం చేసుకుంటా నన్నాడు. ఆప్తుల వల్ల ఇది విన్నాడు చిత్రవాహనుడు. "నువ్వే అల్లుడివైతే ధన్యుణ్ణే అవుతాను" అన్నాడు. "ఐతే, వొక్కమాటమాత్ర ముంది, అది నువ్వు అంగీకరిస్తే చాలు. లోగడ మా వంశంలో ప్రభంజను డని ♦ వొక రాజు వుండేవాడు. అతడికి సంతానం లేకపోయింది. శివుణ్ణి ధ్యానిస్తూ తపస్సుచేశాడు. శివుడు ప్రత్యక్షమై వరమి చ్చాడు. ఒక కుమారుడు కలుగుతా డన్నాడు. వంశంలో ప్రతీ వాడికీ వొక్కొక్క కొడుకే పుడతా డన్నాడు. అది మొదలు మా వంశంవాళ్లందరికీ వొక్కొక్క కొడుకు పుడుతూ వచ్చాడు. నాకు మాత్రం కూతురు కలిగింది, చిత్రాంగద. దీన్ని పుత్రీకరణం చేసు కున్నాను నేను. అంటే, ఈమెగర్భంలో కలిగినపుత్రుడు నా పుత్రుడు కావాలి. వాడే మా వంశకర్త అవుతాడు. ఇదే ఈమెకి కన్యాశుల్కం. ఈ శుల్కం ఇవ్వగలిగితే చెప్పు. చిత్రాంగదని వివాహం చేసుకోవచ్చు" అన్నాడు.

అంగీకరించాడు అర్జునుడు. మహాంచి గొప్పగా జరిగిపో యింది చిత్రాంగద పెళ్లి. చిత్రాంగద సౌందర్యానికి ముగ్ధుడే ఆతుంతో కొన్నాళ్లు మామగారియింటే వుండిపోయాడు అర్జునుడు. అప్పుడప్పుడు మునులతోనూ, బ్రాహ్మలతోనూ వెళ్లి దగ్గిరదగ్గిర సముద్రతీరంలో వుండే తీర్థాలుతిరిగి వస్తూవుండేవాడు.

నా రీ తీ ర్థా లు

ఒకనాడు సౌభద్రతీర్థం వెళ్లి అందులో స్నానానికి సిద్ధపడ్డాడు అర్జునుడు, అక్కడివాళ్లంతా కూడదని వారించా రతణ్ణి. "ఇదే

* మణిపూరు? ♦ ప్రభాకరుడు ?

కాదు. ఇలాంటివి మరి నాలుగున్నాయి. అన్నీ సముద్రపొడ్డునే వున్నాయి. వీటిలో దిగడం క్షేమకరం కాదు. భయంకరమైన మొసళ్లున్నాయి. దిగడంతోనే అమాంతంగా నోట్లో వేసుకుంటాయి. ఇది సౌభద్రతీర్థం. పౌలోమం, కారంధమం, ప్రసన్నం, భారద్వాజం అని పంచతీర్థాలు. దక్షిణసముద్రతీరంలో ప్రసిద్ధమైన వివి. నూరేళ్లయింది, దుష్టరాజుల సంపదలాగ మంచివాళ్లకి అందకుండా ఐపోయాయి. వద్దు దిగకు. దుస్సాహసం కూడదు'' అంటూ ఎన్నోవిధాలచెప్పి అడ్డు వచ్చారు

''తీర్థానికి వచ్చి తిరిగిపోవడమేమిటి?'' అంటూ నీళ్లలోకి వెళ్లాడు అర్జునుడు. ఒక్క మునుగు మునిగాడో లేదో, పట్టుకుంది మొసలి. అది పట్టుకోవడమూ, అర్జునుడు దాన్ని విసిరికొట్టడమూ చిటికెలో జరిగిపోయాయి ఒడ్డున వచ్చి పడింది మొసలి. పడిందో లేదో, చిత్రం! క్షణంలో వొక దేవకాంతఅయి నుంచుంది.

''ఎవరు నువ్వు? ఇన్నాళ్లూ మొసలిగా వున్నావేం?'' నివ్వెరపోతూ అడిగాడు అర్జునుడు ''అప్సరసని. కుబేరుడికి ఇష్టమైనదాన్ని వర్గ అంటారు నన్ను, నాలాగే నా చెలికత్తెలు నలుగురూ-సౌరభేయీ సమీచీ బుద్బుదా లతా ఈ పక్క తీర్థాల్లో మొసళ్లయి వున్నారు. వాళ్లనీ శాపం తప్పించి రక్షించు'' అంది దేవకాంత. ''శాపమేమిటి? మొసళ్లయి ఎందుకున్నారు?'' అంటూ మళ్లా అడిగాడు అర్జునుడు

''మా పోతరం కొద్దీ, మేం చేతులారా తెచ్చుకున్నది ఇదంతా. నూరేళ్ల కిందటి మాట, మేం ఐదుగురమూ కులాసాగా ప్రపంచాలన్నీ తిరుగుతూ వుండేవాళ్లం. అమరావతీ, అలకాపురం-వొకటేమిటి, దిక్పాలకుల పట్నాలన్నీ తిరిగాం. ఒక నాడు భూలోకానికి వచ్చాం. ఇక్కడ వొక అడివిలో వొక ఋషిని చూశాం. చెప్పవలసివస్తే అగ్నినిప్పులాంటివాడాయన. లోకంజోలిలేకుండా వొకమూల తపస్సుచేసుకుంటున్నాడు బ్రాహ్మడు.

అతడి తపస్సు చెడగొడదామని దుర్బుద్ధిపుట్టింది మాకు. అతడి ముందు పాటలు పాడాం. ఆడాం. పరిహాసాలాడాం. ఉహూ, ఏం చేసినా లాభం లేకపోయింది. నపుంసకుడిలా పలుకూ ఉలుకూ లేదు, మగవాడి మగతనం రెచ్చగొట్టే వికారాలన్నీ చేశాం. దాంతో భగ్గుమన్నాడు బ్రాహ్మడు. మొసళ్లవండని శాపం పెట్టాడు.

'కాళ్లావేళ్లా పడ్డాం. క్షమించమన్నాం. మునీశ్వర్లకి కోపం కూడదన్నాం. మా పాపం మమ్మల్నే బెడిసికొడుతుం దన్నాం. ఏడిశాం. మొత్తుకున్నాం. చివరికి కనికరించాడు ఋషి 'వెళ్లండి. ఒక మహాపురుషుణ్ణి పట్టుకుంటారు మీరు. ఆయన మిమ్మల్ని నీళ్లలోంచి బైటవేస్తాడు దాంతో శాపం విరుగు డౌతుంది మీకు' అన్నాడు.

"ఏం చెయ్యాం! ఋషి చెప్పిన మహాపురుషుడు ఎవ్వడో అను కుంటూ వస్తున్నాం. దారిలో నారదులవారు కనిపించారు. నమస్కారం చేశాం. 'ఏం ఇలా మొహాంవేలవేశారేం!' అన్నా డాయన. ఏడుస్తూ జరిగిందంతా చెప్పాం. 'భయపడకండి,' అంటూ ఓదార్చా డాయన. దక్షిణసముద్రతీరంలో ప్రశస్త మైనవి ఐదు తీర్థాలున్నాయి మీ ఐదుగురూ వాట్లో వుండండి. నూరేళ్లకి పాండురాజుకొడుకు అర్జునుడు తీర్థయాత్రకి వస్తాడు. అతడే ముని చెప్పిన మహాపురుషుడు. అతడి వల్లే శాపమోచనం కలుగుతుంది మీకు' అని చెప్పి వెళ్లాడు అప్పటినుండీ నీకోసం కాచుకుకూచున్నాం. ఇవాళ మా అదృష్టం పండింది. కరుణించు. నా చెలికత్తెల్ని ఉద్ధరించు" అంటూ ప్రాధేయపడిందది వర్గ.

తక్కిన నలుగురినీ శాపంనించి తప్పించాడు అర్జునుడు. ఐదుగురు అప్సరసలూ అతణ్ణి దీవించి దేవలోకం వెళ్లారు. అప్పటి నించీ ఆ ఐదుతీర్థాలూ నారీతీర్థాలని ప్రఖ్యాతిలోకి వచ్చాయి.

కొన్నాళ్లకి కుమారస్వామిలాంటి కుమారుణ్ణి కన్నది చిత్రాం గద. బభ్రువాహనుడని పేరుపెట్టారతడికి. మామగారికి ఇచ్చ

వాహనుణ్ణి పుత్రుడుగా ఇచ్చి, మణిపూరునించి వచ్చేశాడు అర్జునుడు. గోకర్ణక్షేత్రం చూసి పశ్చిమసముద్రతీరం గుండా ప్రయాణంచేస్తూ ప్రభాసతీర్థం వెళ్ళాడు. అక్కడి ద్వారకాపట్నం దగ్గిరలోనేవుంది అని విన్నాడు. మనస్సులో ఎన్నెన్నో ఊహలు సముద్రతరంగాల్లాగ పరిగెడు తున్నాయి.

"ద్వారక వెళతాను. మా కృష్ణుణ్ణి కలుసుకుంటాను. మరదలు సుభద్రని చూస్తాను. అందరికంటే అందకత్తె అట భద్ర! బుద్ధిమంతురాలూనట! ఎన్నాళ్ళనించో వుంది ఆమెని చూడాలని. కృష్ణమూర్తి దయవుంటే, మనం ఆడిందేఆట అవుతుంది. ఐతే, ఏం జరిగినా రహస్యంగా జరగాలి. లేదంటే, గుర్తుపట్టేస్తారు యాదవులు. ఏమైనా సరే. అడ్డంగా నరుక్కురమ్మన్నాడు." ఇలా ఆలోచనమీద ఆలోచన. చివరికి ఏ మాలోచించాడో మరి, ఇతళ్లు పోల్చుకోకండా యతివేషం వేసుకున్నాడు.

ఎలా తెలుసుకున్నాడో తెలుసుకున్నాడు కృష్ణుడు. ప్రభాసంలో అర్జును డున్నాడని కనిపెట్టాడు. హటాత్తుగావచ్చి అర్జునుడి ముందు ప్రత్యక్షమయాడు. ఆనందం పట్టలేకపోయాడు అర్జునుడు. అమాంతంగా లేచి కృష్ణుడి పాదాలమీద వ్రాలిగాడు. ఆనంద బాష్పాలతో పాదాభిషేకంచేశాడు. "నీ పాదపద్మాలు దర్శించాను. ధన్యుణ్ణయాను" అన్నాడు. "పన్నెండుమాసాలు వ్రతదీక్షతో బైద్దేరాను, తీర్థయాత్రచేశాను. ఇవాళ నీ దివ్యదర్శనమైంది. నా పాపాలన్నీ కడుక్కుపోయాయి" అన్నాడు.

ఎత్తి కౌగిలించుకున్నాడు కృష్ణుడు ఎంతో స్నేహంగానూ, ఇదిగానూ పలకరించాడు. "అంతా ఎలావున్నారట! కులాసా ఏనా?" అన్నాడు, తీర్థయాత్రకారణం కనుక్కున్నాడు. మాటల సందర్భంలో అతడికి సుభద్రమీద ప్రేమవున్నట్టూ పసికట్టాడు. యతివేషంతోనే అతణ్ణి ద్వారక తీసుకువెళ్ళాడు. రైవతకపర్వతం గుహలో బసపెట్టించాడు.

పూలతీగెలతో అల్లుకున్న తోటలు, బంగారం లోగిళ్ళు, వజ్రాల తిన్నెలు, పగడాల వేదికలు. అద్భుతంగా వుంది రైవతక పర్వతం. గుహాల్లో మణిదీపాలు వెలుగుతున్నాయి. కృష్ణుడూ, అర్జునుడూ ఆ గుహాల్లోనే కులాసాగా కాలక్షేపం చేశారు ఆ రాత్రి.

రై వ త క ఉ త్స వం

రాత్రి గడిచింది. తెల్లవారింది. అర్జునుణ్ణి అక్కడే వుంచి పట్నంలోకి వచ్చాడు కృష్ణుడు. పురజనుల్నీ వాళ్ళనీ సమావేశ పరిచాడు. రైవతకఉత్సవం చెయ్యబోతున్నామని ప్రకటించాడు. పట్టణమంతా చాటించమన్నాడు. ద్వారకాపట్నంలో ఉత్సాహమే ఉత్సాహం చెలరేగింది. ఎక్కడచూస్తే అక్కడ-ప్రజలు ముస్తాబు చేసుకుంటున్నవాళ్ళే. నగలు పెట్టుకున్నవాళ్ళే. చందనం పూసు కున్నవాళ్ళే అత్తరువు రాసుకున్నవాళ్ళే. ఎవళ్ళకివున్న వైభవం వాళ్ళు చూపెట్టుకుంటున్నారు

తప్పెట్లు మోయించేవాళ్ళూ, తాళాలు వాయించేవాళ్ళూ, శంఖాలు వూదేవాళ్ళూ, నగారాలు కొట్టేవాళ్ళూ-ఓ, వీధులన్నీ వెర్రిసరదాలతో నిండిపోయాయి. పాటలు పాడుతున్నారు. నృత్యాలు చేస్తున్నారు. పెద్ద సంబరంతో వెళ్ళి రైవతకపర్వతం పూజించారు ప్రజలు

కల్లుతాగి కైపెక్కి నాట్యంచేస్తున్నారు స్త్రీలు. స్తనాలు కదులుతున్నాయి. సిగపువ్వులు రాలుతున్నాయి. చిరుచెమటలు పోస్తున్నాయి. నిషా హెచ్చినకొద్దీ నాట్యమూ హెచ్చుతోంది. ఐనా, రాగం తప్పడంలేదు పాటలు. తాళం తప్పడంలేదు ఆడు గులు. మూకలు మూకలుగా చూస్తున్నారు జనం.

ఉగ్రసేనుడూ ఉద్ధవుడూ అక్రూరుడూ అనిరుద్ధుడూ సాంబుడూ సంకర్షణుడూ విదూరథుడూ ప్రద్యుమ్నుడూ భానుడూ సుషేణుడూ శారణుడూ శైనేయుడూ హార్దికుడూ గదుడూ సత్య కుడూ-ఈ పెద్దలైన యావన్మంది యాదవులూ భార్యలలో సహా

ఏనుగులమీదా, గుర్రాలమీదా, మేనాలమీదా ఉత్సవానికి బయ
ల్దేరి వచ్చారు. చెప్పేదేముంది ఇహ శ్రీకృష్ణుడు. అష్టమహా
దేవులతోనూ, విలాసినీజనముతోనూ- దారికి రెండు వేపులా ప్రజలు
జేజేలు చేస్తూ వుంటే- దేవేంద్రవైభవంతో బయలుదేరి వచ్చాడు
రైవతకపర్వతానికి

అద్భుతంగా వుంది ఉత్సవం అర్జునుడిదగ్గిరికి వచ్చాడు
కృష్ణుడు. ఇద్దరూకలిసి రైవతకంమీద విహరిస్తున్నారు. అంద
మైన ప్రదేశాలు చూచిచూచి వొక మణివేదికమీద కులాసాగా
కబుర్లుచెప్పుకుంటూ కూచున్నారు ఎంతోమంది కన్యలతో కలిసి
ఆ ప్రాంతానికే వచ్చింది సుభద్ర. సిరిసిరిమువ్వల బంగారం మొల
తాడూ, రత్నాల కాలిఅందెలూ మధురంగా మోగుతున్నాయి.
హంసనడకలతో వచ్చింది, అర్జునుడే భర్త కావాలని పర్వతపూజ
చేసింది. చూసీ చూడడంతోటే తెలిసిపోయింది అర్జునుడికి, ఆమే
సుభద్ర అని. చలించింది మనస్సు. కృష్ణుడితో మాటాడుతూనే
వున్నాడు. చూపులుమాత్రం సుభద్రమీదికి పరిగెడుతున్నాయి
"యతీశ్వర్ల మనస్సు అమ్మాయిలమీదికిపోతోం దేమండీ," అంటూ
నవ్వాడు కృష్ణుడు. 'దాస్తా వెందుకు ? అంతా తెలుసు నాకు
సుభద్రమీద కన్నువేశావు. భయపడకు. మా అమ్మతోనూ
అయ్యతోనూ చెపుతాను. నీ కోర్కె నెరవేరేయత్నం చేస్తాను'
అన్నాడు. వెంటనే వేగులవాళ్ళని ఇంద్రప్రస్థం పంపాడు, అర్జు
నుడు ద్వారకలో వున్నాడనీ ధర్మరాజుతో చెప్పి రమ్మన్నాడు.

ఇదంతా అయాక బలరాముడూ మొదలైన యాదవప్రము
ఖులూ వచ్చారక్కడికి. అర్జునుణ్ణి "నిజమైన యతే అనుకున్నారు
చేతులుజోడించి నమస్కారాలు చేశారు. ఎక్కడెక్కడ, ఏఏ
తీర్థాలున్నదీ అతనికి తెలుసుకున్నారు. ఏ తీర్థం సేవిస్తే ఏం ఫల
[illegible] అర్జునుడు వర్ణించి చెపుతూవుంటే, విందు
[illegible] వర్షాకాలమంతా ఇక్కడే వుండవలె

చాతుర్మాస్యవ్రతం ఇక్కడే చేసుకొని మమ్మల్ని కృతార్థుల్ని చెయ్యండి'' అంటూ ప్రార్థించారు. కూడా తీసుకువెళ్లి కన్యల అంతఃపురంలో బసపెట్టించారు భోజనం మొదలైన సహాయం చూడమని సుభద్రని నియోగించారు ఒక లతాగృహంలో మకాం వేశాడు అర్జునుడు భక్తితోనూ, ఆదరంతోనూ పరిచర్య ప్రారంభించింది సుభద్ర "అంతఃపురంలో వున్న యతీశ్వరుడు అర్జునుడు'' అని రుక్మిణీదేవికీ, సత్యభామకీ మాత్రం చెప్పిపెట్టాడు కృష్ణుడు.

రోజుకోరకం పిండివంటలతో అర్జునుడికి భోజనం పెడుతోంది సుభద్ర. రోజుకోరకం విలాసతో సుభద్ర కనిపిస్తోంది అర్జునుడికి. రోజురోజుకీ భక్తితాత్పర్యాలు చూపిస్తోంది సుభద్ర. రోజురోజుకీ ప్రేమా, ఆతురతా హెచ్చిపోతోంది అర్జునుడికి ఆపుకోలేకపోతున్నాడు అర్జునుడు ఆలోచనలోపడుతోంది సుభద్ర. "దొంగ యతి కాదుకదా ఈయన! ఏమో ఏ పుట్టలో ఏ పాముందో! అర్జునుడు ఎలావుంటాడని విన్నామో, మూడుమూర్తులా అలాగే వున్నాడీయన. ఇంద్రనీలమణివంటి శరీర మన్నారు ఆయనిది. ఈయనదేహమూ అలాగేవుంది. మోకాళ్లకి అందివచ్చే చేతులు అన్నారాయనివి. ఈయనివీ అలాగే వున్నాయి. కెంపుగోలుకులతో పద్మాలవంటి నేత్రాలు అన్నారాయనివి. మరి ఈయనివి మాత్రం! ఎత్తయిన వెడల్పాటి వక్షస్థల మన్నారు ఆయనిది. అక్షరాలా ఈయనిదీ అంతే. ఇన్ని పోలికలున్నాయి కొంపదీసి ఆయనే కాదుకదా. ఈయన ?''

ఉండలేకపోయింది సుభద్ర. ఒకనాడు యుక్తిగా అడగనూ అడిగేసింది. అప్పుడే భోజనంచేసి లేచాడు అర్జునుడు. మెల్లగా ప్రసంగంలోకి దిగింది సుభద్ర. ఐతే, స్వామీ, మీరు చూడని తీర్థాలూ, వెళ్లని పట్నాలూ, మీకు తెలీని రాజవంశాలూ లేవట కదా! మరి, ఇంద్రప్రస్థమూ చూసే వుంటారు. మా వూరుకంటే అందమైంది అంటారా అది! అక్కడ వున్నారే పాండవులు, వాళ్లు

మా మేనత్తకొడుకులు. మా అత్త కుంతీదేవి ఎలావుందట! అర్జునుడు మాంచి వీరుడటకదూ! అవునా! తీర్థయాత్రకి వెళ్లాడని విన్నాం. తిరిగి వచ్చేశాడేమో! మీరు వినలే దనుకుంటాను. తెలిసివుంటే చెప్పరూ! వినాలని వుంది నాకు'' అంది

''నాకంటే నీకే హెచ్చు తెలుసు అర్జునుడివిషయం'' అన్నాడు అర్జునుడు. నవ్వీ నవ్వకండా వున్నాయి అతడి కళ్లు. ''ఇదిగో భద్రా చూడూ, నువ్వు అంత ఇదిగా అడుగుతూ వుంటే- మరి, నిజమే చెప్పమంటావా? ఐతే- దాచడ మెందుకూ- నేనే- నేనే అర్జున్ణి నీకోసమే ఇలా వచ్చాను. మనల్ని దేవుళ్లాగ కలిపింది ఈ రైవతక పర్వతం. రా. తెలుసు నాకు. నేనంటే నీకు ఇష్టమని. రాజులికి గాంధర్వవివాహం, రాక్షసవివాహం రాసిపెట్టిన విషయం. విను, గాంధర్వవివాహం చేసుకుందాం మనం'' అన్నాడు.

సిగ్గుపడిపోయింది సుభద్ర. తల వొంచుకుంది. క్షణం నిలవ లేకపోయింది అక్కడ ''పెద్దలున్నారు, పెళ్ళిచెయ్యడానికి'' అంటూ తుర్రుమంది లోపలికి అటేచూస్తూ, లతామందిరానికి వచ్చేశాడు అర్జునుడు.

చెల్లెల్నీ, అర్జున్ణీ వోకంటితో కనిపెడుతూనే వున్నాడు కృష్ణుడు. అవాళనించీ అర్జునుడికి భోజనమూ అదీ చూసేపని రుక్మిణిమీద పెట్టాడు. సమయంచూసి దేవకితోనూ, వసుదేవుడి తోనూ సుభద్ర పెళ్లిప్రసంగం తెచ్చాడు. అర్జునుడు యతివేషంలో వుండడమూ, సుభద్రా అర్జునుడూ వొకళ్ల నొకళ్లు ప్రేమించుకోవ డమూ అంతా దాపరికంలేకండా చెప్పాడు. వాళ్లూ లోపలో ఏకీభవిస్తున్నందుకు సంతోషించారు. 'అన్నయ్య బలరాముడూ వాళ్లూ కొంతమంది అంగీకరించరు, వాళ్లకి తెలియకండా వివాహం జరిగిద్దాం'' అంటూ దానికి తల్లిదండ్రుల్ని వొప్పించాడు. శివపూజ నెపంపెట్టి యాదవులూ, భోజులూ, అంధకులూ, వృష్ణులూ- యావన్మందినీ అంతర్ద్వీపానికి తర్లించుకు వెళ్లాడు.

సుభద్ర పెళ్లి

అంతర్ద్వీపంలో మాంచి సంబరంతో సాగిపోతూవుంది శివ పూజ. పెళ్లి ఎప్పుడంటే ఎప్పుడని రైవతకంలో కువకువలాడి పోతున్నారు సుభద్రా అర్జునులు అన్నగార్ని ధ్యానించుకుంటూ కూచుంది సుభద్ర. దేవేంద్రుణ్ణి తలపోస్తున్నాడు అర్జునుడు. వసుదేవుడూ, అక్రూరుడూ, సారణుడూ, సాత్యకీ- ఇలా తనమాటలో వాళ్లని కొందరిని కూడా వేసుకొని, సరిగ్గా సమయానికి రైవతకం వచ్చేశాడు కృష్ణుడు. దేవతలూ, సిద్ధులూ, సాధ్యులూ, ఋషులూ- వీళ్లందరితో కలిసి దేవేంద్రుడూ వచ్చాడు దేవలోకం నుండి. బృహస్పతి ముహూర్తం పెట్టాడు. యముడూ వరుణుడూ, వాయువూ కుబేరుడు మొదలైన దేవతలూ, అత్రీ భృగుడూ భరద్వాజుడూ నారదుడూ వశిష్ఠుడూ వామదేవుడూ మొదలైన ఋషులూ సదస్యులు. కశ్యపుడుహోత అరుంధతీ శచీ రుక్మిణీ సత్యభామా అప్సరసలూ పేరంటాళ్లు దివ్యంగా వుంది సుభద్రపెళ్లి.

కుమారుడికి మంగళస్నానాలు చేయించాడు దేవేంద్రుడు. మాంచి మణులతో ధగధగలాడుతూన్న బంగారంమకుటం పెట్టించాడు. విలవకట్టలేని నగలూ, దండకడియాలూ అవీ తొడిగించాడు. పెళ్లికొడుకుని ముస్తాబుచేసి వెయ్యికళ్ళతోనూ చూసుకున్నాడు. నిర్విఘ్నంగా మూడుముళ్ళూ పడ్డాయి. దేవలోకానికి వెళ్లిపోయాడు దేవేంద్రుడు.

ఇంతవరకూ అనుకొన్నదంతా సక్రమంగా జరిగిపోయింది. చెప్పినంతా చేశాడు కృష్ణుడు ఇక చెల్లెల్ని మరిదినీ ద్వారక దాటించెయ్యాలి మంచి బంగారంరథం సిద్ధంచేశాడు. గాలిలా పరిగెత్తే గుర్రాలు పూయించాడు. ధనుస్సూ, బాణాలూ, అక్షయ తూణీరాలూ అవీ రథంమీద పెట్టించాడు అర్జునుణ్ణి పిలిచి ''సుభద్రని దీనిమీద ఇంద్రప్రస్థం తీసుకెళ్లు' అని చెప్పాడు.

"వెళ్ళిరా" అంటూ కౌగిలించుకున్నాడు. ఏమీ తెలియనట్టు తిరిగి అంతర్ద్వీపం చేరుకున్నాడు.

సుభద్రని తీసుకు బయల్దేరాడు అర్జునుడు యతివేషం లేదిప్పుడు. పట్నం దాటిపోతున్నాడు. అడ్డుకున్నారు నగరపాలకులు. "అర్జునుడు వీడు మన కృష్ణబలరాములు లేనిసమయం చూసి సుభద్రని ఎత్తుకుపోతున్నాడు. ఒదిలేశామా, మన కొంపమునుగుతుంది" అంటూ తిరగబడ్డారు పృథుశ్రవసుడూ మొదలైన నగరరక్షకులు. కత్తులూ, కర్రలూ, కోలలూ పట్టుకుని పటాలానికి పటాలంవచ్చి ముట్టడించారు.

చూశాడు అర్జునుడు. పగ్గాలు సుభద్రచేతి కిచ్చాడు. విల్లూ, అమ్ములూ అందుకున్నాడు ఆమె రథం నడుపుతూవుంటే అతడు బాణాలు వెయ్యడం మొదలుపెట్టాడు. అంతమందినీ అన్ని దిక్కులా నొక్కిపెట్టుని చెల్లాచెదురుచేశాడు వీధులూ, సందులూ, గొందులూ, మేడలూ, మిద్దెలూ, రైవతకపర్వతం రత్నప్రదేశాలూ, వనాలూ, చెరువులూ - ఎక్కడచూస్తే అక్కడ నిండిపోయాయి అర్జునుడి బాణాలు. సుభద్ర సారథ్యం చేస్తూనేవుంది. అర్జునుడు బాణాలు వొదుల్తూనే వున్నాడు. పట్నం దాటిపోయింది రథం.

ప్రమాదం తెలియచేసే నగారా మోగించాడు సభాపాలుడు. అంతర్ద్వీపంలో ఉరుములు వురిమినట్టు ప్రతిధ్వనించింది నగారా. బలరాముడూ మొదలైన యాదవప్రముఖులంతా నుంచున్నపాటుని లేచివచ్చారు. విషయం విని ఉద్రేకపూరితులయారు యావన్మందీ కలిసి వెంటనే పెద్ద సభ తీర్చారు

"తలకి మించినపని చేశాడు అర్జునుడు." "మన లక్ష్యం లేకండా, గొల్లకులంలో కలంకం పెట్టాడు." "కన్నెపిల్లని లేవదీసుకు పోయాడు." "సముద్రం చేతులతో ఈదడానికి సాహసించాడు" "పదండి, వాడి పనిపట్టేద్దాం" "ఉప్పెనలా పడదాం.' "దావానలంలా ముట్టడిద్దాం." "వాడి పొగరేమిటో చూద్దాం."

ఎవళ్లకితోచినట్టు వాళ్లు కేకలువేస్తున్నారు. సభ సభంతా అల్లకల్లోలంగా వుంది. ఈ గందరగోళంతో తనకి ప్రమేయంలేనట్టు కూచున్నాడు కృష్ణుడు. చూశాడు బలరాముడు. కేకలు వారించి కృష్ణుడికేసి తిరిగాడు. "అసలు నీకు తెలియకుండా వాడికి ఇంత సాహసం ఎలా కలిగిందట! వాడి బతుక్కి సుభద్రని లేవదీసుకుపోయే పాటివాడా వాడు!" అంటూ మొదలకించాడు.

"అదికాదు మనం ఆలోచించవలిసింది," అంటూ మెల్లగా ఎత్తుకున్నాడు కృష్ణుడు అర్జునుడికి "మరదలుపిల్ల సుభద్ర తన మరదల్ని తాను తీసుకువెళ్లాడు, ఇంతేనా! తగనిపని ఏముంది ఇందులో! అతగాణ్ణి ముట్టడిద్దా మంటున్నారు మీరు మంచిదే. ఐతే, అదిమాత్రం అంత మీాదమీాద పనా! అపజయంలేని పాండవ సింహం అర్జునుడు. ఆ మాట నాకు తెలుసు. అందుచేత, మీరంతా శాంతించమని నా సలహా" అన్నాడు.

సముద్రానికి గట్టులాగ గొల్లపెద్దల ఉద్రేకానికి అడ్డువేసింది శ్రీకృష్ణుడి ఉపదేశం. పోటులోవున్న సముద్రం చప్పున పాటులో పడ్డట్టు అయింది.

అటు సుభద్రని తీసుకొని ఇంద్రప్రస్థం వెళ్ళిపోతున్నాడు అర్జునుడు ఆవర్తకదేశం దాటేసరికి అంతకిముందే కృష్ణుడు సహాయం పంపిన యాదవసైన్యం అతణ్ణి కలుసుకుంది. దాంతోకూడా అరణ్యాలూ అవీ దాటుతూ, పట్నాలూ, పల్లెలూ చూస్తూ, పుణ్యతీర్థాలు సేవిస్తూ ఇంద్రప్రస్థం సమీాపం చేరుకున్నాడు అర్జునుడు. అక్కడ తమ గొల్లపల్లెల్లో మకాంవేశాడు.

"మనం ఇలా వెళితే, నిన్ను చూసి నొచ్చుకుంటుందేమో ద్రౌపది!" సుభద్రని ఆదరిస్తూ చెప్పాడు అర్జునుడు. "తొందర పడి, చప్పున ఏదన్నా మాట జారవిడిచిందంటే ప్రమాదిస్తుంది. పతివ్రతవాక్యం పడి తీరుతుంది. ముందు నువ్వు వొక్కతెవే వెళ్లి ఆమెకి నమస్కారం చెయ్యి" అన్నాడు.

కొంతమంది గొల్లపడుచుల్ని వెంటపెట్టుకొని ముందుగా ఇంద్రప్రస్థం వెళ్ళింది సుభద్ర. అత్త కుంతీదేవికీ, ద్రౌపదికీ నమస్కారం చేసింది. ఆశీర్వదించారు వాళ్ళు 'భర్త విజయుడు కావాలి'' అంది ద్రౌపది. "వీరుడైన కుమారుడూ కలగాలి" అంది మేనకోడల్ని ముద్దించి దగ్గిర పెట్టుకుంది కుంతి.

తరవాత పట్నంలో ప్రవేశించాడు అర్జునుడు. కూడావచ్చిన యాదవసైన్యం వెంటనడిచింది. ఆశీర్వాదాలు చేస్తున్నారు బ్రాహ్మణులు. ఉత్సాహంతో స్వాగతం చెబుతున్నారు ప్రజలు. ధౌమ్యుడికీ, ధర్మరాజుకీ, భీముడికీ కుంతికీ పాదాభివందనం చేశాడు అర్జునుడు. నకుల సహదేవుల్ని కౌగిలించుకున్నాడు. విశేషాలు చెప్పుకుంటూ అందరూ సుఖంగా కాలక్షేపం చేశారు.

చెల్లెలూ, మరిదీ క్షేమంగా ఇంద్రప్రస్థం చేరిన కుశలవార్త తెలుసుకున్నాడు కృష్ణుడు. సంతోషించాడు. ఇక, చెల్లెలికి అరణం పంపాలి. బలరాముడూ, వసుదేవుడూ, సాత్యకీ, ప్రద్యుమ్నుడూ మొదలైన ప్రముఖులతో ఇంద్రప్రస్థం ప్రయాణంకట్టాడు. లెక్కలేనన్ని వస్తువులూ, వాహనాలూ అరణం తీసుకువెళ్ళాడు.

ముందే వార్త వచ్చింది ధర్మరాజుకి. నకుల సహదేవుల్ని ఎదురుపంపాడు. మహాసమారోహంతో, ఇంద్రుడిలా ఇంద్రప్రస్థం ప్రవేశించాడు కృష్ణుడు. భీమార్జునులతో ఎదురు వెళ్ళి సగౌరవంగా తోడితెచ్చాడు ధర్మరాజు. వసుదేవుడూ మొదలైన పెద్దలికి నమస్కరించాడు. బలరాముణ్ణీ, కృష్ణుణ్ణీ, ప్రేమపూర్వకంగా సత్కరించాడు. యాదవులూ, పాండవులూ కలిసి పదుదినాలు మహోత్సవం చేశారు. తప్పెట్లూ, తాళాలూ, డప్పులూ, వాయిద్యాలూ తెరిపిలేకండా మోగాయి. బ్రాహ్మలికి సంభావనలూ అవీ చేతనిండా దొరికాయి. పదువారాల నగలూ, వెయ్యి పడుగులూ, గుర్రాలతో, వెయ్యి బంగారం రథాలూ, వెయ్యి బంగారంపల్లకీలు, ఐదువందలు గంధర్వజాతి గుర్రాలూ, వెయ్యి బాహ్లీక కాంభోజ పారశీక

దేశాల గుర్రాలూ, లక్ష ఆవులూ, పదిలక్షల యాదవస్త్రీ న్యం నిండుముస్తాబుతో వున్న వెయ్యిమంది స్త్రీలూ చెల్లెలికి అరణ మిచ్చాడు శ్రీకృష్ణుడు కుంతీదేవికీ, ద్రౌపదికీ, ధర్మరాజుకీ, భీము డికీ, నకులసహదేవులికీ విడివిడిగా నగలూ, నాణేలూ అవీ ఇచ్చి సత్క రించాడు. బలదేవుడు మొదలైన యాదవప్రముఖులంతా ఎవళ్లకి తగినట్టు వాళ్ళు సుభద్రకీ అర్జునుడికీ కట్నాలు చదివించారు అంద రికీ ఎదురుసత్కారం చేశారు పాండవులు ఎనిమిదో నాడు బల రాముడూ మొదలైనవాళ్ళంతా ద్వారక వెళ్లిపోయారు. శ్రీకృష్ణుడు మాత్రం కొంతకాలం అక్కడే వున్నాడు

కొన్నాళ్లకి రెండో అర్జునుడిలాంటి కొడుకు పుట్టాడు సుభద్రకి అతడే అభిమన్యుడు. పుత్రోదయానికి ఉత్సవం చేయిం చాడు ధర్మరాజు బ్రాహ్మలికీ వాళ్ళకీ ఆవులూ అవీ పంచిపెట్టాడు. ధౌమ్యుడు జాతకర్మలు చేశాడు. అన్నప్రాశనా, చూడాకర్మా, ఉపనయనం అన్నీ సక్రమంగా జరిగిపోయాయి మేనల్లుడంటే మొదటినించీ ముచ్చటగా వుండేది కృష్ణుడికి. శుక్లపక్షం చంద మామలాగ పెరుగుతూవచ్చాడు అభిమన్యుడు ధౌమ్యుడిదగ్గిర వేదవేదాంగాలు చదివాడు. తండ్రిదగ్గిర ధనుర్వేదం నేర్చుకున్నాడు. మహాస్త్రాలు ప్రయోగించడం, ఉపసంహరించడం, సైన్యవ్యూహాలు ఛేదించడం అన్నీ తెలుసుకున్నాడు.

ద్రౌపదికీ వరసగా ఐదుగురు కుమాళ్ళు కలిగారు. ధర్మ రాజుకి ప్రతివింధ్యుడూ, భీముడికి శ్రుతసోముడూ, అర్జునుడికి శ్రుతి కీర్తి, నకులుడికి శతానీకుడూ సహదేవుడికి శ్రుతసేనుడూ పుట్టారు. ఇలా పిల్లాజెల్లాకలిగి ఇంటిల్లపాదీ కలకల్లాడుతూ ఇంద్రవైభవంతో ఇంద్రప్రస్థంలో రాజ్యం చేస్తున్నారు పాండవులు.

అ గ్ని హో త్ర ం డి ఆ క లి

ఆ సంవత్సరం ఎండలు మండిపోతున్నట్టున్నాయి. కొరివి పెట్టినట్టున్నాయి సూర్యకిరణాలు. మంటల్లా వీస్తున్నాయి గాడ్పులు.

వడదెబ్బకి వాడిపోతున్నాయి చెట్టుచేమలు. నదీనదాలు సన్న గిల్లిపోయాయి. కదలనట్టున్నాయి పగళ్లు. దుర్భరంగా వుంది ఎండాకాలం. ఆపసోపాలుపడిపోతూ వోనాడు కృష్ణుడితో అన్నాడు అర్జునుడు "ఈ ఎండాకాలం నాలుగురోజులూ కొండల మీదికిపోతే బావుండేది. చరియలమీదా, అడవుల్లోనూ వేటాడు కుంటూ గడుపుదాం. యమునవొడ్డునా అక్కడా చల్లగా వుంటుంది. మనిద్దరం వెళదాం." సరే అంటే సరే అన్నాడు కృష్ణుడు. ప్రయాణం నిశ్చయమైంది.

అవసరమైన పరివారం వెంటవేసుకుని బావమరుదు లిద్దరూ బైల్దేరి వనవిహారానికి వెళ్లారు. చల్లనిప్రదేశాల్లో గడపడం మొదలు పెట్టారు. ఖాండవవనం దగ్గిర వోకనాడు వోక చందనలతా గృహంలో చంద్రకాంతి వేదికమీద కూచుని కబుర్లు చెప్పుకుంటు న్నారు. మాంచి సువాసనలో చల్లగాలి వీస్తోంది. ప్రాణం లేచివచ్చి నట్టుంది. ఇంతలో వోక బ్రాహ్మడు వచ్చి నుంచున్నాడు ఎదట. బాగావాడిలిపోయి వున్నాడు. జడలూ, మీసాలూ, గెడ్డాలూ చిక్కగా కపిలవర్ణంగా వున్నాయి. కృష్ణుడూ, అర్జునుడూ నమ స్కరించారు. "భోజనప్రియుణ్ణి నేను" అంటూ దగ్గిరికి వచ్చాడు బ్రాహ్మడు. 'ఏం తిన్నా భస్మమైపోతుంది నాకు. ఆకలిగా వుంది. పెట్టగలిగితే, మంచి భోజనం పెట్టండి. సుష్టుకృతుగా భోంచేస్తాను" అన్నాడు. "ఏం తింటావో చెప్పు. తప్పకుండా పెడతాం" అన్నారు కృష్ణార్జునులు. "ఖాండవవనం తింటాను" అన్నాడు బ్రాహ్మడు. 'అగ్నిహోత్రుణ్ణి నేను. ఖాండవవనంకోసం ఎన్నాళ్లనుంచో కాసుకు కూచున్నాను. ఇది దేవేంద్రుడిది. అతడి వానధారలవల్ల నా యత్నం వ్యర్థమౌతూ వచ్చింది. తక్షకు డని వోక నాగరాజు నివాసమున్నాడిందులో. అతడికీ దేవేంద్రు డికీ ప్రాణస్నేహం. అందుచేత, అమృతం రక్షిస్తున్నట్టు ఈ అడివిని కాపాడుతున్నాడు. కనకనే దీన్లో ప్రాణులికి భయమన్నది లేదు.

మీరైతే మహా బలవంతులు. అస్త్రవిద్యలో అడ్డులేదు మీకు. ఇంద్రుడుచేసే విఘాతా లేవీ మీ ముందు సాగవు. మీరు 'ఊఁ' అంటే చాలు. నా పని నేను చేస్తాను. అనాయాసంగా ఆరగిస్తాను ఖాండవం'' అన్నాడు.

శ్వేతకి కథ

ఖాండవవనం తింటానని అగ్నిహోత్రుడు రావడానికి పూర్వ గాథ వొకటుంది. ఆకాలంలో శ్వేతకి అని వొకరాజు వుండే వాడు. రాజర్షి ఆయన. యజ్ఞాలంటే వొళ్లుమరిచిపోయేవాడు. ఎన్నో యజ్ఞాలుచేశాడు. చేతికి ఎముకలేకండా దానాలూ, ధర్మాలూ చేశాడు. ఐనా, తృప్తికలగలేదతడికి నూరేళ్ళ సత్ర యాగమొకటి తలపెట్టాడు, ఋత్విజుల్ని పిలిచాడు ఎప్పుడూ అతడు చేస్తూన్న యజ్ఞాలతో అప్పటికే అలిసిపోయీ, విసిగిపోయీ వున్నారు వాళ్లు ''ఇహ, మా తరంకాదు'' అన్నారు. 'నీ యజ్ఞాలికి యాజకత్వంచెయ్యడం ఈశ్వరుడి కేమోగాని మానవమాత్రుడికి మాత్రం సాధ్యం కాదు'' అంటూ నిరాకరించారు.

పూనిక వొదలలేదు శ్వేతకి. ఈశ్వరుడికోసం కైలాస పర్వతం వెళ్లాడు. ఉగ్రమైన తపస్సుచేశాడు. మెచ్చి ప్రత్యక్షమయాడు శివుడు. ''ఏంకావాలో కోరు'' అన్నాడు. ''నూరేళ్ల సత్రయాగం చెయ్యాలని వుంది నాకు. నువ్వు వచ్చి నడిపించాలి'' అంటూ ప్రార్థించాడు శ్వేతకి. ''అది బ్రాహ్మలపని. వాళ్ళే చెయ్యాలి యాజకత్వం. నువ్వు పన్నెండేళ్ళు బ్రహ్మచర్యం చేస్తూ, అగ్నితర్పణం చెయ్యి. ధారాపాతంగా అగ్నికి నెయ్యి సమర్పించు'' అని అంతర్థానమయాడు శివుడు.

పన్నెండేళ్లూ అగ్నని నేతితో కుమ్మరించాడు శ్వేతకి. పన్నెండోవేటి చివర మళ్లీ శివుడు ప్రత్యక్షమయాడు, దుర్వాసఋషిని పిల్చి శ్వేతకి తలపెట్టిన నూరేళ్లయజ్ఞానికి ఋత్విక్కుడిగా వుండ

మన్నాడు ఎంతోమంది మునులతో వచ్చాడు దూర్వాసుడు. శ్వేతకి సత్రయాగం నిర్విఘ్నంగా సమాప్తంచేసి వెళ్లాడు

యజ్ఞమేమో జరిగిపోయింది. కానైతే, శ్వేతకిపోసిన నెయ్యి తిని, అగ్నిమాంద్యం పట్టుకుంది అగ్నికి తేజస్సు తగ్గిపోయింది. దుర్దాహం పట్టుకుంది. బ్రహ్మదగ్గిరికివెళ్లి తన అవస్థ చెప్పుకున్నాడు. అపరిమితంగా నెయ్యి తినడంవల్ల కలిగిన మహావ్యాధి అది అని పోల్చుకున్నాడు బ్రహ్మ. "ఈ వ్యాధి వొకంతట తీరేదికాదు, వెళ్లు. ఖాండవవనం దహించు. మహౌషధా లున్నాయి దాన్లో. దాంతో యథాపూర్వంగా ఆరోగ్యవంతుడివై వస్తావు" అన్నాడు. బ్రహ్మ మాటప్రకారం ఖాండవం ప్రవేశించడానికి విశ్వప్రయత్నం చేశాడు అగ్ని. లాభంలేకపోయింది. అడుగుపెట్టేసరికి పెద్ద ఏనుగుమందలాగ ముంచుకువచ్చేవి మేఘాలు. నిరాశచేసుకున్నాడు. మళ్లీ బ్రహ్మతోనే మొర్రపెట్టాడు. "మీ మాటప్రకారం ఖాండవం తినబోయాను. కాని దాని రక్షకులబాధ తలమునకలౌతున్నాది నాకు. ఒకమారు కాదు. రెండుమార్లు కాదు. ఏడుమార్లు ప్రయత్నించాను. ఏడుమార్లూ దెబ్బతిని వచ్చేశాను. ఏమిటి సాధనం?" అంటూ కన్నీళ్లు గుటకలుమింగాడు.

జాలిపడ్డాడు బ్రహ్మ. రాబోయేకాలం వొకసారి కళ్ళ ముందికి తెచ్చుకున్నాడు. "కొంతకాలం వోపికపట్టాలి నువ్వు" అన్నాడు "ముందుముందు ఆదిమునులు నరుడూ, నారాయణుడూ నరలోకంలో అర్జునుడూ, కృష్ణుడూ అయి పుడతారు వాళ్లో వొకనాడు ఖాండవం దగ్గిరికి తిరగడానికి వస్తారు. వాళ్ళని నువ్వు ప్రార్థించు. ఆయుధాల బలంతో నీకు సాయపడతారు వాళ్లు. అనాయాసంగా ఖాండవం ఆరగిస్తావు" అన్నాడు. ఆమాట నమ్ముకుని ఇన్నాళ్ళూ కూచున్నాడు అగ్ని. ఇప్పటికి బ్రహ్మమాట నిజమైంది. కృష్ణుడూ అర్జునుడూ అక్కడ తిరగడం చూశాడు. బ్రాహ్మడివేషంలో వచ్చి భోజనం పెట్టమన్నాడు.

"నువ్వు చెప్పినట్టు చెయ్యడానికి సిద్ధంగా వున్నాము" అన్నాడు అర్జునుడు. కాని ఒక్కమాట చెప్పాలి. మహామేఘాలు తరుమడానికై తేనేం, దేవతల్నీ దేవేంద్రుణ్ణీ ఎదిరించడానికై తేనేం కావలసిన దివ్యాస్త్రాలేమో నాదగ్గిర ఎన్నో వున్నాయి. ఐతే, ఏం లాభం! అవి ఉపయోగించ దగిందీ, నా బాహుశక్తిని తట్టుకోగలిగిందీ మంచి ధనుస్సు లేదు ఇదే పెద్ద కొరతగా వుంది నాకు. అంతేకాదు, తగిన రథమూ, గుర్రాలూ కొదవగానే వున్నాయి. మా కృష్ణుడికి తగిన మహాయుధం లేదు ఇది ఆలోచిస్తున్నాం మరి" అన్నాడు.

గాండీవం

"దానికి నేనున్నాను. విచారించకండి" అన్నాడు అగ్ని. వరుణదేవుణ్ణి స్మరించాడు. మరుక్షణంలో వచ్చి నుంచున్నాడు వరుణుడు. "చూడూ. బ్రహ్మచేతి ధనుస్సు- లోగడ చంద్రుడిచ్చింది- నీ దగ్గిర వుందికదా! దాని అవసరం వచ్చిం దిపుడు. అదీ, అత డిచ్చిన అక్షయతూణీరాలూ, రథమూ, కపిధ్వజమూ కావాలి. సుదర్శనచక్రమూ, కౌమోదకి గదా కూడా కావాలి. ఈయన అర్జునుడు. మహారథుడు. ఈయన శ్రీకృష్ణుడు. లోకకళ్యాణంకోసం వీటిని ఉపయోగిస్తారు వీళ్లు" అన్నాడు.

వరుణుడు తలుచుకోవడమే తడువుగా అగ్ని కావాలన్నవి, ధనుస్సూ, అక్షయతూణీరాలూ, రథమూ, చక్రమూ, గదా అన్నీ తీర్చిపెట్టినట్టు ఎదట ప్రత్యక్షమయాయి. ఎంతో గొప్పగా వుంది ధనుస్సు. ఎంత అందంగావుందో, అంత దృఢంగానూ వుంది. బాణాలతో కిక్కిరిసి వున్నాయి అక్షయతూణీరాలు. ధగధగా మెరిసిపోతూవుంది రథం నకరకాల ఆయుధాలు ఎక్కడవుండవలిసినవి అక్కడ పేర్చివున్నాయి. తెల్లటి మల్లిపువ్వులలాంటి గుర్రాలు పూన్చిఉన్నాయి రథంమీద జెండా, జెండామీద కోతి, కోతికి సింహాంతోక. గాలికి జెండా కదిలిందంటే, సముద్రఘోషలా

వినపడుతుంది దాని చప్పుడు. వేనవేలు కిరణాలతో వెలుగుతూన్న నడినెత్తిసూర్యుడిలా చూడశక్యం కాకండావుంది సుదర్శనచక్రం. అంతకంటే ఇదిగావుంది కౌమోదకీగద.

ధనుస్సు అర్జునుడి చేతిలో పెట్టాడు అగ్ని. "ఇది గాండీవం, తిరస్కరించరాని దివ్యధనుస్సు. దేవతలూ, నాగులూ, గంధర్వులూ- ఎవ్వరైనాసరే, దీని ముందు వోడిపోవలసిందే. ఎదురే లేదు దీనికి. వజ్రంకంటే ధృఢమైంది. అభేద్యమైంది. దీనికి తగిలిన శత్రుబాణాలు వజ్రానికి తగిలిన రాతిముక్కల్లా ముక్కలౌతాయి. ఎంతటి మహాయుధాన్నయినా ముక్కలు చెయ్యగలుగుతుంది. మూడులోకాల దివ్యధనుస్సులన్నీ దీనిముందు దిగదుడుపు. ఇది బ్రహ్మనుండి క్రమానుగతంగా వరుణుడికి వచ్చింది. అతడిదగ్గిర పుచ్చుకుని నీకిచ్చాను నేను. ఇవి అక్షయతూణీరాలు. ప్రతిపక్షులసైన్యం క్షయంకావాలి కాని వీటికి క్షయముండదు. ఇది దివ్యరథం. అడ్డు లేనేలేదు దీనికి. దిగ్విజయం సాధించిపెడుతుంది. ఈ తెల్లగుర్రాలు గంధర్వజాతివి. వాయువేగ, మనోవేగంతో పరిగెడతాయి. ఈ రథంమీదే లోగడ చంద్రుడు దిగ్విజయం సాధించుకు వచ్చాడు. స్వీకరించు వీటిని" అన్నాడు.

చక్రం. గదా కృష్ణుడి చేతిలో పెట్టాడు. "కృష్ణా, ఇది సుదర్శనం. ఇది కౌమోదకి. దేవతలూ. రాక్షసులూ, యక్షులూ, పిశాచులూ, నాగులూ-ఎవ్వరూ వీటిముందు ఎదిరించి బతకలేరు. ఈచక్రం నువ్వు ప్రయోగించినపుడు, శత్రువుని చంపి తిరిగి నీ చేతికి వచ్చేస్తుంది. దీని నిర్మాణంలోనేవుంది ఆశక్తి. మాయలన్నవి నిలవనివ్వదు కౌమోదకి. రాక్షసుల ప్రాణాలంటే నల్లేరుమీదికి బండినడక దీనికి" అన్నాడు.

అన్నీ సంతోషంతో పుచ్చుకున్నారు అర్జునుడూ, కృష్ణుడున్నూ. "ముక్కోటి దేవతల్నీ వేసుకుని దేవేంద్రుడురానీ, పీకగొట్టిమరీ వోడిస్తాం. ఇక శంకించకు. ఆరంభించు భోజనం"

అన్నారు. గాండీవం ఎక్కుపెట్టి నారి మోగించాడు అర్జునుడు. చక్రమూ, గదా పట్టుకు సర్దుకున్నాడు కృష్ణుడు.

ఖాం డ వ ద హ న ం

బ్రాహ్మణరూపం విడిచిపెట్టి నిజరూపం ధరించాడు అగ్ని. బంగారంపర్వతం పగిలి, విరజల్లుకు పడ్డట్టయింది ఖాండవంలో. అడివంతటా పెద్దపెద్దమంటలు, రకరకాలుగా వొక్కసారి ముట్టుకున్నాయి. బెంబేలుపడిపోతున్నాయి జంతువులు కకావికలైపోతున్నాయి. రొదచేసుకు ఎగిరిపోతున్నాయి పక్షులు. గావుకేకలువేసుకుంటూ ఆర్పడానికి పరిగెత్తుకువచ్చారు అడవిని కాపాడుతున్నవాళ్లు. గదా, చక్రంతో వొక వొడ్డు కాసుకున్నాడు కృష్ణుడు గాండీవంతో మరో దిక్కు అడ్డుకున్నాడు అర్జునుడు ఆర్పవచ్చిన వీరులంతా అర్జునుడి బాణాలికి బలిఅయిపోయారు.

జంయ్యిమని వీస్తూ అగ్నికి సహాయపడుతోంది గాలి. పెద్ద పెద్ద నాలికలు చాస్తున్నాడు అగ్ని. ఆకలితో విజృంభిస్తున్నాడు. అంగలువేసుకుంటూ పరిగెడుతున్నాడు. సివాలాడుతున్నాడు. సుళ్లు తిరుగుతున్నాడు. ప్రళయంనాటి కాలాగ్నిలా కనిపిస్తున్నాడు. ఘోరంగా మండిపోతున్నాడు. పెచ్చురేగిపోతున్నాడు. పొగలే బావుటాలు చేసుకుంటున్నాడు.

అద్భుతంగా అంటుకుంటోంది ఖాండవవనం కర్పూరవృక్షాలూ, చందనంచెట్లూ, అగరువృక్షాలూ అవీ తగలబడుతున్నాయి. పొగలు ఘుమఘుమలాడుతూ ఆకాశాన్నంటుతున్నాయి. పైన వస్తూ పోతూన్న దేవవిమానాలికి ధూపం వేస్తున్నట్టున్నాయి. అగ్నిజ్వాలలూ, అర్జునుడి బాణజ్వాలలూ ఖాండవంలోని ప్రాణికోటిని ముట్టడివేస్తున్నాయి. ప్రాణభయంతో గగ్గోలు పడిపోతున్నాయవి, వాటి ఆర్తనాదాలతో అడివి అడివంతా మందరంతో మథిస్తూన్న సముద్రంలా వినిపిస్తోంది. పైకెగిరి పోతున్నాయి పక్షులు. వెంటాడి వస్తూన్న నిప్పు తగిలి మంట

లోనే కూలిపోతున్నాయి మళ్లీ. మృగాలూ, పిట్టలూ, పాములూ-వాకటేమిటి అన్నీ మండిపోతూ వుంటే, అగ్నే అన్నిరూపాల్లో అవతరించినట్టుంది. కోనేళ్లూ, చెరువులూ, మంటకి సలసలా మరుగుతున్నాయి నాచూ, పద్మాలూ మాడిపోతున్నాయి. చేపలూ, నీటికోళ్లూ, హంసలూ, బాతులూ, చచ్చి తెప్పున తేలి పోతున్నాయి. పెద్దపెద్ద పాములు గరళం కక్కుకుంటూ చురచురా మాడిపోతున్నాయి.

ఈ అకాలప్రళయం చూసి అడిలిపోయారు దేవతలు. దేవేంద్రుడి దగ్గరికి పరిగెత్తారు. పిడుగుపడ్డట్టయింది ఇంద్రుడికి 'అయ్యో, తక్షకుణ్ణి రక్షించాలి'' బ్రహ్మాండమైన మేఘాలు వేసుకుంటూ మెరుపులా వచ్చి వాలాడు ఖాండవం దగ్గర. కుంభవృష్టి కురిపించాడు అగ్నిమీద. ప్చ! లాభంలేకపోయింది మీది వాన మీది మంటలమీదే ఆరిపోయింది. టుప్పుమని చినుకన్నా పడలేదు అగ్గిమీద. ఉరుములూ, మెరుములూ, పిడుగులూ - ఏనుగు తొండాలవంటి వర్షధారలు కడవలతో కుమ్మరించినట్టు-జలప్రపాతమైనట్టు- ఎడతెగకుండా అడివంతటా కురిపిస్తున్నాడు ఇంద్రుడు.

చూశాడు అర్జునుడు. వేలూ, లక్షలూ బాణాలమీద బాణాలు వేశాడు అంతటి ఖాండవవనానికి బాణాలతో ఇల్లు కట్టాడు. చిన్న చినుకుబొట్టయినా దూరడానికి వీలులేకండా అయిపోయింది. ఇక, పైకిపోదామన్న ఆశకూడా లేకపోయింది లోపలి ప్రాణులికి. కుయ్యో మొర్రోమంటున్నాయి. కాలి చస్తున్నాయి.

ఇంతల్లో తక్షకుడి కొడుకు నాగకుమారుడు అశ్వసేనుడు ఎలా అయినా తల్లితోసహా తప్పించుకుపోవాలని ప్రయత్నించాడు. తల్లిని తన తోక కరుచుకు వేలాడమన్నాడు. మంట తగలకండా ఆకాశానికి ఎగరబోయాడు. ఒక్క బాణం వేసి అశ్వసేనుడి తోక తెగకోశాడు అర్జునుడు. కొడుకుతోక నోటిలోనేవుంది, అగ్గిలోపడి మాడిపోయింది తక్షకుడిభార్య రెండోబాణం అశ్వసేనుడిమీద గురి

పెడుతున్నాడు అర్జునుడు. చప్పున, మోహినీమాయచేసి తప్పించాడు ఇంద్రుడు. అశ్వసేనుడు బతికిపోయాడు. ఐతే ఆ పగమాత్రం చచ్చిందాకా వొదల్లేదతణ్ణి.

తక్షకు డేమయాడు ? ఎక్కడా కనిపించడేం ? గుండెలో రాయిపడ్డట్టుంది దేవేంద్రుడికి. పాపం, చచ్చిపోయాడా ఏమో! ఎంతఘోరం! కళ్ళుమొయ్యా కోపంవచ్చింది అర్జునుడిమీద. వెంటనే ఘోరమైన మేఘాస్త్రంతీసి ప్రయోగించాడు. పెద్ద తుఫాను మేఘాలు భయంకరంగా ముందుకువచ్చాయి గాలీవానా మిన్నూ మన్నూ ఏకంచేస్తూ చెలరేగింది. తెల్లమొహంవేశాడు అగ్ని. "భయపడకు" అన్నాడు అర్జునుడు. గాండీవంతో మారుతాస్త్రం సంధించి వొదిలిపెట్టాడు. దూదిపింజెల్లాగ ఎగిరిపోయాయి మేఘాలు. మరింత కోపం వచ్చింది ఇంద్రుడికి దేవసైన్యం వుసిగొల్పాడు కృష్ణార్జునులమీదికి. హాలో అంటే హాలో అంటూ మీదపడ్డారు దేవతలూ, గరుడులూ, నాగులూ, రాక్షసులూ, యక్షులూ, గంధర్వులూను. "దేవతలు నా వంతు" అన్నాడు అర్జునుడు. "తక్కినవాళ్లు నావంతు" అన్నాడు కృష్ణుడు గాండీవం, సుదర్శనం- ఈ రెండిటిమధ్యా సర్వనాశనం అయిపోయింది దేవసైన్యం. నిశ్చేష్ట పోయాడు దేవేంద్రుడు కరచరణా లాడలేదు. లోలోపల మెచ్చుకుంటూనే వున్నాడు కొడుకుని. ఐనా, ఇంకా చూద్దామనుకున్నాడు. రాళ్ళవాన కురిపించాడు. ఆటాడినట్లు వాటన్నిటినీ బాణాలతో తుళ్ళగొట్టాడు అర్జునుడు. మందరపర్వతం తెచ్చి అగ్నిమీద పసిరాడు దేవేంద్రుడు. పిడుగుల్లాటి బాణాలువేసి తుక్కుతుక్కు చేశాడు అర్జునుడు.

దాంతో, "ఎందుకీ వ్యర్థప్రయాసం, దేవేంద్రా!" అంటూ గర్జించింది ఆకాశవాణి "ఆదిమునులు నర నారాయణులు వీళ్లు. వీళ్లతో విరోధ మేమిటి? లోగడ దేవాసురయుద్ధంలో వీళ్ల పరాక్రమం తెలిసేవుంది నీకు వీళ్లని గెలవ లేవు తక్షకుడికోసం చింతాలు

పడుతున్నావేమో! ఇంతకిముందే కురుక్షేత్రం వెళ్లాడతడు. ఖాండవం కాలవలిసిందని బ్రహ్మవచనం, తప్పదు'' అంది

విరమించుకున్నాడు దేవేంద్రుడు కృష్ణార్జునులు సింహనాదాలు చేశారు. దిక్కులు చిల్లులుపడ్డట్టయాయి. ముల్లోకాలూ తుళ్లిపడ్డాయి. ఇంతలో నముచి తమ్ముడు మయుడు తప్పించుకుపోలేక తక్షకుడి ఇంటిముందు తచ్చాడుతూ వుండడం చూశాడు కృష్ణుడు. సుదర్శనం విసిరి చంపబోయాడు అటు అగ్ని ఇటు కృష్ణుడూ. మరి బతుకాశ లేదు మయుడికి. రక్షించమంటూ కేకవేసి అర్జునుడి శరణుజొచ్చాడు. అభయమిచ్చాడు అర్జునుడు. బతికిపోయాడు మయుడు. అశ్వసేనుడూ, మయుడూ, మరినాలుగు లావుక పిట్టలూ- వీళ్లే బతికారు. చిన్న పురుగైనా పైకిపోనివ్వలేదు కృష్ణార్జునులు. కడముట్టా కాలిపోయింది ఖాండవవనం.

లావుకపిట్టలకథ

మందపాలుడని వొక ముని వుండేవాడు. బ్రహ్మచర్యంతో ఎన్నోసంవత్సరాలు తపస్సుచేశాడతడు, యోగబలంతోనే శరీరం వొదిలిపెట్టాడు. ఐనా, అతడికి పుణ్యలోకాలు లభించలేదు. ఏమిటి కారణమని దేవతల్ని అడిగాడు. "ఎంత తపస్సు చేసినా, సంతానంలేకపోతే సద్గతి లేదు అంచేత, సంతానవంతుడివై రా" అన్నారు దేవతలు మళ్లీ భూలోకానికి వచ్చాడు మందపాలుడు సత్వరంగా సంతానం కలిగేమార్గం విచారించాడు పక్షియోనిలో అయితే త్వరలో సంతానం కలుగుతుందని తెలుసుకున్నాడు. తానొక లావుకపిట్ట అయాడు జరిత అనే పెంటిలావుకాన్ని జతచేసుకున్నాడు. జరితగర్భంలో జరితారీ, సారిసృక్వుడూ స్తంభమిత్రుడూ, ద్రోణుడూ అని బ్రహ్మజ్ఞానం కల నలుగురు కుమారుల్ని కన్నాడు వాళ్ళనీ, జరితనీ ఖాండవవనంలో పెట్టాడు. తాను వెళ్ళి తొలిభార్య లపితతో గడుపుతున్నాడు.

అగ్ని ప్రళయంచూసి అడిలిపోయింది జరిత. "రెక్కలురాని పసికందులు పిల్లలు. తండ్రాదగ్గిర లేడు. నడవలేని వీళ్లని ఎక్కడ దాచేది? దయలేకపోయింది తండ్రికి? వొదిలిపెట్టి తన దారిని పోయాడు. అడివంతా ఆక్రమిస్తున్నాయి మంటలు. మా నాయనల్ని ఎలా బతికించేది? ఏందారి?" అంటూ దుఃఖపడింది. "బాబూ, ఈ బిలంలో దూరిపొండి మంట తగలకండా మట్టి కప్పుతాను" అంది 'బ్రహ్మజ్ఞానం కల నలుగుర్ని కన్నాను అపాయం రాకండా చూస్తూవుండు' అని వెళ్ళాడు మీ బాబు పాపం, ఆయనకేం తెలుసు ఈ ఆపద మనకి వస్తుందని!" అంటూ కన్నీళ్ళు పెట్టుకుంది.

"ఎందు కమ్మా. ఏడుస్తావు?" అన్నాడు పెద్దకొడుకు జరితారి "ఆపద రావలిసి వుంటే ఎక్కడ వున్నా తప్పదు. బిలంలో దూరామే అనుకో, అక్కడ ఎలక నోట్లోవేసుకుంటుంది. ఇక్కడ వుంటే అగ్గిమింగుతుంది ఎలకచేత చావడంకంటే అగ్గిలో చావడమే నయం. పుణ్యలోకమన్నా లభిస్తుంది మరో మాట, చిన్న మాంసంముద్దలం మేము బిలంలో ఐతే ఎలకచేత చావు తప్పనిసరి ఇక్కడే వుంటేనా, ఏమో ప్రమాదం తప్పినా తప్ప వచ్చు. గాలి ఇటునించి అటువేస్తే అటు పోతాడు అగ్ని. ప్రాణ భయం తప్పుతుంది మాకు. కష్టాలువచ్చినప్పుడు ప్రమాదం తప్పదూఅన్న దారి వొదిలిపెట్టాలి. సందేహంగా వున్న దారే తొక్కాలి. అంచేత, విచారించకు. మా మీద మోహం విడిచి పెట్టు. నువ్వు ఎక్కడికన్నా వెళ్ళి బతికిపో. మేము కాలిపోయినా, నువ్వుంటూ వుంటే మళ్ళీ కొడుకులు కనవచ్చు. పుణ్యవశంచేత మేం బతికిపోయామా, తిరిగి మా దగ్గిరికి రావచ్చు" అన్నాడు. "అవును, అదేమంచిపనమ్మా," అంటూ మిగిలిన ముగ్గురూ తల్లికి నమస్కరించారు. ఏం చేస్తుంది పాపం! దిక్కులేనితల్లి, మంటలు ముంచుకొస్తున్నాయి. ప్రాణభయంతో ఎగిరిపోయింది జరిత.

నాలికలు చాచుకుంటూ వచ్చేస్తున్నాడు అగ్ని. నాలుగు లావుక పిట్టలూ నాలుగు వేదాలూ చదువుతూ "రక్షించు, రక్షించు" అని ప్రార్థించాయి అగ్నిని.

ఖాండవం కాల్చడానికి అగ్ని వస్తున్నాడని అంతకిముందే తెలుసుకున్నాడు మందపాలుడు. అగ్నిసూక్తాలతో స్తోత్రం చేశాడు అగ్నిని. "అఖిలధర్మమూర్తివి నువ్వు నా కుమాళ్ళని-నాలుగు లావుకపిట్టల్ని ఖాండవలో కరుణించు. వాళ్ళని కాల్చకు" అంటూ వినయంగా వేడుకున్నాడు

చిన్న పూతికపుల్లయినా మిగలకుండా ఖాండవం కాలిపోయిందని విన్నాడు మందపాలుడు. జరితా, కొడుకులూ ఏమైపోయారో అంటూ దుఃఖించాడు. "రెక్కలన్నా మొలవని చిన్నపాపలు. నడవలేని పసికందులు లావుకపిల్లలు పాపం. ఎలుగుర్ని వొక్కర్తీ ఏం చేస్తుంది జరిత! అగ్నిని ప్రార్థించాను. ఐనా, మరిచేపోయాడో మరవకపోయినా. తెలుసుకోగలిగాడో లేదో! తెలుసుకున్నా, ఆ సమయానికి ఏమయిందో!" అన్నాడు లపితతో.

"నా ఎదకేలక దా. అగ్నిని ప్రార్థించావు! తప్పకుండా రక్షిస్తానని అన్నాడు మరి. నువ్వూ విన్నావు నేను విన్నాను. అప్పుడే అంత మరుపా! నా దగ్గిర వుంటూ జరితమాటే తలుస్తుంటావు పైపై ప్రేమలే నామీద చూపెడుతున్నావు అదంటేనే నీకిష్టం. అది ఎగిరే పిట్ట. ఎక్కడికన్నా పోతుంది. దానికేం వస్తుంది!" అంది లపిత. నవ్వుకున్నాడు మందపాలుడు. 'వశిష్ఠుండిలాంటి భర్తా, అరుంధతిలాంటి భార్యా అయినా, సంశయస్వభావం వొదిలిపెట్టదు ఆడది" అనుకున్నాడు. లపితని వుండమని ఖాండవానికి వచ్చాడు.

మందపాలుడి ప్రార్థన వ్యర్థం చెయ్యలేదు అగ్ని. లావుక పిట్టలున్న చెట్టు ముట్టలేదు. బతికిపోయాయి పిట్టలు. అది చూసి జరితకూడా వచ్చేసింది. తల్లీ, పిల్లలూ సుఖంగా కూచున్నాయి. చూసి, సంతోషించి వెళ్ళాడు మందపాలుడు.

సభాపర్వం

మొదటి ఆశ్వాసం

మయసభ

ధర్మరాజు కొలువుతీర్చి కూచున్నాడు. శ్రీకృష్ణుడూ, అర్జునుడూ, మొదలైన యావన్మందీ ఎవళ్ల ఆసనాల్లో వాళ్లున్నారు ఇంతలో మయుడు లేచి అర్జునుడి ముందు చేతులు జోడించి నుంచున్నాడు. "ప్రాణాలు రక్షించావు మహోపకారివి ఏదో చేసి నిన్ను మెప్పిస్తానని అనడానికి నోరు తిరగడం లేదు నాకు,, ఐనా, చంద్రుడికో నూలుపోగు, ఏదన్నా వొకటి నీకునచ్చింది చెయ్యాలనే నా అంతరాత్మ చెపుతోంది. దానవవిశ్వకర్మని నేను. అనేకరకాల శిల్పకళలు తెలుసునాకు మీకు నచ్చింది తయారుచేస్తాను. ఆదేశించు" అన్నాడు.

కృష్ణుడి మొహం చూశాడు అర్జునుడు. "అపూర్వమైంది ఏదన్నా నువ్వే ఔత్తాయించాలి" అన్నాడు, రవంత ఆలోచించి మయుడు కేసి తిరిగాడు కృష్ణుడు, "ఐతే, ధర్మరాజుకోసం మంచి వొక సభ తయారుచేసి పట్టుకురా," అన్నాడు. "సర్వలోక సుందరంగా వుండాలది. భూదేవికి అపూర్వమైన అలంకారంగా వుండాలి రాజాధిరాజులికి చక్రవర్తి ధర్మరాజు అన్నివిధాలా అతడి వైభవానికి తగివుండాలి మరి. నీ శిల్పచాతుర్యమంతా దానిలో తెలియాలి" అన్నాడు.

"చక్రపాణి ఆదేశం," అంటూ తలవూపాడు మయుడు "దేవేంద్రుణ్ణి మించిన వైభవం ధర్మరాజుది. ఆయనగొప్పకి తగి

నట్టే నవరత్నాలతో వొకసభ తయారుచేస్తాను 'దేవతల విమా నాలు దీనిముందు ఏమాత్రం' అని ప్రజలు మెచ్చుకొనేట్టు చేస్తాను. లోగడ రాక్షసరాజు వృషపర్వుడికోసం వొకసభ తయారుచేయాలని రకరకాల రత్నాలూ మొదలైన ఉపకరణాలు యావత్తూ జాగ్రత్త చేశాను. అవన్నీ బిందుసరం సరస్సులో దాచాను అవి తీస్తాను ఎన్నడూ, ఎవ్వరూ కనీవినీ ఎరగనంత విచిత్రంగా సభ తయారుచేసి ధర్మరాజు కిస్తాను. అక్కడే వృషపర్వుడు* దాచిపెట్టిన వొక గద వుంది, పగవాళ్లని చంపడంలో దాన్ని చెప్పి మరోదాన్ని చెప్పాలి. అది భీముడికి తెచ్చియిస్తాను. దేవదత్తం అని శంఖం వొకటుంది. దారుణంగా మోగుతుం దది. అది అర్జునుడికోసం తెస్తాను. వెళ్లివస్తాను, సెలవివ్వండి" అన్నాడు. ధర్మరాజుచేత సత్కారం పొంది, అందరితోనూ చెప్పి వెళ్లాడు మయుడు

"ఎన్నాళ్ళో అయిపోయింది వచ్చి. తండ్రిగారిని చూడా లనిపిస్తోంది. వెళ్ళివస్తాను" అని ద్వారక వెళ్లిపోయాడు కృష్ణుడు.

ఇంద్రప్రస్థంనించి ఈశాన్యంగా బయల్దేరాడు మయుడు. కైలాసపర్వతానికి ఉత్తరంగావున్న మైనాపర్వతం వెళ్లాడు. అక్కడ హిరణ్యశృంగం మీద బిందుసరం చేరుకున్నాడు. సృష్టికర్త చరా చరములైన ప్రపంచాలు యావత్తూ ఇక్కడే సృష్టించాడు భగీ రథుడు గంగని ప్రత్యక్షం చేసుకుని కృతకృత్యుడైన ప్రదేశ మది. మణులతో చిత్రవిచిత్రంగా యజ్ఞశాలలుకట్టి, బంగారు యూప స్తంభాలు† పాతి బ్రహ్మ, విష్ణువూ, శివుడూ, ఇంద్రుడూ, నర

---

* "వృషాదిత్యుండను రాజర్షి" అని తెలుగుపాఠం. "నిహితా భావయా పూర్వం. రాజ్ఞా హత్వారణే రిపూన్" అనిమూలం. "రాజ్ఞా = వృషపర్వణా" అని నీలకంఠవ్యాఖ్య. నిహితా యౌవనాశ్వేన రాజ్ఞా హత్వా రిపూన్ రణే" అన్న పాఠమ్ముప్రకారం యౌవనాశ్వుడు.

† యూపస్తంభాలు = యజ్ఞంలో పశువుని కట్టడంకోసం పాతే గుంజలు.

నారాయణులూ మొదలైన దేవతలు యుగాలతరబడి ఎన్నో
యజ్ఞాలూ అవీ అక్కడే చేశారు.

అలాంటి బిందుసరంలోంచి లోగడ తాను దాచిపెట్టిన ఉప
కరణాలు పైకితీశాడు మయుడు. నిర్మాణం నిర్విఘ్నంగా జరగడం
కోసం పూజలూ అవీ చేశాడు, బ్రాహ్మలకి దానాలూ అవీ
ఇచ్చాడు. శుభముహూర్తాన్ని సభ కట్టడం ప్రారంభించాడు.
గోడలూ, అరుగులూ, దూలాలూ, చప్టాలూ, ప్రాకారాలూ, అన్నీ
మణులతోనే తయారుచేశాడు.

అక్కడక్కడ ఇంద్రనీలమణులు తాపి, వాటి కాంతులతో
అచ్చంగా నీళ్లకోనేళ్లలా చేశాడు అందులో తామరకెంపు
లతో* ఎర్రతామరపువ్వులు చేసి పెట్టాడు. వైడూర్యాలతో తెల్ల
కలువలు చేశాడు. వెండితో తెల్లతామరలూ, రాజహంసలూ
చేశాడు బంగారంతో తాబేళ్లు చేశాడు. వజ్రాలతో చేపలు
చేసిపెట్టాడు. ముత్యాలతో నురుగూ, పచ్చలతో నాచూ చేసి
అమిర్చాడు. మామూలు నేలే అది. ఐనా, చూసేవాళ్ళకి
నిజంగా కోనేరన్న భ్రమ కలిగిస్తుంది నిజమైన కోనేళ్లూ కొన్ని
చోట్ల నిర్మించాడు స్ఫటికంరాతిగోడలు వాట్లో ప్రతిఫలించినట్లు
చేసి అవి మామూలునేలే అని భ్రమ కలిగేటట్లూ చేశాడు. మనో
హరంగా వుండే రకరకాల జలయంత్రాలూ, ఎల్లప్పుడూ పూల
తోనూ, పళ్ళతోనూ నిండిన తోటలూ, కలవపువ్వులతో కలకల
లాడే కోనేళ్లూ, గువ్వగూళ్ళతోనూ వాటితోనూ చిత్రవిచిత్రము
లైన ఉపవనాలూ నిర్మించాడు.

---

* తామరకెంపు పద్మరాగమణి. పద్మరాగం, కురువిందం, సౌగంధికం, నీలగంధి అని కెంపులు నాలుగు రకాలు. పద్మరాగం ఎర్రపద్మంరంగుతో వుంటుంది. ఇది శ్రేష్ఠమైంది. కురువిందంలో పసుపుఛాయా, సౌగంధికంలో అశోకంచివురురంగూ వుంటాయి. ఈ రెండూ మధ్యరకం. నీలగంధిలో నీలం తళుకు వుంటుంది. ఇది నాసిరకం.

ఇలా తన శిల్పచాతుర్యమంతా వినియోగించి పనిపూని పద్నాలుగునెలలు కట్టాడు సభ. మొత్తం పదివేలమూరలు పొడవుంది సభామందిరం. ఎన్నోరకాల మణులతోనూ వాటితోనూ సూర్యుడిలా వెలిగిపోతూ వుంది. ప్రపంచానికే వొక కొత్త శోభకలిగిస్తూవుంది

ఏమూలా ఏలోపమూ లేకండా సభంతా తయారయాక మాంచి బలమైనవాళ్లనీ అంతరిక్షంలో సంచరించేవాళ్లనీ ఎనిమిది వేలమంది రాక్షసభటుల్ని తీసుకువచ్చాడు మయుడు. అంతసభనీ వాళ్లచేత మోయించుకువచ్చి ధర్మరాజు కిచ్చాడు. అన్నట్టుగానే పిడుగులాంటి గద తెచ్చియిచ్చాడు భీముడికి. శంఖం దేవదత్తం అర్జునుడి కిచ్చాడు సంతోషించి ఘనమైన సత్కారం చేశాడు ధర్మరాజు. తగిన సన్మానంపొంది సెలవుతీసుకువెళ్లాడు మయుడు.

ఇక సభాప్రవేశం జరగాలి, పదివేలమంది బ్రాహ్మలికి పాయసాలతోసహా భోజనంపెట్టాడు ధర్మరాజు. దూడలతోవున్న ఆవులు తలోవెయ్యి దానంచేశాడు. అంతమందికీ రత్నాల వుంగరాలూ మొదలైన నగలూ, మంచిమంచి వస్త్రాలూ, పువ్వులూ, పళ్లూ, గంధం–ఇవన్నీ ఇచ్చాడు జ్యోతిష్కులు శుభముహూర్తం నిశ్చయించారు ధౌమ్యుడూ మొదలైన బ్రాహ్మలు ఆశీర్వాదాలూ, పుణ్యాహవచనాలూ గింగురుమనిపిస్తున్నారు. తమ్ములు నలుగురితోనూ కలిసి సభాప్రవేశంచేశాడు ధర్మరాజు. సభలో కూచుని అడిగినదానం లేదనకండా ఇచ్చాడు. కావాలన్నవాడికల్లా పుష్కలంగా ధనం పంచిపెట్టాడు బంధువుల్నీ, స్నేహితుల్నీ, సంతోషపరిచాడు. దాంతో ధర్మరాజుకీర్తి దశదిశలూ వ్యాపించింది.

మయసభలో మహావైభవంతో కొలువుతీర్చి కూచునేవాడు ధర్మరాజు. ఇటు ఉదయపర్వతంనుండి పడమటిపర్వతం వరకూ అటు సేతువునుండి హిమాలయం వరకూ– ఈ మధ్యవున్న యావన్మంది రాజులూ వచ్చి అతణ్ణి సేవించి వెళ్లేవాళ్లు. ఏనుగులూ, గుర్రాలూ,

రత్నాలూ, బంగారాలూ, సానులూ - ఇలా లెక్కలేని కట్నాలు పట్టుకవచ్చి సమర్పి చేశాళ్లు ధర్మరాజు దర్శన మంటేనే ఎంతో అంతి సంతోషంగావుండేద వాళ్లకి.

మార్కండేయుడూ, మహా జాయనుడూ, మాండవ్యుడూ, మందపాలుడూ, మైత్రేయుడూ, సుబలుడూ, సునకుడూ, సుమిత్రుడూ శుకుడూ, సుమంతుడూ, సువ్రతుడూ, శాండిల్యుడూ, సత్యుడూ, బకుడూ, రైభ్యకుడూ, కౌశికుడూ, ఘటజానుకుడూ, యాజ్ఞవల్క్యుడూ, దాల్భ్యుడూ, గౌతముడూ, కుత్సుడూ, పర్ణాదుడూ, గోపతీ, గోపవేషుడూ, పవిత్రపాణీ, ఆత్రేయుడూ, కరుడూ కలాపుడూ, హారీతుడూ, తిత్తిరీ, వాయుభక్షుడూ, భార్గవుడూ, వ్యాసుడూ, జైమినీ, పైలుడూ మొదలైన మునులూ, నేనూ (వైశంపాయనులు) ధర్మరాజు సభకి వెళ్లాము.

ఇంతమందినీ భక్తితాత్పర్యాలతో పూజించాడు ధర్మరాజు, మునులంతా ఆశీర్వచనాలు చేశారు. తమ్ములూ తానూ మేము చెప్పే ధర్మకథలూ అవీ వింటూవుండేవాళ్లు దేవేంద్రుడి భవనం కంటే గొప్పగా వుండేది ధర్మరాజుకోట

ఒకనాడు అంతిరాళంనుండి దిగివస్తూన్న సూర్యుడిలాగ మీాది నించి దిగివచ్చాడు నారదుడు అతడి ధర్మోపన్యాసం వినడంకోసం వెంటబడుతూన్న దేవతల్ని వెనక్కిపంపి, పర్వతుడూ, పారిజాతుడూ, రైవతకుడూ, మొదలైన మునులతో కలసి ధర్మరాజు మందిరానికి వచ్చాడతడు.

తమ్ములతో సహా ఎదురువెళ్లాడు ధర్మరాజు నమస్కరించి తీసుకువచ్చాడు. దివ్యమైనపీఠంమీాద కూచోబెట్టాడు. అడుగులు కడిగి- అర్ఘ్యమూ పాద్యమూ * ఇచ్చి పూజించాడు కుశలప్రశ్నలయాక, పరిపాలనవిషయం ఎత్తుకుని ధర్మరాజుని ఎన్నో ప్రశ్నలు వేశాడు నారదముని.

---

* అర్ఘ్యం చేతులకోసం ఇచ్చేనీళ్ళు. పాద్యం పాదాలకోసం ఇచ్చేనీళ్ళు.

నారదుడి రాజనీతి ప్రసంగం

"మీ వంశంలోని మహాపురుషులు ఎన్నో ధర్మమార్గాలు ఏర్పాటు చేసి వెళ్ళారు. ఆ ప్రకారం నువ్వు నడుచుకుంటున్నావనే అనుకుంటాను. ధర్మమూ, అర్థమూ, కామమూ—ఇవి ఒకదాన్ని ఒకటి బాధించకుండా తగినట్టు కాలవిభాగం చేసుకుని- అంటే ఉదయం అర్థమూ, మధ్యాహ్నం ధర్మమూ సాయంకాలం కామమూ - సాగిస్తున్నావు కదా! ధర్మంమీదే మనస్సు పెట్టి, చెయ్యవలసిన రాచకార్యాలు అర్ధరాత్రివేళ ఆలోచిస్తున్నావా? నియోగవృత్తులన్నిటిలోనూ యోగ్యులైనవాళ్ళని- వాళ్ళ నేర్పూ అదీ ముందే పరీక్షించీ, ఆదరించీ ఏరి నియోగిస్తున్నావా? * రాచకార్యాలు సవ్యంగా సాగడంకోసం న్యాయంగా నడుచుకునేవాళ్ళనీ, శాస్త్రం బాగా తెలిసినవాళ్ళనీ, నీమీద అభిమానం కలవాళ్ళనీ, తాతతండ్రుల వరుసని అనువంశికంగా వస్తూన్న పంతుళ్ళని మంత్రులుగా నియమిస్తున్నావు కదా!

---

* నియోగవృత్తులవాళ్ళు: అంతఃపురం అధికార్లూ, అంగరక్షకులూ, అశ్వవైద్యులూ, అశ్వాధికార్లూ, ఆవసరికులూ, సామానుకొట్ల పెద్దలూ, ఒంటెల అధికార్లూ, దివిటీలవాళ్ళూ, కారవలికులూ, కార్యజ్ఞులూ, కాళాంచికులూ, కారుకులూ, కంచర్లూ, కమ్మర్లూ, ఏనుగుల వైద్యులూ, ఏనుగుల అధికార్లూ, కోటగాళ్ళూ, గురువులూ, గోష్ఠాధికార్లూ, ఘటికానిర్ధారకులూ, చర్మకారులూ, చామరాలు వేసేవాళ్ళు, చిత్రకార్లూ, గొడుగుపట్టేవాళ్ళు, జ్యోతిష్కులూ, జాలికులు, తాంబూలికులూ, వీవన విసిరేవాళ్ళూ, ద్వారపాలకులూ, దేవకార్యకులూ, కోశాధికార్లూ, నర్తకులూ, పల్లకీ మోసేవాళ్ళూ, వైద్యులూ, పరిచారకులూ, హాస్యగాళ్ళూ, పక్షులు పెంచేవాళ్ళూ, పాదరక్షలు పట్టుకునేవాళ్ళూ, పురపాలకులూ, పురోహితులూ, ప్రకటనకర్తలూ, భాండారికులూ, భేరీలు వాయించేవాళ్ళూ, మల్లాధికార్లూ, మహామంత్రులూ, మాలలు కట్టేవాళ్ళూ, ముద్రాధికార్లూ, మురజవాదకులూ, వేటగాళ్ళూ, చాకళ్ళూ, రాయబారులు, అడవులు కాపాడేవాళ్ళూ, భట్రాజులూ, వస్త్రాధికారులు, వర్షవరాధికారులు, వ్యవహారికులూ, విద్వాంసులూ, బజార్లు రక్షించేవాళ్ళూ, చోపుదారులు, సానులు, సామంతులూ, వైణికులూ, శిలాచ్ఛేదకులూ, బంగారంపనివాళ్ళూ, స్తుతిపాఠకులు, సారథులు, వంటవాళ్ళూ, సేనాధిపతులు, సూచికులు, మంగళ్ళూ మొదలైనవాళ్ళు.

"రాజుకి జయం కలిగించవలసిందల్లా రహస్యం. అలాంటి రహస్యం ప్రజల చెవులికి వెళ్ళకండా భద్రపరుస్తున్నావా మరి? ఇది ధర్మం, ఇది అధర్మం అని తెలుసుకోదగ్గ మహాపండితుడే అను కుంటాను నీ పురోహితుడు! వేదాలూ, శాస్త్రాలూ అన్నీ చదువు కున్న సమర్థుడే కదా అతను! సర్వదా నీ యజ్ఞాలు నడిపిస్తున్న యాజ్ఞికుడు సమర్థుడేనా? అతను నిత్యకృత్యాలు ఏమరుపాటు లేకుండా నిర్వహిస్తాడా బాగా?

"నమ్మకమైనవాళ్ళనీ, మర్యాదస్థుల్నీ, రకరకాల యుద్ధాలు నడిపించి జయం సాధించగల పరాక్రమవంతుల్నీ సేనాధిపతులుగా నియమిస్తున్నావా?

"పలుకుబడికలవాడూ, సమర్థుడూ ఐన మంత్రి అధికారంతో ఏం చెయ్యాలన్నా చెయ్యగలడు. నీ మంత్రి రాజపుత్రుల్ని హెచ్చు ధనవంతుల్ని చేసి, వాళ్ళకి అనుకూలంగా వుండి, పతనాలు లేవ దియ్యడుకదా? ఏమో, ధనం ఎంతైనా చేస్తుంది మరి!

'దేశానికి అనర్థం సూచించే అపశకునాలు దివ్యమూ, అంత రిక్షమూ, భౌమమూ అని మూడురకాలు. అంటే, గ్రహగతుల్లో అరిష్టయోగాలు కలగడం, గ్రహణాలు అవీ రావడం దివ్యం. తోకచుక్కలు లేవడం, ఉల్కలు పడడం, ఇంద్రధనుస్సులు కన పడడం, సూర్యచంద్రులచుట్టూ గూడుకట్టడం అంతరిక్షం. భూకంపాలు రావడం, విపరీతాలు పుట్టడం భౌమం ఇలాంటివన్నీ మీ జ్యోతిష్కులు శాస్త్రదృష్టితో గమనించి, వాటికి శాంతులూ మొదలైన ప్రతీకారాలు చేయిస్తున్నారా?

"మీ వైద్యులు అప్రమత్తులై మీ ఆరోగ్యం కనిపెడు తున్నారుకదా! ధాతు, వ్రణ, నేత్ర, లేహ్య, తైల, శస్త్ర, గ్రహ, మంత్రాలనే అష్టాంగ ఆయుర్వేదంలో దక్షులేనా వాళ్ళు? మనో వ్యాధికి మందు లేదంటారు. అది పొరపాటు. శరీరవ్యాధికి మందు ఎలాగో, మనోవ్యాధికి వృద్ధుల ఉపదేశం అలాంటిది. శరీర

వ్యాధికి ఔషధసేవనమూ, మనోవ్యాధికి వృద్ధుల సేవించడమూ- ఈ రెండూ నువ్వు చేస్తున్నావనే నమ్ముతాను.

"లంచాలు తిననివాళ్లనీ, పాపచింతలేనివాళ్లనీ, మూంచి తర్ఫీదైనవాళ్లనీ బొక్కసం వసూలుచేసే రాజాదార్లగానూ, సముద్దార్లగానూ నియమిస్తున్నావా? నీ నౌకర్లలో ఎవడు ఉత్తముడో ఎవడు మధ్యముడో, ఎవడు అధముడో తెలుసుకుంటున్నావా? వాళ్ళ యోగ్యతబట్టి ఉత్తముణ్ణి ఉత్తమకార్యంలోనూ, అధముణ్ణి అధమకార్యంలోనూ పెడుతున్నావు కదా! వాళ్ళ యోగ్యతలను బట్టీ, పనులబట్టీ జీతాలు ఏర్పరుస్తున్నావా? సకాలంలో వాళ్ళ జీతాలు వాళ్ళకి ముడుతున్నాయికదా! అవసరానికి జీతాలు దొరకక నౌకర్లు బాధపడుతూ వుంటే యజమానికి కీడు తప్పదు. ఇం[illegible]డైతే ఏంగాక, సిబ్బంది ఉసూరుమంటే సర్వనాశనం కలుగుతుంది.

"వంశపారంపర్యంగా భృత్యులుగావున్నవాళ్లని సత్కారంతో చూడడం మంచిది. ఏమంటే నీకోసం యుద్ధంలో ప్రాణం వొదిలిపెడతారు వాళ్లు. నీకోసం యుద్ధంలో మరణిస్తారు వీరభటులు. వాళ్లమీద ఆధారపడివున్న వాళ్ల కుటుంబాలకి కూడూ, గుడ్డా లోపంలేకుండా పోషిస్తున్నావా?

"చూడూ, డబ్బుకి కక్కుర్తిపడేవాళ్లనీ, దొంగల్నీ, అభిమానంలేనివాళ్లని, పగవాళ్లపక్షం వుండేవాళ్లనీ, పిరికివాళ్లనీ, దుర్మార్గుల్నీ పెద్దపెద్ద రాజకార్యాలు చేసుకురమ్మనవుకదా! దేశంలో దొంగలభయం లేకుండా చూస్తున్నావా? మీ భటులు దొంగలతో లాలూచీపెట్టుకోరు కదా! కక్కుర్తిపడి, లోపాయికారీగా వాళ్ళ నుండి ధనం పుచ్చుకుని వాళ్లని ప్రోత్సహించకుండా కట్టుపెడుతున్నావా?

"దేశంలో పంటచెరువులు నీళ్ళతో నిండి వరుపుదోషమూ అదీ లేకుండా వున్నాయా? బీదవాళ్ళయిన వ్యవసాయదార్లకి విత్తనాలూ, ధాన్యాలూ అందిస్తున్నావా? వర్తకులికి ఋణాలిచ్చేటప్పుడు నూటికి వొకటి చొప్పునే వడ్డీ పుచ్చుకుంటున్నావా? కుంటివాళ్లూ

గుడ్డివాళ్లూ మూగివాళ్లూ- ఇలాంటి వికలాంగుల్నీ, బంధువుల్నీ దయచూస్తూ, పోషిస్తున్నావా?

"చేసినపని గుర్తించినవాడే ప్రజాపరిపాలనకి తగినవాడు. మంచిచేసినవాణ్ణి పదిమందీవున్న సభలో ప్రశంసించి సత్కరిస్తున్నావా? ఎంతశత్రువైనా యుద్ధంలో శరణన్నవాణ్ణి క్షమిస్తున్నావుకదా!

"ఆదాయంలో నాలుగోవంతు, లేదా మూడోవంతు, అంతకీ కాదంటే రెండోవంతు ఖర్చుపెట్టాలి ఇది జ్ఞాపకముంచుకున్నావా? ఆయుధాలమందిరం, ఖజానాకొట్టూ, ఏనుగులశాలలూ, గుర్రాలశాలలూ, సామానుకొట్లూ- ఇవి ముఖ్యం. వీటిమీద మంచి నమ్మకమైనవాళ్లకీ, నువ్వంటే భక్తివున్నవాళ్లకీ, సమర్థులైన వాళ్లకీ పెద్దరికం ఇచ్చావుకదా!

"గురువులూ ముసలివాళ్లయిన శిల్పులూ వర్తకులూ, బంధువులూ, ఆశ్రితులూ, సాధుజనులూ- వీళ్లకి పేదరికం రాకుండా అనుగ్రహంతో చూస్తున్నావా? అలాఅయితేనే నిన్ను దేవుడిలా చూస్తారు ప్రజలు.

"కావలసిన మంత్రులూ, చుట్టాలూ మూలబలం, రాజపుత్రులూ, విద్వాంసులూ- వీళ్లందరినీ పెట్టుకొని ప్రతీరోజూ కొలువుతీరుస్తున్నావా? లోపలివాళ్లనీ పైవాళ్లనీ ఎప్పుడూ, కనిపెడుతూ నిన్ను నువ్వు రక్షించుకోవాలి సమర్థులైన వేగులవాళ్లని పంపుతూ పరాయిరాజుల గుట్టుమట్టులు తెలుసుకుంటూ వుండాలి. అలాచేస్తున్నావా?

"వార్తలు-వార్తమీదే ప్రపంచం నడుస్తున్నాది. వార్తలు లేకపోతే అంధకారంలోనే పడిపోతారు ప్రజలు కనక రాజైనవాడు దేశంలో వార్తలు ప్రచారం చెయ్యించాలి నువ్వు చేయిస్తున్నావా?

"సంతానమూ, సంయోగమూ లేకపోతే భార్యవుండినీ లాభంలేదు. మంచిబుద్ధి లేకపోతే చదువు చదివినీ లాభంలేదు. దానమూ, భోగమూ లేకపోతే ధనముండినీ ప్రయోజనం

లేదు ఉపాసనా అదీ లేకపోతే వేదాలు చదివినా లాభం లేదు. ఇది గ్రహించేవుంటావు నువ్వు!

"నీ కోటలు పరాయివాళ్లు ప్రవేశించడానికి వీలు లేకుండా కట్టు దిట్టంగా వున్నాయా? అవన్నీ ధనధాన్యాలతోనూ, ధనుర్బాణాల తోనూ, యంత్రాలూ సాటితోనూ, వీరభటులతోనూ సమృద్ధిగా వున్నాయా? నీళ్లకీ పశువుల గ్రాసానికీ, నటచెరువులా వాటికీ వాటిలో లోపం లేదు కదా! దుర్గమంటే శత్రువులికి భయం కలగాలి

"నిజం చెప్పవలసిన స్త్రీ నీలోని అంతశ్శత్రువుల్ని నువ్వు గెలవాలి ముందు. తరవాత దేశబలం, కాలబలం, గ్రహబలం సైన్యబలం- ఇవన్నీ చూసుకోవాలి. అప్పుడు శత్రువులమీద దండయాత్ర చెయ్యాలి గర్వంతో తుళ్లిపడుతూ ఆ గ్రదియువ్యసనాల్లో పడి మత్తెక్కి వున్న నీపగ వాళ్లమీదకి ఈవిధంగా నే దాడిచేస్తున్నావా? బలవంతుడైన శత్రువు మీదకి వెళ్లేటప్పుడు ముందుగా సామం, దానం, భేదం మొదలైన ఉపాయాలు ప్రయోగించి మరీ వెళుతున్నావు కదా!

అబద్ధం, బద్ధకం, మూర్ఖులతో ఆలోచనా, నాస్తికం, ప్రమాదం, క్రోధం దీర్ఘచింతా, చెయ్యవలసినపనులు ఆలస్యంగా చెయ్యడం, తెలివిగలవాళ్లని తెలుసుకోలేకపోవడం, ధనంవిషయంలో అనర్థకచింతా, అవసరమైనపనులు చెయ్యలేకపోవడం, రహస్యం దాచక పోవడం, మంగళప్రదమైనవి ప్రయోగించకపోవడం, విషయలాం పట్యంలో తగులుకోవడం- ఈ పద్నాలుగూ రాజదోషాలు. వీటిని బహిష్కరిస్తున్నావు కదా!"

నారదుడు అడిగిన ప్రతీదానికీ వినయంగా జవాబు చెప్పాడు ధర్మరాజు "నా లోపం లేదని చెప్పలేను. ప్రయత్నలోపమూ, శక్తివంచనా లేకుండా ఇవన్నీ అనుసరిస్తున్నాను మీ ఉపదేశాలూ మహాత్ముల చరిత్రలూ ఆదర్శంగా వుంచుకుంటున్నాను. నా యథా శక్తిని అన్యాయమార్గం విడిచిపెడుతున్నాను మంచిదని నమ్మిన పనిమాత్రం చేస్తున్నాను" అన్నాడు.

ఇలా ఎంతోసేపు ప్రసంగించాక నారదుడికి మయసభ చూపించాడు ధర్మరాజు. "మహాముని, మూడులోకాల్లోనూ మీరుచూడని సభలంటూ వుండవు ఇలాంటి సభ ఇంకా ఎక్కడన్నా వుందేమో చెప్పండి?" అన్నాడు.

"అవును, అపూర్వంగానే వుంటుంది" అన్నాడు నారదుడు. "మానవమాత్రుడికి సాధ్యంకాని శిల్పమిది రత్నాలతో ఎంతో చిత్రంగా వుంది. నరలోకంమాట అలావుంచు. ఇంద్రుడూ మొదలైన లోకపాలకులదగ్గిరా ఇలాంటిసభ చూడలేదు సరికదా, విననన్నా లేదు. ఇంద్రుడిసభ చూశాను యముడిసభా, వరుణ కుబేరులసభలూ బ్రహ్మసభ చూశాను అవేవీ వైభవంలో గానీ, సౌందర్యములోగానీ దీనిముందు సమానంకావు" అన్నాడు

నారదుడిలా అనడంతోటే లోకపాలకుల సభలు ఎలా వుంటాయో వినాలని కుతూహలపడ్డాడు ధర్మరాజు. "ఐతే, చెపుతాను విను" అంటూ ఆరంభించాడు నారదుడు

లో క పా ల కు ల స భ లు

"ఎన్నో మంచిమంచి రత్నాలలోనూ, బంగారంతోనూ చిత్రంగా వుంటుంది ఇంద్రిసభ మూడులోకాలసంపదా అక్కడే వుందంటే నమ్మాలి. దాన్ని పొగడాలంటే వెయ్యినోళ్లు కావాలి. దానిపొడవు నూటయాభై యోజనాలు. వెడల్పు వంద యోజనాలు. ఎత్తు ఐదు యోజనాలు, ఆకాశంమీద వుంటుందది కామగమనంతో ఎక్కడికి కావాలంటే, అక్కడికి వెళుతుంది. చలీ, గాలీ, ఎండా, వానా ఇవేవీ అందులో బాధించవు. అన్నిఋతువులలోనూ పూసే పువ్వులతోనూ, పండేపళ్ళతోనూ కలకలలాడుతుండే తోటలూ, స్వచ్ఛమైన మంచినీళ్ళ కోనేళ్ళూ చుట్టూ వైభవంగా వుంటాయి. తపఃప్రభావంతో దేవేంద్రుడే నిర్మించాడది.

"అలాంటి మహాసభలో ధగధగా ప్రకాశిస్తున్న రత్నాభరణాలు వేసుకొని, శచీదేవితోసహా కొలువుతీరుస్తాడు దేవేంద్రుడు.

బంగారం విమానాలమీద బార్లుతీర్చుకొని వచ్చి సేవిస్తూవుంటారు దేవ
తలు. చంద్రబింబంలాంటి అతడి మొహాన్ని చూసి అప్సరసలు వొయ్యా
రంగా చూస్తూవుంటే ఆ చూపులనే పువ్వులతో అతణ్ణి పూజచేస్తు
న్నారా అని అనిపిస్తుంది

"తమ రాజుకోసం యుద్ధంలో ప్రాణాలు బలిపెట్టినవాళ్ళూ,
కులధర్మాలు వొదలకుండా నడుచుకున్న గృహస్థులూ, ప్రపంచంలో
కీర్తి నిలిపి వెళ్ళినవాళ్ళూ పరోపకారంతో జీవితం వెళ్ళబుచ్చిన
వాళ్ళూ-ఇలాంటివాళ్ళంతా రోగం, ముసలితనం, చావూ దుఃఖం,
భయం, ఆకలిదప్పులూ ఏమీ లేకుండా ఇంద్రుడి సభలో వుంటారు
ధర్మమూ, అర్థమూ, కామమూ, యజ్ఞాలూ, యజ్ఞమంత్రాలూ,
శ్రీవిలాసాలూ- ఇవన్నీ స్వయంగా రూపం ధరించివచ్చి అతణ్ణి
సేవిస్తూవుంటాయి. శుక్రుడూ, బృహస్పతీ అగ్నీ, చంద్రుడూ,
అశ్వినీ దేవతలూ విశ్వేదేవతలూ, ధాతా విధాతా హరిశ్చం
ద్రుడూ- వీళ్ళంతా ఇంద్రసభలోనే వుంటారు

"యమధర్మరాజుసభ మంచి తేజోవంతాలైన మణుల
తోనూ బంగారంతోనూ అందంగా వుంటుంది విశ్వకర్మ తన
నైపుణ్యమంతా వినియోగించి అది నిర్మించాడు. దాని పొడవు
నూరు ఆమడలు వెడల్పు నూరు యోజనాలు. దానికి తలిచిన
చోటికి వెళ్ళే కామగమనం వుంది. ఎంతో రమణీయంగానూ
సూర్యుడివంటి తేజస్సుతోనూ వున్న యమసభలోనే లోకాల ధర్మా
ధర్మవివేచనం జరుగుతుంది. అందులో అగస్త్యుడూ, మతంగుడూ
మొదలైన సిద్ధమునులున్నూ, పితృదేవతలూ, కాలకింకరులూ,
మూర్తిమంతమైన కాలచక్రమూ, క్రతుదక్షిణాది దేవతలూ, కృత
వీర్యుడూ జనమేజయుడూ జనకమహారాజూ బ్రహ్మదత్తుడూ
వృషదర్భుడూ శంతనుడూ భూరిద్యుమ్నుడూ ఇంద్రద్యుమ్నుడూ
మన్మథుడూ వసురాజు మాతంద్రి పాండురాజూ ఇంకా ఎంద
రెందరో రాజులూ వాళ్లూ యమసభలో వుంటారు. ఆ సభలో

కూచుని యమధర్మరాజు జీవుల పాపపుణ్యాలు నిరంతరమూ విచారణచేస్తూ వుంటాడు *

"వరుణుడిసభ సర్వలోకోత్తరంగానూ వుంటుంది. మంచి మంచి మణులతోనూ, తెల్లటి కాంతులతోనూ ఎంతో ముచ్చటగా వుంటుంది. పొడవూ, వెడల్పుల్లో యమసభఅంతే వుంటుంది దానికీ కామగమనముంది జలస్తంభనంచేసి, నీళ్లలో కూచుని కట్టాడు దాన్ని విశ్వకర్మ.

"అందులో భార్యతోసహా కూచుని సభతీరుస్తాడు వరుణుడు. నాలుగుసముద్రాలూ గంగా యమునా నర్మదా గోదావరీ విదిశా విపాశా కావేరీ కృష్ణవేణీ సరస్వతీ పెన్నా ఐరావతీ మొదలైన నదులూ సరస్సులూ చెరువులూ సెలయేళ్లూ దిగుడుబావులూ దిక్కులూ కొండలూ భూమీ- ఇవన్నీ రూపాలు ధరించి మొసళ్లూ తాబేళ్లూ సింహాలూ శరభాలూ ఏనుగులూ మొదలైన జంతువులతోసహా వచ్చి ఎల్లప్పుడూ వరుణుడి కొలువు చేస్తూ వుంటాయి వాసుకీ ఐరావతుడూ తక్షకుడూ కర్కోటకుడూ ధనంజయుడూ మొదలైన నాగరాజులూ, ప్రహ్లాదుడూ విరోచనుడూ బలిచక్రవర్తీ నరకాసురుడూ నముచీ విప్రచిత్తీ కాలకంఠుడూ కైటభుడూ ఘటోదరుడూ రావణుడూ విశ్వరూపుడూ విరూపాక్షుడూ వాలీ-వీళ్లంతా వరుణసభలో వుంటారు.

"కుబేరుడిసభ ఇంద్రసభతో సమానంగా వుంటుంది కుబేరుడే తన దివ్యశక్తి వినియోగించి, మంచిమంచి మణులతోనూ వాటితోనూ కట్టాడు దాన్ని. దానిపొడవు నూరు యోజనాలు. వెడల్పు డెబ్భయి యోజనాలు. శుభ్రమైన తెల్లటికాంతితోనూ, బంగారంచెట్లతోనూ మెరుస్తూ, మెరుపులతో వున్న తెల్లమేఘాలలా ఎంతో ఇదిగా వుంటుంది. నందనవనంలోని మందార, పారిజాత

* యమసభవర్ణన చూ. గరుడపురాణం.

వృక్షాలమీదించి వచ్చే చల్లగాలి హాయి [illegible]స్తూ, [illegible] కొలువుతీరుస్తాడు కుబేరుడు.

"నర కిన్నర నాథులైన గంధర్వులూ [illegible]హాకర్ణుడూ గజకర్ణుడూ కాలనేమీ హేమనేత్రుడూ [illegible] పింగళుడూ ప్రవాళకుడూ మొదలైన యక్షులూ నలకూబరుడూ [illegible] మేనకా తిలోత్తమా ఊర్వశీ ఘృతాచీ మొదలైన అప్సరసలూ కుబేరుడి కొలువులో వుంటారు. దేవమునులతో కూడా కలిసివెళ్ళి ఎప్పుడూ చూస్తూవుంటాను నేను. కుబేరుడికి నేస్తం శివుడు. అంచేత, యావత్తు భూతగణాలతోనూ అతడూ అక్కడే వుంటాడు

"ఇహ, మా తండ్రిగారైన బ్రహ్మదేవుడిసభ సంగతి చెపతాను విను. లోగడ నేను ఎంతోకాలం భూలోకంలో వుంటూ వచ్చాను అప్పుడు సూర్యుడువచ్చి, [illegible] [illegible]రిసభ వర్ణించి చెప్పాడు. చూడాలని కుతూహలం కలిగింది. వెంటనే బయల్దేరి వెళ్ళాను. ఏం చెప్పమంటావు! నాకళ్ళని నేనే నమ్మలేకపోయాను. ఇలా వుంటుందని చెప్పడానికిగాని, ఊహించడానికిగాని వీల్లేనంత అద్భుతంగా వుందది. దాని వైశాల్యం అసలే అర్థంకాదు. కేవలం శూన్యంమీదే స్థిరంగా నిలబడి వుందది. దాని కాంతిముందు చంద్రమండలమూ, సూర్యమండలమూ ఏమాత్రమంటావు! ఆ సభలోనే కూచుని లెక్కలేని జీవరాసులు సృష్టిచేస్తూ వుంటారు మా తండ్రిగారు ఎన్నోఅన్ని కఠిననియమాలు పెట్టుకుని అధికంగా తపస్సు చేసేవాళ్ళ తపఃఫలాలూ నిర్ణయిస్తూ వుంటారు.

"విశ్వకర్తలైన మనువూ, మరీచీ, భృగువూ, భరద్వాజుడూ దక్షుడూ వశిష్ఠుడూ వామనుడూ వాలఖిల్యుడూ పులస్త్యుడూ పులహుడూ క్రతువూ కశ్యపుడూ గౌతముడూ అంగిరసుడూ ప్రచేతసులున్నూ, సూర్యచంద్రులూ గ్రహనక్షత్రాలూ దేవగణాలూ వసువులూ రుద్రులూ సిద్ధులూ సాధ్యులూ సంతానవంతులైన పంచాశత్సహస్రమునులూ ఊర్ధ్వరేతస్కులైన వినకై

ఎనిమదివేలమంది ఋషులూ పితృదేవతలూ విశ్వకర్మాబ్రహ్మదేవుడి సభలో ఆయన కొలువు చేస్తూ వుంటారు

"అంతేకాదు ధర్మమూ అర్థమూ కామమూ మోక్షమున్నూ, శబ్దమూ స్పర్శమూ రూపమూ రసమూ గంధమూ తపస్సున్నూ, శమమూ దమమూ ధృతీ శ్రుతి మేధా బుద్ధిన్నీ, తుష్టీ కీర్తిన్నీ, సంకల్పమూ వికల్పమూ ప్రణవమున్నూ, తిథులూ వారాలూ ముహూర్తాలూ రాత్రింబగళ్లూ పక్షాలూ మాసాలూ ఋతువులూ సంవత్సరాలూ గల కాలచక్రమున్నూ, ఋగ్వేదమూ యజుర్వేదమూ సామవేదమూ అథర్వణవేదమున్నూ, వేదాంగాలున్నూ పురాణాలూ ఇతిహాసాలున్నూ, ఎన్నోరకాల భాష్యాలున్నూ సమస్తమైన విద్యలున్నూ మూర్తిమంతాలై మా తండ్రిగారిని కొలుస్తూ వుంటాయి తల్లి సరస్వతీదేవితో సహా ఆయన పద్మాసనంమీద అలౌకికమయిన మహానందం అనుభవిస్తూ వుంటారు" అన్నాడు.

నారదుడు చెప్పినదంతా కుతూహలంతో విని, ఒక్క ప్రశ్న మాత్రం వేశాడు ధర్మరాజు. "ఐతే, మహాత్మా, ఒక్కసందేహం కలుగుతూ వుంది. మా తండ్రి పాండురాజు మొదలుకుని యావన్మంది రాజులూ యమధర్మరాజుసభలో వున్నారన్నావు. బావుంది కాని హరిశ్చంద్రుడు మాత్రం దేవేంద్రుడి సభలోవుండడానికి కారణమేమిటి? ఈ రాజులందరికంటే ఆయన ఏదన్నా ప్రత్యేకమయిన మహాపుణ్యం చేశాడా?" అని అడిగాడు.

"సరిగ్గా అడగవలిసిన ప్రశ్న అడిగావు" అంటూ అందుకున్నాడు నారదుడు "అసలు నేను వచ్చిందే సగం అందుకోసం. యమసభలో మీ తండ్రి పాండురాజుని చూశాను. ఆయన ఇదే మీతో చెప్పమన్నాడు. ఐతే, హరిశ్చంద్రుడి గొప్ప ఏమిటనిగదా నీ ప్రశ్న? సూర్యవంశానికి మకుటంలాంటివాడతడు, త్రిశంకుడి కుమారుడు, అయోధ్యమహారాజు. ధర్మపరాయణుడు వేద

రహస్యా లెరిగినవాడు. సత్యసంధుడు. తన కీర్తిచంద్రికలచేత భూలోకంయావత్తూ ప్రకాశవంతంగా చేసినవాడు. దిగ్విజయంచేసి, తన బాహుశక్తిచేత ఏడుద్వీపాలూ* జయించుకు వచ్చాడు శత్రు వన్నవాణ్ణి లేకుండా చేశాడు అతడి శాసనంముందు ప్రపంచంలోని రాజులందరూ తలవొగ్గారు అలా దేదీప్యమానంగా మహా సామ్రాజ్యం ప్రతిష్ఠించాడు. ఉత్తమమైన రాజసూయ మహా యజ్ఞంచేశాడు. యాచకులికి ఏడుమడుగుల ధన మిచ్చాడు. రాజ సూయం చేయడంచేతనే అతడికి ఇంద్రసభలో వుండే మహాభాగ్యం కలిగింది ఇది తెలుసుకునే పాండురాజు నీతో చెప్పమని నన్ను కోరాడు. 'రాజసూయం చేసిన రాజులు హరిశ్చంద్రుడిలాగ దేవేంద్రుడి దగ్గరవుండి దేవతలతో సమానంగా పూజించబడతారు కోరిన కోరికలూ లభిస్తాయి వాళ్ళకి. అందుచేత మునీంద్రా నర లోకం వెళ్ళి ధర్మరాజుతో చెప్పు నేనిక్కడ ఇలా వున్న సంగతీ, రాజసూయం చేసినవాళ్ళు ఇంద్రుడిదగ్గిర సుఖపడుతూన్న సంగతీ తెలియచెయ్యి. మా వాణ్ణి రాజసూయం చెయ్యమను నా ఐదుగురు కుమాళ్లూ శక్తివంతులు. దేవతల దయవల్ల పుట్టిన వాళ్లు. పెద్దవాడు పుణ్యాత్ముడు. తమ్ముల బాహుబలంతో సార్వ భౌముడై, రాజసూయం చెయ్యగలుగుతాడు. నా కొడుకు రాజ సూయంచేస్తేనా, ఇక కావలిసిం దేముంది! నా తండ్రితాతలతో సహా నేను ఇంద్రలోకంవెళ్ళి సుఖపడతాను' అని చెప్పాడు.

"అది చెప్పడంకోసమే ఇలా వచ్చాను. ధర్మరాజా, రాజ సూయం చెయ్యమనే నేనూ చెపుతున్నాను. నీ పెద్దలికి ఇంద్ర లోకసౌఖ్యం కలిగించినవాడ వవుతావు. దిగ్విజయం చెయ్యి.

---

* ఏడుద్వీపాలు: జంబూద్వీపం, ప్లక్షద్వీపం, కుశద్వీపం, క్రౌంచద్వీపం, శాకద్వీపం, శాల్మలద్వీపం, పుష్కరద్వీపం. ఆధునికులు వీటిని క్రమంగా ఆసియా, ఆసియామైనర్, ఐరోపా, ఉత్తరఅమెరికా, దక్షిణఅమెరికా, ఆఫ్రికా, ఆస్ట్రేలియా అని అంటున్నారు.

అందులో వచ్చిన ధనం బ్రాహ్మణసంతర్పణకి వినియోగించు. ధర్మ పరిపాలన చెయ్యి. నాలుగువర్ణాలవాళ్ళని సంరక్షించు. సామ్రాజ్యం చెయ్యి ప్రసిద్ధిసంపాదించు. కానైతే, అప్రమత్తుడివిగా మాత్ర ముండాలి. ఏమంటావా, బహువిఘ్నాలతో కూడుకున్నది రాజ సూయం యజ్ఞద్రోహులైన బ్రహ్మరాక్షసులూ వాళ్లూ వుంటారు. ఎలాఅయినా దాన్ని పడగొట్టాలనే చూస్తారు ఏ అడ్డూ లేకండా నిర్విఘ్నంగా పూర్తయిందే అనుకో ఐనా ప్రజాప్రళయమైన పెద్ద యుద్ధంమాత్రం తప్పదు'' అన్నాడు.

ఇలా చెప్పి నారదుడు వెళ్లిపోయాక ధౌమ్యుడూ వ్యాసుడూ బంధువులూ, స్నేహితులూ మంత్రులూ-వీళ్ల యావన్మంది ఎదటా తమ్ములతో ఆలోచించాడు ధర్మరాజు.

''పితృసంకల్పం నెరవేర్చడం కుమాళ్ల కర్తవ్యం కొడుకులు పుట్టినదానికి ఫలం తండ్రులికి హితం చెయ్యడమే కదా! రాజసూయం చెయ్యమని నాన్నగారి ఆదేశం దీనివల్ల పరలోకంలోని మన పెద్దలికి మహోపకారం జరుగుతుంది. కానైతే, అది సమాప్త మయాక ఘోరమైన యుద్ధం జరుగుతుందంటాడు నారదముని పెద్దలకోసం రాజసూయం చెయ్యాలనేవుంది కాని, ప్రజానాశనం మాట తలుచుకుంటేమాత్రం మనస్కరించకండా వుంది. చెయ్య డమా, మానడమా అని మనస్సు తటపటాయిస్తోంది'' అన్నాడు.

''సందేహించకు మహారాజా'' అంటూ ప్రోత్సహించారు ధౌమ్యుడూ మొదలైనవాళ్లు. ''రాజసూయం తప్పకుండా చెయ్యా లనే మా కోర్కి-కూడాన్నూ. దీనివల్ల ఎన్నో దోషాలుపోయి, ప్రజలికి క్షేమమే కలుగుతుంది. రాజులంతా మీ ప్రతాపానికి లోబడే వున్నారిప్పుడు. మిమ్మల్ని ఎదిరించేవాళ్లెవ్వరూ లేరు. ఇదేసమయం వాళ్లనించి ధనం పుచ్చుకోడానికి'' అన్నారు. తమ్ములు కలుగుజేసి ''మా అభిప్రాయమూ ఇదే'' అన్నారు. రాజ సూయం చెయ్యడానికే నిశ్చయించాడు ధర్మరాజు.

ఈ కార్యం నిర్విఘ్నంగా జరగాలంటే, మహాపురుషుడు శ్రీకృష్ణుడి సహాయం కావాలి. అందుకని నమ్మకమైనఅనుచరుల్ని పిలిచి ద్వారక పంపాడతడు. గాలిలా పరిగెత్తే గుర్రాలుపూసిన రథాలిచ్చి తక్షణం కృష్ణుణ్ణి పిలుచుకు రమ్మన్నాడు.

ధర్మరాజుకబురు అందడమేతడవుగా అంచీలమీద బయల్దేరి ఇంద్రప్రస్థం వచ్చాడు కృష్ణుడు. కుంతీదేవికీ, ధర్మరాజుకీ నమస్కరించాడు. భీముణ్ణి కౌగిలించుకున్నాడు. వినయంగా నమస్కరించిన అర్జునుణ్ణీ, నకుల సహదేవుల్నీ ఎత్తి ఆదరించాడు.

కృష్ణుడికి ఉత్తమాసనం వేసి, గురువుని గౌరవించినట్టు గౌరవించాడు ధర్మరాజు. యోగక్షేమాలూ అవీ విచారించాక, పిలిచిన కార్యం ప్రస్తావించాడు "మహాపురుషుడివి నువ్వు నీకు తెలియనివిషయమంటూ లేదు. ఐనా, నా నాఅవసరంకొద్దీ నేను చెపుతున్నాను. నారదముని వచ్చి వీళ్లందరిఎదుటా చెప్పివెళ్లాడు, నన్ను రాజసూయంచెయ్యమని మా తండ్రి పాండురాజు చెప్పాడట! నామీద వాత్సల్యంవల్లే అలా చెప్పాడో, నాకు అంతటి శక్తిసామర్థ్యాలు వున్నాయనుకునే చెప్పాడో-ఏమో మరి! ఏమైతేనేం, వీళ్లందరూ కాకనేకాదు చెయ్యవలసిందే అనడంచేత రాజసూయం ఆరంభించడానికే వొడబడ్డాను. ఇక నువ్వు 'ఊఁ' అనడమే తరవాయి. నీ ఆజ్ఞకోసమే మేమంతా ఎదురుచూస్తూ కూచున్నాము" అన్నాడు

"దివ్యంగా వుంది" అంటూ అందుకున్నాడు శ్రీకృష్ణుడు. "రాజసూయం చెయ్యడానికి అన్నివిధాలా నువ్వే సమర్థుడివి. పగవాళ్లని మచ్చుకి లేకుండా చెయ్యగల తమ్ములున్నారు అడ్డేమిటి నీకు! ఐతే, ఒక్కమాట చెప్పాలి. లోగడ పరశురాముడు రాజకులం నాశనం చేశాడుకదా! అప్పటినుంచీ చంద్రవంశమూ సూర్యవంశమూ తప్ప తక్కిన క్షత్రియవంశాలన్నీ కృత్రిమవంశాలే అయిపోయాయి. కిరీటం ధరించడానికి వాటికి అర్హత లేకుండాపోయింది.

సూర్యచంద్రవంశాలు రెండే క్రమంగా నూటవొక్క వంశాలయాయి. యయాతి, భోజవంశాలవల్ల పద్నాలుగువంశాలయాయి. ఇన్నివంశాల రాజుల్నీ జయించి విర్రవీగుతున్నాడు జరాసంధుడు ఏం చెప్పనూ, ఉడ్డోలమైన సామర్థ్యం వాడిది. చేదిదేశంరాజున్నాడే, గర్వపోతు శిశుపాలుడు, వాడు వాడికి సేనాధిపతి. వరుణుడంత బలశాలి, ప్రాగ్జ్యోతిషం రాజు భగదత్తుడు పశ్చిమ దిక్కంతటికి ఏకైకఛత్రపతి పాండురాజు స్నేహితుడు కావడంచేత లోపల నువ్వంటే ఇష్టమేఅయినా, జరాసంధుడంటే భయంఅతడికి. అంచేత, మాటల్లోనూ, క్రియల్లోనూ జరాసంధుడిదిక్కే వుంటాడు. ఇక చేది రాజుల్లో పురుషోత్తముడూ అంగ వంగ పౌండ్ర కిరాతుల్లో పౌండ్రక వాసుదేవుడూ* నా పేర్లు పెట్టుకుని జరాసంధుణ్ణి కొలుస్తూ వుంటారు. తూర్పు, దక్షిణదేశాలు పురుజితుడూ కరూశుడూ కరభుడూ నకులుడూ సంకర్షణుడూ సూపహితుడూ మనోదత్తుడూ చక్రుడూ సాల్వేయుడూ. యవనుడూ వాడివెనకే పడి చస్తారు. ఉత్తరాదివాళ్ళయిన పద్దెనిమిది రాసకులాలవాళ్ళూ, శూరసేన పుష్కర పులింద కళింద, కుంతి మత్స్య దేశాల రాజులూ వాళ్ళ వాళ్ళ దేశాలూ అవీ వొదలిపెట్టి వాడికి లొంగిపోయారు

"కులంవాళ్లని పీడించుకుతింటూన్న మా మామ కంసుణ్ణి చంపానుకదా నేను! కంసుడిభార్య జరాసంధుడి కూతురు† భర్తని చంపినపగ నామీదపెట్టుకుని తండ్రిని నామీదకి రెచ్చగొడుతూ వుండేది. మమ్మల్ని వాడు పెట్టినబాధ ఇంతా అంతా కాదు.

---

* పౌండ్రకవాసుదేవుడు ద్వారకమీద దండెత్తడం, కాశీరాజుతో సహా అతణ్ణి సంహరించి కృష్ణుడు కాశీపట్టణం కాల్చడం విష్ణుపురాణం, హరివంశం, బ్రహ్మపురాణం మొదలైనవాట్లో విపులంగా వుంది.

† ఎంతోమంది కంసుడి భార్యలు అందులో జరాసంధుడి కూతుళ్ళు అస్తి, ప్రాప్తి అని ఇద్దరు.

హంసుడూ, డిభకుడూ

"హంసుడూ డిభకుడూ అని జరాసంధుడికి ఇద్దరు ఆప్తులుండే వాళ్ళు. సాల్వదేశంరాజు బ్రహ్మదత్తుడి* కొడుకులు వాళ్ళు. నరాంతక దేవాంతకులు. మాయలో ప్రచండనాయకులు. ఒకళ్ళచేత చావు లేదు వాళ్ళకి. అన్నంటే తమ్ముడూ, తమ్ముడంటే అన్నా ప్రాణం పెట్టేవాళ్ళు. కౌశికుడూ, చిత్రసేనుడూ అని పేర్లుపెట్టుకుని, పెద్ద సైన్యంతో ఇద్దరూ జరాసంధుడికి రెండుభుజాల్లా వుండేవాళ్ళు. వాళ్ళు ముగ్గురూ కలిశారో, పట్టపగలు చుక్కలు దూరాయన్నమాటే. మూడులోకాలూ మూడునిమిషాల్లో బుగ్గిచేస్తారు.

"హంసుణ్ణీ, డిభకుణ్ణీ వెంటపెట్టుకువచ్చి మా మధురానగరం మీద దండువిడిశాడు జరాసంధుడు. యదు, వృష్ణి, భోజ, అంధక వీరుల పద్ధెనిమిదివేలసంఘాలతోనూ వాణ్ణి ఎదిరించాను నేను. ఏ ఆయుధంతోనూ చావనివాళ్ళు కావడంచేత ఈ హంస, డిభకులతో గట్టిచిక్కే వచ్చింది మాకు. ఉపాయబలంతప్ప మరోబలం పనిచెయ్యలేదు. ఇద్దరూ ఆటోకరూ ఇటోకరూ యుద్ధంచేస్తున్నారు. సమయంకనిపెట్టి హంసుడు చచ్చిపోయాడని డిభకుడితో చెప్పాం. నిజమే అనుకున్నాడు డిభకుడు. అన్నలేని ప్రపంచంలో నాకు పనేమిటో అంటూ దుఃఖపడ్డాడు. దుఃఖం భరించలేక యమునానదిలో పడి ప్రాణం వొదిలిపెట్టాడు. తమ్ముడిచావు విని గుండెలు పగిలిపోయాయి హంసుడికి. వాడూ ప్రాణం వొదిలి పెట్టాడు. ఇలా వాళ్ళపీడ వొదిలించుకున్నాం.

"ఆప్తమిత్రుల చావుతో అసహాయుడైపోయాడు జరాసంధుడు. విచారిస్తూ మగధ వెళ్ళిపోయాడు. వాడి ఉపద్రవం పడలేక మధురవొదిలి వెళ్ళిపోవలసివచ్చిందిమాకు. కుశస్థలం వెళ్ళి రైవతకపర్వతంమీద కోట కట్టుకున్నాం. ద్వారకాపట్నం నిర్మించు

* బ్రహ్మదత్తుడు రాజసూయం చెయ్యాలని ప్రయత్నించి కృష్ణుడితో వోడిపోయాడు.

కున్నాం. అప్పటినించీ ఇంతవరకూ మీ ఆశ్రయంతో కూడా ఏదో సుఖంగా గడుపు తున్నాం.

"ఇంతా ఎందుకు చెప్పవచ్చానంటే జరాసంధుడు బతికి వుండగాను సామ్రాజ్యం స్థిరంకాదు నీకు సామ్రాజ్యం స్థిరమైతేనే కాని, రాజసూయం నిర్విఘ్నంకాదు. జరాసంధుడు దుర్మార్గుడు పొగరెక్కి వున్నాడు ప్రపంచంలోని రాజుల్ని పట్టితెచ్చి, గిరి వ్రజములో ఖైదుచేసిపెట్టాడు. కటికివాడిలా కనికారంలేకుండా రోజుకో రాజుని ఘోరంగా నరుకుతూ భైరవపూజ చేస్తున్నాడు. వీణ్ణి మారీ అనిపిస్తే చాలు, నీ యజ్ఞం దిగ్విజయంగా పూర్తవుతుంది.

రక్షణవల్ల భగీరథుడూ, విజయంవల్ల మాంధాతా* బాహు బలంవల్ల భరతుడూ, తపస్సువల్ల కార్తవీర్యుడూ, బుద్ధివల్ల మరుత్తుడూ.* సర్వసామ్రాజ్యం సంపాదించారు ఇన్నీ వున్న నీకు అదేమంత దుర్లభ మౌంటాను! జరాసంధుడు ఎంత బలవంతుడు కానుగాక, ఎంతగర్వించి వుండునుగాక, వాడి దుర్మార్గమే వాడి సర్వనాశనం చేస్తుంది. సందేహంలేదు. వివేకంలేనివాడి దగ్గిరసంపద నిలుస్తుందా?" అన్నాడు.

"కృష్ణుడి దయుంటూ వుంటే, మనకి అసాధ్యమేముంది అన్నయ్యా," అంటూ అందుకున్నాడు భీముడు "ఏపనైనా ఆరంభించనివాడిచేత ఏపనీ కాదు. ఎంత సామాన్యుడూ కూడా ఆరంభిస్తే చాలు, ఎంత గొప్పవాణ్ణయినా- ఆరంభించనివాణ్ణి అవ లీలగా వోడిస్తాడు. ఇంకోమాట, గెలిచినా-వోడినా-కలబడవలిసి వస్తే గొప్పవాడితోనే కలబడాలి. అప్పుడే మగవాడి మగతనం తెలిసివస్తుంది. అంతేకాని, తక్కువవాణ్ణి గెలిస్తేమాత్రం వూరా, పేరా? కృష్ణుడి దయా, అర్జునుడిదన్నా, నీ ఆశీర్వాదం వుంటే చాలు, నేను చంపివస్తాను జరాసంధుణ్ని. మేం ముగ్గురమూ ఈ

* మాంధాతకథా, భగీరథుడికథా' చూ. అరణ్యపర్వం,

* మరుత్తుడికథ. అశ్వమేధపర్వమూ, చూ. మార్కండేయపురాణమున్నూ.

యజ్ఞంలో మూడు అగ్నిహోత్రాలనుకో జరాసంధుడే యజ్ఞపశువు శత్రువులు ఆహుతులు'' అంటూ భుజాలు సవరించాడు

"అవును. అలా అయితేనే నాకు గాండీవం దొరకడంలో అర్థముంటుంది," అంటూ భీముడికి శ్రుతికలిపాడు అర్జునుడు. "కులమూ, రూపమూ, ధనమూ విక్రమవంతుడి దగ్గర వుంటేనే రాణిస్తాయి విక్రమంలేనివాడిదగ్గిర వుంటే ఎంతో లేకపోయినా అంతే. అంచేత అన్నయ్యా, రాజుల్ని జయించు. రాజసూయం చెయ్యి, అప్పుడే మనకి మయసభ వున్నందుకూ, నాకు గాండీవం, దివ్యరథమూ దొరికినందుకూ సార్థకత కలుగుతుంది, అంతేకాదు, రాజసూయంకోసం జరాసంధుణ్ణి చంపి, రాజుల్ని విడిపించడంకంటే కీర్తి, పుణ్యమూ మరేముంటాయి!'' అన్నాడు

భీముడూ, అర్జునుడూ అన్న దానికి సంతోషిస్తూ మళ్ళీ ఎత్తుకున్నాడు కృష్ణుడు. "అదృష్టం అనుకూలంగా వున్నప్పుడే పరాక్రమానికి బయల్దేరాలి. బుద్ధీ పూనికా వున్న మగవాడు చెయ్యవలిసిన పనే ఇది. మేం ముగ్గురమూ వెళతామూ. నదీప్రవాహం చెట్టుని కుంకుడువేళ్ళతో పెకిలించినట్టు జరాసంధుణ్ణి నిర్మూలం చేస్తాం. తన అంతరువు తెలుసుకోకండా, భూతాల్లో అంతరాత్మలాగ వొంటరిగా కూచుని సుఖం గునుస్తున్నాడు వాడు. అంచేతే వాడిదగ్గిరికి వెళ్ళడం ఆయాసంలేనిపని మాకు'' అన్నాడు.

"నీ ఆదేశంమీద నడుచుకొనేవాళ్ళం మేం," అన్నాడుధర్మరాజు. "నువ్వుండగా మాకు జయంకలగడంలో సందేహమేముంటుంది! నీ సంకల్పం కలిగింది. గిరివ్రజంలో రాజుల అరదండాలు విడ్డాయనే అనుకోవాలి. రాజసూయమూ నిర్విఘ్నంగా నెరవేరినట్లే. అదృష్టవంతుణ్ణి నేను. ఐతే, వొక్కమాట. రాక్షస సంహారం చేసేవాడివి నువ్వు. కాల్తూవున్న అడివిమంటలో మిడత పడి కాలకండావుండడం ఎలాంటిదో, యుద్ధంలో నిన్ను ఎదిరించి బతికిపోవడం అలాంటిది. కాగా, నీ మీదికివచ్చిన్నీ ఏలా వెళ్ళ

కలిగాడు జరాసంధుడు ! అంత బలమూ, అంత సాహసమూ వాడి కెలావచ్చాయి ! వాడి పుట్టుపూర్వోత్తరాలు వినాలనిపిస్తోంది నాకు'' అన్నాడు. వినమంటూ ఆరంభించాడు శ్రీకృష్ణుడు.

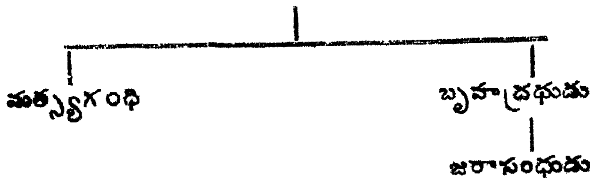
జరాసంధుడు †

ఉపరిచరవసువు కొడుకు బృహద్రథుడు. మగధరాజై బహు సమర్థుడుగా వుండేవాడు. మూడు అక్షౌహిణీలసేన వుండేది అతడికి. ఆతడి సేనముందు శత్రువన్నవాడు నిలవలేకపోయేవాడు. కాశీ రాజు కూతుళ్ళని కవలవాళ్ళని ఇద్దరిని పెళ్ళాడాడతడు. ఇద్దరూ సౌందర్యవతులే కావడంచేత ఇద్దరిమీదా వొకేవిధమైన ప్రేమతో వుండేవాడు. ఐతే, ఎంత కాలానికి సంతానం లేకపోయింది బృహద్రథుడికి. ఎన్నో వ్రతాలూ, నోములూ అవీ చేశాడు. పుత్రకామేష్టులూ చేశాడు. ఐనా లాభంలేకపోయింది. 'ఎన్ని సంపదలుంటే ఏం లాభం ? కొడుకుల్లేంది జీవితమే వ్యర్థం కదా' అంటూ విచారంపెట్టుకున్నాడు. చివరికి తపస్సు చేసుకుందామని భార్యలతో సహా అడివికి వెళ్ళిపోయాడు.

'అడివిలో కక్షీవంతుడి * కుమారుడు చండకౌశికుడు కనిపించాడు. ఒక గున్నమామిడిచెట్టుకింద నిష్ఠతో తపస్సుచేసుకుంటున్నాడతడు. విడవకుండా చేస్తున్న ఉపవాసాలతోనూ, వ్రతాల

---

† పాండవుల ప్రపితామహి మత్స్యగంధి సోదరిపుత్రుడు జరాసంధుడు.

* కక్షీవంతుడు దీర్ఘతముడికీ సుదేష్ణ దాదియైన ఉశిజకీ పుట్టినవాడు. [చూ. పుట ౧౨౦] తండ్రిమల్లేనే కక్షీవంతుడున్నూ సూక్తద్రష్ట అయిన మహా ఋషి [చూ. ఋగ్వేదం 1,9 మండలాలు.] విద్యావంతుడు కావడంచేత ఇతడికి స్వనయుడనే రాజు తన కూతురునిచ్చి పెళ్లిచేశాడు.

తోనూ శుష్కించి వున్నా, అగ్నిహోత్రుడిలా శరీరమంతా ప్రకా
శిస్తూవుంది. మాసిందేతడవుగా చండకౌశికుణ్ణి ఆశ్రయించాడు
బృహద్రథుడు. వదలకండా అతడి పరిచర్య చేయడం మొదలు
పెట్టాడు. అతడి సేవా అదీ చూసి సంతోషించాడు చండకౌశికుడు.
'నీకు ఇష్టమైంది ఏదన్నా కోరుకో ఇస్తాను' అన్నాడు.

రెండుచేతులూ జోడించాడు బృహద్రథుడు 'సంతానం
కటాక్షించండి,' అన్నాడు 'మీదయవల్ల సర్వసుఖాలూ, సర్వ
సంపదలూ అన్నీ వున్నాయి. కానైతే, దానికి తగినట్టు సంతానం
మాత్రం లేదు. అందుకని ఇవన్నీ వ్యర్థమనిపించింది నాకు.
కొడుకులు కలిగేవరకూ తపస్సు చేద్దామని నిశ్చయించుకు వచ్చాను.
మీ అనుగ్రహం కలిగింది. బతికిపోయాను' అన్నాడు.

అతడి దైన్యం చూసి కనికరించాడు ముని. కళ్లుమూసుకుని
ధ్యానముద్రలో కూచున్నాడు. ఇంతలో, గాలీలేదూ ఏమీలేదూ,
చెట్టుమీద చిలకలన్నా లేవు చిత్రం! దానంతట అది వొక
మామిడిపండువచ్చి చండకౌశికుడి వొళ్లోపడింది. దాన్ని పుచ్చుకుని
అభిమంత్రించా డతడు. బృహద్రథుడి చేతిలో పెట్టి, 'ఈపండుతో
కొడుకు పుడతాడు వెళ్లు' అన్నాడు. బ్రహ్మానందం కలిగింది
బృహద్రథుడికి. తిరిగి తనపట్నం వచ్చేశాడు మామిడిపండు
సమంగా కోసి ఇద్దరిభార్యలికీ ఇచ్చాడు

"చెరోముక్కా తిన్నారు రాణులు. ఇద్దరూ గర్భవతు
లయారు. పదోనెలలో వొకరాత్రి ఇద్దరికీ పురుడువచ్చింది.
ఒక్కకన్నూ, వొక్కచెవ్వూ, వొక్కచెంపా, వొక్కచనుకుదురూ,
వొక్కభుజం, వొక్కచెయ్యీ, వొక్కపక్కా, వొక్కపిర్రా,
వొక్కకాలూ- ఇలా ఈమెకో సగంపిల్లా, ఆమెకో సగంపిల్లా
చిత్రంగా పుట్టాయి.

చూసి భయపడ్డారు రాణులు. 'ఈ సగంముక్కలు కొడుకు
ల్లని ఎలాచూపిస్తాం రాజుకి!' అంటూ సిగ్గుపడిపోయారు.

దాదుల్ని పిలిచి 'ఎవరికీ తెలియకుండా ఈ ముక్కలు బైటపారవేసి రండి' అన్నారు. దాదులు అవి తీసుకువెళ్ళి, కోటదేవిడీ దగ్గిర నాల్గుదార్ల చౌకంపక్క పడవేసి వచ్చారు.

ఆ చౌకం దగ్గిర జర అని వొక రాక్షసి ఎప్పుడూ కనిపెట్టుకువుండేది. అదేదో బలికామోననుకుని రెండుచెక్కలూ తీసుకుపట్టుకుపోయింది. తీరాచూస్తే రెండుచెక్కలూ మెల్లమెల్లగా కదులుతున్నాయి. చూసి, రెండూ సమానంగా వొక దగ్గిర సంధించిపట్టుకుంది జర. ఆశ్చర్యం! రెండుముక్కలూ సరిగ్గా అతుక్కున్నాయి జర చేతిలో కుమారుడు తయారయాడు. వజ్రమంత కఠినమైపోయింది కుర్రాడి శరీరం జర చేతిలో కొండంత బరువైంది. అంతరాక్షసీ కుర్రవాణ్ణి పట్టలేకపోయింది. గావుకేకలు వేస్తూ ఏడవడం మొదలుపెట్టాడు కుర్రాడు కరచరణాలు ఆడడంలేదు జరకి.

"పిల్లవాడి ఏడుపు విని అంతఃపురంలోని ముసిలిఅవ్వలంతా పడుతూ లేస్తూ వచ్చారు. సంతోషంతో కుర్రవాణ్ని ఎత్తుకోవడం మొదలుపెట్టారు ఈ గడిబిడంతా విని బృహద్రథుడూ వచ్చాడు. తన ఎర్రటిపిడికిలి మొహంమీద పెట్టుకొని దిక్కులు అదిరేట్టు ఏడుస్తున్నాడు కొడుకు. మంచి తేజస్సుతో ప్రకాశిస్తున్నాడు. కృతార్థత పొందిన చూపులతో చూస్తూ ఆనందించాడు తండ్రి.

"జర కామరూపిణి కావడంచేత మనుష్యస్త్రీరూపంలో రాజుముందు నుంచుంది. సంగతంతా చెప్పింది. 'రాజా, రాక్షసిని నేను. నా పేరు జర. ఊవ్వూరే కాపరంపెట్టుకున్నాను. ఈచౌకం వొదలకుండా బతుకుతున్నాను. నీకు మేలుచెయ్యాలనే అహోరాత్రులూ నా భావన. ఇన్నాళ్ళకి ఆ అవకాశం లభించింది. నీ రాణులిద్దరికీ పుట్టిన శిశువుముక్కలు తెచ్చి మీ దాదులు ఈ చౌకందగ్గిర పడేసిపోయారు. ఆరెండూ నేను జోడించి పట్టుకునే సరికి చప్పున అతుక్కుపోయి వజ్రంలా గట్టిపడ్డాడు అబ్బాయి. ఆ బరువు ఏం చెప్పేది, మేరుపర్వతం శిఖరమంత అనిపించాడు

నేను ఎత్తుకోలేకపోయానంటే నమ్మండి'' అంటూ కుమారుణ్ణి బృహద్రథుడి చేతిలో పెట్టింది.

'' 'రాక్షసివేమిటి తల్లీ, నాపాలిటి భాగ్యదేవతవి' అంటూ ఆమెని ఎంతో గౌరవించాడు బృహద్రథుడు 'నా సేవకి మెచ్చి వీణ్ణి అనుగ్రహించాడు ముని, నువ్విప్పుడు ప్రాణంపోసి బతికించావు. నిజంగా మాపాలి దేవతనే నువ్వు' అన్నాడు. కుమారుణ్ణి తీసుకు వెళ్లి భార్యల కిచ్చాడు. జర సంధించడంచేత కుమారుడికి జరాసంధుడు అని పేరు పెట్టాడు. అప్పటినించీ పట్నం అష్టశోభనాలూ చేయించి, జర రాక్షసికి ఏటేటా గొప్ప ఉత్సవం చేయిస్తూ వచ్చాడు. కొడుకుని అరిచేతినిమ్మపండులా ఎంతో ఇదిగా పెంచాడు. నెయ్యి ఆహుతులుపోస్తూంటే వృద్ధిపొందే హోమాగ్నిలాగ, అగ్గజంగా పెరుగుతూ వచ్చాడు జరాసంధుడు

'అతణ్ణి చూసిపోదామని ఒకనాడు అడివినుండి చండకౌశికుడు వచ్చాడు. కొడుకునీ, భార్యల్నీ మంత్రుల్నీ వాళ్ళనీ వెంట పెట్టుకుని ఎదురువెళ్ళాడు బృహద్రథుడు. నమస్కరించి తీసుకు వచ్చాడు. మంచి ఆసనంవేసి, పాదాలుకడిగి, అర్ఘ్యమూ పాద్యమూ ఇచ్చి పూజించాడు. 'ఈ రాజ్యమూ, సంపదా సర్వమూ మీదే' అంటూ కొడుకుని పాదాలమీద వేశాడు.

''సంతోషించాడు ముని, 'జరవల్ల నీకు మంచి ఉపకారం జరిగింది. నాయోగదృష్టితో తెలుసుకున్న సంగతిది. నీ కొడుకు కుమారస్వామి అంత బలశాలి అవుతాడు. శివుణ్ణి పూజించి వశం చేసుకుంటాడు. వీడిమీదకి వచ్చినవాళ్ళు ఎంతటివాళ్ళయినా అగ్గిలో పడ్డ పురుగుల్లాగ మాడిపోతారు. గరుత్మంతుడి వేగం ఇతర పక్షులు అనుసరించలేనట్టు, మనుష్యమాత్రులు ఇతడి పరాక్రమం అనుసరించలేరు. గ్రహాలమధ్య సూర్యుడిలా రాజుల్లో వీడు ప్రకాశిస్తాడు. నదుల ప్రవాహవేగాలు పర్వతం భేదించలేనట్టు, ఏదివ్యాస్త్రాలయినా వీడి శరీరం భేదించలేవు. మహానదులు లాక్కొనే

సముద్రంలా శత్రురాజుల సంపదలు లాక్కుంటాడు వీడు. ఇలాంటిది వీడి సామర్థ్యం' అని చెప్పి వెళ్ళాడు.

"వయసువచ్చి ప్రయోజకుడయ్యాడు జరాసంధుడు. రాజ్య భారం అతడిమీద పెట్టి భార్యలతో సహా తపోవనం వెళ్ళిపోయాడు బృహద్రథుడు. రాజయోగ కిందా మీదా కనిపించలేదు జరా సంధుడికి. హంసుడూ, డిభకుడూ వాడికి తోడయ్యారు దాంతో పిగిలిపిట్టలమీదికి డేగలాగ రాజులమీదికి దండయాత్రలు చేశాడు. వాళ్ళని నానాహింసలూ పెట్టాడు ఐతే, హంసుడూ, డిభకుడూ చచ్చాక నడుంవిరిగింది వాడికి రెక్కలు కొట్టేసిన గరుడపక్షిలా అయిపోయాడు తననంతూ ఎప్పుడువస్తుందో అని బితుకూ బితుకూ మంటూనేవుంది వాడికి. ఐతే వాణ్ణేమో ఆయుధబలంతో చంపడం వొట్టిది. బ్రహ్మతరం కాదు. అలాంటి వరం వాడికిచ్చాడు శివుడు. అంచేత, మల్లయుద్ధంలోనే వాణ్ణి కొట్టాలి అది మన భీమన్న పని.

"అర్జునుడి రథబలం, భీముడిబాహుబలం, నా నీతిబలం వుంటూవుంటే నీకు అసాధ్యమేముంది? మేం ముగ్గురమూ వెళతాం. మా బాహుబలమూ నీతిబలమూ ప్రయోగిస్తాం. నా మీద నీకు నమ్మకమే వుంటే భీముణ్ణీ అర్జునుణ్ణీ నాచేతిలో పెట్టు" అన్నాడు.

కృష్ణుడిలా చెపుతూవుంటే, అప్పుడే గెలుచుకువచ్చినంత విజయచిహ్నాలు కనిపించాయి భీమార్జునుల మొహాల్లో. కృష్ణుడి మాటలు వింటూనే అదీ కనిపెట్టాడు ధర్మరాజు.

"సమస్తకార్యాలూ నిర్వహించే సమర్థుడివి నువ్వున్నావు మాకు. ఇక మేము సాధించలేనివేముంటాయి!" అన్నాడు. పైకి అన్నాడే కాని తమ్ముళ్ళని వొదిలివుండడమంటే ఏదో ఇదిగానే వుంది. "భీముడూ అర్జునుడూ-ఇద్దరూ నాకు రెండు నేత్రాలు కృష్ణుడు హృదయం. వీళ్ళని విడిచివుండడమంటే బాధగానే వుంది. ఐనా మనస్సులో ఎక్కడలేని ఉత్సాహమే కలుగుతున్నాది. కృష్ణుణ్ణీ అర్జునుణ్ణీ తలుచుకుంటేనే శుభం కలుగుతుందంటారు.

అలాంటిది, వాళ్ళిద్దరి ప్రాపూ వున్న భీముడు గెల్చుకురావడంతో సందేహం మేముంటుంది? కార్యసిద్ధి కలిగితీరుతుంది-వెళ్ళిరండి'' అన్నాడు. ముగ్గురూ మూడుసింహాల్లా బైల్దేరుతూవుంటే మొహం నిండా కళ్ళు చేసుకుని చూస్తూ నుంచున్నాడు.

మగధవిజయం

భీమార్జునులూ కృష్ణుడూ తిన్నగా మగధ బయల్దేరారు. స్నాతకవ్రతులై బ్రాహ్మణ వేషాలు వేసుకున్నారు. మొహాల్లో మాత్రం వీరశ్రీ తాండవమాడుతోంది. అనేకపర్వతాలూ అవీ దాటారు. వాటిల్లోంచి పుట్టిన కాలకూటం, శోణం, కంటకీయం నదులూ దాటారు. సరయూనదీ, పూర్వకోసలదేశం, మిథిల దేశం, గంగానదీ గడిచి మగధదేశం ప్రవేశించారు. గోరథపర్వత మెక్కి గిరివ్రజం చూశారు. గిరివ్రజం మగధ రాజధాని. పరాయి వాడు తేరిచూడడానికి వీలులేని పిడుగుల్లాంటి పెద్దపెద్ద కోటలతోనూ, అందమైన గోపురాలతోనూ పువ్వులతో ఘుమఘుమలాడుతూన్న ఉపవనాలతోనూ అలకాపట్నంలా ఎంతో అందంగా కనిపిస్తు న్నాది గిరివ్రజం. చూసి చకితుడయాడు కృష్ణుడు. తల పంకిం చాడు. "చూడండి. ఈ గోరథమూ, ఋషభమూ, వైహారమూ, ఋషికొండా, చైత్యగిరీ- ఈ ఐదూ వీరభటుల్లాగ ఈ పట్నం చుట్టూ కాస్తున్నాయి. అందుకనే ఈ వూరుపేరు గిరివ్రజం. ఇక్కడే పూర్వం దీర్ఘతముడు ఉసిజ (ఔశీనరి) అనే శూద్ర స్త్రీ గర్భంలో కక్షీవంతుడూ మొదలైన వాళ్ళని కన్నాడు. అతడి అనుగ్రహంవల్లా దుర్భేద్యమైన ఈ కోటలబలంవల్లా మగధవాళ్ళని మనుష్యమాత్రుడు గెలవలేడు" అన్నాడు.

ముగ్గురూ గోరథపర్వతంమీంచి నగర ద్వారంగుండా పట్నం లోకి వెళ్ళక, సరాసరి చైత్యకగిరి ఎక్కారు. దాని శిఖరంమీదవున్న మూడు భేరులు చూశారు. మగధవాళ్ళు మానుషాదం అనే ఆబో

[illegible]

తుని చంపి, దాని చర్మంతో చేసి పెట్టినవి భేరీలు. పై వాళ్ళు పట్నంలో ప్రవేశిస్తేచాలు, దీర్ఘతముడి ప్రభావంవల్ల వాటంతట అవే మోగుతా యవి. అందుకనే గోరథందారిని వెళ్ళక ఇక్కడికి పదమన్నాడు కృష్ణుడు

ముగ్గురూ ముందు ఆ మూడు భేరీలూ చిదకగొట్టారు. చైత్యకగిరి మధ్యని పగలగొట్టి, దొంగదారిని గిరివ్రజంలో ప్రవేశించారు. ప్రవేశించి, ప్రథమంలో పూలమాలలు కట్టేవాళ్ళ ఇళ్ళకీ, గంధాలూ అవీ తీసేవాళ్ళ ఇళ్ళకీ వెళ్ళారు. గంధాలూ పూలమాలలూ బలాత్కారంగా అడిగి పుచ్చుకున్నారు. ముగ్గురూ అగరూ, చందనం, పుష్పాల్లూ అవీ పూసుకున్నారు. రీవిగా పూలమాలల వేసుకున్నారు. అలా గిరివ్రజం రాచబాటని నడుచుకుంటూ వెళుతూవుంటే ముగ్గురినీ చిత్రంగా చూశారు గిరివ్రజం పౌరులు.

జరాసంధుడికోటలో బ్రాహ్మలికిమాత్రం అడ్డులేదు. రాత్రీ, పగలూ ఎప్పుడుపడితే అప్పుడు వెళ్ళవచ్చువాళ్ళు. అది అవకాశం చేసుకుని, పశువులశాకలో సింహాలుదూరినట్టు, జరాసంధుడి గృహంలోకి వెళ్ళారు భీమార్జునులూ, కృష్ణుడున్నూ. అర్థరాత్రయినా అభ్యాగతులికీ, స్నాతకబ్రాహ్మలికీ ఎదురువెళ్ళి పూజించేవ్రతం జరాసంధుడిది. కృష్ణుడికీ, భీమార్జునులికీ ఎదురువచ్చి పూజలూ వగైరాలు చెయ్యబోయాడతడు. అవేవీ అక్కర్లేదన్నారు వాళ్ళు. వీళ్ళ గర్వమూ అదీ చూస్తే, ఇదేదో పేచీలాగే వుందనుకున్నాడు జరాసంధుడు. "మీరు స్నాతకులే అయితే ఈ చందనం, పూలమాలలూ ఏమిటి?" అంటూ ప్రశ్నించాడు. "చైత్యకగిరి ఎక్కడం, భేరీలు పగలెయ్యడం, తప్పుదారిని పట్నంలో చొరబడడం— ఇదంతా ఏమిటి?* పోనీ, నేను చేసే సత్కారం పుచ్చుకోవడాని కేం

* మాలలూ అవీ వేసుకోవడం, సుగంధద్రవ్యాలు పూసుకోవడం, తప్పుదారిని ప్రవేశించడం, కొండలూ అవీ ఎక్కడం మొదలైనవి స్నాతకులైనవాళ్ళు చెయ్యరాని పనులు చూ. గౌతమస్మృతి. సూ. 384.

వచ్చింది? మీరేదో వేషధారుల్లాగే వున్నారు మీ వేషాలు చూస్తే బ్రాహ్మలలాగానూ, మీ పొడవాటి చేతులూ, ఎత్తయిన ఛాతీలూ అవీ చూస్తే అచ్చంగా క్షత్రియులులాగానూ కనిపిస్తున్నారు. ఏమిటి సంగతి?'' అన్నాడు.

''అవును. క్షత్రియులమే. క్షత్రియ జాతి స్నాతకులం మేం,'' అన్నాడు కృష్ణుడు ''బ్రాహ్మలే అన్నమాటేమిటి? క్షత్రియులూ, వైశ్యులూ కూడా స్నాతకవ్రతులు కావచ్చుకదా! గంధమూ, పూలమాలలూ వేసుకున్నా మంటున్నావు వీట్లో లక్ష్మివుంటుంది కనక బలవంతంగా పుచ్చుకు వేసుకున్నాము. ఇక, తప్పుదారిని వచ్చామన్నావు. స్నేహితుల ఇంటికెళ్తే అసలు దారిని రావడం, విరోధుల ఇంటికెళ్తే పెడదారిని రావడం క్షత్రియధర్మం నీ దగ్గిరికి మేం వచ్చిన ప్రయోజనం వేరు. అంచేత నువ్విచ్చే అర్ఘ్యపాద్యాలు నిరాకరిస్తున్నాము'' అన్నాడు.

''అదేమన్నమాట? మీరు నాకుగానీ, నేను మీకుగానీ ఏనాడూ ఏ కీడూ చేసిన పాపాన పోలేదు. ఏ దోషమూ ఎరగను నేను. మీకు పగవాణ్ణెలా అయాను? దైవభక్తుణ్ణి. ఉత్తమ క్షత్రియధర్మం తప్పనివాణ్ణి. పైపెచ్చు, మునులన్నా బ్రాహ్మలన్నా ఎంతో గౌరవం నాకు'' అన్నాడు జరాసంధుడు.

''ఆగు-ఉత్తమ క్షత్రియధర్మం తప్పనివాణ్ణంటున్నావు. ఏదోషమూ ఎరగనంటున్నావు. బావుంది. ఉత్తముడైన క్షత్రియుడు-నీలాగ రాజుల్ని ఖైదులో పెట్టి. వాళ్ళని పశువుల్లాగ నరుకుతూ! శివపూజ చేస్తున్నవాడు-నరలోకంలో ఎవడున్నాడు? ఇంతకంటే దోషం ఏం కావాలి? నిష్కారణంగా ఏపాపం ఎరగనివాళ్ళని హింసించేవాడు లోకాని కంతటికీ శత్రువే అవుతాడు. దయాధర్మం లేకండా విరోధుల్ని చంపుతున్నావు. పాపాత్ముడివి. ధర్మరక్షణ కోసం కంకణం కట్టుకున్నవాళ్ళం మేం. నిన్ను ఉపేక్షిస్తే మాకూ ఆ పాపం చుట్టుకుంటుంది. ఈ పాపభయమే మమ్మల్ని ఇలా వచ్చే

టట్టు చేసింది కులం రక్షించడంకోసమని క్షత్రియకులం యావత్తూ భరిస్తున్న వాడు పంపగా వచ్చాం. దుష్టనాశనం చేసే మరీ వెళతాం.

"'నాకంటే గొప్పవాడు లేడు' అని ఎవటివాళ్ళకి అవ మానంగా మాట్లాడకు. నీతీ నియమం లేకండా మహాత్ముల్ని అవ మానం చేసిన బృహద్రథుడూ* దంభోద్భవుడూ♦ కార్తవీర్యుడూ ఏమయ్యారో ఆలోచించు ప్రతాపంతో రణయజ్ఞం చేసిన వీరులూ, ఉగ్రమయిన తపస్సు చేసిన తాపసులూ సద్గతి పొందుతారు అంతే కాని నీలాగ దారుణంగా భైరవపూజ చేసినవాళ్లకి ఏం గతి దొరకుతుందని! ఐందేదో అయింది. ఇప్పుడైనా నామాట విను ఖైదులోంచి రాజుల్ని వొదిలిపెట్టు.

"నిజం దాచడ మెందుకూ, ఇదిగో ఈయన భీముడు. ఈయన అర్జునుడు. నువ్వు పెట్టిన చిచ్చు ఆర్పడానికి వచ్చిన పాండవ సింహాలు వీళ్లు నేను కృష్ణుణ్ని బుద్ధికలిగి రాజుల్ని వొదిలి పెట్టావా మంచిమాట. లేదా యుద్ధంలో నిన్ను కాజేస్తాము. తప్పదు. రాజుల్ని విడిపించకండామాత్రం కదలడం జరగదు" అన్నాడు శ్రీ కృష్ణుడు,

ఈమాటలతో జూలుపట్టిలాగిన సింహంలా కనుబొమలు ముడిపెట్టి చక్రమన్నాడు జరాసంధుడు "పరాక్రమంతో దండెత్తి పరరాజుల్ని గెలవడం దోషమా?" అంటూ పిడికిలి బిగించాడు. దేవకార్యంకోసం తెచ్చాను రాజుల్ని. వీళ్లని వొదిలిపెట్టవలిసిన అగత్యం ఏంవచ్చింది నాకు? పరాక్రమమే నావ్రతం. నువ్వు కాదన్నా. నేను చేసింది ఉత్తమక్షత్రియధర్మమే. ప్రతాపంలో నన్ను గెల్చుకువెళ్లినవాడు లేడు కృష్ణా, వీళ్లకంటే కొత్తగాని, నువ్వు బాగానే ఎరుగుదువే నన్ను!

---

*గరుత్మంతుడిచేత భంగపడ్డాడు. ♦ చూ. ఉద్యోగపర్వం మూడో అశ్వాసం ♦ చూ. అరణ్యపర్వం మూడో అశ్వాసం.

"సరే, నన్ను సైన్యంతో సైన్యం పెట్టుకు యుద్ధం చెయ్యమంటారా, రండి. కాదూ, మీ ముగ్గిరితో నన్ను వొక్కణ్ణీపోట్లాడమంటారా, సంర్యే. లేదు, ఇద్దరితో దెబ్బలాడమన్నా, వొక్కడితో కలబడమన్నా- దేనికన్నా సిద్ధం. ఏ ఆయుధంతో డీకొనాలంటే దాంతో నేరండి. అన్నిటికీ సిద్ధంగానే వున్నాను" అన్నాడు.

"ఒక్కడితో ఇద్దరు ముగ్గురు యుద్ధం చెయ్యడం తగనిపని" అన్నాడు కృష్ణుడు. "ఇదిగో మేం ముగ్గురం మున్నాం. మాలో నీ ఇష్టం వచ్చినవాణ్ణి ఎంచుకో. ఆయుధాలతో మా అవసరం లేదు మాకు. మల్లయుద్ధం చేద్దాం" అన్నాడు.

"బావుంది ఐతే, మీ ముగ్గిరిలోనూ భీముడే నాకంటికి ఆనుతున్నాడు. ఇతడూ నేనూ కుస్తీ పడతాం" అన్నాడు జరాసంధుడు. మల్లయుద్ధం ప్రారంభించేముందు తన కొడుకు సహదేవుడికి రాజ్యాభిషేకం చేశాడు. పురోహితుడిచేత స్వస్తివచనాలూ అవీ చెప్పించుకున్నాడు. జుత్తు విప్పి గట్టిగా సిగవేసుకున్నాడు. మల్లయుద్ధానికి అనువైన కాసెకోకా అదీ బిగించుకున్నాడు. వీర రసికత్వంతో మీసం మెలిపెడుతూ వచ్చి రీవిగా రంగంలో నుంచున్నాడు. అతడికంటే అగ్గజంగా తయారయాడు భీముడు.

భీముడూ జరాసంధుడూ వొక్కసారి కలియబడ్డారు. ఇద్దరూ బలంలో సమవుజ్జీలు. ఇద్దరూ వొకళ్లమీద వొకళ్లు కోపం పెట్టుకున్నారు. ఇద్దరూ కుస్తీలలో గడితేరినవాళ్లు ఇద్దరూ వొడుపులతో కలియబడుతూవుంటే, పడాపడా కొట్టుకుంటూంటే- కాలయముడుగాని విజృంభించి ఈ సంక్షోభం కలిగిస్తున్నాడా అని భయపడ్డారు ప్రజలు. కౌగలంగా వొకళ్ల నొకళ్లు లాక్కుంటున్నారు. ఒకళ్ల నొకళ్లు పట్టుకుంటున్నారు. ఒకళ్ల నొకళ్లు కిందవేస్తున్నారు. కోపంతో పెనగులాడుతున్నారు.

ఉభయులూ మహోగ్రమైన ఇనపగుదియలలాంటి బాహుదండాలతో దారుణంగా బాదుకుంటున్నారు. భయంకరంగా వుంది

మల్లయుద్ధం. సింహమూ ఏనుగూ పోట్లాడినట్టు, రెండు వజ్ర పర్వతాలు ఢీకొన్నట్టు, ఇంద్రుడూ వృత్రాసురుడూ కలబడ్డట్టు ఇద్దరూ ఘోరంగా పోరాడుతున్నారు.

కార్తీకమాసం పాడ్యమినాడు ఆరంభమైంది మల్లయుద్ధం. చతుర్దశివరకూ ఈ పద్నాలుగురోజులూ పిసరంత ఎడతెరిపిలేకుండా హోరాహోరి పోట్లాట జరుగుతూనే వుంది. త్రయోదశినాడు ఇద్దరూ మరింత ఘోరంగా దెబ్బలాడారు అక్కసుదీరా వొాళ్ళ నొాళ్ళు కొట్టుకున్నారు. లాక్కున్నారు విసురుకున్నారు. గుద్దుకున్నారు. పొడుచుకున్నారు. తన్నుకున్నారు. తోసుకున్నారు. తమకి వచ్చిన కుస్తీపట్లన్నీ ఉపయోగించారు. అవాళ మర్నాడూ అలాగే వెళ్ళింది.

చతుర్దశినాటిరాత్రి జరాసంధుడు బాగా అలిసిపోయాడు. అదికనిపెట్టాడు కృష్ణుడు. భీముడికి ఇసారా ఇచ్చాడు. "ఎదటివాడు నీరసంలో పడ్డాడు ఇదే సమయం వాణ్ణి చంపడానికి. కానీ, నీ బలమూ, నీ తండ్రి గాలి బలమూ చూపించాలి" అన్నాడు.

జబ్బుకున్నాడు భీముడు. వాయుదేవుణ్ణి తలుచుకున్నాడు. ఒక్కసారి బ్రహ్మాండమైన బలం వచ్చినట్టయింది. అమాంతంగా జరాసంధుణ్ణి మీాదికెత్తి అదేతిప్పడం తిప్పాడు మూల్గుంటూ, నోటంటూ, చెవుల్లోంచీ రక్తం కక్కుకున్నాడు జరాసంధుడు. అలా వందసార్లయినా తిప్పాడు భీముడు, సుడిగాల్లో గిరగిరా తిరిగే గడ్డిపోచలా కనిపించాడు జరాసంధుడు. అంతతో పోలేదు. భయపడి పెడబొబ్బలుపెట్టేటట్టు గాఢటిగా అడిసిపట్టుకుని బలంకొద్దీ వొక్కటి చరిచాడు దాంతో కీళ్ళు కీళ్ళు సంధులు విడిపోయి చచ్చి వూరుకున్నాడు జరాసంధుడు. భూమి దద్దరిల్లినట్టు సింహనాదం చేశాడు భీముడు. బ్రహ్మాండం బద్దలైందో, హిమాలయశిఖరం విరిగిపడిందో అంటూ గడగడలాడింది గిరివ్రజం. గర్భిణీస్త్రీలకి గర్భపాతమే ఐపోయింది. మగధసేనాశిబిరాల్లో చిక్కితే నెత్తురు

లేదు. లోకానికి తెలియాలంటూ జరాసంధుడి కళేబరం తెచ్చి
కోట దేవిడీముందు పడవేశాడు భీముడు.

తెల్లవారింది మగధప్రజలు బయపడవద్దని అభయమిచ్చాడు
కృష్ణుడు. చెరలోవున్న రాజులందరినీ విడిపించాడు. జరాసంధుడి
కొడుకుని చేరదీశాడు. ధైర్యం చెప్పాడు. అతణ్ణే మగధసింహాసనం
మీాద కూచోబెట్టాడు. మీా తాత సంపాదించిన రత్నాలరథం
తీసుకురా'' అంటూ అజ్ఞాపించాడు.

వెంటనే రథం తెప్పించి చేతులు జోడించాడు సహదేవుడు.
''పూర్వం తారకాసురిడితో జరిగిన యుద్ధంలో ఇంద్రుడు ఎక్కినరథం
ఇది ఇంద్రుడు వసురాజు కిచ్చాడు. వసురాజు తన కొడుకు
బృహద్రథుడి కిచ్చాడు. జరాసంధు తాత దగ్గిరనుండీవస్తూన్న
దివ్యరథ మిది'' అంటూ చెప్పాడు కృష్ణుడు. భీమార్జునులతో సహా
రథమెక్కి కూచున్నాడు. ఇక దానికి సారథి కావాలి. గరుత్మం
తుణ్ణి తలుచుకున్నాడు ధగధగా మెరిసిపోతున్న రెక్కలతో
ఉత్తరక్షణంలో వచ్చి వాలాడు గరుత్మంతుడు. తలవొంచి, నమస్క
రించి నుంచున్నాడు. అతణ్ణి సారథ్యం చెయ్యమన్నాడు కృష్ణుడు.
మనోవేగ వాయువేగాలతో రథం తెచ్చి ఇంద్రప్రస్థంలో దించాడు
గరుత్మంతుడు

''హమ్మయ్యా, ప్రజాకంటకుణ్ణి చంపేశాడు భీముడు.
రాజుల అరదండాలు విడిపించారు పాండవులు. నాలుగుసముద్రాల
మధ్యవున్న భూప్రపంచంలో ధర్మరాజు సామ్రాజ్యం సాటిలేని
దైంది''. అంటూ సంతోషించారు లోకులు.

ఇంద్రప్రస్థంలో ఆశ్చర్యమే, ఆశ్చర్యం. ''ఏ ఆయుధం చేతా
చావ్వనివాడు జరాసంధుడు అలాంటివాణ్ణి భీముడుగనక చంపేసి
వచ్చాడు [illegible]కళ్లకయితే సాధ్యంకానిపని'' అంటూ భీముణ్ణీ
కృష్ణార్జునుల్నీ చూడ్డానికి అదే విరగబడ్డారు ప్రజ. కృష్ణుడూ భీమా
ర్జునులూ రథందిగి [illegible] ధర్మరాజుకి నమస్కరించారు.

ఇంతలోనే జరాసంధుడి చెరలోంచి విడిపించిన రాజులూ వచ్చి చేరుకున్నారు. అందరినీ ధర్మరాజుకి చూపించాడు కృష్ణుడు చేతులు జోడించుకు నుంచున్న వాళ్ళనందరినీ యథోచితంగా గౌరవించాడు ధర్మరాజు ఎవళ్ళ దేశానికి వాళ్ళని భద్రంగా పంపించివేశాడు. వెళ్ళివస్తానంటూ కృష్ణుడూ మగధనించి ఎక్కివచ్చిన రథంమీద ద్వారకాపట్నం వెళ్ళాడు.

దిగ్విజయం

ఇక దిగ్విజయం జరగాలి. దిక్పాలకులవంటి తమ్ములు నలుగురినీ పిలిచాడు ధర్మరాజు. "వెళ్ళండి, దిగ్విజయం చేసుకు రండి" అంటూ ఆదేశించాడు. భీముణ్ణి తూర్పుదిక్కు పంపాడు. అర్జునుణ్ణి ఉత్తరానికి పంపాడు. నకులుణ్ణి పడమటికీ, సహదేవుణ్ణి దక్షిణానికీ పంపాడు. అపారమయిన చతురంగబలాలు వేసుకుని నలుగురూ నాలుగుదిక్కులకీ బయల్దేరారు. నాలుగు సముద్రాలమీదికీ నడిచిన నాలుగు కొత్తసముద్రాల్లా ఇంద్రప్రస్థంనించి వొక్కసారి బయల్దేరింది పాండవసేన.

అగ్ని ఇచ్చిన రథమెక్కాడు అర్జునుడు. గాండీవం పట్టుకున్నాడు. ఎండాకాలం సూర్యుడిలాగ తన ఉగ్రమైన ప్రతాపం వెలుగుతూ వుంటే, ఉత్తరదిక్కు గెలవడానికి బయల్దేరాడు ముందు పులిందదేశంరాజుని ప్రతివిద్యుణ్ణి ఓడించాడు. అలా ఉత్తరాదిరాజుల్ని స్వాధీనపరుచుకుంటూ ప్రాగ్జ్యోతిషం ముట్టడించాడు. ప్రాగ్జ్యోతిషంరాజు నరకాసురుడికొడుకు భగదత్తుడు పెద్దసైన్యంతో వచ్చి తిరగబడ్డాడు. పడమటిసముద్రప్రాంత వీరుల్ని వెంటవేసుకుని ఎనిమిది రోజులు ఘోరంగా యుద్ధంచేశాడు. తుదకి అర్జునుడి బాణాల ముందు నిలవలేకపోయాడు. లొంగిపోయాడు. "ఇంద్రుడి స్నేహితుణ్ణి నేను. ఇంద్రుడి కుమారుడివి నువ్వు. అసలు నీతో యుద్ధం చెయ్యడమే తగనిపని నాకు. ఓడిపోయాను. ప్రాణం కావాలో చెప్పు. నీ ఇష్టంవచ్చింది చేస్తాను" అన్నాడు.

అన్నయ్య ధర్మరాజు రాజసూయం చేస్తున్నాడు. నీ వంతు కట్నం నువ్వు చెల్లించు. రాజసూయానికి ఇంద్రప్రస్థం దయచెయ్యి" అన్నాడు అర్జునుడు.

భగదత్తుడిదగ్గిర ఎంతో ధనమూ అదీ పుచ్చుకుని తూర్పుకి వెళ్ళాడు అర్జునుడు. దారికడ్డాకూ కొండగుహాల్లోనూ, లోయల్లోనూ వుండే రాజులతో యుద్ధంచేసి గెలుచుకున్నాడు వాళ్ళందరిదగ్గిరా ఎంతో అంత ధనమూ బంగారమూ పుచ్చుకున్నాడు. ఉలూకదేశం రాజు బృహంతుణ్ణి ఓడించాడు, ఉత్తరఉలూకం, వామదేవం, మోదాపురం, సుదామం, సుసంకుల దేశం రాజుల్ని జయించాడు, దేవప్రస్థపురంరాజుని సేనాబిందుణ్ణి గెలిచాడు. విష్వగశ్వుడనేరాజుని పాదాక్రాంతుణ్ణి చేసుకున్నాడు. ఎంతోమంది కొండరాజుల్ని, బర్బర, పారశీక, తురుష్క-దేశాలరాజుల్ని లొంగదీసుకున్నాడు. పౌండ్రం కాశ్మీరం త్రిగర్తం లోహితం సుధన్వం గాంధారం కాంభోజం కోసలం ఈ దేశాల రాజులదగ్గిర ఎన్నో అన్ని చిత్రవిచిత్రములయిన రత్నవస్తువులూ,బంగారంసామానులూవాహనాలూ పుచ్చుకున్నాడు. చిత్రాయుధుడు పాలిస్తూవున్న సింహపురం గెలిచాడు అడవుల్లోని రాజుల్ని వశపరుచుకుంటూ వెళ్ళి శ్వేతపర్వతం రాజుని ఓడించాడు పైకివెళ్ళి కాంభోజకటకుడనే రాజుచేత గౌరవంపొందాడు. హాటకదేశంలో మానసరోవరం ఋషికుల్యాం చూసి-అరణ్యే హరివర్షం జయించి, అక్కడి రాజులదగ్గిర అపరిమిత మయిన పదార్థాలూ, తిత్తిరిపిట్ట రంగువీ, తెలుపూ నలుపూ కలిసిన రంగువీ, మండూకం రంగువీ, హంస రంగువీ-ఇలా రంగు రంగుల గుర్రాలూ, కొండల్లాంటి ఏనుగులూ, పుచ్చుకున్నాడు. హేమకూటం, నిషధాచలం దాటి గంధర్వనగరాలు గెలుచుకున్నాడు.

నూరువేల యోజనాల ఆయతమై. అచ్ఛంగా బంగారంతో ధగధగలాడుతూవున్న సుమేరుపర్వతం చూశాడు. జంబూవృక్షం, జంబూమహానది చూశాడు. జంబూనదితీరంలోవుండే

మేరువుకి ప్రదక్షిణంగా తిరిగాడు గంధమాదనం దాటాడు. అక్కడి దేశాలరాజులైన సిద్ధులూ, విద్యాధరులూ, చారణులూ, గంధర్వులూ-వీళ్ళ దగ్గిరా చిత్రవిచిత్రాలయిన వస్తువులూ, వాహనాలూ అవీ పుచ్చుకున్నాడు మాల్యవంతం, నీలపర్వతం దాటి, ఉత్తరకురుదేశాలు వెళ్ళాడు అంటే, భరతవర్షం జయించుకుంటూ వెళ్ళి ఇలావృతవర్షం మేరువు తూర్పున భద్రాశ్వవర్షం, పడమట కేతుమాలవర్షం, ఉత్తరాదిని రమణవర్షం, హిరణ్వతీవర్షం గెలిచి ఉత్తరకురుభూములికి వచ్చాడు. తరవాత అక్కడి హరినివాస పురం ముట్టడించాడు

హరినివాసపురం ద్వారపాలకులు భయంకరమైన ఆకారాల వాళ్ళు, చెప్పలేనంత బలవంతులు అర్జునుణ్ణిచూసి ఆశ్చర్యపోయారువాళ్ళు 'ఏమిటిది? రాజా, ఏయుగంలోనూ ఏమహారాజా చెయ్యని సాహసంచేశావు నువ్వు. శూరుడన్నవాడు అడుగుపెట్టనిచోటికి వచ్చావు నీవంటి వీరుణ్ణి నిన్నేచూశాము. ఓ, చాలు. ఇంతకంటే వీర్యప్రతాపాలు ఇంకేంకావాలి! వీటిని ఉత్తరకురుభూములంటారు మానవమాత్రులికి అన్యులికి తెలియని ప్రదేశా లివి. నువ్వేమో ఇక్కడ సాధించి, ఏవైనాపట్టుకువెళ్ళడం మాత్రం జరగదు. ఐనా, నువ్వేది చెబితే అది చెయ్యడానికి సిద్ధంగా వున్నాము మేం ఏం కావాలో చెప్పు' అన్నారు.

''ధర్మరాజు రాజసూయం చెయ్యబోతున్నాడు. అతడి సామ్రాజ్యం మీరు అంగీకరించినట్లు గుర్తుగా మీదగ్గిరవున్న వస్తువు ఏదయినా ఇవ్వండి'' అన్నాడు అర్జునుడు దాంతో, ఉత్తరకురు దేశంలోవున్న రాజులు యావన్మందీ ఎంతోవిలువైన వస్త్రాలూ, నగలూ, ధనరాసులూ తెచ్చియిచ్చారు.

ఇలా ఉత్తరకురుభూములు దగ్గిరనించీ ఇంద్రప్రస్థంవరకూ అర్జునుడి శాసనంకింద ఉత్తరదిక్కు రాజులందరూ స్వాధీనులయారు ఉత్తరదిక్కంతా ధర్మరాజు తేజస్సు సూర్యబింబంలా ప్రకాశించింది.

అటు తూర్పుదిక్కుకైతే భీముడు మొట్టమొదట పాంచాలంలో మామగారి సత్కారం పొందాడు. అక్కడినించి విదేహం వెళ్ళాడు. జనకుణ్ణి జయించాడు.* అక్కడినించి దశార్ణరాజు సుధన్వుడిమీదికి వెళ్ళాడు. వాడి శౌర్యానికి మెచ్చి వాణ్ణి తన సేనాధిపతిని చేసుకున్నాడు. అశ్వమేధరాజు రోచమానుణ్ణి ఓడించాడు. తరవాత చేదిదేశం వెళ్ళాడు. చేదిదేశంరాజు శిశుపాలుడు పాండవులికి పినతల్లికొడుకు. ధర్మరాజు రాజసూయం చేస్తున్నాడనడంతోటే సంతోషించాడు. భీముడికి స్వాగతం చెప్పాడు. ఎంతో ఇదిగా గౌరవించాడు. రత్నాలతోకూడా ధనం తెచ్చి భీముడి ఎదట కుప్పలు కుప్పలు పోశాడు.

శిశుపాలుడిపట్నంలో పినతల్లిదగ్గిర కొద్దిరోజులుండి ముందుకి నడిచాడు భీముడు. పుళిందపురంలో సుకుమారుణ్ణి గెలిచాడు. కుమారదేశంలో శ్రేణిమంతుణ్ణి ఓడించాడు. కోసలంలో బృహద్బలుణ్ణీ, అయోధ్యలో దీర్ఘప్రజ్ఞుణ్ణీ జయించాడు. కాశీరాజు సుపార్శ్వుణ్ణీ, గజపతి సుధన్వుణ్ణీ, మాత్స్య, మాళవ రాజుల్నీ, కర్ణాటం దక్షిణమల్లుల్ని జోహుకుం చేసుకున్నాడు. వాళ్ళందరి దగ్గిరా అపరిమితమైన ధనం పుచ్చుకున్నాడు. మగధ వెళ్ళి జరాసంధుడి కొడుకు సహదేవుణ్ణి ఓడార్చాడు. హిమాలయపర్వతం పక్క ఏడుగురు కిరాతరాజుల్ని లొంగదీసుకున్నాడు. శుక్తిమత్పర్వతం దగ్గిరా, ఇంద్రపర్వతం మీదా ఇంద్ర, కాశ్యప, గౌతమ, కాశ్మీర రాజుల్ని లొంగదీసుకున్నాడు. చంద్రసేనుణ్ణీ పౌండ్రకవాసుదేవుణ్ణీ జయించాడు

ఇలా భీముడు తూర్పుదిక్కు రాజులందరినీ వశపరుచుకున్నాడు. వాళ్ళందరిదగ్గిరా విడివిడిగా వెండీ, బంగారం, నవరత్నాలూ, ధనరాసులూ కోట్లకొద్దీ కప్పం పుచ్చుకున్నాడు.

---

* జనకుడంటే రామాయణంకాలంనాటి జనకుడనుకోరాదు. విదేహరాజులందరికీ జనకుడన్నది బిరుదనామం.

దక్షిణదిక్కు వెళ్ళిన సహదేవుడు సుమిత్ర శూరసేన దత్త యవనుల్నీ, గోశృంగపర్వతంమీది వాళ్లనీ జయించాడు. తాత కుంతి భోజుడిచేత ఆదరం, సన్మానమూ పొందాడు. అక్కడినుంచి చర్మణ్వతీనదీతీరంలో జంభకుణ్ణి ముట్టడించాడు జంభకుడు కృష్ణుడి విరోధుల్లోనివాడు. మాంచి బలవంతుడు సహదేవుడు అతిణ్ణి ఓడించి అతడిదగ్గిర మంచిమంచి గుర్రాలూ, ఏనుగులూ, ఒంటెలూ ఎంతో ధనం పన్ను తీసుకున్నాడు. నర్మదానదిదగ్గిర అవంతిరాజులు విందుణ్ణీ, అనువిందుణ్ణీ ముట్టడించి గెలిచాడు అక్కడినించి వెళ్లి మాహిష్మతీపురంమీద* దండువిడిశాడు.

ఇంతవరకూ సవ్యంగా సాగుతూన్న సహదేవుడికి ఇక్కడ పెద్ద అడ్డేవచ్చింది. మాహిష్మతీపురంరాజు నీలుడు సైన్యాలతో వచ్చి తిరగబడ్డాడు. సహదేవుడిసైన్యంమీద వరసగా ఏనుగులమీదా, రథాలమీదా అగ్గివచ్చి తాండవం చెయ్యడం మొదలుపెట్టింది. కాళ్లూ చేతులూ ఆడలేదు సహదేవుడికి

ఇలా సహదేవుడి సైన్యంమీద అగ్గివచ్చి పడడానికి వేరే ఒక కారణముంది నీలుడివంశంలో పూర్వం నిషధుడని ఒకరాజు వుండేవాడు. అతడికాలంలో అగ్ని బ్రాహ్మణవేషంతో మాహిష్మతీపురంలోవుండి వేదాలుఅవీ చదువుకుంటూ వుండేవాడు. ఒకనాడు ప్రమాదవశాత్తూ చిన్నపొరపాటు చేశాడు. వ్యభిచరి చాలని బుద్ధిపుట్టి పరాయిస్త్రీతో పోయాడు ఎలాగోఅది తెలిసిపోయింది. తలార్లువచ్చి పట్టుకున్నారు. శిక్షించడంకోసం రాజుదగ్గిరికి తీసుకువెళ్లారు. అవమానంతో కుమిలిపోతూ లేచాడు బ్రాహ్మణుడు. కోపంతో కణకణలాడాయి కళ్లు. నిలువునా మండిపోతూ కంపించాడు. చూస్తూవుండగా పెద్ద మంటలతో నిజరూపం చూపించాడు

* మాహిష్మతీపురం యదువంశంలోని మహిష్మంతుడు స్థాపించాడని విష్ణుపురాణం.

భయంతో గడగడలాడాడు నిషధుడు. రెండు చేతులూ జోడించి సాష్టాంగపడ్డాడు. తెలియక పొరపడ్డాం, క్షమించు అంటూ ప్రార్థించాడు. శాంతించాడు అగ్ని. "ఏదన్నా వరం కోరుకో ఇస్తాను" అన్నాడు చల్లగా "ధన్యుణ్ణి" అంటూ మొక్కాడు నిషధుడు. "ఈపట్నంమీదికి శత్రువులు వస్తే మాత్రం వాళ్లని కాల్చాలి నువ్వు. ఆ మాత్రం వరం దయచెయ్యి" అని వేడుకున్నాడు.

"సరి నువ్వుకోరినట్టే చేస్తాను. ఐతే, నేను వొకమాట చెపుతున్నాను మీవూళ్లో ఆడువాళ్లు అందమైనవాళ్లు వీళ్లకి కామేచ్ఛా అధికం. అందుకని ఇపుడే కాదు, ఎప్పుడున్నా ఇక్కడి స్త్రీలు ఇష్టంవచ్చినట్టు వ్యభిచారం చెయ్యడానికి అవకాశమివ్వాలి వ్యభిచరిస్తే తప్పుపట్టకూడదు. అలా శాసనంచెయ్యాలి" అన్నాడు అగ్ని. అప్పటినించీ మాహిష్మతీపురంలో వ్యభిచారం దోషంకాదు. వచ్చిన శత్రువులమీద అగ్ని ఎగబడడంవల్ల శత్రుభయమూ లేకండా పోయింది. మాహిష్మతీపురంమీదికి వెళ్ళడం మరణంవాత పడడమే అనుకునేవాళ్ళు పరాయిరాజులు. ఆనాడు నిషధుడికిచ్చిన వరంవల్లనే సహదేవుడిసైన్యం దహించడం లంకించుకున్నాడు అగ్ని.

చలించకూడదనుకున్నాడు సహదేవుడు. శుచిస్నానంచేసి, దర్భలమీద పడుకున్నాడు. అగ్నిసూక్తాలతో అగ్నిభట్టారకుణ్ణి స్తోత్రంచేశాడు "నీవల్లనే సకలవేదాలూ పవిత్రంగా వున్నాయి పవిత్రవంతుల్లో పవిత్రవంతుడివి నువ్వు. నువ్వే యజ్ఞానివి. నీప్రీతి కోసమే ధర్మరాజు రాజసూయం చేస్తున్నాడు. నీయజ్ఞం నువ్వే భగ్నంచెయ్యడం న్యాయంకాదు. వైశ్వానరా, కరుణించు" అంటూ వేడుకున్నాడు

ప్రసన్నుడయాడు అగ్ని. సహదేవుడిసైన్యంమీంచి వచ్చేశాడు. గట్టుతెగిన సముద్రంలా మాహిష్మతీపురంలో ప్రవేశించింది పాండవసైన్యం. దాంతో లొంగిపోయాడు నీలుడు వినుకులూ

గుర్రాలూ మంచిమంచి పట్టువస్త్రాలూ, రకరకాల నవరత్నాల నగలూ కానుకలిచ్చి, సహదేవుణ్ణి సత్కరించాడు.

ఇలా నీలుడిదగ్గిర కప్పంపుచ్చుకుని దక్షిణం జయిస్తూ వెళ్ళాడు సహదేవుడు. సౌరాష్ట్రంలో దండు విడిశాడు. రాయబారుల్ని పంపి రుక్మి భీష్మకుడూ శూర్పకుడూ మొదలయిన రాజులదగ్గిర లెక్కలేనన్నివస్తు వాహనాలూ అవీ అందుకున్నాడు సముద్ర తీరంలోవున్న నిషాదులూ ఏకపాదులూ కాకముఖులూ ఉడశకేసులూ రాక్షసయోనులూ-వీళ్ళందరినీ స్వాధీనం చేసుకున్నాడు రామశైలం గెల్చాడు. తామ్రపర్ణిద్వీపం జయంతిపుర తాళవనం జయించాడు. పాండ్యదేశంరాజు మలయధ్వజుణ్ణీ* కేరళంరాజునీ, దుర్యోధనుడి మామ కళింగంరాజునీ, కరహాటం, ద్రవిడ యవనరాజుల్ని వోడించాడు. సముద్రపొడ్డు అడవుల్లో సేతువుదగ్గిర డేరా వేశాడు

అక్కడకూచుని ఘటోత్కచుణ్ణి తలిచాడు తక్షణం ప్రత్యక్షమయాడు ఘటోత్కచుడు దండంపెట్టి నుంచున్నాడు ''ఏమిటి శెలవు?'' అంటూ తలవొంచాడు, ''లంకాపట్నం వెళ్ళాలి నువ్వు. విభీషణుడిదగ్గిర కట్నం తీసుకురావాలి'' అన్నాడు సహదేవుడు.

ఆంజనేయుల్లాగ ఆకాశంమీంచి వెళ్ళాడు ఘటోత్కచుడు. లంకాపట్నంవెళ్ళి విభీషణుణ్ణిచూశాడు. ''శ్రీకృష్ణులసహాయంతో రాజసూయం చెయ్యబోతున్నారు ధర్మరాజు. అందుకని భీమసేన అర్జునులూ, నకుల సహదేవులూ దిగ్విజయం చేస్తున్నారు. సహదేవులు దక్షిణదేశం జయించి సేతువుదగ్గిర వున్నారు నన్ను మీదగ్గిరకి పంపారు. నేను భీమసేనుల కుమారుణ్ణి ఘటోత్కచుడంటారు నన్ను. రాజసూయంకోసం రాజులుయావన్మందీ కట్నాలు చెల్లించారు మీరూ మీవంతుకప్పం చెల్లించాలి అంటూ చెప్పాడు.

---

* మలయధ్వజుడికి తటాక అని వొక కూతురుండేది. ఆమెకి మూడు స్తనాలుండేవట! మగవాడిలా యుద్ధాలూ అవీ చేసేదట. పెళ్ళయాక మూడో స్తనం మాయమయిందట. చూ. స్కాందపురాణం.

"సహదేవుడిశాసనం నేనూ సమ్మతిస్తున్నాను" అన్నాడు విభీషణుడు. వెంటనే లెక్కలేనంత ధనం-బంగారం యూపస్తంభం, గొప్పగొప్ప మణులు చెక్కిన నగలూ, చందనంమానులూ, అగరు కర్రలూ అవీ ఐదువందలమంది రాక్షసులచేత సహదేవుడిదగ్గిరికి పంపించాడు. ఇలా దక్షిణాదియావత్తూ జయించి, ధర్మరాజు సామ్రాజ్యం సాటిలేనిదనిపించాడు.

అటు నకులుడూ పెద్ద చతురంగసేనతో బయల్దేరాడు. సైనికుల సింహనాదాలూ, మదపుటేనుగుల ఘీంకారాలూ గుర్రాల కిసలింపులూ, రథాల చక్రఘోషలూ చెవులు బద్దలుచేస్తున్నాయి. అలా భూగోళందద్దరిల్లజేస్తూ అతను పడమటికి వెళ్ళాడు. గెలుపు మీదగెలుపు సాధించాడు. మొట్టమొదట రోహితిక దేశం ముట్టడించాడు. ఎంతోసైన్యంతో తిరగబడ్డారు అక్కడి శూద్రరాజులు దత్తకుడూ మయూరకుడూ మొదలైనవాళ్ళు. లిప్తలమీద వాళ్ళని వోడించాడు నకులుడు. మరు, మళయాళ బర్బర, కర్ణాట, హాటక దేశాలరాజుల్ని జయించాడు. పుష్కరవనంలోని అడివిగొల్లల్నీ సరస్వతీ సింధుతీరాల్లోవున్న పల్లెవాళ్ళనీ, పంచజన, సింహాళ, దామరపట్టణాలవాళ్ళని (పంచనదీతీరవాసుల్నీ) యాదవగిరి నివాసుల్నీ వశపరుచుకుంటూ ద్వారక వెళ్ళాడు. ద్వారకలో శ్రీకృష్ణుణ్ణి సందర్శించి తనరాక విన్నవించాడు. అక్కడినించి మద్ర దేశం వెళ్ళాడు. మద్రరాజధాని శాకల్యపురంలో తన మేనమామ శల్యుణ్ణి చూశాడు. మేనల్లుణ్ణి ఎంతో ఆదరించాడు శల్యుడు. నగలూ, వాహనాలూ ఎన్నో ఇచ్చి పంపించాడు. తరువాత పడమటిసముద్ర తీరంలోని భయంకరులైన బర్బరుల్నీ, కిరాతవీరుల్నీ వోడించి వశపరుచుకున్నాడు నకులుడు. పడమటిదిక్కంతా జయించి పదివేల వొంటెలమీద ధనరాసులు వేసుకుని ఇంద్రప్రస్థం వచ్చాడు.

ఈ విధంగా భీముడూ అర్జునుడూ నకులుడూ సహదేవుడూ దిగ్విజయంచేసి నాలుగుసముద్రాలమధ్యా వున్న ప్రపంచంలోని

యావన్మంది రాజుల చేతా లెక్కా జమా లేనంత ధనం, వస్తువులూ, వాహనాలూ పట్టుకువచ్చి విడివిడిగా ధర్మరాజుముందు పెట్టారు. ఈ ధనంతో వరుణుడూ కుబేరుడూ తీసికట్టయారు ధర్మరాజుముందు.

న్యాయార్జితమయిన ఈ ధనరాసులు చూశాడు ధర్మరాజు. అదంతా పాత్రోచితమయిన దానాలూ వాట్లోనూ వినియోగించడానికీ, రాజసూయం ప్రారంభించడానికీ సంకల్పించుకున్నాడు అతడి సంకల్పానికి అనుగుణంగానే సలహాలు చెప్పారు ఆప్తమంత్రులు "మహారాజా, నీ ధర్మపరిపాలనా, నీ గుణసంపదా, మచ్చలేని నీ చరిత్రా ప్రజల్లో ఎంతో అభివృద్ధి కలిగించాయి. రాజవంచకులూ, దేశద్రోహులూ దొంగలూ మొదలయినవాళ్ళ బాధ లేకుండా అయింది రోగభయం, శత్రుభయం, చీకూచింతా ఇవేవీ లేవు. ధరవరలూ చౌకపడ్డాయి. నీ తమ్ముల బాహుబలంవల్ల రాజులందరూ నీ శాసనంకిందికి వచ్చారు. సార్వభౌముడివి నువ్వు.

"బంగారంకొండ సన్నిహితమైనట్టు. కుబేరుడి తరగనినిధులు ప్రత్యక్షమయినట్టు, పరిమితం లేకండా వెండీ బంగారం రత్నాలూ వాటితో సమృద్ధంగా వున్నాయి ఖజానాకొట్లు. కావలిసింది లేదనకండా ఇచ్చే కల్పవృక్షాల్లాగ నేతులూ నూనెలూ ఉప్పులూ పప్పులూ బియ్యాలూ ధాన్యాలూ అన్నిటితోనూ పరిపూర్ణంగా వున్నాయి సామానుకొట్లు వేదాలన్నీ స్వరూపం ధరించినట్టువచ్చి నీ అభ్యుదయం కోరుతూ కూచున్నారు. మహాయాజ్ఞికులైన బ్రాహ్మలు రాజసూయమహాయజ్ఞానికి ఇదే. తగినసమయం" అంటూ బోధించారు.

ఆ దేసమయానికి సరిగ్గా ద్వారకనించి శ్రీకృష్ణుడూ వచ్చి అందుకున్నాడు ఎంతో అంత ధనం, ఎన్నో అన్నికత్నాలూ తెచ్చి ధర్మరాజుకి కట్నమిచ్చాడు. అర్ఘ్యం, పాద్యం ఇచ్చి ఎంతో ఇదిగా సత్కరించాడు ధర్మరాజు. తమ్ములూ ధౌమ్యపురోహితుడూ వ్యాసమునీ ఋత్విజులూ బంధువులూ ఆప్తులూ మంత్రులూ

సామంతులూ యావన్మందీ కొలువులో కూచున్నారు. అందరి ఎదటా కృష్ణుడితో ప్రసంగించాడు ధర్మరాజు

"ధర్మతత్వం తెలిసినవాడివి, కృష్ణా నీవల్లనే ప్రపంచంలోని యావన్మందిరాజులూ నాప్రభుత్వం అంగీకరించారు వీళ్ళదగ్గిర దొరికినధనం ఇంతా అంతా అని చెప్పడం బ్రహ్మాతరం కాదు. శాస్త్రోచితంగా ఇది సద్వినియోగం కావాలి దేవతలికి నోరువంటివాడు అగ్ని. అతడినోట్లో విధ్యుక్తంగా వేల్చి దేవతాప్రీతీ, తగిన దక్షిణలతో బ్రాహ్మణప్రీతీ చెయ్యాలి. అంచేత ఈ ధనంతో నీకు ఇష్టమైన యజ్ఞం చేసి నాకూ లోకానికీ నచ్చిన పని చెయ్యి. లేదా నన్ను రాజసూయంలో నియోగించడమే నీ అభీష్టమైతే అలాగే అనుగ్రహించు. నువ్వు ఏదంటే అదే శిరసావహిస్తాను" అన్నాడు.

"రాజులందరిలోనూ పూజ్యుడివి నువ్వు" అంటూ అందుకున్నాడు కృష్ణుడు. "వైభవంలో దేవేంద్రుడంతటివాడివి. ప్రజలంతా నీ సుగుణాలకే ముగ్ధులైవున్నారు జనబలం, దైవబలం కారణంగా మహాసామ్రాజ్యవిభూతి నీది అంచేత నువ్వే ఈమహాయజ్ఞం చెయ్యడానికి తగినవాడివి. సందేహించకు ఆరంభించు రాజసూయం. నువ్వు చెప్పినపని తూచ తప్పకుండా చేస్తాను నేను. 'ఇది చెప్పవచ్చా, ఇది చెప్పరాదూ' అనుకోకుండా నీ ఇష్టం వచ్చినపనిలో పెట్టు నన్ను" అన్నాడు

కృష్ణుడిమాటలు అమృతం చిలకరించినట్టు అనిపించాయి ధర్మరాజుకి. ఇక తనకోర్కెలన్నీ నెరవేరినట్టే అనుకున్నాడు. వచ్చిన ధనం సార్థకమైందనీ సంతోషించాడు.

రాజసూయం

మహాపురుషుడయిన శ్రీకృష్ణుడి అనుజ్ఞా, తమ్ముల అనుకూల్యం, వ్యాసుడూ మొదలైన పెద్దల సమ్మతీ-ఇన్నీ పురస్కరించుకుని రాజసూయం ప్రారంభించాడు ధర్మరాజు సహదేవుణ్ణి చూసి, "తమ్ముడా, నువ్వు ధౌమ్యులు చెప్పిన ప్రకారం మన ఇంద్ర

సేనుడూ, అర్జునుడిసారథి దారుకుడూ వాళ్లనీ పెట్టి యజ్ఞానికి అవసర మయిన వస్తు సామగ్రి యావత్తూ తెప్పించు యజ్ఞశాలలూ, దేశ దేశాలనించివచ్చే రాజులికి బసలూ అవీ కట్టించు. బ్రాహ్మలూ రాజులూ కోమట్లూ శూద్రులూ అనకండా యావన్మంది ప్రజనీ యజ్ఞానికి పిలిపించు అన్నాడు.

అన్నగారి ఆజ్ఞప్రకారం ఇంద్రసేనుడూ మొదలయినవాళ్లని ఆయాపనులికి నియోగించాడు సహదేవుడు మంచి శిల్పం తెలిసిన వడ్రంగుల్నీ వాళ్ళనీ పెట్టి శాస్త్రంలో చెప్పిన కొలతలప్రకారం లక్షణయుక్తంగా యజ్ఞశాలలు ఎంతో అందంగా కట్టించాడు. అందులో యజ్ఞానికి కావలిసిన సకలఉపకరణాలూ చిన్న పూతిక పుల్లవారా లేకండా ఉంపించాడు ఇంద్రప్రస్థంచుట్టూ ఉద్యాన వనాలతోనూ నూతులతోనూ దిగుడుబావులతోనూ రకరకాల మంచిమంచి గృహాలుకట్టించాడు. నెయ్యీ నూనే, బియ్యం-వొకటేమిటి- కావలసిన ప్రతీవస్తువూ వాటిల్లో పెట్టించాడు పట్టణ మంతా భూలోకస్వర్గంలా తయారుచేయించాడు. పిలవవలిసిన రాజులు యావన్మందికి ఎవళ్ల తాహతుకి తగినట్టు వాళ్ళకి ఆహ్వానాలు పంపించాడు.

సహదేవుడికబురు వెళ్లడమే తడువుగా కుమాళ్లతోనూ తమ్ముళ్లతోనూ స్నేహితులతోనూ విరాటరాజూ ద్రుపదుడూ శిశు పాలుడూ సుబలుడూ భగదత్తుడూ శక యవనులూ బృహద్బలుడూ చంద్రసేనుడూ సముద్రసేనుడూ కుంతిభోజుడూ పౌండ్రకవాసు దేవుడూ బలరాముడూ మొదలయిన యాదవ వృష్ణి భోజ అంధక ప్రముఖులూ అంగ వంగ కళింగ కాశ్మీర కాంభోజ కరూశ గౌడ ఆంధ్ర సింహళ కేరళ కుంతల ద్రవిళ మరు యవన దేశాల రాజులూ మన్నెందొరలూ సముద్రద్వీపంరాజులూ వచ్చి ఇంద్రప్రస్థం ప్రవే శించారు. వాళ్లతోపాటు బ్రాహ్మలూ కోమట్లూ శూద్రులూ వొక టేమిటి యావన్మంది ప్రజా ప్రపంచం నాలుగుమూలలనించీ వచ్చి

ఎవళ్ళకితగినబసల్లో వాళ్లు ప్రవేశించారు. హస్తినాపురంనుంచి భీష్ముడూ ధృతరాష్ట్రుడూ మొదలయినవాళ్లని పిలుచుకురావడం కోసం నకులుణ్ణి పంపాడు ధర్మరాజు ఎంతోధనమూ అదీ పట్టుకుని బంధుమిత్ర సహితంగా భీష్ముడూ ద్రోణుడూ ధృతరాష్ట్రుడూ కృపుడూ అశ్వత్థామా సోమదత్తుడూ కర్ణుడూ భూరిశ్రవుడూ శల్యుడూ శకునీ సైంధవుడు జయద్రథుడూ దుర్యోధనుడూ దుశ్శాసనుడూ వికర్ణుడూ మొదలయినవారంతా ఉత్సాహంగా వచ్చారు. పట్నం నాలుగు దిక్కులనించీ నేల ఈనినట్లు అదే వచ్చిపడుతున్నారు జనం.

వాళ్లందరినీ ఎవళ్ళకితగినట్లువాళ్ళని గౌరవసత్కారాలుచేశాడు ధర్మరాజు. "మీ అందరి అనుగ్రహంవల్ల ఈ మహాయజ్ఞం తల పెట్టాను. మీరు యావన్మందీ సహాయపడి ఇది నిర్విఘ్నంగా నెరవేర్చాలి" అంటూ వాళ్లందరినీ వేడుకొనివిపించాడు. వెండి బంగారాలూ రత్నాలూ దానాలివ్వడం, దక్షిణలివ్వడం- ఇలాంటిపనుల కోసం కృపాచార్యుణ్ణి నియమించాడు. ఇది చెయ్యవలిసిందీ, ఇది చెయ్యరాందీ అని నిర్ణయించి చెప్పడానికి భీష్ముణ్ణి ద్రోణాచార్యుణ్ణీ ఏర్పాటుచేశాడు. సామానులు ఖర్చుపెట్టేపని విదురిడికిచ్చాడు దేశదేశాలరాజులు తెచ్చియిచ్చే కట్నాలూ కానుకలూ పుచ్చుకొనే భారం దుర్యోధనుడిమీదపెట్టాడు. పప్పులూ బియ్యాలూ ఫలహారాలూ అవీ అందరికీ ఇచ్చేపని దుశ్శాసనుడికి అప్పగించాడు. ఇలా ఎవళ్లకిచెప్పవలిసినపని వాళ్లకిచెప్పి, తానువెళ్లి దీక్షతో యజ్ఞంలో కూచున్నాడు.

అవతారమెత్తిన ధర్మదేవతలా వున్నాడు ధర్మరాజు. బ్రహ్మతేజస్సూ రాజతేజస్సూ మొహంలో దేదీప్యమానంగా ప్రకాశిస్తూ వుంది. మెడలో వేసుకున్న రత్నాలహారాల కాంతులు దానికి తోడవుతున్నాయి. బ్రహ్మజ్ఞానం తెలిసిన బ్రాహ్మలమధ్య కూచుని, బ్రహ్మరుషులతో కూచున్న బ్రహ్మలా కనిపిస్తున్నాడతడు. వేద

ఘోషా ఆశీర్వాదాలూ మంగళవాయిద్యాలూ-వీట్లమధ్య మరో మాట వినపడడంలేదు.

పైలుడూ ధౌమ్యుడూ హోతలు. యాజ్ఞవల్క్యుడు అధ్వర్యుడు. వ్యాసుడు బ్రహ్మ సునాముడు ఉద్గాత. వీళ్ళ కుమాళ్లూ స్నేహితులూ శిష్యులే మైత్రావరణుడూ అచ్ఛావాకుడూ గ్రావస్తుతుడూ ప్రతిప్రస్థాతా నేష్టా ఉన్నేతా బ్రాహ్మణాచ్ఛంసీ ఆగ్నీధ్రుడూ పోతా ప్రస్తోతా ప్రతిహర్తా సుబ్రహ్మణ్యుడూ అని వరసగా సహాయఋత్విజులు. నారదుడూ మొదలయిన మహామునులూ, భీష్ముడూ మొదలయిన మహారాజులూ సదస్యులు. శ్రీకృష్ణుడు రక్షణకర్త.

వైశాఖమాసం రోహిణీనక్షత్రం అమావాస్యనాడు దివ్యంగా ఆరంభమైంది రాజసూయం ఆరు అగ్నులతోనూ శాస్త్రయుక్తంగా, ఎక్కడా ఏలోపంలేకండా జరిగింది. ఎక్కడపడితే అక్కడ ఇసకపాతర ధనధాన్యాలు. ఇకచాలుచాలు అన్నంతవరకూ బ్రాహ్మలికి దక్షిణలు దొరికాయి. కళ్ళువేడుకగా చెప్పలేనంత ఘనంగా సర్వకార్యాలూ జరిగాయి అగ్నిముఖంగా మంత్రాహుతులతో యావన్మంది దేవతలూ తృప్తిపడ్డారు. లెక్కలేనన్ని సంభావనలూ దానాలూ వాటితో బ్రాహ్మలూ, తాహతుకితగిన గౌరవసత్కారాలతో లక్షలకొద్దీ రాజులూ, షడ్రసోపేతాల సంతర్పణలతో కోట్లాది ప్రజా సంతృప్తులయారు. యావన్మందీ ధర్మరాజునీ అతడి తమ్ముళ్ళీ మరీమరీ ప్రశంసించారు.

సభాపర్వం

రెండో ఆశ్వాసం

ఆరోనాడు అవబృథస్నానం* జరిగాక అందరూ అంత ర్వేదిలో† కూచున్నారు. అంతగొప్పగా జరిగిన రాజసూయ మహోత్సవమూ, ధర్మరాజుధర్మనిష్ఠా చూసి ఎంతో ప్రశంసించాడు నారదముని సదస్యులుగాకూచున్న రాజుల్నీ, వాళ్ళల్లో వొకడయి వున్న కృష్ణుణ్ణిచూసి తలపంకించాడు ఆనాడు దేవలోకంలో జరిగిన నిర్ణయం జ్ఞాపకంవచ్చింది. రాబోయే మహాభారతయుద్ధం కళ్ళగుండు కట్టినట్టయింది. సంతోషించాడు.

ఆ మహాయజ్ఞంచూసి అందరికంటే అధికంగా ఆనందించాడు భీష్ముడు ధర్మరాజుదగ్గిరికి వచ్చి "బాబూ, చూడూ, రాజూ ఋషీ ఋత్విజుడూ స్నాతకుడూ గురువూ ఇష్టుడూ—వీళ్ళంతా పూజించదగ్గవాళ్ళు యజ్ఞం దివ్యంగా జరిగింది. ఈ సమయంలో ఇక్కడవున్న వీళ్ళలో గొప్పవాడయిన వొకమహాత్ముణ్ణినువ్వు పూజించడం మంచిదని నా అభిప్రాయం" అన్నాడు

"తప్పకండా" అంటూ అందుకున్నాడు ధర్మరాజు. "ఐతే, ఇంతమందిలోనూ అలాంటి ఉత్తముడయిన మహాత్ముడెవరో నువ్వే నిర్ణయించి చెప్పవలిసినవాడివి" అన్నాడు.

"చెప్పడానికేముంది!" అంటూ ఎత్తుకున్నాడు భీష్ముడు. "దివ్యకిరణాలతో మిన్నూ మన్నూ వెలిగిస్తూవున్న సూర్యుడిలాగ తనకితానే ప్రకాశిస్తున్నాడు, మహానుభావుడు శ్రీకృష్ణుడు. నిజంగా అతడే యజ్ఞపురుషుడు. లోకాలుయావత్తూ పూజించదగ్గవాడు.

---

* యజ్ఞం చివర చేసే స్నానం. † అంతర్వేది బహిర్వేది అని కొన్ని విధులకోసం యజ్ఞశాలలో నలుచదరంగా అలంకరించి ఏర్పాటుచేస్తారు.

అతడికంటే ఇక్కడ తగినవాడు మరెవ్వడున్నాడు! అంచేత మరో ఆలోచనలేకండా కృష్ణుణ్ణే పూజించు, నువ్వు చేసిన ఈ మహా యజ్ఞానికి అదే ఫలం మరి'' అన్నాడు.

శి శు పా లు డి శి వా లు

తాతగారిమాటమీద వెంటనే సహదేవుడిచేత అర్ఘ్యం తెప్పించాడు ధర్మరాజు. శాస్త్రంలో చెప్పినప్రకారం ఆ మహాసభలో శ్రీకృష్ణుడికిచ్చి పూజించాడు. అదిచూసి సయించలేకపోయాడు శిశుపాలుడు. అంతమందిలోనూ ఆక్షేపిస్తూ లేచాడు ధర్మరాజు మీదికి "ఇంతమంది మహారాజులూ పండితులూ మహామునులూ వుంటే, ముసలిభీష్ముడి దుర్బుద్ధిలోపడి ఈ చరిత్రహీనుణ్ణి పూజించావు. దీంతో నీ బుద్ధితక్కువే బయటపడింది. అంతే, కాకపోతే, గొల్లవాణ్ణెవడన్నా పూజిస్తాడా? ధర్మతత్వం తెలియడానికి ఎంతవాడు కావాలి! ధర్మబాహ్యుడివి నువ్వు. నిన్ను మొదలువంచి వొప్పించాడు బుద్ధిలేని భీష్ముడు. ఉత్తములుంటే, వొదిలి ఈ యాదవుణ్ణి పూజించమన్నాడు. ముసలితనంవల్ల బుద్ధి పెడతలపట్టింది. కాకపోతే, ఈ వికారమేమిటి? మీకు కావలసినవాడయితే ధనం ఇచ్చుకోండి. మీ ఇంట్లో మీరు ఎంతన్నా మన్నించుకోండి. నెత్తిమీద పెట్టుకోండి. అడిగేవాడెవడు? పట్టాభిషిక్తులైన మహారాజులూ, వేదపండులయిన బ్రాహ్మలూ వున్న మహాసభలో అందరిలోకీ వీడే అధికుడని అర్ఘ్యం పెడతావా? న్యాయమేనా అని అడుగుతున్నాను!

"పోనీ, వృద్ధుడని పూజించానంటావా? వసుదేవుడు వున్నాడుగా! ఋత్విజుడనుకున్నావేమో! వ్యాసుడేమయాడు? ఆచార్యుడంటావా? కృపుడూ ద్రోణుడూ లేరా? రాజని పూజించావేమో? గొల్లవాడికి రాజయే అర్హత కూడానా! మరి, వీళ్లల్లో ఎవళ్లతో సమానమని జమకట్టావు కృష్ణుణ్ణి? తాత చెప్పడం మనమడు చెయ్యడం అంతేనా నీతి! నువ్వెదో మంచివాడివనీ

పూజ్యుడవనీ తగుమనిషివనీ నమ్మి ఇంతమందీ నీ యజ్ఞానికి వచ్చి
నందుకు తగినశాస్తి చేశావు.

"తెలీక నువ్వు అర్ఘ్యం ఇచ్చావేకట్టు, తగుదునమ్మా అంటూ
తా నెలా పుచ్చుకున్నాడూ అంటూ కృష్ణుడు! ఆమాత్రం సిగ్గయినా
లేకపోయింది చూడు! పేడివాడికి పెళ్లాం, చెవిటివాడికి సంగీతం,
గుడ్డివాడికి అద్దం ఇవ్వడ మెలాంటిదో యాదవుడికి అర్ఘ్యం ఇవ్వడం
అలాంటిది నువ్వుచేసిన పనికి ఈ రాజులంతా నవ్వుతున్నారు.
ధర్మరాజన్న పేరు నేతిబీరకాయచేశావు చాలు" అంటూ ధర్మ
రాజునీ భీష్మణ్ణీ కృష్ణుణ్ణీ చెడామడా తిడుతూ శివాలుతొక్కాడు.
కొడుకులతోనూ వాళ్లతోనూ సభనుంచి లేచి వెళ్లిపోయాడు

వెంట వెళ్లి మంచిమాటలాడి మళ్లించాడు ధర్మరాజు.
"బుద్ధిమంతుడివి, ధీరుడివి, మహారాజువి, ఇంతకఠినంగా మాట్లాడ
వచ్చా! విషంకంటే అగ్నికంటే, దారుణమయినవి కఠినమయిన
మాటలు కృష్ణుడు త్రిలోకపూజ్యుడు వేదపురుషుడు. అది
ఆత్మజ్ఞానంవల్ల తెలుసుకునే చెప్పాడు తాతయ్య న్యాయమయిన
మాట కాని ఇందులో దోషమేముంది? ఆయనవలె కృష్ణుణ్ణి తెలుసు
కోవడం నీకు తరంకానిపని. మహాత్ముల్ని గుర్తించడం అంత
సామాన్యవిషయమా మరి! జగద్గురువనీ లోకోత్తరుడనీ నీకంటే
వృద్ధులయిన మహారాజులు అభినందిస్తున్నారు కృష్ణుణ్ణి. నువ్వు
కాదనడంలో అర్థమేమిటి?" అంటూ బోధించాడు.

"క్రూరతనం వొదల్లేదు శిశుపాలుడికి" అంటూ సగంలో
కలగజేసుకున్నాడు భీష్ముడు 'దురాత్ముడు వీడు వీణ్ణింత బుది
రించడం దేనికి? అహంకారంతోనూ క్రోధంతోనూ మండిపోతు
న్నాడు. గోష్పాదమంత రాజ్యంతోనే కొండెక్కికూచుంటున్నాడు.
ఇలాంటివాడికినూరిపోస్త్రీమాత్రం ధర్మం తలకెక్కే దేమిటి?" అంటూ
శిశుపాలుడిదిక్కు తిరిగాడు. "వినయం వొదిలి వదురుతున్నావు.
కృష్ణుడు అర్ఘ్యానికి తగడంటున్నావు. మూర్ఖుడివి కనక చెప్ప

వలిసివస్తున్నాది చూడు, ఈ సభలోవున్న యావన్మందిరాజులూ కృష్ణుడు చెరవిడిపించినవాళ్ళూ, అతడు యుద్ధంలో వోడించినవాళ్ళూ, అతణ్ణే శరణన్నవాళ్లూనూ కదా! ఇంతమందిలోనూ అతణ్ణిమించిన వాళ్లెవరో చూపించూ, పోనీ! వయస్సులో అధికులయిన బ్రాహ్మలు ఎంతమందివుంటే ఏంగాక. వాళ్ళలో జ్ఞానంలో అధికుడయినవాడు బాలుడయినా సరే అతడే పూజించదగ్గవాడు అలాగే రాజుల్లోనూ పరాక్రమవంతుడే అందరిలోకీ పూజించదగ్గవాడు. ఈరెండు కారణాలచేతా అర్ఘ్యానికి అర్హుడు కృష్ణుడు జగదారాధ్యుడతడు. ఒక్కమాకేకాదు దేవతలికిసహా పూజ్యుడు వయస్సులో పెద్ద వాళ్ళులతివుంటే ఎవరిక్కావాలి! గుణంలో పెద్దవాణ్ణిచూచి పూజించాం మేము ఇతర్లని పూజిస్తే వాళ్ళకిమాత్రం తృప్తి. శ్రీకృష్ణుణ్ణి పూజిస్తే మూడులోకాలికీ తృప్తి, తెలుసా!

"బుద్ధీ మనస్సూ పురుషుడూ ప్రకృతీ ఆకాశం భూమీ దిక్కులూ కాలం అంతా తానే అయి తన దివ్యశక్తి చేత భూప్రపంచం యావత్తూ ధరించిన సర్వాంతర్యామి శ్రీకృష్ణుడు. ఎంతో యోగనిష్ఠకల యోగులుకాని తెలుసుకోలేరు అతణ్ణి నువ్వెనగా ఎంత?" అన్నాడు

"ఇదంతా ఎందుకూ" అంటూ దురుసుగా ముందుకి వచ్చాడు సహదేవుడు. "నిరాఘాటంగా అర్ఘ్యం ఇచ్చాము కృష్ణుడికి. 'ఇది మేం వొప్పుకోం' అంటూ పొగరబోతు ఎవడన్నా కూశాడో, ఇదిగో వాడి నెత్తిమీద నాకాల్తో తంతాను" అంటూ కాలెత్తాడు. సభలోవున్న రాజులు యావన్మందీ గజగజలాడారు ఒక్కడూ కిక్కురుమనలేదు.

దాంతో ఎక్కడలేనిరోషం తెచ్చుకుని చిందులుతొక్కాడు శిశుపాలుడి సేనాపతి సునీథుడు. తన సైన్యాన్ని హెచ్చరించాడు, తనపక్క మొగ్గే రాజులందరినీ వొకదగ్గిర చేర్చాడు. శిశుపాలుడి అసరాతీసుకుని యుద్ధానికి సిద్ధపడ్డాడు.

ఇంకేముంది! యాదవసైన్యం వృష్ణి భోజ అంధక సేనలూ సైన్యం అంటే సైన్యం అంటూ యుద్ధానికి లేచాయి. ఈ సైన్యాలకల కలమంతా తుఫాను రేగిన సముద్రంలా వుంది. గుర్రాలు బారులు తీరుస్తుంటే కెరటాల్లా వుంది మదపుటేనుగులు తిమింగిలాల్లా వున్నాయి సైనికులు చేపల్లా వున్నారు.

ఈ కల్లోలాన్నంతా చూసి ఇదయిపోయాడు ధర్మరాజు. తడబడిపోతూ భీష్ముడిదగ్గిరికి వచ్చాడు "ఈ రాజులు ప్రళయకాల సముద్రంలా చెలరేగుతున్నారు. యజ్ఞం విఘ్నం కాకండా చూడు. ప్రజలికి అపకారం జరగకండా కాపాడు వీళ్ళు శాంతించే ఉపాయం ఆలోచించు" అంటూ కళవళపడ్డాడు.

"నీ యజ్ఞం విఘ్నం చేసేవాడెవడు!" అన్నాడు భీష్ముడు. 'స్వయంగా శ్రీకృష్ణుడు కనిపెడుతూవుంటే ఇక్కడ వేలుచూపేవాడెవడు! కృష్ణుడు కళ్ళెర్రచెయ్యనీ సాధువుగాని శిశుపాలుడి వెనకని చేరిన వీళ్ళంతా క్షణంలో నాశానికి పరిగెడతారు. శిశుపాలుడి పసా నిమిషంలో భస్మమంటుంది. ఏనుగుకుంభస్థలాలు కొట్టిన సింహాన్ని ఎన్ని కుక్కలరిచి మాత్రం ఏంచేస్తాయి? సింహపరాక్రముడు శ్రీకృష్ణుడు. అతడి చేవ ఇక్కడ సమావేశమయిన వీళ్ళలో ఎవడికి తెలియదుగనుక!" అన్నాడు.

ఈ మాటలు చెవులికి శూలాల్లా తగిలాయి శిశుపాలుడికి "ఈ ముసిలాడికి పిచ్చెత్తినట్టుంది. వెర్రిగొల్లవాణ్ణి దేవుడంటున్నాడు. ధర్మతత్త్వాలన్నీ తనకీ పాండవులికీమాత్రం తెలుసునంటూ అందరినీ అవమానపరుస్తున్నాడు" అంటూ మింగేసినట్టుచూశాడు భీష్ముణ్ణి. "నిన్ను ఊతగా పట్టుకున్నాడు ధర్మరాజు ఓడకి కట్టిన వోడలా అయ్యాడు ఉన్న గౌరవంకాస్తా వూడగొట్టుకున్నాడు. నువ్వో ఇప్పుడు కృష్ణుణ్ణి పట్టుకున్నావు. దుర్మార్గుడివి, పులితోలు చూపెట్టి బెదిరిస్తున్నావు. నీ తాటాకుచప్పుళ్ళకి భయపడే కుందేళ్ళనుకున్నావో వీళ్ళు?

"తెగపొగుడుతున్నావు కృష్ణుణ్ణి. ఆడదాన్ని చంపాడు. 1 బండి తోసేశాడు 2 పుచ్చిన మాన్లు విరిచేశాడు 3 చిన్న పుట్టంత కొండ ఏడుదినాలపాటా ఎత్తాడు 4 ఎద్దుని చంపేశాడు. 5 ఇదేనా ఇతగాడి గొప్పతనం! ఈ స్తోత్రానికి వొక్క నాలిక చాలదు నీకు. వందచీలికలు చేస్తే మరీ పొగడవచ్చు 'అన్నీ నాకే తెలుసు' నంటావే! మరి ఎందుకో వీడు అర్హుడో అర్ఘ్యానికి చెప్పూ? స్త్రీలనీ, గోవుల్నీ, బ్రాహ్మల్నీ, అన్నంపెట్టినవాళ్ళని, నమ్మినవాళ్ళని చంపడం మహాపాపం కదా! ఈయనగారు స్త్రీ హత్య చేశాడు, గోహత్యా చేశా . ధర్మం తెలిసే ఈ పాపాత్ముడికి అర్ఘ్యమిమ్మన్నావా? నువ్వేదో శ్రీరంగనీతులు చెపుతున్నావు. పరస్త్రీని అంబని ఎలా ఎత్తుకువచ్చావు? నీ తమ్ముడు విచిత్రవీర్యుడు ఇంకా నయం ధర్మం తెలిసినవాడుగనక ఆమెను వొదిలిపెట్టాడు అంతేనా, పిల్లాజెల్లా లేని గొడ్డుమొరడువి. ఇలాంటి నువ్వు-ధర్మచరిత్రుడివంటే ఎవడు హర్షిస్తాడు? నీ కొంగజపాలూ, ధర్మ పన్నాలూ ఎవడు నమ్ముతాడు?

"పూర్వం సముద్రపొడ్డుని వొక ముసిలిహంస వుండేదిలే నీలాగే ధర్మపన్నాలు ఏకరువుపెట్టేదిట! 'ధర్మంగా నడవండి' అంటూ పక్షులన్నిటికీ ఉపదేశంచేసేది సముద్రంపిట్టలన్నీ దాన్ని చూసి తపశ్శాలి అనుకున్నాయి. దానితిండికి మంచిమంచి పదార్థాలు తెచ్చిపెట్టేవి. తమ గుడ్లు దానిదగ్గర దాచుకుని, మేతకని వొకనాడు దూరంగా వెళ్ళాయి సమయం కనిపెట్టి గుడ్లన్నీ నోట్లోవేసుకుంది హంస ఎలాగో వొకపిట్ట ఇదిచూసింది, సముద్రం పక్షులతో చెప్పింది ఎంతో దుఃఖపడ్డాయవి ముసిలిహంసని చంపి మరీ వొదిలిపెట్టాయి. నువ్వూ అలాగే దొంగజపం చేస్తూ తత్వం బోధిస్తున్నావు. కౌరవవంశం నాశనం చెయ్యాలని చూస్తున్నావు.

---

1. పూతన. 2. శకటాసురుడు. 3 మద్దిచెట్లు 4. గోవర్ధనం. 5. వృషభాసురుడు. (అరిష్టుడు.)

"కృష్ణుడేదో ఇంతయిందనీ వూడపొడిచేస్తాడని బెదిరిస్తున్నావు. ఇతడిబలం నీకేమోగానీ, నాకుమాత్రం కొత్తకాదు. మా జరాసంధుడిముందు పదిసార్లు తోకముడిచాడు. ఆ మహావీరుణ్ణి బ్రాహ్మణవేషంతో మోసంచేసి, భీముణ్ణి అర్జునుణ్ణి వెనకవేసుకుని చంపించాడు. ఇదంతా ప్రయోజకత్వమే కామోసు! భట్రాజులా పొగడడం లంకించుకున్నావు. అంతే పొగడాలనేవుంటే గొప్పవంతులూ, మహావీరులూ అయిన కర్ణుడూ శల్యుడూ మొదలైనవాళ్ళున్నారు. వాళ్ళని పొగుడుకుంటూ బతకరాదూ? ఆత్మనిందా, ఆత్మపూజా, పరనిందా, పరస్తవం పూజ్యాలు చెయ్యరానివన్నారు మునులు. తెలుసా" అంటూ నోటికివచ్చినతిట్లు ప్రారంభించాడు.

ఇలా అంతకంతకీ మించిపోతూవున్న శిశుపాలుణ్ణి అమాంతంగా పీకనులివెయ్యాలని లేచాడు భీముడు. పద్మపత్రాల్లాంటి నేత్రాలు చింతనిప్పుల్లా మెరిశాయి. త్రికూటపర్వతం మీద ముప్పాయలైన గంగానదిలాగ నుదురుమీద కనుబొమలు ముడిపడ్డాయి. కాలయముడిలాగ పళ్ళు పటపటమన్నాయి. రాజులగుండెల్లో ప్రాణాలు లేవు. సభ సభంతా గజగజలాడింది.

చప్పున భీముడిచెయ్యి పట్టుకున్నాడు భీష్ముడు. "నువ్వు కాదు, కృష్ణుడే చంపాలి వీణ్ణి" అంటూ ఆపాడు. "దీనికి పూర్వచరిత్ర కొంచెం వుంది. చెప్తాను విను. వీడు పుట్టినపుడు నాలుగు చేతులతోనూ, మూడుకళ్ళతోనూ పుట్టాడు. కొడుకు వికృతరూపం చూసి దమఘోషుడూ, మీ పినతల్లి సాత్వతీ భయంతో తెల్లపోయారు. మతిపోయింది వాళ్ళకి. అంతలో 'ఎవడయితే వీణ్ణి ఎత్తుకుంటే వీడి హెచ్చుచేతులూ, నొసటి మూడోకన్నూ మాయమవుతాయో, వాడుతప్ప మరొకడు చంపలేడు వీణ్ణి' అంటూ కనపడని భూతమేదో చెప్పింది వాళ్ళకి. మరీ చిత్రమనిపించింది.

అప్పటినించీ కొడుకుని చూడవచ్చినవాళ్ళనల్లా ఎత్తుకోమనేవాళ్ళు సాత్వతీ దమఘోషులు. తమ మేనత్తకి ఇలాంటి వికృత

స్వరూపుడు పుట్టాడని విన్నారు కృష్ణుడూ బలరాముడున్నూ. మరి దిని చూడాలని మంత్రులూ వాళ్ళతో కూడా మేనత్త ఇంటికి చేది దేశం వెళ్లారొకనాడు.

మేనల్లుళ్ళని సత్కరించింది సాత్వతి. ముందుగా కుమారుణ్ణి బలరాముడి చేతికిచ్చింది తరువాత కృష్ణుడి చేతికిచ్చింది, ఎత్తుకున్నాడో లేదో కృష్ణుడు చిత్రం! అధికం కన్నూ చేతులూ లేవు. ఆశ్చర్యపోయింది సాత్వతి భూతం చెప్పినమాటలు చెవిలో గింగురుమన్నాయి. కృష్ణుడి చేతిలోనే కొడుకుచావు వుందని తెలుసుకుంది "బాబూ, నాకొక వరమివ్వాలి నువ్వు" అంటూ ప్రార్థించింది కృష్ణుణ్ణి "దుర్మార్గుడై నీకు అపకారం చేసినా నీ మరిదిని కనికరించు. నూరుతప్పులు మన్నించు చాలు" అని ప్రాధేయపడింది. "సరే" అన్నాడు కృష్ణుడు అంచేత నూరుతప్పులూ నిండేవరకూ చావు లేదు వీడికి. అదినిండిన ఉత్తరక్షణంలో ఎలాగూ చస్తాడు. ఇలా వుంది కనకనే ఇంతవరకూ కూయగలుగుతున్నాడు. లేకపోతేనా, నీదాకా ఎందుకూ, ఈపాటికే సముద్రంలో నలుసులా నా బాణాల ముందు కనబడకుండాపోయేవాడు" అంటూ కూచోబెట్టాడు.

శిశుపాలుడి వధ

భీష్ముణ్ణి భీముణ్ణి వొక లెక్కకిందే చూడలేదు శిశుపాలుడు. చువ్వలాగ దూసుకువచ్చాడు కృష్ణుడిమీదికి. "అభిమానం చేతా అవివేకం చేతా అపూజ్యుణ్ణి పూజ్యుడని పూజించారు నిన్ను. ఈ పాండవులూ నువ్వూ ఈ బుద్ధిలేని భీష్ముడూ రండి నాతో యుద్ధానికి. మీ చేవేదో చూసేస్తాను ఇవాళ" అంటూ కవ్వించి కలబడ్డాడు. ఇంతదాకా పస్తాయించి చూస్తున్నాడు కృష్ణుడు. గంభీరంగా లేచాడు సభ సభంతా నిశ్శబ్దంగా నుంచున్నారు

"నూరుతప్పులు మన్నించమని మా అత్త కోరడంచేత ఇంతవరకూ సహించాను వీణ్ణి. వీడు ఇది చేశాడూ ఇది చెయ్యలేదూ అని కాదు. మేం భగదత్తుడిమీదికి ప్రాగ్జ్యోతిష వెళ్లినప్పుడు, ఎవళ్లూ

లేకపోవడంచూసి ద్వారక తగలబెట్టాడు పిల్లలూ వృద్ధులూ అలోలక్షణా అనిపోకూరు రైవతకపర్వతంమీద స్త్రీజనంతో క్రీడిస్తూవున్న మా భోజరాజుల్ని నిష్కారంగా చంపాడు. అశ్వమేధం కోసం విడిచిపెట్టిన గుర్రం దొంగిలించి వసుదేవుడి యజ్ఞం విఘ్నం చేశాడు. బభ్రుడిభార్యని ఎత్తుకుపోయి తనభార్యగా చేసుకున్నాడు. చూడండి. మీ అందరిఎదటా ఇవాళ నామీదికే కత్తిదూస్తూన్నాడు. ఇంతవరకూ దయతలిచాను ఇక నాతప్పు లేదు' అన్నాడు

"నీ దయా నీ కోపం ఎవడికి కావాలి?' అంటూ పకపకా నవ్వాడు శిశుపాలుడు. "ఇన్ని మాటలు చెపుతున్నావు మొదట నాకిచ్చినపిల్లని నువ్వేతగినట్టు ఎలా ఎత్తుకువెళ్ళావు! సిగ్గులేకుండా మళ్ళీమాట్లాడుతున్నావు!!" అన్నాడు

అతడి నోట్లోని మాట నోట్లోనే వుంది నిప్పులు కక్కుతూ వచ్చింది కృష్ణుడిచేతి చక్రాయుధం శిశుపాలుడి కంఠం తెగింది శిరస్సు కిందపడింది మొండెమొకచోటా తల వొకచోటా అయింది. పిచికారీ వేసినట్టు బొందెలోంచి చిమ్ముకువచ్చింది రక్తం. వజ్రాయుధంతో పడ్డ కొండలా కిందపడింది మొండెం. చిత్రం! అంతమందీ చూస్తూనే వున్నారు. కిందపడ్డ బొందెలోంచి బయల్దేరిందొక తేజస్సు భూమీ ఆకాశం వెలిగిస్తూవచ్చి కృష్ణుడిలో లీనమయింది. మబ్బులేని పిడుగులవాన పడింది అక్కడ శిశుపాలుడి ఇంటిమీద సముద్రాలతోనూ కొండలతోనూ గిరగిరా తిరిగింది భూమి. "శ్రీకృష్ణుడికీ-జై' అంటూ కోలాహలం చేశారు ప్రజ.

తమ్ములతో చెప్పి శిశుపాలుడి మృతశరీరానికి సంస్కార క్రియలు చేయించాడు ధర్మరాజు. అతడి కుమారుడు ధృష్టకేతుణ్ణి చేదిదేశానికి పట్టాభిషేకం చేశాడు.

ఇలా నిర్విఘ్నంగా సమాప్తమైంది రాజసూయం. దేవతల్నీ పెద్దల్నీ బ్రాహ్మల్నీ-యావన్మందినీ సంతృప్తిపరిచి అవభృథ

అభిషేకంతో పవిత్రవంతుడై సభలో కూచున్నాడు ధర్మరాజు. చూసి కృష్ణుడూ మొదలయిన మిత్రులంతా సంతోషించారు. దుర్యోధనుడూ వాళ్ళ్యమాత్రం మచ్చరించి మూతిముడుచుకున్నారు

ఇంతలో దేశదేశాలించి యజ్ఞానికివచ్చిన రాజులు యావన్మందీ ధర్మరాజు ఎదటికి వచ్చారు "మహారాజా, నీ మహాసామ్రాజ్యమూ, నీ ధర్మప్రవృత్తీ - ఈ రెండివల్లా అన్ని రాజవంశాలినీ మించిపోయింది మీ భరతవంశ రాజసూయమహోత్సవం చూసి తరించాం. మువ్వు చేసిన సత్కారాలకి కృతార్థులమయాము ఇక మా దేశాలికి మేం వెళతాము" అంటూ సెలవుతీసుకున్నారు

ధర్మరాజు ఆజ్ఞప్రకారం భీష్ముణ్ణీ ధృతరాష్ట్రుడూ మొదలయినవాళ్ళని భీముడు దిగబెట్టివచ్చాడు ద్రుపదుణ్ణి అర్జునుడూ కర్ణుణ్ణీ శల్యుణ్ణీ సుబలుణ్ణి నకులుడూ కృపుణ్ణీ ద్రోణుణ్ణీ అశ్వత్థామా మొదలయినవాళ్ళనీ సహదేవుడూ దిగబెట్టివచ్చారు మొయ్య గలిగినంత ధనధాన్యాలు పుచ్చుకుని ధర్మరాజుని దీవిస్తూ వెళ్ళారు వేలాది బ్రాహ్మలు

పాండవులయిదుగురితోనూ చెప్పి ద్వారక వెళ్ళడానికి సిద్ధపడ్డాడు శ్రీకృష్ణుడు. పయనమయేముందు ధర్మరాజుతో ఇలా అన్నాడు "ప్రాణులన్నీ తమమీదే ఆధారపడి బతికేటట్టు మసులుతుంటున్నాయి మేఘాలు. అలాగే పక్షులు తమని కనిపెట్టుకుని బతికేటట్టు శవిస్తున్నాయి ఫలవృక్షాలు. దేవతలందరూ తనప్రాపులో వుండేట్టుపాలిస్తున్నాడు దేవేంద్రుడు. ఆవిధంగానే నువ్వూ నీబంధుజనం నిన్ను ఆశ్రయించి బతికేట్టు ఘనంగా జీవించమంటాను నేను మరిన్నీ ఏమాత్రం అజాగ్రత్తపడకండా ప్రజారక్షణ చెయ్యమంటాను

"నిన్ను వొదిలివుండడమంటేనే కష్టంగావుంది నాకు" అన్నాడు ధర్మరాజు "నీదయవల్ల ఈ మహాయజ్ఞం నిర్విఘ్నంగా నెరవేరింది. భూలోకంలోని రాజులందరినీ మించిన కీర్తివంతుణ్ణయాను నావంశం పావనమయింది. ద్వారకలో వుండినా,

మమ్మల్ని కనిపెడుతూవుండాలి నువ్వు దూరంగా వున్నా దగ్గిర వున్నట్టు చూడాలి'' అన్నాడు. అనలేక అనలేక చివరికి ''సరే, వెళ్ళిరా'' అన్నాడు.

బంగారం రథంమీద కూచుని బయల్దేరాడు కృష్ణుడు గాలిలా పరిగెత్తే గుర్రాలు. జెండామీద రత్నాలు తాపిన బంగారం గరుత్మంతుడు. నొగలమీద సారథి దారుకుడు మేఘంలా గంభీరశబ్దం చేస్తూ పరిగెత్తింది రథం తమ్ముళ్లతో కూడా వినయంగా కొంత దూరం నడిచి వెళ్ళి సాగనంపాడు ధర్మరాజు రథం గరుడపతాకం కనపడుతూవున్నంతవరకూ చూస్తూ నుంచున్నారు పాండవులు మనస్సులు కృష్ణుడి వెంట వెళ్ళాయి శరీరాలు మాత్రం ఇంటికి వచ్చాయి.

పరాభవం

దుర్యోధనుడూ శకునీ మయసభ సౌందర్యం చూస్తూ ఇంద్రప్రస్థంలో నే వున్నారు కొన్నాళ్ళు. చిత్రమైన దాని శిల్పచాతుర్యానికి ఆశ్చర్యపోతూ ఒకనాడు సభామందిరంలో తిరుగుతున్నాడు దుర్యోధనుడు. దాని నిర్మాణమే అయోమయమయింది అతడికి. తెరిచిన ద్వారం మూసివుందనుకుని వెళ్ళేవాడు కాదు. మూసివున్న ద్వారం తెరిచివుందని భ్రమపడేవాడు. స్ఫటికం తలుపులు నొసటితో ఢీకొనేవాడు. సమప్రదేశం ఎత్తుగా వుందనుకునేవాడు. ఎక్కబోయేవాడు. ఇంద్ర నీలాలతో వున్న స్థలాలు కోనేళ్ళనుకునేవాడు. దిగబోయి బట్టలెత్తి కట్టేవాడు చివరికి స్ఫటికంరాళ్ళకోనేళ్లు మామూల్నేలే అనుకుని దిగబడిపోయాడు ఇలా నానా ఇదీ అయి తడిబట్టలతో పైకివచ్చాడు. చూసి నవ్వాపుకోలేకపోయింది ద్రౌపది పకపకా నవ్వింది. భీముడూ మొదలైనవాళ్ళు చప్పట్లు చరిచారు సిగ్గుపడిపోయాడు దుర్యోధనుడు సంగతి తెలిసి, మంచి పొడిబట్టలూ అవీ పంపి కట్టబెట్టాడు ధర్మరాజు

ఈ పరాభవం దావాగ్నిలా దహించింది దుర్యోధనుణ్ణి ఇంద్రప్రస్థంలో ఇక వుండలేకపోయాడు హస్తినాపురం వచ్చేశాడు

రాజసూయమే కన్నుకుట్టింది. మయసభ మరింత మచ్చరం వేసింది. పరాభవం బతుకే దుర్భరమనిపించింది. మండిపోతున్నాది మనస్సు. ఎండాకాలం సన్నగిల్లే ఏరులాగ చిక్కిపోవడం మొదలుపెట్టాడతడు. కల్తీబంగారం నిప్పులో వేస్తే వన్నె చెడ్డట్టు మనస్తాపంతో మాడిపోతూవచ్చింది అతడి శరీరం. రాజ్యవ్యవహారాలు వొదులుకున్నాడు. స్నేహితుల్ని మానుకున్నాడు ఎక్కడన్నా వొంటరిగా కూచునేవాడు. పాండవులపచ్చ తలచుకుని బాధపడేవాడు. కుంగిపోయేవాడు కుసిల్లిపోయేవాడు.

అది కనిపెట్టాడు శకుని ఒకనాడు మెల్లగా దగ్గిరికివచ్చాడు. "బాబూ, ఏమిటిది? ఇన్నాళ్ళయింది, నాతో మాట్లాడ్డమే మానేశావు! కలకల్లాడుతుండే నీ మొహం గోక్కుపోయింది! ఎప్పుడు చూసినా నిట్టూరుస్తూ పరధ్యానంగా వుంటావు! రారాజువి నీ ప్రతాపంము దు తలవొంచనిరాజు లేడు. నీలాంటివాడికి ఇలా దీర్ఘాలోచన దేనికి?" అంటూ అడిగాడు

"ఏం చెప్పమన్నావు శకునిమామా?" అంటూ పెద్దవూపిరి వొదిలాడు దుర్యోధనుడు "నువ్వూ చూశావుకదా మయుసభ! ఏయుగంలో అయినా, ఎక్కడయినా అలాంటిది విన్నామా? ప్రపంచానికే అది అపూర్వం. ఎలా సంపాదించాడో ధర్మరాజు! సర్వ సౌభాగ్యాలూ దాంతోనే వచ్చాయి అతడికి. దాన్ని చూసే, రాజులు రైతుల్లాగ వచ్చి కుప్పలుకుప్పలుధనం కప్పం చెల్లించి వెళ్ళారు. సార్వభౌములే అయిపోయారు కుంతికొడుకులు. ప్రపంచ మంతటా పాండవుల ప్రభే వెలిగింది.

"అవాళ చూడూ, శిశుపాలుడి శిరస్సు కృష్ణుడు నరికినప్పుడు అంతమందిరాజులూ, శూరులూ వొక్కరయినా నోరెత్తారూ! పైపెచ్చు జై అంటే జై అన్నారు.

బలవంతులయిపోయారు పాండవులు. దిగ్విజయంలో దోచి తెచ్చారు ధనరాసులు. పాలుపొంగినట్టు పొంగుతోంది వాళ్ళ

సంపద చూస్తూ సహించవలసిందేనా మనం? పాండవుల గొప్ప తన తక్కువా మానసం కలవాడు ఎవడు భరిస్తాడు చెప్పు! వాళ్ళ రాజ్యమూ సిరీ సంపదా మనం ఎలా లాక్కోవడమనే అహోరాత్రాలూ బాధపడుతున్నాను" అంటూ నిట్టూర్చాడు

సర్వనాశనమాతుః

"ఇంతమాత్రానికేనా ఇంత విచారం పెట్టుకున్నావు" అంటూ అందుకున్నాడు శకుని. ఇదెంతలో మాట! పద, మీ నాన్న చేత ఊఁ అనిపించు చాలు. నిమిషాలమీద వాళ్ళ రాజ్యమూ ధనమూ మయసభా అన్నీ లాక్కుని కట్టుబట్టలతో వాళ్ళని బయటికి పంపిస్తాను" అన్నాడు ఏవేవో బోధించి దుర్యోధనుణ్ణి ధృతరాష్ట్రుడి దగ్గిరికి తీసుకు వెళ్ళాడు

"బావా, నీ కొడుకు అవస్థ చూశావా!" అంటూ దుర్యోధనుడి శరీరస్థితి వర్ణించి చెప్పాడు. అదిరిపడ్డాడు ధృతరాష్ట్రుడు కొడుకుని తడివి చూశాడు. "ఏమొచ్చిందోయి నీకు. ఇలా చిక్కిపోయావు బాబూ!" అంటూ దుఃఖపడ్డాడు. కౌరవ రాజ్యమంతా నీ చేతుల్లోనే వుంది. తమ్ముళ్ళూ సిబ్బందీ నువ్వంటే కళ్ళనద్దుకుంటారు. కిట్టనివాడంటూ లేడు నీకు. దేవేంద్రుడికిసల్లే కావలిసిన భోగభాగ్యాలు నీ కళ్ళముందున్నాయి. యావన్మందిరాజులూ నీమాటంటే చేతులుకట్టుకు నుంచుంటారు రారాజువి నువ్వు మరి నీకు దేనికని చింత? రాజ్యభోగాలమీద ఈ వైరాగ్యమెందుకు?" అంటూ తల నిమిరాడు.

"ఏమివుంటే ఏంలాభం, నా అదృష్టమదీ" అంటూ ఆరంభించాడు దుర్యోధనుడు "పాండవుల్ని చూడండీ అఖండంగా వెలుగుతోంది వాళ్ళ ప్రభ ఏ దేవేంద్రుడు వాళ్ళ సాటికివస్తాడు? ప్రపంచంలో ఎక్కడచూసినా వాళ్ళకీర్తి, వాళ్ళప్రతాపమే. ఉత్తర కురుభూములు మొదలుకొని ఉత్తరాదియావత్తూ వొక్క అర్జునుడు కొట్టుకొచ్చాడంటే సామాన్యవిషయమా? మూడడుగులలోనూ

ముల్లోకాలూ ఆక్రమించిన త్రివిక్రముడంతపని చేశాడు! స్నేహం. బాంధవ్యం- ఈ రెంటివల్లా కృష్ణుడూ,ద్రుపదుడూ తప్పిస్తే నాలుగు సముద్రాలమధ్యావున్న యావన్మంది రాజుల్లోనూ కప్పం చెల్లించని వాళ్ళంటూ లేరు పాండవులికి. కొండలతోనూ అడవులతోనూ ద్వీపాలతోనూవున్న ఈ విశాలప్రపంచమంతా వాళ్ళ స్వాధీనం లోనే వుంది. నేనూ వొక రాజపుత్రుణ్ణే కదా! చూస్తూ ఎలా సయించమన్నారు ఇది?

''రత్నాలూ అవీపుచ్చుకోవడం నామీద పెట్టాడు ధర్మరాజు. బాబయ్యా, ఏం చెప్పమన్నారు! సమస్తసముద్రాల్లోనూ వున్న రత్నాలు యావత్తూ ధర్మరాజు ఇంట్లో వున్నాయంటే నమ్మండి. యజ్ఞదీక్షలోకూచున్న అతడికిగాడ కాంభోజదేశాల రాజులు రంగు రంగుల తివాసీలూ చిలకరంగుల గుర్రాలూ తెచ్చారు సింహాళం కేరళ చోళ పాండ్య దేశాలనించి వచ్చిన రాజపుత్రులు లెక్కలేనన్ని మంచిమంచి సముద్రముత్యాలూ పగడపుచెట్లూఏలకులూ అగరుచంద నాలూ పట్టుకు వచ్చారు. ధగధగా మెరుస్తూన్న మణిహారాలతోనూ ఘుమఘుమలాడుతూన్న మదజలాలతోనూ వున్న పద్నాలుగు వేల ఏనుగులు ఇచ్చాడు శ్రీకృష్ణుడు. అర్జునుడూ కృష్ణుడూ పైకి శరీ రాలు వేరుగాని వొక్క ప్రాణంలా నడుచుకుంటారు.

''ధర్మరాజంటే పడిచస్తాడే - ఆ విరాటరాజు - రెండు వేల ఏనుగు లిచ్చాడు. ద్రుపదుడు వెయ్యిఏనుగులూ పదివేలగుర్రాలూ మాంచివొయ్యారంగల పద్నాలుగు వేలమంది యువతులూ పదహారు వేలమంది దాసీలూ కట్నమిచ్చాడు. కురుదేశం కుకురదేశం కేకయ దేశం కాశ్మీరం కాంభోజం గాంధారం మద్రదేశం ద్రవిడదేశం మగధ మాళవం కళింగం బంగాళం గౌడదేశం ఆంధ్రదేశం కేరళం కోసలం మొదలయినరాజులూ, ప్రాగ్జ్యోతిషం భగదత్తుడూ, మరుకచ్ఛపనివాసులూ, చేదిరాజులూ, ఆజానేయ బాహ్లీక హూణ పారశీకదేశాల గుర్రాలూ కొండల్లాంటి ఏనుగులూ ఇచ్చారు. దివ్య

వస్త్రాలు కట్టుకుని వొంటినిండా నగలతో వున్న వేలకొద్దీ అందకత్తె
ల్నిచ్చారు. లెక్కాజమాలేనన్ని మేకలూ గొర్రెలూ ఆవులూ
గేదెలూ వెండితోనూ బంగారంతోనూ అల్లిన తివాసీలూ బట్టలూ
ఇచ్చారు. మేరుపర్వతం వింధ్యపర్వతం మందరపర్వతం అడవు
ల్లోనూ, మత్స్య కీచక దేశాల వనాల్లోనూ వుండే పుళింద పారద
బర్బర తురక కుంకణ కొంకణరాజులు అడుగులకి మడుగులొత్తుతూ
హేమశైలం రామశైలం కురుక్షేత్రాల్లో దొరికే గొప్పగొప్పఔష
ధాలూ, ఇంద్రనీలంరంగువీ, ఆరుద్రపురుగురంగువీ, కోయిలరంగువీ,
నెమలిరంగువీ, చిలకరంగువీ, మంచిమంచి గుర్రాలూ తెచ్చి
యిచ్చారు. పట్టుతో కుట్టిన హంసతూలికా తల్పాలూ పెద్దపెద్ద
విచ్చుకత్తులూ మణులూ బంగారంచెక్కిన ఏనుగుదంతం పల్లకీలూ
సవారీలూ కుర్చీలూ ఇచ్చారు. అర్జునుడి నేస్తముల - గంధర్వుడు
చిత్రరథుడు-ఐదువందల గంధర్వజాతిగుర్రాలు ఇచ్చాడు. తుంబురు
డనే గంధర్వుడూ అలాంటివే మరి వంద గుర్రాలిచ్చాడు

ధర్మరాజుసంపదతో సరయిన సంపదకల రాజులు పూర్వం
గాని ఇప్పుడుగాని లేరు, ఇకముందూ వుండబోరు. ఇంతగొప్పగా
వున్న పగవాళ్ళపచ్చ చూస్తూ రాజన్నవాడు ఎవడు సయిస్తాడు?
మీరన్నట్టు నాకు ఏ లోపమూ లేదు, ఐతే. అగ్నిహోత్రంలాగ
అహోరాత్రాలూ ఇదే నన్ను దహించివేస్తోంది.

"ఏంచెప్పనూ! ఒకలక్షమంది బ్రాహ్మలు భోజనం చేసేసరికి
దానంతట అదే మోగేశంఖం రాజసూయమన్నాళ్ళూ వొక్క
నిమిషమన్నా ఆగకండా అదేమోగడం మోగింది. ప్రపంచం
నాలుగు చెరుగులనించీ వచ్చినవాళ్ళ యావన్మంది భోజనాలూ ప్రతీ
దినం తానే స్వయంగా విచారించేదిద్రౌపది. రాజులూ బ్రాహ్మలూ
వైశ్యులూ శూద్రులూ బంధువులూ స్నేహితులూ సైనికులూ పని
వాళ్లూ పేదలూ సాధులూ-అందరూ తృప్తిగా తిని లేచాక అర్ధరాత్ర
ప్పుడుగాని తాను ఎంగిలిపడేది కాదు.

"ఎంత తక్కువవాడయినా రాజసూయంలో గౌరవం పొందాడేకానీ ఇదిగా రాలేదు. అప్పుడెప్పుడో హరిశ్చంద్రుడు చేసిన రాజసూయం ధర్మరాజు యజ్ఞంకింద దిగదుడుపుకి రాదన్నారు అంతమంది మునులున్నూ.

"అవబృథస్నానమప్పుడు ఋషులతోనూ రాజులతోనూ దేవేంద్రుడిలా, కూచున్నాడు ధర్మరాజు. పర్వతుడూ నారదుడూ వ్యాసుడూ మొదలయిన మహామునులతో ఎన్నో తీర్థజలాలు తెచ్చి అభిషేకం చేశాడు ధౌమ్యుడు. ముత్యాల తెల్లగొడుగు పట్టాడు సాత్యకి. రెండుపక్కలా రత్నదండాలతో చామరాలు వేశారు భీమార్జునులు మూర్ధాభిషిక్తులైన మహారాజుల్ని వొక్కొక్కరినీ తెచ్చి ధర్మరాజుకి మొక్కిస్తూవుండేవాళ్ళు కృష్ణుడూ నకులసహదేవులూ ధృష్టద్యుమ్నుడున్నూ.

"ఆ డాబూ అదంతా చూసి, నేనూ మరికొంతమందిమీ నిశ్చేరపోయి నుంచున్నాము. మాకేసి మరింత ఇదిగా చూశారు పాండవులు. కృష్ణుడూ ద్రౌపదీ సాత్యకీ- వీళ్ళంతా ముసిముసి నవ్వులు నవ్వుకున్నారు.

"వేదపండులయిన బ్రాహ్మల్ని ఎనభయి ఎనిమదివేలమందిని ఇంట్లో వుంచాడు ధర్మరాజు వాళ్ళకని వొక్కొక్కరికీ ముప్ఫయిమంది నౌకర్లని ఇచ్చాడు. పదివేలమంది ఊర్ధ్వరేతస్కులు ప్రతీదినం అతడి పంక్తిని ఎత్తుపీటలమీద వెండిపాత్రల్లో తిని లేస్తారు.

"అదృష్టవంతులు పాండవులు. నచ్చినతిండి తింటున్నారు. మెచ్చినబట్ట కడుతున్నారు. అన్నివైభవాలూ అనుభవిస్తున్నారు. పురుషార్థాలు సాధిస్తున్నారు నా దురదృష్టం! చెడిపోయినవాడిలా పగవాళ్ళపొంగుచూస్తూ చేతులుపిసుక్కు కూచోమన్నాడు దేవుడు!" అంటూ మరింత నిట్టూర్చాడు.

"ఎందుకింత కష్టపడతావు బాబూ," అంటూ ఎత్తుకున్నాడు శకుని. పాండవుల ధనమూ గినమూ చిటికెలో నీచేత పెడతాను.

జూదమంటే చెవికోసుకుంటాడు ధర్మరాజు. అంతేకాని అందులో మాయలూ మర్మాలూ ఎరగడు, పాచికల్లో పై చెయ్యి మనది. మన మాయముందు మరొకడు పనికిరాడు. ఇలాఅనేసరికి వోడిస్తాను ధర్మరాజుని'' అన్నాడు.

చేటంత మొహమయింది దుర్యోధనుడికి. చప్పున లేచి తండ్రి పాదాలమీద పడ్డాడు "శకునిమామ చెప్పిందానికి అంగీకరించండి బాబయ్యా'' అన్నాడు.

''అలాగేకానీ,'' అంటూ కుమారుణ్ణి బుజ్జగించాడు ధృతరాష్ట్రుడు. ''ఐతే, విదురుడితోమాత్రం విచారిద్దాము. మంచీ చెడ్డా తెలిసినవాడు విదురుడు. ముందూవెనకా ఆలోచించి చెపుతాడు. భీష్ముడుతాతయ్య బాహుబలమూ, విదురుడి నీతిబలమూ- ఈ రెండే మనరాజ్యం నడుపుతున్నాయి. నీకు తెలియందేముంది? అంచేత ఈ మాట విదురుడిచెవిలోవేసి, అతను చెప్పిన ప్రకారం చేద్దాం'' అన్నాడు

''అదే మీరు వదలరు'' అంటూ లేచాడు దుర్యోధనుడు. మనఇంట తింటూ పాండవులంటే పడిచస్తాడు విదురుడు, మామ చెప్పిందానికి ఎలాగూ వొప్పుకోడతడు. అతడితో పంపని! ఒప్పుకోండి మీరు. కాదంటారా, ఇదిగో ఇప్పుడే అగ్నిలోపడి చస్తాను మీరూ మీ విదురుడూ హాయిగా వుందురుగాని'' అన్నాడు.

దాంతో కాళ్లూ చేతులూ ఆడలేదు ధృతరాష్ట్రుడికి. అది కూడనిపని అని తనకి తెలుసు. కాని హఠించి కూచున్నాడు కుమారుడు. సరే అని సమ్మతించాడు తుదకి.

వెంటనే మంచిమంచి శిల్పుల్ని వెయ్యిమందిని పిలిపించాడు ధృతరాష్ట్రుడు బంగారంచెక్కిన వేలాది స్తంభాలతోనూ, చిత్రచిత్రములయిన ద్వారాలతోనూ, రత్నాలుచెక్కిన చీడీలతోనూ వొక చక్కని సభామందిరం తయారుచెయ్యమన్నాడు. విదురుణ్ణి వొంటరిగా పిలిచాడు ''దుర్యోధనుడూ శకునీ ధర్మరాజుతో జూద

చూడాలని సరదాపడుతున్నారు ఏమంటావు?'' అంటూ మెల్లగా చెప్పాడు. విని, బెదిరినట్టయ్యాడు విదురుడు. "జూదం ప్రజాక్షయానికి కారణమవుతుంది. అవును, ద్వాపరంపోయి కలి సమీపిస్తోంది మరి!'' అనుకుంటూ తనలోతాను తలపూపుకున్నాడు. ధృతరాష్ట్రుడితో ఇలా అన్నాడు. "ఎంతఘోరం! నీ కొడుకులు కపటం చేసి పాండవులమీదికి కలబడుతున్నారు. నువ్వు సమ్మతిస్తున్నావు. నేను మాత్రం ఇది ఒప్పుకోను. వాళ్ళూ వీళ్ళూ ఐకమత్యంగా వుండేట్టు చేయడం మనవిధి. అంతేకాని, ఇదేమిటి? అన్యాయం ఎంత శాంతులయినా జూదంలోకూచుంటే కలహం తప్పదు. వద్దు. నీ బుద్ధంతా వినియోగించు? శకుని దుర్యోధనుల దుర్బుద్ధి మళ్ళించు. కౌరవవంశం నాశనం కాకుండా కాపాడుకో.''

"అదేమిటి? కలహం వస్తుందంటావేమిటి?'' అన్నాడు అంధరాజు. 'నువ్వూ నేనూ భీష్ముడూ దగ్గరే వుంటాంగా! చెడ్డ ఎందుకు వస్తుంది? కాదనకు. సమ్మతించు. నువ్వే వెళ్ళి ధర్మరాజుని పిలుచుకురావాలి. ఊరికే సందేహించకు. ఇందులో భయపడవలసిందే లేదు. లే. బాగా పరిగెత్తే గుర్రాలు రథానికి పూయించు. ఇంద్రప్రస్థంవెళ్ళి ధర్మరాజుని తీసుకురా'' అన్నాడు

మాట్లాడకండా భీష్ముడిదగ్గిరికి వెళ్ళాడు విదురుడు. శకునీ దుర్యోధనుడూ ధృతరాష్ట్రుడూ కలిసివేసిన ఎత్తు చెప్పాడు. "ఇది అక్రమం'' అంటూ ఉభయులూ ఆలోచనలో పడ్డారు.

ఇంతలో కొడుకుని పిలిచాడు ధృతరాష్ట్రుడు. కొత్తగా కట్టించిన సభ చూపించాడు. జూదం కూడదంటూ మళ్ళీ బోధించాడు. 'బాబూ, జూదంవల్ల మీలోమీకు విరోధం పుడుతుంది. దాంతో ప్రజకీ దేశానికీ ఘోరమయిన అనిష్టం కలుగుతుంది. నువ్వూ పాండవులూ ఎప్పటిలాగ కలిసీ మెలిసీ స్నేహంగా వుండండి. వాళ్లూ నీ అన్నదమ్ములే కదా! వాళ్ళసంపద నీకు కన్ను కుట్టడమేమిటి? మోసంచేసి ఇతర్లసొమ్ము కాజెయ్యాలనిచూడడం

పాపం. పాపం సర్వనాశనం తెచ్చిపెడుతుంది. ఇందుకే విదురుడు వొప్పుకోలేదు దీనికి. ఏది ధర్మమో, ఏది కాదో అంతా తెలిసినవాడతడు. అతడుకూడదన్నది మనం చెయ్యడం శ్రేయస్కరం కాదు. నువ్వనుకుంటున్నావు కానీ, ధర్మరాజు సంపదకంటే అయిదురెట్లు సంపద వుంది నీకు. అతడి యజ్ఞాన్ని మించినట్లు నీ ఇష్టంవచ్చిన యజ్ఞం చేద్దువుగాని. కావలిసినన్ని దక్షిణలూఅవీ ఇద్దువుగాని భూలోకంలోని రాజులు యావన్మందీ నీకూ కట్నాలు పట్టుకువస్తారు. నామాట విను'' అన్నాడు.

''ధర్మరాజుతో జూదమూడడమే నాయజ్ఞం'' అంటూ ప్రారంభించాడు దుర్యోధనుడు ''అదే అన్నికట్నాలూ పుచ్చుకోవడానికి తగినమార్గం. ఏమంటూరా, జరిగింది చెపుతాను వినండి. రాజసూయం తరవాత మీరంతా ముందు వచ్చేశారా, మయసభ చూడాలని అక్కడే వున్నాను నేను. ప్రపంచంలో ఏనాడూ ఏరాజన్నా ఎరుగునా అలాంటిసభ! నిర్మలమయిన స్ఫటికంరాళ్ళతో చంద్రకాంతిలా మిలమిలా మెరుస్తుందది. రకరకాల రత్నాలతోనూ, బంగారంతోనూ చూడడానికి రెండుకళ్ళు చాలవనిపిస్తుంది. దాని శిల్పానికి ఆశ్చర్యపోతూ లోపలికివెళ్ళి చూస్తున్నాను నేను. నీళ్లు లేనిచోట ఇంద్రనీలమణుల కాంతివల్ల నీళ్ళని భ్రమపడ్డాను. తడిసిపోతాయేమో అని కట్టుబట్టలు ఎత్తికట్టాను. నీళ్లతో నిండివున్న స్ఫటికంరాళ్ల బావుల్లో మెరకనేల అనుకుని దిగబడిపోయాను. తడిసి ముద్దయాను. 'ఇది ఫలానా ఇది ఫలానా' అని ముందు చెప్పడం లేదు సరికదా, నన్నుచూసి విరగబడి నవ్వాడు భీముడు. నౌకర్లచేత పొడిబట్టలు పంపాడు ధర్మరాజు.

''ఆ సభలో చిత్రమేమంటే తెరిచినద్వారం మూసినట్టూ, మూసింది తెరిచినట్టూ కనపడేది. తీసే వున్నాయని వెళ్లబోయి మూసినతలుపులు గుద్దుకొన్నాను. నుదురు బొడిపికట్టింది. దెబ్బతిన్న బొప్పిచూసి జాలిపడడానికిబదులు వేలకొద్దీ చెలికత్తెల మధ్యనించి

పకపకా నవ్వింది ద్రౌపది. చచ్చినట్టనిపించింది నాకు. ఎలా బయటికి రావాలో అర్థం కాలేదు. ఆ అవస్థ అనుభవించాలి కాని ఎలా చెప్పను! 'ఇదిగో ఇదీ వాకిలి ఇలా రా' అంటూ సరయిన ద్వారం చూపించి బయటికి లాగారు నకులసహదేవులు. అది తలచుకున్నప్పుడల్లా శల్యంలా కరేలుమంటున్నాది నా హృదయం.

"గొప్పవాళ్లు బూజుపట్టిపోతున్నారు తక్కువవాళ్లు పయికి వస్తున్నారు ఒక నీతి నియమం లేదు కాలానికి. ఏమయినా కళ్ల ఎదట శత్రువులు భోరవిరుచుకు నడుస్తూంటే ఎలావూరుకోమంటారు?

"చెట్టు మొదల పుట్ట చిన్నదయినా ఆ చెట్టుని నాశనం చేస్తుంది. అలాగే అల్పుడేఅయినా మనిషి పరాక్రమంతో పయికివచ్చాడంటే చుట్టుపక్కలవాళ్లకీ సుడిపెడతాడు. పగవాళ్ల అభివృద్ధి ఉపేక్ష చేస్తే, వ్యాధి మహావ్యాధిఅయినట్టు అసాధ్యమై తుదకి సర్వనాశనం జరుగుతుంది. అంచేత పాండవుల ఔన్నత్యం సయించకూడదు మనం. ఎలాఅయినా సరే, అది పాడుచేసితీరాలి, ఆలా కాకపోతే నా మనోవ్యాధికి మరో మందు లేదు.

"పగవాణ్ణి సాధించడానికి ధర్మమేమిటి అధర్మమేమిటి? నముచిని నమ్మించి అధర్మంగా చంపలేదో దేవేంద్రుడు? సులువయిన ఉపాయంతో శత్రువుల సంపద కాజెయ్యడంకంటే పురుషార్థమేముంటుంది రాజులికి?"

పక్కనే వుండి దానికి తగిన తాళం వేశాడు శకుని. "అవును" రథాలూ గుర్రాలూ ఏనుగులూ– ఈ సన్నాహమేమీ అవసరం లేదు వ్యూహాలు పన్నడం ప్రమేయమూ లేదు. ఇవతల సైన్యం అవతల సైన్యం కత్తులూ అవీ తీసి ఆర్భాటం చేసుకోనక్కర లేదు. పాచికల్తో ఇట్టే నీ కాళ్లముందు వాళ్ల రాజ్యం పడేస్తాను. గోటితో పోయేదానికి గొడ్డలిదాకా ఎందుకు? ధర్మరాజుని పిలిపించు. పాచికలముందు కూచోబెట్టు. చాలు. ఇది తప్పిస్తే మరోలాగ దేవతలయినా పాండవుల పూచికపుల్ల పట్టుకరాలేరు" అన్నాడు.

"ఊహూఁ, మీరేం చెప్పండి నేనుమాత్రం దీనికి వొప్పుకోను" అన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు, "విదురిడిమాటమీద నడచుకుంటున్నవాణ్ణి నేను. తెలిసినవాడతడు. బృహస్పతిచెప్పిననీతి శాస్త్రం రహస్యాలన్నీ ఎరుగును. జూదంవల్ల కలహంవస్తుందని స్పష్టంగా చెపుతున్నాడు. బలవంతులతో విరోధం తెచ్చుకోకపోవడమే మంచిది. ధర్మసమ్మతమయిన నామాట వినకపోయారో తరవాత పశ్చాత్తాపపడతారు. అంచేత ఈమాయజూదం మానండి ఎప్పటిలాగే సుఖంగా వుండండి" అన్నాడు.

కాదుగాక కాదనే పట్టుబట్టాడు దుర్యోధనుడు. "ప్రతీసారీ విదురుడు విదురుడే అంటారు మీరు అతడు అంగీకరించడని మొదటే చెప్పాను నేను ఇంతకీ మనం చేసేపనికి పైవాడిసలహా ఏమిటంటాను! తన అభిప్రాయం. పైవాడి అభిప్రాయం ఎప్పుడయినా వొకటవుతుందా చెప్పండీ! విదురుడు పాండవులమనిషి. పాండవులు విదురుడివాళ్లు. ఎప్పుడూ వాళ్లమీదే పక్షపాతం విదురిడికి. గొర్రెకటికవాణ్ణినమ్మినట్టు అతణ్ణేఅప్పుడని అనుకుంటారుమీరు ఇంతకీ మేము ఏమెంత తప్పుపని చెయ్యబోతున్నామని! జూదం ఆడడంలో దోషంలేదని పురాణాల్లోనూ వింటున్నాం స్నేహంగా జూదమాడడంవల్ల దేవతల సాన్నిధ్యం లభిస్తుంది. అంచేత శకునిమామయ్యని ఇది నడిపించమనండి. ధర్మరాజుని పిలిపించండి" అన్నాడు.

ఎంతోసేపు ఆలోచించాడు, ధృతరాష్ట్రుడు. కాదంటే వినిపించుకునేట్టు లేడు కొడుకు. మళ్లీ విదురుణ్ణి పిలిపించాడు. "చూడూ, మనం కొత్తగా సభకట్టించాం కదా! ఇదిచూస్తే కుమాళ్లు ధర్మరాజూ వాళ్లూ సంతోషిస్తారు వెళ్లు. జాప్యం చెయ్యకు వాళ్లని పిలుచుకురా. బంగారంతోనూ మణులతోనూ ఎంతో చిత్రంగా వుందిది. ఈ సభామండపంలో మనవాడూ ధర్మరాజూ సరదాగా ఏవో రెండుఆటలు ఆడుకుంటారు, అంతమాత్రానికి మరేమీ మించిపోదు" అన్నాడు.

ఎంతో బాధపడ్డాడు విదురుడు, "వద్దంటే వినకండా వున్నావు. ఈ మాయజూదం మన నాశనానికే వచ్చింది. ఇది మానుకుంటే మనకీ వాళ్ళకీ క్షేమం" అంటూ ఎంతో నూరిపోశాడు, లాభం లేకపోయింది,

"సరే, ఈ పాడుపని తప్పదు మనకి దైవయోగమే ధృతరాష్ట్రుడిచేత ఇలా ప్రేరేపిస్తున్నది" అంటూ సమాధానం చెప్పుకున్నాడు విదురుడు. "వెళ్ళివస్తాను" అంటూ బయల్దేరాడు. ఇంద్రప్రస్థం వెళ్ళాడు. తమ్ముళ్ళతోసహా ధర్మరాజుని చూశాడు. కుశలప్రశ్నలూఅవీ అయాక తానువచ్చినపని చెప్పాడు.

"కొడుకులంటే అమితవాత్సల్యం మా పెదనాన్నకి" అన్నాడు ధర్మరాజు. అతడు ఆదరంగా మమ్మల్ని పిలవమని పంపాడు నిన్ను. నువ్వా దయతో వచ్చావు బావుంది. కాని కొత్తసభ చూడడం, అందులో జూదమాడడమనుకున్నా! ఏమి శోభ! జూదంవల్ల మాలో మాకు విరోధాలు రగలకపోవు. ఐతే, నువ్వుచెప్పిందిమాత్రం కాదనలేం మేం, ఇలాగే పెదనాన్నమాటా కాదనలేకపోయివుంటావు నువ్వు. అదే న్యాయంకూడాను" అంటూ విదురుడివెంట బయల్దేరడానికే నిశ్చయించాడు ధర్మరాజు. దివ్యమయిన వస్త్రాలు కట్టుకున్నాడు. రత్నాలనగలు పెట్టుకున్నాడు. గంధమూ పూలమాలలూ వేసుకున్నాడు. ప్రయాణం ముందు బ్రాహ్మలికి బంగారమూ మణులూ దానంచేశాడు.

మంగళవాయిద్యాలు మోగుతెన్నాయి. బ్రాహ్మలు ఆశీర్వాదాలుచేస్తున్నారు. వందిమాగధులు గానంచేస్తున్నారు, భట్రాజులు పొగుడుతున్నారు. రాజమందిరంనించి పైకివచ్చి రథంమీద కూచున్నాడు ధర్మరాజు. తమ్ములు నలుగురూ కుంతీదేవి ద్రౌపదీ ధౌమ్యుడూ మొదలయిన పరివారమూ వెంటవచ్చారు. రథాలు వచ్చి హాస్తినాపురం రాజవీధిని నడుస్తూవుంటే, ఇసకవేస్తే రాలకండా బారులుతీర్చి నుంచున్నారు ప్రజలు.

కోట దేవిడీముందు రథం దిగి ఇంతమందితోనూ ధృతరాష్ట్రుడి కొలువుకూటానికి వెళ్ళాడు ధర్మరాజు. వందమంది కుమాళ్ళతోనూ భీష్ముడూ శకునీ జయద్రథుడూ కర్ణుడూ కృపుడూ ద్రోణుడూ అశ్వత్థామా సోమదత్తుడూ మొదలయిన యావన్మంది తోనూ కొలువుతీర్చివున్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. తమ్ములతో కూడా కలిసి పాదాభివందనం చేశాడు ధర్మరాజు. అక్కడనించి రాణివాసంలోకి వెళ్ళాడు. రాణివాసంలో భానుమతీ మొదలయిన కోడళ్ళమధ్య చుక్కల్లో రోహిణిలా వుంది గాంధారి. నమస్కారం చేశాడు ధర్మరాజు. పాదాలికి మొక్కింది ద్రౌపది. ద్రౌపదిని చూసి గాంధారి కోడళ్ళందరూ నివ్వెరపోయారు "ఉన్న అందమంతా ముద్దచేసి ఈమెని సృష్టిచేసినట్టున్నాడు బ్రహ్మ. కాకపోతే ఎవ్వరిదగ్గిరాలేని కాంతీ ఈ పొంకం ఈమె కెలావచ్చాయి?" అంటూ గుసగుసలాడారు. మచ్చరించుకున్నారు.

అవాళంతా కుశలప్రశ్నలతోనూ వాటితోనూ కులాసాగా గడిచిపోయింది. మర్నాడు తెల్లవారాక దుర్యోధనుడువచ్చి సభ చూద్దువుగాని రమ్మన్నాడు ధర్మరాజుని. తమ్ములతోకూడా వెళ్ళాడు ధర్మరాజు. గొప్పగొప్ప మణులతోనూ వేలకొద్ది స్తంభాలతోనూ ఎంతో ఇదిగా వుంది సభ. చూసి మెచ్చుకున్నాడు ధర్మరాజు. అందరూ వొక రత్నాల నెలకట్టుదగ్గిర కులాసాగా కబుర్లు చెప్పుకుంటూ కూచున్నారు.

ఆమాటా ఈమాటా ఆడి మెల్లగా జూదంమాట ఎత్తుకున్నాడు దుర్యోధనుడు. "రెండాటలు పాచికలు వేద్దాం. పొద్దు పోకండా వుంది. జూదం అంటే సరదాఅట కదా నీకు! నీతో సమానమయినచెయ్యి లేదనే చెప్పారు తెలిసినవాళ్ళు" అన్నాడు.

"వంచనా, జూదం—ఈ రెండూ రాజనీతికి తగనిపనులు" అన్నాడు ధర్మరాజు. "ధర్మం తెలిసినవాళ్ళు ఈ రెండూ వొదిలిపెట్టాలి. రాజులికి జూదం పాపహేతువు, అందులోనూ మోసం

నేర్చిన కపటజూదగాళ్ళతో ఆడనేకూడదు. పొరపాట్నయినా అలాంటివాళ్ళతో ఆడామా మనధర్మాలన్నీ తుడుచుకుపోతాయి దాంతో. మరోమాట. మాయచేసి జూదంలో గెలవడం మహా పాపమనీ, ధర్మజూదంలో గెలవడం ధర్మయుద్ధంలో గెలిచినంత పుణ్యమనీ అసితుడయిన దేవలుడు* చెప్పాడు " అన్నాడు.

" అదేమన్నమాట, " అంటూ ముందుకి వచ్చాడు శకుని. " జూదంలో నైపుణ్యం కలవాడంటే, లోకజ్ఞానం కలవాడూ మంచి బుద్ధిమంతుడూ ప్రసిద్ధికలవాడూ మంచి రాజనీతికోవిదుడూ అన్న మాట అంచేత జూదమాడేవాళ్ళని నిందించడం తగదనే నామతం. మాయా కపటం సంగతి చెప్పవలసివస్తే బలంలేనివాళ్ళు బలవంతుల్ని గెలవాలంటే బహువిధాల మాయా కపటం చెయ్యడం ఎక్కడా వున్నదేను. నిజంగా చెయ్యవలసిందీ అదే. జూదం నీకు చేతకాదంటే అది వేరేసంగతి. ఆమాట స్పష్టంగా చెప్పు ఇన్ని డొంక తిరుగుళ్ళెందుకు! " అన్నాడు.

' పిలిస్తే బలవంతాన రానే వచ్చాను. తీరా వచ్చి తిరిగి పోవడం తగని పని ' అంటూ ఆటకి సిద్ధపడ్డాడు ధర్మరాజు.

జూదం

కర్పూరం కస్తూరి గంధం- వీట్లతో అలికి సిద్ధంగా వుంది జూదమాడే వేదిక. పువ్వులతోనూ చందనంతోనూ పూజచేసిన

---

* అసితుడి కుమారుడు దేవలుడు. అసితుడు కాశ్యపుడి కుమారుడు. దిలీపుడి యజ్ఞసమయంలో వొక అప్సరసని చూసి కాశ్యపుడికి రేతస్ఖలన మయిందట. అది స్రువంలో పోసి అగ్నిలో వేశాడట. అందులోంచి అసితుడు పుట్టాడట.

తథా నృపర్షేర్దిలీపస్య యజ్ఞే స్వర్గస్త్రియాం కాశ్యప ఆగతాస్థః
స్రువం గృహీత్వా స్రవజాత్మతేజశ్చిక్షేప వహ్నావసితో యతోఽభూత్॥
అశ్వఘోషుడి సౌందరనంద. 7 32

హిమవంతుడికి పార్వతీ ఏకపర్ణా ఏకపాటలా అని ముగ్గురు కూతుళ్ళు. ఏకపర్ణ అసితుడి భార్య. ఈ దంపతుల కుమారుడు దేవలుడు. బ్రహ్మాండపురాణం.

సొగటాలపాలీ ముందు సరిచేసుకుని వొకపక్క కూచున్నారు శకుని వివింశతీ చిత్రసేనుడూ వికర్ణుడున్నూ.

“వీళ్లలో ఎవరు నాతో ఆడతారు?” అని అడిగాడు ధర్మరాజు. “నా స్థానే మా మామ ఆడతాడు” అన్నాడు దుర్యోధనుడు.

“ఇతడు వొడ్డిన పందెం ఎంతయినా సరే, ఇచ్చుకొనే పూచీనాది ఇదిగో ముందు ఇవి వొడ్డుతున్నాం” అంటూ చేతి రత్నాలకడియాలు తీసి కింద పెట్టాడు.

“ఒకళ్లకోసం మరొకళ్లు జూదమాడడం గట్టిపేచీయే” అంటూ ఆటలో కూచున్నాడు ధర్మరాజు. అటు శకునీ, ఇటు ధర్మరాజూ ఆరంభమయింది ఆట రత్నాల కడియాలికి మణి హారాలు వొడ్డాడు ధర్మరాజు. ఇంతలో భీష్ముడూ ధృతరాష్ట్రుడూ విదురుడూ కృపుడూ ద్రోణుడూ అశ్వత్థామా వచ్చారు ఎత్తయిన సోఫాలమీద కులాసాగా ఆట చూస్తూ కూచున్నారు

వచ్చిన సొగటాలు దొర్లిస్తున్నాడు మాయలమారి శకుని. తొలిఆటలోనే వోడిపోయాడు ధర్మరాజు. “సరే నేను వోడతాను?” అంటూ మళ్లీ పందెం కాశాడు ధర్మరాజు మళ్లీ వీగిపోయాడు. మళ్లీ కాచాడు. మళ్లీ వోడిపోయాడు ఓడినకొద్దీ తమకం హెచ్చయింది ధర్మరాజుకి. హెచ్చినకొద్దీ ఆడుతూనేవున్నాడు. ఆడినకొద్దీ వోడిపోతూనే వున్నాడు. ఓడినకొద్దీ ఈసూ పంతం పెరుగుతూనేవున్నాయి.

వేలకొద్దీ బంగారం మొహర్లు నిండి ఎన్నోలక్షల హండాలతో వున్న భాండాగారాలు వొడ్డాడు ధర్మరాజు. వీగిపోయాడు.

మంచి మంచి జాతిరత్నాలు వజ్రాలు వైడూర్యాలూ పచ్చలూ పగడాలూ ముత్యాలూ పుష్యరాగాలూ కెంపులూ గోమేధికాలూ నీలాలూ- ఇవన్నీ కుప్పలు కుప్పలుగా వున్న రత్నాల కొట్లూ వొడ్డాడు. ఓడిపోయాడు.

పుట్లకొద్దీ బంగారంతో భర్తీగా వున్న నాలుగువందల బంగారం కొటార్లు కూశాడు. పోగిపోయాడు

రత్నాల చిరుగంటల మాలలతో సహా లెక్కా జమా లేని గుర్రాలూ వోడిపోయాడు.

బంగారం కట్టుతాళ్ళతోనూ అంబారీలతోనూ కూడా మదపు టేనుగులు వందలకొద్దీ వోడిపోయాడు

నిలువునా రత్నాల తొడుగుతో వున్న వేలకొద్దీ ఆడ వాళ్ళని వోడిపోయాడు.

లక్షమంది పరిచారికల్ని వోడిపోయాడు.

అర్జునుడికి చిత్రరథు డిచ్చిన అయిదువందలు గంధర్వజాతి గుర్రాలూ, తొలివించీ పాలూ బియ్యం తింటూ పెరిగిన కోటాను కోట్లు జాతిగుర్రాలూ, మేకలూ గొర్రెలూ ఆవులూ గేదెలూ గాడిదలూ కంచరగాడిదలూ-అన్నీ వోడిపోయాడు

ఇలా ప్రతీదీ వొడ్డడం, వోడిపోవడం తప్ప వొక్కసారీ గెలిచిన పాపాన పోలేదు ధర్మరాజు. చూసి ఏంచెయ్యాలో తోచలేదు విదురుడికి ధృతరాష్ట్రుడి దగ్గిరికి వచ్చి మెల్లగా చెప్పాడు. "దుర్యోధనుడు దుర్మార్గుడు. ముందు చెడ్డా తరవాత వీడూ పుట్టారు. అందుకనే వీడు పుట్టినప్పుడు నక్కలు కూశాయి. ఎన్నో దుశ్శకునాలు కనిపించాయి పవిత్రమూర్తులయిన మహా భీష్ముడూ భీమసేనుడూ ప్రతీపుడూ శంతనుడూ పుట్టిన వంశం వీడి మూలంగా పాపభూయిష్టం కాబోతున్నది. 'ఒకడినల్ల కులం నష్టపడుతున్నప్పుడు, ఆవొక్కణ్ణీ వొదిలిపెట్టి కులం రక్షించడం ధర్మం" అని శుక్రాచార్యుల వచనం. కులంకోసమనే కదా యాదవులూ వృష్ణులూ కృష్ణుడిచేత కంసుణ్ణి చంపించారు.!

అర్జునుణ్ణి పంపు, నువ్వు అనుజ్ఞ ఇస్తే చాలు. దుర్యోధనుణ్ణి నిరోధిస్తాడు. నీ వంశానికి విపత్తుతప్పుతుంది. ప్రజలా

హాయిగా సుఖపడతారు. కులంలో ఈ కలహ మెందుకు?
ధర్మం విచారించు. ఒక నక్కని ఇచ్చి సింహాలు పుచ్చుకుంటే
తప్పేముంది? గుణం లేని అధముడు దుర్యోధనుడు. అతణ్ణి బహిష్క-
రించు. పాండవుల్ని పక్కని పెట్టుకో. ఇదే నీకు క్షేమం.
ఇంతకీ పాండవులు పయివాళ్ళు కారు కదా! బొగ్గులకోసం పూల
చెట్లూ పళ్ళచెట్లూ తగలబెట్టే బొగ్గులవాడిలా, దురాశ చేత కౌరవ
వంశమే కాలుస్తున్నాడు నీకొడుకు. ఆబోతుల మీదికి కాలుదువ్వే
నక్కలాగ పాండవులతో విరోధం పెట్టుకుంటున్నాడు. జూదపు
సొమ్ముకోసం ఆశపడకూడదు. ఇంతతో అయినా ఈ మాయ
జూదం మాన్పించు'' అంటూ ఎంతో చెప్పాడు.

విదురుడు ఇంత మొత్తుకున్నా పలుకూ పులుకూ లేకండా
వూరుకున్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. దాంతో దుర్యోధనుడి దగ్గిరికే
వెళ్ళాడు విదురుడు.

''ఇదిగో, శకునిమంత్రంలో పడ్డావు. మాయ జూదమాడి
అన్నదమ్ముల సంపద దోచుకుంటున్నావు. నీ పాడుబుద్ధికి
ఛీ అంటుంది లోకం. పరాజయ మెరగని పాండవసింహాలు
ధైర్యవంతులు, విక్రమవంతులు మోసం చేసి వాళ్ళని ఓడిం
చావు. బాగుపడతావా?'' అన్నాడు.

''తిన్నయింటి వాసాలు లెక్కపెట్టే గుణం ఎన్నడూ పోదు
నీకు'' అంటూ ధుమధుమలాడాడు దుర్యోధనుడు. ''పరాయి
వాళ్ళనే పొగుడుతావు పాండవుల పక్షమే పలుకుతావు.
నన్నూ నా తమ్ముళ్ళనీ పడతిడతావు. ఇంటికి చేటూ పొరుగుకి
లక్ష్మీ అన్న నీతి నీది. ఒడిలో నాగుబాములా వున్నావు మాదగ్గిర.
సులువుగా శత్రువుల సంపద సంపాదించడం రాజుల ధర్మం ఐనా,
పిలవని పేరంటానికి వచ్చి నీతులు చెప్పడమెందుకు? చెప్పమని ఎవ
డన్నా అడిగాడా ఏమన్నానా? అంత చెప్పాలనేవుంటే నీమాటలు
వినేవాళ్ళదగ్గిరికి దయచెయ్యి మాదగ్గిర చెప్పకు'' అన్నాడు.

"అవును, చెడ్డనేర్చేవాళ్ళూ నీలాంటి మహానుభావులూ చెప్పేవి నచ్చుతాయి నీకు" అన్నాడు విదురుడు. మామాట లెలా పనికివస్తాయి? అసలు రాజుల లక్షణమే అంత! అపథ్య మయినా ప్రియంగావుంటే చాలు. పథ్యమయినమాట అప్రియ మయితే సరి, రుచించదు అంచేతే 'అప్రియమయినా హితం చెపుదాము అన్నవాడు దొరకడు. మొదట అప్రియంగా వున్నా, చివర హితం కూర్చేమాట చెప్పేవాడే కావలసినవాడు. బల వంతంగా అయినాసరే, అలా మొగమాటం లేకండా చెప్పేవాడే మిత్రుడు. గంపెడు పిల్లలతో వున్నవాడు ధృతరాష్ట్రుడు. అతడి మంచికే పాటుపడే వాణ్ణి నేను అన్యథా భావించి తూలనాడు తున్నావు పాండవులతో తెచ్చుకున్న పగకి ప్రతిఫలం లభించినపుడే తెలుసుకుంటావు" అంటూ మాట్లాడకండా కూచున్నాడు.

చరాస్తి పిసరంత లేకుండా పీగిపోయాడు ధర్మరాజు. "ఉన్న దంతా వోడిపోయావు ఇక వడ్డడానికి ఏముందో చూపెట్టి మరీ పాచికలుపట్టు" అంటూ పాచికలు ముందు తోసి, ఆటకట్టిపెట్టి కూచున్నాడు శకుని.

"ఐతే కాసుకో, నా సామ్రాజ్యం యావత్తూ వొడ్డు తున్నాను" అంటూ సొగటాలు దొర్లించాడు ధర్మరాజు. ఇంత వరకూ ఏం జరిగిందో ఇప్పుడూ అదే జరిగింది, ఓడిపోయాడు ధర్మరాజు. దేవబ్రాహ్మణ వృత్తులు తప్ప రాజ్యమంతా వోడి పోయాడు. బ్రాహ్మల్ని తప్ప రాజ్యంలోని ప్రజనీ రాజపుత్రుల్నీ వొళ్ళొక్క అటకీ వొడ్డి పీగిపోయాడు అంతతోనూ ఆట కట్ట లేదు. సహదేవుణ్ణి వొడ్డాడు ఓడిపోయాడు నకులుణ్ణి వొడ్డాడు. ఓడిపోయాడు. అర్జునుణ్ణి వోడిపోయాడు. భీముణ్ణి వోడిపోయాడు. చక్రవర్తుల్లాంటి తమ్ముల్ని నలుగుర్ని పీగిపోయి, తుదకి తన్ను తానే వొడ్డుకున్నాడు. ఓడిపోయాడు. చివరికి చేసేదిలేక చేతులు పిసుక్కుంటూ కూచున్నాడు.

"నిన్నే వొడ్డుతున్నావే ? నువ్వు వొడ్డాలంటే వేరే ధనం లేకపోలేదే! మరిచిపోయావేమో ద్రౌపదిని ? అది నీదికాదా ?" అన్నాడు శకుని.

"ఊఁ ఇదిగో ద్రౌపదినే వొడ్డుతున్నాను" అంటూ పాగటాలు వేశాడు ధర్మరాజు. ఈ సారీ తానే ఓడిపోయాడు. ఐపోయింది. ఇహ వొడ్డడానికి పూచికపుల్లయినా మిగలలేదు. జూదంలో అంతా వెళ్ళిపోయింది. కూలిపోయాడు ధర్మరాజు. దీనంగా కూచున్నాడు

అతణ్ణి చూసి భీష్ముడూ ద్రోణుడూ కృపుడూ మొదలయిన వృద్ధులు చెమట్లుపోసుకున్నారు. తలలు వంచుకున్నారు. నోట మాటరాలేదు వాళ్ళకి తలవంచి మొహం పక్కకి త్రిప్పుకున్నాడు విదురుడు. దుఃఖిస్తూ కూచున్నాడు. ఆట చూసిందికి మూగిన జనంలో కంట నీళ్ళుపెట్టనివాళ్ళు లేరు. సభ సభంతా సముద్ర ఘోషలా వొక్కసారి అల్లకల్లోలమైంది. దుశ్శాసనుడూ కర్ణుడూ జయద్రథుడూ సంతోషంతో వొకళ్ళ నొకళ్ళు చూసుకున్నారు. నవ్వుకున్నారు.

"ఏమిటీ కలకలం ? ఎవళ్ళెవళ్ళు ఏమేమిటి వొడ్డారు ? ఎవరు ఏమిటి వోడిపోయారు ?" అంటూ విదురుణ్ణి అడిగాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

భార్యతోసహా పాండవులు బానిసలయ్యారన్న గర్వం వొక్కసారి కళ్ళుకప్పింది దుర్యోధనుణ్ణి. తన ఇల్లు తుడిచిపెట్టడంకోసం ద్రౌపదిని పిలుచుకు రమ్మన్నాడు విదురుణ్ణి

ఈ పొగరుబోతుతనం సయించలేకపోయాడు విదురుడు. "నీ అంత తెలివితక్కువవాణ్ణి నేన్నే చూశాను. తగినపని అనే చేస్తాయిస్తున్నావో నాకు! మదించి కళ్ళుకానకండా దౌర్జన్యంచేసే దుష్టుడి సంపద ఎంతవుంటే ఏంగాక! చివరికి సమూలంగా నశిస్తుంది. తప్పదు. ప్రపంచసామ్రాజ్యానికి రాణీ కాతగ్గ మహాసతి ద్రౌపది. నీచేత అవమానం పాలయేటంత దిక్కుమాలిం దనుకున్నావా ?

తెలిసి తెలిసీ మూర్ఖుడివై నల్లతాచుల్ని ఎందుకు రెచ్చగొడతావు? మోసంచేసి పరాయిసొమ్ము దోచుకోవడం పౌరుషమా? శకుని మాయలో పడి ఇంతిపనికి నెట్టుకోవన్నా? వెదురుబియ్యం పండి, వెదుళ్ళ అడివినే నాశనంచేసినట్టు, ఈజూదంలో నువ్వు పండించిన చెడ్డపంట సమూలంగా నిన్నే నాశనంచేస్తుంది తప్పదు. చూద్దువు గాని'' అన్నాడు

''చాలు, ఆక్కే వదరకు'' అంటూ విదురుణ్ణి తూలగసి రాడు దుర్యోధనుడు. సూతిపుత్రుణ్ణి - ప్రాతికామిని పిలిచాడు ''ఎడబిడ్డం అంటే పెడబిడ్డం అంటాడీ విదురుడు. పాండవులంటే భయం. నువ్వు వెళ్ళు ద్రౌపదిని పిలుచుకురా'' అన్నాడు.

వస్త్రాపహరణం

ద్రౌపదిదగ్గిరికివెళ్ళి వినయంగా నమస్కరించాడు ప్రాతికామి ''అమ్మా జూదమాడి ధనమూ రాజ్యమూ దుర్యోధనునికి వోడి పోయారు ధర్మరాజు. కుమాళ్ళనీ తమ్ముళ్ళనీ తమనీ మిమ్మల్ని కూడా వొడ్డి వోడిపోయారు. అంచేత మిమ్మల్ని సభలోకి పిలుచుకురమ్మన్నారు దుర్యోధనులు. రండి'' అంటూ పిలిచాడు.

''ఆ!'' అంటూ వులికిపడింది ద్రౌపది. ''భార్యని జూదంలో వొడ్డి వోడిపోయిన భర్త ఎక్కడయినా వుంటాడా? ఎంత చెడ్డజూదగాడే అవుగాక! చిత్రం! ధర్మరాజే ఇలా చేశాడా! ఐతే ముందు నన్ను వోడి తరవాత తనని వోడాడా? కాక, తనని ముందువోడి తరవాతి నన్నువోడాడా? నీకు తెలిస్తే చెప్పు, లేదంటే వెళ్ళు, ఆ జూదముచ్చునే అడిగిరా, ఇది తెలిశాకే నీతో వస్తాను'' అంది.

తిరిగివచ్చాడు ప్రాతికామి. ద్రౌపది అన్నమాటలు ధర్మ రాజుతో చెప్పాడు. తలవంచుకు వూరుకున్నాడు ధర్మరాజు. పలుకూ వులుకూ లేదు.

"ఆ సందేహమేమిటో ఈ సభలోనే వచ్చి అడగమను రమ్మను" అన్నాడు దుర్యోధనుడు. మళ్ళీ ప్రాతికామిని పంపాడు వెళ్ళి "మీరడిగిన విషయం తేల్చడానికి సభ్యులు మిమ్మల్నే రమ్మంటున్నారు, రండి" అంటూ మళ్ళీ ద్రౌపదిని పిలిచాడు ప్రాతికామి.

దుర్యోధనుడి మూర్ఖత్వం, ధర్మరాజు మౌనం – సంకోచిస్తూ బయల్దేరింది ద్రౌపది. ఒంటివస్త్రంతో వుందామె. బొటబొట కన్నీళ్ళు రాల్తూ గుండెలమీద పడుతున్నాయి. మాట్లాడకుండా ప్రాతికామి వెంట తలవంచుకుంటూ వచ్చింది కురువృద్ధుల పక్కని ముడుచుకుపోతూ నుంచుంది.

మొహమెత్తి ఆమెని చూడలేకపోయారు పాండవులు. సిగ్గుతోనూ దుఃఖంతోనూ దించిన తలలు ఎత్తకుండా కుంగిపోతున్నారు. చిక్కితే మొహాల్లో నెత్తురు లేదు.

చూసి మరింత సంతోషించాడు దుర్యోధనుడు. దుశ్శాసనుణ్ణి సైగ చేశాడు. "ప్రాతికామి భీముడికి భయపడతాడు. వెళ్ళు. ద్రౌపదిని మనదగ్గిరికి తీసుకురా" అన్నాడు.

దుర్మార్గుడు దుశ్శాసనుడు. అతణ్ణి పంపడంతో భయపడింది ద్రౌపది. గాంధారి దగ్గిరికి పరుగెత్తింది. "ఎక్కడికి వెళతావు?" అంటూ వెంటపడ్డాడు దుశ్శాసనుడు. "కాదనడానికి వీలు లేదు. జూదంలో శకుని గెల్చుకున్నాడు నిన్ను. మా అన్నయ్య సొత్తయిపోయావు నువ్వు. నువ్వే అన్నమాటేమిటి? నువ్వూ నీ మొగుళ్ళూ అందరూ బానిసలు మాకు" అంటూ పట్టుకోబోయాడు.

"వద్దు. ముట్టకోకు. బైటవున్నాను ఒంటిబట్టతో వున్నాను. పెద్దలూ బంధువులూ వున్న సభమధ్యకి ఎలా వెళ్ళేది?" అంది ద్రౌపది, రావి ఆకులా వణికిపోతున్నదామె.

"ఒంటిబట్టతో వుంటేనే! బట్టలేకుండా వుంటేనేం? నిన్ను తీసుకువెళతాన్నేను" అంటూ బలవంతంగా ఆమెజుత్తు పట్టుకున్నాడు దుశ్శాసనుడు రాజసూయంలో అవభృథఅభిషేకంతో

పవిత్రమయిన ఆ వేణీభరం పట్టుకుని, గొరగొరాసభలోకి ఈడ్చుకు వచ్చాడు ద్రౌపదిని.

సభ సభంతా నిర్విణ్ణులయారు. ముక్కుమీద వేలుపెట్టు కున్నారు. గాలికి చిందరవందర అయిపోతున్న పతాకంలాగ దుశ్శాసనుడి చేతిలో అయిపోయింది ద్రౌపది. విడిపోయిన జుత్తు తోనూ, వివర్ణమయిన మొహంతోనూ సభలో కర్ణుడూ దుర్యో ధనుడూ శకునీ జయద్రథుడూ మొదలయిన దుష్టుల మధ్య నుంచుంది. కోపం, సిగ్గూ దహించుకుపోతున్నాయి నిట్టూరుపుల్లో నిప్పులు రాలుతున్నాయి. అదురుతూన్న పెదవులతో ఇలా అంది బరువుగా

దైవమెంత వక్రించినా ధర్మం తప్పడు ధర్మరాజు

అదలా వుండనివ్వండి

ఇంతమంది కురువృద్ధులు వున్నారు ఇక్కడ.

అడుగుతున్నాను మిమ్మల్ని.

మంచీచెడ్డా అనకండా ఈ దుర్మార్గుడు పొగరెక్కి నన్ను ఎందుకిలా ఈడ్చుకువచ్చాడో చెప్పండి

'ఇది కూడదు' అనేవాళ్ళే లేరా!

ఇలా అవమానం చేస్తుంటే ఇంతమందీ చూస్తున్నారే!

సర్వధర్మాలూ తెలిసిన ఈ భరతవీరుల పవిత్రవంశం ఇవాళ నించీ అధర్మంతో కళంకితం అయిపోవలిసిందేనా!

అంతమందిలోనూ వొక్కడూ మాట్లాడలేదు. ఒక్కొక్కడే మూడులోకాలూ గెలవగల అయిదుగురు భర్తలున్న ద్రౌపది. అనాథలా సభలో ఏడుస్తున్నాది భయంతో వడుకుతున్నాది. కృష్ణుణ్ణి తలుచుకుంటున్నాది. ధర్మరాజు కారణంగా జరిగిన పాండ వుల పరాజయం అనే అగ్ని ఆమె వాడిచూపుల్లో కనకనలాడుతోంది.

దుఃఖంతో సయించలేకపోయాడు భీముడు. ధర్మరాజుకేసి చురచురా చూశాడు.

ధనం- వాహనాలు- రాజ్యం- ఆయుధాలు- అన్నీ వోడ్డావు.
బావుంది.
వీటికీ మాకూ నువ్వు అధిపతివే గనక- మమ్మల్నీ వోడ్డావు.
ఓడిపోయావు
కాదనను
ఈ మాయజూదంలో ద్రౌపదినివోడ్డడం ఏం బావుంది చెప్పు?
ఈపాడుఆట కారణంగా ఆమెని ఏం చేస్తున్నారో చూడు!
శకుని కపటం తెలిసిన్నీ పాపిష్టిజూదంలో కూర్చున్నావు.
పాచికలుతిప్పిన ఆ పాడుచెయ్యి తగలేస్తే పాపమేముంది?'
అన్నాడు. ప్రతీమాటా ఎంతో ఆవిగా బరువుగా వుంది.

"అన్నయ్యా! ఇలా అనవచ్చా!" అంటూ వారించాడు అర్జునుడు. "అన్నయ్యే ధర్మం తప్పితే ప్రపంచమే తలకిందవుతుంది. సుహృద్ద్యూతానికీ ధర్మయుద్ధానికీ రమ్మంటే రాజన్నవాడు రానన కూడదు. తన సర్వస్వమూ పోయినా ఈ రాజధర్మం నిలబెట్టాడు అన్నయ్య. ధర్మానికి నిలబడ్డాడు ధర్మరాజు మోసం చేశాడు మాయలమారి శకుని" అన్నాడు.

ఇంతలో దుర్యోధనుడి తమ్ముడు వికర్ణుడు లేచి ఇలా ఉపక్రమించాడు. "ద్రౌపది వేసిన ప్రశ్నకి జవాబు చెప్పవలసిన బాధ్యత సభవారిమీద వుంది. ధర్మసూత్రాలు విడమర్చి చెప్పగల బుద్ధిమంతులు పక్షపాతం లేకుండా ఈ సమస్య పరిష్కరించాలంటాను. తెలిసిన్నీ న్యాయవిచారణ చెయ్యకపోవడం నరకహేతువవుతుంది. పెద్దలయిన భీష్ముడూ ద్రోణుడూ కృపుడూ మాట్లాడకుండా వూరుకున్నారు. సభలోవాళ్ళే నిర్వచనం చేసి దీనికి సమాధానం చెప్పమని కోరుతున్నాను" అన్నాడు.

ఎవ్వరూ మాటాడలేదు. ఒక్కనిమిషం ఆగి మళ్ళీ తానే ఎత్తుకున్నాడు వికర్ణుడు "ఐతే, నేనే చెపుతాను వినండి. జూదం — వేటా తాగుడూ అమితభోజనం— ఈ నాలుగూ దుర్వ్యసనాలు

ఈ వ్యసనాల్లో తగుల్కొన్నవాడికి ఇదిమంచీ ఇది చెడ్డా అన్నజ్ఞానం నశిస్తుంది. అలాంటిస్థితిలో వున్నవాడు ఏపనిచేసినా పాటించ కూడదు. ఇక రెండోది- పిలిస్తే జూదానికివచ్చి వ్యసనంలో పడి పోయాడు ధర్మరాజు. వ్యసనంలోవున్నవాడు ఏంచెయ్యాలో తెలీని స్థితిలో వుంటాడని ఋషులే చెప్పారు. అదే జరిగింది ఇప్పుడు. ఏమంటారా- ద్రౌపది ధర్మరాజు వొక్కడిభార్యే కాదు. పాండవుల అయిదుగురికీ సమిష్టిభార్య ఆమె. ఆమెని పందెంగా వొడ్డడానికి అసలు అధికారమే లేదు ధర్మరాజుకి. ఆటతమకంలో ఆమెని వొడ్డాడతడు. అలాంటప్పుడు అతడు చేసిన పని చెల్లకూడదు. మాయాకారులచేత ద్రౌపది అధర్మంగా గెలవబడిందనే నాఅభిప్రాయం. అందుచేత ఆమెని- అందులోనూ వొంటిచీరెతో వున్నదానిని ఇలా ఈడ్చుకురావడం అన్యాయం'' అన్నాడు

''ఎవ్వరికీ తెలీని ధర్మం నీకే మహా తెలిసింది!'' అంటూ గదమాయించాడు కర్ణుడు ''ఇంతమంది పెద్దవాళ్లూ వుంటూంటే, మధ్యకివచ్చి మాట్లాడుతున్నావు. కుర్రతనమా, ఇది దురుసుతనమా? ద్రౌపది అధర్మంగా గెలవబడిం దంటున్నావు. ఇందరి ఎదటా తనయావదాస్తుటూ ధర్మరాజు వోడిపోయినప్పుడు, ద్రౌపదీ వాటిలోంచి వెలికాదు అందుచేత ధర్మంగా గెలవబండిందేను. కాదేటిమి? అలా కాకపోతే పాండవులుమాత్రం ఎందుకు వొప్పుకుంటారు!

''ఇక, వొంటిబట్టతో ఈడ్చుకురావడం అన్యాయ మంటున్నావు. ఆడదానికి వొక్క మొగుడు వుండం ధర్మం ఆమెనే ఆలు అంటాం. అనేకమంది మొగుళ్ళు దీనికి అందుచేత ఆలు కాదిది రంకుటాలు. లంజ. లంజని వొంటిబట్టతో ఏమిటి, బట్ట విప్పి దిసమొలతో తెచ్చినా అధర్మం కాదు'' అన్నాడు.

''అవును, బట్ట విప్పవలిసిందే దీన్ని'' అంటూ అందుకున్నాడు దుర్యోధనుడు. ''తమ్ముడూ దుశ్శాసనా, దీనివే కాదు, దీనివీ దీని మొగుళ్ళవీ- అందరి గుడ్డలూ విప్పించూ'' అన్నాడు

దుర్యోధనుడి నోట్లోమాట నోట్లోనే వుంది, పైమీది వోణీలు తీసి కింద పెట్టారు పాండవులు. తనకింది భూదేవి పగిలి పోతున్నట్టుంది ద్రౌపదికి. గుండెలు కొట్టుకుంటున్నాయి. కాళ్లు వణుకుతున్నాయి. ఏం చేస్తుంది? "కృష్ణా, నువ్వుతప్ప మరిదిక్కు లేదు" అంటూ కళ్లుమూసుకుంది

దుర్యోధనుడు చెప్పడమే తడువు, ద్రౌపదిమీదికి దురుసుగా వచ్చాడు దుశ్శాసనుడు అంత సభలోనూ అమాంతంగా ఆమెచీర విప్పి బైటవేశాడు ఆశ్చర్యం! సరిగ్గా అలాంటిదే మరో చీర ఆమె వొంటమీద వుంది. అదీ లాగి విప్పేశాడు దుశ్శాసనుడు. మళ్ళీ అలాంటిదే ఇంకో చీర ఆమె వొంటిమీద. మళ్ళీ విప్పాడు. మరోటి సిద్ధంగా వుంది. ఇలా ఎన్నిలాగి పారేస్తూంటే అన్ని వుంటూ వచ్చాయి. విప్పిన చీరెలు గుట్టలుపడుతున్నాయి. ద్రౌపది వొంటిమీద చీరె యథాపూర్వంగా వుంటూనే వుంది.

కొండలా కుప్పపడ్డాయి చీరెలు అలసిపోయాడు దుశ్శాసనుడు. మరి శక్తిలేదు చేతుల్లో జారిపోతున్నాడు. చిన్న తనంగా వుంది. చెమట్లుపోస్తున్నాడు. నుంచుండిపోయాడు.

తమ కళ్ళఎదట తమ భార్యని చెయ్యరానిపని చేస్తున్నాడు. దుశ్శాసనుడు. పళ్ళు పటపటకొరికాడు భీముడు, అగ్గి మండు తున్నాయి కళ్ళు. ప్రళయానికి సిద్ధపడుతున్న యముడిలా భయం కరంగా వుంది మొహం,

"ఇదిగో, కురువృద్ధులూ పెద్దలూ బంధువులూ యావ న్మందీ చూస్తున్నారు.

వినండి

ఇంతమంది ఎదటా మా ద్రౌపదిని ఇలా చేశాడు దుర్మార్గుడు దుశ్శాసనుడు.

యుద్ధంలో వీణ్ణి హతమారుస్తాను.

దుర్యోధనుడి కళ్ళఎదట వీడి గుండె నెత్తురు తాగుతాను.

ఇలా చెయ్యకపోయానో, నా తండ్రుల గతికి తప్పిన వాణ్ణవుతాను'' అంటూ వురిమాడు,

అతిమానుషమయిన భీముడి ప్రతిజ్ఞవిని సభ సభంతా జజ్జరిల్లినట్టయింది. తలవొంచుకున్నారు కురువృద్ధులు ప్రజల్లో ప్రతీవాళ్లూ దుర్యోధనుణ్ణి ఛీ అన్నవాళ్ళే కొడుకుల్ని కలిపి ధృతరాష్ట్రిణ్ణి తిట్టేవాళ్ళే ''ద్రౌపది అడిగినదానికి ఇప్పుడయినా సమాధానం చెప్పరేం ఈ ముసిలాళ్లు' అంటూ తూలనాడేవాళ్ళే

కళ్లనీళ్లు తిప్పుకుంటూ ఇంతమందినీ చూశాడు విదురుడు. ''బుద్ధిమంతులు మీరంతా ద్రౌపది అడిగిన ప్రశ్న పరిష్కరించండి'' అన్నాడు ''సభలో ధర్మసందేహం వచ్చినప్పుడు అది పరిష్కరించని ప్రతీసభ్యుణ్ణీ పాపం చుట్టుకుంటుంది వికర్ణుడు యువకుడయినా బృహస్పతిలా ధర్మవిచారణ చేశాడు చిన్నవాడని ఇతడి మాట కొట్టివెయ్యకండి మీరూ విచారించండి బ్రహ్మలాంటివాడయినా వొక్కడే ధర్మవిచారణ చెయ్యడమంటే అసాధ్యం సభకివచ్చి, ఎవరయినా ధర్మసందేహం అడిగినప్పుడు, తెలిసీన్నీ చెప్పని సభ్యులు, అబద్ధమాడితే వచ్చే పాపంలో సగం పాపం పంచుకుంటారని ఋషివాక్యం ధర్మం తెలిసీన్నీ, మరోలాభానికి ఆసపడో పక్షపాతబుద్ధితోనో సభలో వ్యతిరేకంగా చెప్పిన సభ్యుడు అబద్ధమాడితేవచ్చే పాపం పూర్తిగా అనుభవిస్తాడు. ఇతిహాసాల్లోనూ ఇదే వింటున్నాము

''పూర్వం ప్రహ్లాదుడి కొడుకు విరోచనుడూ అంగిరసుడి కొడుకు సుధన్వుడూ వొక తగువుతెచ్చారు. ఇద్దరు వొక్కపిల్లనే పెళ్ళిచేసుకోవాలని, నేను బుద్ధిమంతుణ్ణంటే నేనూ బుద్ధిమంతుణ్ణి అంటూ పందెం వేసుకున్నారు. ఎవడు బుద్ధిమంతుడని తేలితే వాడు ఆ పిల్లని పెళ్ళిచేసుకోవడానికీ అతడికి రెండోవాడు ప్రాణం బలిపెట్టడానికీ పందెం. ఇద్దరూ ప్రహ్లాదుడిదగ్గిరికి వచ్చారు. ధర్మం, తెలిసినవాడివి నువ్వు. మా ఇద్దరిలో ఎవడు బుద్ధిమంతుడో విచా

రించి తీర్పుచెప్పు. సరిగా చెప్పకపోతే మాత్రం పిడుగుపడుతుంది నెత్తిమీద' అన్నాడు సుధన్వుడు.

"భయపడ్డాడు ప్రహ్లాదుడు. తాను కశ్యపుని దగ్గిరికి వెళ్ళాడు. ఈ వైనమంతా చెప్పాడు. 'సభలో సాక్షి అయినవాడూ ధర్మం తెలిసినవాడూ తప్పు చెప్పకూడదు. అలా చెప్పినవాణ్ణి వరుణపాశాలు వెయ్యి చుట్టుకుంటాయి. సంవత్సరానికి వొకటి చొప్పున వెయ్యేళ్ళకిగాని వొదలవు. ఇది ధర్మం ఇది అధర్మం అని తీర్పుచెప్పని సభ్యులు ధర్మద్రోహులకింద లెక్క. కామక్రోధాలికి లొంగిపోయి ఎవడన్నా సభలో అధర్మనిర్ణయం చేశాడే అనుకో, దానివల్ల వచ్చిన పాపం వొకవంతు రాజుకీ, రెండువంతులు చెప్పినవాడికీ, మరోవంతు సభలోని సభ్యులికీ చెందుతుంది. అంచేత నువ్వు ధర్మమే చెప్పు' అంటూ సలహా ఇచ్చాడు కశ్యపముని.

"తాతగారి సలహాప్రకారం పక్షపాతంలేకండా చెప్పాడు ప్రహ్లాదుడు. కొడుకైన విరోచనుణ్ణి [illegible] సుధనుడే బుద్ధిమంతుడని తీర్పు చెప్పాడు. అతని ధర్మబుద్ధిని మెచ్చుకున్నాడు సుధన్వుడు. దానికి ప్రతిఫలంగా విరోచనుడికి ప్రాణదానం చేసి వెళ్ళాడు. ఇలాంటి నిదర్శనాలెన్నయినా వున్నాయి.

ఆ విధంగానే మీరూ ద్రౌపది అడిగిన ధర్మనిర్ణయం చెయ్యండి" అన్నాడు. లాభం లేకపోయింది. దుర్యోధనుడి భయంవల్ల సభ్యుల్లో వొక్కడూ నోరెత్తలేదు.

"అయ్యో" అంటూ దుఃఖపడింది ద్రౌపది. 'అవాళ స్వయంవరంలో అంతమంది రాజులచేతా అంత గౌరవం పొందాను. పాండవుల ధర్మపత్నిని. శ్రీకృష్ణుడంతవాడికి చెల్లెలిననిపించుకున్నాను. ఇవాళ ఈ నిండుసభలో వీడిచేత ఇంత అవమానం అనుభవించాను. ఈ సభలో ఇంతమంది వున్నారే! ఒక్కరూ మాటాడరేం! చెప్పండి. అడుగుతున్నాను నేను. చెప్పండి, [illegible]నా వీళ్ళకి నేను!" అంటూ గద్గదకంఠంతో అడిగింది.

''అమ్మా ధర్మసూక్ష్మం తేల్చవలిసినవాడు ధర్మరాజు. అతిడుతిప్ప నీ ప్రశ్నకి సమాధానం చెప్పగలవాడు ఈ సభలో మరొకడు లేడు. ఏడవకు తల్లీ, ఏడవకు దీనిఫలం కౌరవులికి కట్టికుడుపుతుంది ఎంతో కాలం అక్కర లేదు'' అని నిట్టూర్చాడు భీష్ముడు.

ఇటు భీష్ముడు ఇలా అంటున్నాడు. అటు ద్రౌపదినిచూస్తూ హేళనగా నవ్వుతున్నాడు కర్ణుడు ''పిల్లా, ఐదుగురు మొగుళ్లుండడంకంటే వొక్కడయితే మంచిది. వీళ్లు జూదంలో వోడిపోయి నిన్ను వొదిలేశారు నా మాట విను. జూదంలో పెళ్ళాన్ని వోడిపోనివాణ్ణి. నీ మీద వలపున్న వాణ్ణి మరొక మొగుణ్ణి చూచుకో'' అన్నాడు.

''తొడమీద కూచుందువుగాని రా'' అంటూ ఆమెని కన్నుగీటాడు దుర్యోధనుడు అదిచూసి జూలుపట్టుకులాగిన సింహంలాగ లేచి నుంచున్నాడు భీముడు క్రోధంతో వడికిపోతున్నాడు. భయంకరంగా వున్నాడు గడగడలాడింది సభ. ''రాజ్యగర్వం నెత్తికెక్కింది వీడికి ద్రౌపదిని తొడమీదికి పిలుస్తున్నాడు. దురాత్ముడు. యుద్ధంలో నా గదతో కొట్టి వీడి తొడలు విరగ్గొట్టకపోతే భీముణ్ణే కాదు నేను'' అంటూ అరిచాడు. ఓసారి అన్నగారికేసి చూశాడు. ఆయుధాలతట్టు వురకబోయాడు. త్రిపురసంహారానికి లేచిన రుద్రుడిలా ఘోరంగా వుంది అతడి రూపం. తనవశంలో తాను లేడు. రెప్పపాటులో జరిగిపోతుంది సంహారం చప్పునవచ్చి అడ్డుకున్నారు విదురుడూ భీష్ముడూ ద్రోణుడూ మొదలయినవాళ్లు. ''కోపానికి ఇది అదును కాదు'' అంటూ శాంతపరిచారు అతణ్ణి.

ధృతరాష్ట్రుడి అగ్నిహోత్రంగృహంలో నక్కలు అరిశాయి. అగ్నులు ఆరిపోయినట్టయాయి. కౌరవస్త్రీల గుండెల్లో దుఃఖమేదో కుములుకు లేచింది. ధృతరాష్ట్రుడి కొడుకుల పడకగదుల మీద గూబలూ కాకులూ కూశాయి ''అరిష్టం వీళ్ళకి తప్పదు కాసీ'' అనుకున్నారు భీష్మద్రోణులూ విదురుడూ కృపుడున్నూ.

శకుని మాయజూదం, ద్రౌపది వస్త్రాపహరణం-ఈ యావత్తు వైనం గాంధారి వింది. విదురుణ్ణి పిలిపించింది. అతడి వెంట ధృతరాష్ట్రుడిదగ్గిరికి వచ్చింది "ద్రౌపదిని సూతపుత్రుడు చేప కొంపలో కొరకంచు పెడుతున్నావు నీ కొడుకు ఈ వంశం గాలికి ఎగిరిపోతున్నావని నేను" అంది. తల్లి ఏడ్చాక ధృతరాష్ట్రుడు దుర్యోధనుణ్ణి దగ్గిరికి పిలిచాడు. "పవిత్రురాలు ద్రౌపది పుణ్యస్త్రీ. నీ అన్నదమ్ముల భార్య అయిన ఆమె అగ్నిలోంచి పుట్టింది. సామాన్యస్త్రీలా దూషించవచ్చా. మొదటినుంచీ నువ్వు చెడ్డ బుద్ధులతోనే పెరిగావు నీవల్ల నానాదుఃఖాలూ అనుభవించారు పాండవులు. అయిందేదో అయింది. ఇకనయినా ఇవి వొదిలిపెట్టు" అంటూ చీవాట్లువేసి పంపాడు

తరవాత ద్రౌపదిని దగ్గిరికి పిలిచాడు. ఎన్నో చెప్పి వోదార్చాడు. "నా కోడళ్ళందరిలోనూ నువ్వే ఉత్తమురాలివి నువ్వు ఏదంటే అదే చేస్తాను. ఏం కావాలో అడుగు" అంటూ నచ్చచెప్పాడు. "కళ్ళనీళ్లు తుడుచుకుంటూ మామకి నమస్కరించింది ద్రౌపది. "వరమే ఇవ్వాలని దయవుంటే ధర్మరాజు దాసుడు కాకుండా తప్పించండి. అలాఅయితే, అబ్బాయి ప్రతివింధ్యుణ్ణి పదిమందీ దాసకొడుకు అనే అవమానం తప్పుతుంది" అంది.

"అదిసరే, ఇంకా ఏదన్నా కోరు ఇస్తాను" అన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. "ఐతే భీమార్జునులూ నకులసహదేవులూ దాసులు కాకుండా చెయ్యండి అందరికీ ఎప్పటిలాగే వాళ్ళ వాళ్ళ అస్త్రాలూ ఆయుధాలూ ఇప్పించండి" అంది ద్రౌపది.

"సంకోచించకు ఇంకా ఏం కావాలో చెప్పు" అన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. "క్షత్రియస్త్రీని నేను. అధికమిలా కోరేది!" అంది ద్రౌపది. బ్రాహ్మణస్త్రీ అయితే వందయినా కోరుతుంది. వైశ్యస్త్రీ వొకటే, శూద్రస్త్రీ మూడూ కోరవచ్చు. ఈమాత్రం అనుగ్రహించారు కృతజ్ఞురాలిని" అంది.

ద్రౌపది ధర్మగుణానికి చకితుడయ్యాడు ధృతరాష్ట్రుడు. మెచ్చుకున్నాడు. పాండవుల్ని దగ్గిరికి పిలిచాడు. ధర్మరాజు చెయ్యి పట్టుకున్నాడు. ''బాబూ, అయిందేదో అయిపోయింది ఇదంతా మనసులో పెట్టుకోకు నీ సర్వసంపదలూ నీ రాజ్యమూ నీకే వుండనీ. ఎప్పటిలాగే సుఖంగా ఇంద్రప్రస్థంలో మీ అయ్య రాజ్యం నువ్వు పాలించుకో పెద్దలసేవించి సర్వధర్మాలూ తెలిసినవాడివి నువ్వు. తెలియనివాడు నీ తమ్ముడు దుర్యోధనుడు. ఏదో తెలీక నీకు అపకారం చేశాడు పట్టించుకోకు మనస్సులో విరోధం పెట్టుకోవద్దు. మంచి చెడూ సమానంగా గ్రహించి దోషాలు విడిచిపెట్టడం- ఇవి ఉత్తముల లక్షణాలు నీకు మాత్రం తెలియని దేముంది! ఇంతకీ తప్పంతా నాది. ఏదోకదా అనుకుని ఈ జూదం ఉపేక్షించాను బుద్ధిలేనివాణ్ణి. ముసలివాణ్ణి. నా మొహం చూడు. మీ అమ్మ గాంధారిని చూసి దుర్యోధనుడి దోషాలు మరిచిపో. ధర్మస్వరూపుడివయిన నువ్వు రక్షకుడివిగానూ, సర్వశాస్త్రాలు తెలిసిన విదురుడు మంత్రిగానూ వుంటేనే కౌరవకులానికి గౌరవం, క్షేమం'' అన్నాడు.

ఇదంతా చూసి వెకిలిగా నవ్వాడు కర్ణుడు ''పెళ్లాం వరాల వల్ల పెద్దమనుషులయ్యారు వీళ్లు. ఇదీ వొక మగతనమేనా?'' అంటూ మూతివిరిచాడు. పొడిచినట్టయింది భీముడికి. ''పాండురాజు కొడుకులు భార్యవల్ల రాజ్యం సంపాదించారు అనిపించుకోవడంకంటే కష్టం మరేముంటుంది? విద్యా, కార్యం, సంతానం- ఇవి పురుషుడి తేజస్వరూపాలు ఈ మూడింటిలోనూ కార్యమే ప్రధానమైంది. పనిచెయ్యనివాణ్ణి ప్రతీవాడూ చులకనచేస్తాడు. మనం కార్యం వొదిలిపెట్టి చేతులు పిసుక్కోవడం హేయం. ఇదిగో నా కార్యమేదో ఇప్పుడే చూపిస్తాను వీళ్లని తల పగల గొట్టిమరీ రాజ్యం లాక్కుంటాను'' అంటూ లేళ్ళమధ్యవున్న సింహం కొదమలాగ గర్జించాడు నెమ్మదిగా అతణ్ణి శాంతపరిచాడు ధర్మ

రాజు. ధృతరాష్ట్రుడి మాటమీద తమ్ములతోనూ ద్రౌపదితోనూ కలిసి రథాలమీద ఇంద్రప్రస్థం వచ్చేశాడు.

తమ ఇంతప్రయత్నమూ ఇలా బూడిదలోపోసిన పన్నీరయిందే అని ఆలోచనలోపడ్డారు దుర్యోధనుడూ దుశ్శాసనుడూ కర్ణుడూ శకునీ సైంధవుడున్నూ ఐదుగురూ కూచుని మళ్లీ వొక కొత్తఎత్తు వేశారు.

తండ్రిదగ్గిరికి వచ్చి మళ్లీ ప్రారంభించాడు దుర్యోధనుడు "బాబయ్యగారూ. వల్లోపడ్డ పిట్టల్ని విడిచిపెట్టి పీకలమీదికి తెచ్చారు మీరు" అన్నాడు. "శత్రువన్నవాణ్ణి ఎలాఅయినా చంపడమే ధర్మమనికదా ఇంద్రుడికి బోధించాడు బృహస్పతి! మీరు ఎంతఉపకారం చేసినా పాండవులు మనకి శత్రువులే కాని మిత్రులు కారు, ద్రౌపదికి మేం పెట్టినపాట్లు కల్లోకూడా మరిచిపోరు వాళ్లు, సమయం కనిపెట్టి తప్పకండా మా ప్రాణాలమీదికి వస్తారు. వాళ్లకి రాజ్యమూ అదీఇచ్చి మీరు పంపడం, కోపం తెప్పించిన పాములు మెళ్లో వేసుకున్నట్టయింది. ఎంతపొరపాటు జరిగిందో ఊహించండి.

"గాండీవంతో అర్జునుడూ గదపట్టుకుని భీముడూ కత్తిడాలుతో నకుల సహదేవులూ దండెత్తివస్తే అడ్డుకునేవాడెవడు! మేం బతకాలంటే వొక్కటే మనకున్న సాధనం. మళ్లీ జూద మాడడమే. ఈసారి జూదంలో ధనమూ రాజ్యమూ వొడ్డడం కాదు, ఎవరువోడిగితే వాళ్లు పన్నెండేళ్లు అడవుల్లో వుండడమూ, వొకఏడు ఎవ్వరికీ తెలియకుండా వుండేట్టు అజ్ఞాతవాసం చెయ్యడమూ అని పందెం పెడదాం. మనమే గెలుస్తాం. మీకా సందేహం అక్కర్లేదు. చూడనే చూశారుగా! శకునిమామ జూదంలో మహారావణుడు, పాండవులు అడివికిపోతే, ఈలోగా మనం రాజ్యం స్థిరపరుచుకుని బలవంతులం కావచ్చు తరవాత వాళ్లు రానివ్వండి భయంలేదు" అంటూ ఇలా ఎన్నివిధాలచెప్పాలో అన్నివిధాలా చెప్పి మొదలువిరిచాడు తండ్రిని. చివరికి "సరే"

అన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. మరోసారి జూదానికి ధర్మరాజుని పిలుచుకురమ్మని ప్రాతికామిని ఇంద్రప్రస్థం పంపాడు. ప్రాతికామి ఇంద్రప్రస్థం వెళ్లాడు. ధృతరాష్ట్రుడి ఆహ్వానం వినిపించాడు

తండ్రిమాట జవదాటరాదంటూ తమ్ములతోనూ ద్రౌపదీ వాళ్ళతోనూ మళ్ళీ హస్తినాపురం వచ్చాడు ధర్మరాజు, తిరిగీ యథాప్రకారం సభామంటపంలో సాగటాపాళీముందు శకునీ ధర్మరాజూ కూచున్నారు.

'ధనమూ రాజ్యమూ మా బావ ధృతరాష్ట్రుడు మీకు ఇచ్చేశాడు. అంచేత మరి అవొడ్డి ఆడకూడదు మనం'' అన్నాడు శకుని ''ఈ సారి వొక కొత్తపందెం వేద్దాం ఎవళ్ళు వోడిపోతే వాళ్లు లేడితోళ్ళూ నారబట్టలూ కట్టుకుని అడివికిపోవాలి. బ్రహ్మచర్యంచేస్తూ కందమూలాలూ అవీ తింటూ పన్నెండేళ్ళు అరణ్యవాసం చెయ్యాలి పదమూడోఏడు ఎవరికీ తెలియకండా ఏదన్నా వొకపట్నంలో అజ్ఞాతవాసం చెయ్యాలి. ఇదీ పందెం. ఈ పందెం చేలినయితే రా ఆడదాం'' అన్నాడు.

మళ్ళీ జూదానికి పిలవనే పిలిచారు రానూవచ్చాను నేను. ఇంతావచ్చి పందానికి జంకడమెందుకు? కానీ'' అన్నాడు ధర్మరాజు.

ఆట మొదలయింది మాయపాచికలు శకునివి. ఏముంది, మళ్లీ వోడిపోయాడు ధర్మరాజు.

పందెంప్రకారం అడివికి సిద్ధపడ్డారు పాండవులు రాజవేషాలు వొదిలిపెట్టారు. నగలూ అవీ తీసివేశారు. సన్నపు బట్టలు విడిచిపెట్టారు. నారలు కట్టుకున్నారు లేడిచర్మాలు ధరించారు. అచ్చంగా మునులమల్లే తయారయారు భీష్ముడూ ధృతరాష్ట్రుడూ కృపుడూ ద్రోణుడూ విదురుడూ మొదలయిన పెద్దలదగ్గిర సెలవు తీసుకున్నారు. స్నేహితులూ బంధువులూ యా[illegible]తోనూ [illegible]ళ్ళకి తగినట్టు వాళ్ళతోచెప్పి వనవాసానికి సంసిద్ధు[illegible]యారు.

అందరికంటే అధికంగా దుఃఖపడ్డాడు విదురుడు. "అడివిలో కష్టాలుపడలేదు మీ అమ్మ కుంతిదేవి మీరు తిరిగివచ్చేదాకా మా ఇంటిదగ్గర వుండనీ. ఈమాత్రం ఈమె సేవచేయడానికి అంగీకరించు" అంటూ కోరాడు ధర్మరాజుని. "నువ్వేమో ధర్మమూర్తివి మహాబలశాలి భీముడు, యుద్ధంలో అరితేరినవాడు అర్జునుడు లోకవ్యవహారం తెలిసినవాడు నకులుడు విజ్ఞానవంతుడు సహదేవుడు సుగుణాలపుట్ట ద్రౌపది కూడా ఐకమత్యం అన్యోన్యమూ వున్నది ఎవరైనా మిమ్మల్ని ఆదరిస్తారు కాని మీలో మీకు భేదం కలిగించలేరు వ్యాసుడు మీకు ఉపదేశకుడు శ్రీకృష్ణుడు సంరక్షకుడు హితార్థి ధౌమ్యుడు పురోహితుడు దైవశక్తి మానుషశక్తి రెండూ వున్నాయి మీకు. పరాక్రమంలో రాజుల్ని ధర్మవర్తనలో మునుల్ని మహాత్వ నల్ల కుబేరుడూ మొదలయినవాళ్ళనీ మించి. వాళ్ళు మీరు భూమీ వాయువూ సూర్యచంద్రులూ అన్నివేళలా మిమ్మల్ని కాపాడతారు. అన్నిపనుల్లోనూ అన్ని అవస్థల్లోనూ అప్రమత్తులుగా వుండండనిమాత్రం నా సలహా. మళ్ళీ మిమ్మల్ని చూసేవరకూ పంచప్రాణాలూ మీతోనే వుంటాయి" అంటూ కంటతడిపెట్టుకున్నాడు.

"వెళ్ళివస్తాము అమ్మా" అంటూ కుమారుళ్ళయిదుగురూ కుంతిపాదాలికి మొక్కారు కావుమంది తల్లి. సిగ్గుముఖాలతో తలవంచుకు నుంచున్న కుమారుళ్ళని చూచి ఆమెకడుపు దేవుకు పోయింది. "పాపిష్టిజూదంలోపడి ఇలాఅయిపోయారు నాబాబులు. పుణ్యాత్ముడు మహారాజు, మీ అవస్థ కళ్ళచూడకుండా వెళ్ళిపోయారు, అదృష్టవంతురాలు మాద్రి, సహగమనంచేసి తరించిపోయింది. నేనే దురదృష్టవంతురాల్ని. చావకుండా మీపాట్లు చూస్తూ బతికివున్నాను" అంటూ ఏడవడం మొదలుపెట్టింది. "కృష్ణా, నీఅంతవాడి సహాయముండిన్నీ నాతండ్రులిలా మునులమల్లే అడవుల పాలవుతున్నారు నీకయినా కనికారం లేకపోయింది.

భీష్ముడూ ద్రోణుడూ విదురుడూ కృపుడూ ధర్మమూర్తులకదా! చెప్పరేం? కౌరవుల మోసంవల్ల దేశంవొదిలి పోవలిసిందేనా నా తండ్రులు! అన్నలతో నువ్వూ అడివికే వెళతావా చిట్టిబాబూ, సహదేవా! అయ్యో, నా బంగారుతండ్రీ!'' అంటూ ఏడ్చింది. వినయంగా నమస్కరించి నుంచున్న ద్రౌపదిని కౌగిలించుకుంది కడుపులో సముద్రం దొరిలినట్టయింది వెక్కి వెక్కి ఏడ్చింది "నా చిట్టితల్లీ, నీవల్ల ద్రుపదవంశమూ పాండవవంశమూ రెండూ పవిత్రమయిపోయాయి భర్తల్ని వొదలకండా వెంటవెళుతున్నావు. భాగ్యమంటే నీదేనేతల్లీ,'' అంటూ వొదలలేక వొదలలేక వొదిలి పెట్టింది కుమాళ్ళనీ కోడల్నీ దీవించింది.

కన్నీరు మున్నీరుగా ఏడుస్తూన్న ఆమెని వోదార్చి లేవదీశాడు విదురుడు, సగౌరవంగా తన ఇంటికి తీసుకువెళ్లాడు. అవాళనించీ విదురుడింటే వుంటూవచ్చింది కుంతి

భర్తలవెంట తలవిరబోసుకుని అడివికి నడిచింది ద్రౌపది. కౌరవుల అంతఃపురంలోనివాళ్ళంతా ఆమెనిచూసి భయంతోనూ దుఃఖంతోనూ తలవొంచుకున్నారు. ముందునడిచాడు ధర్మరాజు. నలుగురుతమ్ముళ్లూ అతడి వెనక నడిచారు. క్రోధంతో మండుతున్నాయి వాళ్ళ హృదయాలు. వెళుతూ సభలో పిడుగులు పడ్డట్టు గర్జించారు.

"ధృతరాష్ట్రుడి కొడుకులు వందమందినీ నా గదతో చంపుతాను. దుష్టచిత్తుడు దుర్యోధనుణ్ణి కిందవేసి తలమీద తంతాను దుశ్శాసనుణ్ణి చంపి వాడి గుండెరక్తం తాగుతాను. తప్పదు'' అన్నాడు భీముడు.

"పద్నాలుగోఏడు మరిచిపోకండి. కర్ణుడూ మొదలయిన దుర్జనులందర్నీ నా గాండీవానికి బలివేస్తాను. వాళ్ళ నెత్తురు భూతాలికి కుత్తుక బంటియ్యా తాగిస్తాను'' అన్నాడు అర్జునుడు.

"మాయజూదంలో మమ్మిలా చేశావు [illegible] మా కత్తులతో ఆ పాపాత్ముణ్ణి తుత్తునకలు చేస్తా [illegible] నకులసహదేవులు. ఇలా ఘోరంగా ప్రతిజ్ఞ చేస్తూ [illegible] వొదిలిపోయారు పాండవులు.

అటు పాండవులు పట్నం వొదిలి [illegible] ధృతరాష్ట్రుడికోట్లో నక్కలు కూస్తూ [illegible] మకి పట్టపగలే ఉల్కలుపడ్డాయి. ఆ [illegible] మెరుపులు మెరిశాయి. అమావాస్య కాందే సూర్యబింబం రాహు గ్రస్తమయింది. హఠాత్తుగా భూకంపమయింది.

"పద్నాలుగోఏడు భారతయుద్ధం జరుగుతుంది. భీమార్జునులు పరాక్రమంతో పాండవులు జయిస్తారు" అంటూ కేకలు వేశాడు అంతరిక్షాన నారదుడు

అదంతా విన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. కొడుకుల దుర్నయాల వల్ల ఇంకే అపశకునాలు పుడతాయో అని బెంగపెట్టుకున్నాడు. విదురుణ్ణి పిలిపించాడు పాండవులు పట్నంవిడిచి ఏవిధంగా వెళ్లారో చెప్పమన్నాడు. "వాళ్లువెళ్ళడం నిశ్చేరపోతూ చూశారు ప్రజ" అన్నాడు విదురుడు "బట్ట మొహంమీద కప్పుకుని వెళ్లాడు ధర్మరాజు. రెండుచేతులూ చాచుకుంటూ వెళ్లాడు భీముడు. ఇసక చల్లుకుంటూ వెళ్లాడు అర్జునుడు. ఒంటినిండా బుగ్గిపూసుకుని వెళ్ళాడు నకులుడు. సిగ్గుతో తలవొంచుకుంటూ వెళ్లాడు సహదేవుడు. వికారంగా తల విరబోసుకుంది ద్రౌపది. దుఃఖపడుతూ తడిసిన వొంటిబట్టతో నడిచిందామె. వాళ్ల ప్రక్కనే రౌద్రసామమూ, యామ్యసామమూ గానంచేస్తూ వెళ్ళాడు ధౌమ్యుడు" అన్నాడు.

"విచిత్రంగానే వుంది. ఐతే ఇలా వెళ్లడంలో ఏమిటి అంతర్యం!" అని అడిగాడు అంధరాజు. "ఏం, ఇంకా అర్థం కాలేదా! తెలుసుకుంటే చెప్తుంటిగా!" అని వివరించాడు విదురుడు. "[illegible] చేసిన మోసంతో రాజ్యంపోయింది ధర్మరాజుకి.

ఆ ఇదితో తీక్ష్ణంగా వున్న తన చూపులు ప్రజలికి హానికలిగించవచ్చు.
అందుకని మొహంమీద బట్టకప్పుకుని వెళ్ళాడతడు. రాబోయే యుద్ధంలో తన బాహుబలం చూపించే అవకాశం దొరికిందికదా, అనుకుంటూ చేతులు చాచుకు వెళ్ళాడు భీముడు. 'ఇదిగో ఇంత కంటే అధికంగా నా బాణాలు వేసి శత్రువుల్ని చంపుతాను' అని ఇసక చల్లుతూ వెళ్ళాడు అర్జునుడు. సౌందర్యంలో సాటిలేనివాడు కదా, నకులుడు. 'ఈ అందానికి ఈ దుఃఖమూ' అని ప్రజ బాధపడకండా వొంటినిండా బుగ్గి పూసుకున్నాడతడు, దీనంగా వున్న తన మొహం చూసినవాళ్ళకి చెడ్డకలుగుతుందని తలవంచుకు వెళ్ళిపోయాడు సహదేవుడు. భర్తలూ కొడుకులూ స్నేహితులూ బంధువులూ యుద్ధంలో చస్తే ఇలాగే ఏడుస్తారు కౌరవస్త్రీలు అని సూచిస్తూ తలవిరబోసుకుని ఏడుస్తూ వెళ్ళింది ద్రౌపది. రౌద్ర సామగానం, యామ్యసామగానం చేస్తూ వెళ్ళడంలో రాబోయే భారతయుద్ధంలో మరణించే కౌరవుల అపరక్రియలు సూచించాడు ధౌమ్యుడు'' అని చెప్పాడు.

ఇది విన్నాక మరింత మతిపోయింది ధృతరాష్ట్రుడికి. 'ఏమైనా బలవంతులు పాండవులు వాళ్ళతో విరోధం తగనిపని ఇదంతా ప్రజానాశనానికి వచ్చింది. ఏం దారి?'' అంటూ భయం తోనూ దుఃఖంతోనూ వో మూల కూలబడిపోయాడు ''అయ్యో, అయ్యో'' అంటూ నిట్టూర్చాడు.

అంతా దగ్గరవుండి పరికిస్తూన్నాడు సంజయుడు ఊరుకో లేకపోయాడు. ''పాండవులు మంచివాళ్ళనీ ధర్మపరులనీ ఆలోచనన్నా లేకపోయింది నీకు'' అంటూ ఎత్తుకున్నాడు. సంపదతో సహా వాళ్ళ రాజ్యం లాక్కున్నావు, దేశం వెళ్ళగొట్టావు. ఇంతా చేసి ఈ విచారమెందుకట మళ్ళీ! భీష్ముడూ విదురుడూ ద్రోణుడూ చెప్పినా లాభం లేకపోయింది. కర్ణుడూ శకునీ వూదిన మంత్రాంగమే రుచించింది నీ కొడుకులికి. అకారణంగా పాండవులికి అపకారాలుగా

తయారయారు ముందూ వెనకా విచారం లేకపోయింది. బల వంతులతో విరోధం తెచ్చుకున్నారు నావాళ్లు, నీకొడుకే జవాబు దారీ దీనికి దించుకున్నా, పెంచుకున్నా మీ ఉభయులే చెయ్యాలి. ఎవరుమాత్రం ఏం చెయ్యగలరు మరి?'' అన్నాడు

''అలాకాదు మహారాజా '' అంటూ అందుకున్నాడు విదురుడు. ''ఊరికే విచారించి మాత్రం ప్రయోజన మేమిటి? ఇప్పుడయినా మించిపోయింది లేదు. పాండవుల్ని పిలిపించు ఎప్పటిలాగే వాళ్ళరాజ్యం వాళ్ళకి ఇప్పించు అందరూ సుఖంగా వుండేట్టు చూడు మోసంచేసి పరులసొమ్ము పడవేసుకోకు. నిందలపాలు కాకు'' అన్నాడు.

విదురుడిమాటలు వినీ వినిపించుకోనట్టు వూరుకున్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. పాండవుల్ని పిలవడం కాదుకదా, మళ్ళీ ఆవూసే ఎత్తడం మానేశాడు.

భీష్ముడూ విదురుడూ సంజయుడూ కృపుడూ మొదలయినవాళ్ళకీ పాండవులు అడివికి వెళ్ళడం బాధగానేవుంది. ధృతరాష్ట్రుడికొలువులోవున్నా పాండవులంటే ప్రాణంగా వుండేది ద్రోణుడికి. తన ప్రబలశత్రువు ధృష్టద్యుమ్నుడు పాండవుల బావమరిది కావడంచేత హాస్తినలో వుండిపోవలసొచ్చింది. కాకుంటే పాండవులవెంట తానూ అడవులికే వెళ్ళిపోయేవాడు.

అర్ధరాజ్యం సంపాదించాక ఇరవైమూడేళ్ళు ఇంద్రవైభవంగా ఇంద్రప్రస్థం పరిపాలించారు పాండవులు. తుదకి ఇలా శకుని పన్నిన మాయజూదంలో వోడిపోయి, పందానికి కట్టుబడి వనవాసానికి వెళ్ళిపోయారు.

వ్యావహారికాంధ్ర మహాభారతం

సభాపర్వం

సంపూర్ణం.

పేర్లసూచిక

ము ముని అ. అప్సరస నా. నాగులు, ధృ ధృతరాష్ట్రుడి కుమారుడు. దా దానవుడు. దై. దైత్యుడు. పు. పుట్ నోటు. య యక్షుడు.

వ : వసువు. గం : గంధర్వుడు, ఆ . ఆదిత్యుడు వి. దే : విశ్వేదేవతలు.

భ

మ

య

ర

ల

హ